

Etiam discernitur ab illis. Præterea in ipsa electione artificum potest secundum mysterium accipi, quod non solum ex Judæis, sed etiam ex gentibus doctores Ecclesie sue Dominus esse voluit. Unde in libro Numerorum, ubi filii Israel castra metati sunt circa tabernaculum, Judas ab Oriente castra metatus est, et Dan ab Aquilone. In Oriente ergo Dominus primum ex Judæis primitivam Ecclesiam constituit, postea de vocatione gentium, hoc est, ex paganis, qui de regno illius qui ad aquilonem solium suum constituere legitur, ad ipsum confugerunt, gratiæ sue expertes esse noluit, sed dignitatem ecclesiasticam percipere, et ad corporis sui unitatem pertinere decrevit.

CAPUT XXIV.

De erectione tabernaculi, et gloria Domini apparente super illud.

Igitur mense primo anni secundi, in primo die mensis collocatum est tabernaculum, erectique illud Moyses, et reliqua (Exod. xl). Quod autem primo mense anni secundi, primo die mensis erigitur tabernaculum, quid significat, nisi constructionem Ecclesie per adventum Christi? Primum ergo annum, omne tempus legis ante incarnationem Salvatoris nostri accipe, ut secundus annus ab adventu mediatoris Dei et hominum, usque ad consummationem sæculi intelligatur. Quasi ergo primo mense, prima die mensis tabernaculum erigitur, cum in initio gratiæ per Redemptorem nostrum omnis Ecclesie ornatus construitur, ac decor novæ Jerusalem, sponsæ videlicet cælestis regis qui de cælo descendit, qualis sit fidelibus animabus tonante Evangelio, demonstratur. Post autem, hoc est in resurrectione vivorum et mortuorum, jam manifestabitur specie, qui nunc latet in ænigmate. Et sicut in primo anno congregatis impensis, ejusdem structuræ præparatus sumptus futuro operi sub-

stituendus erat, ita electorum omnium qui fuerunt ab initio mundi, usque ad adventum Domini sermo vel opus, ad structuram sanctæ Ecclesie per ipsum Salvatorem ædificandæ conveniens, per scriptores Veteris Testamenti colligitur, ut doctores Evangelii sumptus habeant prisce legis, in attestazione Evangelii ad confirmandam fidem credentium. Sequitur: *Postquam cuncta perfecta sunt, operuit nubes tabernaculum testimonii, et gloria Domini implevit illud, nec poterat Moyses ingredi tectum fœderis, nube operiente omnia, et majestate Domini coruscante, quia cuncta nubes operuerat. Si quando nubes tabernaculum deserebat, proficiscebantur filii Israel per turmas suas. Si pendebat desuper, manebant in eodem loco. Nubes quippe Domini incubabat per diem tabernaculo, et ignis in nocte, videntibus populis Israel per cunctas mansiones suas.* Notanda est res multum mirabilis, quia nube descendente et implente tabernaculum, quæ tamen gloria Domini dicitur, non poterat Moyses intrare tabernaculum, qui in monte Sina quando legem primitus accepit, intravit in nubem ubi erat Deus. Procul dubio ergo aliam personam tunc figurabat, aliam nunc. Et tunc eorum qui principes sunt, intimæ veritati Dei, nunc autem Judæorum quibus gloria Domini quæ in tabernaculo est, quod est Christi gratia, tanquam nubes opponitur non eam intelligentibus; et ideo non intrant in tabernaculum testimonii, et hoc credendum est semel factum, mox ut constitutum est tabernaculum, significationis hujus causa vel alicujus alterius. Neque enim semper sic erat nubes super tabernaculum, ut illuc Moyses intrare non posset. Quandoquidem non removebatur, nisi cum eis hoc signum dabatur disjungendi, hoc est castra movendi ex eo loco ubi erant, et accedendi quo nubes ducebat per diem, flamma per noctem. Quæ duo vicissim etiam super tabernaculum manebant ubi castra posuissent, nubes per diem, flamma per noctem.

BEATI RABANI MAURI

ABBATIS FULDENSIS ET ARCHIEPISCOPI MOGUNTINI

EXPOSITIONUM IN LEVITICUM

LIBRI SEPTEM. (ANNO 834.)

PROLOGUS

AD FRECULPHUM EPISCOPUM LEXOVIENSEM.

Domino sancto atque beato Patri, multumque in D
Christi membris causa veræ pietatis nobis venerando
Freculpho episcopo Rabanus peccator in Christo
salutem.

Arduum opus et ultra proprias vires me aggredi
jampridem jussisti, ut quinque libros Mosaicæ legis,
quos Hebræi Torach appellant, sensu spiritali tibi
per ordinem exponerem; ad quod in fronte operis

statim respondi, mirari me, quare ad tale studium vilem et inertem homunculum eligeres, præcipue cum in desertis locis conversans maxima occupatione detinear, qua servire ac necessaria providere famulis Christi sub Regula sancti Benedicti degentibus quotidie compellor; nec otium habeam aut Patrum dicta pleniter perscrutari, aut excusationem recipere nolebas, parvi præcepto ne inobedientiæ arguerer fastu, et Geneseos librum atque Exodum secundum sensum majorum exposui; tandem ad Leviticum perveniens, reperi hunc a venerabili presbytero Hierosolynorum Hesychio satis plene expositum, unde cogitavi ab hujus libri labore me penitus abstinere ac tibi suggerere quatenus memorati auctoris lectione tibi satisfaceres. Sed tua diligentia, hoc responso non contenta, præcipiebat ut ex præfati viri opere, necnon et ex aliorum Patrum scriptis qui in eundem librum non per ordinem, sed viritum quasdam sententias exposuerunt, in unum colligerem, ut in promptu haberes quid unusquisque eorum inde senserit. Feci sicut mandasti, et ex confuso sententiarum ordine, quemdam ordinem digestionis variorum doctorum sententias alternando atque commiscendo composui. Si quid autem ibi te offenderit, tibi deputes non mihi, qui hoc facere me compellebas. Ego autem in hoc non necessitati alicujus consului, sed tantum tuæ obediendi voluntati. Accipe opus quod postulasti, et Levitici libri multiplicia mysteria in eo legendo revolve, cujus libri tanta vis est, ut beatus Hieronymus in ejus laude alibi dixerit quod singula sacrificia, imo singulæ pene syllabæ et vestes Aaron et totus ordo Leviticus cœlestia inspiciant sacramenta, quia, ut alius doctor ait: Sicut in novissimis diebus Verbum Dei ex Maria virgine carne vestitum processit in hunc mundum, et aliud quidem erat quod videbatur, in eo, aliud quod tegebatur, carnis namque aspectus in eo parebat omnibus, paucis vero et electis dabatur divinitatis agnitione; ita et cum per prophetas vel per legislatorem

A verbum Dei profertur ad homines, non absque competentibus profertur iudicantibus. Nam sicut ibi carnis, ita hic litteræ velamine tegitur, ut littera quidem aspiciatur tanquam caro latens vero intrinsecus spiritualis sensus tanquam divinitas sentiatur. Te tamen difficultas ulla lectionis non deterreat, sed magis divinæ pietatis ad studium provocet recordatio, quæ per quemdam sapientem voluit dicere: *Ego diligentes me diligam, et qui mane vigilaverint ad me, invenient me* (Prov. viii). *Transite ad me omnes qui concupiscitis me, et a generationibus meis implemini* (Eccli. xxiv). Et in Evangelio ipsa Veritas humilitatem nostram ad meditationem sapientiæ suæ misericorditer provocando ait: *Qui sitit veniat ad me et bibat, et de ventre ejus fluent aquæ vivæ* (Joan. vii). *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris; jugumentum meum suave est, et onus meum leve est* (Matth. xi). Cujus pietatem tam in præsentem sentire quam etiam in futuro pleniter percipere ipse concedat, qui nos ad suam gratiam convocaverat Jesus Christus Dominus noster. De cætero quoque charitatem tuam, sancte frater, suppliciter postulo ut pro opere tibi met expensæ sacris orationibus me remuneres, et omnibus tecum conversantibus atque lectione nostra utentibus id ipsum facere persuadeas, quatenus divina gratia in via veritatis me ducere, et usque ad finem in ea conservare dignetur. Dicasque quotidie pro me orando illud Psalmistæ: *Spiritus tuus bonus, Domine, deducat famulum tuum in viam rectam, vivificaque eum in æquitate tua, et educes de tribulatione animam illius, et in misericordia tua disperdes inimicos ejus: et perdes omnes qui tribulant animam ipsius, quoniam servus tuus ipse est* (Psal. cxlii). Bene te valere cupimus, et in Christi servitio quotidie proficere, sancte Pater, memorem nostri.

INCIPIUNT

EXPOSITIONES IN LEVITICUM.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De hostiis pecudum.

(CAP. I.) *Vocavit autem Moysen et locutus est ei Dominus de tabernaculo testimonii dicens: Loquere filiis Israel et dices ad eos: Homo qui obtulerit ex vobis hostiam Domino de pecoribus, id est, de bobus et ovibus, offeret victimas. (Ex Hesychio.)* Quod non diligit Deus sacrificia ea quæ de sacrificiis Judæis præceperit demonstrat Isaias dicens: *Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus: ple-*

nus sum, holocausta arietum et adipem pinguium et sanguinem vitulorum et agnorum et hircorum nolui; cum veniretis ante conspectum meum, quis quæsitit hæc de manibus vestris (Isa. i). Ergo quodammodo hoc quod de sacrificiis præceperat, abnuat. His similia et Amos dicit: *Nunquid victimas et sacrificia obtulistis mihi in deserto quadraginta annis, domus Israel* (Amos. v). Non quia frequenter obtulerant, sed ob hoc quod nimis ei displicebant, ea quasi non oblata reputabat. Eadem et Jeremias propheta ait:

Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Holo- **A** *caustomata vestra addite victimis vestris, et comedite carnes, quia non sum locutus patribus vestris, et non præcepi eis in die qua eduxi vos de terra Ægypti, de verbo holocaustatum et victimarum (Jerem. vii).* Sed, inquires, hæc de quibus loquimur, ipse mandavit qui et negat. Et cur negat quæ mandaverat. Cur? quia intentionem datoris hi qui acceperunt transgressi sunt. Cum enim esset subtilis et valde sublimis lex, et cum propter eos absconsa esset in superficie litteræ, quatenus perscrutantes eam discerent, cum prius suos emendassent sensus. Ergo et nunc aliorum intelligibilium quorundam et rationabilium sacrificiorum imaginem describere Dominus Moysen præcepit: et apertissimè hæc quæ dicitur revocatio, dispensationem quamdam verborum vel rerum ad **B** superiora respicientium innuit. Sed unde ad eum Dominus loquitur, de tabernaculo scilicet testimonii: primum quidem de cælo, quia in ipso habitare Deus affirmatur. Deinde tabernaculum testimonii præsentem scripturam intelligimus, quoniam quasi tabernaculum quoddam erat, cum ea quæ dicebantur imagines sive figuræ sequentium mysteriorum essent, propter quod tabernaculum testimonii dicebatur. Horum autem sermonum tabernaculum testimonii, futurarum rerum est indubitabilem eis fidem præstans. Quid autem dicit, aut ad quos iussit? Ad filios videlicet Israel de quibus eum qui voluntaria dona offerebat, de bobus vel de ovibus offerre præcepit. Ex utroque animali vel jumento similem designans hominem, qui nihil acuminis, neque ad virtutem neque ad malitiam habet, sed trahitur ab alio. Tales sunt boves et oves. Nimis enim ad manum sunt consueta animalia, et eos qui ea trahunt facile sequentia, et propterea non omnium hæc munera sed Judæorum solummodo esse possunt. Illi enim etiam si virtutis aliquid non operantur sufficit eis inique minime operari. Verum quia intelligibilem quemdam Israel didicimus, eumque intelligibilem circumcisionem venerantem, quemadmodum Paulus ait: *Non enim qui in manifesto Judæus, nec ea quæ palam in carne est circumcisio, sed qui in occulto, et circumcisio cordis in spiritu, non littera, cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est (Rom. ii)*, ei spiritaliter prædictam legis sanctionem coaptemus: *Homo, inquit, qui obtulerit ex vobis hostiam de pecoribus, id est, de bobus et ovibus offerens victimas: si holocaustum ejus fuerit oblatio ac de armento, masculum immaculatum offeret ad ostium tabernaculi testimonii ad placandum sibi Dominum, etc. (Ex Origene.)* Hoc in loco hominem quem appellavit et primum in omnibus posuit ad offerendum munus Deo, intelligendum esse omne humanum arbitror genus, et ipsum dici hominem qui holocaustam offerat vitulum ex bobus sine macula. Iste autem vitulus sine macula vide si non ille saginatus est vitulus, quem pater pro regresso ac restituito sibi illo qui perierat filio, quique omnem ejus substantiam dilapidaverat, jugulavit, et fecit convivium magnum et lætitiâ habuit, ita ut lætaren-

tur angeli in cælo super uno peccatore penitentiam agente. Homo ergo iste qui perierat et inventus est quoniam nihil habuit propriæ substantiæ quod offerret, cuncta namque dilapidaverat, vixens luxuriose, invenit istum vitulum, cœlitus quidem missum sed ex patriarcharum ordine, et connexis ex Abraham generationum successione venientem, et idcirco non dixit *vitulum*, et siluit, ut videatur vitulus quicumque mandatus, sed *vitulum ex bobus*, id est, ex patriarcharum generatione venientem, hic est masculus sine macula. Masculus vere est, qui peccatum quod est femineæ fragilitatis ignorat. Solus ergo ille masculus, solus sine macula est, qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus. Et qui acceptus contra Dominum offertur ad ostium tabernaculi. **B** Ad ostium tabernaculi non est intra ostium, sed extra ostium. Extra ostium etenim fuit Jesus, qui in sua propria venit et sui eum non receperunt. Non est ergo ingressus tabernaculum illud ad quod venerat, sed ad ostium ejus oblatus est holocaustum, qui extra castra passus est: nam et illi mali coloni venientem filium patrisfamilias ejecerunt foras extra vineam et occiderunt. Hoc est ergo quod offertur ad ostium tabernaculi, acceptus contra Dominum. Et quid tam acceptum quam hostia Christi qui seipsum obtulit Deo: *Et tunc imponent manum suam, inquit, super caput hostiæ, et jugulabunt vitulum contra Dominum, et offerent filii Aaron sacerdotes sanguinem, et effundent sanguinem ad altare in circuitu quod est ad ostium tabernaculi testimonii.* **C** Postest quidem videri ob hoc dictum quod de filiis Aaron erant Anna et Caiphas, et cæteri omnes qui consilium agentes adversum Jesum pronuntiaverunt eum reum mortis, et effuderunt sanguinem ejus circa basem altaris tabernaculi testimonii. Ibi etenim effunditur sanguis ubi erat et altare et basis ejus, sicut et ipse Dominus dixit: *Quia non capit perire prophetam extra Hierusalem (Luc. xiii).* Posuit ergo et manum suam super caput vituli, hoc est peccata generis humani imposuit super caput suum: ipse est enim caput corporis Ecclesiæ suæ. Sed et hoc fortasse non sine causa fit, quia cum superius dixisset: applicabit eum ad ostium tabernaculi testimonii, in posterioribus repetit et iterum dicit, *ad altare*, quod est ad ostium tabernaculi testimonii; quasi non eundem locum suum eadem narratione semel designasse sufficeret, nisi quia forte hoc intelligi voluit, quod sanguis Jesu non solum in Jerusalem effusus est ubi erat altare et basis ejus, et tabernaculum testimonii, sed et quod supernum illud altare quod est in cælis, ubi Ecclesia primitivorum est, idem ipse sanguis asperserit, sicut et apostolis dicit: *Quia pacificavit per sanguinem crucis suæ sive quæ in terra sunt sive quæ in cælis (Colos. i).* Si vis autem scire quod duplex hostia in ea fuit conveniens terrestribus et apta cœlestibus, Apostolus ad Hebræos scribens dicit, per velamen, id est, carnem suam, et iterum, interius velamen interpretatur cœlum quod penetraverit Jesus, et assistat nunc vultu

Dei pro nobis : Semper, inquit, vivens ad interpel-
landum pro his. Si ergo duo intelliguntur velamina,
quæ velut pontifex ingressus est Jesus, consequenter
et sacrificium duplex intelligendum est, per quod
et terrestria salvaverit et cœlestia. Denique et
ea quæ sequuntur, plus cœlesti sacrificio quam ter-
reno videntur aptanda : *Detrahaque pelle hostiæ
artus in frusta concident, et subjicient in altari
ignem strue lignorum ante composita, et membra quæ
creta sunt desuper ordinantes, caput videlicet et cun-
cta quæ adhærent jecori, intestinis et pedibus lotis
aqua. Adolebitque ea sacerdos super altare in holo-
caustum et suavem odorem Domino.* Quomodo deco-
rietur caro Verbi Dei quod hic vitulus nominatur,
et quomodo membratim dividatur a sacerdotibus
operæ pretium est advertere. Eos puto quod ille sa-
cerdos detrahit corium vituli oblati in holocaustum,
et detrahat pellem qua membra ejus conteguntur,
qui de verbo Dei abstrahit velamen litteræ, et in-
terna ejus, quæ sunt spiritalis intelligentiæ, mem-
bra denudat, et hæc membra, verbi interiores scientiæ,
non in humili aliquo loco ponit, sed in alto et
sancto, id est super altare collocat, cum non in-
dignis hominibus et humilem vitam ac terrenam
ducentibus pandit divina mysteria, sed illis qui al-
tare Dei sunt, in quibus semper ardet divinus ignis,
et semper consumitur caro. Super hos ergo tales,
membratim divisus iste holocausti vitulus colloca-
tur. Dividit namque membratim vitulum, qui expla-
nare per ordinem potest, et competenti distinctione
disserere qui sit profectus Christi simbriam contigisse;
qui vero pedes ejus lavisse lacrymis, et capillis
capitis sui extersisse; quanto autem iis potius
caput ejus unxisse misto, sed et in pectore ejus
recubuisse, quid habeat eminentiæ. Horum ergo
singulorum causas disserere, et alia quidem incipientibus;
alia vero his qui jam proficiunt in fide
Christi; alia autem illis qui jam perfecti sunt scientia:
et charitate ejus aptare, hoc est membratim
vitulum divisisse, et qui novit ostendere quæ fue-
rint legis principia, qui etiam in prophetis pro-
fectus, accesserit; quæ vero in Evangelii plenitudo
perfectionis habeatur, vel qui docere potest, quo
verbi lacte alendi sint parvuli in Christo, et quo
verbi olere refovendi sint qui infirmantur in fide;
quis etiam sit cibus solidus et fortis, quo impin-
guendi sunt athletæ Christi : qui hæc singula novit
spiritali ratione dividere, potest hujusmodi doctor
ille sacerdos videri qui imponit super altare holo-
caustum per membra divisum. Addit et ligna altari
quo ignis animetur et ardeat is qui non solum de
corporalibus virtutibus Christi, sed etiam de divini-
tate ejus sermo miscetur; desursum enim est divi-
nitas Christi quo ignis iste festinat. Convenienter
ergo omnia hæc quæ in corpore a Salvatore gesta
sunt cœlestis ignis assumpsit, et ad divinitatis ejus
naturam cuncta restituit. Lignis tamen adhibitis
ignis iste succenditur, usque ad lignum enim in
carne passio fuit Christi; ubi autem suspensus

A in ligno est, dispensatio carnis finita est : Resur-
gens enim a mortuis ascendit ad cœlum quod iter
ejus natura ignis ostendit, unde et Apostolus dice-
bat : *Quia et si cognovimus Christum secundum car-
nem, sed nunc jam non novimus (II Cor. v).* Holo-
caustum namque carnis ejus per lignum crucis
oblatum, terrena cœlestibus et divinis humana so-
ciavit. Intestina sane cum pedibus aqua dilui jubet
sermo præcepti, sacramentum baptismi sub figurali
predicatione denuntians. Nam intestina diluit, qui
conscientiam purgat; et pedes abluit, qui consum-
mationem suscipit sacramenti, et scit quia qui mun-
dus est non indiget, nisi ut pedes lavet, et quia
partem quis habere non potest cum Jesu, nisi lave-
rit pedes ejus (*Joan. xiii*). Verum si hæc etiam ad
B moralem locum inclinare velis, habes et tu vitulum
quem offerre debeas, vitulus est et quidem valde
superbus caro tua; quam si vis munus Domino
offerre, ut eam castam pudicamque custodias, addue
eam ad ostium tabernaculi, id est ubi divinorum
librorum suscipere possit auditum; masculinum sit
munus tuum, feminam nesciat, concupiscentiam res-
puat, fragilitatem refugiat, nihil dissolutum requirat
aut molle. Impone etiam manum tuam super hostiam
tuam, ut sit accepta Domino, *et jugula illam contra
Dominum*, hoc est, impone ei continentiæ frenum et
manum disciplinæ ne auferas ab ea, sicut imposuit
manum suam carni suæ, ille qui dicebat : *Maccro
corpus meum, et servituti subjecio, ne forte cum aliis
prædicavero, ipse reprobus efficiar. Et jugula eam
C contra Domini, um*, mortificans sine dubio membra tua
quæ sunt super terram. Sed et filii Aaron sacerdo-
tes offerant sanguinem ejus : Sacerdos in te, et filii
ejus, mens quæ in te est et sensus ejus, qui merito
sacerdos vel filii sacerdotis appellantur, soli enim
sunt qui intelligunt Deum, et capaces sint scientiæ
Dei. Vult ergo sermo divinus ut rationabili sensu
carnem tuam in castitate offeras Deo : Secundum
quod Apostolus dicit : *Hostiam vivam, sanctam,
placentem Deo, rationabile obsequium vestrum (Rom.
xii)*. Et hoc est per sacerdotalem vel filios sacerdo-
tis offerre sanguinem ad altare, cum et corpore et
spiritu quis castus efficitur. Sunt enim et alii qui
offerunt quidem holocaustum carnem suam, sed
non per ministerium sacerdotis : Non enim scien-
D ter nec secundum legem quæ in ore sacerdotis est
offerunt, sed sunt quidem casti corpore, animo
autem inveniuntur iacesti. Aut enim gloriæ huma-
næ concupiscentia maculantur, aut cupiditate avari-
tatiæ polluantur, aut invidia ac livoris infelicitate
sordescunt, vel furentis odii et iræ immanitate
vexantur. Quicumque ergo tales sunt, licet corpore
casti sint, tamen non offerunt holocausta sua per
manus et ministerium sacerdotis : non est enim in
eis consilium, et prudentia quæ sacerdotio fungitur
apud Deum, sed sunt ex illis quinque virginibus
stultis quæ virgines quidem fuerunt, et castitatem
corporis servaverunt, oleum autem charitatis et pa-
cis et reliquarum virtutum in lampadibus suis cou-

dere nescierunt, et idcirco exclusæ sunt a thalamo sponsi (*Math.* xxv). Quoniam sola carnis continentia ad altare Domini non potest pervenire, si reliquis virtutibus et sacerdotalibus ministeriis deseratur. *Quod si de pecoribus oblatio est, de ovibus sive de capris holocaustum, anniculum et absque macula offeret, immolabitque ad latus altaris quod respicit ad aquilonem coram Domino, sanguinem vero illius fundent super altare filii Aaron per circuitum, dividuntque membra et caput et omnia quæ adhærent jecori, et imponent super ligna quibus subjiciendus est ignis. Intestina vero et pedes lavabunt aqua et oblata omni adolebit sacerdos super altare in holocaustum et odorem suarissimum Domino.*

(*Ex Hesychio.*) Eadem nunc etiam dicit quæ superius commemoravit, licet paucis immutatis. Illud autem intelligere oportet eum qui subtiliter verba legis investigat, quoad non solum de bobus, sed et de ovibus præcepit Israelitam holocausta offerre. In bovis enim nomine operator legis accipitur, simplex et sine malitia, ovi comparatur, dicente Jeremia : *Ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimam et non cognovi* (*Jerem.* xi). Capra significat peccatorem. Sicut ergo licet non solum de ovibus, sed et de capris offerri, et oblatio de pecoribus dicitur, sic et eum qui ex peccatoribus est, possibile est simplicitati operam dare.

Secunda hostia de ovibus agnus oblati, id est Christus propter innocentiam figuratur. Hic est agnus qui apud Isaiam in sacrificio adducitur, et a Joanne omnibus demonstratur : *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Bene ergo in sacrificio agnus offertur, ut innocentie et passionis Christi figura demonstraretur. Bene et hædus, quia per ejus mortem auctor peccati diabolus agnoscitur jugulatus, et quasi ovem factum, conversationem suam in holocaustum offerre Deo. Quod enim nihil impedit ad adipiscendam justificationem peccatorem quempiam fuisse, quamvis hoc Judæi non putarent, audi qualia per Ezechielis prophetiam dixit; cum enim in multis invecius fuisset contra injustum et dixisset, *morte moriatur, sanguis ejus super ipsum erit, hæc etiam subdidit : Quod si genuerit filium qui videns omnia peccata patris quæ facit, non fecerit simile eis, super montes non comederit, et oculos suos non lenaverit ad idola domus Israel, et uxorem proximi sui non violaverit, et alia his similia, in quibus finem hunc addidit : hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita vivet, et dicitis, quare non portavit filius iniquitatem patris sui* (*Ezech.* xviii). Sic Judæi necesse esse filium quasi hæreditario jure in patris peccato succedere arbitrabantur. Sed quamobrem oves et capras ad latus altaris quod respicit ad aquilonem coram Domino præcepit occidi, cum non ita de bobus præcepisset, sed coram Domino sanxisset immolari? Videntur enim verba ipsa contrarietatem quamdam habere atque differentiam : quia cum sit sacrificium holocaustatis, utraque differentia distribuit loca. Non est ergo ignorandum quod

A quantum ad superficiem litteræ eundem in utraque locum legislator significavit; holocaustatum enim altare ante tabernaculum constitutum ex latere erat januæ, ut non sanctorum ministrantibus obstrueretur introitus, sicut in Exodo de eodem dicitur : *Et imposuit velum januæ tabernaculi testimonii, et aram holocaustatum posuit circa ostium tabernaculi testimonii.* Quæcumque ergo ad sacrificium offerebantur, ex latere altaris ab aquilone stabant, et sic coram Domino sacrificium celebrabatur, id est, in conspectu sanctorum; faciem enim Domini appellat Sancta sanctorum, quia in ipsis Dei habitat gloria. Unde nec frequenter in ipsis intrare sacerdotem, nisi semel in anno jubebat. Altare holocausti Christus intelligitur, in cujus commemoratione quicquid Deo offerendum est offerri oportet. Ovium autem sacrificium simplicitas est studentium, non absolute ovium oblatio ut boum, in directum illius intelligibilis altaris, sed ex latere offertur : in directum est enim qui mandata perficit, ex latere autem qui a malis abstinet. Quare? Quia sicut in aulam, verbi gratia, regiam, melius est quidem per ostium rectum ingredi, cum autem hoc non est facile, bonum sit etiam per illud quod est ex latere introire, sic melius est Deo quidem per mandatorum offerri perfectionem, bonum est tamen et si per malorum se quis offerat abstinentiam, Deo quippe modo quolibet offerre bonum est. Ad latus autem altaris ad aquilonem necessario addidit. Nebulosa enim pene semper hæc pars est : obtinentur siquidem nebula, id est ignorantia, hi qui ex toto se innocentie tradunt; propterea et holocaustum dicitur, etiam sine operatione justitie. Per sanguinem ergo animam hic intelligi dubitandum non est, cum ipse legislator paulo post dicat : *Sanguinem non comedetis in cunctis habitationibus vestris, quia anima carnis in sanguine est. Oportet ergo nos non parcere anime nostræ, sed ponere eam pro Christo.* Per caput, mens intelligitur. In jecore desiderium exprimitur, intestina latentes cogitationes significant, pedes autem actiones. Vult ergo nos simul cum actionibus et cogitationibus diluere aqua, sive baptismi, sive fletus, quod et de cogitationibus in judicio Domini rei tenemur; verum et divisiones et caput et jecur super ligna quibus ignis subjectus est in altare imponere offerentem jubet, ut omnem nostrum hominem Scripturis spiritualibus quæ de intelligibili altare corporis Domini dictæ sunt coaptemus, secundum ejus viventes seu conversantes imitationem : *Adolebitque ea sacerdos super altare in holocaustum et suavem odorem Domino.* (*Ex Hesychio.*) Ergo quando sacrificium nostrum holocaustum fit, tunc Domino odor suavitatis invenitur, et quando omnia super intelligibile altare obtulerimus, imitatores Christi secundum possibilitatem efficimur ad ipsius imitationem, nostram vitam seu conversationem coaptantes, hoc enim esse altare superius ostendimus. *Sin autem de avibus holocausti oblatio fuerit Domino, de turturibus et pal-*

lis columbae, offeret ea sacerdos ad altare, et retorto ad collum capite ac rupto, vulneris loco decurrere faciet sanguinem super crepidinem altaris, vesiculam vero gutturis et plumas projiciet prope altare ad orientalem plagam in loco in quo cineres effundi solent, confringetque ascellas ejus, et non secabit nec ferro dividet ea, et adolebit super altare lignis igne suppositis, holocaustum est, et oblatio suavissimi odoris Domino. (Ex Hesychio.) Tertium sacrificium dicitur offerre turturem, et columbam turturem carnem Christi esse manifestum est, Salomone dicente: *Speciosa genæ tuæ sicut turtur* (Cant. 1). Columbam Spiritus sancti figuram habere Joannes Baptista declarat dicens: *Super quem videris Spiritum descendentem sicut columbam, hic est qui baptizat* (Joan. 1). Ac per hoc turturem et columbam, id est Christi carnem spiritui sociatam per mysterium passionis sacrificium Deo in odorem suavitatis, ita tria sacrificia offeret homo, id est, Christus Jesus. Aliter: Prædictæ siquidem oblationi differentia volatilium non est connumerata, ut videlicet perfectior et major multorumque transgrediens possibilitatem. Volatilia enim homines sunt contemplationi vacantes, terrenis omnino se non miscentes negotiis, quod et si forte necessitas exegerit, mox revolut ad sublimia, illo Evangelii juvante testimonio quo Dominus ait: *Considerate volatilia cæli, quia non seminant neque metunt, et Pater vester cælestis pascit illa* (Matth. v). Contemplationi ergo vacans, et in superiorum consideratione perfectus homo (hoc enim quæ prædicta sunt docuerunt), si conversationem sive vitam suam oblationem offeret, de turturibus aut de columbis offerat munus suum, id est, in scientia et mansuetudine spiritali: hæc enim opus habet, ut non excedat legis consideratio in vanis occupata, turtur siquidem quia cognitionem habet, ita ut ejus exemplo Judæorum exprobraretur populus, Jeremias probat; ait enim: *Turtur et hirundo et ciconia custodierunt tempus adventus sui, populus autem meus non cognovit iudicium Domini* (Jerem. viii). Columba autem munda et simplex annuntiatrice præsentis sancti Spiritus est, tales oportet esse eos qui circa contemplandas Scripturas habent studium; unde Ezechias ait: *Meditabor ut columba*. Hanc oblationem unus sacerdos offeret, non multi; non est quippe contemplativa vita plurimorum, id est, ut ex tota se mente offerant Deo, nihilque humanum ulterius cogitent, sed continue contemplationi cœlestia, et ea quæ sursum sunt sapiant, ubi Christus est, sicut ait Apostolus in dextera Dei sedens (Coloss. iii), videlicet Patris, unde alii ad tabernaculum testimonii oblationem offerunt. Hæc autem ad altare offertur, cujus vim in præcedentibus didicisti, id est, quia Dominicum significet corpus, sed videamus quæ his subjiciantur: *Et retorto ad collum capite ac rupto vulneris loco, abrumpens videlicet a pelle, quæ superlatet [superjacet] collo, non illam separans a corpore, ut nec dissiparet illud, nec ea rursus astringatur, quod significatur abrupto vulneris loco; et ideo*

etiam nunc non ut occidatur avis, sed ut abrumpatur vel refrangatur [refrigatur], legislator jussit, ostendens quomodo per partes et leniter verum caput, id est mentem, dividat a pelle, id est, a carne, unde nec effundit sanguinem, sed decurrere faciet, vel, secundum Septuaginta, esculat [excolat]; ut per partes et perfecte despiciat præsentium meditationem vel vitam, ut pote qui totam suam animam obtulerit Deo: hoc enim significat, et sanguis esculatus [excolatus] circa basim altaris, quod est Christus, Christi autem basis est Evangelium, in quo maxime oportere nos præsentem vitam despiciere, ut pote totam animam nostram Deo offerentes didicimus. Vesiculam autem gutturis et plumas projici jussit ex utroque scilicet inflatione atque superfluum inquisitione eum carere mundarique volens; maxime enim his passionibus hi qui uberiori pollent scientia succumbunt, attestante Paulo qui dicit: *Scientia inflat*, non ergo permittit inflari, et ideo auferri præcepit vesicam, sed nec majora nobis quærere vel altiora. Altiora te, inquit, ne quæsieris, et sublimiora te ne scrutatus fueris, unde et plumas ab hostia separavit, et projici propter altare ad plagam orientalem, in loco in quo cineres effundi solent. Ad orientem quidem, quia inquisitio sublimium rerum videtur esse; extra altare autem, quia non necessariam sed superfluum atque noxiam scrutationem possidet; in locum autem jubet cinerum, propter naturam, de qua Abraham dicit: *Ego autem sum pulvis et cinis* (Gen. xviii). Ergo per locum cinerum prædictam inflationem redarguit legislator, ut pote quæ digna sit cinere. Quod autem cinere dignum est, deorsum in terra manet, et in cœlum ascendere non potest. Deinde ait: *Confringetque ascellas ejus et non secabit nec ferro dividet*, necessarie præcipiens utrumque confringere, siquidem, quia oportet membra contere et atque affligere eum qui Deo sacrificium fieri cupit: *Non secabit autem nec ferro dividet*, nec faciet avem sicut bovem aut ovem per divisiones. Contemplationi enim inhærens homo, nihilque habens terrenum, sed qui totus jamdudum cœlestis est, adversans animæ non habet corpus. Integrum quippe ejus corpus et anima, sed et spiritus secundum quod dixit Paulus, *sine querela in adventu Domini custoditur* (1 Thess. iii), et propterea superflua in eis membrorum divisio est. Integrum enim super intelligibile altare, et super ligna quibus subjicitur ignis, offertur. Neque enim aliter sacrificium acceptabile efficitur, nisi meditatione spiritualis legis, et tunc holocaustum et oblatio suavissimi odoris Domino reperitur, qui semper odoratur sacrificium nostrum, et uniuscujusque nostrum vitam sive conversationem secundum legem quæ ab eo lata est offeratur.

CAPUT II.

De oblatione avium.

(CAP. II.) *Anima cum obtulerit oblationem sacrificii Domino, similia erit ejus oblatio fundetque super eam oleum, et ponet thus, ac deferet ad filios Aaron sacer-*

dotis, quorum unus tollet pugillum plenum similit et olei ac totum thus, et ponet memoriale super altare, in odorem suavissimum Domino. Quod autem reliquum fuerit de sacrificio, erit Aaron et filiorum ejus, Sanctum sanctorum de oblationibus Domini. Quartum autem, anima offerens sacrificium de similia Ecclesie catholice figuram pronuntiat, quae ex convenientibus membris quasi similia ex multis credentium granis collecta est, et Legis et Evangeliorum mola inter litteram et spiritum separata, per aquam etiam baptismatis adunata, chrismatis oleo peruncta, sancti Spiritus igne solidata, per humilitatem spiritus, Deo hostia placens effecta. Quia animam totum hominem appellat, manifestum est ex hoc quod ait, *similia erit ejus oblatio.* Anima autem ipsa per se quomodo deferret oblationem, quam necesse habeat deprecans, et ad hoc utique necessarium haberet ministerium corporis, nihil novitatis hic affert sermo. Nam et alibi animam saepe Moyses totum hominem appellavit, veluti cum eorum qui in Aegypto descenderunt numerum digerens ait: *Cunctae animae quae ingressae sunt cum Jacob in Aegyptum, et egressi sunt de femoribus illius, absque uxoribus filiorum, septuaginta duo (Exod. xi).* Sed et Lucas cum Pauli navigium Romam euntis describeret, ait: *Eramus autem omnes animae in navi ducentae septuaginta sex (Act. xxvii).*

Intuendum est autem ne forsitan animam in hoc loco gentilem dixisset hominem; quia enim superius filiis Israel ea quae sunt in sanguine sacrificia dicens: *Loquere, ait, filiis Israel: Homo qui obtulerit ex vobis hostiam Domino de pecoribus, id est, de bobus et ovibus, offeret victimas (Levit. i);* hic illud, quod extra sanguinem est, sacrificium similiae praecipiens, necessarie non dixit, *homo ex vobis, sed, anima cum obtulerit oblationem,* animam, gentilem nominans, quia animales erant prius, et qui non potuissent intelligere ea quae sunt spiritus, verumtamen vocatur ad oblationem, miserante eum justo Deo atque per condensationem salvante: cum pro peccatis sacrificia disponit eum qui nec ovem habet, nec capram, turtures vel pullos columbarum offerre praecipit; qui autem nec hoc habet, similia eum sancit offerre. Non enim jam ex operibus, ut pote pauper virtutibus, sed sola Dei cognitione salvatur. Licet autem Dei cognitio salutis gentium principium sit, superfundere tamen similiae oleum et thus superponere opus habemus, ut gratiam Dei eleemosynae orationique commisceamus. Haec enim possunt de caelo Dei sententiam [scientiam] profligare. His autem testis est Cornelius, ad quem descendens de caelo angelus dixit: *Corneli, orationes tuae et eleemosynae ascenderunt ad Deum (Act. x).* Quomodo autem in thure accipiatur oratio, quaerens ejus vinum perscrutansque cognoscis; uti quippe eo contra interiores passiones medici solent, oculorumque aegritudines curare; et si quis incendens, fumum ejus suscipiat, restringit accedentes oculis ex infirmitate lacrymas. Hoc eodem modo oratio quoque plurima

operatur; haec quippe maxime animae passiones sanat, haec etiam intelligibilium oculorum curat vulnera, absolvens ab ignorantia, atque ex ea quae vere est aegritudo, id est ex peccato, lacrymas accedentes salvat. Post haec pugillo tollere jubet similia, id est, fide scientiam Dei comprehendere, per pugillum enim hic fidem significat, aperteque ostendit illam esse scientiam sive cognitionem Dei Domino acceptam, quam fides comprehendere potest, et quemadmodum qui pugillo plus vult comprehendere, nihil proficit, totum quippe decurrit et cadit, atque inutiliter laborat, sic mensura Dei scientiae fides est: *Credere enim oportet,* sic Paulus ait, *qui accedit ad Deum (Hebr. xi).* Et ut dicamus breviter: *Omne quod non est ex fide, peccatum est,* sicut isdem ad Romanos scripsit, intende autem quia cum oleo jubet similia accipi, apertissime eleemosynam nos facere volens: *Date, inquit Dominus, eleemosynam, et ecce omnia munda erunt vobis. Jubet autem omne thus in pugillo sumi; omne, quare? quia semper oportet orare, sine intermissione gratias agere, sicut Paulus ait. Sed quis est qui in pugillo tollit, secundum Septuaginta non dicit, ut absolute offerentem significaret. Secundum Hebraicam autem veritatem, sacerdos, id est, unus filiorum Aaron, tollit pugillum plenum similiae et olei et totum thus, ac ponet memoriale super altare, in odorem suavissimum Domino. Esse autem hunc sacerdotem Jesum didicisti, cujus officio nos hostia grata erimus Deo, qui nos perducit ad contemplationem Dei. (Ex Hesychio.) Ipse enim sacrificii memoriale in caelesti offerret altari. Memoriale autem cognitionis Dei perfecta scientia est, cujus semper memores erimus, quando ejus capaces fuerimus, quae nunquam destruitur, quae eam quae nunc est, non ut contrariam destruit, sed partem eam minimam esse per suam plenitudinem monstrat, secundum quod dictum est: *Ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus; cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est (I Cor. xiii).* Et quomodo evacuabitur, clare manifestat subdens: *Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc cognoscam, sicut et cognitus sum.* Hoc sacrificium odorem suavissimum necessarie Domino legislator appellavit. Odor enim in Deo est cognitio sive scientia ejus, et ne hoc dubites habet hoc quoque Paulam veracissimum testem: *Deo enim, inquit, gratias, qui semper triumphat nos in Christo Jesu, et odorem notitiae suae manifestat per nos in omni loco. Ecce interim cognovisti odorem notitiae, sed et bonum odorem in subsequentibus audi, quia Christi bonus odor sumus in his qui salvi fiunt, et in his qui pereunt (II Cor. ii).* Deinde dicit legislator: *Quod autem reliquum fuerit de sacrificio, erit Aaron et filiorum ejus, Sanctum sanctorum de oblationibus Domini.* Reliquum ait de illa perfecta et in caelis abscondita atque reposita in Christo scientia sive notitia: *In ipso enim sunt thesauri sapientiae et scientiae absconditi (Col. ii); Sanctum sanctorum est de oblationibus Domini;**

partilis est enim scientia quæ reliqua est, omnes tamen alias superans et perducens ad perfectionem. Aaron ergo et filiorum ejus erit, Aaron autem arca vel montanus interpretatur, id est alta de Deo intelligens, quia et arca, ut pote habens in se legem Dei et eloquia, offerre prædictum sacrificium potest.

Cum autem obtuleris sacrificium coctum in clibano de simila, panes scilicet absque fermento conspersos oleo et lagana, azyma oleo lita. (Ex Hesychio.) Sacrificium ergo coctum, Christi appellat incarnationem. Ad hoc enim incarnatus est, ut immolaretur, propter quod enim Agnum Dei qui tollit peccata mundi, Joannes Baptista appellavit (Joan. 1). Recte ergo sacrificium in hoc loco ut denuntiaret nativitate ejus, dicitur *coctum in clibano*, Dei genitricis videlicet utero: illa enim clibanus necessarie nominatur. Quia et panes ignemque desuper clibanus suscipit, sicut et Dei genitrix desuper vitæ panem, Deum videlicet Verbum in suo utero ignemque suscepit præsentia Spiritus sancti: *Spiritus enim*, inquit, *sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi* (Luc. 1). Si ergo munus offeres incarnationis Unigeniti quæ in ventre Virginis facta est, non aliter acceptum est Deo, nisi coctum de simila, id est, ex Dei scientia vel notitia fiat; unde enim non aliunde de hac re locutionem, nisi ab apostolis et a prophetis sumpsimus. Verba ergo apostolorum panes accipe, prophetarum vero lagana; quantum enim panes a laganis ad nutriendum sunt aptiores, tantum verba apostolorum verbis prophetarum. Utrique autem azymi, quia ex alia doctrina fermentum non habent, verbi gratia, sapientia secularis, quod hæreticis convenit accidere: hi quippe cum exteriora interioribus jungere nituntur, et hæc magis illis subjicere et fermentare quæ fermentari nullatenus possunt, ab azymis sermonibus exciderunt. Sed ecce apostolorum panes in oleo, et prophetarum lagana in oleo sunt. Concorditer enim et ab illis et ab istis scriptum est, quia nos miserans Christus advenit, sed apostoli plantus, quia isti jam completum esse quod illi narraverunt futurum.

Si oblatio tua fuerit de sartagine, similæ conspersæ oleo et absque fermento, divides eam minutatim, et fundes super eam oleum.

Sacrificium de sartagine dispensationem passionis appellat Unigeniti, crucem assimilari sartagini propterea judicans, quia sartago in tantum est fortis, ut superposita igni, ipsa quidem non consumatur, nec aliquam corruptionem sustineat, aut imminutionem, superpositos autem cibos mox ut ignem tangerint, vel si duriores fuerint, non longo intervallo aptos usui reddit: sic et Christi crux, fortis quidem tantum fuit ut omnem creaturam subjiceret crucifixo, carnem autem ejus, quæ ad comedendum inepta erat ante passionem (quis enim comedere capiebat carnem Dei?), aptam cibo post passionem fecit. Si enim non fuisset crucifixus, sacrificium corporis ejus minime comederemus: comedimus autem nunc cibum sumentes ejus memoriam passionis. Hanc sartagi-

nem apud Ezechielem Dominus significans ait: *et tunc sumo tibi sartagine ferream, et pones eam murum ferreum inter te et civitatem* (Ezech. iv), ferream quidem eam propter prædictam appellavit fortitudinem. *Inter te autem et civitatem* ait, id est Hierusalem, quod maxime ipsi in cruce Domini offendentes, et illatis passionibus, ab ejus sunt scientia separati. Mysterium ergo passionum in oleo conspergitur, quia miserans nos pro nobis sustinuit mortem. Quod et sine fermento esse, id est mundum ab exteriori vult esse doctrina, ait autem: *Divides ea minutatim*, ut in passione ejus quæ per partes processerunt sermonem dividamus, veluti alapis, colaphis, sputis, confixioneque lateris. *Et fundes supra eam oleum*; sed quemadmodum ille misericordiam in nobis habens, pro nobis semetipsum tradidit passioni, sic oportet et nos proximis misereri, passionem Dominicam ad hujus accipientes pietatis exemplum.

CAPUT III.

De sacrificio similæ cum oleo et thure.

(Ibid.) Sin autem de craticula fuerit sacrificium, æque simila oleo conspergetur, quam offeres Domino tradens manibus sacerdotis, qui cum obtulerit eam, tollet memoriale de sacrificio, et adolebit super altare in odorem suavitatis Domino. Quidquid autem reliquum est, erit Aaron et filiorum ejus, Sanctum sanctorum de oblationibus Domini. Similia disputare et de resurrectione disceptantem vult, cujus mysterium craticulam non frustra appellavit; sed per craticulam mortem significavit. Sicut autem in sartagine Dominicam crucem supra accepimus, ita in craticula mortem, sed et sepulturam accipiamus. Quæ enim inter craticulam et sartagine differentia sit, nulli penitus ignotum est, quod sartago super ignem nunc exardescens et succensam, craticula autem in carbonibus ardentibus et olim accensis ponitur. Sic et mors Domini non fuit initium aliquod passionis, sed passionem quæ pridem in eo operata sunt, fuit substantia. Et hujus ergo munus ex simila, id est ex Dei cognitione sive scientia quæ de morte Dominica est perficitur: oportet enim Christum et in morte Deum dici, et nihilo minus immortalæ prædicare eum qui propter mortalem carnem mortuus est, in oleo tamen vivus fiet; oportet quippe de Dominica morte et resurrectione disputantem, misericordiam quoque Dei addere ratiocinationi oleum, miserans siquidem genus humanum, et mortem sustinuit, et resurrectionem a mortuis dispensavit. *Tradet in manibus sacerdotis*, ipsi videlicet Christo, qui postquam appropinquavit altari qui in cælis est, appropinquavit autem carne per ascensionem. Nunquam enim separatur a divinitate: *Tollet memoriale de sacrificio*, abundantiam scientiæ sive cognitionis, sicut supra jam docuimus. *Quod super altare adolebit*, apud se custodiens illud in sæculum futurum. *Quidquid autem reliquum est*, id est quantum scire nos et perscrutari præcepit; *hoc Aaron erit et filiorum ejus*; id est et his qui sublimia et de Deo cogitare et sen-

tire possunt tradidit, quos filios Aaron esse prædiximus; *Sanctum sanctorum de oblationibus Domini*, magis idipsum confirmans hoc legislator scripsit; sancta quippe est omnis bona scientia, sed Sancta sanctorum, quæ de Dei scientia sicut oportet disputare potest. Item quoque moraliter nos vitulum offerimus Deo, cum carnis superbiam vincimus; agnum, cum irrationabiles motus corrigimus; hædum, cum lasciviam superamus; columbam, cum simplicitatem mentis custodimus, turturem, dum castitatem servamus: hoc enim genus avium dicitur unum et castum servare conjugium. Similam et panes azymos offerimus, cum sine malitia et nequitia hanc vitam præsentem agimus. Offert, verbi gratia, similam, qui in agricultura, aut navigando, aut in aliquibus communis vitæ usibus, positam offert conversationem, oleo tamen conspersam, quod omnis anima eget oleo divinæ misericordiæ, nec præsentem vitam evadere quispiam potest, nisi ei oleum cælestis miserationis adfuerit. Nec non et illud intimandum quod juxta mortalitatem per clibanum tentationum pondus exprimitur: per sartagine[m] constantia animi et robur mentis; per craticulam, multiplex impugnation non incongrue significatur. (*Ex Origene.*) Sed fortasse quis dicit de auditoribus Ecclesiæ: Melius forte agebatur cum antiquis quam nobiscum, ubi oblati diverso ritu sacrificiis, peccantibus venia præstatur, apud nos uno tantummodo est venia peccatorum, quæ per lavacri gratiam in initiis datur, nulla post hæc peccati misericordia nec venia ulla conceditur. Decet quidem distractionis esse disciplinæ Christianum pro quo Christus mortuus est; pro illis oves, hirci, boves jugulabantur et aves, simila conspergebatur; pro te Dei Filius jugulatus est, et iterum te peccare delectat! Et tamen ne tibi hæc non tam erigant animos pro virtute quam pro desperatione dejiciant, audisti quanta sint in lege sacrificia pro peccatis, audi nunc quantæ sunt remissiones peccatorum in Evangeliiis. Et est prima qua baptizamus in remissionem peccatorum. Secunda remissio est in passione martyrum. Tertia est, quæ per eleemosynas datur. Dicit enim Salvator: *Verumtamen date quæ habetis, et ecce omnia munda sunt vobis* (*Luc. xi*). Quarta nobis sit remissio peccatorum per hoc quod et nos remittimus peccata fratribus nostris. Sic enim dicit ipse Dominus et Salvator: *Quia si remiseritis fratribus vestris ex corde peccata ipsorum, et vobis remittet Pater vester peccata vestra. Quod si non remiseritis fratribus vestris ex corde, nec vobis remittet Pater vester* (*Matth. vi*). Et sicut in oratione nos dicere docuit: *remitte nobis debita nostra, sicut et nos remittimus debitoribus nostris*. Quinta peccatorum remissio est, cum converterit quis peccatorum ab errore viæ suæ; ita enim dicit Scriptura divina: *Quia qui converti fecerit peccatorum ab errore viæ suæ, salvat animam ejus a morte, et cooperit multitudinem peccatorum*. Sexta quoque sit remissio per abundantiam charitatis, sicut et ipse dicit: *Amen dico tibi, remittuntur*

A ei peccata multa, quoniam dilexit multum (*Luc. vii*). Et apostolus dicit: *Quoniam charitas cooperit multitudinem peccatorum* (*I Petr. iv*). Est adhuc et septima, licet dura et laboriosa, per penitentiam remissio peccatorum, cum lavat peccator in lacrymis stratum suum, et fiunt ei lacrymæ suæ panis die ac nocte (*Psal. xiv*), dum non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum, et querere medicinam, secundum eum qui ait: *Dixi, pronuntiabo adversum me injustitiam meam, et tu remisisti impietatem cordis mei* (*Psal. xxxi*). In quo impletur et illud quod Jacobus apostolus dicit: *Si quis autem infirmatur, vocet presbyteros Ecclesiæ, et imponant ei manus, ungentes eum oleo in nomine Domini: et oratio fidei salvabit infirmum, et si in peccatis fuerit, remittentur ei* (*Jac. v*). Et tu ergo cum venis ad gratiam baptismi, vitulum obtulisti, quia in morte Christi baptizaris; cum vero ad martyrium duceris, hircum obtulisti, quia auctorem peccati diabolum jugulasti. Cum autem eleemosynam feceris, et erga indigentem affectum misericordiæ sollicita pietate dependeris, altare sacrum hædis pinguibus onerasti: nam si ex corde remiseris peccatum fratri tuo, et iracundiæ tumore deposito, mitem intra te et simplicem recollegeris animam, immolasse te arietem, vel agnum in sacrificium obtulisse confide. Porro autem si divinis lectionibus instructus meditando sicut columba, et in lege Domini vigilando die ac nocte ab errore suo converteris peccatorem et a via nequitiae ad simplicitatem eum columbæ revocaveris, atque adhærendo sanctis, feceris eum societatem turturis imitari, par turturum aut duos pillos columbarum Domino obtulisti. Quod si illa, quæ spe et fide major est, charitas abundaverit in corde tuo, ita ut diligas proximum tuum non solum sicut teipsum, sed sicut ostendit ille qui dicebat: *Majorem hac charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis* (*Joan. xv*), panes similaceos in charitatis oleo subactos, sine ullo fermento malitiæ et nequitiae in azymis sinceritatis et veritatis te obtulisse cognosce. Sin autem in amaritudine fletus tui fueris luctu, lacrymis et lamentatione confectus, carnem tuam maceraveris, et jejuniis ac multa abstinentia aridam feceris, et dixeris: *Quia sicut in frizorio confrixæ sunt ossa mea* (*Psal. ci*), tunc sacrificium simulam a sartagine vel a craticula obtuleris: Et hoc modo inveniris tu verius et perfectius secundum Evangelium offerre sacrificia, quæ secundum legem jam offerre non potest Israel.

CAPUT IV.

Quod omnis oblatio absque fermento et cum sale debet esse.

(*IBID.*) *Omnis oblatio quæ offertur Domino, absque fermento fiet, nec quidquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificium Domino. Primitias tantum eorum offeretis et munera; super altare vero non ponentur in odorem suavitatis.* (*Ex Hesychio.*) Nihil communio- nis vult habere doctrinam Dei cum exteriori scientia; quod enim fermentum alienam doctrinam præ-

pellat, aperte ipse Dominus docuit dicens discipulis suis : *Attendite a fermento Phariseorum et Sadduceorum* (*Marc. viii*). Mel vero paganorum doctrina intelligi, propter suavitatem verborum et dulcedinem eloquii, Salomon in Proverbiis docet, dicens : *Non respicias ad mulierem meretricem, favius enim distillans labia meretricis, et nitidius oleo guttur ejus, novissima autem illius amara quasi absinthium* (*Prov. v*). Novissima autem quæ? Quando videlicet inter veram sapientiam et fictam falsoque utentem nomine discernere cœperis; nam licet Ecclesiæ in Canticis canticorum dicat : *Mel et lac sub lingua tua* (*Cant. iv*), non contradicit præsentibus, sed et valde consentit, neque in lingua tua dixit, sed *sub lingua*, ut ostenderet quod paganorum sapientia et Judæorum littera linguæ Ecclesiæ, id est doctrinæ, subjecta est : ergo horum non vult integram Deo doctrinam offerri; inde dicit : *Non adolebitur in sacrificium quod est in holocaustum, primitias tantum eorum offeretis*. Præcepit enim ex parte illius sapientiæ primitias offerri, non autem plene ea uti; sed quemadmodum cum Paulus apud Athenienses concionaretur, dicens : *Sicut quidam vester poeta dixit, hujus et genus sumus* (*Act. xvii*), qui inveniens verbum exterius ad occasionem Dei scientiæ aptum, non quidem respuit nec tamen addidit, neque enim inde ultra testimonia multiplicavit. Quare? *Quod placuit Deo per stultitiam prædicationis, sicut ipse Paulus ait, salvos facere credentes*. Ut fides nostra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei, propter quod ait legislator, *super altare vero non ponentur in odorem suavitatis, et cum liceret dici non ponuntur, non ponentur dixit, ostendens quod et si nos tentaverimus de exterioribus divinitatis adipisci notitiam, ad altare Dei hoc tale sacrificium non ascendit, nec odor fit suavitatis Domino, sed inferioribus deputatur tale sacrificium, et ut pote quod de terra habet subsistentiam, ad terram deprimitur. Quidquid obtuleris sacrificii, sale condies : nec auferes sal fœderis Domini Dei tui de sacrificio tuo, in omni oblatione offeres sal*. Quod sal pro apostolica sapientia dixit, plane hoc nobis Dominus ostendit, dicens apostolis : *Vos estis sal terræ : si autem sal evanuerit ad nihilum valebit ultra, nisi ut mittatur foras, et conculcetur ab hominibus* (*Matth. v*). Propterea autem sal apostolicam sapientiam appellavit, quia sicut omnis cibus ad nutriendum aptus omnimodo sale conditur, ita et omnis sermo utilis ad juvandum apostolicæ omnimodo necessarium habet sapientiæ condimentum, propterea non esse minus sal a sacrificiis, sed in omni munere præcepit sal offerri : ut quodcumque docueris, quodcumque correxeris, in quacunque virtute conversatus fueris, apostolicam æmulationem atque imitationem opereris, memorque sis Pauli dicentis : *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi* (*Philip. iii*). Et rursus : *Jam non estis hospites et advenæ, sed estis cives sanctorum, et domestici Dei superædificati super fundamentum apostolorum et prophetarum, ipso*

summo angulari lapide Christo Jesu (*Ephes. ii*). Quia autem non simpliciter *sal* dixit, sed illud intelligibile legislator innuit : *Non auferes*, inquit, *sal fœderis Dei tui*. Quod si fœdus sive testamentum rationale est, utique et sal rationale est. Ergo testamento evangelici, et salis apostolici præcommonere nos vult legislator. (*Ex Hesychio*.) Item quod mel in Dei sacrificio non offertur, indicat apud Deum nihil voluptuosum, nihil suave hujus mundi placere, nihilque quod non habeat mordacis aliquid veritatis : unde et pascha cum amaritudinibus manducatur : E contrario admisceri in omnibus sacrificiis sal jubetur, scilicet ut omnia quæ ad Christi honorem offerimus sal rationis ac discretionis semper accipiant. Quod vero in sacrificio oleum offerebatur, significat ut quidquid ad cultum Christi et devotionem sanctorum impendimus, totum cum hilaritate faciamus : *Nihil, ut ait Apostolus, ex tristitia, aut ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus* (*I Cor. ix*).

CAPUT V.

De oblatione primitiarum frugum.

(*IBID.*) *Si autem obtuleris munus primitiarum frugum tuarum Domino, de spicis adhuc virentibus, torres eas igni, et confringes in morem farris, et sic offeres primitias tuas Domino, fundens supra oleum et thus imponens, quia oblatio Domini est, de qua adolebit sacerdos in memoria muneris, partem farris fracti et olei ac totum thus.* (*Ex Hesiod. [sic]*) Non solos præcepit Dei notitiam sive scientiam eos offerre qui in eadem scientia multum tempus permanserunt, sed et inchoantes illam, qualis fuit Paulus; mox enim ut vocatus est prædicavit, propter quod sic quæ nunc dicuntur intelligamus. Primitivus Deo est is qui noviter cœpit credere, et qui ei nullum pridem divinæ scientiæ obtulit fructum. Si ergo ei sacrificium verbi Dei offerimus, scientiam ejus noviter inchoantes, et virentia quidem ut noviter quid discentes et noviter percipientes obtulerimus, quoniam necdum subtiliter ejus proferre mysteria capiamus, ut farinam offeramus aut simillam necessarium est, ut virentia et torrida atque contrafacta, vel, sicut Septuaginta dicunt, *ut recentia fricta matura fracta offeramus*. Quemadmodum enim humectos fructus, et qui necdum possunt moli ut fiant farina aut simila, quando voluerimus aptos esui reddere, igne eos confringentes, paleas eorum in eo quod eos frigimus separamus, sic quicumque necdum scientiam solidam habemus, nec subtilem excelsamque theologiam, necdum enim illam discernere idonei sumus, spiritualium Scripturarum perfectam scientiam non habentes : opus habemus eam in igne spiritus frigere, id est, illius operationem et subministrationem nobis commodari, ut ab ea litteræ paleas separemus, ex illo enim sufficientem atque celerrimam Dei scientiam possidebimus. Propter quod eam intelligibilis sacerdos suscipit, oportet autem nos superfundere oleum, et superimponere thus; per eleemosynam quippe et orationem

scientia divina in nobis perficitur. De sacerdote autem ac de memoriali super altare posito supra jam diximus, nec necesse est illud iterari. (CAP. III.) Quod si hostia pacificorum fuerit ejus oblatio, et de bobus voluerit offerre, marem sive feminam immaculatam offeret coram Domino. Ponetque manum super caput victimæ suæ, quæ immolabitur in introitu tabernaculi, fundentque filii Aaron sacerdotes sanguinem per circuitum altare, et offerent de hostia pacificorum in oblationem Domino, adipem qui operit vitalia, et quidquid pinguedinis intrinsecus est: duos renes cum adipe quo teguntur illa, et reticulum jecoris cum renunculis: adolebuntque ea super altare in holocaustum, lignis igne supposito, in oblationem suavissimi odoris Domino. (Ex Hesychio.) Quoniam conversationes Deus hominibus differentes per legem sanxit; et in modum scandalorum [scalarum] virtutes ordinavit; ut alio quidem liceret omnes assequi, alio autem quasdam, ut sursum tamen quisque sublevaretur a terra, hoc quippe et differentia sacrificiorum significabat. Nam hic quidem de nobis holocaustum offeret, totum semetipsum Deo offerre volens, sicut et Paulus dicebat: *Christo confixus sum cruci* (Gal. II). Alter, sacrificium pacificorum sive salutare, qui desiderat salutem, et non potest nimis sublimeriter conversari; nam et si non valet virginitatem quispiam consequi, in casto autem conjugio conversetur, viam [veniam] percipit a Domino qui dixit: *Non omnes capiunt verbum*, quando de virginitate apostolis exponerat (Math., XIX); sed tamen inter eos qui salvantur necessarie ordinatur, hoc ipsum tamen et de contemptu rerum, et de justitia et de cibo cum gratiarum actione; quod magnus est qui magna, et parvus, non tamen minimus, qui saltem mediocria consequi potest. Ut probaretur ergo quia duæ conversationum species sunt ad justificationem hominum, duas sacrificiorum spontaneorum definitiones posuit. Ait enim in libro Exodi: *Altare de terra facietis mihi, et immolabitis super holocaustomata et pacifica vestra, oves vestras et boves in omni loco in quo nominatum fuerit nomen meum: veniam ad te et benedicam tibi* (Exod. XX, XXV). Et præcepit quidem pacificorum holocaustum, subinfert autem pacifica, velut secundi ordinis et virtutis. Quicumque ergo solum sibi hoc putat sufficere si salvetur, siquidem de bobus offeret. Esse autem bovem diximus eos qui circa agenda ea quæ legis sunt vacant, sive masculum sive feminam. Immaculatum tamen munus offerat, et quidem eum qui holocaustum offeret non præcepit offerri feminam, nequamquam feminam privans ab hujusmodi conversatione, sed ostendens quod perfecta sapere proprie virorum est. Quod et si mulier hæc sapiat, vir hæc, ut pote fortis, appellabitur, de qua Salomon dixit: *Mulierem fortem quis inveniet* (Prov. XXXI), demonstrans quod fortitudo, id est perfectio, difficile in mulieribus invenitur. Pacificorum autem sacrificium virorum et mulierum est; oportet enim et mulieres ita vivere sicut aptum est ad salutem. Sed quam-

obrem manus imponere super caput victimæ præcipiuntur, et immolare in introitu tabernaculi, sanguinemque fundere in circuitu altaris, in sacrificiis holocaustomatum sufficienter discussimus. Quod autem Deo offerre de suo sacrificio necesse habeant si salvari volunt, hoc quæri et considerari necessarium est. Offerunt enim de hostia pacificorum in oblationem Domini, adipem qui operit vitalia et quidquid pinguedinis intrinsecus est, vel, sicut Septuaginta, adipem qui operit ventrem, et omnem adipem qui in ventre est, per ventrem cor significans. Ideo autem secundo ejus in supradicta editione memoriam fecit, quia duas habent operationes, sicut dicunt medici. Etenim per unam partem trahit alimenta, quod ventrem superiorem; per aliam purgationes discernit, quod ventrem inferiorem vocant; renes vero quo vitalium seminum sunt ministeria: habent autem communionem cum ventre et femoribus; atque hujus rei gratia, adipem primum qui supra ventrem est, et duos renes, et rursus adipem qui super eos est, id est, super femora, ut pote quæ vicina sunt renibus, jubet offerri, quia inter medium femoris et ventris renes siti sunt. In jecore autem, id est in hepate, delectationem sive concupiscentiam constitutam esse dixit: unde idem, secundum Septuaginta, hepatis pinnam cum renibus auferri dictum est, ut pote hepate in renibus vim operationis suæ ministrante. Sed quid per hæc significat? vel quid sancit iis qui salvari volentibus etiam nunc in parabolas os aperuit? Quod oportet hostiam, id est primitias et holocaustomata, Deo ab his qui salvari volunt, intelligibilem adipem, videlicet desiderium, quod Græci epitymiam dicunt, offerri: qui prius quidem operit superiorem ventrem, deinde inferiorem, ut et in cogitando et in implendo desiderium Deo offeramus: oportet enim proponi prius, et postea compleri. Ergo venter animæ cor est, in quo prius proponimus quasdam actiones, postea autem conamur implere. Proponere ergo appetere quodammodo est, festinare autem proficere digestio forsitan quedam proprie dicatur, quorum utrorumque desiderium, quod adipem clamavit, necesse habemus Deo offerre, ut nihil pravum proponamus neque expleamus. Bene autem super ventrem superiorem, qui est appetitus, adipem qui operit ventrem ait, quia maxima pars desiderii circa appetitum et circa propositum est. Inferiori autem ventri duos renes conjunxit; diximus enim quod communionem renes ad cor habent, unde David ait: *Ure renes meos et cor meum* (Psal. XXV). Audi etenim Dominum per Jeremiam prophetam dicentem: *Ego Dominus scrutans corda ei probans renes* (Jer. XVII). Nullo modo autem membra hæc prophetia conjunxisset, nisi omnimodo quippiam eis commune fuisset. Motum enim irascendi in corde, in renibus autem memoriam ejus jacere medici dicunt. Unde innocentia sibi testimonium perhibens David: *Judica me, Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum* (Psal.

xxv), ait; et renes uri atque cor postulavit, ut pote cui utraque poterant testimonium perhibere. In renibus istis etiam seminis causa est, unde et communionem cum femoribus habere, qui ipsi coitalibus actionibus vim præbent, putantur. Vult ergo et nuptiarum desiderium offerri Deo, ut prolis causa, non fornicationis, proveniat, et honorabile sit conjugium et thorus immaculatus. Sed et hoc quod in nobis est irascibile Deo debet offerri, sic enim non ad operationem peccati, sed ad destructionem peccati irasci poterimus, et David in nobis implebitur Scriptura: *Irascimini et nolite peccare (Psal. iv)*. Quia enim est ira placens Deo, quando non ad nocendum, sed ad corrigendum proficit, probat aperte quod primum de Moysæ in Exodo scribitur, ait enim: *Cumque appropinquasset ad castra, vidit vitulum et choros, iratusque valde projecit de manu tabulas, et confregit eas ad radicem montis, etc. (Exod. xxxii)*. Quod autem in hepate concupiscentiæ requiescere putantur, propterea pinnam, id est, summitatem, auferri cum renibus præcepit, et offerri ad altare: ut ab omni mala delectatione mundemur, scientes quia primitiva cogitationum nostrarum Deo necesse habemus offerre, sanctificantes per delibationem et massam. Veruntamen ita se quis debet disponere, ut omne desiderium et propositum et iustitiam actionis et consummationem Deo offerat, sed a mala ira et a tali delectatione mundari debet. Propterea enim motum iræ et delectationum primitias, ipsumque totum conjugium, per pinnam hepatis et renem offeret, recteque potest suam conversationem ad supernum altare offerre, et super holocausta, et super ligna quæ sunt super ignem. Secundum enim mandata spiritus conversatur, et hostia Deo suavissimi odoris efficitur. Placet quippe ei perficere fructum, non solum centesimum, sed et sexagesimum et tricesimum. *Si vero de ovibus fuerit ejus oblatio et pacificorum hostia, sive masculum sive feminam obtulerit, immaculata erunt. Si agnum obtulerit coram Domino, ponet manum super caput victimæ suæ, quæ immolabitur in vestibulo tabernaculi testimonii, fundentque filii Aaron sanguinem ejus per altaris circuitum, et offerent de pacificorum hostia sacrificium Domino, adipem et caudam totam cum renibus et pinguedinem quæ operit ventrem: atque universa vitalia et utrumque renunculum cum adipe qui est iuxta ilia, reticulumque jecoris cum renunculis, et adolebit ea sacerdos super altare in pabulum ignis et oblationis Domini. Si capra fuerit ejus oblatio, et obtulerit eam Domino, ponet manum suam super caput ejus, immolabitque eam in introitu tabernaculi testimonii, et fundent filii Aaron sanguinem ejus per altaris circuitum, tollentque ex ea in pastum ignis Dominici adipem qui operit ventrem, et qui tegit universa vitalia, duos renunculos cum reticulo quod est super eos iuxta ilia [Al., circa vitalia], et arvinam jecoris cum renunculis, adolebitque ea sacerdos super altare in alimoniam ignis et suavissimi odoris. Omnis adeps Domini erit jure perpetuo in generationibus*

A et cunctis habitaculis vestris, nec adipem nec sanguinem omnino comedetis. (Ex Hesychio.) Quem bovem offerre, et quem rursus ovem, quem vero capram, legislator præcepit, olim in his quæ de holocaustis dicta sunt exposuimus: ergo bovem legalium mandatorum operatorem ostendimus. Oves autem simplices esse diximus, capras etiam simplices quidem versatos in peccatis, sed tamen postea conversos; sed ibi ovibus etiam caprarum sacrificium miscuit, ait enim: *Quod si de pecoribus oblatio est, de ovibus sive de capris holocaustum, anniculum absque macula offeret; LXX autem sic edunt: Si ab ovibus minus ejus ab agnis et hædis in holocaustum, masculum immaculatum offeret illum.* Quia oves genus quodammodo esse agnorum et hædorum complexi, Vetus Testamentum æstimavit, invenies non hic tantum, sed et apud Amos, capras appellatas oves. Ait enim (Cap. vii): Non sum propheta nec filius prophetæ, sed e populis [Ms., epulus] ego sum vellitans sicamina, et sustulit me Dominus ex gregibus ovium; cum proprie e populis [epulus], quæ capras vescuntur [qui capras pascent] appellentur, manifestum est quia et capras inter oves posuit. Quia ergo quædam ex ipsis agnos, quædam capras lex dicit: quorum quidem agni simplices tantum et qui nihil peccaverunt significantur; capræ autem simplices quidem, sed qui peccaverunt et conversi sunt, horum sacrificium unum quodammodo esse in holocaustomatibus recte traditum est. Eum enim qui perfecta vult sapere, etsi peccator fuit, ex quo vitam perfectam elegerit, sic oportet conversari sicut ille qui ante non peccavit. In sacrificio autem pacificorum cum eadem custodisset, tam in sacrificio ovium quam caprarum et boum, unum hoc plus in ovibus custodivit; quod non solum adipem reticulumque jecoris, vel secundum Septuaginta, pinnam hepatis, sed renes et caudam, vel idem secundum Septuaginta lumbum immaculatum cum renibus jussit offerri, quia enim ut simplex multa quæ operari debuit omisit: debet suam virtutem offerre Deo, ut non virtute sua in malum, ut simplex, sed magis utatur in bonum et manifestum faciat, quia nihil ex his quæ scire potest et exsequi omisit. Recte cauti redduntur simplices, ut pote qui ex simplicitate facile poterant ad voluntatem trahi, ut non solum renes et adipem qui super ipsos est, sed et lumbum qui est in renibus offerant Deo. Quod autem adjicit in eadem translatione *sine macula*, integrum hoc intellige; quod explanans Symmachus pro immaculato integrum posuit. Aquila autem perfectum. Nam et propterea cum renibus addidit, integrum illud perfectumque secundum quod diximus offerri volens, ne aliud ejus Deo, aliud autem adversario simplex offeratur, sufficit enim huic ad veniam ea quæ virtutis sunt non agere. Nam cum mala operatur, veniam non habebit; unde simplices ut columbas jubet esse Dominus, quia columbæ nimiam quodammodo simplicitatem habent, veruntamen ab omni malitia non desunt. Qui autem de bobus sacrificium offert,

ut pote operator legalium mandatorum, non habet necessitatem lumbum offerre, quia hoc in correctione bonarum sortitus est actionum; is autem qui de capris immolat, etsi simplicis est generis, verumtamen quia ex peccatoribus conversus intellectus est, non potest lumbum immaculatum offerre: olim quippe eum peccato maculavit. Manifestum est ergo quod hic quidem, ut pote qui non fuerat in peccatis, immaculatum lumbum offerre potest, qui vero fuit, hic jam non offeret lumbum in sacrificiis, siquidem quæ sunt de capris ascribitur, de quibus lumbum offerri non sancivit. Et hoc erat propter quod in sacrificio pacificorum ab agnis capras distinxit. Communia autem sunt alia, de quibus loqui necessarium non habemus, in oblatione enim boum sufficienter tractatum est. Illud autem oportet cognosci quomodo ubi ait: Adolebit ea sacerdos super altare in alimoniam ignis et suavissimi odoris, cum Septuaginta edidissent: Offeret illud sacerdos ad altare exta, odor suavitatis, cæteri interpretes in sacrificio quidem holocaustum, pro extis, holocaustomata; alii autem oblationem ediderunt: in hoc autem pacificorum sacrificio, hic quidem panem, alii autem frumentum demonstrantes siue dubio, quia et si non perfectæ philosophiæ sit oblatio, hoc enim est holocaustum sacrificium, verumtamen sufficiens est etiam hæc pascere in his quæ sunt ad salutem et fortitudinem dare operanti, hoc enim nutrimentum panem præbere David propheta dicit cum ait: *Panis, enim, confirmat cor hominis. Omnis adeps Domini erit jure perpetuo in generationibus et cunctis habitaculis vestris, nec adipem nec sanguinem omnino comedetis* (Psal. cii). Adipem ejus qui in nobis est desiderii, seu concupiscentiæ; sanguinem vero animæ figuram gerere diximus; quia ergo adipem in æternum præcepit offerri, manifestum est quia consecrari Deo nostrum desiderium sive concupiscentiam vult. In æternum autem, hoc est, nè ad Deum illud et ad mundum dividamus, propter quod et addidit, *In generationibus*, id est, per singulas ætates. In generationes autem permutationes ætatum intelliguntur. Quod ostendit Jeremias, cum populo Judaico in Babylonia scribit, in septem generationibus septuaginta annorum dicens numerum. *In cunctis autem habitaculis*, id est, in omni conversatione, sive socialem hanc agamus, sive solitariam assequamur vitam. Unde David dicebat: *Qui habitare facit unanimes in domo* (Psal. cxii). Adipem atque sanguinem præcepit omnino non comedi: adipem ad hoc, quia desiderium sive concupiscentiam nos habere propriam, id est carnalem, non vult, propter quod Jacobus dicebat: *Unusquisque autem tentatur, a concupiscentia sua abstractus et illectus* (Jac. i); sanguinem autem, ut nec ad suam mortem, neque ad proximi currat: bestiarum quippe hoc est crudelium proprium; ideo dixit: Non edetis omnem sanguinem. Non solum nos proximis parcere, sed et nobis ipsi præcipiens, nam et ad Noe aperte alia rursus præcepit (Gen. ix.): *Carnem cum*

A sanguine non comedetis. sanguinem enim animalium restrarum requiram. Significans quia per abtinentiam sanguinis, ab homicidiis abstinere vult hominem. Pro Deo autem non immolari vetuit, nec despiciere animam, sed omnino præcepit, unde et sanguinem circa basim fundi altaris jusvit.

CAPUT VI.

De hostiis pro peccato ignorantia.

(CAP. IV.) *Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: Loquere filiis Israel: anima cum peccaverit per ignorantiam, et de universis mandatis Domini, quæ præcepit ut non fierent, quippiam fecerit, si sacerdos qui est unctus peccaverit, delinquere faciens populum, offeret pro peccato suo vitulum immaculatum Domino. Et adducet illum ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, ponetque manum suam super caput ejus, et immolabit eum Domino. Hauriet quoque de sanguine vituli, inferens illud in tabernaculum testimonii. Cumque intinxerit digitum in sanguine, asperget de eo septies coram Domino contra velum sanctuarii. Ponetque de eodem sanguine super cornua altaris thymiamatis gratissimi Domino, quod est in tabernaculo testimonii. Omnem autem reliquum sanguinem fundet in basim altaris holocausti in introitu tabernaculi. Et adipem vituli auferet pro peccato, tam eum qui operit vitalia, quam omnia quæ intrinsecus sunt, duos renunculos et reticulum quod est super eos juxta ilia, et adipem jecoris, cum renunculis, sicut auferetur de vitulo hostiæ pacificorum. Et adolebit ea super altare holocausti. Pellem vero et omnes carnes cum capite, et pedibus et intestinis et fimo, et reliquo corpore efferet extra castra in locum mundum ubi cineres effundi solent. Incendetque ea super lignorum struem, quæ in loco effusorum cinerum cremabuntur. Nihil eorum quæ necessaria fuerunt legislator omisit; designans quippe conversationum differentias, et ostendens nobis vias in oblatione sacrificiorum, quibus nos oportet conversari, post hoc necessarie exponit Christi sacrificium, per quod nobis peccatorum remissio et redemptio concessa est. Ante alia ergo hoc nunc primum intende, quia peccata dixit esse animæ, quidam enim corpus quasi causale peccati accusant, sed non ita est. Nam si sana sit anima, nihil illi nocebit carnis luxuries. Quam si secundam quem oportet modum regat anima, recedit et cessat. Si autem dicis, atqui notentem eam peccare dixit, verumtamen non coacta a carne, sed ignorantia boni, quam ex negligentia et mutatione deteriorum patitur, per quam etiam sua via ea quæ sunt noxia æstimat. Sed et hoc vide quomodo in multis sacerdotem permiscet. Ait enim: *Anima cum peccaverit et de universis mandatis Domini quæ præcepit ut non fierent, quippiam fecerit. Si sacerdos qui est unctus peccaverit, siquidem sacerdos qui unctus est peccavit, similem dicit aliis sacerdotem pro peccatis offerentem, quia et Christus nobis se similem præbuit, de ipso quippe ait Paulus: Propter quod debuit per omnia fratribus similis esse, ut minorior feret. Et fidelis sacerdos in his quæ ad Deum**

sunt ad reconcilianda peccata populi (Hebr. 11), plurima nimis hujus legis in Christo exponens. Sed jam sunt et quærenda sequentia : nam ecce legislator peccatum ipsius sacerdotis peccatum populi appellavit, quia negligens sensibilis sacerdos, aut peccans ipse aut non vindicans in peccatoribus, illicit eos qui rudes sunt ad similia. Intelligibilis autem nec ipse peccatum fecit, nec nos vel parum neglexit; qui cum lege nobis naturali etiam scriptam dedit, et non sine testimonio, sicut ait Paulus, semetipsum reliquit. Verumtamen quia hæc figura coaptanda est in Christo, secundum quod possibile est, ut per omnia inaginis consumitur color, hoc quod dictum est secundum quod dignum est Christo intelligibili sacerdoti debemus accipere. Si enim Dei longanimitate non volentis peccatorem perdere abusus fuerit quis, videtur illi Deus licentiam dare peccandi, propter quod Isaias ait : *Quare errare nos fecisti, Domine, de viis tuis, indurasti cor nostrum ne timeamus te ?* (Isa. LXIII.) Habacuc etiam similia quodammodo queritur, *Quare non respicis super inique agentes, et taces, devorante impio justiozem se, et facies homines quasi pisces maris, et quasi reptile non habens principem ?* (Habac. 1.) Aperte ergo videtur legislator illum sacerdotem significare cui dictum est : *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, eum qui a Patre unctus est, ad quem David dicebat : Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi, virga recta est virga regni tui, dilexisti justitiam et odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus Deus tuus* (Psal. CIX, 44). Hic ergo pro peccatis nostris convenienter sacrificium obtulit, de quo Paulus Hebræis scribit : *Sic et Christus semel oblatu ad multorum exhaustiendia peccata, secundo sine peccato apparebit expectantibus se in salutem* (Hebr. 1x). Offerret tamen se pro peccato suo, LXX autem addunt, *quod peccavit*. Peccatum autem ejus, sicut qui semel illud in se suscepit, nostrum peccatum dicitur; unde et Paulus dicebat : *Obsecramus pro Christo reconciliari Deo, et qui nesciebat peccatum, peccatum pro nobis fecit* (II Cor. v). Vitulum autem immaculatum Domino, videlicet Patri, offerret carnem suam; immaculatum vero, quia peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus (I Petr. 11). Vitulus autem est quia in cruce intelligibiles nostros inimicos ventilavit. Quod autem LXX vitulum de bobus legunt, ideo intelligemus dictum de bobus, quia secundum carnem ex patribus fuit qui de Legis exstiterant justitia gloriosi. Ubi autem offerret vitulum, id est, carnem suam? Ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, ad ostium quidem ut sacrificium Christi secundum doctrinas et traditiones apostolorum factum fuisse intelligamus, has enim esse ostia tabernaculi testimonii superius ostendimus, ut pote ad cælum introitum præsentia, quod tabernaculum est testimonii, habitare enim hic in tabernaculo testimonii docetur atque probatur. Habet enim Isaias apertissimam testimonii probationem dicens : *Qui extendit velut nihilum cælos, et expandit eos sicut tabernaculum*

ad inhabitandum (Isa. xl). Coram Domino autem, quia inspiciente Patre consummabatur crucis mysterium, in tantum ut etiam aspicienti utique Patri diceret Dominus : *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum* (Luc. xxiii). Ponere autem eum manum super caput vituli, et jugulare vitulum præcepit. Nemo enim illum obtulit, sed nec immolare poterat, nisi semetipsum ipse ad patiendum tradidisset; propter quod non solum dicebat : *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam* (Joan. x), sed et præveniens, semetipsum in cæna apostolorum immolavit. Quia enim de sanguine in tabernaculo testimonii intulit, docet Paulus ad Hebræos dicens : *Christus existens pontifex futurorum bonorum per amplius et perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non hujus creationis, nec per sanguinem taurorum et vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa* (Hebr. ix). Et rursus : *Neque enim in manufacta sancta ingressus est Christus formam verorum, sed in ipsum cælum ad ostendendum se vultui Dei pro nobis*. Hic ergo tabernaculum testimonii cælum, quippe quia in ipso habitare Deum prophetæ testifica; sunt intelligamus : *Qui habitat in cælis, inquit, irridebit eos* (Psal. 11), et, *Nemo ascendit in cælum nisi qui descendit de cælo* (Joan. 111), Unigenitus de semetipso dixit hominibus. Ibi sanguinem introduxit, quia cicatrices portans passionum, a mortuis resurrexit, unde et suum corpus palpandum Thomæ præbuit, atque ita in cælos ascendit. Probat autem sequentia : *Cumque intinzerit digitum in sanguine, asperget de eo septies coram Domino contra velum sanctuarii*. Multis nominibus carnem Domini appellat, quia et multas operationes implevit, unde et ipse Dominus modo quidem semetipsum sacrificium, modo pastorem (Luc. xi). Deinde rursus vitam, et panem vitæ, granum tritici (Joan. xv, vi, xii), opportune dispensatoriis verbis varians suas appellationes nominavit. Et nunc ergo velum ejus carnem appellavit; dubitare enim hoc non possumus, Paulo ad explanationem hujus mysterii dicente : *Hubentes, fratres, confidentiam in introitum sanctorum in sanguine Christi, quam initiavit nobis viam novam, et viventem per velamen, id est, carnem suam, et sacerdotem magnum in domum Dei introeimus cum puro corde in satisfactione fidei* (Hebr. x), propterea et sanctuarii velum appellatum est, figuram quippe carnis Sancti sanctorum gerebat. Quia ergo digitus Dei virtus ejus dicitur, convenienter digitum in sanguinem intingit, ut ostendatur quia passiones carnis Dominicæ virtute divinitatis actæ sunt. Nam quomodo poterant talia tunc fieri, id est, solis recessus, terræmotus, scissio petrarum, et similia? Hic ergo virtute divinitatis passionem suscipiens, aspersit quidem suam carnem; aspersit autem septies, quia pro remissione hoc peccatorum, et pro subministrando nobis sancto Spiritu fecit, utrumque enim prædictum designare consuevit numerus. Quia autem sanguinem oportet

nos in passione ejus accipere, probant Pilati et Judæorum turbæ; dum enim traderetur cruci, ipse quidem clamabat: *Mundus sum a sanguine justi hujus (Matth. xxvii)*. Illi autem: *Sanguis ejus super nos et super filios nostros (Ibid.)*. Hujus aspersionis et Petrus in catholica epistola meminit, apostolum se nominans *secundum præscientiam Dei Patris in sanctificatione spiritus, in obedientiam et aspersionem sanguinis Jesu Christi (I Petr. i)*. Ponetque de eodem sanguine super cornua altaris thymiama^{is} gratissimi Domino, quod est in tabernaculo testimonii. Hic altare sedem Dei, hoc est cherubim, significat; quod enim sunt altare Isaias per visionem seraphim manifestavit, ait enim: *Et volavit ad me unus de seraphim, et in manu ejus calculus quem forcipe tulerat de altari (Isa. vi)*. Thymiamata autem sicut LXX dicunt compositiones, compositionem omnium sicut in thymiama^{te} virtutum dicit: quia sunt intelligibile thymiamata, ubi quippe decet virtutes, nisi in sede Dei esse compositas: in quibus et si in terra conversatio est, de cælo tamen descendunt, unde et Paulus de his qui in virtutibus conversabantur dixit: *Nostra autem conversatio in cælis est (Philip. iii)*. Jacobus vero ait: *Quæ autem desursum est sapientia, primum quidem benigna est (Jac. iii)*. Sapientiam dicens unam de generalibus esse virtutibus. Post hanc enim fortitudo, et justitia, et caritas, multo magis et cæteræ cum hac ordinantur, quæ dum sunt quatuor, ut arbitrator, excellenter cornua prædicti altaris, quia genera sunt aliarum virtutum convenienter, nominantur. Ait autem et Isaias: *Misericordiæ Domini memorabor reminiscens virtutum ejus*. Ilas Dominus ungit proprio sanguine, virtutem eis præstans majorem perfectioremque, ut contra adversariorum vires prævalere possint. Omnem reliquam sanguinem vituli fundi circa basim altaris holocausti, quod est in tabernaculo testimonii præcepit. Altare holocausti rursus Christi corpus intelligamus. Sicut enim ipse sacerdos et sacrificium est, sic et altare est; si autem in multis nominibus unum est quod significatur, diximus quippe eum oportere intelligi etiam velum, nihil est quod ex hoc possit obsistere; dum enim multæ sint in ipso operationes, convenienter etiam multa sunt nomina. Quia autem intelligibile altare corpus Domini, et beatus Paulus intelligit ipso dicente cognosce; ait enim: *Habemus altare de quo edere non habent potestatem hi qui tabernaculo deserviunt, corpus videlicet Christi, de illo enim Judæis comedere fas non est. Hoc altare necessarie in introitu tabernaculi testimonii, id est in introitu cælorum est, quia per ipsum ingressum habemus in cælis. Sed jam reliqua sacrificii hujus discutimus; quæcunque enim in sacrificio pacificorum seu salutari præcepit, eadem fieri etiam in hoc præcepit: duos renunculos jubet auferri, et reticulum quod est super eos et adipem jecoris, quod LXX edunt, et pinnam hepatis, et adoleri ea super altare holocaustatum, in duobus sacrificium dividens, quatenus omnibus*

A liceat Christi sacrificium imitari, id est, tam his qui inferioris sunt conversationis, eis quippe convenire pacificorum diximus sacrificium, quam altiora sapientibus, quibus imitari sufficit, quæ sequuntur: *Pellem vero et omnes carnes cum capite et pedibus et intestinis, et fimo et reliquo corpore efferet extra castra*. Quod præcepit ut non Christum divides, sicut quidam dividunt dicentes: Is qui de Maria est, passus est, qui autem de Deo Patre est, passus non est. Nobis enim unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, qui [Ms., quia], secundum quod Paulus dixit. Cum ut homo pateretur, miracula tamen in passionibus operabatur ut Deus (Hebr. ii). Caro enim in Domino omnis ejus humanitas, quia *Verbum caro factum est*, dicitur, propter quod et carnem ejus cum capite et pedibus vel cum capite et extremis, videlicet pedibus, sic enim cæteri interpretum ediderunt, jussit incendi ut per prædicta verba, cum qui pro nobis passus est esse a principio, et in novissimis intelligeremus, de quo ait Paulus, *quia in ipso creata sunt omnia quæ in cælis, et quæ in terra, visibilia et invisibilia. Sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates*. Omnia per ipsum, et in ipso creata sunt, et ipse est ante omnia, et omnia in ipso constant. Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium primogenitus a mortuis, ut sit ipse in omnibus primatum tenens (Colos. i). Insuper cum intestinis et fimo, vel, sicut Septuaginta, cum ventre et stercore, ait, ut quia mentis intelligibilis venter figuram gerit, sicut in sacrificiis aliorum holocaustorum ostendimus, ex eo mentem habuisse nostram eum qui pro nobis passus est, minime ignoramus, quod quidam hæreticorum negant. Fimus autem peccata generis humani significat, quæ crucifixus in se suscepit, hæc enim fimus Domini verisimilliter dicuntur, fimus quippe cum sit immundus, gerentem non polluit. Neque naturæ nostræ est quamvis sit in nobis, sicut et peccata nostra quæ portavit Dominus, et aliena fuerunt ab eo, et cum nullatenus polluerunt, permansit enim sine peccato. Totum ergo vitulum, id est, totum Christum, extra castra in loco mundissimo ubi effundi cineres solent ejici leg'slator jubet, apertissime sacrificii Christi locum significare studens, extra castra enim passus est, quod testatur Paulus, dicens: *Ideo et Jesus ut sanctificaret plebem extra portam passus est (Hebr. xiii)*. Quis autem mundus est cineris locus? Golgotha videlicet, et in tantum mundus, ut mundum totum ipse mundaret; cineris autem recte locus dictus est, quia in ipsa extincta sunt peccata generis humani, unde et mundus locus appellatur. *Incendentque ea super struem lignorum*. Ligna autem in igne, sacras Scripturas diximus; quæcunque autem in Domino tempore passionis gesta sunt, ad implenda ea quæ prophete dixerunt sunt gesta, quod manifestat Dominus, quando a Judæis comprehensus est, dicens: *Tanquam ad latronem existis cum gladiis et fustibus comprehendere me: quotidie in templo sedebam docens, et non me tenuistis: hoc autem factum*

est ut complerentur Scripturæ prophetarum (Luc. xxii). Et rursus : *Jesus autem videns quod omnia consummata essent, ut impleretur Scriptura, dixit, Sitio* (Joan. xix). Sed cum per singula figura Dominicæ passionis appareat, tamen planius legislator videtur hoc in sequentibus figurare mysterium. (CAP. IV.) *Quod si omnis turba Israel ignoraverit, et per imperitiam fecerit quod contra mandatum Domini est, et postea intellexerit peccatum suum, offeret vitulum pro peccato, adducetque eum ad ostium tabernaculi, et vident seniores populi manus super caput ejus coram Domino, immolatoque vitulo in conspectu Dogini, inferet sacerdos qui unctus est de sanguine ejus in tabernaculum testimonii, tincto digito aspergens septies contra velum, ponetque de eodem sanguine in cornibus altaris, quod est coram Domino in tabernaculo testimonii. Reliquum autem sanguinem fundet juxta basim altaris holocaustorum, quod est in ostio tabernaculi testimonii, omnemque ejus adipem tollet, et adolebit super altare, sic faciet et de hoc vitulo quomodo fecit et prius. Et rogante pro eis sacerdote, propitiuss erit Dominus. Ipsum autem vitulum efferet extra castra, atque comburet, sicut et priorem vitulum, quia pro peccato est multitudinis.* Nihil in his legislator commutavit quod esse possit extra prædictum sacrificium, quod est principis sacerdotum. Idem enim a turba Israel et a sacerdote offerri præcepit, vitulum enim et hic et illic dixit. Similiter etiam sanguinem in tabernaculo testimonii offerri jubet, vitulum autem extra castra incendi. Atque apertissime in his quæ dicta sunt ostenditur quia eadem erant plebis sacerdotisque peccata, nam quam ob causam idem sacrificium pro eis offerret. Quod autem de sacrificio immutatum est, hoc magis ad firmitatem pertinet, quod unum sit sacrificium, nam in sacerdote non dixit, *si cognoverit peccatum suum.* Nec enim ignoraturus erat Dominus peccatum, quod ut susciperet incarnatus est. De turba autem, id est, de synagoga, sive de plebe, attende quid ait : *Quod si omnis turba Israel ignoraverit, et per imperitiam fecerit quod contra mandatum Domini est, et postea intellexerit peccatum suum.* Ergo ab initio quidem suum peccatum ignoraverunt, sed postea cognoverunt; et hoc ostendunt ipsa verba Domini, ait enim : *Nisi venissem et locutus eis fuisset, peccatum non haberent, ut ignorantes utique, nunc autem excusationem non habent de peccato suo* (Joan. xv), ut pote per ejus doctrinam discentes quod nesciebant prius; quando ergo suum peccatum cognoverunt, tunc ad sacrificium Unigeniti se verterunt. Deinde in sacrificio sacerdotis ipsum diximus imposuisse manum super caput vituli, hic autem seniores hoc facere dicit. Utrumque enim revera in Christi sacrificio agebatur, id est, quia et imminebant ad consummandum illud seniores populi et scribæ, et Caiphas princeps sacerdotum, dicebantque : *Expedit vobis ut unus homo moriatur pro populo, et non tota gens pereat* (Joan. xvi). Et quia nullo modo expleri potuisset, si non semetipsum ad passionem Dominus

A tradidisset, in tantum uti prædiceret Petro : *Mitte gladium tuum in vaginam, calicem quem dedit mihi Pater, non vis ut bibam illum?* (Matth. xxvi.) Festinabat enim dispensare nostrorum peccatorum remissionem, quod necessarie in his quæ sunt de vituli synagogæ sacrificio est consideratum. Ait enim : *Sic faciet de hoc vitulo quomodo fecit et prius. Et rogante pro eis sacerdote, propitiuss erit Dominus.* Christus enim factus est nobis propitiatio in sanguine suo, sicut a beato Paulo Romanis scriptum est, per quem in tantum peccata remissa sunt, quatenus ipsi quoque remissionem mererentur qui in eo peccaverunt. De ipsis quippe dixerat : *Pater, ignosce illis, nesciunt enim quid faciunt* (Luc. xxiii). Sed quid ad finem sacrificii legislator dixit? Sufficit enim nobis B legis ipsius conclusio ad manifestanda præsentia. *Ipsam autem vitulum efferet extra castra atque comburet, sicut et priorem vitulum, quia pro peccato est multitudinis.* Vides quomodo nihil mutari in secundo sacrificio extra hoc quod primo est præcipitur? Et quamobrem? Quia *pro peccato est, inquit, multitudinis.* Ergo hoc manifestum est et indubitabile, quia idem peccatum plebis et sacerdotis intellexerit. Et propterea idem in utroque sacrificium ordinavit; nec ipsis quidem verbis dividens quod non faceret, nisi figuræ fuissent ea quæ tunc agebant. (Ibid.) *Si peccaverit princeps, et fecerit unum e pluribus per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur, et postea intellexerit peccatum suum, offeret hostiam Domino, hircum de capris immaculatum, ponetque manum suam super caput ejus. Cumque immolaverit eum in loco ubi solet mactari holocaustum coram Domino, quia pro peccato est, tinget sacerdos digitum in sanguine hostiæ pro peccato, tangens cornua altaris holocausti, et reliquum fundens ad basim ejus. Adipem vero adolebit supra, sicut in victimis pacificorum fieri solet, rogabitque pro eo et pro peccato ejus, ac dimittetur ei. Quod si peccaverit anima per ignorantiam de populo terræ, ut faciat quidquam ex his quæ Domini lege prohibentur, atque delinquat, et cognoverit peccatum suum, offeret capram immaculatam, ponetque manum super caput hostiæ quæ pro peccato est, et immolabit eam in loco holocausti. Tolletque sacerdos de sanguine in digito suo, et tangens cornua altaris, reliquum fundet ad basim ejus. Omnem autem auferens adipem sicuti auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare, in odorem suavitatis Domino, rogabitque pro eo et dimittetur ei.* Quemadmodum in spontaneis sacrificiis differentias in conversationibus et conditionibus vitæ offerentium ordinavit, ita rursus pro peccatis sacrificia æqualia esse peccatis jubet, quorum magnitudo non solum ex actione peccati, sed ex persona peccantium ponitur. Et nimis recte, quia et Dominus apostolis dixit : *Servus cognoscens voluntatem domini sui, et non se præparans nec faciens secundum voluntatem ejus, vapulabit multis; qui autem non cognovit, et non fecit digna plagis, vapulabit paucis* (Luc. xii); sed quid subjunxit? *Cui datum est multum, multum quæritur ab eo; et cui creditum est*

multum, multum exigitur ab eo (Luc. xii). Hunc intellige esse qui a legislatore dictus est princeps; hic ergo si peccaverit, hircum offert: *si quis autem de populo, dicit autem idiotam, sive popularem, non cum qui sorte distinctus est ad meditando legem. Nam et hic utique princeps nominaretur, qui pro minori peccato capram offerre præcipitur, quemadmodum ille hircum, hic feminam, ille marem. Quemadmodum ergo oblatio capræ sacrificium pro peccato signat, sic hircus et capra cum sit femini generis, hircus masculini, sacrificii interpretatur vim. Non enim frustra hoc legislator intendit, sed quia hircus et capra: hoc autem Septuaginta in Græco sic edunt, ut χίραρον et χίραραν dicant offerri debere, quod Latini ex eadem editione interpretati sunt: hædum ex capris masculum, et capram de hædis femellam. Chimarrus autem et chimarra fetus caprarum sunt, chimerrini vel χιμαρῖνοι, id est, qui circa tempus hiemis nascuntur: nam bis per annum capris parientibus, quidam fetus tempore hiemis, quidam autem æstatis generantur. Cum ergo ita se habeant, per hiemem tristitiam pœnitentiæ docet; in tristitia quippe hic et fletu filios generat, sed tamen filii ejus non sunt a sacrificio probati. Unde existimo hædos, id est, χιμαρῶν, offerre pœnitentes, ut pote fluctuantes, præcepit, et ut qui diversitatibus undarum a peccatis se erigentibus, repugnantes misericorditer omnino salvabuntur. Si enim permaneant in pœnitentia, et non desperent, velut in tempestate relinquentes navis animæ gubernacula liberabuntur; sin autem desperaverint, quemadmodum quidam gubernatores vel nauæ pavidi, statim pereunt. Nam et Dominus dixit: *Orate ne fiat suga vestra hieme vel sabbato* (Matth. xxiv), hiemem tempus pœnitentiæ dicens, sabbatum vero otium animæ atque virtutum cessationem intelligens; ad otium siquidem atque a malis vacationem datum est sabbatum, sed Judæorum gens hoc e diverso usa est. Grave autem est in tempore quo necessaria est pœnitentia, et multo gravius quo vacat ab omnibus operibus, quemquam tentari, vel persecutionem pati, unde etiam sicut majorem eum qui sabbato persecutionem patitur, novissimum numeravit. Quia ergo et hirci et capræ sive hædi virtutem et differentiam sacrificiorum modum didicimus, jam videamus quæ in utroque aguntur sacrificio. Communia enim sunt, quoniam pœnitentiæ finis, et generalis effectus peccatorum remissio est, quam aperte legislator posuit, dicens: *Quod si peccaverit anima per ignorantiam de populo terre, ut faciat quidquam ex iis quæ Domini lege prohibentur. Non dicit quid, quia in quolibet prævaricatus quis fuerit, in totam legem delinquit, sicut beatus Jacobus ait: Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, omnium reus constituetur* (Jac. ii). Quando ipse qui peccavit peccatum suum cognoverit, neque enim aliter pœnitentiam agere potest nisi cognoscat peccatum suum, tunc enim princeps hircum sive chimarrum; is autem qui de turba est offert capram sive chimarran, immacu-*

lata autem utraque: immaculatam siquidem oportet esse pœnitentiam. Quæ autem ejus est macula? Videlicet si peccato compatiatur, vel amicus sit pœnitens pro quo agit pœnitentiam. Oportet enim eum perfecte a peccato eodem atque studiosissimo recedere proposito. Deinde imponet manum suam super caput hostiæ; ipse per semetipsum peccatum manifestans, et suam offerens confessionem. Ipse autem (secundum Septuaginta) non occidit, sed alii, habet enim necessarium et aliorum auxilium ad orationem, ut suscipiatur ejus pœnitentia, unde nec omnimodo sacerdotes occidere præcepit. Ait enim: *Occident eum in loco in quo occiduntur holocaustomata. Qui autem occidant non addidit, licet enim in sacrificio pœnitentiæ alterius uti adjutorii. Quod testatur Jacobus dicens: Orate pro alterutro ut salvemini* (Jacob. v). Sed magis justorum utamur adjutorio, ipse enim subdidit: *Multum enim valet oratio justi assidua* (Ibid.). Ubi autem occidit? Idem secundum LXX, *In conspectu Domini*. Pro peccato quippe in conspectu Domini confiteri necessarium habemus, propter quod dixit David: *Peccatum meum cognitum tibi feci, et injustitias meas non operui. Dixi: Pronuntiabo adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti iniquitatem cordis mei* (Psal. xxxi). Propterea hic legislator intulit: et tollit et ponit sacerdos sanguinem peccati digito super cornua altaris holocaustomatis, sanguinem autem peccati appellavit, qui pro peccato offertur. Hujus primitias sacerdos Christus super cornua altaris holocaustomatis offeret, videlicet per crucem suam; si enim altare holocaustomatis Domini corpus est, hujus procul dubio cornua erit, de qua Habacuc dixit: *Cornua sunt in manibus ejus* (Habac. iii). Offeret super suam crucem primitias necessario sui sanguinis qui pro peccato offertur, quia opus crucis et effectus perfecta peccatorum nostrorum remissio est. Quod autem dicit: *Reliquum sanguinem fundet ad basim ejus*, omnem pœnitentiam evangelicæ tribuit prædicationi, quam esse basim altaris diximus. Recte autem pœnitentiam omnem apostolicæ prædicationi tribuit, quia omnis ejus intentio hæc est, ut omnis homo pœnitens se corrigendo salvetur, propter quod et primam illam vocem Dominus providet in Evangelio doctorem: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum* (Matth. iv). Omnem autem auferens adipem sicut auferri solet de victimis pacificorum, ut pœnitentis omne desiderium sursus respiciat, id est cælum intendat, tunc enim poterit pœnitentiam offerenti in pacificorum sacrificio reputari. Sed quis sit finis horum quæ dicta sunt, addidit: *Rogabique pro eo sacerdos et dimittetur ei*. Neque enim idonei sumus peccata nobismetipsis dimittere, Christus autem nobis propitiationem perficit. *Si autem de pecoribus obtulerit victimam pro peccato, ovem scilicet immaculatam, ponet manum super caput ejus, et immolabit eam in loco ubi solent holocaustorum cædi hostiæ, sumetque sacerdos de sanguine ejus digito suo, et tangens cor-*

nua altaris hōlocanusti, reliquum fundet ad basim A ejus. Omnem quoque auferens adipem, sicut auferri solet adeps ar'etis qui immolatur pro pacificis, et cremabit super altare in incensum Domini. Rogabitque pro eo, et pro peccato ejus, et dimittetur illi. Semetipsum nunc quoque sequens legislator oblationi capræ, sive chimarræ quam diximus ab his qui sunt de populo, et qui non occupantur in meditatione legis, offerri ovem quoque conjunxit: quoniam in populo et idiotis possibile est esse aliquos etiam simplices quibus conveniat ovis sacrificium, quod tam in holocaustomatis quam sacrificiis hostiæ pacificorum demonstratum. Aperte ergo legislator approbare cupiens quod non solum princeps, id est scientia sublimior, nec tantum popularis, sed si quis est in popularibus simplex, si forte peccaverit, quod B et hic ad redemptionem peccatorum debeat pœnitentiam, ovis sacrificium introduxit: ideo autem non arietem, sed ovem, id est feminam, et non masculum præcepit offerri, quia popularibus seminarum sacrificium deputavit; eos hic qui legem accipiunt evulenter contestans, ut quicumque principatum sortitus est, et est aliis sublimior scientia, non solum exhibeat simplicitatem cum oporteat eum etiam prudentem esse sicut serpentem, quemadmodum Dominus ait; qui vero non est talis, id est, qui non abundat scientia, et propterea in populo deget, hic quamvis sit simplex, si contingat ut peccet, nec ipso peccato ignoscetur nisi per oblationem pœnitentiæ peccatum diluerit. Cum ergo hæc ita se habeant, non egent cætera expositione. Cum enim sacrificium pro peccato sit, simul hic de capra et ove præcepit, unde necesse non est, cum tendamus ad sequentia, diu in præsentibus immorari.

CAPUT VII.

De eo qui audit jurantem mendaciter.

(CAP. V.) *Si peccaverit anima, et audierit vocem jurantis, testisque fuerit quod aut ipse vidit aut conscius est, nisi indicaverit, portabit iniquitatem suam. (Ex D. Augustino.)* Ille enim videtur dicere, peccare hominem, quo audiente jurat aliquis falsum, et scit eum falsum jurare et tacet, tunc autem scit, si ei rei de qua juratur testis fuerit aut vidit, aut conscius fuit, id est aliquo modo cognovit, aut oculis suis conspexit, aut ipse qui jurat, illi indicavit. Ita enim potuit esse conscius, sed inter timorem hujus peccati et timorem prodicionis hominum non parva existit plerumque tentatio; possumus enim paratum ad perjurium admonendo vel prohibendo a tam gravi peccato revocare; sed si non audierit, et coram nobis de re quam nobis falsum juraverit utrum procedens sit, si proditus etiam in periculum mortis incurrat, difficillima quæstio est, sed quod non expressit, cui hoc indicandum esset, utrum illi cui adjuratur, an sacerdoti, vel cuiquam qui non solum eum persequi non potest irrogando supplicium, sed etiam orare pro illo potest, videtur mihi quod se homo solvat, etiam a peccati vinculo, si indicet talibus qui magis possunt prodesse quam obesse perjuro, sive

ad corrigendum, sive ad Deum pro illo placandum, si et ipse confessionis adhibeat medicinam. Post hoc autem peccati genus quod de perjurio alicujus non indicato commemoravit, nullum pro eo sacrificium jussit offerri, sed deinde subjunxit.

CAPUT VIII.

De anima quæ tetigerit aliquid immundum, aut a bestia occisum.

(IBIDEM.) *Anima quæ tetigerit aliquid immundum, sive quod occisum a bestia est, aut per se mortuum, vel quodlibet aliud reptile, et oblita fuerit immunditiæ suæ, rea est, et delinquit. Et si tetigerit quippiam de immunditia hominis, juxta omnem impuritatem qua pollui solet, oblitaque cognoverit postea, subjacebit delicto.* Neque hic sacrificium pro illo genere peccati quid offeratur commemoravit, sed adhuc adjecit et ait: *Anima quæ juraverit et protulerit labiis suis, ut vel male quid faceret vel bene, et idipsum juramento et sermone firmaverit, oblitaque postea intellexerit delictum suum, agat penitentiam pro peccato, et offerat agnam de gregibus sive capram, orabitque pro eo sacerdos, et pro peccato ejus. (Ex Augustino.)* Quid est ergo quod pro tacito cujusquam perjurio, et pro eo quod tangitur morticinum, vel aliquid immundum, nullum sacrificium commemoravit; pro eo vero peccato ubi falsum quisque nesciens jurat, dixit offerri agnam vel capram, an pro omnibus supradictis hoc sacrificium oportet intelligi? Voluit enim prius omnia enumerare, et sic inferre quo sacrificio possit expiari. Si autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures vel duos pullos columbarum Domino: unum pro peccato, et alterum in holocaustum: dabitque eos sacerdoti, qui primum offerens pro peccato, retorquetur caput ejus ad pennulas, ita ut collo hæreat, et non penitus abrumpatur, et asperget de sanguine ejus pa ietem altaris; quidquid autem reliquum fuerit, faciet distillare ad fundamenta ejus, quia pro peccato est: alterum vero adolebit holocaustum ut fieri solet. Rogabitque pro eo sacerdos, et pro peccato ejus, et dimittetur ei. Quod si non quiverit manus ejus offerre duos turtures, vel duos pullos columbæ, offeret pro peccato simulam, partem ephi decimam. Non mittet in eam oleum, nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato est, tradetque eam sacerdoti, qui plenum ex toto pugillum hauriens, cremabit super altare, in monimentum ejus qui obtulit, rogans pro illo et expians. Reliquam vero partem ipse habebit in munere. (Ex Hesychio.) Num eadem legislator repetit, cum in præteritis dixisset: *Quod si peccaverit de populo terræ per ignorantiam, ut faciat quippiam ex his quæ Domini lege prohibentur atque delinquat?* generaliter de omni peccato præcipiens, et jubens quæ debent offerri. Quando enim dixit: *Quod si peccaverit de populo terræ per ignorantiam, ut faciat quippiam ex his quæ Domini lege prohibentur, atque delinquat,* sensibilem Israellem ostendit, qui cognoscens Dei mandata, non debuit quippiam legis transgredi; transgressus autem implere debuit ea quæ ad pœnitentiam pertinent. In præsentem autem

dicens : *Si peccaverit anima*, nequaquam addidit, de populo terræ, et rectissime, dicit enim peccata a quibus necesse sit, secundum quod ait Jacobus, *etiam hos qui sunt ex gentibus abstinere, id est, idololatriis, et suffocatis, et sanguine et fornicatione* (Act. xv, xxi). In his enim invenies sequentia communerata. Deinde superius quod est peccatum uniuscujusque per semetipsum delinquentis, et quod per se quis gessit designatur; hic autem eum qui alienis peccatis communicavit, demonstrat, hoc enim tactus immundi, et morticini, et a bestia capti inquit, non per ænigmata, sed aperte exponens quod quidam despiciunt, id est, alterius in errorem mittentis, non arguere errorem, sed consensum præbere. Nunc ergo ostendit quia et in hoc oblationem, eam videlicet quæ ad pœnitentiæ absolutionem pertinet necessariam habeamus. *Si peccaverit anima, et audierit vocem jurantis, testisque fuerit quod aut ipse vidit, aut conscius sit*, id est, si aliquo furtum aut dolum faciente, et jusjurandum pro eis dante, videns aliquis furtum vel dolum quem fecit, vel aliter conscius quod falso juret, non prodiderit, portabit iniquitatem. Et recte : nam cui licuit arguere peccatum, et texit, adjutor ejus procul dubio factus est; qui vero auxiliatus est, in semetipsum peccatum traxit. Non solum autem prædicti peccati immunditiam evitandam putavit, sed et si quis tetigerit omnem rem immundam, aut morticinam, aut a bestiis captam, non corporis, sed rei immundas actiones ostendere cupiens, nec illas immunditias quas Judæorum gens existimat. Quæ sint autem actiones quarum communicatio sicut immundarum evitanda est, Salvator apostolos docuit dicens : *Adhuc et vos sine intellectu estis? Nescitis quia omne quod ingreditur in os, in ventrem vadit, et in recessum emittitur? Quæ autem egrediuntur de ore, de corde exeunt, et hæc coinquinant hominem : etenim de corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, falsa testimonia, furta, blasphemias, hæc sunt quæ coinquinant hominem* (Matth. xv). Propter quod et immundæ res, ut pote polluentes eos a quibus tanguntur, id est, eos qui eis communicant, a legislatore intellectæ sunt morticinæ; his similis est in potuendo, homo qui per peccatum mortuus est. De quibus Dominus dicebat : *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos* (Luc. ix). A bestiis autem captus est, qui, operante in eo diabolo, tractus est ad aliquam actionem malam, quemadmodum Judas ad tradendum Dominum. De quo Joannes evangelista ait : *Et facta cæna, mittente diabolo in corde ejus ut traderet eum Judas Simonis Iscariotis* (Joan. xiii). Quod autem in LXX translatione non dixit simpliciter, a bestia captum, sed addidit *immundum*, qui est a bestia captus, putas non est omnimodo et immundus? et dicimus nequaquam : neque enim omnis qui a bestia capitur, jam omnimodo ab ea et occiditur, forsitan enim et postquam capitur, liberatur, sicut Petrus : *Incidit enim in diaboli laqueum, tempore negationis, sed respiciens, evasit. Et dicit cum David : Anima mea sicut passer erepta est de laqueo*

venantium (Psal. cxxiii). Hic ergo immundus non est, sed quædam differentia, idem secundum LXX, morticinorum positæ sunt, de quibus quædam dixit esse pecora, quædam vero abominationes. Morticinum autem pecus est homo, qui per insipientiam peccans, et pecudum contra legem vitam vivens; abominationes autem immundæ, veluti canes et simiæ et quæcunque talia sunt de animalibus appellantur, quæ etiam ab infidelibus colebantur, vel quolibet reptile, id est, quod super ventrem suum trahitur. Ergo per hæc, tam idololatrias apertissime significat quam in alio malo viventes, id est, in dolis et in rapinis, seu in aliis cupiditatibus; his omnibus si quis tactu communicaverit, et oblitus fuerit, vel, sicut LXX dicunt, *latuerit illum*, quoniam oblivio animæ, et obscuritas mentis, sive actio mala, inquinatio est, in horum tactu, id est, vel in eo quod quis hæc operantibus convenientiam præbet, vel in eo quod placent talia, modis omnibus polluitur, sed et si tetigerit quippiam de immunditia hominis, juxta omnem impuritatem qua pollui solet de omni immunditia ejus, quamcunque tangens pollutus fuerit. Dicit autem secundum litteram eos qui seminis fluxum patiuntur, et menstruatæ, et quosdam alios, de quibus subtilius ipse legislator paulo post dixit, in quibus horum expositionem servavimus, hoc solummodo nunc pro commemoratione ponentes, quod non omnis immunditia hominis polluit tangentem. Ideoque enim dixit : *juxta omnem impuritatem qua pollui solet. Anima quæ juraverit et protulerit labiis suis*, id est, aperte promittens, ut vel male quid facere vellet, vel bene. In quibus peccatum est, quando is qui bene promisit, facere mentitur; aut qui mala minatus est, veritatem dicit, quod et Herodes perpressus est, qui pro eo quod juravit Herodiadi, Joannem Baptistam capite detruncavit (Matth. xiv). Oblitaque postea intellexerit delictum suum. Omnia hæc videlicet quæ dicta sunt, unusquisque cum senserit et cognoverit, constiteatur peccatum quod fecit, et offerat agnam de gregibus sive capram, quia de aliquo qui de populo est, videlicet de vulgo, loquitur hoc loco, inter quos possibile est, simplicem quempiam inveniri, agnam de gregibus, ut pote aptam simplici, quemadmodum superius diximus. *Orabitque pro eo sacerdos et pro peccato ejus*. Consuetis utitur verbis, in memoriam nostram revocans ea quæ superius in deprecatione pro peccatis præcepit peragi; quæ iterum dicere, ut pote semel dicta, necessarium non habemus. Solummodo autem hoc adjiciamus, ut si quid horum peccaverit princeps, hircum de capris offerat, oblationem sibi dignam et pœnitentiam; nec ipsum peccare oportuerat, nec alterius communicare peccatis, non enim ad virtutem, sed ad iniquitatem æmulantes se, invenitur producere sive provocare subjectos, propter quod illud, quasi quod nec evenire deberet, indiscussum reliquit. Sed et hoc notandum est quia delictum aliquando quidem specialem iniquitatem quæ contra solum præsumitur Deum, qualis est quæ in sanctis,

atque in jusjurandum committitur; aliquando autem omne peccatum quod ad scientiam pervenit, legislator appellat, et propterea ab eo ubique cognitio peccati, sive anteponatur, sive subinferatur, modis omnibus delictum dicitur, ut ostendat quia omne peccatum, postquam cognoscitur, in ipsum delinquitur Deum. Et ideo appellatur delictum, id est, *πλημλημα*. Non enim sine causa legislator hoc sermone frequenter utitur; nam et quemadmodum differentes conversationes hominum in exordiis libri per holocaustomata et sacrificia salutaria designans legislator, non frustra proposuit, sed vias multas et januas aperire cupiens, sic et modo non unam speciem, sed multas de oblationibus pro peccato sancivit, ut plures modos pœnitentiæ proponeret; quia nec omnes homines omnes modos implere possunt, nec omnis modus pœnitentiæ in omni peccato convenit; quando enim pœnitentia saccum, et jejunium, et lacrymas et orationem continuam, et vigiliis exigit, aliaque similia, quomodo, verbi gratia, senectute, aut aliter corpore infirmo, talem agere pœnitentiam prævalebit? Num ergo hic propter infirmitatem aut senilem ætatem repellitur a pœnitentia? Nullo modo, habet enim alium modum ad impetrandam remissionem peccatorum. Sed quis hic sit, sequentia demonstrant. Ait enim: *Si ergo hic non potuerit offerre pecus, offeret pro peccato suo quod peccavit duos turtures aut duos pullos columbarum Domino*. Quamobrem necessarium nimis est reminisci nos quia contemplativam vitam, et in meditatione conversantem, et mundam atque simplicem significari per pullos columbarum et turturum superius diximus. Ergo qui non potest vacare in continua afflictione et ærumna, ut panem suum cum cinere comedat, et potum suum cum fletu temperet (*Psal. ci*), aliaque his similia pœnitens agat, verbi gratia, infirmitate aut alia quacunque necessitate prohibitus, hic alio modo agere potest pœnitentiam, veluti offerens semetipsum ad contemplandum Deum, et ad perscrutationem legis ejus, totamque mentem suam consecrans cœlesti conversationi a terrenis rebus plenissime se colibens; per hoc enim ei et peccatorum remissio et justificatio procuratur. Unde eorum quæ offeruntur unum quidem pro peccato, id est, ad emundationem peccati. Alterum vero in holocaustum, quasi in crucifigentem semetipsum, conversationem vel vitam, et plenissime Deo tradente immolatur. Offeret autem hæc sacerdoti, Christo utique; tunc enim acceptabile est utrumque quando secundum intentionem Dominicam, atque eo mediante offeruntur; qui primum offerens pro peccato, ideo primum pro peccato offeret, quia nemo potest holocaustum fieri, nisi prius fuerit a peccato liber effectus. Sed quis hujus modus est libertatis? *Retorquebitque sacerdos caput ejus ad pinnulas ita ut collo hæreat et non penitus abrumpanr*. Per collum quod LXX spondulum interpretati sunt, totum corpus intelligitur, quia colli firmitas, sanitas et substantia totius corporis est.

Quia ergo solet caput pro mente accipi in divina Scriptura pro eo quod mens principatum tenet in homine, unde et David Domino dicebat: *Tu contribulasti capita draconum super aquas (Psal. lxxiii)*; mentem videlicet, dum aqua baptismatis remissionem præbente, mens diaboli conteritur, *retorquebitque caput ejus ad pinnulas*; vult nos non servire neque compati corpori, sed abrumpi vel retorqueri, ut non ex æquo repugnet legi mentis lex peccati, quæ consuetudine peccandi in membris habitat corporis, neque captivum ducat hominem, sicut Paulus ait (*Rom. vii*). Quia autem non debemus ex toto corpus aversari, nec creaturam illud diaboli æstimare, sicut quidam putant, sed subdere illud menti, propterea non præcepit caput a collo separari, unius quippe ejusdem sunt utraque creatura. Sed sequentia videamus: *Et asperget de sanguine illius parietem altaris; quicquid autem reliquum fuerit, faciet distillare ad fundamenta ejus, quia pro peccato est*. Paries altaris corpus Christi intelligitur, de quo ipse Christus dicebat: *Solve templum hoc et in tribus diebus ædificabo illud (Joan. ii)*, fundamentum autem ejus, sive, ut LXX interpretati sunt, *basim*, basis ejus Evangelium est; ergo secundum intentionem sacrificii Christi et evangelicæ doctrinæ jubet etiam hoc pro peccatis sacrificium offerri, propter quod addidit, *quia pro peccato est*. Nihil quippe sic a peccatis eripere, quemadmodum Christi imitatio et obedientia evangelicæ prædicationis, potest. Cui quis obediens, alterum adolebit holocaustum, *ut fieri solet*, id est, quemadmodum oportet holocaustum fieri; quod LXX plane secundum hoc edunt, id est, faciet autem quomodo debet. Oportet quippe eum qui patrem, et matrem, et fratres, et omnia sæcularia renuit, holocaustum fieri, si modo vult esse acceptabile et intelligibile holocaustum. Hæc si faciat, is [qui] non potest prædictis non odis pœnitentiam agere, id est vigiliis, et sacco, et aliis similibus afflictionibus, *rogabitque pro eo sacerdos intelligibilis, et pro peccato ejus et dimittetur ei*. Admirabilis valde ergo Deus est hujus lator legis, qui veniam ut pote clemens imbecillitati generis humani tribuit, et modum reperit per quem non minora consequi infirmantes possint. Potest de prolato juramento, et per oblivionem omisso, et de oblatione per hoc agnæ sive capræ de gregibus sive oblatione turturum vel columbarum, aliter juxta moralem intellectum sentiri. (*Ex Gregorio*.) Juramentum proferre est voto nos divinæ servitutis alligare, et cum bona opera promittimus, bene nos facere spondemus. Cum vero abstinentiam cruciatumque carnis nostræ vovemus, male ad præsens nos nobis parcere juramus; sed quia nullus in hac vita ita perfectus est ut quamlibet Deo devotus sit, inter ipsa quantulumcumque pia vota non peccet, pro peccato agnam offerre sive capram præcipit. Quid enim per agnam, nisi activæ vitæ innocentia? Quid per capram, quæ in summis sæpe extremisque pendens rupibus pascitur, nisi contemplativa vita signatur? Qui ergo se conspiciat promissa ac proposita non

implere, ad sacrificium Dei sese studiosius del. et, vel in innocentia boni operis, vel in sublimi pastu contemplationis ascendere. Et bene agnam de gregibus, capram vero offerre de gregibus non jubetur, quia activa vita multorum est, contemplativa paucorum. Et cum hæc agimus quæ multos agere et egisse conspicimus, quasi agnam de gregibus damus; sed cum offerentis virtus a. I agnam capramque non sufficit, in remedio pœnitentiæ adjungitur ut duo columbarum pulli vel duæ turtures offerantur. Scimus quia columbarum pulli pro cantu gemitus habent; quid ergo per duos columbarum pullos, vel duos turtures, nisi duplex pœnitentiæ nostræ gemitus designatur? ut cum ad offerenda bona opera non assurgimus, nosmetipsos dupliciter defleamus, quia et recta non fecimus, et prava operati sumus; unde et unus turtur pro peccato, alter vero offerri in holocaustum jubetur, holocaustum namque totum incensum dicitur. Unum ergo turturum pro peccato offerimus, cum pro culpa gemitum damus; de altero vero holocaustum facimus, cum pro eo quod bona negleximus, nosmetipsos funditus succedentes igne doloris ardemus. Nec silentio est prætereundum, in hac oblatione turturis vel columbæ quæ pro peccato jubetur offerri, atque ut post mortem hostiæ corpori caput inhæreat, quia Mediatoris nostri persona allegorice in ea potest intelligi. (Ex Gregorio.) Redemptoris enim nostri mors ad conjunctionem sui corporis, id est Ecclesiæ, valuit, non ad separationem. Mediator etenim Dei et hominum, id est caput omnium nostrum, et veræ mundationis hostiæ, unde pro nobis mortem pertulit, inde nobis verius inhæsit. Post sectionem ergo caput turturis suo corpori inhæret, quia Christum ab Ecclesia nec mors interveniens dividit. Persecutores igitur peregerunt hoc quod perniciose moliti sunt; intulerunt mortem, ut ab eo abscinderent fidelium devotionem; sed inde fides crevit, unde hanc se extinguere infidelium crudelitas credidit; cumque se æstimant ejus miracula persequendo abscindere, hæc nimirum compulsi sunt nesciendo dilatare. Quis namque caput nostrum est, nisi Redemptor generis humani? de quo scriptum est: *Ipsam dedit caput supra omnem Ecclesiam* (Eph. 1), quæ est corpus ipsius, quem cum Judæi persequerentur, nomen ejus delere de terra conati sunt, cumque eum crucifixum et sepultum viderunt, eum se ab amore omnium divisisse crediderunt. Sed caput turturis et incisum est, et tamen a suo corpore abscissum non est, quia ex eo quod pro nobis mortem pertulit, omnes nos sibi verius in ipsam suam mortem conjunxit. (Ex Hesychio.) Quia autem non omne facile est ad pœnitendum tempus, imo aliquando et difficile, id est, quando abusi sumus ipsa pœnitentia, virtutemque ejus quodammodo abolevimus, quod evenit si quis forte peccans, et pœnitere se simulans, ad hoc rursus redeat, quod et Petrus reprehendens ait: *Evenit eis res veri proverbii: Canis reversus ad suum vomitum; et sus lota in volutabro cœni* (II Petr. 11). Sed et Paulus: *Ne quis, ait, fornicator aut profanus,*

A ut *Escu, qui propter unam escam vendidit primitiva sua: scitote enim quia et postea volens hæreditare benedictionem, reprobatus est; non enim invenit pœnitentiæ locum, quanquam cum lacrymis exquisisset eam* (Hebr. 11). Ergo quia talibus non facilis præbetur pœnitentiæ aditus, ecce nunc legislator innuit, ait enim: *Quod si non quiverit manus ejus offerre duos turtures, vel duos pullos columbæ.* Qui vero hæc non potest, omnimodo nec hædum nec ovem potest; quare autem non potest? sed ut LXX dicunt, *non invenit*, quia divitiis pœnitentiæ male usus, non eas quemadmodum oportebat expendit. Quid ergo faciet ut non desperatio ei causa perditionis fiat? *Offeret pro peccato suo simulam, partem ephi decimam, non mittet in ea oleum, nec thuris aliquid ponet, quia pro peccato est.* Hæc ergo species ei pœnitentiæ concessa est, quam dixit: *anxiari autem et timere debet, ne forte non suscipiatur ejus, ut pote frequenter injuriata, pœnitentia, propterea nec oleum superfundit, ut pote dubitans an misericordia et compassione dignus sit; sed nec thuris aliquid imponit, ut pote qui nescit utrum boni odoris sit ejus oratio quam frequenter prævaricatus est.* Unde Joel propheta ad plebem Judæorum dicebat: *Convertimini ad Dominum Deum vestrum, quia benignus et misericors est, patiens et multum misericors, et præstabilis super malitia. Quis scit si convertatur et ignoscat, et relinquat post se benedictionem, sacrificium et libamen Domino Deo nostro?* (Joel. 11.) Et quomodo dubitatur de misericorde et patiente, et multæ miserationis, si convertatur et pœnicat, et si sacrificium et libamen pro peccatis accipiat? Nisi quia populo maligno et diligenti peccata loquitur? Qui cum sæpe egerit, nunquam perstitit in pura pœnitentia. Ergo nec desperationem illis facere vult, nec rursus eos pœnitentes valde præsumere, atque ideo verbis est dubiis usus. Et quamobrem non oportebat presumptionem eis facile dari? Ne data presumptio ad alia rursus peccata eos negligentiores efficeret, velut relaxatis prioribus. Infirmos quippe quosdam et inconstantes in virtutibus legislator innuit. *Tradet autem eam sacerdoti.* Ille autem ut pote pius Christus quippe est, qui etiam nunc per significationem intelligitur sacerdotis, *qui plenum ex toto pugillum hauriens cremabit super altare, in monumentum ejus qui obtulit, species oblationis acceptabilis est, ephi similk.* Ephi autem mensura est trium mensurarum, id est, tres modios capiens. Ergo Christus est qui sacrificium offert, et ipse est sacrificium quod offertur: ephi enim, cum sit mensura trium modiorum, evidenter Trinitatem innuit, quæ una quidem mensura est, quia una in ea est deitas; tres autem habet mensuras, id est, tres personas perfectas et tot subsistentias, ut manifestum sit non nos peccare ejus partem, carnem Domini dicentes, propter inseparabilem cum ea in incarnati Verbi unionem. Quare autem trinitatis pars est? Quia indivisibilis ejus est gloria et virtus, ita ut Paulus de Christo diceret: *In ipso habitat omnis plenitudo divinitatis*

corporaliter (Colos. 11). Sed et Joannes : *Qui negat, A* inquit, *Filium, nec Patrem habet; qui confitetur Jesum et Patrem habet (1 Joan. 11)*. Ergo ephi quidem hic incarnatus Deus Verbum, ut pote habens in se Trinitatis plenitudinem. Decima autem ejus est caro, primum quidem ut ostenderetur sublimitas divinitatis ejus quantum ad humanitatem. Propter quod et pars dicitur. Deinde pro eo quod integro homine incarnatus est Deus Verbum et qui legem implet. Utrumque enim decima significat, quia et perfectus est denarius numerus. Decem autem mandata legis sunt, unde et decimæ decimam præcipuam sacerdoti, Christo videlicet, lex deputavit, ut pote massæ nostræ primitias habenti. Quicumque ergo pœnitentiam sæpe prævaricans violavit, rursusque vult agere pœnitentiam, in spe Christi agat, qui inquisitus a Petro : *Si peccaverit in me frater meus, quoties dimitto ei, usque septies? dixit : Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies*. Hic ergo sermo spem pœnitentiæ eis quibus impossibilis videtur, præbet. Propter quod *hauriens de oblatione implet pugillum, in monumentum ejus qui obtulit, et cremat super altare*, id est, memor sui verbi quod pro his salvandis qui ad se veniebant apostolis dixit : *Non peribunt in æternum, et nemo eas rapiet de manu mea (Joan. xix, x)*, venientem ad se salvat eum qui sæpe deliquit in pœnitentiam. Quid, *pro eo offerens pugillum in monumentum?* id est, verbum secundum quod promisit eos qui semel sub manu ejus facti fuerint non perire. Hoc ergo monumentum offeret super altare corpus suum, quod omne peccatum suscepit, etiam illud quod videbatur impossibile posse salvari; propter quod addidit, *quia pro peccato est*, ostendens quia ad Christum solum pertinet omnium peccata suscipere. Ergo ii qui pœnitentiam sæpe peccando prævaricati sunt, postremo autem pœnituerunt, ex eo quidem quod frequenter prævaricati sunt, spem pœnitentiæ non habent, Christus tamen etiam sic orare, id est, suscipere pœnitentiam, propter suum patitur verbum, misericors est enim et fidelis sacerdos ad Deum qui exoret pro peccatis populi; sed etiam qui finis sit hujus sanctionis cognoscamus, sequitur enim : *Reliquam vero partem ipse habebit in munere, quod LXX ediderunt : Quod autem reliquum fuerit, sit sacerdotis, quemadmodum sacrificium similitæ*. Et quia theologiam, supra, similitam significare diximus, hæc autem oblatio non tantum theologiæ quantum pœnitentiæ est, unde ibidem quod reliquum fuit Aaron et filiis ejus deputavit, quos filios intelligimus eos esse qui sublimia et divina intelligere possunt, ipsi quippe pascuntur de scientiæ reliquiis, cujus totum atque summam in cœlis Christus habet. Considerandum itaque est quod in duo præsens sacrificium dividitur, id est, in remissionem peccatorum pœnitentiam agenti, et in theologiam, Christo : solius enim Dei est ignoscere etiam ea quorum impossibilis videtur remissio, quia scriptum est : *Quod impossibile est apud homines, possibile est apud Deum (Matth. xix; Luc. xviii)*. In Christo enim credere

debet omnis anima fidelis esse scientiæ plenitudinem, et potestatem dimittendi peccata. Et ideo ei omne sacrificium, quasi vero sacerdoti, oportet offerri.

CAPUT IX.

De anima quæ prævaricat cœremonias Domini per errorem.

(CAP. V.) *Locutus est Dominus ad Moysen dicens : Anima si prævaricans cœremonias per errorem in his quæ Domino sunt sanctificata, peccaverit, offeret pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siclis, juxta pondus sanctuarii; ipsumque quod intulit damni restituet, et quintam partem ponet supra, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo, offerens arietem, et dimittetur ei*. Bonum quidem est ab omni peccato abstinere, maxime tamen ab eo quod contra sancta committitur, quia Deus per illum injuriatur. Quantum autem hoc et quam terribile sit, præsens, quam legislator exposuit, demonstrat oblatio. Cernis quippe quia dum tot præcepisset sacrificia celebrari, nusquam de arietis sacrificio in principio libri hujus, Domini ad Moysen loquentis, nisi tantum in hoc loco mentionem fecit, volens necessitatem et utilitatem sacrificii hujus ostendere. Cernis etiam quod non hircum, neque capram, aut ovem, aut par columbarum, sed arietem præcepit offerri, ex oblatione docens, quale sit hoc peccatum : in figura enim Salvatoris aries accipitur. Non solum autem immaculatum eum esse præcepit, sed et qui pretii sit, sive emi possit duobus siclis, vel secundum LXX, *argenti quinquaginta siclis, siclo sancto*. Nemo quippe sibi conquirere Domini sacrificium, nisi per Spiritum sanctum potest. Si enim nemo potest dicere Dominus Jesus Christus, nisi in Spiritu sancto (1 Cor. xii), multo magis nec sacrificium ejus assequi quis potest sine operatione Spiritus. Unde non simpliciter dictum est, *quinquaginta siclorum*, ostendit quippe hic numerus sancti Spiritus adventum, ex eo quod die Pentecoste, id est, Quinquagesima, ad apostolos venit; sed et *pondere sanctuarii*, sive secundum LXX, *siclo sancto*, ut per hoc quod dixit, *sancto*, ostenderet sancti Spiritus virtutem, et operationem. Siclo autem quare? Quia siclus viginti obolorum est, hic autem vicenarius numerus non est peccatis obnoxius; unde hi qui de Ægypto exierunt cum viginti annorum essent, peccati populi pœnam non susceperunt; mundus quippe ab omni peccato est spiritalis homo. Non solum autem arietem offerri, sed et quintam partem addere præcepit : si quis forte sancto vasi vel cibo aut unguento tali abusus est, hoc appellavit commissum peccatum in sancta. Hic ergo ipsum reddet, et insuper *quintam* id est, quintam ejus partem tradidit sacerdoti. Hoc autem significat ut quoniam quinque sensus habemus, si per unum sensum peccaverimus, veluti, si oculus ad adulterium in tempore et loco sancto occupaverimus, aut lingua in detrahendo, vel aures ad malam locutionem, aut odoratum ad præceptionem ornamentorum meretriciorum : aut manuum

ad tactum profanum et injustum; primum quidem ab illo peccato omnino abstinemus, et penitentiam de eo per arietem offeramus, id est, Christum rogemus ut peccati in se commissi ipse fiat ereptio; deinde quintam, id est, unum prædictorum sensuum, per quod peccatum commissum est, offeramus sacerdoti, Christo videlicet, ut nequaquam ultra ad actionem pravam ullum occupemus sensum, sed consecremus illum Deo, sic enim pro peccato nostro deprecabitur. Quomodo autem peccati aries per sacerdotem offeratur, in alia parte libri conscriptum est, ubi sacrificium pro peccato æquale esse sacrificio quod pro delicto fit prædicavit. Hoc autem nunc adjiciendum est quod delictum legislator duobus modis uti seu ponere solens, et delictum appellare, nunc quidem peccatum quod ad scientiam pervenit, et nequaquam jam ignotum est peccati; nunc autem quod in Deo ipso commissum est, veluti jurejurando, aut etiam in sanctis, non sine causa hoc appellat delictum; sed ut tu cognoscas similiter in Deum extendi peccatum quod in scientia et quod in jurejurando, et quod in sanctis committitur.

CAPUT X.

De oblatione pro peccante per ignorantiam, aut prævaricante legem.

(IBID.) Anima si peccaverit per ignorantiam, feceritque unum ex his quæ Domini lege prohibentur, et peccati rea, intellexerit iniquitatem suam, offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, juxta mensuram æstimationemque peccati: qui orabit pro illo quod nesciens fecerit, et dimittetur ei, quia per errorem deliquit in Domino. Habet præsens locus quæstionem non modicam, consideratione dignam, quia pro peccatis pro quibus capram pridem offerri aut ovem præcepit; ait enim: Quod si peccaverit de populo terræ per ignorantiam, ut faciat quidquam ex his quæ Domini lege prohibentur atque delinquat, et cognoverit peccatum suum, offeret capram immaculatam; nunc tanquam oblitus ea quæ præceperat: Si anima (ait) peccaverit per ignorantiam, feceritque unum ex his quæ Domini lege prohibentur, et peccati rea, intellexerit iniquitatem suam, offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti. Et multum videtur differre inter hoc sacrificium et illud quod dudum præcepit. Sed neque oblitus est anteriora, nec contraria eis præcepit: quia enim nomine animæ gentilem diximus significari, hic autem forsitan ignorans mandata legis transgredi poterat, propter quod dixit, et per ignorantiam. Recte intelligibilis aries, Christus videlicet, hujus peccatum in sacrificio pro eo oblatum diluit; ergo si quis extra fidem Christi constitutus est, Judæus forte aut paganus, licet pœnitere se de peccatis suis per conversationem et vitam demonstret, remissionem non merebitur, quia arietem offerre, id est, Christi sacrificium, non potest. Quamobrem generaliter de omnibus quodammodo sancire cupiens, non dixit: Si anima de populo, sed si anima, simpliciter peccaverit, et fecerit

unum ex his quæ Domini lege prohibentur. Ergo et de indocto et de habente scientiam, nec non de omni peccato recte hoc quod dictum est, accipitur; quia autem arietem pro delicto jubet offerri, apertissimum est quia delictum hic legislator intellectum peccatum posuit, propter quod dicens, per ignorantiam, subdidit: et peccati rea intellexerit iniquitatem suam; qui autem intellexerit peccatum, hic illud in se relidit, et sordidatur ab eo sive oneratur, quantum per prædictum sacrificium oratio pro eo fiat.

CAPUT XI.

De anima quæ contempto Deo negarit depositum, aut aliquid extorserit per calumniam.

(CAP. VI.) Locutus est Dominus ad Moysen dicens:

Anima quæ peccaverit, et contempto Deo, negaverit depositum proximo suo quod fidei ejus creditum fuerit, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit, sive rem perditam invenerit, et inficians insuper juraverit, et quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus peccare solent homines, convicta delicti, reddet omnia quæ per fraudem voluit obtinere integra, et quintam insuper partem domino cui damnum intulerat. Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, et dabit eum sacerdoti juxta æstimationem mensuramque delicti: qui rogabit pro eo coram Domino, et dimittetur illi. Cernis quod in eodem ordine et peccatum quod in sancta, et id quod jurejurando committitur, spiritus Dei tradit. Patet autem ex eo quod in utroque, id est, arietis sacrificium, offerri præcepit: quamobrem enim paulo ante in omni peccato arietem jussit offerri, non a nobis conjicientes, sed intentionem legislatoris sequentes diximus. Cur autem peccatum quod jurejurando est, et quod in sanctis, conjunctum putavit? Quia omnimodo utrumque ad Deum pertinet, et qui jusjurandum transgreditur, non solum proximo nocet, sed et ipsi Deo, quem mediatorem fecit, injuriam facit. Non enim parvi reatus est in conspectu Dei contra conscientiam suam quemlibet per fraudem depositum proximo suo abnegare, aut vi aliquid ab eo extorquere aut calumniari, aut rem perditam cum invenerit proximo suo inficiando perjurare. (Ex Origene.) Multi enim sine peccato putant esse, si alienum quod invenerint teneant: Deus mihi, inquit, dedit, cui habeo reddere: discant ergo peccatum hoc esse, simile rapinæ, si quis inventa non reddat. Hæc secundum historiam. Cæterum, secundum allegoriam, altior sensus huic loco inserendus est. Ego puto quod et ipsam animam nostram et corpus depositum accepimus a Deo, et vis videre majus aliud depositum quod accepisti a Deo, ipsi animæ tuæ Deus imaginem suam et similitudinem commendavit. Istud ergo depositum tam integre tibi restituendum est, quam a te constat esse susceptum: si enim sis misericors, sicut Pater tuus in cælis misericors est (Luc. vi), imago Dei in te est, et integrum depositum servas, si perfectus es sicut et Pater tuus cælestis perfectus est, imaginis Dei in te

depositum manet. Similiter et cætera omnia ipsius, si justus, si sanctus, si mundus corde, et omnia quæ in Deo præsto sunt per naturam, si tibi per imitationem subsistant, depositum apud te divinæ imaginis salvum est. Si vero e contrario agas, et pro misericordie crudelis, pro pio impius, pro benigno violentus, pro quieto turbulentus, pro liberali raptor existas, abjecta imagine Dei, diaboli in te imaginem suscepisti, et bonum depositum, commendatum tibi divinitus, abnegasti. Aut non hoc erat quod sub mysterio Apostolus electo discipulo mandabat Timotheo dicens: *O Timothee, bonum depositum custodi (I Tim. vi)?* Ego etiam illud addo quod et Christum Domium depositum suscepimus, et sanctum Spiritum depositum habemus. Videndum ergo nobis est ne hoc sancto deposito non sancte utamur, et cum nos in consensum sui peccata sollicitant, juremus nos non suscepisse depositum, quod utique si habeamus in nobis peccata, consentire non possumus: sed et ipse sensus rationalis qui in me est, commendatus mihi est ut eo utar ad intelligentiam divinorum. Ingenium item, memoria, iudicium, ratio, et omnes qui intra me sunt motus, commendati mihi videntur a Deo, ut eis utar in his quæ præcepit lex divina; si vero ad malas artes, solers et perspicax vertatur ingenium, et rebus Dei abutamur in his quæ non vult Deus, hoc est abjurare depositum, et beneficia vertere in perfidiam. Post hoc de rapina dicitur. Raptores sunt mali, sunt et boni: boni quidem illi de quibus dicit Salvator, *qui regnum diripiunt (Matth. xi)*; sunt autem et mali raptores, de quibus dicit propheta: *Et rapina pauperum in domibus vestris est (Isa. iii)*. Apostolus vero abrupte pronuntiat dicens: *Nolite errare, quia neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque rapaces, regnum Dei possidebunt (I Cor. vi)*. Est tamen aliquid et secundum spiritalem intelligentiam culpabiliter rapere, sicut illi laudabiliter rapiunt regna cælorum, ut verbi causa dicamus, si homo nondum purgatus a vitiis, nondum segregatus a profanis et sordidis actibus, velit se cœtui sanctorum latenter ingerere, et sermonem quo perfecta et mystica tractantur audire, huiusmodi homo secretorum et perfectorum scientiam non bene rapuit. Meminisse enim oportet præcepti Salvatoris, quod dicit: *Quia nemo mittit vinum novum in utres veteres; alioquin utres rumpentur, et vinum peribit (Matth. ix)*; ostendens quod animæ nondum renovatæ, sed in vetustate malitiæ perdurantî, non oporteat novorum mysteriorum, quæ per Christum mundus agnovit, secreta committi. Addit deinceps legislator: *Aut si quid nocuit proximo, vel si invenit perditionem. Lex litteræ hoc videtur mandare ut si quis invenit quod alius perdidit, et requisitum fuerit, reddat, nec perjuret pro eo; est et hæc utilis audientibus ædificatio. Item secundum allegoriam:*

A rem perditam, seu *perditionem*, ut in LXX habetur, non incongrue possumus intelligere testimonia, quæ prave interpretata ab hæreticis invenimus: multum enim hæretici perquirunt in Scripturis divinis ut inveniant perditionem, unde astruant suum errorem: sed si forte aliquis horum audiens in Ecclesia Dei verba catholice tractari, respiscat et intelligat quia quod invenerat, perditio est, reddat quod invenit, hoc est, non sibi vindicet errorem alienum, sed auctori suo illum dimittat. Abstineamus ergo nos totis viribus a fallacia, quoniam Deus per fallaciam injuriatur, qui veritas est. Caveamus et avaritiam, quæ in fraude zelatæ pecuniæ vel per vim raptæ designatur, quia Scriptura teste: *Avaritia est idolorum servitus (Gal. v)*. Atque *radix omnium malorum est cupiditas (II Tim. vi)*. *Reddet, inquit, omnia quæ per fraudem voluit obtinere integra, et quintam insuper partem domino cui damnnum intulerat (Ex. Hesychio)*. Quoniam enim eum eo qui præjudicium passus est in rapina vel in deposito, et contra ipsum quoque Deum injuste agi per fallaciam vel perjurium dicimus, recte horum quintam Deo dari jubet ad quem tendit injuria: quinta autem lingua est. Esse enim quintam etiam hanc diximus, cum sit una de quinque sensibus. Hæc ergo offertur Deo, ut deinceps non peccet, quia per ipsam unumquodque prædictorum committitur. Notandum autem quod in Septuaginta non *quintam partem*, sed *quintas supraaugeri debere*, scriptum reperitur. Sunt qui ita exponunt, ut non pro quinque verbi gratia nummis subtractis, uno addito, id est, pro quinque sex nummi reddantur; sed, qui furatus sit quinque nummos, ipsos quidem restituere et alios quinque uno superaddito reddere cogatur. Videamus ergo juxta allegoriam, quomodo isti his quinque uno superaddito reddantur. (Ex Origene). Quinquenarius numerus frequenter, imo pene semper, pro quinque sensibus accipitur. Scire ergo debemus hoc modo istos quinque sanctis posse restitui, ut si forte præsumpsimus abuti eis in secularibus actibus, et impendimus usum eorum in his quæ non secundum Deum gessimus, restituamus; nunc ipsos quinque sanctis actibus religiosisque ministeriis et alios eis quinque addamus, qui sunt interioris hominis sensus, per quos vel mundi corde effecti, Deum videmus, vel aures habemus ad audienda ea quæ docet Jesus, vel odorem capimus illum, quem dicit Apostolus, *quia Christi bonus odor sumus (I Cor. v)*; vel etiam gustum sumimus illum, de quo dicit Propheta: *Gustate et videte quoniam suavis est Dominus (Psal. xxxiii)*, vel tactum illum, quem dicit Joannes: *Quia oculis nostris perspeximus et manus nostræ palpaverunt de verbo vitæ (I Joan. i)*. His autem omnibus unum superaddimus, ut ad unum Deum hæc cuncta referamus. Quid vero de arietis sacrificio agendum sit, supra expositum est.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

De lege holocausti et ritu sacrificiorum et libamnum.

(*Ibid.*) Locutus est Dominus ad Moysen dicens: *Præcipe Aaron et filiis ejus: Hæc est lex holocausti: Cremabitur in altari tota nocte usque ad mane; ignis ex eodem altari erit. Vestiatur sacerdos tunica et feminalibus lineis, tolletque cineres quos vorans ignis exussit, et ponens juxta altare, spoliabitur prioribus vestimentis, indutusque aliis, efferet eos extra castra, et in loco mundissimo usque ad favillam consumi faciet, et cætera. (Ex Hesychio.)* Hic de jugi sacrificio lex loquitur, quod quotidie in libro Exodi offerre præcepit sacerdotes. Ait enim sic: *Hoc est quod facies: In altari agnos anniculos duos per singulos dies jugiter (Exod. xxix).* Et paulo post: *Oblatione perpetua in generationes vestras (Ibid.).* Dicit autem: *Facies holocaustum unum agnum mane, et alium facies vespere.* Per hæc ergo intelligimus quia in eorum quidem qui sunt de plebe voluntate datum est, si volunt, offerre holocaustum, propter quod sacrificium illud munus eorum, ut pote spontanea oblatio nominatur. Neque enim ab omni homine perfectissima exigitur sapientia; sacerdos tamen omnimodo debet perfecte sapere. Perpetuum enim sacrificium, id est, continuuum holocaustum, secundo in die, mane et vespere, offerre præcipitur, ut a perfecta sapientia incipiens, in eadem finiat, et totam suam vitam componat ad perfectionem. Ignis in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos; oportet quippe eum qui holocaustum, id est, perfecte sapientiæ operationem, debet, semper accendere ignem sancti Spiritus et non sive ^C extinguere: extinguitur autem et eorum quibus donatus est, negligentia. Propter quod et Paulus ait: *Spiritum nolite extinguere (I Thess. v);* velut in nostra potestate sit positum extinguere illum sive accendere. Tota autem nocte incendi ignem jussit, non quod in die non incenderetur, nam quomodo secundo fieret diebus singulis holocaustum; sed quia manifestus erat ignis diurnus, nocturnum addidit: quia ergo nox caligo est vite hujus, id est, ea quæ multos obtinet, ignorantia: de qua Paulus dicebat: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit (Rom. xiii);* nos præcepit, qui holocaustum Dei facti sumus, etiam in nocte accendere ignem, ut cum alii legem transgrediantur et terreni sint, nos simus spiritalis. Subdidit autem: *Vestiatur sacerdos tunica et feminalibus lineis.* Sacerdos hic qui holocaustum offert, unusquisque perfecte sapiens intelligitur, quia sacerdotium perfectionis exemplum est, propter quod et *regale sacerdotium populus fidelis (I Petr. ii)* appellatur, ut pote legem perfectam Evangelii suscipiens. Qui ergo vult offerre holocaustum, *tunica*, id est justitia, et *feminalibus*, id est castitate, induatur. *De lino* autem et *tunicam* et *feminalia* vult esse non ex lana, quia linea vestis habilis molliusque adhærens est corpori. *Aspera* autem ea quæ ex lana est. Ex quo docet quia

^A habiles multumque coherentes sunt animæ justitia et castitas; simulque hoc docet, quod quemadmodum facile cuique est ad habendum, sic virtutes volentibus eas consequi faciles sunt et quæ cito conquiri possunt. His autem indutum jubet auferre cineres holocausti quos ignis consumpsit de altari. Quid per hæc docens, nisi ut quemadmodum hostia aufertur, id est, sacrificium quod peractum est holocaustomatis, ut aliud iterum simile offeratur, ita et nos faciamus. Virtutes quippe quas cooperante Spiritu gerimus, singillatim debemus ponere, ut alias rursus operemur, et non tantum præcedentibus contenti simus, sed et alias adjungamus. Quemadmodum is qui currit, relinquens transcursum, ad reliqua currenda contendit, quia videlicet aliter ad bravium non poterit pervenire. Propter quod cum auferri de altari præcepisset consummatum igne holocaustum, poni illud juxta altare præcepit. Esse autem Christum holocaustomatis altare diximus. Auferimus ergo ei olim opere consummatas virtutes, quando habemus tempus operandi, quasi non nobis imputet præcedentes negligentibus, si non super eas alias construamus. Servat enim nobis Christus justus judex quæcunque bona egerimus, si non hæc per iniquas actiones prævaricati fuerimus. (*Ex Origene.*) Observandum tamen est quod aliis indumentis sacerdos utitur dum est in sacrificiorum ministerio, et aliis cum procedit ad populum. Hoc faciebat et Paulus scientissimus pontificum et peritissimus sacerdotum, qui cum esset in cœtu perfectorum, tanquam inter Sancta sanctorum positus, et stola et perfectione indutus dicebat: *Sapientiam loquimur inter perfectos, sapientiam autem non hujus mundi, neque principum hujus mundi qui destruuntur, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam nemo principum hujus sæculi cognovit; si enim cognovissent, nunquam Deum majestatis crucifixissent (I Cor. ii).* Sed post hæc tanquam ad populum exiens, mutat stolam, et alia induitur longe inferiore quam illa. Et quid dicit? *Nihil aliud, inquit, me judicavi scire inter vos, nisi Jesum Christum et hunc crucifixum (Ibid.)* [*Ex Hesychio.*] Extra castra autem in locum mundissimum jubet efferri, id est, præmittere ad futurum judicium. Illud enim extra castra est præsentis sæculi, et locus est mundus, qui ab omni corruptione mundum est futuri sæculi judicium. Sed quid est quod addidit: *Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos, subjiciens ligna mane per singulos dies?* Quemadmodum ergo materia ignis sunt ligna, mane autem ea jubet componi, sic nobis sunt materia subministrationis spiritus, divinæ legis testimonia, et sacrorum eloquiorum meditatio, quæ supra esse ligna diximus. Ergo hæc mane in lumine componere debemus, id est, in vigilantia et sobrietate animæ. Non solum enim nobis in die sed et in nocte, id est, non solum in tempore sobrietatis, sed

et intelligibili nocte, de qua Paulus dicebat : *Non ergo dormiamus sicut et ceteri, non habentes spem, sed vigilemus et sobrii simus : qui enim dormiunt, nocie dormiunt, et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt (I Thess. v)*, ignis sufficiat subministracionis spiritus, in quo ordinari oportet intelligibilem hostiam et adipem pacificorum ; ignis, ait, est iste perpetuus qui nunquam deficit de altari. *Spiritus enim est Deus, et qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare (Joan. iv)* ; unde et intelligibile altare, quod est Christi corpus, inextinguibilem habet ignem subministracionis spiritus. (Ex Gregorio.) Item, secundum tropologiam : Altare Dei est cor nostrum, in quo jubetur ignis semper ardere, quia necesse est ex illo ad Dominum charitatis flammam indesinenter accendere. Cui per singulos dies sacerdos ligna subjiciat ne extinguatur : omnis enim Christi prædicator membrum utique summi sacerdotis effectus est, sicut cunctis fidelibus Petrus apostolus dixit : *Vos autem genus electum, regale sacerdotium (I Petr. ii)* ; et sicut Joannes apostolus dixit : *Fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotium (Apoc. v)*. Sacerdos ergo in altare ignem nutriens quotidie ligna subjiciat, id est, fidelis quisque ne in eo charitatis flamma deficiat, in corde suo tam exempla præcedentium, quam sacræ Scripturæ testimonia congerere non desistat ; nam quasi quædam fomenta igni dare est, in exercitatione charitatis, vel exempla Patrum, vel præcepta Dominica ministrare. Quia enim interna novitas nostra ipsa quotidie hujus vitæ conversatione veterascit, ignis iste adhibitis lignis nutriendus est, ut cum per usum se vetustatis nostra novitas extenuat, per Patrum testimonia et exempla reviviscat. Et bene illic præcipitur ut mane ligna per dies singulos congerantur. Hæc quippe non fiunt nisi cum nox cæcitatæ extinguatur ; vel certe, quia mane prima pars diei est, postpositis cogitationibus vitæ præsentis, hoc priore loco quisquis fidelium cogitet ut quod in se jamque quasi defecit, quibus valet nisibus, studium charitatis inflammet. Ignis enim iste in altare Domini, id est, in corde nostro, citius extinguatur, nisi solerter adhibitis exemplis Patrum et Dominicis testimoniis reparatur. Bene autem illic subjungitur : *Et imposito holocausto desuper adolebit adipis pacificorum*. Nam quisquis in se hunc ignem charitatis accendit, semetipsum utique holocaustum desuper imponet, quia omne vitium quod in se male vivebat exurit. Cum enim cogitationum suarum interna considerat, et vitam reprobam per immutationis gladium maculat, in ara se sui cordis imposuit, et igne charitatis incendit ; de qua hostiæ pacificorum adipis redolent, quia interna novæ vitæ impinguatio, pacem inter nos et Deum faciens, odorem de nobis suavissimum reddit. Quia vero eadem charitas in cordibus electorum inextinguibilis manet, apte illic subditur : *Ignis enim iste perpetuus, qui nunquam deficit de altari*. Nunquam profecto de altari ignis iste deficiet, quia etiam post hanc vitam eorum mentibus fervor charitatis accrescit. Æterna quippe contemplatione agitur ut

omnipotens Deus quo magis visus fuerit, eo amplius diligatur.

(Ibid.) *Hæc est lex sacrificii et libamentorum, quæ offerent filii Aaron coram Domino et coram altari. Tollet sacerdos pugillum simillæ, quæ conspersa est oleo, et totum thus, quod super simillam positum est. Adolebitque illud in altari in monumentum odoris suavissimi Domino ; reliquam autem partem simillæ comedet Aaron cum filiis suis absque fermento, et comedet in loco sanctuarii tabernaculi. Ideo autem non fermentabitur, quia pars ejus in Domini offertur incensum. Sanctum sanctorum erit, sicut pro peccato atque delicto. Mares tantum stirpis Aaron comedet illud, legitimum sempiternum in generationibus vestris, de sacrificiis Domini. Omnis qui tetigerit illa, sanctificabitur. (Ex Hesychio.)* Legislator videtur reiterans quæ semel exposuit, ut multiplici repetitione mandati legentes ad memoriam revocaret. Quatenus autem per repetitionem legis necessariorem redderet lectionem, interponit aliquid amplius, cujus gratia necessarium hoc mandatum et inexcusabile nimis existeret. Sicut ergo in præcedentibus de holocaustis sacrificia iteravit, permiscens eis assiduitatem ipsius, ut est illud : *Ignis qui in altari est semper ardeat, nunquamque deficiat* ; sic et nunc, cum sacrificium simile deduxisset ad medium, per quam significari theologiam in hujus libri exordio demonstravimus, addidit quod oportet eam in loco tantum sancto et a masculis, non autem ubique aut etiam ab omnibus, comedi. De qua vide qualia etiam nunc præcepit : *Hæc est lex sacrificii et libamentorum, quæ offerent filii Aaron coram Domino et coram altari*. Hoc ergo de quo nunc sermo est : filii Aaron, id est, sublimes in sapientia homines, soli offerre debent coram Domino, id est, secundum quod Dei voluntas est, non superfluo in divino disputantes, sed quæcunque nobis Christus revelabit. Hoc enim intellige quod ait, *coram altari*. Quia altare esse humanitas Unigeniti demonstrata est, ergo in his theologiam constituamus, quæ nobis incarnatus tradidit Dominus, ut Patrem in eo et ipsum in Patre cogitemus, et de Spiritu sancto sciamus, quia et ipsius est Filii, et a Patre procedit. *Tollet sacerdos pugillum simillæ quæ conspersa est oleo, et totum thus quod super simillam positum est, adolebitque illud in altari in monumentum odoris suavissimi Domino*. Cum eleemosyna et oratione, hæc enim figurantur per oleum et thus, quibus necessarie theologia conquiritur ; utriusque si quidem adjutorium, ut non excidant ex veritate qui de Deo loquuntur, necessarium habent hujus in monumentum. Intelligibilis sacerdos Christus pugillum tollit, quia summa scientia apud eum permanet, quod in monumentum quidem est quia in perpetuum erit permansura memoria. Neque enim, quemadmodum ea quæ nunc est nostra scientia, propectu destruitur ; quia *quando venerit quod perfectum est*, sicut ait Paulus, *destruetur quod ex parte est (I Cor. xiii)*. Itaque summam cognitionis et perfectæ scientiæ esse apud Christum legislator innuit. Quid autem his subdat, intende,

Reliquam autem partem similæ comedit Aaron cum filiis suis; ut non ex toto a theologia cessemus, pro eo quod summa scientia in futurum conservatur; quæ autem nobis ab eo relicta est, id est, tradita, hanc comedere nos jubet scientiam et operari. Sed intendendum ubi hanc et quomodo oporteat operari. Sequitur: *Absque fermento, et comedit in loco sanctuarii tabernaculi*. Non coquitur cum fermento, id est, secundum Judaicam doctrinam neque secundum gentile fermentum, quia non vult nos verbum loqui, sed ut munda sit ab omni permistione et absque omni fermento. Comedit autem illam in atrio tabernaculi testimonii præcepit, id est, operari in Ecclesia. Tabernaculum enim testimonii cælum est, in quo quod habitat Deus, Scriptura testatur. Atrium autem tabernaculi testimonii, id est cæli, Ecclesia est, non solum sicut introitus et vestibulum cælorum, sed etiam quemadmodum domus Dei. Ibi ergo, id est in ea, oportet omnimodo de divinitate loqui, sive theologiam exercere. In ecclesiis enim, ait, *benedicite Dominum (Psal. LXVII)*. Si quis autem in domo Ecclesiam habet. Ait quippe Paulus: *Salutate Nympham et domesticam ejus Ecclesiam (Coloss. IV)*. Habet autem quis domesticam Ecclesiam, quando scmetipsum sanctificaverit Deo, et a sæcularibus cessaverit negotiis, hic etiam domi de Deo loqui sive theologiam exercere potest. Tales sunt, quibus pars de sacrificiis Domini, id est, loqui de Deo vel theologia de donis et oblationibus datur, de quo subdidit: *Sanctum sanctorum erit*, quia sancti sanctorum contemplationem possident; subdidit autem, *sicut pro peccato atque delicto*; simile illud volens ostendere pro peccato et pro delicto sacrificium. Scrivo enim de Deo maxime ad ereptionem et emundationem animæ habetur, quando oleo et thuri, elemosynæ videlicet et orationi, sacrificium verbi Dei, id est, theologiæ conjungitur. *Mares*, inquit, *tantum stirpis Aaron comedent illud, legitimum sempiternum est in generationibus vestris de sacrificiis Domini*. Non ergo omnium est de Deo disputare, sed talium qui, nihil femineum, nihil fluxum in cogitationibus habent, quod legitimum æternum in generationibus eorum, id est, in perpetuum custodiri præcepit, ut in omni tempore intendamus, nullatenus de Deo disputare præsumere, quandiu per quasdam declinationes diffluentes vel sæculares alias phantasias a masculorum excidimus dignitate. Quod autem novissime de sacrificiis dictum est, *Omnia qui tetigerit illa, sanctificabitur*, hoc secundum litteram Judaicam non potest stare. Quomodo omnis qui tetigerit de sacrificio sanctorum sanctificatur, si homicida tetigerit, si profanus, si adulter, incestus; non enim excepit aliquem, sed dixit: *Omnia qui tetigerit ea, sanctificabitur*, quærendus est ergo intellectus mysticus: quia sacrificium pro quo hæc omnia sacrificia in typo et figura processerant, unum et perfectum immolatum, est Christus; hujus sacrificii carnem si quis tetigerit, hoc est, si credulo corde totam spem salutis suæ in ejus passione et re-

PATROL. CVIII.

A resurrectione posuerit, continuo sanctificatur si immundus est, sanatur si in plaga est. (*Ex Heaychio*.) Omnis quippe Dei commemoratio sanctificationem præstat, quod testatur Paulus dicens: *Quia omnis creatura Dei bona et nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur, sanctificatur autem per verbum Dei et orationem (I Tim. IV)*. Sed cum dicit, tangentem sanctificari, plane ostendit quia in disputando de Deo, id est, in theologia, sufficit nobis etiam tantum tangere, quemadmodum ignem qui vult calefieri; nam si interius mittat manum pro eo quod potuit calefieri, comburitur, sic et qui profundius vel altius de Deo disputare præsumit, pro eo quod gloriosius quid vult offendere, in blasphemiam cadit, dum comprehendere altitudinem divinatorum dogmatum non possit.

CAPUT II.

De hostiis Aaron et filiorum ejus in die unctionis suæ.

(LIB. I.) *Et locutus est Dominus ad Moysen dicens: Hæc est oblatio Aaron et filiorum ejus quam offerre debent Domino in die unctionis suæ. Decimam partem ephi offerent similæ in sacrificio sempiterno: medium ejus mane et medium vespere; quæ in sartagine oleo conspersa frigetur. Offeret autem eam calidam in odorem suarissimum Domino, sacerdos qui patri jure successerit, et tota cremabitur in altari. Omne enim sacrificium sacerdotum igne consumetur, nec quisquam comedit ex eo. Omne sacrificium quod ad sacerdotis refertur personam, Unigeniti sacrificii figuram gerit, sicut per præsentem demonstratur legem. Ait enim: Et locutus est Dominus ad Moysen dicens: Hæc est oblatio Aaron et filiorum ejus quam offerre debent Domino in die unctionis suæ. Multorum quidem sacerdotum hoc donum est: ait quippe Aaron et filiorum ejus, sed uno uncto offertur, quia omnis sacerdotii imago et firmitas sive subsistentia Christi sacrificium est, ipso enim solo oblato per totum est. Et quando actum est: In die unctionis ejus, id est, tempore quo incarnatus est: unctio enim in Unigeniti persona incarnatio dicitur, de qua ait Petrus: *Jesum Nazarenum quomodo eum unxit Deus Spiritu sancto et virtute (Act. X)*; hæc vero quomodo aut quando facta sint, Gabriel Mariæ dixit: *Spiritus sanctus, inquit, superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi (Luc. I)*: quam ergo oblationem cum sacerdos unctus fuerit, post incarnationem videlicet verbi, legislator offerri præcepit? decimam partem ephi offerent similæ in sacrificio sempiterno, medium ejus mane, et medium ejus vespere, quæ in sartagine oleo conspersa frigetur. Sed decimam quidem ephi similæ, esse Unigeniti humanitatem, in superioribus ostensum est, cum et ephi utpote mensuram tres modios capientem, Trinitatem esse recte diximus. Si autem ephi, Domini caro esse, ut et divinitatis supereminentia demonstraretur, Dominicæque carnis cum ea inseparabilitas, hoc nihilominus in sacrificio perpetuum est, quia sicut ait Paulus: *Una enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos, unde et salvare in perpetuum**

*potest accedentes per semetipsum ad Deum (Hebr. x. A VII). Medium autem ejus mane et medium vespere. Mane passio incipiens : ex quo enim in atrio Caiphæ alapis cædebant alligantés, usque ad vesperum protelata est : tenebris enim eam interpolantibus, et a sexta hora usque ad nonam factis, necessarie sacrificium in mane, et sacrificium vespere, dividi dicitur. Hæc autem in sartagine oleo conspersa frigitur ; sartagine Domini crucem ut pote fortem, ex nihil ab igne humanorum peccatorum læsam, accipi oportet, quæ etiam superimpositam Dominicam carnem esibilem hominibus reddidit ; nisi enim superimposita fuisset cruci, nos corpus Christi nequaquam mystice percepissemus. Hæc in oleo conspergitur, quia nobis compassus est, impassibilis passionem sustinuit carnis : omne autem hoc sacrificium est suavissimi odoris Domino, humano quippe generi salutem præstitit, hac autem Deo ut pote creatura [creatori] naturæ nihil est suavius. Ad majorem autem explanationem quod Unigeniti sacrificium significet, intende quid subdidit : *Sacerdos qui patri jure successit*, quod Septuaginta ita ediderunt : *Sacerdos unctus pro eo ex filiis ejus faciet*, et cætera. Quia, quid [quidem] est Christus et Jesus, Paulus probat dicens : *Nobis unus Dominus Jesus Christus per quem omnia (I Cor. VIII)*. Quia enim per Aaron est non in loco ipsius, sed pro eo, translato in se videlicet sacerdote, manifestum est ex eo quod ipso sacerdotium suscipiens, illius sacerdotii ministerium cessare fecit. Sed et quod ediderunt ex filiis ejus : esse ex ejus filiis juste creditur, ut pote qui ex Jacob femoribus descendebat : beatissimæ genitricis Domini ex eadem tribu linea descendente. Quod ad conclusionem legis hujus sequitur, intendendum est : *Et tota cremabitur in altari. Omne enim sacrificium sacerdotum igne consumetur, nec quisquam comedit ex eo*. Quid ergo per hæc contestamur ? nisi ut non dicatur de Domino, quod is qui ex muliere natus est, passus est ; qui autem descendit de cælo, passus non est : *Nobis enim unus Dominus Jesus Christus per quem omnia*, quem hi qui crucifixerunt non cognoverunt cujus esset dignitatis atque virtutis. *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*. Ipsius ergo est Verbi incarnati passio, quæ provenit in carne, quam obrem tota cremabitur in altari. Ipsius ergo est qui*

semetipsum totum exinanivit, et formam servi accepit, et habitus est inventus ut homo, humiliavitque semetipsum, obediens factus usque ad mortem, mortem autem crucis (Phil. II). Septuaginta dixerunt : *Holocaustum fiet integrum : erit, Aquila edidit. Non ergo comedit ex eo quisquam*, id est, non dividetur, quia dentium est dividere et partiri cibos, cum aliter mandi non possint. Christi autem sacrificium indivisibile demonstratum est, et propterea comedi non potest. Potest et hoc sacrificium per alium typum figurari : vide si non ut ego suspicor sacrificium sacerdotis hæc ipsa sit lex, quæ per Moysen promulgatur : *Cujus dimidium mane jubetur offerri, dimidium vero ad vesperam. (Ex Origene.)* Quam legem in duas partes dividi præcepit, in litteram videlicet et spiritum. Et dimidiam quidem partem, quæ est littera, offerri jubet mane, primo scilicet legis tempore, quo illis quibus tunc secundum litteram data est, novam lucem et novum protulit diem. Dimidium vero ejus offerri jussit in vespera, in vespera enim nobis datus est Salvatoris adventus, in quo pars illa dimidia, hoc est sensus vel spiritus legis, secundum quod lex spiritalis est offeratur. *Oleo conspersa tenera ; oleum ad misericordiam revocatur, quæ debet in sacerdotibus abundare : tenera, ad subtilem et puram intelligentiam pertinet. Quod autem a sartagine dicitur, puto quod* B *velit esse sacerdotem, in quo nihil remissum haberi ad luxuriam, nihil fluitans ad libidinem possit. Quod autem sacrificium ipsum ex fragmentis nominavit in odorem suavitatis, puto quod fragmenta sacerdotum velit intelligi, cum legis per eos littera frangitur, et cibus ex ea latens intrinsecus spiritalis educitur, ut audientes turbæ reficiantur, sicut et Dominus fecisse refertur in Evangeliiis : *Ubi benedixit panes et dedit discipulis, et discipuli confringentes apposerunt turbis, et cum satiati fuissent omnes, supersuerunt, inquit, fragmentorum cophini duodecim (Joan. VI)*. Istud est ergo sacrificium ex fragmentis, cum minutatim quæ sunt legis sancta discutimus, ut spiritalem ex his cibum purumque capiamus ; et hæc est, inquit, *lex æterna* : Joannes quidem apostolus in*

C *Apocalypsi dicit esse Evangelium æternum, invenimus et hic scriptum esse legem æternam, sed isti qui legem secundum litteram sequi volunt, velim mihi nunc dicerent quomodo lex hujus sacrificii esse possit æterna ? Cum utique destructo templo, subverso altari, et omnibus quæ dicebantur sancta profanatis, ritus iste sacrificiorum non potuerit permanere, quomodo ergo æternum dicent, quod olim cessasse et finitum esse jam constat ? Restat ut secundum eam partem lex hæc æterna dicatur, qua nos dicimus legem esse spiritalem, et per eam spiritalia offerri posse sacrificia, quæ neque irrumpi unquam, neque cessare possunt. Non enim in loco sunt qui subvertitur, aut in tempore quod mutatur, sed in fide credentis et in corde sacrificantis. Sane* D *quod ait : *Non detur de sacrificio sacerdotis, sed holocaustum erit*, certum est ad Domini et Salvatoris nostri personam referri : de illius enim sacrificio non edetur, sed holocaustum erit. Hoc in loco sacrificium, verbum ipsum accipiendum est et doctrina, de qua nullus edet, hoc est nullus disputat, nullus retractat, sed holocaustum est : quidquid enim dixit, quidquid statuit, æterna consecratione perdurat. Nullum omnipotenti Deo tale est sacrificium, quale zelus animarum. Hinc enim Psalmista ait : *Zelus domus tue comedit me (Psal. LXVIII)*. [Ex Gregorio.] Quantum vero frixura cordis, quæ per spiritalem zelum agitur, omnipotentem Dominum placat, aperte ostenditur, cum offerre per legem si-*

mila in sacrificium jubetur, de qua scriptum est : *A* *In sartagine oleo conspersa friget, et offeret eam calidam in odorem suavisimum Domino sacerdos qui patri jure successerit, et tota cremabitur in altare.* Tunc enim simila in sartagine frigitur, cum munda mens justī per zelum sancti ardoris crematur, quæ conspergi oleo præcipitur. Quia Græce oleos misericordia dicitur, non immerito per oleum misericordia designatur, quæ in conspectu omnipotentis Domini ardet et lucet. Conspergatur ergo oleo mens quæ in sartagine frigitur, quia sancti zeli districtio necesse est ut misericordiæ virtute et ardeat et clarescat : amat enim eundem ipsum quem insequi videtur ; unde et calida in odorem suavisimum Domino offerri præcipitur, quia si amorem zelus non habet, ea quæ in sartagine offertur calorem simila amisit. Et notandum quis ea offerre præcipitur, videlicet sacerdos qui patri jure successerit. Ille enim sacerdos patri jure succedit, qui esse se omnipotentis Domini filium moribus demonstrat, atque a nobilitate intima operum suorum ignobilitate non discrepat. Quæ in altare tota cremari præcipitur, ut videlicet holocaustum fiat : holocaustum enim totum incensum dicitur, unde et in translatione altera hoc in loco, hæc eadem simila quæ in sartagine frigitur, holocaustum fieri jubetur. Hoc autem inter holocaustum et sacrificium distat, quia omne quidem holocaustum sacrificium est, non vero omne sacrificium holocaustum : sunt enim multa bona quæ aguntur sacrificia, sed holocausta non sunt, quia totam mentem in amorem spiritalem minime incendunt. Qui enim sic operantur ea quæ Dei sunt, ut tamen et quæ sunt sæculi non relinquunt, nimirum sacrificium et non holocaustum offerunt ; qui vero cuncta quæ mundi sunt deserunt, et tota mente igne divini amoris accenduntur, ii nimirum omnipotentī Domino sacrificium et holocaustum fiunt. Simila itaque in sartagine est munda mens justī, in zeli spiritualis afflictione, quæ per sollicitudinem animarum frigitur, et non solum sacrificium, sed etiam holocaustum Domino esse deputatur.

CAPUT III.

Quo ordine hostiæ pro peccato oblatæ a sacerdote compleantur.

(IBID.) *Locutus est Dominus ad Moysen dicens : Loquere Aaron et filiis ejus : Ista est lex hostiæ pro peccato, in loco ubi offertur holocaustum, immolabitur coram Domino, Sanctum sanctorum est ; sacerdos qui offeret, comedet ea in loco sancto, in atrio tabernaculi, quidquid tetigerit carnes ejus sanctificabitur. Si de sanguine illius vestis fuerit aspersa, lavabitur in loco sancto, vas autem fictile in quo cocta est confringetur. Quod si vas æneum, defricabitur, et lavabitur aqua. Omnis masculus de genere sacerdotali vescetur de carnibus ejus, quia Sanctum sanctorum est. Hostia enim quæ ceditur pro peccato, cujus sanguis offertur in tabernaculum testimonii, ad expiandum, in sanctuario non comedetur, sed comburetur igni. (Ex Hesychio.)* Quæ est autem hæc lex ? *In loco ubi offertur holocaustum immolabitur coram Domino, Sanctum sanctorum est, propterea Aaron et filiis ejus*

prædicta mandantur, quia offerre pro peccato sacrificium, id est pœnitentiam, sublimium et summorum est, atque a terra sublevatorum, quod non præstat nisi a malo recessio. Ergo ubi holocausta immolantur, ibi et quæ pro peccato sunt occiduntur, quia qui offert pœnitentiam, jam imitatur eum qui totum semetipsum obtulit Deo, et omnimodo recessit a seculo, unde et holocaustum ejus appellatur. Conversatio et utriusque oblatio in conspectu est Domini : placita enim est Deo, quando secundum ejus intentionem offertur, sicut autem placita Deo Sanctum sanctorum recte appellata est. Si enim non esset sanctorum Sanctum pœnitentiæ sacrificium, nunquam pœnitentem introduxisset in Sancta sanctorum eum, qui per peccatum inde prius expulsus est. *Sacerdos qui offeret, comedet eam :* qui offeret, ait. Hic autem Christus est, qui nostra peccata suscepit, recteque nostram offeret pœnitentiam ; et quomodo eam manducet, a loco cognosce in quo comedet. *In loco sancto in atrio tabernaculi,* vel sicut Septuaginta ediderunt : *in atrio tabernaculi testimonii.* Atrium autem tabernaculi testimonii Ecclesia est, ipsa quippe ante cælum, atrium tabernaculi testimonii est ubi Christus pœnitentium salutem operatur, quia salus ejus etiam cibus appellatur : *Meus enim cibus est,* inquit, *ut faciam voluntatem Patris mei (Joan. iv),* voluntas autem ejus est ut peccator convertatur et salvetur. Insuper ait : *Quidquid tetigerit carnes ejus sanctificabitur.* Carnis autem pœnitentiæ intelligimus jejunium, vigiliam, cilicium vestimentum, cum lacrymis orationem, elemosynam, ex his enim consistit pœnitentia, quæ qui tangit recte sanctificabitur. *Et si de sanguine illius vestis fuerit aspersa, lavabitur in loco sancto ;* sanguis pœnitentiæ proprie baptismus est, quia sicut vita omnis carnis sanguis est, sic et pœnitentiæ donum baptismi est : omnis enim qui agit pœnitentiam, si non perceperit baptismum, inutilis ei est, et sine aliquo lucro pœnitentia, mortuaque et exanimis, quia veterem peccati hominem non aliter quispiam nisi ablutione regenerationis disponit. Quod si dicas : Et quomodo qui olim baptizati sunt homines pœnitentiam agent ? cognosce quia virtus præcedentis baptismatis operatur et in ea quæ postea acta fuerit pœnitentia. Hæc ergo est intentio legislatoris, quod quemadmodum qui comedet carnes prædicti sacrificii, quamvis oblatio alterius sit, sanctificatur, per hoc autem ostenditur, quod et is qui non eget pœnitentia, si quid egerit horum, pœnitentiam agens sanctificatur : similiter vel si multum parvus quispiam baptizatus fuerit, qui necdum forte peccavit, mundatur, et quid ei est opus mundatio ? Ad hoc ei opus est, quia nemo est mundus a sorde, nam licet unius diei vita ejus sit super terram, sordem tamen quam ex Adam successione et generatione traxit retinet. Et ideo eum qui sanguine pœnitentiæ aspersus est, non dixit, sicut immundum lavari, ait enim : *Si de sanguine illius vestis fuerit aspersa, id est, caro ; ipsa est enim*

vestis interioris hominis, quæ si aspersa fuerit, ibi *lavabitur in loco sancto*; in domo mystica spiritus. Ergo si quis foris lotus fuerit, sicut sunt, verbi gratia, paganorum aspersiones, non lavatur, quia non in loco sancto aspersionem, neque abluitionem suscipit. *Vas autem fictile in quo cocta est confringetur; quod si vas aneum, defricabitur, et lavabitur aqua.* Quod est autem vas fictile et ubi jacens, Paulus ostendit cum dicit: *In magna autem domo non solum sunt vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia; et quædam quidem in honore, quædam autem in contumelia* (II Tim. II). In contumeliam videlicet ea quæ sunt fictilia: magnam autem donum ut pote quæ domus Dei est, Ecclesiam intellexit, in qua aurea vasa et argentea iusti fictilia peccatores sunt. Dixit quippe et Isaïas de Jerusalem: *Veniet contritio ejus et comminuetur sicut conteritur lagena figuli contritione pervalida, et non inveniatur de fragmentis ejus testa in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fovea* (Isa. III). Ergo quia vasa in quibus carnes sacrificii coquantur in templo sunt, esse autem in templo Dei quædam infirma vasa, ex prædictis verbis apostolicis ostendimus. Quicumque est in templo vas fictile, id est, infirmus quispiam et sordidus, et qui in peccando consuetudinem fecit, ut ex hoc sicut amator peccatorum, vas contumeliæ nominetur cocto sacrificio per quod peccatorum dispensatur remissio, propterea confringitur sive conteritur, quia cum esset infirmus, bona male percepit, videns enim peccata dimitti, putat semper licere peccari, et ex eo quod juvatur altera læsio et contritio, infirmitatis invenitur alterius. Quicumque autem fortis est ut æs, et æruginem peccati non habens, hic coctione pœnitentiæ non conteretur, neque confringetur, sed defricatur sive extergitur, id est, diluitur; et quomodo diluitur? aqua lotus. Videns enim alium pœnitentem, movetur ad compunctionem et mundatur, aqua lacrymarum lotus. *Omnis masculus de genere sacerdotali vescetur carnibus ejus, quia Sanctum sanctorum est.* Sacerdotem quidem offerentem integrum sacrificium et comedentem, intelligas Christum. Ipse autem nostram offeret pœnitentiam, ipse et comedit, quia cibum salutem peccatorum habet. Carnes autem sacrificii quæ pertinent ad pœnitentiam, omnis masculus de sacerdotibus comedit, omnem fortitudinem convenienter exhibens, cui recte dicitur, *Viriliter age et confortare et sustine Dominum* (Psal. xxvi); et hæc quidem ita se habeant. Sed intuendum est quem subinferat terminum: *Hostia enim quæ cæditur pro peccato, cujus sanguis infertur in tabernaculo testimonii ad expiandum, in sanctuario non comedetur, sed comburetur igni.* Cujus sanguis pro peccato in tabernaculo testimonii ad expiandum seu deprecandum offertur, vituli, scilicet congregationis, sive synagoge, et idem vituli pro peccato pontificis; hoc enim plenissime superius dixit; quia ergo illa sacrificia multis probationibus ad Christum ostendimus pertinere, recte ea comedi non præcepit, sed igne

comburere, neque enim per ea per quæ sibi unusquisque remissionem peccatorum profligat: per jejunium verbi gratia, aut vigiliis, vel aliam similem conversationem, per hæc Christus peragit remissionem, sed auctoritate et virtute propriæ divinitatis: Christi enim passiones, per quas nobis remissio procuratur, non hominis cujusquam puri, sed Dei sunt incarnati. Propter quod non est esibilis hominibus, sed igne consumitur; quia solius Dei est remissionem omni præbere suo plasmati, quem per ignem significat: *Deus enim noster ignis consumens est* (Hebr. XII). [Ex Origene.] Hostiarum quædam quidem sunt Dei solius, ita ut nullus hominum participet ex ipsis, quædam sunt Aaron sacerdotis et filiorum ejus, quædam ipsius et filiorum et filiarum ejus, ita ut etiam uxori sacerdotis edere liceat ex his; quædam sunt sacerdotum et filiorum ac filiarum earum; sed de quibus edere liceat etiam filios Israel, et in illis quidem hostiis de quibus licet edere filios Israel, sine dubio habent participium etiam sacerdotes et filii sacerdotum, non tamen ex omni hostia, quam edet sacerdos, etiam filios Israel edere licebit. Prima ergo est hostia holocaustoma: reque enim oportebat aliam primo hostiam nominari, nisi eam quæ omnipotenti Deo offerebatur; secunda hostia est, quæ ad edendum sacerdotibus mancipatur; tertia, de qua etiam filios Israel contingere vel edere, ipsos scilicet qui offerunt, fas est; sed filios Israel, non omnes, nisi illos tantum qui mundi sunt: soli enim qui mundi sunt de sacrificiis edere jubentur. Verum istas omnes hostias tu qui in occulto Jūdæus es, nolo in animalibus requiras visibilibus, nec in mutis pecoribus inveniri putes, quos offerri debeat Deo; istas hostias intra te ipsum require, et invenies eas intra animam tuam. Intellige habere intra te ipsum greges boum, illos qui benedicuntur in Abraham; intellige habere te et greges ovium, et greges caprarum, in quibus benedicti et multiplicati sunt patriarchæ; intellige esse intra te etiam aves cæli, nec mireris quod hæc intra te esse dicimus; intellige te alium mundum esse in parvo, et esse intra te solem, esse lunam, esse etiam stellas: hoc enim si ita non esset, nunquam dixisset Dominus ad Abraham: *Aspice ad cælum et vide stellas si dinumerari possunt a multitudine: sic erit semen tuum* (Gen. xv). Nec mireris, inquam, si dicitur ad Abraham, *quia sic erit semen tuum*, sicut sunt stellæ cæli: de illis scilicet qui ex fide ejus geniti rationabiliter vivant, ac divinas leges et præcepta custodiant. Audi amplius aliquid Salvatorem ad discipulos dicentem: *Vos estis lux mundi* (Matth. v): dubitasne esse intra te solem et lunam, ad quem dicitur: *Quia lux sis mundi.* Vis adhuc amplius aliquid de teipso audire! ne forte parva de te et humilia cogitans, tanquam vilem, negligas vitam tuam. Habet hic mundus gubernatorem suum, habet qui eum regat et habitet in ipso, omnipotentem Deum, sicut ipse per Prophetam dicit: *Nonne cælum et terram ego repleo? dicit Dominus* (Jer. xxxiii);

audi ergo ipse Dominus omnipotens quid etiam de A te, hoc est, quid de hominibus dicat : *Habitabo, inquit, in eis, et in ipsis ambulabo*. Plus aliquid adhuc addidit erga personam tuam : *Et ero, inquit, eis in patrem, et ipsi erunt mihi in filios et filias, dicit Dominus*. (Lev. xxvi ; II Cor. vi.) Vide quam multa misericordia et benignitas Dei est. Et ubi holocaustum jugulatur illud quod soli Deo offertur, ibi etiam hostia quæ pro peccato est immolari jubetur ; quo scilicet intelligat se qui peccavit et pœnitet, conversus ad Deum, et contribulati spiritus hostiam jugulat in loco jam sancto stare et sociari his quæ pertinent ad Deum. Ibi ergo immolatur hostia pro peccato ubi et holocaustum, *in conspectu, inquit, Domini*. Est fortassis in conspectu Domini offerre sacrificium, et offerre non in conspectu Domini. Quis ergo est B qui offert in conspectu Domini ? Ille opinor qui non exiit a conspectu Domini, sicut Cain, et effectus est timens et tremens. Si quis ergo est qui habet fiduciam astare in conspectu Domini, et non fugit a facie ejus, nec aspectum ejus peccati conscientia declinat, iste in conspectu Dei offert sacrificium. Hanc ergo hostiam quæ offertur pro peccatis, dicit esse *Sancta sanctorum*. Majus aliquid audere vult sermo, si tamen et vester sequatur auditus, quæ est hostia quæ pro peccatis offertur, et est *Sancta sanctorum*, nisi unigenitus Filius Dei Dominus meus Jesus Christus ? Ipse solus est hostia pro peccatis, et ipse est hostia *Sancta sanctorum*. Sed quod addidit ? *Sacerdos, inquit, qui offert illud, edet illud*. Hic ergo C est sacerdos qui peccata populi comedit et consumit, de quo dictum est : *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech* (Psal. cix). Salvator ergo et Dominus meus peccata populi edit. Quomodo edit peccata populi ? Audi quid scriptum est : *Deus, inquit, noster ignis consumens est*. Quid consumit Deus ignis : nunquid tam inepti erimus ut putemus quod Dei ignis ligna consumat, aut stipulam, aut fenum ? sed consumit Deus ignis humana peccata, illa absumit, illa devorat, illa purgat, secundum quod et alibi dicit : *Et purgabo te igni ad purum* (Isa. i). Hoc est manducare peccatum ejus, qui offert sacrificium pro peccato : ipse enim peccata nostra suscepit, et in semetipso ea tanquam ignis comedit et absumit. Dicit ergo lex : *Sacerdos qui D obtulerit, edet illud in loco sancto, in atrio tabernaculi testimonii* ; consequens enim est ut secundum imaginem ejus qui sacerdotium Ecclesiæ dedit, etiam ministri et sacerdotes Ecclesiæ peccata populi accipiant, et ipsi imitantes magistrum, remissionem peccatorum populo tribuant. Debent ergo et ipsi Ecclesiæ sacerdotes ita perfecti esse, et in officiis sacerdotalibus eruditi, ut peccata populi in loco sancto, in atriis tabernaculi testimonii, ipsi non peccando consumant. Quid autem est in loco sancto manducare peccatum ? Locus erat sanctus in quem venerat Moyses, secundum quod dictum est ad eum : *Locus enim in quo stas, terra sancta est* (Exod. i). Similiter ergo et in Ecclesia Dei locus

sanctus est *fides perfecta et charitas de corde puro et conscientia bona* (I Tim. i). Qui in his stat in Ecclesia, in loco se sancto stare cognoscat. Edit ergo sacerdos carnes sacrificii in atrio tabernaculi testimonii, cum intelligere potuerit quæ sit ratio in his, quæve mysteria, quæ describuntur de atriis tabernaculi testimonii : ad hæc enim atria secreta et recondita nullus accedit, nulli hæc nisi sacerdotibus patent, si tamen pateant, si scientia sua et intellectu mystico potuerint eorum secreta penetrare. Scio autem esse et alia quædam in Ecclesia dogmata secretiora, quæ adire nec ipsis sacerdotibus liceat ; illa dico ubi arca reconditur, ubi urna mannae et tabulae testamenti. Illic ne ipsis quidem sacerdotibus datur accessus : sed uni tamen pontifici et huic semel in anno, certis quibusdam et mysticis purificationibus conceditur istud intrare secretum ; sunt et alia Ecclesiæ dogmata, ad quæ possunt pervenire etiam Levitæ, sed inferiora sunt ab his quæ sacerdotibus adire concessum est. Scio et alia esse ad quæ possunt accedere etiam filii Israel, hoc est, laici, non tamen alienigenæ, nisi si ascripti jam fuerint in Ecclesia Domini : *Ægyptius enim tertia generatione intrabit in Ecclesia Domini* (Deut. xxii). Credo fidem Patris et Filii et Spiritus sancti in quem credit omnis qui sociatur Ecclesiæ Dei, tertiam generationem mystice dictam. Verumtamen sciendum est quod ex hostiis quæ offeruntur, licet concedantur sacerdotibus ad edendum, non tamen omnia conceduntur, sed pars ex ipsis aliqua Deo offertur, et altaris ignibus traditur, ut sciamus etiam quod et si conceditur nobis aliqua ex divinis Scripturis apprehendere et cognoscere, sunt tamen aliqua quæ Deo reservanda sunt, quæ cum intelligentiam nostram superent, sensusque eorum supra nos sit, ne forte aliter a nobis quam se habet veritas proferantur, melius igni ista servamus ; et ideo etiam in hoc loco, quæ quidem concessa sunt hominibus ad edendum, prout potuimus, intra tabernaculum Domini consumpsimus. Si qua vero supersunt, et vel nos in audiendo, vel nos superant in dicendo, servemus igni altaris, tanquam eam partem quæ pro peccato super altare Domini jubetur offerri.

CAPUT IV.

Qualiter hostiæ pro delictis offerantur.

(CAP. VII.) *Hæc quoque est lex hostiæ pro delicto, Sanctum sanctorum est, idcirco ubi immolatur holocaustum, mactabitur et victima pro delicto, sanguis ejus per gyrum fundetur altaris ; offerent ex ea caudam et adipem qui operit vitalia, duos renunculos, et pinguedinem quæ juxta ilia est, reticulumque jecoris cum renunculis, et adolebit ea sacerdos super altare. Incensum est Domini pro delicto. Omnis masculus de sacerdotali genere in loco sancto vescetur his carnibus, quia Sanctum sanctorum est. Et sicut pro peccato offertur hostia, ita et pro delicto utriusque hostiæ una lex erit, ad sacerdotem qui eam obtulerit, pertinebit. Delictum aliquando quidem recognitum peccatum vocat, aliquando autem illud quod in*

ipsum committitur Deum. Sicut illud quod in sanctis A
perpetratur, quemadmodum superius ostendimus.
(*Ex Origene.*) Scio tamen et illam differentiam,
quæ nonnullis sapientium visa est, quod delictum
quidem sit cum non facimus ea quæ facere debe-
mus, peccatum vero sit, cum committimus ea quæ
committere non debemus. Sed hæc quoniam non
semper in Scripturis divinis sub ista distinctione
invenimus, idcirco generaliter affirmare non possu-
mus. (*Ex Hesychio.*) Quæcunque autem ad Deum
referuntur, difficilem habent veniam, ita ut Heli
filiis diceret: *Si homo peccaverit in homines, orabit
pro eo; si vero in Deum peccaverit, quis pro eo orabit
(I Reg. 11)?* Necessarie ergo arietem figuram geren-
tem Domini, de quo dictum est: *Ecce agnus Dei,
ecce qui tollit peccata mundi,* sumi in sacrificio dixi-
mus, in quo solo est, peccata quæ in eum commissa
sunt relaxare. Oportet autem quæri quare non om-
nis aries in holocaustum sit, sicut et vitulus qui pro
populo et pro sacerdote oblatus est; ipse enim figu-
ram gerere sacrificii unigeniti, est probatus; sed
ibi quidem quia generalis dispensata est remissio,
et omnis humani generis peracta est venia, neces-
sario omne Christi sacrificium offertur. Quæcunque
ergo eum possunt salvare, hæc in sacrificium Christi
suscipi legislator jussit. Quæ sunt autem hæc Pau-
lus ait: *Pacem sequimini cum omnibus dicens, et
sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum (Hebr.
xiii):* quod et nunc legislator significavit per ante
factam oblationem interiorum. Cogitationes enim
sunt intelligibilia interiora, quibus pacem habenti-
bus, pacem cum omnibus habebimus. Oblatione au-
tem renum et pinnule et epatis, et femorum, san-
ctificationem significat, quæ nobis ordinata est ad
salutem. (*Ex Gregorio.*) Quid in cauda, nisi finis est
corporis? et ille bene immolatus, qui sacrificium boni
operis usque ad finem delictæ perducit actionis.
Cauda ergo hostiæ in altare offerri præcipitur, ut
videlicet omne bonum cum incipimus etiam perse-
verante sine compleamus. (*Ex Hesychio.*) Nota au-
tem quia quæcunque in sacrificio pacificorum, ea et
in hoc sacrificio præcepit fieri: adipem jubet offerri.
Desiderat enim Christus et eum, qui gravia habet
peccata salvare; cum adipe secundum Septuaginta
et lumbum offert. Neque enim solummodo hoc vult,
sed et potest: lumbum autem ut pote forte membrum,
significat virtutem. Duos renunculos et pinguedinem
quæ juxta ilia est, vult quippe maxime penitentis
mundari interiorem hominem, vult etiam habere
cum et castitatem, propter quod non solum renum,
sed et iliorum vel femorum pinguedinem seu adipe-
m offerri jussit, quia hæc commistionis ministe-
ria et seminum putantur. Cum his etiam reticulum
jecoris, vel, sicut Septuaginta, pinnulam hepatis cum
renunculis auferri præcepit, et offerri cum aliis in
altari hostiam Domino; vult enim eum qui peniten-
tiam agit, concupiscentiam propriam non habere,
sed omnem cam offerre Deo, quia enim concupiscen-
tias sive desideria in hepate moveri dicunt et nu-

triri, quarum primitiæ per pinnulam oblate in san-
ctificatione peragi omnesque corrigi faciunt. Hæc
dicens addidit, *Pro delicto est,* ostendens quod non
frustra sacrificium hoc differre ab aliis sacrificiis,
quæ sunt pro peccatis dixit, sed quia pro delicto est,
id est, in Deum tendit peccatum ejus. *Omnis muscu-
lus de sacerdotali genere in loco sancto vescetur his
carnalibus, quia Sanctum sanctorum est. Sicut pro
peccato offertur hostia, ita et pro delicto; utriusque
hostiæ una lex erit, etc. (Ex Origene.)* Igitur eodem
modo atque eadem traditione de sacrificio quod pro
delicto offertur accipiendum est, quod et supra ex-
posuimus de eo quod pro peccato est. Similiter enim
jubetur adipem arietis hi qui circa renes sunt, et ii
qui interiora operiunt, imponi super altare, ut et tu
qui hæc audis scias omne quod est intra te crassius,
et operit interiora tua, debere te offerri igni altaris, ut
purgentur omnia interiora tua, et dicas et tu, sicut et
David dicebat: *Benedic, anima mea, Dominum, et
omnia interiora mea nomen sanctum ejus (Psal. cii).*
Nisi enim ablata fuerit crassitudo illa quæ tegit in-
teriora tua, non possunt subtilem et spiritalem ca-
pere sensum, nec possunt intellectum capere sapient-
iæ, et ideo Dominum laudare non possunt. Quod si
ablatum fuerit omne quod pingue est de renibus et
de omnibus interioribus viscerum, tunc vere purga-
tus omni vitio libidinis jugulasti hostiam pro deli-
cto, et obtulisti sacrificium Domino in odorem sua-
vitatis, *Sacerdotis,* inquit, *qui offert illud, et repro-
pitiavit pro delicto ipsius erit.* Discant sacerdotes
Domini qui Ecclesiis præsumt, quia pars eis data est
cum iis quorum delicta repropitiaverint. Quid au-
tem est repropitiare delictum? si assumpseris pec-
catorem, et monendo, hortando, docendo, in-
struendo adduxeris eum ad penitentiam, ab errore
correxeris, a vitii emendaveris, et effeceris cura-
talem ut ei converso propitius fiat Deus, pro deli-
cto repropitiasset diceris; si ergo talis fueris sacer-
dos, et talis fuerit doctrina tua et sermo tuus, pars
tibi datur eorum quos correxeris, ut illorum meri-
tum tua merces sit, et illorum salus tua gloria. Ant
non et Apostolus hæc ostendit ubi dicit: *Quia quod
superedificaverit quis mercedem accipiet (II Cor.
iii).* Intelligant igitur sacerdotes Domini ubi est
eis data portio, et in hoc vacant atque his ope-
ram dent, non se inanibus et superfluis actibus
implicent, sed sciant se in nullo alio partem habituros
apud Deum, nisi in eo quod offerunt pro peccatis,
id est, quod a via peccati converterint peccatorem.

*Sacerdos qui offert holocausti victimam habebit
pellem ejus; et omne sacrificium simile quod coqui-
tur in clibano, et quidquid in craticula vel in sarta-
gine preparatur, ejus erit sacerdotis a quo offertur;
sive oleo conspersa, sive arida fuerit, cunctis filiis
Aaron aqua mensura per singulos dividetur.* Legimus
in libro Job, quod laudante Domino ipsum Job,
Satan responderit: *Pellem pro pelle et cuncta quæ
habet homo dabit pro anima sua (Job. 11).* [*Ex Hesychio.*] Ergo pellis, divitiarum circumstantia, quasi

exterius circumdans est hominem, quam offerre intelligibili sacerdoti hi qui volunt holocaustum fieri debent, propter quod hi qui doctrinæ apostolicæ crediderunt, *vendentes substantias suas ad pedes apostolorum ponebant* (Act. iv). Quia ergo pellem pro pelle dixit, necessarie divitiarum circumstantiam quam perdidit Job pro patientia quæ ei relicta est intelligimus; pellem autem, quia multa ex ea utilia sunt, patientiam profitemur, quæ multa acquirentibus se providet bona; quia autem intelligibile hic describit holocaustum, ipse textus ostendit. Ait enim: *Sacerdos qui offeret holocausti victimam, non boum, aut ovium, aut aliorum similium, sed hominis; ubi enim non ab his qui offerunt, sed ab his quæ offeruntur, sacrificia considerantur, necessarie animalium mentionem facit: hic autem quia apertius voluit introducere personam Domini, sacerdotem posuit holocaustum hominis offerentem; intelligibilia enim nostra holocausta solus Christus offerret, ad cuius imitationem eorum hostiæ et conversationes studentur.*

Non solum autem in ejus doctrinis, sed et in respectu ejus patientiam in passionibus habemus, Paulo dicente: *Recogitate autem eum qui talem sustinuit a peccatoribus adversus semetipsum contradictionem, ut ne fatigemini animis vestris deficientes* (Hebr. xii). Post hæc dixit: *Omne sacrificium quod coquitur in clibano, et quidquid in craticula vel in sartagine præparatur, ejus erit sacerdotis a quo offeretur; reminiscendum est quia sacrificia hæc theologice esse unigeniti dispensationis diximus, et illud quidem quod est de clibano, diximus significare Virginis partum. Quod vero de sartagine est, crucis passionem; illud etiam quod de craticula est, a morte resurrectionem, rationem in omnibus redentes, et probationes quas oportebat adjicientes. Quia ergo hæc theologice incarnationis proxima sunt, necessarie sacerdotis offerentis eam, Christi videlicet nati et passi et resurgentis est. Sed nimirum novum tibi videtur quod inferitur: *Sive oleo conspersa, sive arida fuerint, cunctis filiis Aaron æqua mensura per singulos dividetur.* Consersum siquidem in oleo sacrificium de simila dicit, quod nec in clibano, nec in sartagine vel in craticula mittitur: ergo et ipsam esse theologiam diximus, sed non de Dominica incarnatione, ut non ergo omnem theologiam circumscribamus in Unigeniti humanitate; oportet enim nos et de Patris et de Spiritus sancti, sed etiam ipsius Filii, quæ ex Patre est substantia dispartare, propterea non in semetipso portare, hoc sacrificium repetivit, sed filiis Aaron illud ad theologiam per meditationem proficientibus Scripturarum deputavit, unicuique æqualiter dispartiens, ut non dissimilia, sed omnes similia de Deo sentirent; et hoc manifestum quia hæreticis de tali percipere sacrificio non præcepit; quia non eadem de Deo sapiunt, sed et nimis differentia. Non consersum autem de simila iterum dicit, quando decima ephi absque oleo et thure pro peccato offertur, a non va-*

A lentibus hircum aut ovem aut par turturum aut pullos columbarum offerre in sacrificium.

Hoc autem etsi sacrificium Salvatoris significat, tamen quia non theologice gratia, sed causa utilitatis offerentis præcepta est, et hanc filiis Aaron deputavit. (*Ex Origene.*) Sacrificium jubetur salutaris in oleo fieri, sicut supra jam diximus: sacrificium vero pro peccato non fit in oleo. Dicit enim, *non superponit ei oleum, quoniam pro peccato est.* Quo ergo pro peccato est, nec oleum lætitiæ ei, nec thus suavitatis imponitur: peccantibus enim dicit Apostolus: *Et luceam eos qui ante peccaverunt, et non egerunt pœnitentiam* (II Cor. xii). Nec odor in eo suavitatis est, quia ex persona peccatoris dicitur: *Computruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ* (Psal. xxxvii). Cor ergo est hominis clibanus, istud autem cor, si vitia succenderint, vel diabolus inflammaverit, non coquet, sed exuret; si vero ille id succenderit qui dixit: *Ignem veni mittere in terram, panes Scripturarum divinarum et sermonum Dei, quos in corde suscipio, non exuro ad perditionem, sed coquo ad sacrificium.* Et fortassis illa coqui dicitur in clibano, quæ interiora sunt et recondita, nec proferri facile ad vulgus possunt. Sunt enim multa in Scripturis divinis hujusmodi: sicut apud Ezechielem, cum vel de cherubin, vel de Deo et de illa magnifica visione describitur. Hæc si in clibano non coquantur, comesti ita ut sunt cruda non possunt, neque enim credendum est quod sit animal quoddam in forma leonis positum quo vehatur Deus vel aliud in forma vituli, aut aquilæ. Hæc ergo et si qua hujusmodi sunt, non sunt cruda proferenda, sed in cordis clibano sunt coquenda. Tria itaque sunt hæc in quibus dicit sacrificia debere præparari: in clibano, in sartagine, in craticula; et puto quod clibanus secundum sui formam, profundiora et ea quæ sunt inenarrabilia, significet in Scripturis divinis; sartago vero ea quæ si frequenter ac sæpe versentur, intelligi et explicari possunt; craticula autem, ea quæ palam sunt et absque aliqua obtectione cernuntur; triplicem namque in Scripturis divinis intelligentiæ inveniri sæpe diximus modum, historicum scilicet, morale, mysticum, unde et corpus inesse ei et animam ac spiritum intelleximus, cujus intelligentiæ triplicem formam, sacrificiorum triplex hic apparatus ostendit. Sed et alibi invenimus, id est, in iis ipsis, quæ de sacrificiis memorantur dici canistrum sanctum perfectionis, in quo tres panes haberi mandantur.

Vides consonare sibi sacramentorum omnium formas; canistrum perfectionis, in quo tres panes poni jubentur, quid aliud debemus accipere, nisi Scripturarum divinas, cibos auditoribus tripliciter apponentes? Vis tibi et de Evangeliiis similis mysterii proferamus exempla? Recolamus Domini voces ubi dicit: *Quia medio noctis venit quidam ad amicum suum, pulsans ostium ejus, et ait: Amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus mihi supervenit de via, et non habeo quod apponam ei* (Luc. xi), in quibus-

ut breviter perstringamus, nox est tempus lujus vitæ, et tres panes sunt, unus qui in clibano, alius qui in sartagine, tertius qui in craticula coquitur. Post hæc: *et omne, inquit, sacrificium factum in oleo sive non factum, omnibus filiis Aaron erit singulis æqualiter, quod sacrificium est factum in oleo, vel quod est non factum in oleo.*

CAFUT V.

De lege hostiæ pacificorum quæ offertur Domino pro gratiarum actione.

(IBID.) *Hæc est lex hostiæ pacificorum quæ offertur Domino: si pro gratiarum actione fuerit oblatio, offerent panes absque fermento conspersos oleo, et lagana azyma uncta oleo, coctamque similam et collyridas olei admistione conspersas; panes quoque fermentatos cum hostia gratiarum, quæ immolatur pro pacificis: ex quibus unus pro primitiis offertur Domino, et erit sacerdotis qui fundet hostiæ sanguinem: cujus carnes eadem comedentur die, nec remanebit ex eis quidquam usque mane. (Ex Origene.)* Sacrificium hoc, quod salutare appellatur, in duas dividit partes; et unam quidem laudationis nominat, alteram voti; utrumque tamen sacrificium salutare nominatur.

(Ex Hesychio.) Vides rationalem et activam esse vitam ex iis quæ nobis ad pacifica sive ad salutem transeuntibus dedit, potestatem tribuens quam ex utrisque voluerimus eligere, quia enim rationale quoddam est sacrificium, gratiarum actionis, sive secundum Septuaginta laudationis. Audi David, postquam prohibuit sacrificia quæ secundum legem erant, dicentem: *Immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua. (Ex Origene.)* Ille ergo obtulit sacrificium laudis, pro cuius actibus, pro cuius doctrina, pro cuius verbo et moribus et disciplina laudatur et benedicatur Deus, sicut e contrario sunt illi, de quibus dicitur: *Quia per vos nomen meum blasphematur inter gentes (Rom. II).* Audi et Paulum ad Hebræos scribentem per se: dicit autem: *Sic offeramus hostiam laudis semper Deo fructum laborum contentium nomini ejus (Hebr. XIII).* Quomodo autem jubet illud offerri? *Offeret panes absque fermento conspersos oleo, et lagana azyma uncta oleo, coctamque similam et collyridas, olei admistione conspersas; quod Septuaginta ita edunt: Et similam conspersam oleo in collyridis panum azymorum offeret munera sua super altare laudationis salutaris.* Panes sine fermento, sive azymos conspersos in oleo, apostolicos libros, lagana uncta oleo, propheticos intellige: quia illi quidem nimis opulenter, isti autem etsi ut ipsi opulenter, non tamen tantum annuntiant misericordiam Dei, dum misericordiæ propter inobedientiam Judæorum permiscet minas, unde et non conspersa oleo lagana, sed tantum uncta esse dicuntur: coctam autem similam et collyridas olei commistione conspersa, vel sicut Septuaginta dicunt, *Et similam conspersam oleo collyridis panum azymorum.* Similam in oleo conspersam cum elemosyna theologiam intelligimus, unde et similia propter subtilitatem dicitur. Verumtamen in collyridis

panibus sine fermento, munera sacrificii pacificorum seu salutaris præcepit fieri in apostolicis videlicet Scripturis: apostolicam autem doctrinam sequi maxime oportet eum qui salvari desiderat; panes quoque fermentatos cum hostia gratiarum quæ immolatur pacificis, ex quibus unus pro primitiis offeretur Deo, et erit sacerdotis qui fundet hostiæ sanguinem. Septuaginta autem dicunt: *Et offeret de omnibus muneribus suis, laudationem Deo, sacerdoti profundenti sanguinem salutaris illi erit.* Quid per hæc ostendentes, quia quantumcunque homo egerit et vixerit, cucurrerit et comprehenderit sive assecutus fuerit, sive adjutorio Domini salutem adipisci sive assequi non potest. Propter quod et Paulus dicebat: *Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei: ipsi autem sacerdoti profundenti sanguinem salutaris (Rom. IX),* id est, Christi ministranti et perficienti sacrificium per suum adjutorium primitias jussit offerri. Attende autem qualiter etiam præsentem legis sanctionem conclusit: *Cujus carnes eadem comedentur die, nec remanebit ex eis quidquam usque mane, vel, sicut Septuaginta, et carnes sacrificii laudis salutaris ipsi erunt: videlicet offerentis, et in quacunque die donabit comedetur, non relinquent ex eo usque mane.* Hic mane, sæculum futurum appellat, ut pote qui totus est lucis, et nocti præsentis sæculi succedit. Non vult ergo de carnibus sacrificii salutaris in mane relinqui, per quas nos oportet salvari. Scientes quia non restat in illo sæculo operatio. (Ex Origene.) Sæpe jam diximus quod carnes in Scripturis solidum indicant cibum, perfectamque doctrinam; secundum Scripturas enim scio esse animæ cibum quemdam lactis, et alium cibum animæ olerum et alium carnis, sicut ipse Apostolus de quibusdam dicit, *Quia lacte vos potavi, non esca, nondum enim poteratis, sed nec adhuc potestis, adhuc enim estis carnales (I Corint. III).* Et iterum alibi dicit: *Alius quidem credit manducare omnia, qui autem infirmus est, olera manducet (Rom. XIV).* Et rursum alibi: *Perfectorum autem est cibus solidus, etc. (Hebr. V).* Hic ergo carnes sacrificii salutaris quod offertur pro laudatione, ipsius jubetur esse sacerdotis. Ex similia vero tripliciter oblata, ut supra diximus: unum tantum quod placuerit sacerdoti deputatur, cætera offerentis sunt laici, ita tamen ut sub die comedantur, nec remaneat ex his aliquid in mane. Carnes ergo in quibus solidus cibus est et perfecta scientia, sacerdotibus deputantur, quia debent in omnibus esse perfecti, in doctrina, in virtutibus, in moribus; si enim hoc in se non habuerint de sacrificiorum carnibus non edent. Caro quæ ex sacrificiis sacerdotibus deputatur, verbum Dei est quod in Ecclesia docent. Per hoc ergo, figuris mysticis commonentur, ut cum proferre ad populum sermonem cæperint, non hesternam proferant, non vetera quæ sunt secundum litteram proloquantur; sed per gratiam Dei nova semper proferant, et spiritalia semper inveniant; si enim ea quæ didiceris a Judæis hesternam die hæc hodie in Ecclesia profe-

ras, hoc est hesternam carnem sacrificii edere. Unum vero illud quo separatur, tanquam præcipuum ex tribus quæ ex similia præcepta sunt, in hoc illam partem scientiæ arbitror designari de qua superius diximus, quæ perfectam indicat profundamque doctrinam. Sed requiras fortasse, cum superius fermentam penitus de sacrificiis abjecerit, quomodo nunc super panes fermentatos sacrificium mandat imponi? Verum diligentius intueere quia non ad sacrificium sed ad ministerium sacrificii fermentatus panis assumitur: quid ergo hoc sit, age videamus. Dominus in Evangeliiis humanam doctrinam Pharisæorum qui tradebant traditiones, præcepta hominum, fermentum appellat, cum dicit discipulis: *Observate a fermento Pharisæorum* (Matth. xvi; Luc. xii): similiter ergo humana doctrina est, verbi causa, grammatica ars, vel rhetorica, vel etiam dialectica; ex qua doctrina, ad sacrificium quidem, hoc est, in his quæ de Deo sentienda sunt, nihil suscipiendum est, sermo vero lucidus et eloquentiæ splendor ac disputandi ratio ad ministerium verbi Dei decenter jubetur admitti, aut non super hoc fermentum habebat verbi Dei sacrificium positum ille qui dicebat: *Corrumpunt mores bonos colloquia mala* (I Corint. xv). Et: *Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri* (Tit. i), et alia his similia ex fermento sumpta Græcorum?

CAPUT VI.

Qua die liceat de hostiis sponte oblati comedere.

(LXX.) *Si volo vel sponte quisquam obtulerit hostiam, eadem similiter edetur die, sed et si quid in crastinum remanserit, vesci licitum est; quidquid autem tertius invenerit dies, ignis absumet, et si quis de carnibus victimæ pacificorum die tertio comederit, irrita fiet oblatio, nec proderit offerenti; quin potius quæcunque anima tali se edulio contaminaverit, prævaricationis rea erit.* (Ex Hesychio.) Omne quidem sacrificium pacificorum seu salutare, spontaneum est, unde illud inter dona superiore parte libri hujus legislator ascripsit, sed gratiarum actionis sive laudis sacrificium quamquam species oblationis ejus quæ nunc dicta est sit; tamen quia rationale quoddam est, propterea in lege voluntarium non habet additum, qui cum sine dubio rationales simus, debitum quodammodo præcipuum Creatori rationale sacrificium debeamus; propterea in eo voluntarium lex reticuit non illud excipiens a voluntariis. Cras enim aliquando pro præsentis vita, aliquando pro futura accipitur; sed in isto loco pro præsentis vita accipitur, sicut et illud quod Jacobus in Epistola sua dicit: *Ecce nunc, qui dicitis, Hodie et crastino ambulabimus in illam civitatem et negotiabimus, et lucrum faciemus* (Jacob. iv). Sed et præsens quidem sæculum hodie dicitur: quomodo David dicit: *Hodie si vocem ejus audieritis, etc.* (Psal. xciv). [Ex Hesychio.] Dicitur autem et cras, non tamen omnino ἀνὰ διαστολῆν hodierni, sed quia præsentis sæculi non eadem sunt temporum spatia, sicut in Proverbiis ostendit: *Ne dicas amico tuo, Vade et*

A cras veni (Proverb. ii). Neque enim sæculum describit futurum, sed subsequens præsentis vitæ tempus, propter quod dixit: *Neque enim scies quid pariet superventura dies*, id est, ne forte in ea moriaris, aut ab aliqua impediaris causa. *Quidquid tertius invenerit dies ignis absumet.* Per diem tertium futurum indicans sæculum. In ipso quippe generalis est resurrectio mortuorum, quam designat tertii diei facta resurrectio Domini, quæ mane provenit, propter quod et mane sæculum diximus significare futurum. Tunc ergo quod reliquum est de sacrificio pacificorum, seu salutari, igne consumetur; quodcunque enim reliquerimus ad nostram salutem pertinens, inoperatum est, inoperatum et hoc quod male operatum est, et ligna aut fenum atque stipula factum, hoc igne consumetur, nos autem detrimentum patiemur; sed quid his addidit? *Si quis de carnibus victimæ pacificorum die tertio comederit, irrita fiet oblatio, nec proderit offerenti; quin potius, quæcunque anima tali se edulio contaminaverit, prævaricationis rea erit.* Nec hæc frustra præsentis sanctioni addidit, sed quia quidem post finem hujus vitæ et mortuorum resurrectionem, aliam talem vitam qualis nunc est describere præsumperunt, mille annorum quoddam sæculum introducentes: in quo, ut aiunt, Jerusalem sensibilis ædificabitur, templumque ejus et quæ in ea quondam fuerunt Sancta sanctorum restaurabuntur, et sacrificia offerentur. Hanc ergo præsumptionem de animo nostro removee cupiens: *Si quis de carnibus, ait, pacificorum die tertio comederit*, id est, si quis sibi in cogitatione proponat, quia post resurrectionem mortuorum reliquias hujus vitæ acturus est, et modo quoddam comedat, prædicta in mente utens pro cibo fantasia, et sperans comedere se eo tempore quo comedere impossibile est, id est, operari: hujus oblatio non suscipitur nec reputabitur ei; qui enim falsa de futuro sæculo æstimat, sibi metipsi damnum facit, abominabilemque et pollutam oblationem suam constituit. Non solum autem hoc, sed et peccatum sibi met contrahit, propter quod dixit: *Quin potius quæcunque anima tali se edulio contaminaverit, prævaricationis rea erit;* ostendens quia et in damno honorum vivit, et peccato se subicit, quicumque non bona de retributione æstimat Christi. (Ex Origene.) Aliter in biduo quibus licet vesci carnes sacrificii, puto duo Testamenta posse intelligi, in quibus liceat omne verbum quod ad Deum pertinet, hoc enim est sacrificium requiri et discuti, atque ex ipsis omnem rerum scientiam capi, si quid autem superfuert quod non divina Scriptura decernat, nullam aliam scripturam tertiam debere auctoritate scientiæ suscipi, quæ hic dies tertia nominatur, sed igni tradamus quod superest, id est, Deo reservemus; neque enim in præsentis vita Deus scire nos omnia voluit, maxime cum id et Apostolus dicat: *Quia ex parte scimus et ex parte prophetamus; cum venerit autem quod perfectum est, destruentur illa quæ ex parte sunt* (I Corint. xiii). Iste est ergo ignis cui quæ in tertium diem superfuert servare

debemus, et ut non temeritate præsumpta assumamus nobis conctorum scientiam, ut merito nobis dicatur ab eodem Apostolo : *Nescientes neque quæ loquantur, neque de quibus affirmant.*

CAPUT VII.

Quod nemo debeat immundum cujusvis rei aut tangere aut vesci.

(*IBID.*) *Caro quæ aliquid tetigerit immundum non comedetur, sed comburetur igni; qui fuerit mundus vescetur ea. Anima polluta quæ ederit de carnibus hostiæ pacificorum quæ oblata est Domino, peribit de populis suis; et qui tetigerit immunditiam hominis vel jumentii, sive omnis rei quæ polluere potest, et comederit de hujusmodi carnibus, interibit de populis suis.* (*Ex Origene.*) Triplices immunditiæ causas hic legislator exposuit : unam, ne carnes sacrificiorum aliqua immunditia contingantur; aliam ne is qui edit carnes sacrificii immundus sit, et immunditia ejus in ipso sit; tertiam, quod si carnes mundæ sint et ipse qui edit mundus sit, tamen ne contigerit aliquid immundum, vel a pecoribus, vel ab avibus, vel ex omnibus quæ immunda pronuntiata sunt. Et hæc quidem voluntas est legis de ritu sacrificiorum corporalium sancientis; secundum nostræ vero expositionis ordinem ubi carnes sanctæ, verba intelliguntur esse divina, hujusmodi habenda est observatio, quia sæpe accidit immundas carnes contingi ab aliquo immundo, ut verbi causa dixerim : Si quis de Deo Patre ac de Unigenito ejus et Spiritu sancto, digno deitatis mysterio, purum faciat sincerumque sermonem, similiter et de omnibus creaturis rationabilibus, tanquam a Deo factis ad hoc ut caperent et intelligerent eum, non autem consequenti mysterio asserat etiam carnis resurrectionem : primus quidem ejus sermo, quoniam perfecte et sancte disseruit, solidus cibus est, carnes sanctæ sunt; hoc vero quod his addit resurrectionem carnis negando, quia alienum a fide est, superioribus junctum perfectis et fidelibus verbis, sanctas carnes contaminavit et polluit. Ideo ergo præcipit legislator ne manducentur hujusmodi carnes quibus immunditia infidelitatis alicujus adjungitur. Propterea et Apostolus dicit : *Etenim diem festum celebremus non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis* (*I Cor. v*). Secundum immunditiæ genus est, ne ipse qui carnes edit immundus sit, et immunditia ejus in ipso sit, quod hoc modo intelligi potest verbi gratia, si sit aliquis naturæ florentis et ardentis ingenii, non continuo aptus videbitur ad suscipienda verbi Dei mysteria; sed quæritur etiam hoc, ut prius a profanis actibus et immundis operibus separetur, et ita deum eruditionis capax fiat, si prius capax fuerit sanctitatis. Tertia est immunditiæ species qua is qui mundus est aliquid contingit immundum, et non tam suo peccato quam aliena contagione polluitur, ut puta si quis societate amicitii et consortio hominis lividi, vel iracundi, vel adulteri, et ipse quidem propriis actibus non inferatur sceleribus ejus; videat tamen cum et intelligat quomodo fratrem suum odit

et homicida est, vel quomodo insidiatur alienæ mulieri, et adulter est, vel quomodo in cæteris quibusque sacrilegus est, nec deprehensis his discedat ab ejus consortio; iste est qui contingit immundum, vel animal, vel avem, vel morticinum, et aliena immunditia ipse pollutus est. Aliter : (*Ex Hesychio.*) Carnes significant virtutes ex quibus sacrificium salutare constat, verbi gratia, castitatem, eleemosynam, justitiam, hæc ergo si tetigerit immundum quippiam, cum forte per superbiam justitia et castitas ad vanam gloriam, et eleemosyna ex injustitia fit : igne incenditur judicii futuri. Quod demonstrat Isaias dicens : *Qui immolat bovem, quasi qui interficit virum; qui mactat pecus, quasi qui excerebrat canem, et reliqua* (*Isaiæ. LXVI*). Præsentis autem mandati recta conclusio est, *Qui fuerit mundus, vescetur ea; anima polluta quæ ederit de carnibus hostiæ pacificorum quæ oblata est Domino, peribit de populis suis.* Aperte hic ironiam destruit et hypocrisim; hæc enim sunt animæ immunditiæ, ita ut horum homo interior lupus appellaretur, cum dicit Dominus : *Attendite ab eis qui veniunt ad vos in vestitu ovium, intus autem sunt lupi rapaces* (*Matth. VII*). Hi de carnibus hostiæ pacificorum sive salutaris, quæ oblatae sunt Domino comedentes, quia virtutes quæ a Deo possidentur non virtutis intentione, sed fraudulenter operantur, pereunt de populo suo, ut non jam oves sed lupi nominentur. Jumenta autem immunda sunt, hoc est, hi qui immundis et terrenis actionibus occupantur, ad terram intendentes, quemadmodum jumenta. Unde et fornicatores equi emissarii appellantur : *Sive omnis rei quæ polluere potest.* Quicumque somnia et divinationes et purgationes, vel dies et tempora custodiunt, multo magis autem magi et venefici abominabiles sunt apud Dominum. *Omnis qui facit hæc, forsitan enim communicat quis malis eorum consiliis aut actionibus, et hic ut pote prohibitam immunditiam tangens, non potest ea quæ ad hostiam salutarem vel pacificorum pertinent comedere, sive operari : cum enim nisus fuerit ea quæ ad salutem pertinent agere et communicaverit operantibus mala, et quæ ad perditionem pertinent, perit de populo suo, id est, de his qui salvantur.*

CAPUT VIII.

Adipem qui ad incensum Domini pertinet, non licet comedere.

(*IBID.*) *Locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere filiis Israel : Adipem bovis et ovium et capræ non comedetis; adipem cadaveris morticini, et ejas animalis quod a bestia captum est, habebitis in usus varios : si quis adipem qui offerri debet in incensum Domini comederit, peribit de populo suo.* (*Ex Hesychio.*) Adipem boum et ovium et caprarum comedi non præcepit, quorumque carnes mundas et esibiles dixit eorum comedi adipem vetuit, nec ejus qui operatur mandatum, quemadmodum est bos, nec simplicis, qui est ovium, nec eorum qui pro peccatis ponentiam agunt. Per capram quippe significantur ea quæ pro peccatis sunt sacrificia, cum capram præ-

ceperit in his aut hircum immolari; nec horum ergo concedit, ut desiderium comedamus: ad Deum enim illud referri et Deo offerri jubet, quatenus non sit secundum intentionem humanam, sed Deo soli unicuiusque rei quam quis ex prædictis assequitur desiderium offeratur; similiter peccatorum desiderium, quod per morticina et a bestiis capta significatur: per morticina quidem, ut pote qui elegerunt per quasdam impudicitias et per superbiam peccati mortem; quod probat Paulus de viduis dicens: *Quæ enim in deliciis est vidua, vivens mortua est (I Tim. v).*

Per ea autem quæ a bestiis capta sunt intelliguntur hi qui dum negligunt cautelam suam et custodiam, captivati sunt ab intelligibilibus bestiis comprehensi. Quod ut non patiamur, rursus Petrus ait: *Sobrii estote, vigilate, adversarius enim vester diabolus sicut leo rugiens circuit quærens quem devoret (I Petr. v):* quorum non concedit adipem comedi, noxium enim est nobis horum desideriiis uti, sed nec Deo ea jubet offerri; *Desiderium enim peccatorum peribit (Psal. cxl).* Sed quid præcepit? *Habebitis in usus varios.* Transferre ergo illud ad virtutem debemus, ut aut ad castitatem, aut ad eleemosynam, aut ad justitiam, aut ad quamcunque speciem bonæ operationis, horum desiderium convertamus, resolvers illud et in alium modum derivantes. Hoc enim est, *Habebitis in usus varios,* quia et adeps, si ad aliquam utilitatem cujuslibet concipiendi operis necessarius est, subliatur atque resolvitur. *Si quis adipem qui offerri debet in incensum Domini comederit, peribit de populo suo.* Recte perit, videlicet cogens aut alio modo suadens et, qui semetipsum obtulit Deo, non ad supernum oculum desiderium habere, sed ad placendum sibi: *Sanguinem quoque omnis animalis non consumetis in cibo, tam de avibus quam de pecoribus: omnis anima quæ ederit sanguinem, peribit de populis suis.* Quod sanguinem animam vult intelligi sufficienter superius demonstratum est. Vult ergo virtutem nos assequi alternæ dilectionis, et neque justorum quorum hoc loco propter altiorem volatum conversationem significavit; neque peccatorum quibus pecorum appellatio, pro eo quod ad inferiora intendunt, convenit, comedere sanguinem, id est, nihil ad eorum operari mortem. (*Ex Origene.*) Potest ergo fieri et in hoc loco, ut quod mandatur ne quis adipem edat ex his quæ Domino offeruntur, hoc sit quod Dominus dicit: *Ne quis scandalizet unum ex his minimis qui credunt in me (Matth. xviii).* Quod autem sanguis nullius animalis edi jabetur, illud fortasse sit quod de Israelitis dicit Apostolus: *Dicit ergo: Si fracti sunt rami, ut ego insererer, bene propter incredulitatem fracti sunt: tu autem fides. Noli altum sapere, sed time (Rom. xi).* Et iterum: *Noli gloriari adversus ramos, quod scilicet casu cornu nullus insultet, ne forte sicut idem Apostolus dicit, et tu excidaris, et illi si non permanserint in incredulitate, inserantur.* Sanguis autem puto quod populus iste competenter intelligatur. Non enim ex

A fide neque ex spiritu Abraham, sed tantum ex sanguine ejus descendunt.

CAPUT IX.

Armus dexter et pectusculum de hostiis pacificorum sacerdotis sunt.

(*IBID.*) *Locutus est Dominus ad Moysen dicens: Loquere filiis Israel: Qui offeret victimam pacificorum Domino, offerat simul et sacrificium, id est, et libamenta ejus. Tenebit manibus adipem hostiæ et pectusculum; cumque ambo oblata Domino consecraverit, tradet sacerdoti, qui adolebit adipem super altare, pectusculum autem erit Aaron et filiorum ejus: armus quoque dexter de pacificorum hostiis cedet in primitiis sacerdotis, qui obtulerit sanguinem et adipem filiorum Aaron, ipse habebit et armum dextrum, in portione sua. Pectusculum autem elationis et armum separationis tuli a filiis Israel de hostiis eorum pacificis, et dedi Aaron sacerdoti ac filiis ejus lege perpetua ab omni populo Israel. Ex Hesychio. Qui offeret victimam pacificorum Domino, offeret simul et sacrificium, id est, libamenta ejus. Septuaginta autem: Offerens sacrificium salutare Domino, offeret munus suum Domino de sacrificio salutari ejus. Et quam hoc interpretationem habeat, manifestat plane quod sequitur: Tenebit manibus adipem hostiæ. Vel sicut Septuaginta: Manus ejus offerent exta Domino, id est, ipsum quempiam oportet ea, quæ ad pacifica vel salutem pertinent operari: ut pote qui alterius studio amici forte aut cognati salvari non potest.*

Quemadmodum enim iniquitas iniqui super eum erit, sic et justitia justus super eum erit (*Ezech. xviii*). Quomodo autem oportet hostiam celebrari? *Tenebit manibus adipem hostiæ et pectusculum; vel secundum Septuaginta: Offeret adipem, qui est super pectusculum et pinnam jecoris, et offeret ea ut imponatur in conspectu Domini.* Pectusculum hic appellat fidem, et confidentiam, quia hæc fortitudini conjuncta sunt: fortitudo autem animalis perfectos designare solet; pectusculum autem fidem designans et confidentiam, quam offerri Domino vult ab eo, qui salvari desiderat. *Quia sine fide impossibile est nos placere Deo (Hebr. xi).* Quid autem his addit? *Tradet sacerdoti, qui adolebit adipem super altare.* Recte: diximus enim quia omne nostrum desiderium holocaustum fieri vult; *pectusculum autem erit Aaron et filiorum ejus, armus quoque dexter:* actiones bonæ sunt, ergo et fidem et actiones offerri oportet eum qui salvari vult. Sed quia pectusculum filiis Aaron deputavit, qui sublimes vita sunt, armum autem dextrum sacerdoti qui imaginem Christi tenet, propter quod solus sacerdos hoc sacrificium perficere potest. Offerri aperte legislator ostendit, quia credere quidem et proponere bona (ex inspiratione Dei) nostrum est, sive incipere ea: operibus autem perficere et ad finem perducere ea quæ cœpta sunt, hoc divinæ est gratiæ, propter quod dixit Paulus: *Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei (Rom. ix).*

Solius enim est dirigere actiones, propter quod et brachium ipse Dei nominatur : ait enim Isaias, *Domine, quis credidit auditui nostro, et brachium Domini cui revelatum est (Isaiaë LIII)?* nam quia ipse est verum brachium, recte nostrum arim, seu, ut Septuaginta dicunt, brachium accepit. Deinde intentionem nostram dilatans legislator subdidit : *Qui obtulerit sanguinem et adipem filiorum Aaron, ipse habebit armum dextrum in portione sua.* Christus est enim, intelligibilem sanguinem pacificorum et adipem, videlicet animas et desideria salutarium offerens, qui est quidem de filiis Aaron, non propter cognationem, sed propter propriam dignitatem, sacerdos singularis et in hominibus præcipuus, in ejus portione armus dexter seu brachium dextrum, id est, omnis bona actio et operis effectus transit. (*Ex Origene.*) Sacrificium quod dicitur salutare nemo offert Domino nisi qui sanus est, et salutis suæ conscius, gratias Domino refert. Nemo ergo qui æger est animo et languidus in operibus, offerre potest sacrificium salutare. Vis videre quod nemo æger et languidus, potest illud offerre sacrificium? Leprosus ille, quem Dominus in Evangelio curasse describitur, non poterat offerre hostiam, donec lepræ ægitudine tenebatur; cum autem accessit ad Jesum et mundatus est, tunc jubetur a Domino offerre munera ad altare, *Quod præcepit, inquit, Moyses in testimonium illis.* Vidisti qui sit qui offerre debeat hostiam salutaris? Audi nunc quomodo debeat offerre : *Manus, inquit, ejus offerunt hostiam Domino.* Nunquid non evidenter clamat legislator, quia non homo est qui offert hostiam, sed manus ejus, id est, opera ejus : opera namque sunt quæ commendant hostiam Deo. Si enim attracta sit manus tua ad dandum, et expansa ad accipiendum, intra te est adhuc lepra tua, et offerre non potes hostiam salutaris. In hoc loco ubi nos habemus, *manus ejus offerent hostiam Domino* : in Græcis habetur pro hostia *holocarpomata*, quo intelligitur omnis fructus, per quod ostendit non posse Domino offerre omnem fructum eum qui infructuosus est : qui non offert fructum justitiæ, fructum misericordiæ, vel etiam fructus spiritus, quos enumerat Apostolus (*Galat. v*) : charitatem, gaudium, pacem, patientiam, et unanimitatem, et cætera his similia.

Quod autem dicit, *adipes qui super pectusculum sunt* ; pectusculum tuum intellige esse cor tuum, de quo tibi auferendæ sunt omnes male cogitationes, inde enim procedunt, et altaris igni tradendæ sunt, ut possit cor tuum mundum effectum Deum videre. Sed et pinnam jecoris præcipit offerendam ; diximus et ante, jecoris partem, loca iracundiæ vel cupiditatis exponi. Offert ergo pinnam jecoris, qui ex se omne vitium iræ et furoris excidit.

Adipes igitur qui sunt super pectusculum imponuntur altari ; ipsum vero pectusculum Aaron et filiis ejus, sed et brachium dextrum separari præcipit, et esse eis muneris loco ex sacrificio salutari. Quid ergo est sacerdotis pectus aut quale? ego talc puto esse quod

plenum sit sapientia, plenum omni divina intelligentia ; imo quod plenum sit Deo. Quale est et brachium sacerdotis, quod ei offerunt filii Israel pro salute sua qua salvantur? Formæ sunt ista singula quæ scribuntur in lege eorum, quæ in Ecclesia geri debent ; alioquin nec fuisset necessarium legi hæc in Ecclesia, nisi ex his ædificatio aliqua audientibus præberetur. Si ergo sacerdos Ecclesiæ per verba et doctrinam et multam sollicitudinem suam et laborem vigiliarum, convertere potuerit peccatorem et docere eum ut meliorem vitam sequatur ; ad timorem Dei redeat, cogitet spem futuram, a malis actibus desinat, et convertatur ad bonos : si, inquam, tale opus fecerit, consequens est eum qui in ipsius labore salvatur, Deo gratias agere et offerre hostiam salutaris, pro eo quod salutem consecutus sit. Sed et quod addidit pectusculum dici appositionis et brachium demptionis, non mihi sine causa dictum videt. Et ideo velim requirere quid est, quod apponendum est pectusculo ut fiat pectusculum appositionis? Posteaquam ablatum fuerit a corde tuo omne quod crassum est, et emundatum fuerit ab omni operimento quod igni tradendum est, restat ut apponatur ei gratia Spiritus sancti, et tunc fiet pectusculum appositionis, sed et brachium separationis sive demptionis ; quomodo erit et brachium separationis. Si scias et intelligas discernere quæ sint opera lucis, et quæ sint opera tenebrarum, et separare actus tuos de tenebris, ut sint opera tua in lumine, brachium tuum efficitur brachium separationis ; vel cum separaveris te ab omni fratre inquiete ambulante, vel certe secundum Prophetam, separant se, *et exeunt de medio peccatorum qui portant vasa Domini (Isai. LI).*

CAPUT X.

De unctione Aaron; et filiorum, de caeremoniis et vestibus ad eam pertinentibus.

(*IBID.*) Hæc est unctio Aaron et filiorum ejus in caeremoniis Domini, die qua obtulit eos Moyses ut sacerdotio fungerentur, et quæ præcepit dari eis Dominus a filiis Israel religione perpetua in generationibus suis. (*Ex Hesychio.*) Ea quæ dicta sunt videntur quodammodo ad unctionem sacerdotum pertinere, sed non in præsentem de hac disserere legislator proposuerat : quam enim cum unctione sacerdotum societatem habent ea quæ prædicta sunt sacrificia? sed solummodo eorum quæ superius ab eo dicta sunt, vel ostendere dignitatem, et quem proventum præstent his qui ea custodiant. Quod enim ait : *Hæc est unctio Aaron et filiorum ejus in caeremoniis Domini*, ad superiora hoc reddidit (id est, pectusculum impositionis et brachium separationis ; ipsa esset unctio Aaron et filiorum ejus, ne putaremus illa pro carnibus dicta, sed ut doceret etiam ipsa sub sacramento unctionis inserta), ut tu cognosceres quia custodiens quæcumque lex superius dixit ad sacerdotis proficiat dignitatem, et studendo ea, valeas regale sacerdotium, gens sancta dici, aliter autem nequaquam. Hæc est enim unctio in caeremoniis Domini, videlicet ex communicationibus quæ

in prædictis sunt descriptæ sacrificiis præstatur. Propter quod addidit : *In die qua obtulit eos Moyses ut sacerdotio fungerentur mihi, et quæ præcepit dari eis Dominus a filiis Israel.* Ergo in his nobis unctio- nem dedit, et in istis nos vocavit Deus. *Die qua obtulit eos.* Quando autem hoc? Qua die unxit eos ut sacerdotio fungerentur, id est, qua die illos ex filiis Israel unxit, per unctionem, videlicet quæ nunc dicta sunt. Qui enim sublimius vivunt seu conver- santur, recte omni excellentiores sunt populo, unde et nimis opportune legislator subdidit : *Religione perpetua in generationibus vestris,* quatenus tu scires quia inconcussa hæc apud Deum religio est, ut ne- que dignitate, neque sapientia, neque cognatione justorum, neque alia simili ex re populo vel pluri- mis excellere possit quis, nisi ea assecutus fuerit quæ in superioribus sunt præcepta. Sic enim quis- piam et sacerdos sit secundum cognationem Christi veri sacerdotis, qui immaculatam et perfectam demon- stravit vitam. Sed quia unctionem ea quæ su- perius plane dicta sunt intellexit, quæ subsequuntur approbant : *Ista est lex holocausti et sacrificii pro peccato atque delicto, et pro consecratione et pacifi- corum victimis quas constituit Dominus Moysi in monte Sinai, quando mandavit filiis Israel, ut offerrent oblationes suas Domino in deserto Sinai (Ibid.).* Vides differentes conversationes quæ conjungunt Deo, sive perfectum honorem sapientiæ, qui per holo- caustum significatur, sive per mediocrem justitiam quæ idonea est, et quæ ad salutem pertinent ope- rari. Sacrificia enim hæc pacificorum sive per holo- causta agantur, sive per oblationem, recte esse utilia, ut pote dignitatem sacerdotalem præstantia lex intellexit, et propterea in die qua unctionis le- gena Moysi in monte Sina mandavit, etiam ea quæ sunt de sacrificiis subdidit, simulque ea omnia bre- viter enumeravit et commemoravit. Sed ubi hæc constituta dixit? *In deserto Sinai :* Sinai autem ru- bus vel temptatio interpretatur. Similis est autem rubo temptatio, asperum quippe virgultum est, et quod difficile manu comprehenditur. Significatur autem per hunc, quia quemadmodum eorum qui in agone contendunt, corona in sudore et labore est : sic et corona bonæ vitæ in temptationibus et tribu- lationibus consummatur : finem autem temptatio- num et tribulationum Jacobus nobis sufficienter ex- posuit : *Beatus vir qui sustinet temptationem, quia cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ quam re- promissit Deus diligentibus se (Jacob. 1).*

(Levit. viii.) *Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : Tolle Aaron cum filiis suis, vestes eorum et unctionis oleum ; vitulum pro peccato, duos arietes, canistrum cum azymis, et congregabis omnem cætum ad ostium tabernaculi testimonii.* Quid autem hæc quæ nunc dicta sunt significent, hoc tibi præcedens sermo tradet, quia unctio Christi et his qui ejus sunt communis et non communis est. Communis quidem, quia ejusdem unctionis sunt et ipsi parti- cipēs, quamobrem et nos participatione Christi,

A Christiani dicimur. Non communis autem, quia inæ- stimabili quadam sublimitate excellit Deus homini- bus et gratia in qua ei communicamus ; ungitur ipso siquidem substantialiter, nos vero operatione ejus et gratia : propterea ungitur quidem simul cum Aaron filii ejus, sed non talia in eis, qualia et in Aaron in unctione aguntur, sicut manifestant se- quentia : sed etiam in hoc mens in præsentia figenda est, quod non frustra hæc in Christum accipiamus, sciens enim Ecclesiam dicere hæc legislator myste- ria, convocari omnem cætum sive synagogam præ- cepit, id est, quod Græci Ecclesiastæ dicunt, ad januam tabernaculi testimonii. Quæ synagoga non potest aliter ad hanc legem communionem habere, nisi ad Ecclesiam conveniat, apud quam harum fi- gurarum veritas conservatur.

B *Fecit Moyses ut Dominus imperaverat, congrega- taque omni turba ante fores ait : Iste est sermo quem jussit Dominus fieri. Statimque obtulit Aaron et fi- lios ejus, cumque lavisset eos, vestivit pontificem su- bucula linea, accingens eum balteo, et induens tu- nica hyacinthina, et desuper humerale imposuit, quod astringens cingulo coaptavit rationali : in quo erat doctrina et veritas. Cydarim quoque texit caput, et super eam contra frontem posuit laminam auream consecratam in sanctificationem, sicut præceperat ei Dominus.* Quæ mystice in Ecclesia aguntur, ante multas generationes Spiritus Dei præcepit, sed et cum secundum Septuaginta superius dixisset : *Con- voca ad januas tabernaculi testimonii,* hic ait : *Con- vocavit congregationem non ad januas, sed ad ja- nuam tabernaculi testimonii :* admonens aures no- stras evidenter, quod apostolorum doctrinæ, quas esse januas tabernaculi testimonii præcedens sermo exposuit, et Christi doctrina sunt ipsius linguæ in- fusæ, et ex his ex quibus ipse docuit. *Congregataque omni turba ante fores ait : Hic est sermo quem jussit Dominus fieri.* Quis sermo ille? De quo scilicet Da- vid dicebat : *Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multa (Psal. LXXVII) ;* sed et Petrus planius ait : *Hoc est verbum quod annuntiatum est vobis (I Petr. 1).* Evangelicus siquidem præsens sermo est, quia et Evangelica sunt ab eo annuntiata mysteria, quibus et gratia inest baptismatis. Sed quid est etiam quod nunc exponit Deum præcipere? *Statim- que obtulit Aaron et filios ejus, cumque lavisset eos :* quando is qui vere est sacerdos Christus offertur Patri : oblationis enim ejus etiam Daniel meminit, cum dicit : *Et ecce ut filius hominis cum nubibus cæli, et usque ad Vetustum dierum pervenit, et obla- tus est in conspectu ejus : nostri utique causa, et nobiscum, et propter nos offertur : propterea et nunc eum cum filiis suis dicit oblatum, cum his videlicet qui sublimiora sapiunt et qui imitantur eum, quantum fas est hominibus, sicut Paulus, qui ait : Imitatores mei estote, sicut et ego Christi (Phil. III),* sed oblatio ipsa per baptismum celebratur, propter quod ait : *Cumque lavisset eos.* Certum est autem quod Christus ad sacrificandas aquas bap- tismi

smatis nostri in Jordane fluvio baptizatus. Sed hæc quidem communia sunt Aaron cum filiis ejus, Christo videlicet nobiscum; sequentia vero nequaquam; excedunt quippe nos atque sublimiora nobis sunt, solique primo ac vero sacerdoti competentia. *Vestivitque pontificem subucula linea, accingens eum balteo, et induens tunica; quod Septuaginta transulerunt, Et induit eum tunicam et præcinxit zonam, et vestivit illum ypoditum.* Hic manifeste Unigeniti sequitur [exsequitur] incarnationem; qui quia totum nostrum incarnatus est hominem, tunica indui et ypoditum dicitur: duplex est enim nostra conditio, et unus quidem in nobis est de pulvere, alter cælestis, sed tamen unius uterque. Ait enim Moyses: *Formavit Deus hominem de limo terræ (Gen. 11)*, hic est ergo terrenus: *et insufflavit in faciem ejus spiritum vitæ (Ibid.)*, apertissime hic cælestis est. Christus autem induitur quidem terrenum, id est illum qui de terra est, veterem hominem, quem etiam simul affixit cruci. Ait quippe Paulus quia *vetus homo noster simul crucifixus est ut destruat corpus peccati (Rom. vi)*. Indutus est autem et cælestem, quem ipse insufflavit. Sed quia nihil egit terrenum hic, nec corruptioni proximum, procul dubio cælestis dicitur. Hoc Paulus exponens dicit: *Primus homo de terra terrenus, secundus de cælo cælestis (I Cor. xv)*. Quod duobus modis accipi oportet: primus enim homo noster, id est corpus, ex terra formatum est, propter quod terrenus dictus est; anima vero de cælo, Dei est enim insufflatio. Rursus: primus homo inobediens Adam ex terra terrenus, quia operibus pulveris semetipsum deputavit; secundus homo novus, est Christus, qui de cælo est: non solum quia de cælo descendit, sed quia et dignitatem cælestis servavit, dum nec terrenum aliquid operatus est, nec corruptioni proximum. Ergo tunicam hic terrenum appellavit: de lino enim, quod est ex terra, tunica facta est; ait enim: *Et fecit eis tunicas lineas; ypoditum autem cælestem, quia ypoditis ponderis est, simul autem et hyacinthinus est; hic autem color cæli est.* Utrumque nostrum Christus suscepit hominem, et manifestum et occultum, et terrenum et cælestem, id est corpus perfectum et animam perfectam, et in omnibus integram: utrumque enim ut pote utriusque creator salvavit. Illud etiam intende: *Et desuper humerale imposuit, quod astringens cingulo, aptavit rationali.* Septuaginta autem ediderunt: *Et posuit super illum epomidem, et cinxit illum secundum aditum epomidis, et constrinxit illum ad eam superhumerale.* Suave Christi jugum est, id est, evangelica vita, quam ut pote ipse demonstrans, recte super humeros portabat, de qua ait: *Tollite jugum meum super vos, et discite quia mitis sum et humilis corde: jugum enim meum suave est, et onus meum leve (Matth. xi)*. Quid est autem cingulum quo tunicam et ypoditum cinxit? Ipsum opus discere. Dicit enim in tabernaculi constructione: *Et facies cydarim byssinum et zonam opus varium.* Quia enim

cydarim indumentum capitis est, opus autem cinguli sive zonæ confortare quodammodo et constringere est eum qui cingitur; hoc ostendere legislator proposuit, quia Christus simul creaturam omnem recapitulans sive restaurans, simul etiam confortans nostram massam, cujus primitias sumpsit incarnationis dispensare mysterium; quia per ipsam et nos fortes facti sumus. Quis autem sit dispensationis modus Joannes ait: *Verbum caro factum est (Joan. 1)*; ideoque cydarim et zonam ait Moyses byssinam esse opus variatum. Byssus enim de terra cum sit, carnem demonstrat, quæ ex terra nostra est; opus plumarii, Deum Verbum, qui artifex et variator totius est creaturæ; ipse sibi carnem a nobis sumptam operatus est, varians in ea mysteria quodammodo et creationis miracula. Post hoc subdidit, secundum Septuaginta: *Et posuit super eum rationale.* Et quomodo quædam autographa habent, *super eum.* Sed utraque ad idem respiciunt: *Quod astringens cingulo aptavit rationali, in quo erat doctrina et veritas.* Septuaginta autem ediderunt: *Et imposuit super logium ostensionem et veritatem.* Hoc autem alibi sacerdotale exponens, stolam rationalem judicii appellavit. Secundum rationale enim Christi, id est doctrinam et prædicationem judicii futuri regitur. Ostensionem ergo, id est, manifestationem et cum ea veritatem habet, ut pote manifestante eo hominibus ignotam mysteriorum veritatem. Quatuor autem versuum ei rationali, id est, ex quatuor generalibus virtutibus, et ex duodecim lapidibus partilibus quodammodo et specialibus fieri præcepit. Quæ sunt autem hæc? Utiq; de quibus scribebat Paulus: *Oportet enim episcopum irreprehensibilem esse, sicut Dei dispensatorem (Tit. 1)*. Sed quomodo irreprehensibilis, id est, ab accusatione mundus, et a querela omni liber sit, his quæ postea sequuntur ostendit: *Non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum, sed hospitalem, benignum, castum, justum, sanctum, continentem, amplectentem eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem (Ibid.)*. Hæc enim unicuique quidem convenit assequi, maxime tamen sacerdoti, siquidem figuram gerit Christi, qui prædictos duodecim lapides super pectus proprium portavit. *Cydarim quoque texit caput, sive, secundum Septuaginta, Et posuit, inquit, super caput ejus mitram.* Sed quia et mitra sive cydarim operationem non ignoramus, et Christi caput esse Patrem didicimus, audiamus quod sequitur: *Et super eam contra frontem posuit laminam auream consecratam in sanctificatione, sicut præceperat ei Dominus.* Sublevare nos legislator volens, mitram sive cydarim super caput propter Patrem memoravit. Per laminam et sculpturam, seu formationem sanctificationis, incarnati Dei Verbi, qui et sacerdos noster factus est, dignitatem in principio quam simul cum Patre habet manifestum est quia exposuit; propter quod illam et super cydarim seu mitram et contra faciem mitræ

sive cydaris imponit. Dicit autem : *Ligabisque eam vitta hyacinthina*, sive, secundum Septuaginta, *Et superimpones super hyacintho retorto*. Hyacinthum retortum humanitatem Christi intelligens, pro eo quod inseparabiliter conjuncta est divinitati. *Et erit super thiaram imminens fronte pontificis*. Vel sicut Septuaginta, *et erit super mitram contra faciem mitræ*. *Erit super mitram*, quia Pater in Filio, et Filius in Patre : *Et ante faciem mitræ*. Qui enim videt Filium, hic videre et Patrem dicitur. (*Ex Origene.*) Ergo omnis nunc sanctio evidenter in Unigeniti explanata est mysterium. Aliter, lavet te igitur Moyses, ipse te lavet, et ipse te induat, lex ergo est quæ te lavat, ipsa sordes tuas diluit, ipsa, si audias eam, peccatorum tuorum maculas absterget. Ipse est Moyses, hoc est lex, quæ sacerdotes consecrat, nec potest sacerdos esse, quem non lex constituerit sacerdotem. Si et tu lotus fueris per Moysen et fueris ita mundus quomodo quem Moyses laverit, tantus ille ac talia possis etiam pervenire ad hæc indumenta quæ profert Moyses, et stolas istas quibus induit Aaron fratrem suum et filios ejus. Sed non solum indumentis opus est ad sacerdotales infulas, verum et cingulis : *Fecit enim, inquit, Deus tunicas pell'ceas, et induit Adam et mulierem ejus* (*Genes. iii*). Illæ ergo tunicæ de pellibus erant, ex animalibus sumptæ. Talibus enim oportebat indui peccatorem. Pellicis, inquit, tunicis, quæ essent mortalitatis indicia quam pro peccato acceperat, et fragilitatis ejus quæ ex carnis corruptione veniebat indicium. Si vero jam lotus fueris ab his et purificatus per legem Dei, induet te Moyses indumento incorruptionis, ita ut nusquam appareat turpitudine tua, et ut absorbeatur mortale hoc a vita. Videamus ergo quali ordine pontifex constituitur. Convocavit, inquit, Moyses synagogam, et dixit ad eos : hoc est verbum quod præcepit Dominus. Licet ergo Dominus de constituendo pontifice præcepisset, et Dominus elegisset, tamen convocatur et synagoga. Requiritur enim in ordinando sacerdote, et præsentia populi, ut sciant omnes et certi sint quia qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui omni virtute eminentior, ille deligitur ad sacerdotium. Lavit ergo eum, et induit ; quali indumento ? *Tunica*, inquit, *et præcinxit eum zona*. Et iterum : *Vestivit eum tunicam talem*, vel ut alibi legimus, *interiorem*. Duabus video tunicis per Moysen indutum pontificem. Sed quid faciemus, quod Jesus sacerdotes suos, id est apostolos nostros prohibuit uti duabus tunicis ? et dixerimus quod Moyses et Jesus, id est lex et Evangelia sibi invicem consonarent ? Posset fortasse dicere alius, Quia quod præcepit Jesus duas tunicas non habendas, non est contrarium legi, sed perfectius lege ; sicut et cum lex homicidium vetat, Jesus autem etiam iracundiam resecat ; et cum lex prohibet adulterium, Jesus etiam concupiscentiam cordis abscindat : ego tamen non intra hujus intelligentiæ angustiam, pontificalia sacramenta concludo, amplius mihi aliquid ex ista

A forma videtur ostendi. Sciebat ergo pontifex ille quem tunc ordinabat Moyses, quia esset circumcisio, incircumciscus pontifex esse non poterat. Habebat ergo iste duas tunicas : unam ministerii carnalis, et aliam intelligentiæ spiritualis. Sciebat quia et sacrificia spiritalia offerri debent Deo, offerebat tamen nihilominus et carnalia : non enim poterat esse pontifex eorum qui tunc erant, nisi hostias immolaret. Ita ergo convenienter ille pontifex duabus indutus tunicis dicitur ; apostoli vero qui dicturi erant : *quia si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit* (*Gal. v*) ; et qui dicturi erant, *quia nemo vos judicet in cibo aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomenia, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum* (*Coloss. ii*) : isti ergo, ut hujusmodi secundum litteram, legis observantiam penitus repudiarent, nec occuparent discipulos Judaicis fabulis, et imponerent eis jugum quod neque ipsi neque patres eorum portare potuerunt, merito duas tunicas habere prohibentur, sed sufficit eis una, et hæc interior, nam istam quæ foris est, et quæ desuper apparet, legis tunicam nolunt, unam namque Jesus et ipsam interiorem, habere permittit. Imponit tamen Moyses pontifici humeralem, qui est humerorum quidam ex circumductione vestis ornatus : humeri autem operum tenent ac laboris indicia. Vult ergo pontificem esse etiam in operibus ornatum, nec sufficit sola scientia, quia *qui fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum* (*Math. v*). *Et cinxit, inquit, eum secundum facturam humeralis*. Jam et superius dixerat quia *cinxit eum zona super tunicam*, et modo iterum cingitur secundum facturam humeralis. Quod est istud duplex cingulum, quo constrictum vult esse ex omni parte pontificem ? Constrictus sit in verbo, constrictus in opere, expeditus ad omnia, nihil remissum, nihil habeat dissolutum, accinctus sit animi virtutibus, constrictus sit a corporalibus vitiis, nullum animæ lapsus, nullum corporis timeat : utroque cingulo semper utatur ut sit sanctus corpore et spiritu. *Et post hæc, inquit, imposuit super eum logium* (quod est rationale, et imposuit super logium), *manifestationem et veritatem, et imposuit mitram super caput ejus*. Sed videamus quid logium, quod est rationale, significet ; non enim sufficit pontifici habere sapientiam, et scire omnium rationem, nisi possit etiam populo manifestare quæ novit. Ideo ergo imponitur rationali et manifestatio ut possit respondere omni poscenti se rationem de fide et veritate. Ponitur autem super illud et veritas ; ut non illa astruat quæ proprio excogitare quivit ingenio, sed quæ veritas habet. Sed nondum finivit, et alius adhuc addendus ornatus est. Necesse est ut accipiat etiam coronam, propterea accipit primo cydarim, quod est vel operimentum quoddam capitis, vel ornamentum, et post hæc superponitur ei mitra ante faciem, id est, a fronte pontificis, lamina aurea sanctificata, in qua sculptum dicitur vocabulum Dei. Verum iste capitis ornatus, ubi nomen Dei impositum dicitur, post illa omnia quibus inferiora corporis membra fuerant exornata,

superponitur : in quo mihi indicare videtur quod super omnia quæ vel de mundo, vel de cæteris creaturis sentiri aut intelligi possunt, eminentior tanquam auctoris omnium scientia Dei sit, et quia ipse caput est omnium, ideo et ornatus iste super omnia capiti superponitur : nihil enim post hæc addicitur pontificis capiti. *Tulit et oleum unctionis quo linivit tabernaculum cum omni supellectile sua. Cumque sanctificans aspersisset altare septem vicibus, unxit illud et omnia vasa ejus, labrum quoque cum basi sua sanctificavit oleo.* (*Ex Hesychio.*) Ipse erat Filius Dei qui ungebat eos, ipse qui ungebatur, ungens verbo divinitatis, secundum quam ei omnia communia cum Patre et Spiritu sunt, a quo ungi dicitur. Nam David Patrem ungentem dixit cum ait : *Propterea unxit te Deus Deus tuus* (*Psal. xlv.*) Isaias autem unctionem Filii ad Spiritum retulit dicens : *Spiritus Domini super me, eo quod unxit me* (*Isa. lxi.*) Quæ autem Pater et Spiritus, hæc eadem et Filius facit : ergo ratione divinitatis ipse est semetipsum ungens, et ipse est qui ungitur dispensationis humanitate. Similiter offert et offertur : unde et Daniel oblatum illum quidem videt (*Dan. vii.*), non vidit autem qui eum obtulit, quia ipse erat qui semetipsum offerebat. Ergo ut salvetur figurarum veritas, ungit quidem et offert Moyses, imaginem et ipse Christi gerens. Aspergit ergo Moyses altare, corpus Dominicum videlicet, septies, quia Domini unctio tota est Spiritus plenitudo, qui in septem operationibus designatur, quemadmodum Isaias dixit.

Unxit autem et omnia vasa ejus : tam apostolos quam eis in tantum similiter vivunt, ut domus Christi et vasa recte nominentur. Fundens super caput Aaron unxit eum, et consecravit sive sanctificavit. Et si Christi caput, secundum Pauli verbum, divinitas intelligitur, non frustra tamen nec extra ordinem in hoc mysterio sacerdotis ungi nunc caput legislator scripsit, ut cognoscamus quoniam quemadmodum caput a pedibus dividi non potest, sic neque Christi divinitas post unitionem ab humanitate dividitur ; sed sive ungi dicatur, sive generari, sive pati, sive surgere, sive assumi dicitur, hoc incarnatum Verbum non dividentes, et dicentes hominem quidem unctum, Deum autem non unctum, sed Deum eundem simul et hominem. Hoc enim et David sine aliqua dubietate approbat cum dicit : *Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi, virga recta est, virga regni tui, dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus* (*Psal. xlv.*) Cernis Deum dici qui unctus est ? Quia omnia carnis suæ manifestum est quod sibi metipsum qui incarnatus est vindicat. Quæ enim et ejus erat unctio, nisi omnino ipsa incarnatio ? Secundum hunc modum, caput intelligibilis sacerdotis ungebatur et ipse sanctificabatur.

Filios quoque ejus oblatos vestivit tunicis lineis, et cinxit balteo, imposuïque mitras, ut jusserat Dominus. Tunicæ filiis Aaron similes Aaron, et zonæ seu baltei similes, et cydaræ sive mitræ imponuntur. Ipsam enim induunt, ipso coguntur, ipsum portant

in capite, unde et Paulus dicit : *Stare præcincti lumbos vestros in veritate* (*Ephes. vi.*), veritas autem Christus, et *induti lorica[m] justitiæ*, ipse autem etiam hoc qui factus est nobis a Deo sapientia et justitia ; sed et *galea nos salutis* Paulus indui præcepit, Christus enim salutare est. Sicut Simeon testificatus est : *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum, in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum* (*Luc. ii.*). Quicumque enim Christum induunt, per eum et Patrem induunt. (*Ex Origene.*) Et ideo in his quæ lex divina describit, veluti in speculo inspicere se debet unusquisque sacerdotum, et gradum meriti sui inde colligere, si se videat in his omnibus quæ supra exposuimus positum pontificalibus ornamentis, si conscius sibi sit quod vel in scientia, vel in actibus, vel in doctrina, tantus ac talis sit, sciat se summum sacerdotium, non solum nomine sed et meritis obtinere, alioquin inferiorem sibi gradum positum noverit, etiam si primi nomen acceperit. Non nos sane debet præterire etiam hoc quod potest ab studioso lectore proferri, in quo et ego sæpe mecum ipse hæsitavi. In Exodo enim legens ubi de sacerdotalibus mandatur indumentis, invenio octo esse species quæ pontifici præparantur. Hic vero septem tantummodo numerantur. Requiro ergo quid sit quod omissum est. Octava species ibi ponitur campestre, sive, ut alibi legimus, *femoralia linea*, de quo hic inter cætera siluit indumenta. Quid ergo dicemus ? Oblivionem dabimus in verbis Spiritus sancti et cum cætera omnia secundo enarraverit, una eum species superius dicta latuerit ? Non audeo hæc de sacris sentire sermonibus. Sed videamus ne forte quoniam in superioribus diximus, hoc genus indumenti judicium castitatis videri, quo vel femora operiri, vel constringi renes videntur ac lumbi, ne forte, inquam, non semper in illis qui tunc erant sacerdotibus has partes dicat esse constrictas. Aliquando enim et de posteritate generis et successu sobolis indulgetur. Sed e_o in sacerdotibus Ecclesiæ hujusmodi intelligentiam non introduxerim, alio namque rem video currere sacramento. Possunt enim et in Ecclesia sacerdotes et doctores filios generare, sicut et ille qui dicebat : *Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis* (*Gal. iv.*) Et iterum alibi dicit : *Tamen etsi multa millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres.* Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui (*I Cor. iv.*) Isti ergo doctores Ecclesiæ in hujusmodi generationibus procreandis, et aliquando constrictis femoralibus utuntur, et abstinent a generando, cum tales invenerint auditores in quibus sciant se fructum habere non posse. Denique et in Actibus apostolorum refertur de quibusdam quod *non potuimus*, inquit, *in Asia verbum Dei loqui* (*Act. vi.*), hoc est, imposita habuisse femoralia et continuisse se ne filios generarent, quia scilicet tales erant auditores in quibus et semen periret, et non possit haberi successio : sic ergo Ecclesiæ sacerdotes, cum incapaces aures viderint aut cum simulatos inspexerint et hy-

poeritas auditores, impendant campestre, utantur femoralibus, ne percat semen verbi Dei; quia et Dominus eadem mandat, et dicit: *Nolite mittere sanctum canibus, neque margaritas vestras ante porcos* (Matth. vii), ne forte conculcent eas pedibus, et conversi rumpant vos.

(Ibid.) *Obtulit et vitulam pro peccato; cumque super caput ejus posuissent Aaron et filii ejus manus suas, immolavit eum, hauriens sanguinem, et tincto digito tetigit cornua altaris per gyrum; quo expiato et sanctificato, fudit reliquum sanguinem ad fundamenta ejus. Adipem quoque qui erat super vitalia, reticulumque jecoris, duosque renunculos cum arvinulis suis adolevit super altare, vitulum cum pelle, et carne et fimo cremans extra castra, sicut præceperat Dominus.* (Ex Hesychio.) Quæ prædictæ sanctionis sit virtus, et quomodo unumquodque ejus capitulum in Unigeniti sacrificium accipiatur, præcedens continet sermo; hæc autem nunc dicimus quæ sola de sanctione immutata sunt. Ibi enim Aaron imponere manus vitulo, hic autem et filios ejus; non frustra hoc custodiens, sed etiam unctos scripsit: quando autem et nos unguimur et offerimur baptismati, socii Dominicæ efficitur passionis, cujus gerit imaginem baptismi; quod etiam docent hæc Pauli verba: *Quicumque enim in Christo baptizati sumus, in morte ipsius baptizati sumus: consepti sumus ergo ei per baptismum in morte ejus; necessario filii Aaron sacrificio manus, cum sint ei communicantes, imponunt.*

Obtulit et arietem in holocaustum, super cujus caput cum imposuissent Aaron et filii ejus manus suas, immolavit eum, et fudit sanguinem ejus per altaris circuitum: ipsumque arietem per frusta incidens, caput ejus, et artus, et adipem adolevit igni, lotis prius intestinis et pedibus, totumque simul arietem incendit super altare, eo quod esset holocaustum suavissimi odoris Domino, sicut præceperat Dominus. (Ex eodem.) Propterea lex sacerdotem, in multis imaginem ferentem Domini, nunc vitulum pro peccatis immolare, et extra tabernaculum incendere præcepit: sic enim et Domini sacrificium ad ablutionem naturæ nostræ peccatorum factum est. Nunc autem iterum ei sacrificium aliud in holocausto arietis præcepit fieri; crucifixus enim mundus et renuntians mundo conversatio, quæ est holocaustum, Christum habet primitias, doctoremque et exemplum; propter quod dixit, *Qui non accipit crucem et sequitur me, non est me dignus* (Matth. x), id est, qui sic non renuntiat mundo sicut a me ei traditum est, hoc est enim eum sequi, non est me dignus. Sed cujus rei gratia dividitur holocaustum, pedes autem ejus et intestina, sive secundum Septuaginta *venter*, lavantur? interpretatio holocaustomatis quæ in initio libri facta est sufficienter explavit. Quod autem immutat de sacrificio, hoc necessario dicitur, quia ibi quidem partes fieri oblationem [oblationum] dixit, corpus per hoc significans et animam debere offerri. In nobis autem hæc divisiones, ut pote quæ sibi invicem

sunt contrariæ, secundum quod Paulus ait, nominantur; in Christo autem non sunt divisiones, hominem quippe mundum a peccato sumens incarnatus est, qui non est divisus in operibus carnis, quibus adversatur spiritus, propter quod nec divisionum in eo sacrificio lex memoriam fecit. Pro eo autem quod vitulum quidem in peccato, arietem autem in holocaustum sacerdos offeret, hoc absolute lex significat, ut quia conversatio perfecta per holocaustomatis oblationem cognoscitur, aries necessario in sacrificium offeratur. Hic quippe ducatum præbere ovibus euntibus in pascua, et aggressum ingressumque a caulis et in caulas solet: sicut et Christus dux perfectæ conversationis est; a quo videlicet sumpsit exordium, atque ideo intrare per se et extra ovibus præcipiebat.

(Ibid.) *Obtulit et arietem secundum in consecratione sacerdotum, posueruntque super caput ejus Aaron et filii ejus manus suas. Quem cum immolasset Moyses, sumens de sanguine, tetigit extremum auriculæ dextræ Aaron et pollicem manus ejus dextræ, similiter et pedis dextri. Obtulit et filios Aaron: cumque de sanguine arietis immolati tetigisset extremum auriculæ singulorum, dextræ, et pollices manus ac pedis dextri, reliquum fudit super altare per circuitum: adipem vero et caudam omnemque pinguedinem quæ operit intestina reticulumque jecoris, et duos renes cum adipibus suis, et armo dextro separavit. Tollens autem de canistro azymorum quod erat coram Domino panem absque fermento et collyridam conspersam oleo, laganumque posuit super adipem, et armum dextrum, tradens simul omnia Aaron ac filiis ejus. Qui postquam laverunt ea coram Domino, rursum suscepta de manibus eorum adolevit super altare holocausti, eo quod consecrationis esset oblatio, in odorem suavitatis sacrificii Domini. Tulit et pectusculum, elevans illud coram Domino, de ariete consecrationis in partem suam, sicut præcepit ei Dominus.* (Ex eodem.) Aperte hæc sanctio eorum, quæ circa nos aguntur, mysteriorum exponit traditionem, et pascha mysticum quod Christus cum discipulis suis comedit, significat: quod docent ea quæ per partes in sacrificio peragi præcipiuntur. Cur autem aries secundus hic nunc aries nominatur? quia videlicet prius figuratam ovem cum apostolis cœnans Dominus, postea suum obtulit sacrificium, et secundo sicut ovem ipse semetipsum occidit, quod demonstrant sequentia. *Posueruntque Aaron et filii ejus manus suas super caput ejus. Quem cum immolasset Moyses, etc.* Necessary simul cum Aaron et filii ejus super caput arietis manus imponunt, quia communem cœnam festivitatis paschalis cum suis Christus discipulis celebravit; sed Moyses sacrificium hoc celebrat, quia magis ab aliis ipse Christi figuram gerit. Tunc autem maxime sacrificium suum Christus celebravit, unde et illud incipit. Vide enim sequentia:

Quem cum immolasset Moyses, sumens de sanguine tetigit extremum auriculæ dextræ Aaron, et pollicem manus ejus dextræ, similiter et pedis dextri. Obtulit

lit et filios Aaron : cumque de sanguine arietis immolati tetigisset extremum auriculæ singulorum dextræ, et pollices manus ac pedis dextri, reliquum fudit super altare per circuitum. Quis sit sacrificii hujus effectus, unctio aurium et manuum pedumque demonstrat : pro obedientia quippe nostra, actioneque bona atque conversatione [Actio bona atque conversatio] celebratur, unde et aures nostræ unguuntur ; ut inobedientia Adam carentes, Unigeniti obedientiam consequamur. Postque hæc, extrema manuum unguuntur et pedum, quia non solum manus, sed et pedes pro actione accipiuntur. Quod probatur ex eo quod David dicit : *Pes meus stetit in via recta (Psal. xxv) ;* et rursus : *Statuit supra petram pedes meos (Psal. xxxix).* Quia autem actiones quasdam bonas, quasdam autem malas habemus, et figuram malorum sinistra gerit, recte dextra ungitur, confortantur enim ea quæ unguuntur, et destruuntur atque disperduntur ea quæ non unguuntur. Quod aperte demonstrat disperdens Ægyptum angelus, quia ubi unctio immolati inveniebatur, non percutiebatur : sed tamen primus, sacerdos sanguine, et post eum filii ejus secundum legem ungebantur, quia et ipse Dominus primus, in cœna mystica, intelligibilem accepit sanguinem, atque deinde calicem apostolis dedit. Sed ecce legislator hic, post unctionem Aaron et filiorum subdidit de sanguine ; reliquum fudit super altare per circuitum, quod et Christum fecisse invenimus : bibens enim ipse et apostolis bibere dans, tunc intelligibilem sanguinem super altare, videlicet suum corpus, effudit. Corpus autem Christi Ecclesia est et omnis plebs ejus, quod specialiter dicentem Marcum invenimus : *Et sumens, gratias agens dedit eis, et biberunt ex eo omnes. Et dixit eis, Hic est sanguis meus Novi Testamenti qui pro multis effusus est (Marc. xiv).* His conveniunt ea quæ sequuntur : *Adipem autem et caudam, omnemque pinguedinem quæ operit intestina, reticulumque jecoris, et duos renes cum adipibus suis, et armo dextro separavit ;* pro cauda Septuaginta lumbum, et pro intestinis ventriculum, et pro reticulo jecoris, *pinnam hepatis ediderunt.* Cujus autem hæc figuram gerant, in salutari sacrificio, seu pacificorum, per singula discussum est. Non frustra autem ea, nunc in ariete consummationis commemorat, sed quia Christi mysticum pascha et eorum perceptio ad salutem hominum provenit, quibus doctorem superædificare sequentia nostri mysterii præparat virtus. *Tollens autem de canistro azymorum quod erat coram Domino, panem absque fermento et collyridam conspersam oleo, laganumque.* Pro canistro azymorum, Septuaginta canistrum consummationis ediderunt. Per canistrum autem consummationis linguam Domini intelligimus, sola quippe præcipuam perfectamque doctrinam introduxit, propter quod dicebat : *Non veni solvere legem, sed implere (Matth. v),* utpote ipse implens quæ minus erant in lege. Bene autem eam et canistrum, propter contextum dictorum vocavit, cum multa in parabolis dixerit, ita ut Judæi non

omnia intelligerent, quanquam ferculum quemadmodum et mensa totius doctrinæ erat. Quia ergo rationale erat mysterium, et ea quæ efficiuntur, ex ratione subsistunt, recte de canistro consummationis, id est, de lingua sua, panem mysticum proponit. Quomodo autem eum proponit panem absque fermento et collyridam conspersam oleo, id est, apostolicam doctrinam, legalemque et propheticam. Lex enim et prophetæ et apostoli ejus memoriam faciunt, lex quidem dicens : *Hic est panis quem dedit vobis Dominus comedere (Exod. xvi) ;* prophetæ autem : *Panis et dabitur, et aquæ ejus fideles sunt, regem in decore suo videbunt (Isa. xxxiii).* Apostoli autem uberius exponunt Christi mysterium, unde nec laganum nec collyridam. Panes autem doctrinæ ut pote magis nutrientes dicuntur. Quos enim hic, secundum Septuaginta, de oleo panes appellaverunt, hos, secundum hos ipsos Septuaginta, collyridam, in scenopegia canistrum consummationis exponens quod accipiebatur in unctione sacerdotis, legislator appellavit, per collyridam significans legis eloquium. Quantum autem collyridæ deteriores sint panibus ad nutrimentum, nulli est dubium unde apostolorum sermones, prophetarum et legis præponuntur sermonibus, quia majorem præceperunt gratiam, ita ut Paulus diceret : *Posuit Deus in Ecclesia primum apostolos, deinde prophetas (Ephes. iv).* Deinde ipsi post evangelicam traditionem, introducunt Christi mysteria. Introducunt autem legis prophetarumque utentes testimoniis, propter quod eis collyridæ et lagana simul subjecta sunt et conjuncta. Sed quid his adiciat intendamus.

Posuit super adipem et arum dextrum, tradens simul omnia Aaron ac filii ejus. Illud lex contestatur, quia omne desiderium omnemque actionem bonam offerri mysterio sit necesse, si tamen vis illud secundum Dei intentionem legisque suscipere. Sed et prædictum sequens ordinem ait : *Tradens simul omnia Aaron filiisque ejus.* Prius siquidem Christus sua mysteria inchoavit, et tunc ea nobis qui facti sumus filii ejus per lavacrum regenerationis tradidit. *Et levaverunt ea coram Domino.* Ipsum enim mysterium quod nobis tradidit, hoc cum sua carne in cælos levavit ; dicens autem : *Levavit ea coram Domino,* modum quo obtulerit eis qui post futuri erant exposuit.

Rursumque suscepta de manibus eorum adolevit super altare holocausti, eo quod consecrationis esset oblatio, in odorem suavitatis sacrificii Domini. Altare holocausti Christi corpus dicit. Sed et odor suavissimus : de Christo enim aperte in Canticis Canticorum dicitur : *Unguentum effusum est nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te (Cant. i).* *Sacrificio Domini, id est, sacrificii et holocaustomatias, sicut mandavit Dominus ;* ipse enim mandavit : *Quotiescunque hoc bibitis, mortem Domini in vobismetipsis annuntiate (I Cor. xi).* Tulit et pectusculum, *elevans illud coram Domino, de ariete consecrationis, seu se-*

cundum Septuaginta, *consummationis in partem suam, sicut præceperat ei Dominus.* Sicut in sacrificio pascificorum seu salutari, pectusculum sic et hic offertur, utique intelligibili Moysi, id est Christo pectusculum arietis consecrationis seu consummationis separatur, quia per pectusculum fides et confidentia figuratur, sicut pridem diximus. Cum autem ipse sit sacrificium, necesse est ut et fides ipsi quæ in eo est deputetur? *Assumensque unguentum et sanguinem qui erat in altari, aspersit super Aaron et vestimenta ejus, et super filios ejus ac vestes eorum.* Cumque sanctificasset eos in vestitu suo, quod Unigeniti sanguis et unctio Spiritus unius sint operationis atque virtutis, et minus recte oleum unctionis et sanguinem altaris, id est, Domini corporis legislator naxerit, audi Joannem dicentem: *Tria sunt quæ testimonium præbent, et tres unum sunt, spiritus, aqua, et sanguis (I Joan. v).* Unum enim effectum sanctificationis habent. Multum autem recte vestem Aaron ab stolis filiorum Aaron lex separavit; nam etsi ad imitationem Domini vestem qui ab eo adoptati sumus habemus, verumtamen quantum pontificis differat vestis per anteriora didicimus. Si autem sanctificari intelligibilem Aaron aspersione sanguinis et olei cognovimus, non admiremur quod dictum est. Ipse enim Christus ad sanctificationem nostram aspersionem proprii sanguinis, videlicet passionem suam pro nobis obtulit, unde filios Aaron et tunicas seu stolas cum Aaron dixerit sanctificari, quia quæcunque in nobis contingunt, ad eum, ut caput scilicet totius corporis, necessario reducant. Ad probationem autem eorum quæ dicta sunt, Domini sumamus verba: Cum enim crucifigendus pro nobis esset, hæc sub orationis forma ad instruendam obedientiam Apostolorum dixit: *Sicut me misit Pater in mundum, et ego misi eos in mundum: et pro eis ego sanctifico meipsum: ut sint et ipsi sanctificati in veritate.* Ergo aperte sanctificationem sacrificium quod pro nobis obtulit, ex quo et nobis sanctificatio proficit appellavit.

CAPUT XI.

De Aaron et filiis ne ante diem septimum unctionis suæ exeant e tabernaculo.

(CAP. VIII.) *Cumque sanctificasset eos in vestitu suo, præcepit eis dicens: Coquite carnes ante fores tabernaculi, et ibi comedite eas. Panes quoque consecrationis edite qui positi sunt in canistro, sicut præcepit mihi Dominus dicens: Aaron et filii ejus comedent eos: quidquid autem reliquum fuerit de carne et de panibus, ignis consumet. De ostio quoque tabernaculi non exibitis septem diebus, usque ad diem quo complebitur tempus consecrationis vestræ. Septem enim diebus finitur consecratio, sicut et in præsentiarum factum est, ut ritus sacrificii completeretur, die ac nocte manebitis in tabernaculo, observantes custodias Domini, ne moriamini. Sic enim mihi præceptum est. Feceruntque Aaron et filii ejus cuncta quæ præcepit Dominus per manum Moysi. (Ex August' no.)* Quid est quod dicit Moyses ad Aaron et filios ejus cui san-

ctificantur ad ineundum sacerdotium, *Ad ostium tabernaculi testimonii sedebitis septem dies, die ac nocte, ne moriamini?* Nunquidnam credibile est situ corporis uno loco sedere præceptos, per dies septem, die ac nocte, unde se omnino non commoverent? Nec tamen hic tanquam allegorice aliquid significatum quod non fieret intelligere cogendi sumus accipere, sed potius agnoscere locutionem Scripturarum, ubi sessionem pro habitatione et commoratione. Non enim quia dictum est de Semei, quod sederit in Hierusalem annos tres (III Reg. 11), ideo putandum est per totum illud tempus in sella sedisse et non surrexisse. Hinc et sedes dicuntur ubi habent commorationem quorum sedes sunt, habitatio quippe hoc nomen accepit. (Ex Hesychio.) Præcipua nunc legislator providit discretivque mysteria, et figuraliter per ea quæ nunc contemplatus est, tradidit intra Ecclesiam ea perfici, et nullatenus profanorum visibus et auribus publicari, nec cuilibet volenti profanandi ea esse facultatem. Unde quia tabernaculum testimonii Deo cælum esse, atrium autem tabernaculi hujus Ecclesiam, quia ipsa est ante cæli introitum collocata, ipse Hierusalem quippe cælestis tenet imaginem, sicut olim prædiximus: intus in ea carnes sacrificii coqui præcepit. Ait enim: *Præcepit eis dicens: Coquite ante fores tabernaculi, et ibi comedite eas.* Quomodo ergo in his non admiranda sit sapientia Spiritus? Nullam quippe dubietatem hujusmodi intellectui dereliquit, propterea carnes cum panibus comedi præcipiens, ut nos intelligeremus illud ab eo mysterium dici: quod simul panis et caro est, sicut corpus Christi, panis vivi qui de cælo descendit, et hoc ideo ut illic absolute mystica cæna deberet celebrari. Aaron autem et filii ejus illud recte comedunt. Nisi enim Christus rogatus ore sacerdotum ipse venerit, et cænam sanctificaverit, et initiaverit ea quæ aguntur, nullatenus sacrificium Dominicum sunt. Sed hoc quod reliquum est de carnibus et panibus, in igne incendi præcepit. Quod nunc videmus etiam sensibiliter in Ecclesia fieri, ignique tradi quæcunque remanere contigerit inconsumpta, non omnino ea quæ una die vel duabus aut multis servata sunt. Sicut enim apparet, non hoc legislator præcepit, sed quod reliquum est incendi jubet; dies autem non commemoravit, ut quæcunque cujuscunque rei causa emergente remanserint inconsumpta, sive tempus in causa sit, sive quid aliud fuerit, igitur opus et consumptio fiat. Ergo ex hoc quod agitur sensibiliter significatio cujusdam intelligibilis rei eis qui intendunt provenit, ut quando ad comestionem sacrificii deficiamus, et comedere illud integre non possumus, mente forsitan lassiscente sive deficiente, utrum ea quæ videntur corpus oporteat intelligi Domini, in quo oculis nec angeli possunt prospicere, non relinqui, sed etiam tradi ea igni oportet spiritus, ut ea comedat quæ nobis sunt ex infirmitate invisibilia.

Quomodo autem comedat? cum cogitaverimus virtuti Spiritus esse possibilis ea quæ nobis impossibili-

lia videntur. Unde et subsequenter disputare legislator videtur: Dicit enim sic: *De ostio quoque tabernaculi non exibitis septem diebus*. Septem cur? quia quinquagesima dies septenario numero in semetipso multiplicato et uno ei adjecto perficitur: unde et hebdomadarum eam festivitatem, apud Moysen dici, manifestant sequentia.

His similia et Lucas tradidit. Ait enim de Domino et discipulis: *Quibus et præsenterit semetipsum post mortem suam in multis argumentis per dies quadraginta apparens eis et loquens de regno Dei, et convalescens præcepit eis ab Hierosolymis ne discederent, sed exspectarent promissionem Patris (Act. 1)*. Cernis quomodo consecrabat, sive perficiebat eos? Apparens eis et docens de regno Dei, et convalescens, dicens autem ab Hierosolymis non discedere, non præcepit januam tabernaculi progredi vel egredi, id est, non permittit prædicare usque dum promissionem Spiritus, quæ facta est quinquagesima die, acciperent. Completis autem diebus, Petrus mox prædicationem incepit, quando et *additæ sunt animæ circiter tria millia (Act. 11)*. Sic et ipsi per singula mandatum hoc custodierunt, et maxime in eis complentur quæ in subsequentibus dicuntur: *Observantes custodias Domini, ut non moriamini; sic enim mihi præcepit Dominus. Feceruntque Aaron et filii ejus cuncta quæ locutus est Dominus per manum Moysi*. Si quæritur cur Aaron filiis suis jungat, invenietur causa omnino necessaria et ad rei considerationem opportuna. Non enim exire de janua tabernaculi testimonii, id est, non interim attrahere evangelicam prædicationem his quæ sunt prædicta. Apparuit ergo cum apostolis, et Christus suam januam non egrediebatur, ipse siquidem erat qui et prædicandum erat, et qui in apostolis loquebatur, propterea cum filiis et ipse Aaron consecrari seu consummari dicebatur. Quis sit autem consecrans sive consummans, legislator nequaquam subdidit. Ait enim: *Septem diebus finitur consecratio*, sive, secundum Septuaginta, *consummavit manus vestras*, sicut et fecit. Manifestum est autem quod ipse erat qui filios consecrabat, sive perficiebat, qui et perfici in eis sive consecrari ut pote in membris propriis dicebatur.

CAPUT XII.

De fine consecrationis et hostiis pro se et populo.

(CAP. IX.) *Facto autem octavo die, vocavit Moyses Aaron et filios ejus, ac majores natu Israel, dixitque ad Aaron: Tolle vitulum pro peccato, et arietem in holocaustum, utrumque immaculatos, et offeres illos coram Domino, et ad filios Israel loqueris: Tollite hircum pro peccato, et vitulum atque agnum anniculum et sine macula, in holocaustum, bovem et arietem pro pacificis; et immolate eos coram Domino, in sacrificio singulorum, similam oleo conspersam offerentes, hodie enim Dominus apparebit vobis. (Ex Hesychio.)* Diem enim octavam Pentecosten appellat, quia Pentecoste dies incidit in hac qua Salvator surrexit, quæ esse octava creditur, quia figuram

gerit primitiarum futuri, sed et consummationis præsentis sæculi, qui in septem revolvitur diebus.

Oportebat enim ut in qua die surrexit Christus, in eadem et Spiritus adveniret. Tunc ergo vocari Aaron et filios ejus et majores natu Israel ait: Ecclesiam quodammodo per eorum qui dicti sunt ædificans vocationem. Tunc quippe prius convocatum est Ecclesiæ spectaculum, in qua intelligibilis Aaron, id est, Christus sacerdos esse creditur; filii autem ejus qui sublimis sunt conversationis, et ideo sacerdotum ministri et cooperatores sunt; majores autem natu Israel, presbyterorum ordo est: ex his quippe corpus Ecclesiæ componitur; sed Aaron quidem accepit sibi vitulum pro peccato et arietem in holocaustum, utrumque immaculatum, et obtulit coram Domino. Tunc enim Christus sacrificium suum innotescere cœpit, ex quo Spiritus adveniens Parthos et Medos et Elamitas, et omnium gentium primitias ad apostolorum cœnaculi superiora colligit (Act. 11). Accepit autem et ordo majorum natu Israel, quem presbyterorum esse diximus, ut po'e ipse sortem et figuram doctorum gerens et ad docendos nos utilis est, vitamque perficere in Ecclesia convenientium potest. Quæ autem sunt hæc quæ accepit? *Hircum pro peccato*, pro pœnitentia videlicet sacrificium, et *vitulum et agnum anniculum in holocaustum, immaculatos*: perfectam videlicet et consummatam vitam, sive conversationem, quæ per hostias, id est, per holocausta significatur; et *bovem et arietem pro pacificis*. Sed et ad sacrificium salutare mediocrem conversationem, quæ tamen potest salvare eos qui offerunt, sicut supra diximus; *coram Domino* autem omnia præcepit fieri: oportet quippe omne virtutis opus ut pote vidente Deo peragi, et non corrumpi neque vitiari, cum permisemus ei voluntatem nostram; sacrificium similæ conspersæ oleo, theologiam, cum eleemosyna. Hoc enim prædicta sacrificia subtiliter nobis olim discussa innotuerunt. Quid autem hic nunc subdidit? *Quia hodie Dominus apparebit vobis*. Hoc conclusio et probatio est, quia de Pentecoste prædicta omnia dicebantur; in ea enim in eis apparuit Dominus, Spiritus videlicet de quo Paulus dicebat: *Dominus autem spiritus est*. Quomodo autem apparuit in eis dixit Lucas: *Visæ sunt eis dispartitæ linguæ sicut ignis et sederunt super singulos eorum (Act. 11)*.

Tulerunt ergo cuncta quæ jusserat Moyses, ad ostium tabernaculi, ubi cum omnis staret multitudo. Aperte hic Ecclesiam exposuit, *ad ostium tabernaculi*; vel, sicut Septuaginta, *ante tabernaculum testimonii*, videlicet cœli, si enim Ecclesia frequentia est angelorum primitivorum qui scripti sunt in cœlis, ante tabernaculum testimonii, id est, ante faciem cœli. Sic enim et Aquila *ante faciem* interpretatus est: omnis quippe contrita anima et omnis peccator, omnis misericordiam necessariam habens, omnis ab errore se convertens, in hac Ecclesia congregatur; non solum eos qui de plateis et vicis sunt, sed et eos qui de viis et de sepibus vocari præci-

piens, ut regalem cœnam ingredientiẽs impleant (Matth. xxi). Ait Moyses : *Iste est sermo quem præcepit Dominus, facite et apparebit vobis gloria ejus.* Gloriam esse Domini spiritum manifeste ostendit quod Paulus ad Corinthios scripsit: *Nos omnes revelata facie gloriam Domini speculantes in eandem imaginem transformamur, de gloria in gloriam, sicut a Domini Spiritu (I Cor. iii).* Ut ergo gloria Domini videretur, id est, ut adventus celebraretur Spiritus. *Iste est sermo, inquit, quem præcepit Dominus : sermo videlicet mysticus, de quo Dominus præceperat : Hoc facite in meam commemorationem.* Sermonem autem legislator ex consuetudine illud vocat, quia plus sermone subsistit hujus dispensatio mysterii, maxime Dominico verbo ea quæ apparent in aliud aliquid majus et intelligibile transferent. Unde cum manna imaginem panis vitæ qui descendit de cœlo præsentaret : *Hic est panis, ait, quem dedit vobis Dominus ad comedendum; hic est sermo quem constituit Dominus (Exod. xvi).* Quid ergo ex his quæ dicta sunt legislator significat, nisi quia sine dubio cœnibus eis sanctum mysterium et Dominicam cœnam celebrantibus, advenit Spiritus. Quod et si non planius expositum habemus, multa quippe studio brevitate Scriptura divina prætermisit, quæ fas est ex aliis colligere. Erat enim dies qui appellatur Dominicus, in quo oportebat modis omnibus agere apostolos mystica et sacra. Nam et nos illorum sequentes traditionem, Dominicam diem divinis cœnibus sequestramus. Invenimus autem et Christum similiter post resurrectionem a mortuis per mysticam cœnam et panis fractionem manifestatum. Quod aperte quidem Lucas, tamen etiam Joannes evangelista tradit.

Dixit ad Aaron : *Accede ad altare et immola pro peccato tuo, offeres holocaustum, et deprecare pro te et pro populo : Cumque mactaveris hostiam populi, ora pro eo, sicut præcepit Dominus.* Ubi nostra translatio planius habet, *pro te et pro populo, pro te ipso et pro domo tua* Septuaginta ediderunt. Qui autem sint domus intelligibilis sacerdotis, Paulo dicente, cognosce. Ait enim : *Christus autem ut filius in domo sua, quæ domus nos sumus, si fiduciam et gloriam spei usque ad finem firmum retineamus (Hebr. iii).* Ergo hi qui profecerunt et perfectiores sunt, domus ejus juste appellantur : pro quibus deprecatur et pro omni populo, ut pote qui nostra factus est propitiatio, sed et semetipso. Cur hoc, cum propitiationem, sed ut nostrum peccatum suscipiens, etiam pro semetipso deprecatur? Evidenter autem hoc hominis est et Dei, id est sicut hominis propitiationem suscipientis, et sicut Dei sibi meti præstantis. Alter enim homo sibi meti propitiationem præstare non potest. (Ex Augustino.) Notandum est sane cum pro populo offeruntur sacrificia, et pro peccato sacrificia jussa esse offerri, et holocaustum, et sacrificia salutaris; pro sacerdote autem oblatum fuisse pro peccato et holocaustum et consummationis, non

est, quando sacerdotes sanctificati sunt, ut sacerdotio fungerentur, et hæc obtulit Moyses pro Aaron et filiis ejus. Postea vero Aaron ipse, jam sanctificatus et sacerdotio fungens, offerre pro se jussus est vitulum pro peccato et arietem in holocaustum non autem jussus est pro se offerre consummationis, quia tunc ideo oblatum est ut consummaretur sanctificatione, et sacerdotio fungi posset quo jamungebatur.

Statinque Aaron accedens ad altare immolavit vitulum pro peccato suo; cujus sanguinem obtulerunt ei filii sui, in quo tingens digitum tetigit cornua altaris, et fudit residuum ad basem ejus, adipemque ac renunculos et reticulum jecoris, quæ sunt pro peccato, adlevit super altare, sicut præceperat Dominus Moysi. Carnes vero et pellem ejus extra castra combussit igni; immolavit et holocausti viciniam, obtuleruntque ei filii sui sanguinem ejus, quem fudit super altaris circuitum. Ipsam etiam hostiam in frusta concisam cum capite et membris singulis, obtulerunt. Quæ omnia super altare cremavit igni, lotis prius aqua intestinis et pedibus (Levit. ix). [Ex Hesychio.] Et cujus rei gratia hæc etiam in hoc loco sacrificia peraguntur, superius diximus; non ergo necesse est iterum eorum virtutem per singula dicere quæ in hoc sacrificio peraguntur, cum olim ea per ordinem discussimus, et cujus comparisonem gerant nihil intermittentes ostenderit; et quemadmodum in Domini sacrificio, quod cum unum sit, non tantum nobis peccatorum præstans remissionem, sed et vitam perfectam in philosophia et consummatam efficiens, necessario et in vitulum qui pro peccato est et in arietem hunc qui in holocaustum immolatur oportet reputari, unde et in persona sacerdotis utrumque perspicimus oblatum. Jam ergo et ad subsequentia veniamus.

Et pro peccato populi offerens, mactavit hircum, expiatoque altari, fecit holocaustum, addens in sacrificio libamenti quæ pariter offerantur. Et adolens ea super altare absque cœremoniis holocausti matutini, immolavit et bovem atque arietem hostias pacificas populi; obtuleruntque ei filii sui sanguinem, quem fudit super altare in circuitu; adipem autem bovis et caudam arietis, renunculosque cum adipibus suis, et reticulum jecoris posuerunt super pectora. Cumque cremati essent adipem super altare, pectora eorum et arnos dextros separavit Aaron, elevans coram Domino, sicut præceperat ei Moyses (Ibid.). [Ex Hesychio.] Cujus figuram ea quæ dicta sunt habeant, et quemadmodum pro peccato hircus pœnitentiæ sacrificium significet, holocausta autem crucifixam conversationem, theologiam vero similia, salutarem autem seu pacificorum sacrificium, vitam quæ nos salvare potest, etiam mediocriter sapientes, sacrificiorum discussio præcedens unctionem sacerdotis, ostendit: ergo qui hujus sanctionis nescit explanationem illic cum subtilitate perquirens, etiam hæc per singula sciet. Illud autem nunc necessarie addimus,

quia sancti Spiritus in Pentecosten provenisse descensionem cum in unum congregati essent apostoli, omniaque secundum legem Ecclesiae agerent, significari consideravit legislator, recte praecedere sacerdotis sacrificia, ac deinde subinferri populi praecipit. Oportet enim Ecclesiae doctrinam a sacrificio Unigeniti inchoare, ut introducantur docentes quid nobis passio Dominica profecerit, aut contulerit, atque ita subinferatur sermo poenitentiae, quem omnes utique homines necessarium habemus, unde et Dominus unam doctrinam praedicat, id est, poenitentiam, totumque perfectius subinferri conversationes atque theologiam illis permiscendas. Subdit autem et quae [At., quod] corrigentes sive uncti salvari possimus quamvis non sublimiter conversemur. In his enim oportet Ecclesiam congregare et manifestationem Dei gloriae suscipere. Haec sine dubio diebus Pentecostes maxime agebant discipuli Domini, propter quod in unum tunc collecti erant, quod manifestat Lucas dicens: *Et dum compleverentur dies Pentecostes, erant omnes simul unanimiter* (Act. 11). Quid autem erant collecti agere, nisi ea modis omnibus quae dicta sunt? Nam et si palam non praedicabant et propterea intus erant in superioribus sedentes, necdum verbum disseminantes, sive palam loquentes, quia de ostio tabernaculi testimonii non erant jussi egredi, usquedum de excelso induerentur Spiritus virtutem, verumtamen in semetipsos quia haec agebant manifestum est, et quaecumque decet Ecclesiam meditari non cessabant, ut ipsum videlicet in semetipsis habentes Christum, qui est Ecclesiae caput: unde et Mathiam ad apostolatam cum concionatus fuisset Petrus, et proposuisset divinae Scripturae expositionem atque testimonia, sorte separaverunt. Sive autem concionari, id est, populum exhortari, sive prophetas interpretari, et clericos sociare, ecclesiasticae dispensationis et ordinis fuit; ergo manifestum est, quia quemadmodum in Ecclesia collecti in illis diebus erant, quod et legislator modis omnibus significari considerans, consequenter et ea quae subsequuntur addidit: *Et tendens manum contra populum benedixit ei: sicque completis hostiis pro peccato et holocaustis et pacificis, descendit* (Levit. 11).

(Ex Augustino). Ubi autem ista fecit, nisi super altare, id est, ad altare stans, eique deserviens? Inde ergo descendit ubi stabat: nimirum illius solutio quaestionis adjuvari hoc testimonio videtur, ubi quaesieramus in Exodo, quomodo serviri potuerit ad altare, quod erat altum cubitis tribus; gradum quippe illic intelligere prohibebamur, quia id Deus vetuerat, ne super altare pudenda virilia ministrantis revelarentur, quod utique fieret si pars altaris gradus esset, id est, si compactus adhereret, denique ibi hoc vetuit ubi de altari structili loquebatur. Unum enim esset altare cum gradu, cujus pars esset gradus, et ideo vetitum est. Hic vero ubi altaris tanta fuerit altitudo, ut nisi sacerdos super aliquid staret apte ministrare non posset, intelligendum

est quidquid illud erat quod ad horam ministratio- nis ponebatur, et auferebatur, non fuisse altaris partem, et ideo non fuisse contra praecipuum quo gradum habere prohibitum est; hoc autem quaecumque fuerit, tacuit Scriptura, et ideo quaestio facta est. Sed nunc cum dicit Scriptura sacerdotem, cum fecisset sacrificia, descendisse, hoc est, cum immolata imposuisset altari, utique manifestat alibi eum stetisse unde descenderet, et quia ibi steterat, ideo trium cubitorum altari ministrando deservire potuisse. (Ex Hesychio). Intende quia omnem nobis evidenter figuram Ecclesiae vult exponere. Nam postquam dixit, Descendit postquam fecit pro peccato, et holocaustis et pacificis, ostendit quia completionem sacrificiorum, intellexit expositionem eorum, et propterea dixit, *descendit*: per descensionem doctoralem sedem designans, de qua post expositionem sacerdotis quibus figura intelligibilis Aaron credita est, descendunt, et per orationem manus ad caelum levant. Elevationem enim manuum, orationem etiam Paulus intellexit. Dicit autem sic: *Volo viros orare in omni loco, levantes puras manus* (1 Tim. 11). Tendens sive levans ergo manus, benedixit illos: quia per elevationem manuum, per orationem videlicet, sacerdotes populo benedicunt. Sed unde benedictionem praestant, ostendunt sequentia. *Ingressi autem Moyses et Aaron tabernaculum testimonii, et deinceps egressi, benedixerunt populo*. Quamobrem prius in tabernaculo testimonii ingrediuntur, et postea benedictionem praestant, nisi ut non ignoremus quia de intelligibili tabernaculo, videlicet de caelo benedictionem proferunt sacerdotes, dicentes sicut et Paulus: *Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in caelestibus in Christo* (Ephes. 1). Hoc enim nobis et ipse tradens Dominus, quinque panes, et rursus septem benedicens, ad caelum respiciebat. Cur autem non solus Aaron, sed et Moyses synagogam seu populum benedicunt? nisi ut discamus quia non propria virtute sacerdotes benedictionem, sed quia figuram ferunt Christi, possunt propter eum qui in ipsis est praestare benedictionis plenitudinem; unde et Moyses utpote cui imago est Domini credita, ad benedicendum recte comprehenditur, sed et illud per ea quae dicta sunt, lex significat, quia non solum is qui sacerdotium sortitus est, sed et omnis justus Christum habens in semetipso et figuram Domini sui, per bonam conversationem, quemadmodum Moyses existens, idoneus est ad donandum benedictionem.

CAPUT XIII.

Apparet gloria Domini multitudini, et ignis egressus a Domino absorbit holocaustum.

(IBID.) *Apparuit gloria Domini omni multitudini, et ecce ignis, egressus a Domino, devoravit holocaustum et adipem qui erat super altare.* (Ex Augustino.) Quae potest utrum nutu et voluntate Domini factum sit, an ab eo loco ignis exierit ubi erat arca testimonii. Non enim in loco aliquo ita est Dominus,

quasi alibi non sit, *Quod cum vidissent turbæ laudaverunt Dominum, ruentes in facies suas.* (Ex Hesychio.) Putas ne aliquam interpretationem præsentia verba legislatoris opus habent? Ipsis namque verbis concordant his quæ sunt de adventu Spiritus in apostolicis Actibus scripta. *Apparuit enim, inquit, gloria Domini omni multitudini.* Quomodo? dicat forsitan quispiam. Utique talis, qualem Ezechiel super cherubin visam descripsit, aut qualem Michæas, vel Isaias : quorum unus quidem seraphin in circuitu, alter cœlestem exercitum vidit. Sed nequaquam. Fuit una quidem quæ omnibus et ubique spiritualibus apparuit gloria, sed differentes visiones ut pote incomprehensibilis præbebat videntibus. Præsens tamen similis illi erat, quia intelligibilis egressus est ignis a Domino die Pentecostes, propter quod ait : *Apparuit gloria Domini, et egressus est ignis a Domino.* Ergo in specie ignis apparuit, quemadmodum et Lucas exponit : *Et factus est de cælo sonus spiritus vehementis, et implevit totam domum in qua erant sedentes, et visæ sunt illis divise lingue sicut ignis* (Act. 11). Populi etiam legislator memoriam facit. Quod et Lucas hoc modo exponit : *Et erant in Hierusalem habitantes Judæi viri religiosi de omnibus gentibus quæ sub cælo sunt. Facta autem hac voce, convenit multitudo et mente confusa est.* Quia enim non solum convenit, sed expavit; et ipse hoc demonstrat dicens : *Obstupescerant enim et admirabantur*; sed et super faciem ceciderunt, et si non hoc sensibilibus, tamen intelligibilibus pertulerunt. Non enim intelligebant quod factum erat. Alter autem ad alterum dicebat : *Musto pleni sunt hi* : quod proprium erat in terram faciem montis prosternentium. Quid autem egressus ignis fecit? *Devoravit omnia quæ erant super altare holocaustumata, et adipem quæ ex pacificis, et pro peccato oblata, altari superposita erant.* Tradit ergo nobis sermo, quia necesse sit prædicta sacrificia et eorum expositiones superponere intelligibili altari corporis Christi, ut ad illud festinet nostra imitatio, et tunc nutrimenta intelligibilis ignis, id est, spiritus fiunt, de quo dictum est : *Dominus Deus noster ignis consumens est* (Deut. 10). Unde et nunc pro devorare Symmachus consumere edidit.

CAPUT XIV.

De Nadab et Abiu ignem alienum offerentibus et occisis a Domino.

(CAP. X.) *Arreptisque Nadab et Abiu filii Aaron thuribulis, posuerunt ignem et incensum desuper offerentes coram Domino, ignem alienum quod eis præceptum non erat.* (Ex Augustino.) Postquam exeunte igne a Domino incensi mortui sunt filii Aaron, qui ausi sunt in batillis suis adhibito igne alieno incensum imponere Domino, quod ideo non licebat, quia ex illo igne qui divinitus in altare venerat, deinceps custodito omnia erant accendenda quæ in tabernaculo accendi oportebat. Mortuis ergo illis ait Moyses : *Hoc est quod dixit Dominus dicens : In eis qui mihi appropinquant sanctificabor, et in omni*

A synagoga glorificabor eos : appropinquare Domino volens intelligi, qui in tabernaculo sacerdotio fugebantur. Sanctificari autem in eis etiam vindicando sicut factum est, utrum ut hinc sciretur quam minus aliis parcat, si illis non parcat. Quo sensu dictum est : *Si justus vix salvus erit, peccator et impius ubi parebunt?* (I Petr. 17.) An potius secundum illud : *Cui plus donatur, plus ab eo exigitur* (Luc. 11)? Et illud : *Servus qui non cognovit voluntatem domini sui, et facit digna plagis, vapulavit paucis; servus autem qui cognovit voluntatem domini sui, et facit digna plagis, vapulavit multis* (Luc. 12). (Ex Hesychio.) Hic eos qui aliena docent, qui in ipsum Spiritum Dei blasphemant, quia inspiratam ab eo Scripturam, de qua ait Paulus : *Omnis Scriptura a Deo inspirata utilis est* (II Tim. 3), aliter interpretantur, necessarie ab intelligibili igne puniri exposuit, qui filii Aaron ut doctorum habentes habitum et spiritualia dicere fingentes dicuntur : unde et lingue eorum ignis appellatæ sunt. Audivimus quippe quia in specie ignearum linguarum Spiritus advenit : thymiama autem thuribus vel ignibus linguarum superimponunt legalia et Prophetarum dogmata, de quibus Ecclesia Christo in Canticis Canticorum dicebat : *Odor unguentorum super omnia aromata* (Cant. 1); sed ignem alienum offerunt. Neque enim secundum intentionem aut virtutem Spiritus interpretantur. His egreditur ignis a Domino, non absolute qualis prius, per illum enim sacrificia incendit Dominus, et gloria Domini dictus est. Hic autem ignis pœnalis est. Utrumque enim Ecclesia habet; hunc quidem ad illuminationem justorum et oblatorum perfectionem, illum autem ad penam impiorum, quem his qui blasphemant sacerdotes inducunt ex subministratione Spiritus qui in eis requiescit eum succendentes. Propter quod et Paulus Hymenæum et Alexandrum ut alia scilicet docentes punit : hi coram Domino moriuntur vidente ipso, et in hac eos morte condemnante, ne imitatione sui aliis causam præbeant mortis. In quo et nimis admiratur legislator cur ex eo quod debuerant vita frui, id est, coram Domino, sustinent mortem, quam male interpretantes divinas Scripturas patiuntur in ea re, ex qua eos oportebat benedictionem promereri, maledictioni se subjicientes. Vide tamen qualia subdidit : *Dixitque Moyses ad Aaron : Hoc est quod locutus est Dominus : Sanctificabor in his qui appropinquant mihi, et in conspectu omnis populi glorificabor. Quod audiens tacuit Aaron*; sive ut Septuaginta vertunt : *Et compunctus est Aaron.* Et ubi omnino hæc Deum dixisse invenimus, quando videlicet Moysi dicebat : *Descendens contestare populum, ne forte appropinquent ad Deum et cadat ex eis multitudo : et sacerdotes qui appropinquant Domino Deo sanctificentur, ne forte recedat ab eis Dominus.* Hæc ergo etsi verbis ab his quæ dicta sunt differunt, tamen intentionem ipsam immutabiliter habent. Præcepit enim populum non approximare Deo et cognoscere, non quomodo invidens eis visionem, sed ut

imperfectis et minus tantæ contemplationis capaci-
 bus parcens. Sacerdotes autem appropinquant
 sanctificari jubet, ut digni ad videndum et contem-
 plandum fierent Deum, quia veram scientiam a Deo
 nemo potest sine sanctificatione conquirere. Propter
 quod Paulus : *Pacem, inquit, sequimini cum omni-
 bus et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.* Con-
 spectum ejus, scientiam ejus dicens, id est, ejus
 contemplationem; unde sacerdotes sanctificari præ-
 cipiens, vide quomodo minatur in subsequenti-
 bus : *Ne forte recedat ab eis Dominus, id est, ne fugiat
 ab eis ea quæ Dei est scientia.* Perditio enim eis
 scientiæ discessio fit. Sed nunc ea quæ sicut ex
 persona Dei per Moysen dicta sunt verba aggredia-
 mur : *Et sanctificabor in his qui appropinquant mihi.*
 Sanctificationem suam vocat, profanorum sive ma-
 lorum emundationem quæ corpus nostrum habet.
 Corporis autem emundatio, sordium abjectio est.
 Hoc ergo ut bonus et pius in his qui approximant
 ei, secundum multitudinem videlicet scientiæ, vel
 secundam aliquod divinum ministerium operatur,
 ut per ipsos terreat, et in conspectu totius populi
 glorificetur, id est, laudetur et manifestetur. Utrum-
 que enim glorificationis verbum manifestat, et quæ
 ex hoc laus Dei et manifestatio sit, David dicit :
*Quia justus Dominus, justitiam dilexit, aequitatem
 vidit vultus ejus (Psalm. x).* In his tacuit Aaron;
 sive ut Septuaginta, *compunctus est Aaron* : Ecclesia
 videlicet, quia corpus intelligibilis Aaron, Ecclesia
 est; unde ipse dixit, *Saule, Saule, quid me perse-
 queris? (Act. ix.)* Item discipulis de suscipientibus
 eos, dixit : *Qui vos suscipit, me suscipit. Vocavit
 autem Moyses Misaël et Elsaphan filios Oziel patris
 Aaron, et ait ad eos : Ite, tollite fratres vestros de
 conspectu sanctuarii, et asportate extra castra; sta-
 timque pergentes, tulerunt eos sicut jacebant vestitos
 lineis tunicis, et ejecerunt foras, ut sibi fuerat im-
 peratum.* Ab his qui eos ejecerunt, eos qui sublatis
 sive ejecti sunt intellige. Qui autem fuerunt qui sus-
 tulerunt? Misaël et Elsaphan, sive Misaddai, Heli-
 saphan, quorum unus attractatio Dei, id est, misad-
 dai, helisaphan autem Dei mei specula interpreta-
 tur. Quicumque ergo scit attractare Deum, insuper
 autem et speculari, et Christi quidem carnem con-
 tractari, speculari autem per oculos mentis divinita-
 tem, sicut Thomas manu contractans carnem, et fide
 specularans divinitatem, dicebat : *Dominus meus, et
 Deus meus (Joan. xx),* hic ignem alienæ doctrinæ
 auferre et ejicere illum cum tunicis a facie sancto-
 rum potest. Quia personæ sanctorum sunt sacerdo-
 tes. Tunice autem sacerdotum conversatio et vita,
 quæ in sacerdotii induuntur habitu; ergo cum sacer-
 dotio quod ei sorte obvenit, a portione sacerdotali
 expelluntur, non solum autem a sacerdotum, sed et
 populi, unde addidit, *extra tabernaculum.* Taberna-
 culum enim Dei Ecclesiæ populus est; filii autem
 patris Aaron sive fratris Aaron, hi qui hæc facere
 possunt rationabiliter nominantur. Si enim pater
 intelligibilis Aaron David est, et per eum idem or-

ne corpus prophetarum creditur. Prophetiæ quippe
 eum manifestum faciunt, atque quodammodo igno-
 rantibus pariunt, frater autem germanus et ut ita
 dicatur. Igitur prophetiæ, Evangelium est. Omnia
 enim quæ in Evangeliiis acta sunt, a prophetis præ-
 dicta sunt. Filii fratris patris Aaron bene et nimis
 apte hi qui evangelicam conversationem didicerunt
 dicuntur, et hos qui alia docent arguere et repelle-
 re ut pote perfectam habentes scientiam, necessario
 sunt dispositi. De qua Joannes dicebat : *Omnis qui
 præcedit et non manet in doctrina Christi, Deum non
 habet; qui manet in doctrina, hic et Filium et Patrem
 habet : Si quis venit ad vos et hanc doctrinam non
 affert, nolite recipere eum in domum, nec ei dixe-
 ritis Ave (II Joan. v).* Ergo proprium est eor-
 um qui edocti sunt evangelicam doctrinam eos
 qui adulterina et aliena prædicant, a facie san-
 ctorum et tabernaculi expellere atque projicere.

CAPUT XV.

*Moyses prohibet Aaron et filios capita nudare et vestes
 scindere ob mortem interfectorum.*

(Ibid.) *Locutus est Moyses ad Aaron, et ad Eleazar
 atque ad Ithamar filios ejus : Capita vestra nolite nu-
 dare, et vestimenta nolite scindere, ne forte moriamini,
 et super omnem cætum oriatur indignatio; fratres
 vestri et omnis domus filiorum Israel plangent incen-
 dium quod Dominus suscitavit. Vos autem non egre-
 dimini fores tabernaculi, alioquin peribitis : oleum
 quippe sanctæ unctionis est super vos. Qui fecerunt
 omnia juxta præceptum Moysi. (Ex Augustino.)* Quid
 est quod Aaron et reliquos filios ejus mortem duo-
 rum illorum lugere prohibens dicit : *Caput vestrum
 cydara non demudabitis.* Ubi certe ostendit cydaras
 tegmina capitum fuisse, nisi quod illud faciebant
 lugentes, quæ consuetudini ornatus essent contraria.
 Sicut enim in nostra consuetudine, qua caput aper-
 tum magis habetur, operitur in luctu, sic quia illi
 operimento capitis ornabantur, nudandum erat lu-
 gentibus. Quod ideo prohibet ne lugerent eos in quo-
 rum pœna sanctificatus est Dominus, id est, com-
 mendatus est timor ejus. Nec ideo quia lugendi non
 erant, nam permittit alios lugere illos, sed quia illi
 lugere tunc non debebant, cum dies sanctificationis
 eorum agerentur. Nondum completis septem quibus
 eos præcepit de tabernaculo non abscedere, quan-
 quam possit videri, quia illo oleo fuerant sanctificati
 hoc dictum est, quod nunquam quemquam lugere
 deberent. Ita enim dicit : *Fratres autem vestri omnis
 domus Israel plorabunt incendium quo incensi sunt
 a Domino, et ab ostio tabernaculi testimonii non ex-
 ibitis, ne moriamini : oleum enim unctionis quod est
 a Domino super vos est. (Ex Hesychio.)* Non ignora-
 mus quin cydara significant sacerdotium, scilicet
 quia omnis viri caput Christus Deus, caput autem
 Christi Deus, necessarie cydaris significatio quodam-
 modo est simul unigeniti humanitatis et divinitatis.
 Hoc enim et per cydaris compositionem superius
 demonstravimus. Ergo quæ oporteat custodire sa-
 cerdotes et doctores præcepit, id est, ut nec divi-

nitatem Christi nec humanitatem negent, nec contradicant, quia Deus ex Deo et verbum est ex Patre, hoc est enim cydarim non auferre a capite, videlicet non nudare intelligibili cydare sed nec dispensationem renuant aut blasphemant. Qui enim Christi dispensationem blasphemant, sacerdotalem rumpit stolam, quia omnes quidem homines qui in Christum crediderunt, multo magis autem sacerdotes, sunt qui Christum induerunt, siquidem *quicumque in Christo baptizati sumus, Christum induimus* (Gal. III). Hæc agentes sacerdotes nec moriuntur nec congregationi superinducunt iram. Præpositorum enim vitia offendiculum sunt subjectis. Et multo magis doctorum discipulis eorum iræ Dei sunt occasio, propter quod et omnem domum Israel, omnem videlicet Ecclesiam plangere incendium quo incensi sunt a Deo vult, quia damnum Ecclesiæ unius membri et cujuslibet casus est, quanto magis doctorum et sacerdotum perditio. His ita se habentibus illud quæri oportet, quomodo cum per præcedentem sanctionem septem solos dies non egredi de tabernaculo testimonii præcepisset, his completis (hæc enim in octava die aguntur), rursus eis Moyses præcepit de ostio tabernaculi non egredi; non ergo contraria sibi sancit, sed manifestum est quod alium hic eis egressum ostii tabernaculi testimonii præcepit custodire, nam addidit, *ut non moriamini*; atqui hæc non scripsit in superioribus; ergo additamento comminationis aliud quidpiam se sanxisse significavit. Quia enim ut igne alienæ doctrinæ offerentes quidem sacerdotes perierunt, aliis non exire januam scientiæ, videlicet Christi traditionis ejus per ea quæ dicta sunt præcepit, id est non transgredi eam quam ipse mandavit prædicationem, sed sequi Dominicum præceptum per omnia; sic enim unusquisque non morietur. Hoc sacerdotibus præcepit quibus ut magistris et prædicatoribus verbi ministerium ex dono Spiritus creditum est, de quo nunc legislator ait: *Oleum quippe sanctæ unctionis est super vos*. Hujus autem unctionis virtutem Joannes nobis Evangelista demonstrat dicens: *Et vos unctionem quam accepistis ab eo maneat in vobis, et non necesse habetis ut aliquis doceat vos, sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus, et verum est, et non est mendacium* (Joan. II). Hæc Moyses per Spiritum præcepit, et Ecclesia custodit. Ergo consequenter legislator subdidit: *Qui fecerunt juxta præceptum Moysi*.

CAPUT XVI.

Quod Aaron et filii ejus non bibunt vinum cum ingredientur tabernaculum.

(IBID.) Dixit quoque Dominus ad Aaron: *Vinum et omne quod inebriare potest non bibetis, tu et filii tui, quando intratis in tabernaculum testimonii, ne moriamini: Quia præceptum est sempiternum in generationes vestras, et ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum et profanum, et inter pollutum et mundum, doceatisque filios Israel omnia legitima mea, quæ locutus est Dominus ad eos per manum Moysi*. (Ex Hesychio.) Hanc usque nunc legem in Ecclesiis iuvenis custodiri. Neque enim omni modo a vino

A abstinere præcepit, sed quando ad tabernaculum testimonii, aut ad altare ascendimus, id est, quando quodcumque ministerium doctrinæ cœlestis contingimus; ministerii enim altare figura est, tabernaculum autem testimonii significat cœlestium rerum contractationes. Unde et Tinotheo Paulus scribebat: *Vino modico utere propter stomachum tuum et frequentes tuas infirmitates*. Qui autem modico utitur, hic tempore ministerii videlicet et doctrinæ ab omni vinolentia et ebrietate se abstinere. Similiter autem et sacerdotes hi qui student legem custodiunt, propter quod non solum Aaron, sed et filii ejus, sublimiora videlicet adeptis, mandatum hoc tradit. Similia autem his et Paulus ad Ephesios scripsit: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed magis impleamini spiritu* (Ephes. V); hebetem quippe ebrietas mentem reddit, et sobrietatem ejus in deterius vertit, ut non intelligantur quæ aguntur. Quæ testificatur Isaias sic dicens: *Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandum, et potandum usque ad vesperam ut vino astuetis. Cythara et lyra: et tympanum, et tibia et vinum in conviviis vestris, et opus Domini non respicitis, nec opera manuum ejus consideratis* (Isa. V). Qui autem opera Domini non vident, quomodo dividere inter sancta et profana, aut munda et immunda, vel quomodo exhortari et illuminare populum de Scripturis possunt? Unde hoc mandatum sublimius ostendere cupiens, ipsum hoc ait locutum fuisse Dominum. Sed intende, quemadmodum locutum esse Dominum Moysi, non per linguam, sed per manum dicit. Aut omnino dignitatem legis ostendere voluit, qui exposuit quidem eam Deus, scripsit autem Moyses, exceptit vero eam, Deo quæ disposita sunt jubente.

CAPUT XVII.

Præceptum Domini, quid edere debeat de sacrificio Aaron et filii ejus, etc.

(IBID.) Locutusque est Moyses ad Aaron et ad Eleazar atque Ithamar, filios ejus qui residui erant. *Tolite sacrificium quod remansit de oblatione Domini, et comedite illud absque fermento juxta altare, quia sanctum sanctorum est. Comeditis autem in loco sancto quod datum est tibi et filiis tuis de oblationibus Domini, sicut præceptum est. Pectusculum quoque quod oblatum est et armum qui separatus est, edetis in loco mundissimo, tu et filii tui, ac filie tuæ tecum. Tibi enim ac liberis tuis reposita sunt de hostiis salutaribus filiorum Israel, eo quod armum et pectus et adipēs qui cremantur in altari elevati sint coram Domino, et pertinent ad te et ad filios tuos lege perpetua sicut præcepit Dominus*. (Ex Hesychio.) Quia pectusculum confidentiam offerentium et fidem significat, et brachium promissæ ab eis conversationis actionem et correctionem, satis a nobis in his quæ de sacrificio pacificorum seu salutari per partes discussa sunt, demonstratum est; sed quamobrem Aaron et filii ejus ea quæ dicta sunt deputavit, illic et eorum enim distractione legislator exposuit. Sacrificium enim quod remansit de oblatione sive ab

holocaustis Domini, hoc dixit, quod superest de simila. Aperte ergo Aquila edidit dicens: *Donum quod reliquum est de frumento.* Hujus interpretatio est etiam hoc quod legislator subdidit. Ait enim: *Et comedite absque fermento juxta altare.* Ubique doctrinam theologiæ hanc significat, sacrificium similitæ sine fermento esse quantum ad exteriorem doctrinam volens; similiter etiam ostendens quod partialis quædam apud nos est theologia: in cælis quippe ejus est plenitudo, propter quod hoc quod remansit, id est, hoc quod superest comedi præcepit, ut ostendat summam apud eum esse atque servari. Oportet autem eam comedi juxta altare, id est, Christi corpus. Ex eo enim nobis theologia omni ministratur, sed quod remansit de simila Aaron erit et filiorum ejus. Quæ vero de sacrificiis pacificorum sive salutaribus sunt, Aaron et filiorum ejus; sive secundum Septuaginta, *et domui ejus*, omnes videlicet populi. Theologiam quippe studere non omnium est, sed sublimium et appropinquantium Domino, atque eorum qui sequuntur Christum. Consequi autem ea quæ ad pacifica seu salutem pertinent, totius plebis sunt. *Inter hæc hircum qui oblatus fuerat pro peccato cum quereret Moyses, exustum reperit, iratusque contra Eleazar et Ithamar filios Aaron qui remanserant, ait: Cur non comedistis hostiam pro peccato in loco sancto quæ sancta sanctorum est, et data vobis, ut portetis iniquitatem multitudinis, et oretis pro ea in conspectu Domini, præsertim cum de sanguine illius non sit illatum intra sancta, et comedere eam debueratis in sanctuario, sicut præceptum est mihi? (Ex Hesychio.)* Quia omne peccatum per poenitentiam deletur, et quia hi prædictum peccatum alterius doctrinæ et blasphemix commiserunt, salvati non sunt, causam legislator hujus quæ eis sine misericordia venit mortis exponit. Hinc introducit Moysen pro peccato hircum, poenitentix videlicet oblationem, quia *quærens exquisivit*, sicut Septuaginta edant: quod est, valde quæsit, iratusque ait his qui relictæ erant filiis Aaron quod non comederint hoc quod pro peccato erat in loco sancto, id est, pro eo quod poenitentiam in Ecclesiam commissi peccati peragi, ut sacerdotes non fecerint: ipsis enim comedere quæ pro peccato sunt et orare oratione quæ est pro poenitentia congregationis, et acquirere præceptum est. Quare? Quia Christus eos in proprium locum Ecclesiæ constituit. Ipse autem suæ oblationis sanguinem, quæ pro nostro sanguine oblata est in sanctum, intus videlicet in cælestem habitationem, conspectui Patris sui obtulit, et in loco sancto, quem dicimus Ecclesiam, comedi hoc sacrificium ad remissionem et propitiationem peccatorum præcepit, propter quod ait Moyses: *Quemadmodum præceptum est mihi*, id est, quemadmodum præcepi et mandavi: Christi enim gerere personam etiam Moysen diximus. Inquiret autem non ignorans; nam quomodo in præcedentibus causam addidit: cum dixisset enim, hircum pro peccato quærens exquisivit Moyses, illico subdidit, *et hic incensus erat, sive exustum*

A reperit, ostendens, ut quia alterius doctrinæ peccatum, blasphemia est in sanctum Spiritum. Propter quod Stephanus doctores Judæorum ut prævaricantes legem et inobedientes, *subduræ cervicis et duri cordis* appellat. Ut autem male interpretantibus legem et prophetas dicebat: *Vos semper sancto Spiritui restitistis (Act. vi)*, necessario eis ab intelligibili igne videlicet Spiritus pro poenitentia oblatio ablata est; et propterea pro peccato hircus exustus dicitur, quia scientes et voluntarie peccantes, etsi se dicunt poenitere, non poenitent pure. Blasphemio enim cor eorum obcæcatur est: propter quod et Paulus dicebat: *Voluntarie enim peccantibus nobis post susceptam cognitionem veritatis, jam non pro peccato relinquitur hostia (Hebr. x)*. Nam sicut vera poenitentia a clementissimo iudice veniam promereri potest, ita simulatio poenitentix non placat, sed irritat Deam, quia *Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum: de quo prædictus Apostolus ait: Existimas hoc, o homo, quia tu effugies iudicium Dei? An divitias bonitatis ejus et patientiæ, et longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducet; secundum duritiam autem tuam et impoentis cor, thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justi iudicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus (Rom. ii)*. Hoc enim sancti Patres irremissibile peccatum et blasphemiam in Spiritum sanctum esse dixerunt, quando quis in erroribus et sceleribus usque ad finem vitæ perseveraverit, nec vult dum tempus habet converti ad Domini misericordiam deprecandam, de salute sua magis desperans quam de Redemptoris potentia confidens, cujus finis perpetuus erit interitus. Respondit Aaron: *Oblata est hodie victima pro peccato in holocausto coram Domino; mihi autem accidit quod vides, quomodo potui comedere eam? aut quomodo placere Domino in cæremoniis mente lugubri? Quod cum audisset Moyses, recepit satisfactionem. (Ex Hesychio.)* Hodie quod tempus oporteat intelligi, aperte nobis Paulus tradidit, cum dixisset enim David: *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbatione (Psal. xciv)*. Et interpretans ipse quia de præsentem quidem tempore usurpative, proprie vero de tempore quod post adventum Domini est, oportebat intelligi quod dictum est, vide quid subdidit: *Quoniam ergo superest quosdam introire in eam, et hi quibus prioribus annunciatum est, non introierunt propter incredulitatem: iterum terminat diem quamdam hodie, in David dicendo post tantum temporis sicut supra dictum est dicens: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.* Si enim eis Jesus requiem præstitisset, nunquam de alio loqueretur post hanc diem; ergo his quæ prædicata sunt ostenditur, quia aperte tempus post adventum Salvatoris significat, in quo intelligibilis sabbati hominibus requies prædicta est. Hoc ergo Aaron ex persona dicere Ecclesiæ, ut figuram gerens, non solum Christi sed Ecclesiæ videtur, ut quia hodie obtulerunt quæ pro peccato suo sunt, et

holocausta sua, id est, quia post adventum Salvatoris deputati sunt ministrare et offerre pro pœnitentia, et philosophicam vitam exponere, alia docentes deprehensi sunt et talia in eis Ecclesiæ acciderunt, ut sacerdotum et magistrorum lugeret et ex blasphemia accedentem mortem, recte comedere bodie pro peccato non potuit, nec orationem adæpta est pœnitentia, quia Domino videlicet Christo displicebat. Tractemus ergo ipsum locum. *Immolatus erat hircus pro peccato, et oblatum in holocaustum. Quæsit eum postea Moyses et combustus erat. Et iratus est Moyses ad filios Aaron Eleazar et Ithamar, qui superaverant, dicens: Quare non manducastis quod pro peccato oblatum est in loco sancto? Quoniam quidem sancta sanctorum sunt, hoc vobis manducare oportuit, ut auferatis peccatum synagogæ, et intus manducandum esse, sicut mihi præceptum est. Ait: Cum ergo iratum eum vidisset Aaron, placide respondit ei: Si hodie obtulerint pro peccato suo holocausta sua contra Dominum, et acciderunt mihi talia, manducabo quod pro peccato hodie obtulerunt, nunquid placebit Domino? Et audivit Moyses, et placuit illi.* Quid ista significant consideremus. Nihil peccare solius est Dei, emendare sapientis est et corrigere erratorum, et pœnitentiam gerere peccati: id tamén est difficile in hac vita hominum. Quid enim tam rarum quam ut invenias virum qui se ipsum coarguat et factum condemnet suum? Rara itaque confessio de peccato, rara pœnitentia, rara in hominibus verbi ejus assertio. Repugnat enim natura, repugnat verecundia: natura, quia omnes sub peccato, et qui carnem gerit culpæ obnoxius est, ergo repugnat natura carnis et illecebraz sæculi; innocentiz integritatique repugnat etiam verecundia, quia erubescit unusquisque propriam culpam fateri, dum præsentia magis quam futura cogitat. Studebat autem Moyses peccati vacuum reperire animam, ut exuvias erroris deponeret, et nuda culpæ sine ullo sui pudore discederet; sed non invenit, quia cito impetus irrationabilis prævenit, et flamma quædam celerrimi motus animam depascitur, atque exurit ejus innocentiam. Præponderant enim futuris præsentia, et violenta moderatis, et plura paucioribus, et jucunda seriis, et asperis mollia, et tristibus læta, et illecebrosa rigidioribus, et præpropera tardioribus. Velox enim est iniquitas quæ ad nocendum occasiones suggerit. *Quia veloces pedes ejus ad effundendum sanguinem.* Lenta autem virtus omnis et diuturna cunctatrix antejudicat, et adorienda incipit: ita mens boni speculatrix consiliorum suorum est, priusque examinat quid decorum atque honestum. Iniquitas vero opere cogitationi avertit. Pigra igitur et verecunda est pœnitentia, quia premitur et revocatur præsentium pudore. Solis enim incendit futuris, quorum spes sera, tardior fructus, et ideo petitio ipsa tardior. Inter hæc spei et virtutis molimina, præcurrit impudentia, et specie præsentium pœnitentia excluditur, et tanquam exurit affectus ejus, et hujusmodi aboletur invitus;

A quærit eam lex et non invenit. Ambusta est enim fervore et fumo iniquitatis, et indignatio quædam legis movetur. Dicit Moyses devorandam fuisse pœnitentiam in Sanctis sanctorum. Sacerdotes quasi segniores increpat. Respondit Aaron providum debere esse iudicium sacerdotale, nec facile malæ sanæ conscientiz committendum id muneri, ne fiat error deterior priore. Vase enim fetido, vel oleum vel vinum facile corrumpitur ac deterioratur. Quomodo autem poterat, ubi ignis alienus erat, peccatum exuri, et hoc sub conspectu Domini, cui et occulta sunt cognita? Nunquid potest placere Domino si quis cum adhuc versetur in iniquitatibus, et injustitiam corde inclusam teneat, dicat se agere pœnitentiam? Simile est ac si quis æger sanum se simulet, magis ægrotabit, quia nihil ei prodesse potest simulatio sanitatis, cum verbo adumbretur, non ullo fulciatur subsidio virtutis. Ignis itaque alienus est libido, ignis alienus est omne injustæ incendium cupiditatis, ignis est omnis ardor avaritiz. Hoc igni nemo mundatur, sed exurit.

Nam ubi iste ignis alienus est, si quis in conspectu se offerat Domini, ignis eum cœlestis absumit, sicut Abi et Nadab, quos exussit ignis cœlestis, pariter cum his quæ pro peccato sacris fuerant oblata altaribus. Qui ergo vult mundare peccatum suum, ignem a se removeat alienum, illi soli igni se offerat, qui culpam non hominem exurit. Qui sit iste ignis, audi dicentem: *Quia Jesus baptizat in Sp̄ritu sancto et igne (Joan. 1).* Hic est ignis qui siccavit emoroum per duodecim annos sanguinem profluentem; hic est qui peccatum Zachæi abstulit dicentis, *quod dimidium bonorum suorum daret pauperibus, et si cui quidquam abstulit, redderet quadruplum (Luc. xix).* Hic est ignis qui abstersit culpam latronis. Ignis enim consumens est, qui dixit ei, *Hodie mecum eris in paradiso (Luc. xxiii).* Illos itaque sanavit in quibus simplicem et puram reperit confessionem, nihil malignum, nihil fraudulentum. Denique Judas ad remedium pervenire non potuit cum diceret: *Peccavi, quod tradiderim sanguinem justum (Matth. xxvii),* quia alienum ignemolvebat in pectore suo, qui eum inflammavit ad laqueum. Indignus enim remedio fuit, quia non intimo mentis conversus ingemuit et sedulo gessit pœnitentiam. Tantæ enim pietatis est Dominus Jesus, ut et ipsi donaret veniam, si Christi expectasset misericordiam. Hanc ergo culpam sacerdotes non auferunt, neque peccatum ejus qui in dolo se offert et adhuc in studio delinquendi est. Non enim possunt epulari in eo, quod plenum fraudis et serpentis interius cicatricis est. Cibus enim sacerdotis est in peccatorum remissione. Unde ait Princeps sacerdotum: *Meus cibus est ut faciam voluntatem Patris mei, qui in cælis est.* Quæ est voluntas Dei, nisi ea: Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris. In illo ergo subdolo cibus nullus est; denique nec ipse epulandi suavitatem capere potest, in quo non sincera et pura conscientia est. Amaritudo enim fraudis epulandi suavitatis

tem obducit, nec permittit mala conscientia ut reficiat et pascat obnoxium animum poenitentia. Ideo ergo talis affectus, talis petitio, talis poenitentia non est usui aut voluptati sacerdotibus, meritoque hircus ille qui pro peccato oblatu est in holocaustum, quia non fuit sincera hostia, exustus est, quia in ejus sacrificio ignis alienus repertus est. Non est itaque complacitum et acceptum sacrificium Deo, non est acceptum, nisi quod fuerit in divitiis sinceritatis et veritatis probatum.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

De animalibus quæ comedi debent, et quæ munda seu immunda sint.

(LEVIT. XI.) *Locutus est Dominus ad Moysen et Aaron dicens: Dicite filiis Israel: Hæc sunt animalia quæ comedere debetis de cunctis animantibus terræ: Omne quod habet divisam unguam et ruminat in pecoribus comedetis: quidquid autem ruminat quidem, et habet unguam sed non dividit eam, sicut camelus et cætera, non comedetis illud et inter immunda reputabitis. Cyrogrillus qui ruminat, unguamque non dividit, immundus est. Lepus quoque, nam et ipse ruminat, sed unguam non dividit. Et sus, qui cum unguam dividat, non ruminat. Horum carnibus non vescemini, non cadavera contingetis, quia immunda sunt vobis. (Ex Hesychio.)* Hæc de quibus nunc sermo est et ipsa divina eloquia maximam videntur habere contrarietatem. Qui enim ad Noe dixit: *Omne quod movetur et vivit, erit vobis in cibum, et quasi olera virentia tradidi vobis omnia, quomodo nunc quædam comedi de his quæ prius concessa sunt prohibuit? quomodo etiam quando faciebat bestias terræ secundum genus suum, et pecora, et reptilia, dictum est: Et vidit Deus quod essent bona (Gen. 1); et rursus, viditque Deus cuncta quæ fecit et ecce bona valde. Nullatenus autem bonum maxime et valde hoc quod immundum est esse potest, nunc autem tanquam oblitus quam de eis protulerat sententiam, quædam quidem animalium munda, quædam dixit immunda. Ergo quædam erunt bona, quædam non bona. Sed non est ita, nam et si ad modicum castigare Judæorum gastrimargiam volebat, tamen vera legis consideratio manifesta est et spiritalis præceptorum expositio, qualesque oportet esse legi studium dantes docendi intentionem legislator habet. Si enim non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei (Matth. 1v), sicut panis nutrimentum corporis, sic et lex Dei nutrimentum est animæ, ut pote rationalis rationali virtus et substantia. Et sicut in superioribus ex his quæ immolantur, figurat eos qui offerunt, per ovem significans simplicem, per vitulum mandatorum operatorem, per hædum vero poenitentem; sic etiam nunc significat per animalia eos qui eis vescuntur; ait enim sic:*

Locutus est Dominus ad Moysen et Aaron dicens: Dicite filiis Israel: Hæc sunt animalia quæ comedere debetis de cunctis animantibus terræ. Communis est lex: mandatum hoc ad omnes pertinet, totius-

que populi est justificatio; loqui enim filiis Israel, omni videlicet populo, præcepit. Quid autem præcepit loqui? *Hæc sunt animalia quæ comedere debetis de cunctis animantibus terræ.* Nequaquam autem de animantibus terræ diceret, nisi intentionem haberet ab animalibus cœlestibus distinguendi. Ibi enim leonis esse vultum, et vituli, et aquilæ, sicut et hominis, dum Ezechiel (Cap. 1) animalia cherubin tradit, edocuit; ergo in cœlestibus animalibus custodia aut alia circumspectione non egemus ut cognoscamus quæ sint munda, omnia enim similiter munda et sancta sunt, sicut sancto Deo, et ea quæ in circuitu ejus sunt significat astantia. Terræ vero animalia non omnia sunt munda, non propter naturam, sed propter nostrum excessum, et quia per iniquitatem naturam depravavimus. Sed quemadmodum munditiam eorum cognoscamus vel immunditiam, ex his quæ sequuntur intuemus: *Omne quod habet divisam unguam et ruminat in pecoribus, comedetis.* Animalium maxima virtus in unguibus esse creditur, quæ etiam cognationem habent cum dentibus, unguium siquidem est ea discernere quæ apta esui per dentes fiunt. (Ex Hesychio.) Primum enim sciendum est, quidquid a Deo institutum est mundum esse, et in ipsa institutionis auctoritate purgatum. Quid ergo est? in animalibus igitur mores pinguntur humani, et actus, et voluntates, ex quibus ipsi fiunt mundi vel immundi. Hæc itaque munda esse dicit: *Omne, inquit, quod habet divisam unguam et ruminat in pecoribus, comedetis.* Quod cum diceret, non pecora sed mores hominum discernerebat. Denique hi homines mundi sunt qui ruminant, qui in ore semper portant quasi cibum præcepta divina, hi et unguam findunt, quia duo Testamenta, Legis et Evangeliorum, credentes, se firmo gressu innocentæ justitiæque statuunt. Item Judæi ruminant quidem verba Legis, sed unguam non findunt, hoc est, quod nec duo Testamenta recipiunt, nec in Patrem et Filium fidei suæ gressum statuunt, propterea immundi habentur. Hæretici quoque, licet unguam findant, in Patrem et Filium credentes, et duo Testamenta recipientes, sed quia doctrinam veritatis in ore non ruminant, nihilominus et ipsi immundi sunt. *Quidquid, ait, ruminat et habet unguam, sed non dividit eam, sicut camelus, etc., non comedetis illud, sed inter immunda reputabitis.* Camelus est Judæus tumens per superbiam, quales Scribæ sunt et Pharisei, ad quos dicebat Dominus: *Liquantes culicem, camelum autem glutientes (Matth.*

xxiii). Ergo Scribæ et Pharisei ruminantes comedunt, quia in legis litteræ gloriantur meditatione, et in cultu sabbati, purificationisque et sacrificiorum, aliorumque similium; unguam autem non dividunt, ea quæ ab eis comeduntur, neque discernunt ab spiritu litteram, et propterea eorum scientia immunda est. Tales sunt et qui leporem comedunt, et qui chirogrillum; ruminant enim et ipsa, sed unguam non dividunt. In populari autem multitudine Judæorum utrumque accipitur, debilia quippe esse animalia hæc dicuntur, testante Dávid et Salomone utrorumque animalium debilitates. Salomon quidem cum ait: *Lepusculus plebs invalida posuit in petra cubile sibi* (Prov. xxx); David vero: *Petra refugium erinacis sive chirogrillis* (Psal. ciii); quorum unum est velox et timidum cum infirmitate, id est, lepus; aliud autem debile quidem, sed rapax et bestiale atque mortiferum dicunt, id est, chirogrillus: quod omni quidem plebeo, maxime autem Judæorum inest populo. De quibus dixit David: *Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem* (Psal. xiiii). Quantum autem timidi et infirmi filii Judæorum sint, vox divina ostendit cum dicit: *Væ cordibus trepidis et manibus remissis*. Quanta autem injustitia et feritas apud eos erat, audi Isaiam dicentem: *Quomodo facta est meretrix civitas fidelis, plena iudicii? Justitia habitavit in ea, nunc autem homicida* (Isa. i). Post hos suem dicit esse immundum, quia dividit unguam et non ruminat. Qui ergo sint qui æmulentur ac propterea illum comedere dicuntur. Petrum expositorem et magistrum suscipe: eum quippe qui habet scientiam divinorum, sed non illa bene utitur, actionibusque incongruis eam polluit, vitæque immundæ semetipsum tradidit, suem etiam ipse appellavit dicens: *Melius fuisset eis non cognoscere viam justitiæ, quam, cognita ea, retro reverti a tradito sibi sancto mandato: contigit enim illis res veri proverbii: Canis reversus ad suum vomitum, et sus lota in volutabro cæni* (II Petr. ii). Sed quod his quæ dicta sunt addidit: *Horum carnibus non vescemini, nec cadavera contingetis, quia immunda sunt vobis*; hoc est, nec cameli, nec leporis, nec chirogrilli, nec suis, quæ inter immunda iudicavit.

Nam camelus Scribarum et Phariseorum, ut diximus, personam gestat, qui per superbiam stulti-
 D
 tiæ vitio notabiles sunt, quæ contraria est sapientiæ: stultorum quippe est proprium superbire. Lepus, ut timidus, fortitudini contrarius est; chirogrillus, ut rapax, justitiæ: sus, ut vita sordida vivens et immunda, castitati contraria est. (Ex Hesychio.) Horum nec carnes comedamus, id est, nec quam videntur habere virtutem sequamur; in hypocrisi enim illam et non in veritate sectantur, multo magis autem morticina eorum tangenda non sunt, nec malis eorum communicandum est actionibus. Ipsa enim huiusmodi procul dubio morticina sunt viri. *Hæc sunt quæ gignuntur in aquis, et vesci licitum est; omne quod habet pinnulas et squamas,*

A *tam in mari quam in fluminibus, et stagnis, comedetis; quidquid autem pinnulas et squamas non habet eorum quæ in aquis moventur et vivunt, abominabile vobis et execrandum erit, carnes eorum non comedetis, et morticina vitabitis, cuncta quæ non habent pinnulas et squamas in aquis, polluta erunt.* Ex eo quod non aperte divina Scriptura genera piscium exposuit a quibus abstineri vult, superfluum est hæc in præsentii quærere, nusquam enim piscium in ea invenimus vocabula. Semetipsam ergo in hoc etiam imitatur loco (RABAN.). Verumtamen illud nunc notari oportet quia quemadmodum in spontaneis sacrificiis, quæ et dona legislator appellavit, aliquando quidem operatores legis, aliquando autem simplices, aliquando vero contemplatores, B per oblationum significavit modos, aliquando ecci qui salvantur ex gentibus, quibus et sacrificia de similia ut simplicibus deputavit; quod ostendit ex eo quod dicit: *Si anima obtulerit donum Domino, non adlens, Si anima de populo terræ, quemadmodum in aliorum sacrificiorum enuntiationibus solet: sicut ergo in illis, sic et hic per ciborum abstinentiam quales debent esse qui legem meditantur ostendere cupiens, per ruminare siquidem et unguam dividere Judæum significavit, qui debet legis implere mandata, et ab spiritu litteram dividere et legem spiritaliter intelligere.* Per hæc autem quæ nunc dicta sunt ostendit de gentibus se loqui, unde et existimo non expressis nominibus piscium memoriam factam, quia nec nomina suorum scribi super terram cupit C Ecclesia. Unde et de illa David ait: *Scribantur hæc in generatione altera* (Psal. ci), videlicet futura in cælis, ibi enim filiorum ejus scripta sunt nomina. *Hæc sunt quæ gignuntur in aquis, et vesci licitum est.* Intelliguntur per hæc hi qui ex gentibus salvati sunt, ut pote regenerationem habentes in aqua baptismatis. De quibus et Isaias dicebat: *Ecce gentes quasi stellæ situlæ* (Isai. xl), sive, ut Septuaginta, *sicut aquæ multæ, gentes multæ.* Unde et eis conveniunt quæ sequuntur: *Omne quod habet pinnulas et squamas, tam in mari quam in fluminibus et stagnis, comedetis.* Eadem etiam his qui ex gentibus sunt de meditatione legis aliis præcepit verbis: vult enim eos habere in meditatione legis pinnulas, vitamque sublimem atque cœlestem, sed expositionem legis huic similem, propter quod non pinnulam habere, sed pinnulas eos vult. Quia autem ignorantia divinæ Scripturæ gentes obtinuerat, non enim susceperant legem neque prophetas, nec alia in eis erat scientia divina subtilior, ne ergo hoc morbo permanenti et perpetuo laborarent, squamas eos habere vult, quæ facile auferrentur. Quia autem squamæ temporalem et qua facile careatur ignorantiam significant, demonstrant ea quæ de Paulo scripta sunt in apostolorum Actibus (cap. ix); cum enim zelo Judaico Ecclesiam persequeretur, ignoraretque eum quem persequabatur, facile caruit zelo propter ignorantiam; postquam cognovit quem persequeretur, vocatus a Christo, et postquam ei ab Anania evangelizatum est, squamæ

cociderunt ab oculis ejus, et mox vidit. Ergo in modum squamarum superjacebant instantes ei temporales ignorantiae. Unde nimis consequenter legislator subdidit : *Quidquid autem pinnulas aut squamas non habet eorum quæ in aquis moventur et vivunt, abominabile vobis et execrandum erit.* Sicut enim quædam piscium genera testam pro pelle habentia, quorum squama auferri non potest, tales sunt qui nec squamas ignorantiae verbo Dei deponere, nec cultum spiritus suscipere patiuntur; hi etsi in mari inveniantur baptismatis, etsi in fluminibus poenitentiae, abominabiles sunt in omnibus quæ moventur et vivunt in aquis. Et cum vitam sortiti sint in baptisate, vocationem tamen regenerationemque corruperunt, dum pinnulas et squamas non habent, sublimem videlicet vitam cognitionemque divinatorum, quæ cœlestis est, sed cor cæcum in ignorantia detinent, et propterea in his qui squamas habent non annumerantur. Intende autem quanta subtilitate sermonum, ut videlicet maxima per eos mysteria et admirabilia significans, legislator utatur. Pinnulis enim squamas conjunxit; quia quemadmodum piscibus quibus sunt squamæ, his sunt omnimodo et pinnulæ, sic quibus ignorantia temporalis est, et quæ propterea cito careri possit, his et cognitio sublimis et vita cœlestis addicitur. Horum ergo qui non sunt tales, nec carnes comedere, sed nec morticina tangere, nec aliquam communionem omnino cum eis habere oportet. Quod testatur Paulus dicens : *Si is qui frater nominatur, est fornicator aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum hujusmodi nec cibum sumere (I Cor. v).* Adulter aut avarus, aut ebriosus, aut detractor, non habet pinnulas, vitam videlicet habens sordidam et immundam; idolorum autem cultor in his qui squamas habent non computatur, duram quippe et in morem testæ, atque insanabilem habere videtur divinatorum ignorantiam; alias nequaquam postquam Deo conjunctus est ultra servisset idolis. (*Ex Gregorio.*) Præterea notandum est quod pisces qui pinnulas et squamas habent, dare saltus etiam super aquas solent. Quid ergo pinnatis piscibus nisi electæ animæ figurantur, quia profecto solæ in cœlestis Ecclesiæ corpus transeunt; quæ modo virtutum pinnulis fultæ, saltus dare per cœleste desiderium sciunt, ut supernam contemplationem appetant, quamvis in seipsis iterum ex mortali carne relabantur. Soli ergo in electorum corpore quasi cibus electus transeunt, qui in eo quod in imis deserviunt, aliquando superna conscendere mentis saltibus sciunt, ne semper in profundis curarum lateant, et nulla eos amoris summi quasi liberi aeris aura contingat. Qui ergo rebus temporalibus occupantur, tunc bene exteriora disponunt, cum sollicitate ad interiora refugiant, cum nequaquam foras perturbationum strepitus diligunt, sed apud semetipsos intus in tranquillitatis sinu requiescunt.

Hæc sunt quæ de avibus comedere non debetis, et vitanda sunt vobis : Aquilam, et gryphem, et halia-

et milvum ac vulturem juxta genus suum, et omne corvini generis in similitudinem suam : struthionem et noctuam, et larum et accipitrem juxta genus suum : bubonem, et mergulum, et ibidem, cygnum et onocrotalum et porphyriionem, herodionem et charadriam juxta genus suum, upupam quoque et vespertilionem. (Ex Hesychio.) Nec eorum qui ad contemplationem vacant vitam, in hoc legislator indiscussam reliquit; sed quemadmodum in oblatione sacrificiorum proprium eis legis capitulum deputavit, ita et in inquisitione ciborum fines eis proprios dedit, quos producens et terribiliores faciens, non sicut de pecoribus et de piscibus, etiam de his sancit. Ibi enim ait : *Hæc sunt animalia quæ comedere debetis, de cunctis animantibus terræ;* et rursus : *Hæc sunt quæ gignuntur in aquis, et vesci licitum est;* hic autem : *Hæc sunt, inquit, quæ de avibus comedere non debetis, et vitanda sunt vobis.* Vere abominatione dignum est et valde inter illicita atque nimis evitanda connumerandum, contemplationi vacantem quempiam, sponte tales habere maculas quales per denumeratas aves legislator significat; ait enim *aquilam, et gryphem, et haliaetum, et milvum ac vulturem juxta genus suum.* Rapaces et cibum alienum male sectantes, quæstibusque injustis gaudentes, per prædicta significat; quia enim quidam inveniuntur in ecclesiis inter eos qui putantur contemplationi operam dare, qui non quemadmodum debent ad hoc vacant, sed frustra inflantur, audi Paulum dicentem : *Si quis alta docet et non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, et ei quæ secundum pietatem est doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones et pugnas verborum, ex quibus exoriuntur invidia, contentiones, blasphemiae, suspiciones malæ, confictiones hominum mente corruptorum, et qui a veritate privati sunt, existimantium quæstum esse pietatem (I Tim. vi).* Hos ergo significant ea, quæ nunc enumerata sunt, animalia victum ex rapina conquirentia : quædam autem ex his alias aves invadunt, et ex venationibus earum nutriuntur; alia vero in domos ingredientia diripiunt quæ repererint, ne quidem gerentium se obsoniis parentia; quibus sunt similes quidam qui *penetrant domos, et captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis (II Tim. iii);* quas Paulus arguit. Vultur rixis et bellis gaudet, propter cadavera præliorum, in tantum ut etiam sequatur exercitum. Non ergo oportet aliorum casibus pasci atque nutriri eum qui contemplationi dat operam. Corvini ergo generis animalia sunt affectionis expertia, quod manifestum est ex eo quod emissus a Noe ex prima cum corvus avolatione transgressus est, cui similis Judas circa suum magistrum fuit et Dominum. Struthio avis quidem est, sed volare non potest, totamque vitam suam circa terram occupat, quales sunt quidam Deo militantes et sæculi negotiis se implicantes. Noctuam vero, pro qua Septuaginta *glaucum* dixerunt, hanc asserunt in nocte acuti esse visus, sole autem apparente minus utilitate oculorum frui; tales sunt qui Legis gloriantur contemplati- ne

et scientia, lucem evangelicæ conversationis capere non valentes. Larus animal est in utroque vivens, id est aqua et terra; qui sicut avis quidem volat, ut aquaticum autem natat: cui non male comparantur hi qui simul circumcisionem venerantur et baptismum, ad quos Paulus dicit: *Si circumcidimini, Christus vobis nihil prodest* (Galat. v). Accipiter inter rapaces aves est; habet autem quiddam aliud, propter quod a legislatore positus est; mansuescit quippe et cooperatur ad rapacitatem; quem imitantur hi qui mansueti quidem videntur esse et sensu tranquilli, sunt autem cum potentibus et avaris atque rapacibus. Nycticorax animal est quod in nocte tantummodo rapit atque operatur, sicut sunt gentes intelligibiles noctis operibus, quæ sunt: fornicatio, immunditia, impudicitia, idolorum cultus, et his similia (*Ibid.*). Ibis et porphyrio, et quem Septuaginta nominant pelicanus, et cygnus, et herodius, et charadrius, longi esse colli, trahereque cibum ex altitudine terræ atque aquarum dicuntur: quæ animalia imitari, nec de inferioribus evellere cibum, sed de cælestibus. Ille siquidem contemplationi vacat, qui ad superiora mente contendit, et non solum intelligibilem, sed et sensibilem cibum a Deo expectat: unde ait Dominus: *Nolite solliciti esse animæ vestræ quid manducetis, neque corpori quid induamini. Scit enim Pater vester cælestis quia omnibus his necesse habetis* (Matth. vi). Upupa lugubre animal amansque luctuam est: sæculi autem tristitia mortem operatur, propter quod oportet eum qui diligit Deum semper gaudere, sine intermissione orare, in omnibus gratias agere, quia gaudium fructus est spiritus. Vespertilioes circa terram volant, ita ut pennis pro pedibus utantur quando ambulant, quod indignum est in eis qui contemplationi dant operam; quorum enim est volatus circa terram, horum etiam contemplatio procul dubio in terrenis occupatur. Non ergo incredulus sis nec dubites, quod etiam hæc quæ nunc dinumerata sunt animalia ad ostensionem figuramque eorum a quibus abstinere debent contemplationi vacantes posuit legislator. Sed, inquit, Quomodo horum animalium non cibum sed imitatio prohibetur; cur pelicano et nycticoraci David propheta semetipsum comparaverit, dicens: *Similis factus sum pelicano in solitudine, factus sum sicut nycticorax in domicilio* (Psal. ci); per aquilam autem Moyses ipsum significet Deum dicentem ad Israel, *Quomodo portaverim vos super alas aquilarum* (Exod. xix)? nam et prophetæ leonem Christum appellant; leonem autem e diverso Petrus esse diabolum dicit: nec tamen secundum hoc leo Christus secundum quod diabolus dicitur, absit a nobis, absit ista impietas; sed quia simul regium, nec non rapax atque immite est animal, cumque dignitatem laudabilem, vituperabilem tamen operationem gerat, quod quidem laudabile habet, hoc in Christi regno accipitur, quod autem vituperabile in diabolo, id est, rapacitas, immansuetudo. Quod et in aquila considerantes, sine aliqua dubietate reperimus: propter altitudinem

enim volatus ejus, figuram ejus in Deum Moyses sumpsit; quia vero rapax, a cibo ejus abstinendum dixit. Propheta autem David, lugens hominem in peccato constitutum, nycticoraci hunc sicut in nocte viventem comparavit; per pelicanum autem, ut pote per animal amans solitudinem, figuravit eum qui forsitan amicis desolatus est aut cognatis, aliorumque similibus societate destitutus. (*Ex Augustino.*) Sed ut hæc cuncta breviter replicentur de exemplo animalium, vitam damnat informem et criminibus tortuosam.

(*Ex Hesychio.*) Cum autem in cibum suum prohibet, reprehendit utique cœnosam, et luteam, et gaudentem vitiorum sordibus vitam; ut cum leporem accusat, deformatos utique in feminis viros damnat. Quis autem mustellam cibum faciat? sed furtum reprehendit; quis lacertam? sed odit vitæ incertam varietatem; quis postremo stellionem vesci possit? ut hæc lex magnopere prohiberet, sed maculas mentium execratur; quis accipitrem, aut milvum, aut aquilam? sed odit raptorem, violento scelere viuentes; quis vulturem? sed execratur prædam de aliena morte quærentes. Sic et cum corvum prohibet, voluntates nigras; passerem quoque dum interdicat, intemperantiam coarguit; quando noctuam, odit lucifugas varietates; quando casandrium [charandrium], genus aulam nimis diligens, linguæ intemperantiam; quando cygnum prohibet, cervicis altæ superbiam denotat; quando vespertilionem, quærentes tenebras noctis, similiter et errores.

C *Omne de volucris quod graditur super quatuor pedes, abominabile erit vobis. Quidquid autem ambulat quidem super quatuor pedes, sed habet longiora retro crura, per quæ salit super terram, comedere debetis: ut est bruchus in genere suo, attacus atque ophiomachus, ac locusta, singula juxta genus suum.* Ab omni mundo ecce peccato atque actione sordida eos qui contemplativam vitam pollicentur oportet; propterea quicumque quidem volatilibus similes sunt supernorum, videlicet assequi contemplationem promittentes quæ ducit ad cœlos; sed reptilibus comparantur, quia pascuntur terram, et concupiscentiis operam dant, etiamsi in quatuor ambulant pedes, id est, etsi evangelicam simulant prædicationem, quæ dicit: *Non veni vocare justos, sed peccatores in penitentiam* (Matth. ix); et: *Non habent necesse sani medicum, sed qui male habent* (*Ibid.*); a quo latro salvatus est, et adultera justificata. Et qui plus debebant, plus diligere ignoscentem dicuntur: sed tamen quia non secundum veritatem socialem amplectuntur vitam, abutuntur autem compassione prædicationis pro suis voluptatibus, immundi sunt atque abominabiles, ut pote qui in tali conversatione et in tanta scientia turpem quamdam ingrediuntur et immundam vitam. Quibus autem sunt crura excelsiora pedum, ut per ea exsiliunt a terra, inter munda propterea ponuntur, quia cum sint in carne, non secundum carnem militant, sed a sordidis exsiliunt actionibus, et sæcularibus hominibus, ut do-

ceant eos atque instruant, permiscantur; ita ut et cum adulteris aliquando et cum publicanis habitent, et tamen immundis eorum non commisceantur actionibus: resiliunt enim ab eis et volant, et cum societatem peccati ipsorum refugiant, peccatoribus tamen, ut eos a peccatorum sordibus liberent atque revocent, plerumque cohabitant; sicut Dominus: *Qui peccatum non fecit, nec in ore ejus dolus fuit* (I Petr. II), cum peccatoribus comedebat et bibebat, doctrina eos institutioneque justificans, et ad sui provocans æmulationem, nihil eorum ipse imitans, nec ab eis inquinatus; propter quod dixerunt Cantica canticorum: *Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens super colles* (Cant. II).

Oportet ergo nos habere crura sublimiora pedibus, non qualia Judæorum pedes habent, qui in utrisque vestigiis suis, in lege videlicet et prophetis, claudicant, sed qualia habent ea quæ dicuntur cherubin. De quibus dictum est: *Et crura eorum crura recta, et pinnati pedes eorum* (Ezech. I). Recte et indeclinabiliter in evangelicis pedibus, de quibus dictum est: *Calceati pedes in præparatione Evangelii pacis* (Ephes. VI); hic quamvis super terram ambulet, quamvis cum peccatoribus, dispensationis cujusdam gratia juvenisque, conversetur, illud implens apostolicum: *Si quis vos vocat infidelium ad cœnam, et vultis ire, omne quod vobis appositum fuerit comedite, nihil interrogantes propter conscientiam* (I Cor. X), tamen volatile permanet et mundus est, sciens a terra emicare atque exsilire, et non adhærens sæcularibus actionibus. Bene autem talium animalium etiam vocabula protulit legislator, bruchum et locustam, attacum atque ophiomacum nominans. Cujus autem operationis sint sive virtutis, Nahum propheta satis explanat, ait enim: *Bruchus expansus est et avolavit; custodes tui quasi locustæ locustarum, quæ consistunt in sepibus in die frigoris* (Nahum, III): vel sicut Septuaginta: *Emicavit sicut attelaus commixtus tibi, sicut locusta quæ transcendit maceriam in die frigoris*. Ex quibus cernis quia et si peccatoribus commisceamur, et si in die gelu sive pruinae, id est, abundantiae peccati: *Cum enim, inquit, abundaverit peccatum, refrigescet charitas multorum*, transiliumus maceriam, spinosam videlicet peccatorum coactionem, non similes effecti eis, sed subjicientes eos nobis, ut fiant doctrinae obediētes, aperte salvamus et salvabimur. Unde ait Paulus: *Factus sum Judæis sicut Judæus; his qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, cum ipse sub lege non essem; his qui sine lege sunt, quasi sine lege essem, cum ipse sine lege Dei non essem, sed sub lege essem Christi: omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifacerem* (I Cor. IX). Sed tamen in morem bruchi impetum facere et evolare necesse habemus, ut sicut locusta sive attacus esse qui pro hujusmodi attacum dicunt, exsilire possimus et emicare: sic enim apte conveniet, quod in eodem propheta sequitur: *Sol ortus et elevatus est, et non est inventus locus ejus: quoniam orto justitiæ sole qui illuminat abscondita,*

emicant atque exsiliunt hi qui cum peccatoribus conversantur ad solatium justitiæ, et non jam locus illorum ille esse cognoscitur, cujus habitum pridem demonstrabant, cum quodammodo venerarentur quos et erat necesse salvari. Ophiomaci autem ab appellatione manifestatur et virtus, quem imitari bonum est, et intelligibilibus repugnare serpentibus: *reminiscentes quod non sit nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiæ in cœlestibus* (Ephes. VI): hi sunt quippe intelligibiles serpentes et venenati dracones.

Quidquid ex volucris quatuor tantum habet pedes execrabile erit vobis, et quicumque morticina eorum tetigerit polluitur, et immundus erit usque ad vesperum; et si necesse fuerit, ut portet quidpiam horum mortuum, lavabit vestimenta sua, et immundus erit usque ad solis occasum. Omne animal quod habet quidem unguam, sed non dividit eam, nec ruminat, immundum erit, et quidquid tetigerit, illud contaminabitur. (Ex Hesychio.) Quod reptilia volatiliū quæ in quatuor ambulant pedes, eos qui abutuntur evangelicam vitam, et vitam sectantur sordidam et immundam significent. Dividere autem unguam, sicut hic Septuaginta dicunt, sed non ruminare, id est legem quemadmodum oportet meditari, et litteram dividere ab spiritu, sed non ea quæ in ea scripta sunt operari, neque ita conversari in præcedentibus ostendimus; unde necessarie eorum morticina, id est, actiones in quibus peccati morte intereunt, fugere præcepit, et nullo modo participari talibus, nec contingere ea; non solum autem tangentes, sed et portantes aut accipientes quidpiam ex eis pollui-mur. Portat autem peccata, qui dicit malum bonum, et amarum dulce, et tenebras lucem: quod Isaïæ prophetæ reprehenditur voce, quia per hoc exercens alium ad iniquitatem, et invitans ad malum, a quo prohibere debuerat, super semetipsum quodammodo suscipit jugum (Isa. V). Non autem oportet quempiam peccatum alterius in semetipsum transferre. Ob hoc enim et David ait: *Et ab alienis parce servo tuo* (Psal. XVIII). Si enim alienorum participes efficiamur peccatorum, immundi usque ad vesperam permanemus, id est, usque dum agamus poenitentiam, hanc enim vesperam David ait: *Ad vesperam demorabitur fetus, et ad matulinum lætitia*. Propterea lavari quoque vestimenta legislator præcepit, aperte demonstrans quod immundissimus usque dum actiones nostras lacrymis diluamus.

CAPUT II.

De immunditiis morticinæ animalis.

(Ibid.) *Quod ambulat super manus ex cunctis animantibus quæ incedunt quadrupedia, immundum erit; qui tetigerit morticina eorum pollutus usque ad vesperam; et qui portaverit hujuscemodi cadavera, lavabit vestimenta sua, et immundus erit usque ad vesperum: quia omnia hæc immunda sunt vobis.* (Ex

Jesychio.) Nullum lex peccatum præterit tacite, sed quæcunque actiones per evangelicum Testamentum prohibita sunt, textus has prius ænigmatibus utriusque sanctionis consonantiam discens, confitearis Deum qui in eis locutus est, timensque recedas ab omnibus quæ prohibuerunt. In quatuor ergo incedit qui ad evangelicam conversationem migrat; ambulat autem in manibus, qui quæstus eam causa lucrifera turpis adipiscitur, manus cito imponens, ut ex ea quidpiam capiat commodi, hic omnibus recte connumeratur atque comparatur bestiis. Sive enim adulterum dicas, sive avarum, sive homicidam, sive detractorem, sive blasphemum, in his omnibus est, ut pote omnium peccatis communicans per injustam manus impositionem. Hujus morticina sunt hi quibus manus imposuit. In ipsis enim palitur peccati mortem. Qui ergo tangit ea et qui levaverit ex eis, recte polluitur; qui quidem tangit ea, id est, qui conversatur dicit, quia nullatenus competentem dignitatem arripuerunt, quam capientes, olim omnimodo per hanc justificati sunt, sed post hæc in antiquis iniquitatibus permanent. Sed et qui portaverit ex eis, veluti portans falsum testimonium, perhibendo, et dicendo dignum qui indignus est, immundus erit usque ad vesperam, quam superius diximus poenitentiam: lavans autem vestimenta mundabitur.

Hoc quoque inter polluta reputabitur de his quæ moventur in terra: Mustela et mus, et crocodilus, singula juxta genus suum; migale et camelson, et stellio ac lacerta, et talpa, omnia hæc immunda sunt; qui tetigerit morticina eorum, immundus erit usque ad vesperam. (Ex eodem.) Nec nunc Dei creaturam legislator accusans immunda haberi hæc præcepit animalia; nam quomodo ea alio divinæ Scripturæ loco reperies esse laudata. Salomon quippe in Proverbiis dicit: *Quatuor sunt minima terræ et hæc sunt sapientiora sapientibus (Prov. xxx).* Inter quæ leporem, sive, secundum Septuaginta, *erinacium*, et stellionem computavit: quorum unum superius cum camelo et lepore ut immundum lex accusavit; stellionis autem nunc mentionem fecit. Non ergo natura eorum immunda est, sed nec omnis actio; nam quomodo poterant ista laudari? Sed quædam circa ipsa sunt actiones aptæ irrationabilibus animalibus, et quæ nullum iudicium exigunt, quæ neque nobis aptæ sunt, nec propriæ nostræ sunt, atque propterea quando a nobis continguntur, immundos nos faciunt. Per terram vero repere non est hominum, quibus concessum est ut recti incedant cælumque respiciant: quia super terram repere est sordida opera terrenaque gerere, quæ per differentiam animalium, quæ nunc denumerata sunt legislator significavit. Mustela enim animal est dolosum et valde furti vacans. Mus propter ventris ingluviem multa quotidie pericula sustinet. Crocodilus duri corii et malitiosus est, lutoque pascitur. Migale animal est compositum, non natura sed vitæ conditione ad deridendum aptum, id est, ut dolos faciat, ea rapiat, ventrem-

PATROL. CVIII.

que repleat: propter quod compositum nomen accepit ex utroque animali, ex quo hæc habet vitia. Cameleon in malo miserescit, et præ infirmitate mansuetum esse se fingit, cum sit immansuetum animal. Stellio, id est, ascalobotis, nimis quidem parvulus vel miserimus, venenosus tamen est. Lacerta in sepulcris habitat. Talpa cæcum est animal, quod de terra generatur; dicunt enim eam de terra simul et pluvia creari corrupto luto, cum prius pluviam suscipit. Hæc ergo immunda sunt, de omnibus quæ repunt super terram; non quia alia non sunt immunda, sed quia hæc maxime sunt, propter quod pollutionem majorem habent, sive malitiam. *Omnis qui tetigerit morticina eorum, immundus erit usque ad vesperam.* Bene ergo probat intentionem legislatoris ipsa littera. Si enim immunda natura essent, ea quæ nunc dicta sunt animalia, oportebat immundum esse, et qui ea viventia tangeret. Nunc autem qui tetigerit morticina eorum, ipse solus immundus est. Morticina eorum sunt prædictæ actiones, id est, dolus, furtum, duplicitas sive ironia, et circa aliæ occupatio, nec non circa terrena festinatio, ex qua mentis cæcantur oculi. Quia ergo in his animæ contingit mors, morticina recte nominantur; et qui ea tangit, id est, qui in eis polluitur, sicut et Paulus ait: *Bonum est homini mulierem non tangere (I Corinth. vii)*, procul dubio immundus est. Nihil enim sic hominem polluit, ut peccatum, usque dum vespera veniente, de qua David dicebat: *Ad vesperum demorabitur fetus (Psal. xxix)*. Ait autem de poenitentia, intelligibili purificatione ut diluamus.

Et super quod ceciderit quidquam de morticinis eorum polluetur, tam vas ligneum et vestimentum, quam pellis et cilicia, et in quocunque fit opus, tingentur aqua, et polluta erunt usque ad vesperam, et sic postea mundabuntur. Vas autem fictile, in quo horum quidquam intro ceciderit polluetur, et idcirco frangendum est. (Ex eodem.) Admirabili divisione etiam nunc utitur legislator: quia enim aliquando ex negligentia, aliquando peccamus ex opere malorumque studio, sicut illi de quibus Salomon in Proverbiis dicebat: *Cui vix? Cujus patri vix? Cui iræ? Cui rixæ? Cui sine causa vulnera? Cui suffusio oculorum? Nonne his qui student vino, et vacant calicibus epotandis (Prov. xxiii)?* Recte hos inter eos qui tangunt morticina posuit, qui venientem animæ negligentiam et ob stuporem defectumque virtutum delinquant: quemadmodum David surgens meridie de stratu suo, et ambulans in solario, et Uriæ uxorem lavantem se videns, captus a muliere est, quæ nimis erat pulcherrima; qui adulterium simul homicidiumque commisit (*II Reg. xi*). In hos cadere morticina dicuntur; neque enim ipsi ad peccatum festinaverunt, sed inciderunt in eis, et quodammodo super se cadens peccatum suscipiant; quia autem omnino susceperunt et non resistunt, propterea recte immundi sunt. *Tam vas ligneum et vestimentum, quam pellis et cilicia;* id est, sive vitam levem quandam et mediocre habet. Ta-

lia enim sunt vasa lignea, aut tangendum [Al., A ad legendum] sufficientem sicut est vestimentum, sive patientem, quam pellis significat, sive eam, quæ est patientium; hanc enim cilicium sive saccus significat. Omnino autem vas est in quo opus possit agi virtutis; sic enim intelligis, in quocunque sit opus, polluta erunt usque ad vesperam, id est, usque tempus poenitentiae.

Tingetur autem aqua lavacri vel lacrymarum et mundabitur: *Vas autem fictile*, qui totus terrenus est, id est, luto sæculi conspersus. In hunc si inciderit morticinum, peccatum quod ad mortem est, interiusque eum penetret, domineturque ei: sicut David dicebat: *Et induit se maledictionem sicut vestimentum, et intravit sicut aqua in interiora ejus* (Psal. cviii), qui non solum ingredi maledictionem, sed et dominari in eo in quo ingressa est dicit, necessario illud conteri præcepit. Neque enim ejus immunditia sicut aliorum facile purgari potest, labore quippe multo et contritione, et quodammodo reformatione contritæ et humiliatæ mentis eget, sicut ait David, si mundari vult. Unde et beatus Paulus eum qui cum uxore Patris fornicatus est in tantum contrivit, ut *Satanæ eum traderet in inmeritu carnis, quatenus in tali contritione salvaret spiritum* (I Corinth. v).

Omnia cibis quem comeditis si fusa fuerit super eum aqua, immundus erit; et omne liquens quod bibitur de universo vase immundum erit. (Ex eodem.) Cibum esse et potum in omni vase, bonas actiones intelligimus; propterea enim dixit, *Cibus quem comeditis, et liquens quod bibitur*, quia malarum actionum et cibus et potus prohibetur, id est, earum communicatio. Si ergo in aliqua bonarum actionum quæ in omni vase sunt, id est, in omni homine, sive principe, sive plebeo, sive sapiente, sive imperito, unum quodlibet eorum quæ dicta sunt inciderit morticinorum, necessario immundus erit. Nam et si non ab initio mala quadam intentione actionem bonam cæperit, sicut hi faciunt qui propter negotiationem vel lucrum pietatem fingunt, postea autem inciderit actioni ejus superbia, dolus aut hypocrisis, vel simile quidpiam quod morticinum ut pote mortem quodammodo participantem inferens dicitur, erit et hic immundus. Bonam siquidem actionem mala subingrediens intentio polluit.

Quia autem addidit legi quæ est de cibo, *Si fusa fuerit super eum aqua*, ostendit eas quæ sunt post baptismum actiones, quæ sint; et sermo ei de fidei et baptizato est; de infidei autem actione nullam mentionem facit. Quod probat beatus Paulus, dicens: *Scripti vobis in Epistola: Non commisceri fornicariis. Non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exisse. Nunc autem scripsi vobis: Si is qui frater nominatur, est fornicator, aut immundus, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut*

rapax, cum hujusmodi nec cibum sumere: quid enim mihi de his qui foris sunt judicare (I Corinth. v). Intantum nullus ei sermo est de actione sive conversatione eorum qui foris sunt.

CAPUT III.

Fontes et cisternæ a morticinis mundæ sunt, non vasa fictilia.

(Ibid.) *Et quidquid de morticinis istiusmodi ceciderit super illud, immundum erit; sive clibani, sive chytropodes destruantur: et immundi erunt. Fontes vero et cisternæ et omnis aquarum congregatio munda erit. Qui morticina eorum tetigerit, polluetur.* (Ex Hesychio.) Si autem clibani et chytropodes nocentur, quomodo non magis aquarum collectiones in quibus contingit animalia hæc incidentia computrescere? Sed putas: Quid clibani vel chytropodes significant? Magistros videlicet in quibus cibi sacræ doctrinæ coquantur, operationis Spiritus igne supposito. Non est autem mirum clibanos eos per metaphoram et chytropoda appellari, quia in multis scimus divinam Scripturam talibus usam nominibus. Nam David *Moab*, id est, gentem, *lebetem* appellavit. Ait enim: *Moab olla spei meæ* (Psal. lxx), propter baptismatis aquas quæ in eis calefiunt. Sed et Ezechiel *lebetem* Jerusalem appellat, sed plenum carnibus, sive, ut Septuaginta, *veneno*, viros in ea male docentes, et viventes significans.

Secundum hanc ergo rationem clibani et chytropodes quibus coquantur cibi videlicet *populi doctrinæ* dici possunt. His ergo si inciderit morticinum, id est, si peccanti [Al., peccati] mortificantis actio supervenerit, immundi sunt et destruantur, quia qui docent non furari furantur, et qui prædicant non mœchari mœchantur. Doctrina autem siquidem bona est, non est immunda, nec divina propter hoc abominantur eloquia, quod ex eis quidam forsitan immundi prædicatores effecti sunt; et propterea fontes, videlicet opulentas doctrinas, et cisternas sive lacus, linguas loquentes mediocria et doctrinam mutuam habentes, sed et collectiones aquarum, eos qui undique hujusmodi verborum affluentiam congregant, esse munda.

Bene autem lex subdidit, *Qui morticina eorum tetigerit polluetur*, ubi Septuaginta edunt, *Qui vero tetigerit omnem immunditiam animæ morticinorum ipsorum immundus erit*. Et animam addiderunt, ne forte putares de repentibus sensibilibus aut bestiis dici: nam eorum qui tangit morticina, non animæ sed corporis immunditiam tangit.

Ergo de doctoribus intelligendum est, qui immundi facti sunt immunda quadam et mala actione. Horum enim doctrinis quando fuerint secundum legem Dei intendere, operibus autem eorum nullo modo communicare, nec tractare ea, vel omnino contingere debemus, reminiscentes verborum Domini, quæ ad confirmationem presentium dixit a populum sive discipulos: *Super cathedram Moysæ sederunt scribæ et Pharisei; omnia quæcunque di-*

runt vobis facite, et custodite : secundum autem opera A eorum nolite facere (Matth. xxiii).

Si ceciderit super sementem non polluit eam : sin autem quispiam aqua sementem perfuderit, et postea a morticinis tacta fuerit, illico polluetur. (Ex eodem.) Nihil indiscussum relinquit legislator, sed omnia in subsequenti discutit, perfectionem legis spiritalem probare desiderans, etsi imperfecta eis videbatur, quando solam intuebantur litteram.

Differentiam igitur hic infidelium, qui necdum baptizati sunt exponit, et semen utrosque appellat, ut pote qui susceperunt regni prædicationem, de quibus Dominus parabolam seminis proponens dicebat : Bonum semen, filii sunt regni (Matth. xiii); sed sementem, quæ necdum seminata est, unde Septuaginta ediderunt : semen sativum, quod seminabit, id est, B quod necdum seminatum est, seminandum autem est; eos qui necdum baptizati sunt, baptizandi autem sunt, recte appellavit. Super hos si quid prædicatorum morticinorum cadat, quia necdum cautelam mysteriorum acceperunt, nec integram Dei cognitionem conquisiverunt, quæ illos possit removeri a supervenientibus ex negligentia peccatis, mundi esse dicuntur, propter prædictam causam venia digni : super quos vero fusa fuerit aqua, videlicet baptismatis, hi necessario immundi sunt, si unum ex his quæ morticina sunt super eos inciderit. Oportuerat quippe tanti participatione doni, ad eorum pertinere custodiam. Terret igitur Dei Spiritus eos qui olim perceperunt baptismum, ut non ex negligentia peccantes immundi flant.

Si mortuum fuerit animal quod licet vobis comedere, C qui cadaver ejus tetigerit, immundus erit usque ad vesperam; et qui comederit ex eo quidpiam atque portaverit, lavabit vestimenta sua, et immundus erit usque ad vesperam. (Ex eodem.) Quemadmodum peccatores permanentes in peccatis abominandi sunt, ita justis omni studio concurrendum est, scientibus nobis quod ex eis sanctificamur. Si autem mortui fuerint gravi peccati morte, non debemus tangere illorum vitam, nec eorum conversationis esse participes, scientes quod si quis tetigerit, immundus erit usquequo etiam ipse poeniteat. Sed et qui comederit de morticinis eorum, id est, qui eos defenderit quasi advocatus peccatorum ipsorum vel auxiliator, et propterea illorum in se peccata suscipiens, necesse habet lavare D vestimenta sua, videlicet actiones, quia et ipse usque ad vesperam, id est, usque dum poeniteat, immundus erit.

CAPUT IV.

De animalibus reptilibus.

(Ibid.) Omne quod reptat super terram abominabile erit, nec assumetur in cibum. Quidam super pectus quadrupes graditur, et multos habet pedes, sive super humum trahitur, non comedetis, quia abominabile est : nolite contaminare animas vestras, nec tangatis quidquam eorum, ne immundi sitis. (Ex Hesychio.) Jam et hæc superius legislator exposuit, nunc autem ideo repetit, ut frequenti meditatione ad custodiendam

legem moveat auditorem. Quamobrem et a nobis recapitulanda sunt, quia et quiddam novum addidit præsentī sanctioni, necessariam eis adjiciens actionem meditationis. Quæ reptant ergo super terram, hi sunt qui terrena sapiunt, et qui lutulentis pascuntur actionibus. Super pectus sive super ventrem similiter gradiuntur, gastrimargiæ operam dantes. In quatuor gradiuntur super terram, qui prædicationem evangelicorum librorum, pro eo quod salus in eis peccatorum prædicatur, abutuntur in luxuriosam vitam, non intelligentes quia peccatores non ut maneant peccatores, sed ut cessent a peccatis provocat prædicatio; sed eis qui in quatuor ambulant, addidit, et multos habet pedes, ostendens quod li et si non solum ex evangelicis libris, sed ex aliis Scripturis, atque ex varia sicut ipsis videtur doctrina hoc confirmare cupiunt, erunt et sic immundi. Et, ut breviter dicatur, Omne quod reptat super terram, id est, qui terrena sapiunt, declinare nos oportet et fugere, scientes quia eorum communicatio polluit, et similiter immundus est agens, agentique concurrents.

Ego enim sum Dominus Deus vester : sancti estote quoniam et ego sanctus sum; ne polluatias animas vestras in omni reptile quod movetur super terram. Ego Dominus, qui eduxi vos de terra Ægypti, ut essem vobis Deus : sancti eritis, quia ego sanctus sum. (Ex eodem.) Omnino prohibet esse nos socios eorum qui terrena sapiunt, nec si potentes quidam sint, nec si justitiam aut sapientiam fingant, nisi forte sacerdotio vel aliqua qualibet amiciantur dignitate. Unde C breviter omnium repentium, quæ super terram moventur, mentionem fecit, non simpliciter hoc quod est reperere respuens, sed super terram reperere. Nam humiliari quidem bonum est; ut autem ad terrenam declinetur sapientiam, non est bonum; nec utilis est animabus talis humilitas, a qua liberare volens, Ego sum, inquit, Dominus Deus vester : id est, ad cuius imaginem facti estis, ut cœlestia sapiatis. Unde ait : Ne polluatias animas vestras, Primum quidem quia donatum est animæ esse ad imaginem Dei, et maximam in ea esse sanctificationem vult, ut pote quæ principatum super omne animal tenet.

Deinde ostendit pollutionem quam odio habet non esse de mortuis corporibus aut cibis, immundis corporibus, sicut quidam putant factis, sed eam quæ animabus ex actionibus malis evenit. Dicens autem non oportere in cunctis reptilibus quæ moventur super terram animas nostras pollui, omnino competenter addidit : Ego Dominus, qui eduxi vos de terra Ægypti, ut essem vobis in Deum, per Ægyptum, Ægypti demonstrans mala et omnia opera tenebrarum : Ægyptus enim contenebratio interpretatur, quibus si quis vere carere voluerit, et eum qui vere est Deus habere suum Deum, non solum idololatriam cavere debet, sed si vere ei adhærere desiderat, quia ille sanctus est, ipse quoque sanctimoniam studeat, sine qua nemo videbit Deum.

Ista est lex animantium et volucrum et omnis animæ viventis, quæ movetur in aqua et reptat in terra, ut

differentias noveritis mundi et immundi, et sciatis quid comedere aut quid respicere debeatis. (Ex eodem.) Ergo non cibi nos mundos reddunt, nec polluunt, sed nos eos, siquidem nos vivificamus ea quæ comeduntur. Et quemadmodum omnis cibus bonus et nihil rejiciendum est, quod cum gratiarum actione percipitur; sanctificatur enim per verbum Dei, sicut ait Paulus, et orationem (I Timoth. iv), sic ea quæ comeduntur, ea videlicet quæ nutriunt animam, id est, bonas actiones, nos vivificamus, si bene eis ulamur; sin autem male, non vivificamus, sed mortificamus: qui enim ex iniquitate facit eleemosynam, mortificat ejus virtutem sive potentiam; et qui a cibis abstinent, per linguam vero fratribus detrahunt, de quibus David dicit: *Qui devorant plebem meam sicut escam panis (Psal. xliii)*, mortificant hi abstinentiam.

CAPUT V.

De mulieribus quandiu post partum immundæ sint.

(CAP. XII.) *Locutus est Dominus ad Moysen dicens: Loquere filiis Israel et dices ad eos: Mulier si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus, juxta dies separationis menstruæ, et die octavo circumcidetur infantulus; ipsa vero triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ, omne sanctum non tanget, et nec ingredietur sanctuarium, donec impleantur dies purgationis ejus: sin autem feminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus, juxta ritum fluxus menstrui, et sexaginta et sex diebus manebit in sanguine purificationis suæ. (Ex Hesychio.)* Per litteram igitur, semen suscipiens est mulier, quæ viri concepit ex semine. Hanc septem diebus esse immundam dicit. Et hoc quamobrem? Videlicet quia sator immundus est, ut pote hæres Adam, qui per transgressionem immundus factus est, atque ita Evæ mixtus, omne genus humanum fecit immundum. Aperte autem hoc in sacra Scriptura legitur, quod postquam exiit de paradiso, mulierem suam Adam cognovit, atque ita deduci cepit humanum genus. Septem autem dies ideo mulierem esse præcepit immundam, quia Adam, per cujus semen suscepit immunditiam cum genere, vitam quoque nostram polluit; vel septem dierum numerus significat, per quem tempora revolvuntur, propter quod etiam ejus requies, septima dies est, id est, intelligibile speratur sabbatum. Quomodo autem nostram polluit vitam? Inducens ei maledictionem et transferens ad miseriam eam quam sortiti fueramus ab initio beatitudinem. Quod manifestum est ex his quæ Deus ad Adam dicit: *Maledicta terra in operibus tuis, spinas et tribulos germinabit tibi (Gen. iii)*. Propterea et nunc legislator, secundum dies separationis menstruæ, vel, sicut Septuaginta, secundum dies purgationis menstruæ, immunda erit. Quid autem hoc sit, alii interpretes planius ediderunt: Symmachus quidem dicens: *Secundum dies separationis afflictionis*; Aquila, *separationis miseriarum*; Theodotion, *separationis doloris ejus*.

Miseria autem et afflictio et dolor tunc esse cœpit, postquam separatus a paradiso Adam, nostram sor-

titus est vitam, qui in sudore vultus comedere panem condemnati sumus. Huic sensui planiorem et inhabitabilem addidit probationem, cum dicit: *Et die octavo circumcidetur infantulus*. Dies enim octavus quoniam septimæ diei, qui imago est presentis vitæ, succedit, figuram gerit futuri sæculi, in quo carnem præputii circumcidimus, omnia opera carnis deponentes. Tunc quippe non solum non peccatur, sed nec comesturi, aut bibitori, aut nupturi sumus: erimus autem procul dubio, sicut ait Dominus, ex corruptibilibus, incorruptibiles, sicut angeli, et nunciis modis omnibus ex immundis efficitur. *Seminatur igitur, ait Paulus, in corruptione, surget in incorruptionem; seminatur corpus animale, surget corpus spiritale (I Cor. xv)*.

B. Ergo hic est modus propter quem infantem octavæ die jubet circumcidi; incircumcisum autem perire de populo suo ostendit, quia ante circumcisionem abominabilem hæret et carnem et immundam, propter causas videlicet quas superius diximus: mundatur autem per circumcisionem, quæ imaginem gerit resurrectionis mortuorum.

Illud autem nimis quærendum est, quamobrem puerum circumcidi lex præcipiens, ipsius quidem immunditiam tacet, matrem autem immundam esse dicit, usque ad diem in quo infans circumciditur: octava quippe præcepit die circumcidi; septem autem diebus ait matrem esse immundam. Aut forte, quia inobedientiæ causa Eva seducta exstitit, transgressio autem suæ inobedientiæ immunditiam nobis sordemque contraxit; in hoc, quod est amplius, legislator in muliere convertit. Sed et quærendum est cur hujus rei gratia in sanguine purificationis suæ manere mulierem præcepit, non sanguine sordido, sed in sanguine mundo, id est, purificationis ejus, sicut in his quæ sequuntur ostenditur: *Hæc omne sanctum non tanget, et in sanctuario non ingredietur, usque dum impleantur dies purificationis ejus*. Si ergo in sanguine mundo triginta tres dies, sed et omne sanctum non tangit, et in sanctuario non ingredietur, unde hujusmodi causam, nisi ex dierum perscrutatione reperimus? Triginta quippe et tres dies ideo tradidit, ut adjecti septem, cuncti quadraginta fiant. (Ex Augustino.) Quid est quod ait de muliere quæ peperit, omne sanctum non tanget, et in sanctuarium non introibit. Quod sanctuarium vult intelligi, cum legatur in tabernaculum non nisi sacerdotes solere ingredi, et usque ad velum interioris secundos, ultra velum autem ipsum, ubi erat arca, non nisi unum summum sacerdotem? An et ante tabernaculum, ubi erat altare sacrificiorum, sanctuarium dici potuit? Nam sæpe appellatur locus sanctus, etiam ipsum atrium, cum dicitur: *In loco sancto edent ea*. Illic fortassis solebant intrare mulieres quando offerebant dona sua, quæ imponerentur altari.

(Ex Hesychio.) Aliud ergo per hoc legislator significat. Quia ergo in diebus quadraginta masculus dicitur infans formari, duo hæc per ea quæ dicta sunt

probantur, id est, quia ipsa quidem substantia generis humani munda est, sicut a Deo creata.

Omnia enim quæ fecit Deus, bona valde, et multo magis homo; propter quod ait, in sanguine mundo, sive purificationis mulierem sedere. Quia autem per successionem Adæ transgredientis læsus est, necessarique semen suscepit, et concepit, omne sanctum non tangit, et in sanctuario non ingreditur, usque cum compleantur dies purificationis ejus, id est, usque dum compleantur dies quadraginta, in quibus puer formatur: ipsa quippe imago Dei, mundatio est naturæ nostræ, quamvis fuerit sordidata. Ergo nequaquam ingredi in sanctuarium, nec omne sanctum tangere præcepti fueramus, nisi imago Dei semel nostro donata generi, sanctorum nobis præstitisset ingressum, propter quam salvandam, ipse quoque incarnatus est Dominus, suam imaginem salvare volens; sed in qua triginta diebus ad cælum eam sustulit, secundum quod eam hominem plasmans in vulva donat; et tunc ad verum sanctuarium natura nostra ingreditur.

Aperte autem hæc probantur per ea quæ de genere femineo sciuntur. Quia enim octogesima die formari in utero feminæ dicuntur, tantumdem numerum ad impletionem dierum purificationis earum quæ semen suscipiant præcepit, ait enim sic: *Si feminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus, juxta ritum fluxus menstrui.* Et cum oporteret quatuordecim dicere, non sic dicit, sed dualius hebdomadibus, juxta ritum fluxus menstrui; propter quod ad illud nos transmittit sensum, id est, ut in septem quidem diebus esse humanam vitam, fluxus autem menstruus afflictionem ejus et dolorem et miseriam intelligamus.

Dixit autem *duabus hebdomadibus.* Recte, quia duplo genus muliebre mulctatum est. Habet enim et cum Adam maledictionem: in sudore vultus sui manducans panem suum; habet etiam ipsam terram, spinas et tribulos germinantem, quæ cum ex terra orta sit in terra revertitur; habet etiam pœnam specialem: *In tristitia paries filios, et ad virum tuum conversio tua, et ipse tui dominabitur.* Et propterea, *Quobus, inquit, hebdomadibus immunda erit, juxta ritum fluxus menstrui: sexaginta autem et sex diebus in sanguine mundo, id est, purificationis, sedebit, sancta non tangens, usque dum compleantur dies octuaginta.* Quatuor enim et decem super sexaginta sex addita, octuaginta faciunt, in quibus femina in utero formatur. Ergo sine aliqua dubitatione legislator ostendit, quia immundum facto maledicto nostrum genus nequaquam intraret in sanctis, nisi per imaginem Dei, quam semel sortitum est, et propterea suscipientes semen mulieres diebus formationis pariendorum parvulorum desanctis vetantur. Quod si dicis: *Quamobrem non magis in utero habentes diebus formationis de sanctis matres prohibentur? Frustra hoc interrogas.* Incertum est enim ei quæ gravis utrum marem seu feminam paritura est, et unde manifestum esse poterat quot diebus oportebat eam

de sanctis prohibere; ergo manifestata est causa, pro qua hæc legislator in illis disposuit: *Cumque expleti fuerint dies purificationis ejus, pro filio sive pro filia, deferet agnum annictum in holocaustum, et pullum columbæ, sive turtorem pro peccato, ad ostium tabernaculi testimonii, et tradet sacerdoti, qui offeret illa coram Domino, et rogabit pro ea, et sic mundabitur a profluvio sanguinis sui: ista est lex parientis masculum aut feminam. Quod si non invenerit manus ejus, nec poterit offerre agnum, sumet duos turtures, aut duos pullos columbæ, unum in holocaustum, et alterum pro peccato, orabitque pro ea sacerdos, et sic mundabitur.* (Ex Hesychio.) Totam hic intentionem suam legislator aperuit, quia pollutionem non motus naturales faciunt, sed peccatum, de quo David dicebat: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in deictis peperit me mater mea (Psal. i.);* non suæ matris peccatum aliquod accusans, sed matrem naturam appellat, immunditiam peccati Adami et Evæ in omne genus nostrum descendisse significans: et propterea quando completi fuerint dies purificationis secundum prædictum modum, sacrificium pro peccato jubet offerri. Qui et agnum anniculum in holocaustum tunc immolari præcepit, evidenter illud ostendit et approbat consideranti quia Dei imago perfectionem generi nostro tribuit, hanc formationem quidem dies ostendunt, mundationis perfectionem autem sacrificium holocausti. Sed hic propter hoc interim legislatoris sapientiam obstupesce, quia evenire poterat ut studentes legem dicerent: Quali deprecatione pariens infantem opus habebat, quæ ipsa non peccavit; non enim ex fornicatione, sed de uultis generavit? Interpretari necessitatem hujus deprecationis volens, addidit: *Et mundabit eam a profluvio sanguinis sui; profluvium sanguinis inobedientiam dicens; unde immunditia et pœna ejus in totum genus humanum fluxit, quam et nos deponamus, sacrificia pro nobis, quæ dicta sunt, offerentes: Duos turtures aut duos pullos columbarum, Legis meditationem, contemplationemque, et scientiam sive cognitionem.* Horum enim habere figuram prædicta animalia demonstratum est; quia autem negligentia legis immunditiam hominibus introduxit, meditatio et scientia, per quam manifeste correctio provenit, mundare liberareque nos ab illata pridem pœna poterit in Christo Jesu Domino nostro. Ergo Dominus nostræ per omnia memor salutis non solum homo fieri cum Deus esset, sed etiam cum dives esset, pauper fieri dignatus est pro nobis, ut nos sua paupertate simul et humanitate, divitiarum et divinitatis suæ donaret esse participes. Sed libet paulisper intueri cur hæc maxime volucres in hostiam Domini juberentur offerri; nam et Abraham patriarcha tanto ante legem tempore, has in holocaustum Domini legitur obtulisse, et in plerisque legis cæremoniis, qui mundandus esset, per has jubebatur mundari. Columba ergo simplicitatem, turtur indicat castitatem: quia et columba simplicitatis, et castitatis turtur amator est, ita ut si conjugem casu perdi-

derit, non alium ultra querere curet. Unde et in laudibus Ecclesie loquitur Dominus: *Pulchra sunt gena tuae sicut turturis*; et iterum: *Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra es, oculi tui columbarum* (Cant. 1); genas quippe ut turturis habet animam quae ab omni impudicitiae peste castam se custodit et immunem; oculos habet columbarum, quae, nulli nocere desiderans, etiam inimicos simplici amore contuetur. Sed et utraque avis memorata, quia gemitum pro cantu edere solet, sanctorum in hoc saeculo tristitiam designat, de qua Dominus memoratur dicens: *Amen amen dico vobis, quia plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit; vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium* (Joan. xvi); et rursus: *Beati lugentes, quoniam ipsi consolabuntur* (Matth. v). Merito ergo turtur et columba Domino offeruntur in hostiam, quia nimirum simplex et pudica fidelium conversatio gratum est illi sacrificium iustitiae; quia qui laborat in gemitu suo, qui lacrymis suis stratum suum singulas per noctes abluit, acceptissimam prorsus Deo victimam maciat. Cum vero utraque avis ita propter consuetudinem gemendi praesentes sanctorum luctus et desideria superna designet, hoc tamen differunt quod

turtur solivagus, columba autem gregatim gemere consuevit; et ob id ista secretas orationum lacrymas, illa publicos Ecclesie conventus insinuat. Bene autem puer Jesus primo circumciditur, ac sic interpositis diebus Hierosolymam cum hostia defertur, quia et ipse jam juvenis prius omnem carnis corruptionem moriendo ac resurgendo calcavit; ac deinde interpositis diebus cum ipsa carne jam immortali, quam pro nostra salute hostiam Deo fecerat, ad gaudia supernae civitatis ascendit. Et unusquisque nostrum prius aqua baptismi a peccatis omnibus, quasi vera circumcisione purgatur, ac sic proficiente gratia novae lucis, ad altare sanctum salutari hostia Domini corporis et sanguinis consecrandum ingreditur, nam et ipsa singulariter simplex et casta nostri Salvatoris humanitas, quae oblata est Patri pro nobis, non incongrue per immolationem columbae, sive turturis, potest figuraliter exprimi. Sed et omnis in fine mundi Ecclesia primo communi resurrectione cunctam terrenae labem mortalitatis et corruptionis exuet, ac deinceps in regnum caelestis Hierusalem honorum victimis operum Domino commendata transfertur.

LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

De diversis coloribus obortis in carne hominis et de plaga leprae.

(LEVIT. XIII.) *Locutus est Dominus ad Moysen et Aaron dicens: Homo in cujus carne et cute ortus fuerit diversus color sive pustula, aut quasi lucens quippiam, id est, plaga leprae, adducetur ad Aaron sacerdotem vel ad unum quemlibet filiorum ejus. Qui cum viderit lepram in cute, et pilos in album mutatos colorem, ipsamque speciem leprae humiliorum cute et carne reliqua, plaga leprae est. Ad arbitrium ejus separabitur. Sin autem lucens fuerit candor in cute, nec humilior carne reliqua, et pili coloris pristini, recludet eum sacerdos septem diebus et considerabit die septimo: et si quidem lepra ultra non creverit, nec transierit in cute priores terminos, rursus includet eum septem diebus aliis, et die septimo contempletur: si obscurior fuerit lepra et non creverit in cute, mundabit eum, quia scabies est: lavabitque homo vestimenta sua, et mundus erit. Quod si postquam a sacerdote visus est, redditus munditiae, iterum lepra creverit, adducetur ad eum, et immunditiae condemnabitur. Plaga leprae si fuerit in homine, adducetur ad sacerdotem, et videbit eum. Cumque color albus in cute fuerit, et capillorum mutarit aspectum, ipsa quoque caro viva apparuerit, lepra vetustissima iudicabitur atque inolita cuti. Contaminabit itaque eum sacerdos et non recludet, quia perspicue immunditia est. Sin autem efforuerit discurrens lepra in cute, et exierit omnem cutem a capite usque ad pedes,*

C quidquid sub aspectu oculorum cadit, considerabit eum sacerdos et teneri lepra mundissima iudicabit, eo quod omnis in candorem versa sit, et idcirco homo mundus erit. Quando vero caro vivens in eo apparuerit, tunc sacerdotis iudicio polluetur, et inter immundos reputabitur; caro enim viva si lepra aspergatur, immunda est. Quod si rursus versa fuerit in alborem, et totum hominem operuerit, considerabit eum sacerdos, et immundum esse decernet. (Ex Hesychio.) Ostendit sermo ex parte quidem leprosum, Judaeum populum, ut pote in parte transgressorem legis, propter quod eum sacerdos ut immundum expellit; toto autem corpore leprosum, gentilem, qui totam transgreditur legem, verumtamen mundum eum sacerdos iudicat, ut qui videlicet legis iugo subjectus non fuit. Oportet autem, ut tamen arbitror, prius litterae decurrere expositionem, sic enim spiritalem intellectum ultro semetipsum ingerentem reperiemus, deficiente circa causas et usque ad finem sensum suum exerere non valente littera, sicut in praesenti cognoscimus. Sed primum quis est qui legem ferat, et ad quem proferat attendamus: *Locutus est Dominus ad Moysen et Aaron.* Quando loquitur Deus, duplex est fidelis auditus, sicut David propheta ait: *Semel locutus est Deus, duo haec audivi* (Psal. Lxi), litteram videlicet et spiritum. Ergo spiritus, ut sublimiori, Moysi; littera autem, ut subjecto, Aaron loquitur: quia eadem sublimis erat Moyses, et propterea dignus spiritu: subditus autem Aaron et aptus auditui populi gentis

littera, ipso Deo dicente de Aaron ad Moysen, disce, *Ipse loquetur ad populum et ipse erit os tuum; tu autem ei eris in his quæ ad Deum pertinent (Exod. iv)*. Ergo quod erat legis excelsius, hoc ad Moysen dicebatur, ipse quippe habebat ea quæ ad Deum pertinent, id est, ea quæ sunt spiritus; quod autem erat subjectum et humilius, hoc ad Aaron, ipse enim erat Moysi os ad populum, legem secundum litteram accipientem, quam et primam nos exponere promissimus. Lepræ ergo species aut nimis aut moderate obscura est, et modo quoddam obumbrata, et interim occulta sub pelle, necdum videlicet effervescente passione; quamobrem et nimia indiget deliberatione. Alia autem species ejus est, quæ nimis clara est et valde perspicua, ita ut simplex sit ejus et aperta cognitio. Ex his primam speciem LXX, secundum quos pene totus hic sensus secundum litteram exponitur, *cicatricem significationis* recte appellaverunt, id est, cicatricem passionem significantem. In duas autem partes hanc, id est, in nimis dubitabilem et in minus dubitandam, diviserunt, ex quibus unam *telaugi*, aliam autem appellaverunt *angasma*: telaugi quidem, quæ licet de longe videatur; angasma autem aut nimis obscurum est, parvamque habet passionis insinuationem, et hanc dubitabilem, ut proximi disceptatione egeat, quatenus et luore passionis hi qui judicant, sicut hi qui lapides inspiciunt pretiosos, egeant. In hac frequenter jubet sacerdotem considerare, et non credere obvientiibus sive occurrentibus primæ probationis aspectibus. Sed et si consideratio cicatricis necdum appareat humilior pelle, neque in loco pilus commutatus a passione albus factus fuerit, septem tamen dies separabitur ad aliam considerationem; et rursus alios septem dies; forsitan enim effervescente per tempus passione, manifestior morbus efficitur; permanente autem obscura cicatrice, et nulla facta in pelle permutatione, significationem dixit, non autem lepram manifestam. Cum qua significationem non subdidit custodiens eam, his qui secundum spiritum accipiunt legem, et qui quod minus est vel magis latet revelare atque addere possunt contemplativis interpretationibus spiritus, verumtamen non malum esse nimis significationem manifestaverunt. Nam quomodo mundaturus erat sacerdos, id est, latentem mundum denuntiaturus, qui nequam hujus egeret si ex toto fuisset liber, propter quod eam obscuram appellavit; nec rursus inter munda post judicium, si malæ fuisset cujusdam passionis facta significatio? Si autem etiam sic habens incidens significatio in pellicula, id est, si effusa fuerit, et plusquam prius, latior in pellicula processerit, et non immutatus fuerit pilus, hoc enim hic non reprehendit, polluit eum sacerdos, lepram esse passionem judicans, ipsius quidem cognitione dubitabili, ut pote obscura existente cicatrice; alba autem existente et similem mittentem pilum pelli, polluit hunc sacerdos et immundum ejici præcipit, etiamsi fuerit pars cicatricis sana, et carnem habens vi-

ventem, id est, sub passione lepræ non constitutam; cujus autem rei causa? quia lepra, inquit, *inveterata est*. Admirandum autem est hoc, nimiamque imperitiam vel magis reprehensionem legali ingerens litteræ. Unde enim debuit sanabilis arbitrari passio, id est, ex vivo corpore vivaque carne, illic illam magis desperat, lepramque inveteratam dicit esse, id est, non sanabilem, sed diuturnam, et quasi passionis senescentem loco. De hac re rursus hoc quod sequitur invenies obscurius: quia eum qui toto leprosus est corpore, et a pedibus usque ad caput opertus morbo, munda teneri lepra, hoc de eo judicante sacerdote, vult; sin autem in eo visum fuerit aliquando corpus vivens, revocat sacerdos judicium suum et polluit eum: si remutatus fuerit in album, et tota pellis ad passionem lepræ translata fuerit, mundat eum sacerdos, cui judicare præceptum est. Si autem et hæc recte dictæ sint, quamvis hoc nemo dicat, quam tamen satisfactionem ad aliam hanc reprehensionem reperiemus, quia leprosus non voluntariæ passionis, sed quam invitus sustinet, pœnas solvit, et qui debeat a lege mereri misericordiam, punitur; cumque dignus esset auxilio, propter infirmitatem hoc caret, subjiciturque noxæ, qui si potuisset resistere, nunquam ei prævaluisset infirmitas; quique reprehendit naturam, cujus esset arbitratus accedente molestia: et non intentionis aut voluntatis suæ: quid enim ageret ut in hoc non incideret morbo? Sed ait quispiam: Peccati vindictam vel pœnam esse hanc passionem, et primam quidem Mariam, deinde Oziam proponit, quorum illa quidem fratri detraxit: ille autem, dum esset rex, incensum inferre præsumpsit in sanctis, solis quippe hoc sacerdotibus licebat. Atque ideo non differente Deo pœnam eorum, leprosi effecti sunt. Ergo oportebat ut hoc aperte lex diceret ad excusandum legislatorem contra eos qui eum putant injuste de leprosis sancire. Et non solum hoc de leprosis, sed et de his qui vulneratos habent oculos seu auditus, aut reliquos sensus, aliisque infirmis et paraliticis existimabitur: quod manifestum est ex eo quod discipuli cæcum eum, dicebant: *Rabbi, quis peccavit, hic, aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur (Joan. ix)*? Tu autem mihi non relidas Christi responsionem scienti quidem, sed quomodo multi habebant de passionibus quæ nobis eveniunt quærenti; sed et ipse Dominus: *Dimittuntur tibi peccata (Math. xix)*, volens erigere paraliticum dixit. Sicut ergo Deo odibiles etiam hos de tabernaculo expelli oportebat, et injustitia levis putaretur, si alii simul injustitiam paterentur. Si autem dicis quia omnimodo in his passionibus peccata puniuntur, nam et eum qui fluxum seminis patitur, a tabernaculo prohibet, et eam quæ fluxum patitur sanguinis: vera quidem dicis, sed non hoc tam satisfactio est, quam rursus alia scriptoris accusatio, qui necessitates nature condemnat, quas defensare debuerat aut non factorem in naturalibus accusationibus ju-

juriaret. Quamobrem necessaria nobis est contemplatio legis, et ut lis spiritalis interpretatio, mentisque oculum oportet oculo carnis præponere, ut hoc quidem ad intelligentiam eorum quæ sanciantur, illo vero utamur ad legendum. *Locutus est Dominus ad Moysen et Aaron dicens: Homo in cujus carne et cute ortus fuerit diversus color, sive pustula, aut quasi lucens quippiam, id est, plaga lepræ, adducetur ad Aaron sacerdotem, vel ad unum quemlibet filiorum ejus: qui cum viderit lepram in cute, et pilos in album mutatos colorem, ipsamque speciem lepræ humiliorem in cute, et carne reliqua, plaga lepræ est, et ad arbitrium ejus separabitur. (Ex Hesychio.)* Simpliciter seu generaliter hominem divina Scriptura appellat eum, qui Dei imaginem et nostræ conservet naturæ dignitatem. Propter quod audi sapientem: *Magnum est homo, pretiosum vir misericors*, in Proverbiis dicentem, hominem vero aliquem peccatorem, quasi male formatum nomisma describit, pellis autem seu cutis nomine, nunc uniuscujusque caro, nunc autem ejus designatur cognatio, propter quod in libro Job ex persona diaboli desipientis ea quæ viro illi fortissimo evenerunt, tunc quanto eum alia substantia filios filiasque ejus, domum super eos sepulturæ vice congerens, disperdidit, dicitur: *Pelle pro pelle, et cuncta quæ habet homo dabit pro anima sua (Job 11)*, id est, pellem quidem cognationis per filios perdidit, sed tamen sufficit ei quod pellis carnis ei salva est, minimeque corrumpitur propter quod subdidit, alioquin mitte manum tuam et tange os ejus et carnem, et tunc videlicet quod in faciem benedicat tibi. Quod autem nostra editio habet: *Homo in cujus carne et cute ortus fuerit diversus color, sive pustula, aut quasi lucens quippiam, id est, plaga lepræ*, Septuaginta transtulerunt: *Homo si cui factum fuerit in pellicula corporis ejus cicatrix significationis apprens; cicatrix autem significationis peccatum significat, ex his quæ apparent manifestans quod occultum est et latens animæ vitium. Leprosam autem intelligimus legis transgressionem, quia quemadmodum leprosus dum totus sit sanus, ex parte aliqua leprosus factus, nihil juvatur ex salute minime facti leprosi corporis, sed removetur a tabernaculo ut immundus, sic et qui legis præcepta ex aliqua transgreditur parte, nihil ex custodia mandati juvatur alterius: Qui enim totam legem custodit, peccat autem in uno, factus est omnium reus (Jacob. 11)*. Hic ad Aaron sacerdotem adducetur, aut ad unum quemlibet filiorum ejus, filii autem sacerdotis sunt cognati ejus, secundum spiritum, a quo et sacerdotii habent dignitatem; sunt autem hi in quibus perfecta est plenaque philosophia, ut et discernere possint sublimia et animæ dijudicare motus absconditos. Sed quomodo judicant? vident lepram in cute, et pilum ejus si in album mutatus fuerit, ad ipsam speciem lepræ humiliorem cute et carne reliqua: per pilos autem significat cogitationes quibus ornatur anima, mensque contegitur, cum easdem ipsa pariat cogitationes sibi: nam et caput capillos ge-

nerat et ornatur ex eis ac legitur, propterea et *capilli capitis nostri numerati (Matth. x)* dicuntur, cogitationes videlicet mentis. Caput enim ipsa quia principale est animæ dicitur. Cur autem numerati sunt? procul dubio dicitur quia per eas utique iudex iudicaturus est hominem, id est, accusantibus eis vel excusantibus, sicut ait Paulus, in tempore quo nostra iudicabuntur occulta (Rom. 11). Propterea intelligimus in Nazareo capite ferrum non ingredi, dum aliis sine culpa inferatur, quia quibus sunt superflui capilli, non solum nihil nocet sed et lucrum est tonderi; quibus autem non sunt superflui, damnum est propter naturalis decoris spoliationem capillorum depositio: sic quibuscumque superflue cogitationes importunæ sunt, bene ab eis commutatione consiliorum vel obvenientium omnino phantasiarum more tonsuræ carent. In Nazareo autem non sunt, totus enim sanctus est, propter quod ferrum in capite ejus non ascendit, cum bono utatur consilio et capillos cogitationum necessarios et non superfluos habeat, ex quibus non incidit cum non tractet deteriora neque commutet. Si ergo pilum in albo hic de quo nunc est sermo commutaverit, cogitationem convertens in impudentem conditionem manifestamque peccati, ipsa quoque species lepræ humilior fuerit carne et cute reliqua, hanc enim considerat, et si viderit apparuisse nimiam infirmitatem atque defecisse naturalem virtutem, quod est species lepræ humilior cute aut carne reliqua, separat et immundum eum recte sacerdos iudicat utpote languentem quidem ex intentione sua et voluntate.

Si autem lucens fuerit candor in cute nec humilior carne reliqua, et pilus coloris pristini, recludit eum sacerdos septem diebus, et videbitur tet considerabit die septima; et si quidem lepra ultra non creverit nec transierit in cute priores terminos, rursus includet eum septem diebus aliis, et die septimo contemplabitur; si obscurior fuerit lepra et non creverit in cute, mundabit eum, quia scabies est; lavabitque homo vestimenta sua et mundus erit. Quod si postquam a sacerdote visus est reditus munditiæ, iterum lepra creverit, adducetur ad eum, et immunditiæ condemnabitur. (Ex Hesychio.) Licet manifestum sit, quod in suspicionem venerit peccatum, mens tamen quæ deliquit, quæ procul dubio per aspectum significatur, secundum traditionem Septuaginta, humilior carne reliqua non fuerit, id est, semetipsa neque ad habitudinem quam sortita est infirmior, nec per eveniens peccatum immutaverit cor, dilectrixque peccatorum fuerit effecta: hoc est enim nec candorem humiliorem videri carne reliqua, et pilos esse coloris pristini, sed obscuriorem aspectum, sicut Septuaginta edunt, habeat, quem esse mentem diximus; adhuc quippe propter semel commissum delictum obscura ac dubia est, tamen hunc removeri non præcepit, sed ut peccantem quidem septem dies et alios totidem removeret a tabernaculo sacerdos, probationis simul emendationisque gratia. Munditiæ vero restituit post hoc, si inspiciens bis obscuriorem invenerit maculans

nec crescentem in cute : si enim crevisset peccatum augmentatum transisset in carne reliqua, diffusumque carni immundum eum qui in deterius proficit ostenderet ; quia autem non crevit, sed permansit, similiter aspectus sive species obscurior. Quid enim iniquitate obscurius est ? De qua caligant oculi ut neque Deum, neque hoc quod expedit perspicue intendere permittamur ; vel si aspectum obscuriorem dubiam quibusdam incertamque dixeris peccati suspicionem, id est, utrum sit an non, necessariam habet et hæc sacerdotem utpote qui novit quomodo munditiæ restituat. Ille autem simpliciorem eam denotat brevemque, aqua diluens vestimenta, baptismatis videlicet sive pœnitentiæ. Est enim efficax aqua pœnitentiæ lacryma, quam nemo peccat, gratiæ reliquias appellando baptismatis. Quod ergo ita se habet : Septuaginta passionis significationem propterea ediderunt, quia quæ sunt occulta ex parte prodidit et latere omnimodo non permisit, sed instituit sacerdotem medici vicem in hoc habentem, quod medicamentum debeat adhibere siquidem et adhibuit. Tu autem cognoscens quia significationem appellet tale peccatum, non abscondas malum a vero sacerdote, licet dubium tectumque sit aliis, sed ostende ac prode ; diebus enim quibusdam te separans sacerdos a sanctorum tabernaculo, rursus suscipiet, rursus quo oportet modo vestimenta prius carnis, sicut ait legislator, diluentem, sed vide et veniam percipiens custodi ne polluas, postquam semel laverit tunicam carnis ; nam si etiam post hæc significatio passionis incidit in pellicula, vel secundum nostram editionem, creverit et rursus a meliori parte ad peccatum reciderit commutatusque fuerit, videbit sacerdos et illico vergentem ad deteriora reperiens, immunditiæ condemnabit, subsequuntur Septuaginta et dicunt quia lepra est : aperte enim hujus qui talis est, anima ad profanas declinans voluptates leprosa fit. Propterea et Paulus, qui in Corintho fornicatus est (*I Cor. v*), quia significatio passio fuit, manifesta enim erat nec occultabatur, a sanctorum removit tabernaculo, et tradi Satanæ in interitum carnis præcepit : qui cum inspexisset secundo passionem et vidisset quia non crevit, sed et eum qui passus fuerat per lacrymas pœnitentiæ vestem earnis abluisse, e vestigio suscipi jussit. Quod autem septem diebus a tabernaculo non semel sed bis sacerdos susceptum separat, querere et scire studiosos oportet, secundo siquidem hoc fieri in lege propter hoc præceptam est ut ostenderet non negligenter sed studiose eum debere inspicere, et duplici probatione transacta, districtum in eo fieri iudicium. Manifestum quippe erat sacerdoti peccatum, sed cum animum passioni consentientem suspicabatur, non tamen manifeste sciebat, necessario illum iterum inspiciebat : est quippe invisibilis et ad inspectionem difficilis. Hinc Dominus non semel Petri animum post negotiationem, sed secundo ac tertio quemadmodum se haberet interrogat (*Joan. xxi*), non ut ignorans, hoc enim in responsionibus suis

A ipse Petrus manifeste probat, quas aperte ipse ad scientem, nihilque ignorantem refert, sed quia dispositionem perscrutabatur animi, dicebat quippe : *Simon Joanna, amas me ?* docere nos voluit quomodo perscrutaremur et quomodo judicaremur per frequentem videlicet inquisitionem : septem autem dies non frustra posuit, sed ut necessarium præsentis intentioni numerum honoravit ; in ipso quippe omne vinculum omnisque obligatio ex lege cessabat. Septenarius ergo numerus totius habere præsentis vitæ creditur plenitudinem, quæ in se septem diebus rotæ volvitur modo, quo completo recte omne peccatum, omneque vinculum sæculi cessat, atque omne servitium : quamobrem septima in divinis Scripturis requies nominatur, quemadmodum et B Paulus de Moyse ait : Dixit enim in quodam loco de die septima sic, *Et cessavit Deus ab omnibus operibus suis* ; et paulo post subdidit : *Qui autem intravit in requiem ejus, et ipse requievit ab operibus suis, sicut et a suis Deus (Heb. iv)* : sed et Ecclesiastes ait : *Da partem septem, nec non et octo (Eccle. xi)*, providentiam haberi præsentis sæculi præcipiens et futuri. *Plaga lepræ si fuerit in homine, adducetur ad sacerdotem et videbit eum ; cumque color albus in cute fuerit, et capillorum mutaverit aspectum, ipsa quoque caro viva apparebit, lepra vetustissima judicabitur, atque inoluta cuti : contaminabit itaque eum sacerdos et non recludet, quia perspicue immunditia est. (Ex Hesychio.)* De quibus enim superius plane atque sufficienter exposuit, de his hæc rursus videtur legislator adjicere, sed non ita est : nam et si verbis est proximum, multum tamen diversam atque differentem habet intentionem ; hic siquidem non de quolibet simpliciter peccato, sed de manifesta transgressione legalis dicit litteræ, propter quod plagam lepræ passionem ipsam appellavit. Non ignoramus autem quia lepram dixerimus legis esse prævaricationem, quia nocet etiam cum partialis sit, sicut lepra, licet parvam partem comprehendat corporis. Quam autem legem existimant propriam, non eam quæ est de invidia et adulterio, rapacitate et avaritiâ, et de honorandis parentibus, nam similis lex erat et gentibus ; sed eam quæ de sacrificiis et purificationibus sanciebat, non tangas, non gustes, non contrectes eam quæ circumcidi carnem jubebat. Hæc enim erant ejus propria, cum genibus communionem non habentia. Si ergo plaga hujus lepræ in homine orta fuerit, et videns eum sacerdos, album colorem in cute perspexerit, prævaricationem manifestam, apertamque litteræ, illeque voluntate atque ex iudicio egerit, hoc enim esse capillorum aspectum in album mutari, id est, aperte animum in aliqua prævaricatione transferri, superius diximus ; habet autem ipsa species vivam carnem, ut qui videlicet et si in aliquo transgreditur, in aliis tamen legem defendit, quam frustra sanam carnem appellaret, nisi et beatus Paulus sic illam appellasse videretur ; ait enim : *Justitiæ carnis usque ad temporis correctionis impositis (Hebr. ix)* ; lepra vetustissima

judicabitur, consenscit enim peccato et non cor-
 rumpitur, quia pugnam in se continuam et rixam
 habet, dum in aliquibus legem despicit, in aliquibus
 defendit, propter quod eum contaminat sacerdos et
 non recludit, vel, sicut Septuaginta, et separat, quia
 perspicue immunditia est. Quomodo enim non ab-
 ominabilis et immundus est, qui legem inhonorat,
 quam ipse sibi necessariam esse ex parte custo-
 diendo confirmat? *Sin autem effluerit discurrens
 lepra in cute et operuerit omnem cutem, a capite usque
 ad pedes, quidquid sub aspectu oculorum cadit, con-
 siderabit eum sacerdos, et teneri lepra mundissima
 judicabit, eo quod omnis in candorem versa sit, et id-
 circo homo mundus erit. Quando vero caro vivens in
 eo apparuerit, tunc sacerdotis iudicio polluetur, et
 inter immundos reputabitur; caro enim viva, si lepra
 aspergatur, immunda est. Quod si rursus versa fue-
 rit in alborem et totum hominem operuerit, conside-
 rabit eum sacerdos, et immundum esse decernet.* (Ex
 Hesychio.) Lepram in cute didicimus legalis esse
 litteræ prævaricationem: bene autem dixit, in cute,
 quia sabbati, circumcisionis vel purificationum,
 quæ per legem sancuntur, transgressio non affert
 animæ læsionem, coercet quippe legis littera exte-
 riorem hominem. Si ergo eadem lepra tegat omnem
 cutem a capite usque ad pedes, et quidquid sub
 aspectu oculorum sacerdotis cadit, mundum eum
 decernit: si enim quispiam a tota legis litteræ
 recedat custodia, et neque circumcisionem, neque ci-
 borum differentiam, neque sabbatorum custodiam,
 nec pollutionum aut sacrificiorum aut aliquorum
 aliorum talium exerceat opera, sed ab omnibus leg-
 alibus elementis recedat, atque a capite usque ad
 pedes, a primo videlicet usque ad ultimum horum
 mandatorum, ad meliora cucurrerit atque perfectiora,
 feceritque hoc in conspectu sacerdotis, id est, Chri-
 sti, ut ipse videns transgressionem imperfectorum,
 suscipiat, teneri eum lepra mundissima judicabit, eo
 quod omnis in candorem versa sit, ad claritatem
 videlicet, hic semetipsum Evangelicæ conversatio-
 nis transtulit, sicut populus ex gentibus, ad quos
 dictum est, *Luceat lux vestra coram hominibus*
 (Matth. v): Et rursus. *Sicut in die honeste ambule-
 mus* (Rom. xiii), propter quod filii lucis non noctis,
 neque tenebrarum nominantur. Quod si caro viva
 in ea apparuerit, id est Judaicum mandatum,
 quia viventia non propter accipientes, sed propter
 dantem illa putantur eloquia, magis autem et pro-
 pter accipientes, si secundum illum modum quem
 data sunt custodiantur, necesse est ut qui nec hæc
 operatur, neque illa a quibus recessit polluetur;
 sed utriusque probationem proferamus, viventia
 quidem, quia dicantur legalia Judæorum mandata,
 audiamus Stephanum de Moyse Judæis dicentem:
*Hic est qui fuit in Ecclesia in eremo cum angelo qui
 loquebatur ei in monte Sina cum patribus nostris,
 qui suscepit verba viventia dare nobis.* Ecce verba vi-
 ventia appellavit justificationes legis. Quid autem
 subdidit: *Cui noluerunt obedientes esse patres nostri,*

et quidem obedierunt quantum ad faciem apparentis
 litteræ. Sed non obedire dixit, non obedire menti,
 nec intentioni, sed in solis litteris legem dantis, ex
 multitudine quæ putatur immunditiæ secundum le-
 gem mundus efficitur; ita et plebs de gentibus, in
 multitudine et perfectione legalis litteræ prævarica-
 tionis munda per ipsam legem efficitur, quæ non lit-
 teram sed spiritalem mandati quærit intelligentiam.
*Caro et cutis in qua ulcus natum est et sanatum, et
 in loco ulceris cicatrix apparuerit alba sive subrufa,
 adducetur homo ad sacerdotem, qui cum viderit locum
 lepræ humiliorem carne reliqua, et pilos versos in
 candorem, contaminabit eum: plaga enim lepræ orta
 est in ulcere. Quod si pilus coloris est pristini, et ci-
 catrix subobscura, et vicina caro non est humilior,
 recludet eum septem diebus, et siquidem creverit ad-
 judicabit eum lepræ.*

CAPUT II.

*Quomodo leprosus recludendus sit certo tempore ut
 probetur per sacerdotem.*

(Ibid.) *Sin autem steterit in loco suo, ulceris est
 cicatrix, et homo mundus erit.* (Ex Hesychio.) Beata
 est continua legis meditatio atque conversatio, ha-
 bereque semper in manibus thesaurum, ex quo co-
 gnitionis Dei procedunt divitiæ. Quamobrem nos
 quoque cum omni studio ea quæ nunc sunt in lit-
 tera latentia perquiramus. Ulcus natum et sanatum
 per pœnitentiam curatum peccatum est, quid enim
 sic vulnerat animam et complet maculis, quomodo
 peccatum? unde et David dicebat: *Computruerunt
 et deterioraverunt cicatrices meæ a facie insipientiæ
 meæ* (Psal. lxxxvii). Quid autem rursus curat ani-
 mæ vulnus? quo oportet modo peracta pœnitentia.
 Locus hujus vulneris est actio et consilium, circa
 quod peccatum gestum est, veluti David locus ul-
 ceris fuit desiderium corporis, propter hanc enim
 et in Bersabæ adulterium, et in Uriam homicidii
 crimen admisit: sed quamobrem cum dixisset ulcus
 album, hoc ipsum tamen dixit album seu rufum
 fieri? quia album quidem dixit quod fit ex vulnere
 legalis transgressionis, alba legem vocans, non
 enim erat calefacta sole justitiæ et propterea rubra
 non erat; ergo rubrum quod ex Evangelica venit
 prævaricatione evidentius appellatur, utrumque
 tamen in Christum est, in quo ab Ecclesia in Can-
 tibus canticorum dicitur, *fratruelis meus albus et ru-
 bicundus* (Cant. v); ipsius enim est lex, ipsius
 Evangelium. Sed quæ est, inquis, legis transgressio
 ad ipsum pertinens, utique Christum ejusque my-
 sterium? id est, idolothyti omnis, sanguinis, et suf-
 focati esus, nam hæc et si legalia sunt præcepta,
 Ecclesiam tamen ea custodire apostoli præceperunt,
 quod ostendit Jacobus dicens: *Visum est sancto
 Spiritui et nobis, nihil amplius superimponere vobis
 oneris, exceptis his, abstinere ab idolothytis, et san-
 guine et suffocato, et fornicatione* (Act. xv). Evange-
 lica est autem, quæ non secundum legem erat:
Quicumque dixerit fratri suo Fatue reus erit iudicio;
et qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam

mœchatus est eam in corde suo (Math. v). Si ergo sanato albo, et pœnitentia curato peccato, in loco ulceris, in regione videlicet peccati, ulcus album aut rubeum videatur, secta quædam prædicti peccati Evangelici sive legalis apud peccantem reperta fuerit, necessario ad iudicium hoc sacerdotis venit, qui si viderit locum lepræ humiliorem carne reliqua, id est, humiliorem factam a semetipsa mentem manifesteque animum mutatum ad malitiam, hoc enim est pilus in candorem verti, contaminabit eum sacerdos, semel enim in habitudine peccati factus est, et animæ mala depastio per ulcus incubuit, unde lepram et vulnus et florentem eam passionem legislator appellavit. Quod si pilus coloris est pristini et cicatrix subobscura, id est, pœnitentis visus, et sic diebus septem recludi præcepit, pro eo quod omnino in tali suspitione venerit, tempus definire suspitioni voluit; et siquidem creverit et mala gloriatio multiplicata fuerit, adjudicabit eam lepræ. Dicit autem lepram animæ immunditiam, quæ crevit sive effloruit, posterioribus actionibus multiplicata; sin autem non est multiplicata, sed steterit in loco suo, nihil enim amplius in hoc peccasse invenitur nisi solum hoc peccatum quod omnes cognoverunt, de quo et egit pœnitentiam, nondum illum sacerdos iudicat. Cicatrix enim vulneris quia passus, non autem quia adhuc patitur ostendit.

CAPUT III.

De plaga lepræ exusta, sive cicatrice, etc.

(*IBID.*) *Caro et cutis quam ignis exusserit, et sanata, albam sive rufam habuerit cicatricem, considerabit eam sacerdos, et ecce versa est in alborem, et locus ejus reliqua cute humilior contaminabit eum, quia plaga lepræ in cicatrice orta est. Quod si pilorum color non fuerit immutatus, nec humilior plaga carne reliqua, et ipsa lepræ species fuerit subobscura, recludit eum septem diebus et die septimo contempletur; si creverit in cute lepra contaminabit eum, si autem in loco suo candor steterit, non satis clarus, plaga combustionis est, et idcirco mundabitur, quia cicatrix est combusturæ. (Ex Hesychio.)* Quibusdam legislator de eisdem videtur loqui, sed non ita est, nam secundum aliquid eadem dicit, secundum autem aliquid differt, cum passionem quippe proponat alteram, eandem tamen passionis subinfert dijudicationem. Superius autem de aliquo ulcere obveniente locutus est, quod ex ægritudine corporis generatur et proficit, hæc enim solet Scriptura sacra ulcera appellare; quæ vero sunt de ferro aut lapidibus, aut alia aliqua percussione, plagas vocat et vulnera, propter quod de Lazaro inquit, *quia canes venientes lingebant ulcera ejus (Luc. xvi)*: mundæ quippe carnis fame morboque corruptæ crant illa vulnera. De eo autem qui descendit ab Hierusalem in Jericho, et in latrones incidit, *plagas, inquit, imponentes ei recesserunt (Luc. x)*; deinde post pauca, *plagas istas sicut vulnera alligare Samaritanum præscribit: manifestam ergo differen-*

*tiam ulceris et vulneris aut plagæ, ipse per Scripturas Spiritus divinus ostendit. Quid ergo vere ulcus est neglectæ carnis nostræ nisi corporis voluptas et ebrietas et gastrimargia? Hæc enim luxuriant corpore et in semetipso exsiliente prove-niunt. Ignis autem major invidia, ignis latens et consumens paulatim habentem se. Propter quod et Isaias dixit: *Zelus apprehendit populum ineruditum, et nunc ignis adversarios consumit (Isa. xxvi).* Zelum imperitorum dixit invidiam; zelantur enim non ut imitentur virtutes, sed ut illas impediunt, operantemque perimant. Si ergo combustio alicui homini videlicet peccatori ex invidia contigerit, et sanatus fuerit pœnitentia, scrutatur cicatricem, ne forte post pœnitentiam in passionem recidat, et si reversum invenerit, contaminabit eum, immundum recte iudicans.*

Terra enim sæpe venientem super se bibens imbrem, et proferens herbam opportunam illis a quibus colitur, benedictionem accipiet a Deo, proferens vero spinas ac tribulos reproba est et maledictioni proxima, cujus finis in combustionem, sicut Paulus ait (Hebr. vi). Si autem non inventa fuerit redisse ad iniquitatem suam invidia, nec ex operatione posteriori diffusum priori peccato latius ulcus habuerit, mundum illum sacerdos iudicat, utpote qui semel per pœnitentiam est mundatus: discernit autem et pilum intendens, si mutavit in album, et si humilior est a cute locus, quæ omnia plenissime in superioribus interpretati sumus; ideo enim his brevitatis adhibenda est, ut ad futura curramus. Sequitur: *Vir sive mulier in cuius capite vel barba germinaverit lepra, videbit eum sacerdos, et si quidem humilior fuerit locus carne reliqua, et capillus flavus, solitoque subtilior, contaminabit eos, quia lepra capitis ac barbæ est. Sin autem viderit et locum maculæ æqualem vicinæ carni, et capillum nigrum, recludet eos septem diebus, et die septima intuebitur; si non creverit macula et capillus sui coloris est, et locus plagæ carni reliquæ æqualis, radetur homo absque maculæ loco, et includetur septem diebus aliis; si die septimo visa fuerit stetisse plaga in loco suo, nec humilior carne reliqua, mundabit eum, lotisque vestimentis mundus erit. (Ex Hesychio.)* Non de quibuslibet hic, sed necessariis hoc mandatum lex dedit, nec enim de solis actionibus ei, sed et de futuris divinis dogmatibus pertinebat. Quando ergo errare cuiquam in divinitate contigit, maculam lepræ in barba et in capite habet. Hunc sacerdos inspiciat, et si viderit humiliorem locum carne reliqua, et miseriorem præsumptionem ex blasphemia factam; quomodo autem hoc fit? id est, si pilus flavus, solitoque subtilior fuerit, id est, et si non nimis, ad modicum tamen animum ad blasphemiam intendit; hoc enim subtile esse pilum et neque efflorere sed flavescere ostendit; contaminabit eos sacerdos. Quare? quia lepra capitis ac barbæ est, vel, sicut Septuaginta edunt, vulnus est; vulneratus enim a diabolo et ecclisus ad tantam pervenit impietatem. Quia enim

sæpe contingit quempiam, et contra voluntatem A suam loqui impia. Si viderit locum maculæ æqualem vicinæ carni, et capillum nigrum, ut non exuberet hoc quod ex diabolica operatione animæ est vulnus infictum, id est, impietas dogmatum, recludet eos septem diebus sacerdos, non pro pœna tantum, quantum districtæ probationis causa : tempus enim in omnibus quidem, districtius tamen in his quorum lingua circa Divinitatem vacat. Iutuendum est deinde quomodo post reclusionem judicat : admiranda est districtio quam contra eos qui impie in dogmatibus agunt servat. Si non creverit macula, videlicet impietas, et capillus sui coloris est, id est, nec capillus flavus in ea est, cum non possit cogitatio propter negationem cognosci, utrum sponte aut invitus impie egerit, tunc jubet B radi hominem absque loco maculæ ; aperte ergo alia radi præcepit verba et castigari, si forsitan ex eis comprehendi possit utrum per subreptionem, sicut evenire frequenter solet, an malevole de Deo impia sit locutus. Vulnus autem antiquum non præcepit radi, quia verbum in quo delinquitur, quando semel qui peccavit negaverit, dijudicari jam non oportet. Quis enim reum judicet peccati eum, qui quod confessus est lingua, voluntate se protulisse negat? Quando autem de eo sic judicans non comprehenderit crevisse maculam, nec dilatam in eo viderit impietatem, quoniam blasphemans omnino polluit stolam baptismatis, recte eum præcepit per pœnitentiam lavare vestimenta, et tunc mundus erit, quia omnis impietas per mundam pœnitentiam C mundatur. Verumtamen hic si prædicto mundatus modo, impia rursus locutus fuerit, non inspiciet sacerdos de pilo flavo, non quaeritur, inquit, quo animo impia locutus sit, sed quia in ea de quibus pœnituit recidit, immundum eum recte esse judicat, si non capillus niger fuerit, id est, si non lugens apparuerit impietatem ; lugens vero non solum habitu, sed et animo et cogitationibus, nigrum namque manere lugentium est proprium. Quoniam autem interiorum hominum oportet lugere pro peccatis quem cogitationes contingunt [contegunt], recte ejus pœnitentiam per pilum nigrum significavit ; sed sufficienter de his quæ in Deo committuntur impietatibus, tam ex voluntate quam ex ignorantia locutus, ad alia vulnera moderatiora sermonem vertit. D

Vir et mulier, in cujus cute candor apparuerit, intuebitur eos sacerdos : si deprehenderit subobscurum alborem lucere in cute, sciat non esse lepram, sed maculam coloris candidi, et hominem mundum. (Ex Hesychio.) Cum maxima distinctione superius in divinis dogmatibus, et eorum prævaricationibus usus fuisset, nunc quia de illis loqui supplevit, recte suæ austeritatem deposuit distinctionis. Et de his quæ sunt secundum legem Judaicam dogmatibus loquitur, et quæ in ea sunt culpas, subobscurum alborem et lucentem esse dixit. Quemadmodum ergo cicatricem albam esse diximus transgressio-

nem legalis litteræ, sic et ejus ignorantiam subobscurum alborem et lucentem intelligamus dici ; ignorantiam autem non omnium quæ dicit, nec eorum quæ communia cum lege naturali, vel evangelicis præceptis sunt possidet. Neque enim ignorare, Non occidas, non mœrchaberis, non furtum facies, cui libet ignoscitur, sed quorundam partialium, parvorumque mandatorum ignorantia, veluti quando oportet mundari menstruatam, quando offerri pro pariente masculum, quando etiam pro ea quæ feminam peperit ; propter quod eam subobscurum alborem, utpote parvas cicatrices partialium præceptorum ignorantiam habentem appellavit. Qui ergo talis est, necesse non habet mundari, neque enim ad justificationem Judæorum, sed ut aggravaretur B eorum jugum tradita sunt. Propter quod et Deus per Prophetam dicebat : *Dedi eis præcepta non bona, et judicia in quibus non vivent (Ezech. xx).*

CAPUT IV.

De viro, de cujus capite capilli defluunt.

(Ibid.) *Vir de cujus capite capilli fluunt calvus ac mundus est, et si a fronte ceciderint pili, recalvaster et mundus est : si autem in calvitio, sive in recalvitio albus vel rufus color fuerit exortus, et hoc sacerdos viderit, inquinabit eum haud dubie lepræ, quæ orta est in calvitio. Reminiscendum est quia capillos pro cogitationibus intelleximus. (Ex Hesychio.)* Ornare quippe caput, ac tegere constituti sunt, sicut cogitationes mentem, non autem inordinatas cogitationes deducamus ad medium, quia et capillorum incompositio fœditatem pro ornatu præbet, insuper quemadmodum capillorum quidam decidunt, alii autem renascuntur nulloque tempore nasci cessant, sic et his quæ sunt in nobis cogitationibus decedentibus, aliæ renascuntur. Ergo hic calvum appellat simplicem hominem, non eum qui omnino insipiens est aut irrationalis : quis enim est homo qui non capillos, licet paucos, in capite habeat? Hunc ergo describit qui cogitationes paucas per simplicitatem gerit, eumque mundum recte esse præcepit : quemadmodum enim mundum æstimat eum qui ex toto simplex est, sic et illum qui ex parte est. Maxime autem hunc qui ex simplicitate est, nam hoc intelligendum est in capillis fluentibus, hoc est rarescentibus, in fronte, quem et calvarium appellavit. Hic autem priore deterior est, nam melius quidem est virtutes abscondere ; si tamen aliquis gloriæ earum prodat, tolerabilis passio est et vicina veniæ, propter quod erit mundus : quia enim secundum faciem divina Scriptura prodi virtutes et coram hominibus, per eas dicit ornari : Attende Paulum dicentem : *Ea quæ secundum faciem sunt videte : si quis videtur sibi Christi se esse, hoc cogitet iterum apud semetipsum, quia sicut ipse Christi est, ita et nos (II Cor. x).* Hoc autem, si nullum peccatum ex simplicitate simplicis committatur, si autem facta fuerit in calvaria ejus aut in recalvitio macula alba aut rufa, lepra est. Quare? quia nemo sic est simplex ut nesciat quia non debeat

manum in ignem mittere, neque in præcipitii altitu-
 tudine semetipsum dare, neque abuti gladio in locis
 vitilibus; si autem hæc scit, quomodo non amplius
 horrit quod occidere malum sit, quod detrahere pes-
 simum, quod idolothya comedere impium, atque
 mulierem alienam concupiscere sit iniquum? Si
 ergo eum sacerdos maculam habentem albam aut
 rufam in calvitio, aut in recalvitio ejus, id est, in
 ea quæ est ex toto vel ex parte simplicitate, evan-
 gelicam vel legalem eum normam peccantem præ-
 varicatum fuisse reperit, condemnabit, sive conta-
 minabit eum. Quare? quia haud dubie lepra orta
 est in calvitio, vel, sicut Septuaginta, quia in capite
 ejus macula ejus ait, id est, quia in validis et ne-
 cessariis peccavit, in quibus nemo peccans veniam
 meretur. Naturalis enim lex ad quam necessaria
 legis tendunt, et multo magis evangelica præcepta,
 nec ab animabus quidem sunt aliena simplicibus.
 Sequitur: *Quicumque ergo maculatus fuerit lepra
 et separatus ad arbitrium sacerdotis, habebit vesti-
 menta dissuta, caput nudum, os veste contactum,
 contaminatum, ac sordidum se clamabit omni tem-
 pore quo leprosus est, et immundus solus habitabit
 extra castra.* (Ex Hesychio.) Ea quæ ad faciem est
 interpretatio literæ omnino multis videtur esse ri-
 dicula, quid enim prodest vestimenta dissuere, aut
 caput habere nudatum, os contactum? Nec ille
 enim qui corpore leprosus odorem spirat putoris,
 ut recte os suum hujus rei operiat gratia, sed quia
 leprosum legislator intellexit eum qui secundum
 prædicta peccata immundus est, necessario ejus
 dissolvi vestimenta præcepit, ut per hoc cognosci
 possit quia dissolutas habeat virtutes, atque vires
 animæ, quæ eam ab æstu atque gelu peccati pote-
 rant custodire. Habere autem eum et caput nuda-
 tum præcepit, ut pote salutis galeam non habentem
 quam Paulus inter intelligibilia arma sumi præcepit:
 os etiam non frustra operiri præcepit (*Ephes. vi*). Sed
 quia cum mali odoris peccatum sit et omnem pravam
 emitat exhalationem, multo magis tamen eam
 quæ per linguam est possidet, simul etiam et a docto-
 rali dignitate hunc qui talis est prohibet, quomodo
 enim culpæ casum coerceat, qui est ipse culpabilis;
 quomodo qui furatur, præcipiat non furari? qui mœ-
 chatur, jubeat non mœchari? Unde et David dicebat:
*Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras justitias
 meas, et assumis testamentum meum per os
 tuum: tu vero odisti disciplinam, et projecisti ser-
 mones meos post te* (*Psal. xlix*). Et quidem semper,
 hoc est, et omni tempore quo leprosus est, id est,
 omnibus diebus quibus in eo fuerit macula. Quid
 ergo per hæc significat? quia etsi semel peccaverit,
 etiamsi non addiderit ad peccandum, immundus
 tamen usque dum pœniteat dicitur, quia sine pœni-
 tentia lepra peccati pœnitens non mundatur, ideoque
 macula intelligibilis lepræ in ipso manet. Præterea
 verus lenrosus, id est, peccator solus ac separatus

A habitat, tam ut confundatur quam ut nullus socio-
 tatis ejus contagio noceatur. Unde Dominus Petro
 de eo quod peccaverat, et Ecclesiæ ut converteretur
 atque emendaretur detraxerat obedire, *et tibi*, inquit,
sicut ethnicus et publicanus (*Matth. xviii*).
 Habitabit extra castra: legis quippe mandata evan-
 gelicis nimis sunt secundum spiritum consonantia. Unde
 Joannes separans ab intelligibili tabernaculo in-
 telligibilem leprosum in catholica Epistola scribit:
*Quicumque venit ad vos, et hanc doctrinam non affert,
 non recipia is eum in domum, et ave ei ne dixeritis*
(II Joan. 10). Et ut hæc omnia facilius me-
 moria comprehendi possint, breviter ea recapitu-
 landa esse censemus, quibusdam tantum locis,
 juxta quod in aliis sanctorum prædicatorum dictis
 reperiebamus, sensu mutatis, ad idem tamen sacra-
 mentum per omnia respicientibus. Lepra doctrina
 est falsa. Proinde leprosi non absurde intelliguntur
 hæretici, qui unitatem veræ fidei non habentes,
 varias doctrinas profitentur erroris, veraque falsis
 admiscunt, sicut et lepra veris falsisque locis humana
 corpora variando commaculat. Hujus scilicet lepræ
 invenimus legislatorem sex species in homine po-
 suisse: prima capitis et barbe, secunda calvitii et
 recalvitiois, tertia carnis et cutis, quarta cutis cor-
 poris et cicatricis aliæ cum rubore, quinta ulceris
 et cicatricis, sexta ustionis. In capite lepram portat,
 qui in divinitate Patris, vel in ipso capite, quod est
 Christus, peccat: *Caput enim viri Christus est* (*I
 Cor. xi*). Hanc lepram Judei habent, et Valentiniani,
 Marcionistæ, Fabiani, Manichæi, Ariani, Sabelliani,
 Macedoniani, Anthropomorphitæ, Priscilliani, Dona-
 tistæ, Nestoriani, Eutychiani, quique omnes in cal-
 varia lepram gerunt, qui de apostolis et sanctis Chri-
 sti perverse aliquid sentiunt, atque eos falsum quod-
 libet prædicasse confingunt: sicut enim barba orna-
 mentum est viri, ita Christi apostoli et doctores, orna-
 mentum est corporis Christi. In corpore lepram ha-
 bent, qui Ecclesiæ detrahunt, sicut Carpocratiani,
 qui negant carnis resurrectionem; sicut Novatiani,
 qui nuptias damnant, et peccantibus pœnitentiam
 negant; sicut Eraclitæ, qui inter alios errores, regnum
 cœlorum parvulos habere non credunt; sicut Ariani
 qui vetant pro defunctis offerre sacrificium. In carne
 et cute gerunt lepram, qui carnalia vel exteriora
 suadere conantur, ut Corinthiani, qui resurrectionem
 futuram in carnis voluptate existimant, vel sicut Ariani
 qui dicunt in fide manentibus, quamvis carnaliter
 vivant, non posse computari peccata. In cicatrice
 sanati ulceris lepram portat, qui post cognitionem
 et medicinam Dei et manifestationem fidei quam in
 Christo suscepit, rursus in ipsa cicatrice ostendit
 aliquod indicium erroris prioris aut perfidiam dog-
 matis veteris. In carne viva gestat lepram, qui de
 anima, quæ vita est carnis, aliquod falsum existimat,
 sicut Luciferiani, qui dicunt animam de carnis
 substantia propagatam; sicut Ara-

^a Sic erat in ms., in impresso autem Isidoro, *Eritiani*; sed legendum puto *Aeriani*, quorum hæc fuit hæresis.

bicī, qui animam simul cum corpore mori putant. A In cicatrice ustionis lepram habent Manichæi hæretici, qui inani abstinentiæ cruciatu corpora sua exurunt, et per infidelitatem, non munditiam inde, sed lepram gignunt. De talibus enim prædicabat Apostolus: *Discedunt, inquit, quidam a fide attendentes spiritibus erroris et doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, et cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, abstinere a cibis quos Deus creavit ad percipiendum (1 Tim. iv).* Sed adhuc adjecit colores leprarum, id est, pallidam, rubentem, albam, lividam, nigram, florescentem. Itaque dum pallidam lepram dicit, imbecillam et fragilem fidem animæ denotat. Isque perditō colore integræ sanitatis, erroris infirmitate languescit; cum autem rubicundam lepram ostendit, homicidii cruore B mentem infectam denotat et inurit: cum vero albam, illos hæreticos qui se mundos appellant, sive reliquos qui de falso merito gloriantur, sicut Pelagius et Novatus. Cum autem nigram vel lividam lepram commemorat, invidiæ et livoris notas execratur. Cum vero nigram insinuat, sacrificiorum fumo et lusto idololatriæ denigratam conscientiam detestatur. Cum autem florescentem toto corpore et cooperientem omnem pelliculam corporis a capite usque ad pedes dicit, avaritiæ crimen ostendit, quia nunc floridum et jucundum putatur hominem felicem esse in hoc mundo, et divitem videri in sæculo, hæc enim pestis avaritiæ omne genus hominum quasi totum corpus crebro erroris istius contagio commaculat. Cum autem lepram quæ habet ruborem cum pallore permixtum, eum hominem denotat, qui cum sit imbecillis animo et mendax, facile in furore prorumpit, et levitate morum cito perierat; pallor enim mentientem linguam significat, rubor iracundiam manifestat. Est itaque lepra peccati quæ sacrificiorum oblationibus emundatur, id est, corde contrito et humiliato: *Sacrificium enim Deo spiritus contribulatus est (Psal. l).* Est et idololatriæ quæ aqua diluitur baptismi. Est et hæreticorum, quæ septem dierum purgatione extra castra habeatur, id est, per septiformis Spiritus agnitionem purificetur. Est quæ visu sacerdotis aufertur per doctrinam. Genus autem lepræ quod mundari omnino non potest, eorum est, qui in Spiritu sancto peccant, nec dicunt D pœnitentes posse consequi veniam; de his ait Veritas: *Qui peccaverit in Spiritu sancto, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro.* Quod vero jubetur leprosis ut exeant de castris, et sedeant foris donec mundetur lepra eorum, intelligitur hæreticos projici debere ab Ecclesia, donec proprio errore purgentur et sic revertantur ad Dominum. Ejusmodi vero dissutis tunicis, capite deoperto, et ore obvoluto sedere jubetur, lepræ munditiam expectans: dissutis tunicis, id est, omnibus secretis manifestatis; capite deoperto, ut a cunctis ejus facinus videatur; ore clauso, ne ulterius impia doceat vel loquatur.

CAPUT V.

De lepra vestium, staminis atque subtegmis.

(IBID.) *Vestis lanea aut linea quæ lepram habuerit in stamine atque subtegmine, aut certe pellis, vel quidquid ex pelle confectum est; si alba aut rufa macula fuerit infecta, lepræ reputabitur, ostendeturque sacerdoti, qui consideratam recludet septem diebus, et die septimo rursum aspiciens, si crevisse deprehenderit, lepra perseverans est: pollutum judicabit vestimentum, et omne in quo fuerit inventa, et idcirco comburetur flammis. Quod si eam viderit non crevisse, præcipiet, et lavabunt id in quo lepra est, recludensque illud septem diebus aliis, et cum viderit faciem quidem pristinam non reversam, nec tamen crevisse lepram, immundum judicabit, et igne comburet, eo quod infusa sit in superficie vestimenti, vel per totum lepra. Sin autem obscurior fuerit locus lepræ, postquam vestis est lota, abrumpet eum, et a solido dividet. Quod si ultra apparuerit in his locis quæ prius immacolata erant, lepra volatilis et vaga debet igne comburi. Si cessaverit, lavabit ea quæ pura sunt secundo, et munda erunt. Ista est lex lepræ vestimenti lanei et linei, staminis, atque subtegmis, omnisque suppellectilis pellicæe quomodo mundari debeant vel contaminari. (Ex Hesychio.)* Indecorum quidam forsitan ac nimis abjectum legislatorem æstimant, quia de stamine atque subtegmine, quæ trama vulgo nuncupatur, loquitur, relinquens quæcunque animas audientium legem possunt ad meliora componere. Quid enim, inquit, sordidatum stamen, quid subtegmis sive trama leprosa facta, quid pellicium vas maculam habens nostræ olerit vitæ? Unde non nos oportet ad solam intendere litteram, sed ad fructum spiritus, qui quemadmodum sub folio, ita sub littera legalis vineæ custoditur: tantam enim curam nostri legislator gerit, ut non solum de illa cautos faciat lepra quæ ex his, quæ jam dicta sunt, peccatis evenit, sed et de hac quæ frequenter circa virtutes evenire, dum male eis aliquis utitur, solet. Alia igitur vestimenta animæ, alia vestimenta sunt corporis, quæ nec sordidata nec exspoliata contrastant. Quomodo enim pertinent ad hæc quod Joseph Ægyptiis vestimentis spoliandus erat, vel quomodo pilis cameli Baptista Joannes indueretur? Sed ea quæ sunt animæ oportet esse clariora. De quibus Salomon dicebat: *Omni tempore sint vestimenta tua candida (Eccli. ix).* David etiam: *Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis circumdata varietate (Psal. xlv).* Gloriam intus animæ decorem asserens in fimbriis aureis, quæ videlicet sint virtutes. Sed horum vestimentorum quædam sunt lanea, quædam sunt linea: lanea pretiosa et magna multumque animam calefacientia; linea vero vilis parumque calefacientia. Lanea vestis animæ est virginitas, linea castitas conjugalis; lanea, a quæstu vel a possidendo continentia, linea habitarem largitas rerum; lanea, eremi philosophia, linea, in civitate honestas sive modestia; laneum, usque ad mortem pro veritate certare; lineum, falsa non loqui. Unde et Salomon Ecclesiam dupli-

cibus vestitam per significationem asserens dicebat : *Quæsit lanam et linum, et operata est consilio manuum suarum (Prov. xxxi).* Et rursus : *Stragulatam restem fecit sibi, byssus et purpura indumentum ejus.* Sed quia staminis atque subtegmis, ex quibus contextuntur vestes, legislator mentionem facit, ipsorum nunc subtilitatem explicemus : non enim solummodo virtutes, sed ea ex quibus constant perscrutari desiderat. Duo ergo hæc veram nobis procurant virtutem : intentio nostra et divinus nutus sive gratia ; et subtegmē quidem innuit nostram intentionem, stamen autem Dei nutum. Et recte : quia stamen est in vestimento firmiter, quomodo et Dei nutus vel gratia indisruptibilis in nobis atque incommutabilis perstat, sustinens subtegmē nostræ intentionis, ut perficiatur bonæ actionis vestimentum. Pelles ex quibus confici quid potest, tentationes pro pietate seu fide, et pro virtute tribulationes dicit pelles. Quare? Quia quemadmodum mortua pellis est de qua fieri potest vas, verumtamen de ea uter forsitan, aut cadus, aut stratum, aut pellis tabernaculi, aut aliquid aliud sit utile ; sic et tribulationes et tentationes mortificant in sæculo hominem. Humiliant enim eum et valde in nihil redactum ostendunt, vas tamen ex eis bonum et utile fit patientia atque probatio, quæ omnimodo a Domino corona subsequitur. Quia enim pelles tribulationes et tentationes appellari non sit incongruum, audi Job dicentem de suis tribulationibus et tentationibus : *Pelli meæ, consumptis carnibus, adhæsit os meum : et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos. Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me (Job. xix).* Prohibet ergo [superbiam] nec in virtute perfecta, quod est vestimentum, vel si magna est, vel si mediocris. Hanc enim laneorum et linoꝝ differentiam diximus, maculam inveniri albam aut rufam, vel, sicut Septuaginta, viridantem aut flammiscentem. Dicit autem viridantem superbiam, flammantem cynodoxiam : hæc enim fuit angelorum prævaricatio, quia ubique Christus virtutes a vana gloria liberat esse præcepit, et neque jejunare, neque misereri ad placendum hominibus jubet ; perdere quippe mercedem suam eos qui ita faciunt affirmavit. Qui enim ab hominibus laudari volunt, quomodo jam laudari a Domino exspectabunt? Viridans autem superbia intelligitur, quia ad modicum floret, velut virentia, ita ut diceret David : *Vidi impium superelevatum et superexaltatum super cedros Libani : et transivi et ecce non erat (Psal. xxxvi).* Et rursus de eisdem : *Sicut fennum ita decident, et sicut olera herbarum cito cadent (Ibid.).* Ergo aperte probatum est quia superbiam seu vanam gloriam prohibet adhærere virtuti. Sed nec in stamine, sive in subtegmē vult lepram quæ dicta est evenire, id est, ut nec ipsam superbia vel vana gloria virtutes intendamus, nec a Deo talem gratiam nobis concurrere deprecemur, sed nec tentationes cum aliquo ex his nos legislator sustinere desiderat, qui si tale quippiam for-

Asitan ut hominibus evenire contigerit, inspicere ea a sacerdote vult, et neque virtutem neque intentionem virtutis, nec tentationum patientiam repellere, mox et denunciare immunda, et suspitione superbiæ vel vanæ gloriæ præcepit ; nec rursus sicut munda suspicere, sed separare eos septem diebus et tempore discernere passionem. Et siquidem creverit, immunda sunt prædicta omnia in quibus istud evenit, quia lepra perseverans est, propter quod et flammis jubet illam comburi : ergo flammam gehennæ significat, et futuri temporis memoriam facit, neque enim dixit, in igne concrematur, sed, in igne concremabitur. Si autem post reclusionem eam viderit non crevisse, præcipiet, et lavabunt id in quo lepra est, id est, diluere ea illum per pœnitentiam præcepit. Deinde post dilutionem recludere illud septem dies rursus jubet, et sic cognoscere tunc inveniat maculam superbiæ, vel vanæ gloriæ permanentem : quamvis non creverit, tamen incommutata ob hoc est, quia ad pœnitentiam non migrat, immundum est, et igne comburetur : corroborata nec enim passio, et propterea virtutem homo nec corrigere malum vult, nec intendere, si enim obscurus fuerit locus lepræ, id est, incerta lepra et dubia, postquam vestis est lota per pœnitentiam, abscidere passionem a vestimento virtutis, cæterorumque quæ prædicta sunt præcepit. Quomodo autem superbiam abrumpit? Valde videlicet se humilians, similiter et vanam gloriam omnibus a se removens modis, id est, ut nec honoribus, ex quibus superbiæ passio nutritur, nec laudibus, quibus vana crescit gloria, delectetur vel gaudeat ; sicque converteretur, ut ne quidem in suspitione unius horum incidat, et tunc mundus esse poterit. Sin autem ultra apparuerit in his locis quæ prius maculata fuerant, id est, in vestimento vel in subtegmē, vel in stamine, vel in pelle, id est, in virtute, aut ipsis tentationibus adhuc eandem sustineat passionem, pro qua ablutus est vel pœnituit, atque in ea permanet, immundus hujusmodi reputatur, et ignis eum gehennæ suscipit, quia lepra volatica et vaga est, quia hoc quod semel macula dilutum fuerat, id est, postquam semel a suspitione mundatus est, rursus lavari vult, ut tunc mundus nominetur. Unde apertissime illud tibi intelligera legislator innuit, quando de eodem peccato frequentibus vult lacrymis pœniteri, frequens enim commemoratio, nec ipsum vulnus permittit prævalere nec aliud.

(MAURUS.) Item alio modo : Lepra in veste lineæ significare potest perversitatem morum in mente amare. Unde et per quemdam colorem justitiæ plus quam oportet sæviunt in peccantibus, ad desperationem plus quam ad sanitatem provocantes, contra Apostolum qui ait, *Onera vestra invicem portate (Galat. vi).* Lepra autem in veste lineæ illos significat qui pro adulatione delinquentes corrigere nolunt, sed male facientibus consentiunt : aut certe qui molliiter vivunt, et viriliter agere non student. Lepra autem in stamine potest significare animæ vitia, quæ sicut stamen opus textrinum sustentat, ita et animæ

corpus stare et vigere facit. Lepra autem in subtegmine peccata sunt quæ per corpus committuntur : in corpore etenim anima subsistit, veluti stamen in subtegmine. Pellis vero vita est exterior, et conversatio hominum carnalis; unde post peccatum Adam et uxori illius tunicas pelliceas Dominus fecisse dicitur. Lepra autem in pelle, malum exemplum est in conversatione hujus vitæ per quod indocti in errorem inducuntur. (Ex Hesychio.) Quia ergo et de eventibus in virtutes maculis legislator purificationes præcepit, jam per quæ leprosum mundet agnosce. Hoc enim intendens invenies quia legislatori de lepra illa curæ fuit quæ ex delictis in animabus nostris infligitur.

CAPUT VI.

De oblationibus offerendis pro emundatione et purgatione leprosi.

(CAP. XIV.) Locutusque est Dominus ad Moysen dicens : Hic est ritus leprosi quando mundandus est : Adducetur ad sacerdotem, qui egressus e castris, cum invenerit lepram esse mundatam, præcipiet ei qui purificatur ut offerat pro se duos passeris vivos, quos vesci licitum est, et lignum cedrinum, vermiculumque et hyssopum. Et unum e passeribus immolari jubebit in vase fictili super aquas viventes : alium autem vivum cum ligno cedrino, et cocco, et hyssopo tinget in sanguine passeris immolati, quo asperget illum qui mundandus est, septies, ut jure purgetur, et dimittet passerem vivum, ut in agrum avolet. Cunque laverit homo vestimenta sua, radet omnes pilos corporis, et lavabitur aqua, purificatusque ingredietur castra, ita duntaxat ut maneat extra tabernaculum suum septem diebus. Et die septima radat capillos capitis, barbamque et supercilia, ac totius corporis pilos, et lotis rursum vestibus et corpore, etc. (Ex Hesychio.) Quia non nos oportet arbitrari negligenter quippiam legislatorem dicere, illud te oportet notare præ omnibus, quia nunc quando de mundationibus sancit, solo Moysi, non etiam Aaron, sicut superius, alloquitur; quia Moyses præcipue imaginem Christi secundum multos qui dicti sunt gerit modos, soli autem Christo communis lepræ competit emundatio, propter quod nec de lepra unius modi quæ sit in vulnere, verbi gratia, aut inustione, aut aliter loquitur; sed ait : Hic est ritus leprosi. Per hoc omnem speciem lepræ complecti volens, quia et Christus omne genus peccatorum mundavit; ergo et nimis simillima est mysterio ejus præsens materia, quod ex eo discimus, quia leprosum non ire ad sacerdotem, sed ad eum ire sacerdotem præcepit, sicque adduci eum qui mundandus est, quemadmodum et Christus ad nos venit, et eos qui ab eo mundari atque ablui necessarium habebant, et extra castra ad intuendum eum qui mundandus erat egredi sacerdotem præcepit, sicut nos Christus extra castra per passionem crucis dispensationisque quæ tunc peracta est visitavit. Non prius autem hoc egit quam videret, quia macula lepræ ab eo sanaretur, id est, antequam nos caruisse vidisset errore. Quan-

do ergo in eum non solum ex plebe Judaica crederunt, sed et pagani ascendentes eum videre cupiebant, nuntiantibus hoc discipulis dixit : Veni hora ut glorificetur Filius hominis (Joan. XII), quando vidit quod præparatum esset humanum genus ad liberationem salutemque per crucem, hoc enim et gloriam suam appellavit, tunc quod suscepit? Videlicet duos passeris vivos, quibus vesci licitum est. Habuit enim hæc Christus, divinitatem scilicet et humanitatem, quia munda Christi etiam humanitas et vivens est. Munda quidem, ut pote quæ proprium peccatum non habuit; viva autem, ut quæ genita non est ex viri immunditia; et ideo non fuit maledictioni mortis obnoxia. Sumet, inquit, et lignum cedrinum, id est, crucem : cedro autem ideo significatur, quia cedrus in lignis fortis est. Nam et arca de lignis cedrinis facta fuisse asseritur, quia lignorum impuitribilium in constructione ejus Moyses mentionem fecit. Sumet et vermiculum, quod Septuaginta edunt coccinum tortum, videlicet passionem : dicitur enim propter tincturam sanguinem coccinum; unde chlamydem coccineam cum duceretur ad passionem, eum milites induerunt. Tortum autem esse quare dixerunt? Propter passibilitatem impassibilitatemque connexam, propter quod in eum passio secundum quemdam est modum; hyssopum autem boni odoris gratia spiritus cooperatrix emundationis nostræ est. Unde David : Asperges me, inquit, hyssopo et mundabor (Psal. L).

De passeribus ergo quos diximus esse Christum, hunc præcepit immolari vel occidi, id est, id quod erat passibile et quod poterat occidi, et occidi : in vase fictili super aquas viventes, in nobis enim, id est, pro nobis. Siquidem sumus vas fictile de luto videlicet facti, unigenitus secundum carnem occiditur super aquas vivas, id est, baptismatis : mors ejus quippe nostrum figurat baptismum, quod ostendit Paulus dicens : Quicumque in Christo baptizati sumus, in morte ejus baptizati sumus (Rom. VI). In hoc enim vivens passer, et lignum cedrinum, et coccinum tortum, et hyssopus tingitur : omnia enim hæc comprehenduntur in virtute baptismatis, quod diximus Dominicæ esse passionis figuram significationemque, sed vivens passer quem in Unigeniti necessario divinitatem accipimus, in sanguine etiam hic occisi passeris, et aqua tingitur, id est, in gratia baptismatis, quia non in hominis passione, sed Dei et hominis baptizamur. Deinde post hæc, vivens passer in agrum ut avolet dimittitur; ergo impassibilis divinitas et inseparabilis erat a carne, quæ passa est, unde et separabilis in sanguine baptizamur, ut impassibilis viva in agrum avolet. Ad altitudinem videlicet contemplationis emittitur, quo illum dimittente, nostro videlicet intellectu, sub hujus enim contemplatione tenetur, solummodo sponte detentum a nullo alio detineri possit. Insuper is qui mundatus est vestimenta lavat, videlicet actiones et si quas virtutes habuit, quia et has peccato polluit.

Lavat autem poenitentia et radit pilum, id est,

omnem cogitationem deponit, quia omnes eas habet immundas; et lavatus aqua poenitentiae aut baptismatis, tunc necessarie mundabitur, nam et si mundum eum superius nominavit, ait enim: *Cum vivus fuerit esse mundatus, offeret duos passeres, sed eum qui aptus erat ad mundationem dicebat. Nam quomodo is qui jam mundus est adhuc necesse habet mundari? Tunc et in castra ingredietur ut conventui nostro intersit, atque intelligibilem contractum socius, et alterius commisionis quae cum fidelibus habetur, acquiratur fructus, a qua quia prohibeantur hi qui necdum mundati sunt peccatores, audi Apostolum dicentem: Si is qui frater nominatur, aut adulter est, aut avorus, aut deiracter, aut ebriosus, aut rapax, cum hujusmodi nec cibum sumere (I Cor. v).* Veruntamen septem dies extra tabernaculum suum manet, adhuc sanctorum communionem propter subtiliorem custodiam, et paulatim ad meliora proVectum separatus. Tabernaculum enim uniuscujusque nostrum mysteriorum adeptio est, tabernaculum a gelu tegens nos et ab aestu, tabernaculum in quo cœnat cum Deo, sicut cum patre filii, aut cum sponso sponsa, vel si aliquid aliud dicitur quod magis ad proximitatem cognationis pertinet. *Et die septima rades capillos capitis, barbamque et supercilia, ac totius corporis pilos.* Sed hic non solum caput, sed et barbam, et supercilia, et omnem simpliciter pilum qui in omni corpore est, ac per hoc et occultarum partium radi præcepit. Nullam ergo ei cogitationem veterem remanere vult: non solum illas quæ ornatum homini utpote rationali, et multa de diversis disceptanti præbent, illas enim per caput, propter ornatum et multitudinem significat; sed nec has quæ hominem contemplativum constituunt, de sublimibus et diviniorebus rebus cogitantem, hoc enim superciliis designatur, quæ in altioribus sunt sita et circa contemplativorum mentium sensuum organa, sed nec illas quæ discretionale continent, per barbam recte significantur: quia barbam maxime inter virile genus et muliebre dividat. Hæc autem, non quomodo carere eum cogitatione capiens præcepit, sed novum totum, et quasi modo genitum fieri volens, et caspionare veterem hominem, ut capiat novum: quomodo enim ei qui antiquum rasis pilum, alius novus et recens nascitur, sic et huic veteribus carenti cogitationibus, alia novæ ad meliora pullulant. Lavare etiam rursus vestimenta sua, id est, actiones mundas efficere, et lavabit iterum corpus aqua, secundo utique illud lavant, nobis autem non est secundum baptismum: *Unus enim Dominus, una fides, unum baptisma (Ephes. iv).* Et quomodo secundo lavabitur, nisi absolute per lacrymas? Hoc enim non semel nec bis, sed tertio et frequenter licet peragi, quia et David dicebat: *Factæ sunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte Psal. xii).* Sequitur:

Assumet duos agnos immaculatos, et ovem anniculam absque macula, et tres decimas similæ in sacrificio, quæ conspersa sit oleo. et seorsim olei sextarium;

PATROL. CVIII.

A *cumque sacerdos purificans hominem staverit eum, et hæc omnia coram Domino in ostio tabernaculi testimonii, tollet agnum et offeret illum pro delicto, oleique sextarium. Et oblatis ante Dominum omnibus, immolabit agnum, ubi immolari solet hostia pro peccato, et holocaustum, id est, in loco sancto. Sicut enim pro peccato, ita et pro delicto ad sacerdotem pertinet hostia, Sancta sanctorum est, assumensque sacerdos de sanguine hostiæ quæ immolata est pro delicto, ponet super extremum auriculæ dextræ ejus qui mundatur, et super pollices manus dextræ et pedis; et de olei sextario mittet in manum suam sinistram, tingetque digitum dextrum in eo, et asperget septies contra Dominum. Quod autem reliquum est olei, in læva manu fundet super extremum auriculæ dextræ*

B *ejus qui mundatur, et super pollices manus ac pedis dextri; et super sanguinem qui fusus est pro delicto, et super caput ejus; rogabitque pro eo eorum Domino, et faciet sacrificium pro peccato: tunc immolabit holocaustum, et ponet illud in altari cum libamentis suis, et homo rite mundabitur (Ezleisychi).* Postquam enim prima die qua egreditur sacerdos extra castra, immolari ad emundationem leprosi præcepit, ecco rursus nunc octava die alia pro eo sacrificia fieri jubentur. Octava enim dies eandem quam primam gerit, quia omne præsens tempus in hebdomadibus conciditur post quas octava est, sequam ut diximus virtutem primæ gerens, vel omnino ipsam renovans. Est autem hæc in qua Salvator surrexit; in qua in castra ingrediemur. Post dies enim septem, eum qui mundatus est leprosus, die videlicet octava in castris ingredi præcepit; sed castra qualia? Uti que illa quæ Jacob patriarcha vicit, quando angelis sibi occurrentibus locum *castra Dei* appellavit. Ad hæc mundatus leprosus utpote olim justificatus tempore resurrectionis venit, in cuius figuram, octavam diem, sicut diximus, legislator accepit. Quæ autem in eadem octava die agi præcepta sunt, imaginem ejus qui secundum nos est mysterii gerunt. Præcepit siquidem duos agnos immaculatos anniculos sumi, et ovem anniculam immaculatam unam: quorum quidem unum pro peccato, aliam autem in holocaustum præcepit immolari, omnia autem hæc figuram gerunt sacrificii Salvatoris. Ipse enim propter peccata nostra, et delicta in hostiam, ipse in holocaustum fuit. Ex utroque autem genere propterea sacrificium offerri præcepit, ut ostenderet quia Christus pro nobis occisus, simul masculinum feminamque salvavit: non frustra autem anniculum in utroque præcepit, sed perfectum per hoc sacrificium figuravit: perfecta enim in prædictis animalibus sunt annicula animalia, ita ut ad filios generandos sint idonea, sed quia eum qui mundatur, super sacrificium Unigeniti, etiam fidem totius Trinitatis signari oportet, tres decimas similæ, id est, Trinitatem Patris, et Filii, et Spiritus sancti, habentem in unaquaque persona perfectionem: perfectus quippe est denarius numerus, propter quod et Dominus dicebat: *Simila est regnum caelorum mulieri quæ*

accipiens fermentum abscondit in farinae sata tria, A usque dum fermentaretur totum (Math. xiii). Sumi autem hoc conspersa oleo in sacrificium jubet, sacrificium autem dicit Unigeniti, quod in oleo conspersum est, quia ob compassionem nostram gestum est. Sed quomodo dicimus in eo tres offerri similitæ decimas? Aut quia etsi Unigeniti passionem, tamen totius Trinitatis, hoc quod ex illo sacrificio actum est mysterium fuit. In nomine enim Patris, atque ipsius unigeniti Filii, et sancti Spiritus, etiam baptisma agitur, in quo in morte Christi baptizatur, et totum ipsum mysterium in eo sanctificatur. Præcepit autem et sextarium olei sumi, quia fide intelligitur et agitur unumquodque eorum quæ prædicta sunt, quæ juste sextarius nominatur, quia quemadmodum sextarius mensura est, vel si cotylam, secundum Septuaginta dicamus, idem a mensura uniuscujusque minus et plus non capit. Sequitur: *Quod enim plus est effunditur*. Minus autem propterea non suscipit, quia hoc quod minuitur nequaquam jam sextarius vel cotyla poterit appellari, sic et fides ad mensuram nostræ mensuræ datur, quæ non cepit amplius aut minus quam unicuique a Deo est dispersita cognitio. Quod ergo minus est, aut amplius, ad infidelitatem tendit. His ergo acceptis, ad ostium tabernaculi testimonii, ad ingressum videlicet scientiæ Dei qui mundatus est adicitur: *Sacerdos autem sumens agnum unum pro delicto immolat*. Atqui si de corporali passione esset hæc sanctio, sicut quibusdam videtur, quid erat necesse agnum pro peccato immolari? Sed quia admirabat propter infirmitatem Judæorum mysteria, atque spiritalem intellectum abscondit in littera, sic etiam dat quasdam occasionem contemplationis, per litteram et verba quæ significant intellectum spiritus. Unde et nunc cum agnum unum pro peccato præcepisset immolari, qualem non dicit, quia ipse est procul dubio, quem pro delicto illius immolari iussit, cujus aures a lepra detinebantur. Propter quid ergo sic facit? nisi forte ut aulitum muniat, et cautum reddat, quia ipse a dracone seductus peccatum introduxit: per manum autem actiones significat, per pedem vero omnes nostros motus et vias comprehendere et prævenire voluit, his enim custoditis, per sanguinem intelligibilis agni, et fidem quæ in eum est, quæ nobis per misericordiam et compassionem ejus donata est, intelligibilis lepra nequaquam poterit hominem penetrare, quanquam et oleum sextarii seu cotylæ quam esse fidem diximus, in manu mittere sacerdotem vult, ut sacerdotis fides, per quam et nos producimur in operibus ostendatur, nec enim aliter vim suam exerit, nisi manu assumpta fuerit, id est actione confirmata, et signata operibus. Mittit autem oleum in sinistra manu: et intingit digitum dextrum in oleo; sicut Paulus ait: *Per arma justitiæ a dextris et sinistris conversatus, per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam (II Cor. vi)*, et quæ his similia sunt. Tunc

aspergit septies contra Dominum, præsumit enim talis sacerdos apud Deum, quando mundare eos qui necessitatem patiuntur, et dimittere eis peccata poterit, propter quod septies aspergit, quia numerus iste remissionis peccatorum esse demonstratus est. Sed postquam fudit super extrema dextrarum auricularum, et super pollicea manus ac pedis dextri, secundum quod supra diximus, reliquum olei in capite fundit ejus qui vocatus est ut mundaretur. Per caput sanctificationem omni præstans corpori, christumque Domini eum qui mundatus est per hanc unctionem efficiens. Tunc, inquit, pro peccato sacrificium offertur, qualiter autem hoc fiat, non dicit, ex his enim quæ de delictis dicta sunt, posunt etiam ea quæ pro peccato sunt conjici, vicina enim sunt et communia, utpote in communi materia. Post hoc immolat holocaustum, et ponit illud in altari; ergo prius nos Christi sacrificium a delictis et peccatis mundat, et tunc nostrum conficitur holocaustum. Quando enim intelligibili emundatione spiritus, totum nostrum corpus et animam sanctificantes, spirituales facti fuerimus, tunc digni ad ascensionem altaris edficimur, tunc plenissimam accipimus mundationem, postquam jam aliam necessariam non habemus.

CAPUT VII.

Quid offerre debeat pauper pro emundatione sua.

(LXX.) *Quod si pauper est, et non potest manus ejus invenire quæ dicta sunt, sumet agnum pro delicto ad oblationem, ut roget pro eo sacerdos, decimamque partem similitæ conspersæ oleo in sacrificium, et olei sextarium, duosque turtures sive duos pullos columbe: quorum sit unus pro peccato, et alter in holocaustum. Offerretque ea die octavo purificationis sue sacerdoti ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino; qui suscipiens agnum pro delicto et sextarium olei, levabit simul, immolatoque agno, de sanguine ejus ponet super extremum auriculæ dextræ ejus, qui emundatur, et super pollices manus ejus ac pedis dextri, olei vero partem mittet in manum suam sinistram, in quo intingens digitum dextræ manus, asperget septies contra Dominum, tangetque extremum dextræ auriculæ illius qui mundatur, et pollices manus ac pedis dextri in loco sanguinis qui effusus est pro delicto. Reliquam autem partem olei quæ est in sinistra manu, mittet super caput purificati, ut placeat pro eo Dominum. Et turturem sive pullum columbe offeret unum pro delicto, et alterum in holocaustum cum libamenti suis. Hoc est sacrificium leprosi qui habere non potest omnia in emundationem sui. (Ex Heaychio.)* Admirabili erga eos qui legem accipiunt legislator condescensione utitur. Ecce enim veniam pauperi dat, et moderata pauperi sacrificia esse præcepit, ne forte obstupescat, dum majora ei quam virtus est præcipiuntur. Sed quia nec eorum quæ dicta sunt quidpiam facile in quaestu pauperum invenimus, qui enim non habet panem, unde agnum? qui autem pecunia eget, unde emat columbam vel

* Id. est, In impresso erat, eadem.

torturam? manifestum est quod aliquam contemplationem intendat, et ad occulta spiritus deducat eam, qui vult ingredi ad thesauros absconditos scientiæ. Cum liceret enim ei coarctare sacrificiorum numerum propter paupertatem offerentis, hoc omittens, vilia quædam ei et non magni pretii exquirat, quod facit tam paupertati ignoscens, quam etiam lucro sacrificiorum nolens eum fraudari, secundam litteram; nobis autem ex alio dat intelligere, quia lepra malitiam significat, deinde hujus emundatio est pœnitentia, hæc autem opera necessaria habet, quæ virtutibus et actionis studio valeant delere peccata. Propter quod Joannes Baptista populo Judæorum dicebat: *Facite fructum dignum pœnitentiæ*. Consideravit enim sic subtilis legislator eos, qui non omnia possint quæ pertinent ad districtam rationem pœnitentiæ exhibere, opus habet enim pœnitentia orationem intentam, elemosynam, vigiliis, saccum, jejunium, postremum etiam illa quæ David dicit: *Factæ sunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte*. Et: *Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo*. Sed et *cinerem sicut panem manducabam, et potum meum cum fletu temperabam* (Psal. 41, c). Sunt etenim qui hæc omnia forsitan propter cœcitate. Sunt propter nimiam corporis infirmitatem, vel aliam necessitatem agere non possunt, sicut in alio negotio præsentis libri interpretati sumus. Ignoscit his, quia volunt quidem; non invenit autem manus eorum, non possunt enim; et ut pote veniam dans alteram eis viam pœnitentiæ, alia genera sacrificiorum exquirat, et ante omnia quidem agnum dicit: oportet enim unumquemque pœnitentiam agentem ad benignitatem ante omnia migrare, et hanc studere, quia hæc etiam cuilibet facilis ad adipiscendum est, quia a malis abstinuerit. Decimam partem similis conspersæ oleo, id est, Christi theologiam assequi, qui oleo seu misericordia nostræ contemperari passus est carni. Et sextarium, seu, secundum Septuaginta, cotylam olei unam, hanc autem esse manifestissime fidem in anterioribus demonstravimus. Sed quid offerri cum his legislator præcepit? Duos turtures vel duos passos columbarum: hæc autem facile reperiuntur a quolibet, id est, continuam legis meditationem, quæ non solum ex lectione, ne forte et hanc dicas esse quibusdam difficilem, sed et ex contemplatione quæ est in animo et mente conficitur, quæ utroque pro sacco et jejunio, et lacrymis, et cinere cibo sunt atque similibus. Si enim illa ad humiliandam carnem et refrenandam animam a terrenis operibus agimus, facit autem hæc etiam legis meditatio, et continuum horum studium, districtaque divinorum mandatorum atque beneficiorum contemplatio et perscrutatio, necessario hæc sacrificia pro illis introduxit; quæ etiam David exponit, dicens: *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentie non sedit* (Psal. 1). Quod manifestat agni sacrificium,

A omni carentis malitia, atque propterea innocentiam significantis; sed in lege Domini fuit voluntas ejus, illius videlicet qui mundam habet scientiam per contemplationem innocentium cogitationum, quales quosdam Paulus dicit: *Legem non habentes, et opera legis scripta in cordibus suis* (II Cor. 11), per disciplinatas castasque cogitationes demonstrantes, qualis quodammodo est turturis oblatio. *Tanget, inquit, extremum dextræ auriculæ illius qui mundatur, et pollices manus ac pedis dextri in loco sanguinis, qui effusus est pro delicto*. Reliquam autem partem olei, quæ est in sinistra manu, mittet super caput purificati, ut placet pro eo Dominum, et cætera. (Ex Origene.) Vides quomodo ultimæ et summæ purificationis est aurem purificari, ut purus et mundus servetur auditus; et manum dextram, ut munda sint opera nostra, nec aliquid immundum his admisceatur et sordidum; sed et pedes purificandi sunt, ut ad opus bonum tantummodo dirigantur, nec ultra lapsus juventutis incurrant. Septies autem respergit sacerdos contra Dominum ex oleo: post omnia etenim quæ pro purificato celebrata sunt, postquam conversus et reconciliatus est Deo, post immolatas hostias, ordinis erat ut et virtutem super eum septemplerum sancti Spiritus invitaret, secundum eum qui dixerat: *Redde mihi lætitiâ salutariis tui, et spiritu principum confirma me* (Ps. 1). Vel certe quoniam peccatorum corda Dominus in Evangelio testatur a septem demonibus obsideri, competenter septies ante Dominum sacerdos in purificatione respergit, ut expulsio septem spirituum malignorum de purificati corde septies excusso digitis oleo declaretur. Sic ergo conversis a peccato purificatio quidem per illa omnia datur quæ superius diximus. Donum autem gratiæ Spiritus per olei imagineu designatur, ut non solum purificationem consequi possit is qui convertitur a peccato, sed et Spiritu sancto repleri: quo et recipere priorem stolam et annulum possit, et per omnia reconciliatus Patri in locum filii reparari.

CAPUT VIII.

De lepra domorum sive parietum, et recapitulatio de omni lepra.

(IBID.) *Locutusque et Dominus ad Moysen et Aaron dicens: Cum ingressi fueritis terram Chanaan, quam ego dabo vobis in possessionem, si fuerit plaga lepræ in ædibus, ibit cujus est domus nuntians sacerdoti, et dicet: Quasi plaga lepræ videtur mihi esse in domo mea. At ille præcipiet ut efferant universa de domo prius quam ingrediatur eam, et videat utrum leprosa sit, ne immunda fiant omnia quæ in domo sunt. Intrabitque postea ut consideret domus lepram. Et cum viderit in parietibus illius quasi valliculas pallore sive rubore deformes, et humiliores superficies reliqua, egredietur ostium domus, et statim claudet eam septem diebus. Reversusque die septimo considerabit eam, si invenerit crevisse lepram, jubebit erui lapides in quibus lepra est, et projici eos extra civitatem, in loco immundo; domum autem ipsam*

radi intrinsecus per circuitum, et aspergi pulverem rasuræ extra urbem in loco immundo, lapidesque alios reponi pro his qui ablati fuerint, et luto alio liniri domum. Sin autem postquam eruti sunt lapides et pulvis elatus, et alia terra lita, ingressus sacerdos viderit reversam lepram, et parietes aspersos maculis, lepra est perseverans, et immunda domus, quam statim destruent, et lapides ejus ac ligna atque universum pulverem projicient extra oppidum, in loco immundo. Qui intraverit domum quando clausa est, immundus erit usque ad vesperam; et qui dormierit in ea et comederit quidpiam, lavabit vestimenta sua, et cætera. (Ex Hesychio.) Cum ingressi, inquit, fueritis, Moyses et Aaron, in terram Chananæorum. Quenam est hæc? Quam ego dabo vobis in possessionem. Quia enim septem numero gentes, id est, Chananæi, Pherezæi, Gergesæi, Amorrhæi, Jebusæi, Cethæi, et Aradæi, terram promissam Abrahæ possidebant, imaginem autem gerebant hæ septem iniquorum spirituum, de quibus Dominus in Evangeliiis dicit: Dum spiritus immundus exierit ab homine, assumit alios septem spiritus nequiores se, et habitant in homine, cujus norissima sunt deteriora prioribus (Matth. xii); hi autem spiritus veram terram ipsius Abrahæ, id est, gentium hæreditatem possidebant. Ipsi enim dictum est: Quia patrem multarum gentium posui te. Quando Moyses et Aaron (lex videlicet et propheta, horum enim hi figuram gerunt; quia Aaron Moysi os, qui figuram legis gerit, propheta esse dictus est) ingressi fuerint inter gentes, tunc per eos Deus tyrannidem obtinentes in gentibus, qui sunt intelligibiles Chananæos, prædictos expellit spiritus. Possessionem autem legis et prophetarum, et hæc predicantium ipse esse concedit gentes, qui eas proprio acquisivit sanguine; tam per ablutionem regenerationis, quam renovationem sancti Spiritus, quem effudit abunde super nos, liberans nos ab his quibus dudum serviebamus: ut et hi qui ex gentibus sunt possent Isaiæ canticum dicere: Domine Deus noster, possederunt nos domini absque te; tantum in te recordabamur nominis tui (Isa. xvi). Quæcumque autem ejus possessio est, etiam servorum et ministrorum ejus procul dubio est. Ergo quando propheta et lex in gentium hæreditatem ingressi fuerint, ministrantes evangelicæ prædicationi, et ea quæ nunc de intelligibilibus domibus dicta sunt apparere potuerint, ibit ejus est domus nuntians sacerdoti, et dicit: Quasi plaga lepræ videtur mihi esse in domo mea. Quæ enim sunt domesticæ Ecclesiæ, et propterea ait: Ibit cujus est domus, audiamus Paulum dicentem: Salutate Priscillam et Aquilam et domesticam eorum Ecclesiam (I Cor. xvi). Qui ergo huic præest, si sentit lepram intelligibilem, id est, si malæ et impiæ doctrinæ sensum quemplam comprehenderit, timens ne hoc quod studuit ad justitiam flat ei ad judicium, vadet ad sacerdotem qui discernere possit. Ipse enim non absolute sacerdos est, quod manifestum est ex his quæ rursus Paulus ad Colossenses scripsit: Salutate Nympham et do-

esticam ejus Ecclesiam (Coloss. iv). Quia multi propter zelum et pietatem ecclesias et domesticas constituentes, in eis doctores divinarum, ministrosque, nec non et communionem atque exultationem eorum convenientes suscipiebant. Is ergo qui hujusmodi est, ibit ad eum qui veri sacerdotii figuram gerit, quales fuerunt Petrus vel Paulus, vel Timotheus, cæterique qui eorum doctrinam virtutesque custodierunt, irreprehensibiles permanentes: oportet enim episcopum irreprehensibilem esse, ut propterea possit aliena judicare peccata. Et dicit: Quasi plaga lepræ videtur mihi esse in domo, id est, sensus impiæ doctrinæ in mea domestica apparuit Ecclesia. At ille præcipiet ut auferantur universa de domo, seu, ut Septuaginta edunt, et præcipiet sacerdos deletere domum, et non forebit in omnem domum; id est, præcipiet recedere omnem populum qui in ea colligebatur: hic est tectus domus sive instructura, secundum quod frequenter ostendimus. Discedere autem eos præcepit, id est, opere ostendere quod alieni sint a malo quod apparuit in Ecclesia, et non communicent pœnæ quæ est impiis ingerenda. Propter quod et Moyses quando Dathan et Abiron ad puniendum atque disperdendum deducturus erat, recedere reliquam multitudinem, ut non participes efficerentur pœnæ, præcepit (Num. xvi). Hoc est enim quod ait: Ne immunda fiant omnia quæ in domo sunt, intrabitque postea sacerdos ut consideret domus lepram. Et cum viderit in parietibus illius quasi vallículas pallore sive rubore deformes. (Ex Hesychio.) Et cætera. Parietes domus recte dicuntur hi qui eam continent, id est, ordines divina dicentium atque docentium: ex his quippe vere consistit Ecclesia, et non sicut quidam putant ex lignis atque lapidibus. Unde et Moyses quando colligere jubebatur Ecclesiam, non ligna et lapides cæteraque similia, sed plebem, seniores Levitasque convocabat. Secundum quam rationem etiam Jacobus et Cephas, et Joannes columnæ Ecclesiæ dicebantur. Ergo recte parietes, ministri sacrorum doctoresque, ut potest ipsi stabilitatem Ecclesiæ fulciant, ut plebem quodammodo intra semetipsos colligentes. Pallens autem, seu, ut Septuaginta, viridans, et rubicunda macula qualis quæve sit, satis interpretatio præcedentis sanctionis ostendit; esse enim illam vanam gloriam atque superbiam demonstravit. Ex quibus maxime parietes Ecclesiæ corpusque sacra ministrantium doctorum, qui ad malas ac nefarias impiasque doctrinas prorumpunt. Si ergo aspectum parietem vallículas seu fossas habentem, id est, si humiliora sacra ministrantium vel magistrorum opinionem vallescentemque quodammodo ex comprehenso peccato perspexerit, egredietur ostium domus, et statim claudet eam septem diebus. Ecclesiæ moderatam ingerens increpationem, quæ pœnitentiæ percipit veniam et absolvitur: septenarius enim numerus peccati veniam significat. Reversusque die septima considerabit eam; si invenerit crevisse lepram, jubebit erui lapides in quibus lepra est, et projiciet

eos extra civitatem, in loco immundo, et hoc quia A diffusam maculam non invenit, nec exuberantem impietatem, id est, his quidem qui peccaverunt, ut pote poenitentibus, ignoscit, et ut ex infirmitate peccantibus; dogmata autem et syngammata in quibus est intelligibilis lepra, videlicet impietatis macula, hæc non solum extra domum, sed extra civitatem recte projiciunt, non solum de una ea ecclesia, sed et de universali ejicientes: universalis enim Ecclesia Jerusalem est civitas Dei vivi, quæ continet Ecclesiam primitivorum conscriptam in cælis; quamobrem etiam in locum immundum projiciunt, inter hæreticorum videlicet conventicula. Hic est enim locus immundus, quia omnia recipit dogmata impietatis. Et quid post hæc? *Domum autem ipsam radi intrinsecus per circuitum, et spargi* B *pulverem rasuræ, extra urbem in loco immundo.* Rærlunt domum, qui libros ecclesiasticos intelligere atque discernere subtiliter student, ut ipsi omnem malitiam diligenter perscrutantes, insidentesque doctores in pravis libris rasorio dijudicationis excutientes, nullas in ea impietatis sinant remanere reliquias: sed quæ abarserint, hæc in prædictum immundum locum, sicut immunda et in immundis inventa, recte deportent: lapidesque alios reponi pro his qui ablati fuerant, et luto alio liniri domum. Quod lapides oporteat intelligi dogmata exponendum divinam legem et syngammata, de quibus, quando sanæ doctrinæ sunt, non incongrue dicitur: Lapidés sancti voluntur super terram; et rursus: *Quicumque ædificaverit super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos* (I Cor. iii); pulverem vero eam, quæ partialis est, interpretationem atque doctrinam, ipse Moyses legislator significat: quando enim Deuteronomium filii Israel edebat, hæc ad eos dicebat: *Et erit quacunque die transgressi fueritis Jordanis terram, quam Dominus Deus tuus dabit; statues lapides grandes et linies eos pulvere, et scribes super lapidem omnes sermones legis hujus.* Lapidés ergo eradi, et pulverem alium inferri dicens, purgata ab omni malo dogmata, atque doctrinam pro malis illis inferri, et Ecclesiam liniri sine ulla præcepti dubietate. Hoc enim nobis consideratio legis evidenter ostendit. An non et Paulus lepram dogmatum in doctoribus Antiochiæ cernens, Jacobo, ut pote sacerdoti magno, nuntiavit (Act. xvi), qui erasis pravorum doctorum notis dogmatibus, auferens lapides in loco eorum, rectissimas Hierosolymitanæ Ecclesiæ litteras, *et pulverem suum, videlicet doctrinam, addens, unxit Ecclesiam, curavitque quod acciderat. Sin autem postquam eruti sunt lapides, et pulvis elatus, et alia terra lita, ingressus sacerdos viderit reversam lepram, et parietes asperos maculis, lepra est perseverans, et immunda domus.* Si enim electis malis dogmatibus, et aliis sanæ doctrinæ introductis, ipsa rursus impietatis doctrina inveniatur aspersa, id est, diffusa sive exuberans, tunc sacerdos non ex longinquo auditus, sed ex inspectione sua cognoscit quod permanens est im-

pietatis passio et immunda. Talium ministrorum doctorumque Ecclesiæ, in qua fuerit aspersa seu diffusa impietas, rectissime decernitur, quod ostendunt sequentia. Ait enim: *Quam statim destruent, et lapides ejus ac ligna atque universum pulverem projicient extra oppidum, in locum immundum.* Id est, non solum jam contemnunt dogmata, sed et ipsos in quibus inventa fuerint, et hos ex quorum locutione impia Ecclesia constiterat, omnemque ipsam destruunt Ecclesiam: *Odivi enim, inquit, congregationem malignorum, et cum impiis non sedebam* (Psal. xxv), sicut David dicebat. Ergo et extra eam quæ in cælis est constituta, viva videlicet ac vera excluditur civitate, et cum immundis reputatur hæreticis. *Qui intraverit in domo ista quando clausa est,* id est, quæ multæ seu pœnæ subjecta est, qui ingressus fuerit, quolibet ei communicans conventiculo, *immundus erit, usque dum poeniteat, et multo magis qui in ea dormit; hic si quidem non aliter suscipitur, nisi lacrymis laverit intelligibilem stolam: dormire autem in ea intelligimus requiescentem in verbis ejus, et non consuetudinis alicujus causa in ejus consiliis divertentem.* Sed et qui comederit in ea, cibum scilicet mysticum, quia illius mysteria percipere præsumit Ecclesiæ, quam destruxit sacerdos reperiens impie agentem, et doctrinas malas, id est, ligna, fenum, stipulam habentem. Unde non solum lapides ejus, neque enia erant pretiosi, sed et ligna, ut pote conjuncta fenæ ac stipulæ, projecit. Sequitur:

C *Quod si introierit sacerdos, et viderit lepram non crevisse in domum, postquam denuo linita est, purificabit eam, reddita sanitate. Et in purificatione ejus sumet duos passeret, lignumque cedrinum et vermiculam atque hyssopum: et immolato uno passere in vase fictili super aquas vias, tollet lignum cedrinum, et hyssopum, et coccum, et passerem vivum, et intinget omnia in sanguine passeris immolati, atque in aquis viventibus, et asperget domum septies, purificabitque eam tam in sanguine passeris, quam in aquis viventibus, et in passere vivo, lignoque cedrino et hyssopo atque vermiculo. Cumque dimiserit passerem volare in agrum libere, orabit pro domo, et jure mundabitur.* Cujus imaginem hæc sacrificia, de quibus loquitur legislator, gerant, per anteriora subtiliter exposuimus, quando ea et in unoquoque leproso accipi præcepit. Hoc autem necessarie dicitur, quia manifeste apparet quod legislator illam magis in Ecclesia docentium iniquitatem, quæ est in dogmate, reprehendat: quæ in dispensationem ejus qui pro nobis est incarnatus committitur, et propterea in domum mundandam hæc accipere sacrificia præcepit, quæ mysterium ejus carnis passionisque figurant, ut pote quæ sufficienter per has, quæ de his sunt, theologias possit sanare peccantium linguas, omniaque eorum inundare peccata. Sequitur:

Ista est omnis lex lepræ et percussuræ, lepræ vestium et domorum, cicatricis et erumpentium pupularum lucentis maculæ, et in varias species coloribus

Immutatis, ut possit sciri quo tempore mundum quid vel immundum sit. (Ex Hesychio.) Ista est omnis lex lepræ. Quia latius sanctionem lepræ exposuit, necessarium iudicavit ejus reiterare capitula. Et prius quidem complexive genus, post hæc autem species per partes exponit; cum enim dixit, *ista est omnis lex lepræ*, complexive genus ostendit; species autem generis sunt apertissimæ quæ in subsequentibus addidit, præponens recte *percussuræ*, quod non est qualecunque peccatum, omnium quippe esse hoc deterius diximus. Est autem dogmatum impietas quæ contingit quibusdam de populo, de quibus et legislator dicebat: *Vir aut mulier in quo fuerit plaga lepræ*. Si autem tantummodo sacerdotum memoriam fecisset, mulierem minime nominasset. Post hæc lepram quæ est in virtutibus posuit, hæc sunt enim animæ vestimenta. Postea quæ sunt in Ecclesiarum doctoribus ac sacerdotibus: hi enim domus et pa-

rietes terræ possessionis ostensi sunt, deinde *cicatricis et erumpentium papularum* memoriam facit, lepram veram describens eam quæ est in peccatis, sive dubiis, sive probatis. Omnibus autem his subdidit, *ut possit sciri quo tempore mundum quid vel immundum sit*, ostendens quia tunc delinquens immundus est, quando sciens peccaverit, quando autem ignorans, veniam propter ignorantiam meretur: sicut et cæcus offendens, ita ut Dominus de Judæis diceret: *Si cæci essetis, non haberetis peccatum; nunc autem dicitis quia videmus, peccatum vestrum manet (Joan. ix)*. Sed nos oculis scientiæ ad ea quæ expediunt utamur, ut per ipsos evitemus peccata conquiramusque munditiam; sciamus diem in qua mundabimur, scientesque occurramus; et totam legem lepræ custodiamus; mundi enim hoc modo in Dominicis tabernaculis habitabimus.

LIBER QUINTUS

CAPUT PRIMUM.

De viro qui fluxum seminis patitur, et mundatione ipsius.

(LEVIT. XV.) *Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens: Loquimini filiis Israel, et dicitis eis: Vir qui patitur fluxum seminis immundus erit, et tunc iudicabitur huic vitio subjacere, cum per momenta singula adhæserit carni illius, atque concreverit sædus humor. Vir qui patitur fluxum seminis immundus erit, Septuaginta autem sic edunt: Viro, viro cui factum fuerit, et cætera. (Ex Hesychio.)* Quoties enim duplicat hoc unde mandatum datur, intentionem habeat legislator ut nihil ejus penitus prætereat. Sicut quando dicit: *Homo, homo de filiis Israel, et de adventis, et qui conjuncti sunt eis, qui fecerit holocaustum, aut sacrificium, et ad ostium testimonii tabernaculi non adduxerit ad faciendum hoc Domino, exterminabitur homo ille de populo ejus*. Et his alia similia, de quorum conservatione maximam legislator curam gessit. Hic autem secundum prædictam meditationem non dixit, *homo, homo*, sed *viro, viro*, duplicans quidem quemadmodum et ibi personam; propter fortitudinem vero sic appellavit perceptorem legis, quo vocabulo mos est divinæ Scripturæ significare eum qui perfectior est. Quod ostendit Salomon, dicens: *Virum autem fidelem quis inveniet (Prov. xx)?* Sed et Paulus: *Donec occurramus omnes in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi (Ephes. iv)*. (Ex Gregorio.) *Vir, inquit, qui patitur fluxum seminis*. Quid est sermo, nisi semen, qui dum ordinate mittitur, audientis mens, quasi concipientis uterus, ad boni operis prolem fecundatur; si vero importune defluat, emittentem polluens, generandi virtutem perdit, in mente quippe audientium semen securæ cogitationis est, auditæ qualitas locutionis; quia dum per aurem sermo concipitur, cogitatio in mente generatur. Nam

si sermo eman non esset, de prædicante Paulo nequam diceretur: *Quid sibi vult seminiverbius dicere (Act. xviii)?* De quo et Lucas dicit: *Ipsæ enim erat dux verbi (Act. xiv)*. Semen ergo, usui propaginis dicatum, incompetenter fluens, cætera membra inquinat, cum sermo per quem in audientium sensibus nasci scientia debuit, si inordinate prodeat, etiam quæ recte senserit sædat. Qui ergo fluxum seminis sustinet, immundus asseritur, quia multiloquio subditus ex eo se inquinat, quod si ordinate promeret prolem recte cogitationis edere in audientium corde potuisset; dumque incautus per loquacitatem defluit, non ad usum generis, sed ad immunditiam semen fundit. Unde Paulus quoque cum discipulum de instantia prædicationis admoneret dicens: *Testificor coram Deo et Christo Jesu, qui iudicaturus est vivos ac mortuos, et adventum ejus, et regnum ejus, prædica verbum, insta opportune, importune (II Tim. iv)*, dicturus importune, præmisit opportune, quia scilicet apud auditoris mentem, ipsa sua vilitate se destruit, si habere importunitas opportunitatem nescit. Quod autem dicit: *Tunc iudicabitur huic vitio subjacere, cum per momenta singula adhæserit carni illius, atque concreverit sædus humor*. Tunc quoque probabitur immunditiæ fluxum seminis, hoc est, nocivæ doctrinæ subjacere, cum frequentius pravitate sensus atque superflue verborum effusioni operam dederit, quo magis per arrogantiam temporalem gloriam quærat, quam in cælesti regno perpetuæ mercedis fructum percipere appetat.

Omne stratum in quo dormierit, immundum erit, et ubicunque sederit. Si quis hominum tetigerit lectulum ejus, lavabit vestimenta sua, et ipse lotus aqua immundus erit usque ad vesperam. (Ex Hesychio.) Quoniam multæ aliena doctæ species sunt, quidam enim, sicut dixit Paulus, per invidiam, quidam autem per contentionem, quidam vero per ignorantiam, quidam ex temerario multiloquio, de quo dixit

ille Sapiens: *In multiloquio non effugies peccatum* A (Prov. x), quidam autem ex eo quod delectantur in quarundam corruptione concupiscentiarum doctoralem convertunt sermonem: recte legislator cum horum quosdam in sanctione lepræ, alios vero in ciborum differentia significasset, nunc rursus aliud genus eorum qui ex impudicitia et ex libidine alia docent, per hoc mandatum quod est in fluxum seminis patientem exposuit. Sunt ergo quidam qui secundum proprias passiones sermonem doctrinæ temperant, et aliis quod ipsi diligunt commendare satagunt: verbi gratia, cum sit amator adulterii, respuit quod est de castitate mandatum; vel si comessator et ebrius, jejuniorum legem. Hic ergo quia magistri censetur nomine, et non sana docet, sed corrumpit doctrinam quam profert, non potest B Deo filios procreare, unde et profluvium seminis pati dicitur. Et bene dicitur: *Omne stratum in quo dormierit, immundum erit*. Stratum autem magistri, quia proprium est stratus ut in eo requiescat possessor ejus, modis omnibus illic per hoc discipulus intelligitur, in quo propter nimiam obedientiam magister ipse et ejus spiritus requiescit; quod manifestat Paulus ex his quæ ad Corinthios scripsit, laudans eos quod obedientes semetipsos Tito præbuerunt: *Abundantius autem gavisi sumus in gaudio Titi, quia requierit spiritus ejus in omnibus vobis* (II Cor. vii). Hi ergo qui impudica docent, et filiorum procreationi contradicunt, legitimasque respiciunt nuptias, ut per hoc fornicationem introducant, propter hoc et fluxum patientes seminis dicuntur, ut pote genitale semen et nuptiarum legem corrumpentes, de quibus Paulus dicebat: *Quia in novissimis temporibus recident quidam a fide intendentes spiritibus erroris et doctrinis demoniorum, in hypocrisis, cauteriatam habentes conscientiam, prohibentes nubere et abstinere a cibis quos Deus creavit ad percipiendum* (I Tim. iv). Stratum quidem et vas secundum predictum modum sunt quicumque in tantum imundi sunt, ut nec mundationem eorum præciperet legislator: scit enim eos ita morbo affectos, ut poenitentiam agere nullatenus possint. Non enim ex ignorantia in tali doctrina, sed prava habitudine infecti, in impudicis corrupti seu dissoluti sunt verbis, unde etiam in tantum libenter ei adhæserunt. Si autem quis tetigerit lectulum ejus, id est, si particeps fuerit sumpsertique de doctrina ejus, et non insiderit dogmatibus ejus qui prava docet ac sordida, iniquorum verborum ejus discipulus existens, seu discipulorum illius, ipsi siquidem sunt ejus vasa et stratum, qui audiunt eum, ipse quoque immundus est: lavat tamen vestimenta sua per poenitentiam, sicut sæpe diximus: *Et ipse lotus aqua lacrymarum vel baptismi, immundus erit usque ad vesperam*, usque dum tempus compleat poenitentiae. Hujus enim figuram vespera in multis gerit, et maxime quia in consummatione sæculorum, id est, occasu præsentis sæculi, Christus nobis prædicavit poenitentiam. Sequitur:

Qui tetigerit carnem ejus, lavabit vestimenta sua, et ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperam. Si salivam hujuscemodi homo jecerit super eum qui mundus est, lavabit vestimenta sua, et lotus aqua, immundus erit usque ad vesperam. (Ex Hesychio.) Eum videlicet qui sit particeps doctrinæ profana docentis, immundum esse usque dum semetipsum diluat per poenitentiam eam quam legislator præcepit; sive ultro quispiam particeps efficiatur prave doctrinæ, hoc est enim carnem tangere fluxum seminis patientis: sive docens ex opere injiciat quodammodo semetipsum, introducatque sermonem doctrinæ suæ, hoc est enim salivam projicere. Propter quod Aquila, *si super expuerit*; Symmachus, *si expuerit*, ediderunt. *Sagma super quod sederit, immundum erit usque ad vesperam*. Sicut stratum in quo is qui fluxum seminis patitur requiescit, et vas in quo sedet nimis, valde eis adhærentes discipulos, omnemque eorum quodammodo doctrinam excipientes diximus, qui etiam sunt duri cordis ut fictilia et lignea, ac lapidea vasa, quæ difficile mutari vel molliri possunt: sic etiam in sagma hic, sive, ut Septuaginta ediderunt, *in sagma asini*, negligentiore quidem discipulum, sed tamen mollius habentem cor ad commutandum se, mollia enim sagmata, asini legislator intellexit, sed is quia bouis magistris excuti, vel dilui, atque respuere malum discipulatum potest, quia talia sunt quæ Septuaginta *episagmata* appellant, id est, straturæ: et ipse videlicet immundus erit, usque dum ad poenitentiam converterit. *Et omnis qui tetigerit quidquid sub eo erit, immundus erit usque ad vesperam, et qui portaverit horum aliquid, lavabit vestimenta sua, et ipse lotus aqua immundus erit usque ad vesperam.* (Ex eodem.) Generaliter sanxit non licere tangi fructum laborum eorum, qui subjecti sunt effecti profana docentibus, qui subdiderunt semetipsos quodammodo verbis, atque incongruis doctrinis substernentes se: quicumque autem hæc tetigerit, aut quicumque portaverit horum aliquid, id est, qui in semetipsum hoc quod dictum est peccatum susceperit, sive imposuerit, nihilominus ipsi secundum prædictum modum habet necessariam poenitentiam. Omnis qui tetigerit, qui talis est, non lotis ante manibus, lavabit vestimenta sua, et lotus aqua immundus erit usque ad vesperam. D Necessario præsentibus verbis usus est legislator, ne omnino nobis desperatio fieret de conjunctione docentis prava, sed illam tantum quæ est, usque dum respiciat ad poenitentiam. Atque ideo sunt imundi, quoscunque fluxum seminis patiens tetigerit, id est, quibus commistus fuerit. Non lotis autem manibus aqua, necdum videlicet suam vitam per poenitentiam abluit; lavare siquidem manus, sordis cujusdam et maculæ depositionem manifestat. Propter quod David dicebat: *Lavabo inter innocentes manus meas, et circumibo altare tuum, Domine* (Psal. xxv). *Et vas fictile quodcumque tetigerit is qui fluxum seminis patitur, confringetur, vas autem ligneum lavabitur aqua et mundum erit.* (Ex eodem.) In sup:

rioribus hujus legis in qua dixit, fluxum seminis patientem, quoslibet homines tangere, dicimus eos quibus ipse se prava docens immiscuit, et sumpsit ad quamdam societatem sui; hoc enim est aperte tangere. Unde et Paulus propter societatem muliebrem cavendam: *Bonum est, inquit, homini mulierem non tangere; propter fornicationis autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum (I Cor. vii)*. Ili ergo vasa ejus efflocci sunt, doctrinam qui ab eo licet parvam susceperunt, neque enim supersedit eis, id est, non totam in ipsos suam doctrinam exinanivit, tetigit tamen partem quamdam tradens; permanentes igitur siciles, id est, fragiles et terreni, ad lutum suum et ad corruptionem lutū intendentes, quia corrumpuntur etiam a paucitate verborum, necessario conteruntur; si autem lignei, quia lignea vasa luteis ac fetilibus vasis fortiora sunt diutiusque subsistunt, aqua lavati mundantur: neque enim insedit in eis, nec omnem ejus, sicut diximus, malam doctrinam susceperunt; quamobrem nec sic infirmantur, ut per pœnitentiam sanari non possint. Ergo intentio est legislatoris ostendere qui pœnitentiam agant, vel qui non, quia pœnitentiam agentibus salus offertur.

Si sanatus fuerit qui hujusmodi sustinet passionem, numerabit septem dies post emundationem sui; et lotis vestibus ac toto corpore in aquis viventibus erit mundus. (Ex eodem.) Mundatio est ejus qui fluxum seminis patitur, eandem corruptionem seminis nequaquam ulterius sustinere. Si ergo sordida pravaque ac nefaria quispiam docens cessaverit, ut pote qui cessavit a tali impudicitia, mundus recte dicitur: pro sordidis autem sermonibus quos effudit, prius necesse habet septem dies dinumerare ad omnimodam emundationem, quæ perficitur per adventum Christi ministrationemque Spiritus sancti, cujus septuplex donum nobis Isaias exposuit, cum ait: *Spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et spiritus timoris Domini (Isa. xi)*. Quibus omnibus egent qui perfectam mundationem sibi procurari volunt, a malitia quæ est in locutione, sive in operibus. Sed et aqua viva lavant vestimenta et corpus: quæ sit vero vis vestimentorum et corporis, satis est in superioribus demonstratum. Aqua autem viva lavant, illa videlicet, de qua Christus dicebat: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (Joan. vii)*. Et rursus: *Quicumque bibit ex aqua quam ego do ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam (Joan. iv)*. Ergo mundatio prava docentis per bonam legitimamque doctrinam provenit: hæc est enim viva aqua, quia vitam ad se accedenti præstat. Sequitur:

Die autem octavo sumet duos turtures aut duos pullos columbæ, et veniet in conspectu Domini, ad ostium tabernaculi testimonii, dabitque eos sacerdoti, qui faciet unum pro peccato, et alterum in holocaustum. Rogabitque pro eo coram Domino, ut emundetur a fluxu seminis sui. (Ex Hesychio.) Qui septem dies

numeravit sibi, id est, operationes Spiritus, hæc octava die, id est, in gratia videlicet Christi, quæ octava die resurrectionis enituit seu claruit, sacrificium offerre jussus est. Quod est autem hoc sacrificium? id est duos turtures, aut duos pullos columbarum, dignum doctoribus sacrificium. Ex alitibus enim sunt hæc animalia, et qualem tortur quasi meditatorum est animal; columba propter generandi frequentiam, et propter simplicitatem sancti Spiritus designat imaginem: oportet enim doctorem meditationi spiritali operam dare, propter quod ut sacerdotem et magistrum sibiinsepsi sumere hoc sacrificium præcepit. Quod in alio sacrificio nisi rursus sacerdotis alicujus fuerit ac magistri, dixisse nullatenus invenitur. Ipsamque deferre hostiam ad ostium tabernaculi testimonii, ad apostolorum videlicet doctrinam, ad velum tabernaculi testimonii, id est, habitationem Christi et conversationem, superius in sacrificio ostendimus, ut ad apostolicam intentionem in futuro suam perficiat linguam. Sicut autem qui peccavit, et sacerdotii habitum in se infirmavit, atque inefficax reddidit, dare sacerdoti, ac sacerdotii ministerium alio cedere jussus est, sic accipiens sacerdos duos turtures, aut duos pullos columbarum, quid facit? unum facit pro peccato et unum in holocaustum, ut hoc quidem sacrificii ad ablationem ejus et eorum quæ peccavit in doctrina contradicente legi proficiat. Illud autem ad sapienter conversandum in futuro, hujus omni est signum holocaustum, et sic deprecabitur sacerdos pro eo coram Domino, ut emundetur a fluxu seminis sui: nec enim aliter quispiam mundationem coram Domino facere potest, id est, secundum voluntatem et legem Dei, nisi de his qui peccavit pœnitentem, et per sacrificia orationum satisfaciens, posteaque recte vivendo, ac perfecte sapiendo. Sequitur:

Vir de quo egreditur semen coitus, lavabit aqua omne corpus suum, et immundus erit usque ad vesperam, vestem et pellem quam habuerit lavabit aqua, et immunda erit usque ad vesperam. Mulier cum qua coierit, lavabitur aqua, et immunda erit usque ad vesperam. (Ex Hesychio.) Necessariam habere regenerationem baptismatis humanum genus, ipse Dominus ostendit, dicens: *Nisi quis regeneratus fuerit ex aqua et Spiritu, non intrabit in regnum cælorum (Joan. iii)*. Cujus rei gratia, quia sordis in nobis ex Adam inobedientia est transfusa, David in iniquitatibus se natum, et in peccatis asseruit esse conceptum (Psal. l), non matrem suam accusans, sed peccatum innuens, quod decurrit ex genere. Et nunc legislator eum de quo semen egreditur coitus, id est, eum qui pro filiis procreandis semen effudit, sed et mulierem quæ suscepit, lavare corpus præcepit, ob hoc quia semen suscepit per quod hoc templum nostrum totum, id est, integer homo describitur ex anima et corpore. Quia autem sordidus effectus per inobedientiam Adam, sordidum esse etiam semen suum fecit, necessarie et corpus sordidum est, ex quo semen tale procedit. Immundi autem usque ad

vesperam esse non frustra dicuntur, quia in finem sæculorum Christus veniens ostendit aquam qua genus nostrum mundaretur: et quia permansimus usque tunc immundi, probatur ex eo quod et hi qui necdum peccaverunt, id est, in ætate infirma constituti, signaculum baptismi necessarium habent, ne forte morte superveniente sordidi transeant, sordem quæ ex Adam descendit in semetipsos habentes, et propterea non valentes in regnum cœlorum intrare. Vestem autem et pellem quam habent cum coeunt, videlicet immunda esse et lavari debere, duarum rerum præcipit gratia: nam extendit legem atque manifestat quantum corpus humanum propter unam inobedientiam sordidum sit effectum, ut etiam insensibilia ex eis polluantur, deinde per hæc manifestas facit mulieres quæ libidinis causa viris ad quemdam temporalem præbere hominibus, sicut et abusio pellium, quæ inveteratæ projici solent. Nam et illarum consuetudo veterascente amicitia respuitur, atque in morem vestimentorum seu pellium commutatur: neque enim semper cum eis vivunt cum quibus inordinate concumbunt. Quod ad sanctificationem et castitatem Judæorum genus legislator trahens, nimis enim quidam eorum luxuriæ serviebant, hæc contra eos qui qualitercunque effundunt semen, et eos qui hæc tangunt dicit, mundationem eis præcipiens, ut saltem coacti casti efficerentur, et luxuriosus abstergerentur commisionibus, fastidio laboris frequentium purificationum. Hanc enim intentionem secundum litteram et in subsequenti lex habet, licet aliquid aliud secundum spiritum signet: sicut et ipse expositurus sum, quia nec ipsum qui hic est spiritalem intellectum prætereo. Quemadmodum ergo illum qui fluxum seminis patitur, eum qui corrumpit doctrinam intelleximus, sic de quo semen coitus egrederetur, eum qui ad Judæos pertinentem doctrinam docet intelligimus: nam sicut effundent naturale et sanum semen, propter sordem tamen Adam, immundus est, sic et eorum sana propter legem quæ putatur doctrina, sub culpa est et reprehensibilis, quia litteram docet quæ maledictionem infert discipulis suis. Neque enim possibile est, quempiam per illam perfecte corrigi: unde Mosaicæ maledictioni discipulos suos subdit, ipsosque Judæos qui in mulierum coeuntium accipiuntur figura, utpote qui semper adhærent, et conquelescunt doctoribus institutionum suarum, hoc autem ipsum, et in eos qui in præputio sunt, operantur, quando doctrinæ eorum semen suscipiunt, quos vestimentum et pellem esse dicimus: utpote temporaliter et transitorie doctrinæ eorum, non autem ut et ipsi procreent aliquam legalem justitiam suscipiunt, nam quomodo possibile est hoc in præputio permanentibus? sed ut per sermones eorum, et ipsi maledicto legis polli accipiantur.

CAPUT II.

De muliere quæ suam seminis patitur non in tempore menstruali, et mundatione ipsius.

(119.) *Mulier quæ redeunte mense patitur fluxum*

A sanguinis septem diebus separabitur: omnis qui tetigerit eam, immundus erit usque ad vesperam, et in quo dormierit vel sederit, diebus separat onis suæ polluitur. Qui tetigerit lectulum ejus lavabit vestimenta sua, et ipse lotus aqua, pollutus erit usque ad vesperam. Omne vas super quod illa sederit quisquis attigerit, lavabit vestimenta sua, et lotus aqua, pollutus erit usque ad vesperam. (Ex Hesychio.) Intentio legislatoris est a muliebri libidine abducere hominem, simulque cum viris et mulieres prohibere a turpis commisionis causa. Non enim hoc pro filiorum procreatione agi maxime ea quæ nunc dicuntur affirmant. Invenit eum modum quo per varia temporum ac plurima intervalla ab ingressu muliebri separet viros, nam mensibus singulis fluxum sanguinis patiuntur, septem autem diebus immundas eas esse, eosque etiam qui simplici tactu eas contingunt, immundos esse usque ad vesperam præcepit. Qui vero cum eis dormiunt, non una die immundos sed septem dies esse dicit: ergo sub dierum multorum continentia, tam mulieres a viris, quam viri a mulieribus necessitate cohibentur, et his quidem sensibilis Judæus, et secundum carnem Israelita juvari per litteram poterat. Hoc est autem verissimum juvamen spiritualis considerationis, quod est intus inclusum: fluxus enim sanguinis animæ cujus personam ut pote effeminatam, et fortitudinem pietatis prædentem, in mulierem nunc legislator insinuavit, idololatria est, hujus, secundum quod Septuaginta edunt, fluxus in corpore ejus. Corruptio enim seu perditio est humani generis idololatrici sanguinis effusio, propter quod non dixit, de corpore nostro; neque enim a nobis est idololatria adinventæ, sed a dæmonibus, in corpore videlicet generi nostro inflicta est, et corruptio humanæ est affecta naturæ. Sed et tempora commutans in quibus idololatria obtinuit. Denique Paulus dicebat (Act. xvii): *Et quidem tempora ignorantæ despiciens Deus, nunc annuntiat omnes ubique pœnitentiam agere.* Quod dixit, septem diebus separabitur; quod alii, erit in purgatione sua; alii vero interpretes, in separatione iniquitatis suæ; alii autem, miseriæ, ediderunt, ut per septenarium dierum numerum tempora significaret spiritus, quæ usque ad completionem temporum sunt, in qua completionem, evangelica provenit prædicatio. In his enim separati a Deo per idololatriam homines in separationem iniquitatis et miseriæ necessario erant, usque dum Deo per evangelicam conversationem conjungeremur, quæ in octava die accipitur, quia signum et principium et arrha quodammodo sæculi est futuri; propter quod et octava die Salvatoris processit resurrectio. Non solum autem idolis serviens anima, sed et is qui eam tangit, id est, qui particeps ejus efficitur, et multo magis hic qui in quo dormit, vel in quo sedet, ut pote qui doctrinæ ejus et traditionis sit particeps; vel qui coierit eum ea, immundus erit, et mundationem opus habet, nec aliter mundatur, nisi lavatus aqua. Quid sit autem aqua, in præcedentibus diximus. In tantum autem oportet

ab omni idololatriæ malitiâ abstinere, et nec eos A qui idolis serviunt, nec hos quibus illi quasi organis, vel quasi lectis aut vasis utuntur contingere, id est, in nullo cum eis communionem habere. Sequitur :

Mulier quæ patitur multis diebus fluxum sanguinis, non in tempore menstruali, vel quæ post menstruum sanguinem fluere non cessat, quandiu huic subjacet passioni, immunda erit, quasi sit in tempore menstruo. Omne stratum in quo dormierit, et vas in quo sederit, pollutum erit; quicumque tetigerit ea, lavabit vestimenta sua, et ipse lotus aqua immundus erit usque ad vesperum. (Ex Hesychio.) Quantum vindicet spiritus Dei legis contemplationem et lectionem litteræ, his quæ per partes sanciantur, ostendit. Quia enim fluxum seminis patientem intelligit in lege obscena et corruptentia docentem, olim diximus, et de quo coitus semper egreditur, Judaica utente doctrina. Restabant autem hi qui paganorum doctrinam docent; ecce etiam ipsos nunc opportune subinfert: esse ergo fluxum sanguinis, idolorum seductionem et errorem diximus, ut pote genere dæmoniorum sanguine gaudente, et non solum pecorum aliorumque animalium irrationalium, sed etiam hominum sacrificia præcipiente, ita ut in multis locis apud eos talia celebrarentur mysteria, veluti Dionysii et Dianæ aliorumque dæmonum, in tantum fluxus sanguinis apud eos inoleverat. Attende autem nunc quibus verbis legislator usus est: *Mulier quæ patitur multis diebus fluxum sanguinis, non in tempore menstruali.* Quod Septuaginta sic ediderunt: *Mulier si sicut profluvium sanguinis dies complures, non dixit: si sicut fluxum sanguinis, quod est, idolis servire, sive immolare; sed si fluxerit fluxum sanguinis, id est, si sicut maculam et errorem idololatriæ, facit autem hoc non in tempore menstruali, id est, non in temporibus in quibus idolorum servitus obtinebat, hæc enim esse menstrualia tempora, in illis verbis in quibus de ea loquebamur ostensum est, sed et postquam cœpit scientia, et per evangelicam doctrinam lumen pietatis illuxit. Ipse tamen immunda sicut, et docet quædam errori idolorum proxima, immundus est; sicut illi illorum temporum in quibus furor idolorum obtinebat, illa docentes quæcunque ad illorum pertinebant errorem. Erant enim tunc etiam immundi, sed et nunc multo magis, tam quia jam nudata est immunditia eorum, et error convictus, quam quia noluerunt oculos suos præbere luci veræ intelligentiæ. Hujus enim mulieris imaginem gerere intelligimus eam quæ in evangelii fluxum patitur sanguinis (Math. ix), quæ omnem quidem substantiam sive vitam suam in medicis expendit, id est, in eis qui apud eos erant philosophis: non tamen sanata est per eos ab ægritudine erroris sui: Quia dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt (Rom. i). Cum enim viderentur simulacrorum cultu et furore alienati, terram tamen metuebant, aerem et cælum, quorum scire solius Dei est exordia terminosque. Hæc ergo simbriam Do-*

mini retro tangens, liberata est a fluxu. Dicimus autem simbriam ejus, fidem ejus, nam cujus rei gratia simbriam facere vestibus Moyses præciperet? Quia enim divinitas debet intelligi in anterioribus, retro humanitatem intelligimus. Hanc gentes quæ in fluxu constitutæ erant sanguinis idolorum, proposito tetigisse dicimus; quod si non solum eos qui ad effundendum idololatriæ sanguinem vacant, sed etiam eos qui docent ea quæ ad doctrinam pertinent paganorum, fluxum sanguinis exposuimus, non est admirabile: mos quippe est etiam apud exteriores aduens eloquium largissimeque se ac facile ad doctrinam effundens, fluxum vel rhetoricam appellare. Sequitur :

Si steterit sanguis et fluere cœsserit, numerabit septem dies purificationis suæ, et octavo die offeret pro se sacerdoti duos turtures vel duos pullos columbarum, ad ostium tabernaculi testimonii, qui unum faciet pro peccato, alterum in holocaustum, rogabitque pro ea coram Domino, et pro fluxu immunditiæ ejus; docebitis ergo filios Israel, ut caveant immunditiam, et non moriantur in sordibus suis cum polluerint tabernaculum meum, quod est inter eos. (Ex Hesychio.) Quæ virtus hujus sacrificii sit et qualis in his qui fluxum seminis patiuntur, in quantum necesse erat diximus. Similia enim et illic lex præcepit: sicut enim ibi semetipsum sumere turtures aut columbas in sacrificium fluxum seminis patientem legislator præcepit, quia magistri locum tenebat atque personam, sic et nunc hanc quæ sicut fluxum sanguinis; figurare enim eam diximus docentes quæ ad errorem idololatriæ pertinent. Quamobrem eloquentiam docens, et eloquentiæ participans, sibi metipsi sumere quæ ad purificationem proficiant potest. Quæ ergo ad interpretationem desunt, hæc in subsequentibus per ordinem dicemus. *Docebitis, inquit, filios Israel, ut caveant immunditiam, et non moriantur in sordibus suis cum polluerint tabernaculum meum quod est inter eos.*

(Ex Hesychio.) Quamvis omne peccatum immunditia sit animæ, maxime tamen idololatriæ, et quæ ad eam pertinent. Hæc vivere et in his timoratos filios Israel legislator esse desiderat, ut non crudelissima impietatis moriantur morte: polluit enim impii tabernaculum Dei, quod in ipsis est; atqui corpus est quo fluxu sanguinis aut seminis inquinatur. Sed quia impietatem sermo innuit, quæ hominem totum polluere consuevit, propterea *cautos*, sive ut Septuaginta, *timoratos*, inquit, *facietis filios Israel. ab immunditia sua*: quod neque de leprosis, neque de his qui tetigerunt morticina sancivit, sed et tabernaculi Dei quod in nobis est mentionem fecit, tabernaculum enim Dei est omnis noster homo, in quo Deus habitare creditur: primum quidem per imaginem quam nobis donavit, deinde per primitias quas a nobis sumpsit: *Verbum enim caro factum est (Joan. 1), quod per illam munitionem (munitionem) etiam in reliquis habitare hominibus dicitur, quod*

probat Joannes dicens : *Verbum caro factum est*, et *habitavit in nobis*.

Ista est lexejus qui patitur fluxum seminis, et qui polluitur coitu, et quæ menstruis temporibus separatur, vel quæ jugi fluit sanguine, et hominis qui dormierit cum ea. (Ex Hesychio.) Hæc sibi met legislator connectere consuevit, ut ei qui meditationi legis studium præbet, manifestet, quomodo oporteat hæc intelligi, et quæ cum quibus cognationem secundum similitudinem intellectus habeant. Quia ergo esse fluxum seminis patiens, doctor [doctorem] corrumpens semen, et turpia atque corruptentia admonens, est probatus, et de quo egreditur semen coitus ut polluitur, is qui Judaica præcepta docet, in quibus ipse ut mala bona docens, et legis intentionem transgrediens polluitur, dum ea quæ ad litteram pertinent, extra tempus profert, et modo quodam mundis sicut immundis utitur, de quibus dictum est : *Omnia munda mundis, coinquinatis autem et infidelibus nihil mundum : sed polluta sunt eorum mens et conscientia* (Tit. 1), sanguinis autem fluxum patientes in menstruis suis, hi esse demonstrati sunt, qui ea quæ ad impietatem tendunt, illo docent tempore, in quo genus hominum errori idolorum detentum in menstruis suis, id est in separatione malitiæ, a malo enim separati non erant, ut ostenderet quia eadem de his qui prava docent lex loquitur, de solo fluxu seminis patiente masculo dicit, feminæ autem fluxum seminis patientis memoriam secundum litteram penitus non fecit, sed per mulierem quæ fluit fluxum sanguinis, eum qui effundit doctrinam idololatriæ intellexit, et propterea nunc eam fluxum seminis patientem appellavit, ut nos disceremus quia eum qui corrumpit bonam doctrinam, turpiter eam et male proferens, talem qualis est is qui impietatem docet lex repetet. Utrorumque enim verba corruptione plena sunt.

CAPUT III.

Ne Aaron et filii ejus omni tempore ingrediantur sanctuarium, et quid ante ingressum sit offerendum.

(CAP. XVI.) *Locutus est Dominus ad Moysen post mortem duorum filiorum Aaron, quando offerentes ignem alienum interfecti sunt.* Ecce et nunc Dei spiritus unum corpus legis facit, et ad unum redigit invicem sibi coherentia. (Ex Hesychio.) Et cum dudum manifestasset ea quæ ad doctrinam, quæ contra legem est, pertinent, modosque ejus multiplices quosdam atque differentes exposuisset : una nunc eam rediit legem, et commune quodammodo contra eam subdidit præceptum, et causam morbi ipsius manifestam fecit, id est, unde contingit, et unde supervenit. Audisti enim quando filiorum Aaron, eorum qui divino igne consumpti sunt, quærebamus mortem, quia cum verbum illic legis traditionis et historiæ faceremus, ignem alienum, alienam a Deo doctrinam diximus ; et propterea a divino igne, igne videlicet Spiritus, eos qui ignem illum offerebant esse consumptos : quia divino igni aperte contrariet, et contra Spiritum agunt, hi qui ea quæ mala

et iniqua sunt docent. *Et præcepit ei dicens : Loquere ad Aaron fratrem tuum, ne omni tempore ingrediat sanctuarium, quod est intra velum coram propitiatorio, quo tegitur arca, ut non moriatur, quia in nube apparebo super oraculum.* (Ex Hesychio.) Quantum pareat Deus salutis nostræ ex multis quæ in lege dicta sunt considerari et disci potest, de quibus nihil negligentes, oculos mentis per singula intendamus. Recte maximam diligentiam legislator exhibet, ut non solum in verbis turpibus, aut in fabulis Judaicis, aut in aliquo idololatriæ phantasmate, doctores non excedant ; sed nec occasione theologiæ in impietatem cadant, quod mos est hæreticis pati. Substantiam enim discutientes Dei, tam Patris ad Filium quam Filii ad Spiritum sanctum differentiam introducunt, et alia similia quæ nostram excedunt scientiam, absconditaque sunt nobis, sicut nimis alta, atque similia, non ex divinis dogmatibus, sed ex suis cogitationibus exquirere volentes, a moderationis ecclesiasticæ excisi sunt corpore. Hoc ergo ne patiamur, lex præsentibus nos præmonet verbis. Ait enim sic : *Et dixit Dominus ad Moysen : Loquere ad Aaron fratrem tuum, id est, ut sacerdotes sibi invicem hæc præciperent, et unusquisque doctorum talia proximo sanciret, qualia nunc Deus loqui ad Aaron Moysen præcepit ; quæ sunt autem hæc ? Non omni tempore ingrediat sanctuarium, quod est intra velum coram propitiatorio quo tegitur arca.* Commune omnibus mandatum, et communem hic proposuit legem, primum quidem sacerdotibus aptam, deinde omni qui vult discutere divina mysteria. Quamobrem secundum LXX impersonaliter præcepit dicens : *Non ingrediantur omni tempore in sanctum interius velaminis, qui, non addidit, omnes prohibere ab hoc manifeste cupiens ; quia enim velamen corpus Salvatoris intelligitur. Sicut Paulus evidenter ait : Habentes autem confidentiam in introitu sanctorum, quam initiavit nobis viam novam, et viventem per velamen, id est per carnem suam* (Hebr. x). Ipse est enim verum et intelligibile propitiatorium, ut pote, quia ipse nobis peccatorum propitiationem præstat. Ait etenim idem Paulus : *Omnes peccaverunt, et egent gloria Dei, justificati gratis per gratiam ejus, per liberationem, quæ est in Christo Jesu, quem proposuit Deus propitiationem per sanguinem ipsius* (Rom. iii).

D Aperte ergo doctores vetuit, et sacerdotes prohibuit, et quoscunque de Deo loqui fas est, exquirere substantiam Dei, et discutere Christi divinitatem, ingredi interiora velaminis intelligibilis ; velamen enim Christus habet carnem, tegumentum divinitatis suæ, quemadmodum et hoc quod erat sensibile velamen, tegumentum sanctis sanctorum fuit. Non solum autem velamen, sed et testimonii arcam, carnem Domini appellavit, multis illam necessario appellans nominibus, quia multæ ex ea erant operationes, ad quam arcam omni tempore non præcipit doctores ingredi, ut curiose utique non inquirent, quemadmodum *Verbum caro factum est* (Joan. 1), quomodo *qui in forma Dei erat, in forma servi factus est, quo-*

modo exinanivit semetipsum (Phil. 11), et in cœlis mansit. Horum enim fides salutem, periculum affert inquisitio. Hoc ergo qui credit, et non quærit, non morietur, quia in nube, inquit, apparebo super oraculum, sive propitiatorium. Nube rursus Dominicam carnem et evangelicum appellat verbum; eadem enim multis vocat nominibus, nec est tautologia, sed operationis rerum quæ significantur apta imponit, et distribuit nomina. Aliquando enim velamen carnem dicit, tegumentum hanc esse divinitatis Christi significans; aliquando autem arcam hominem videlicet, quem ipse Dominus exponens Judæis, dixit: *Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud* (Joan. 11). Quod Judæis ignorantibus et dicentibus: *Quadragesima et sex annis ædificatum est templum hoc, et in tribus diebus excitabis illud?* evangelista explanavit, dicens: *Ille autem dicebat de templo corporis sui*. Aliquando vero nubem, quia nubis corpus quidem est, sed mundum et subsistentiam ex Spiritu sancto habentem; ex spiritibus enim, id est ventis, nubes subsistunt. Propter quod ejus subtilitatem, et levitatem, atque munditiam Isaias ostendens dicebat: *Ecce Dominus ascendit super nubem levem, et ingreditur Ægyptum, et commovebuntur simulacra Ægypti* (Isa. v). Nubem similiter non incongrue evangelicum appellamus verbum, quia mos est divinæ Scripturæ sancti Spiritus doctrinam nubem appellare, unde et vineam Judæorum sicut infructuosam auferens, dicebat: *Mandabo nubibus ne pluant super eam imbrem* (Isa. v). In hac ergo nube Deus tam in Dominica carne quam in evangelica prædicatione insinuat; et nihil amplius quæramus nos qui aliquid de Deo scrutari volumus, sed quantum nobis evangelicus sermo tradit, quanta ex Dominica carne percipimus. Sequitur: *Vitulum offeret pro peccato, et arietem in holocaustum. Tunica linea vestiatur, et feminalibus lineis verecunda celabit. Accingetur zona linea, cydarim lineam imponet capiti: hæc enim vestimenta sunt sancta, quibus cunctis cum lotus fuerit induetur.* (Ex eodem.) Admirabili ordine etiam nunc legislator ad ea quæ juvare possunt et utilia esse legentibus legem, et qui thesaurum reconditum in ea perscrutantur utitur. Cum enim dixisset non licere omni hora, id est non continue, id est, sine intermissione ingredi in Sancta sanctorum, ne forte sine metu et circumspeditione ad ea quæ divina sunt præsumamus aut accedamus, nec majorem perscrutationem omnino prohibuit, sed quando nos hoc, aut quomodo, jubet uti? quando nosmetipsos perfecimus, sive consummaverimus, quemadmodum nunc tradidit, id est, non ingrediatur Aaron in sancta, nisi hæc fecerit. Hic ostendit quia non solum non frequenter, sed nec omnino non ingredi in sublimiorem divinam contemplationem præcepit, quam et appellavit sanctuarium, ut pote quæ de Deo est, qui Sanctus sanctorum est, et cum qui bene ea utitur sanctificat, sed qui utique Aaron est, id est altam conversationem habens; et qui in tantum provecus est, ascendens ad Dei sanctificationem, ut, sicut divina arca, respondere pos-

sit. Hoc enim Aaron interpretatur, hic ingrediens vitulum offeret pro peccato, videlicet in sacrificio ingreditur Christi. qui quia non solum pro peccatis nostris immolatus est, sed et vitam nobis prestat perfectam, tam in peccatorum nobis absolutionem quam virtutum perfectionem, Dei sacrificium conquirat, et apponit. Addit legislator: *Et arietem in holocaustum*, LXX autem ediderunt, *de vitulo ex bobus*: quia Christus ex bobus illis operatoribus justitiæ secundum carnem factus est, verbi gratia Abraham, Isaac, Jacob, David. Nam boves lex eos qui justitiam operantur novit, quia enim aries ex genere ovium est, verumtamen est præcipuus, et gregis dux, recte significat Christum, qui est ex massa nostra, sed præcipuus et excellens nos, et dux generis humani atque rex est. In hoc, id est in Christo, vult nos ingredi in sancta; initium enim de Deo loquenti Christus est et ejus passio, quæ si non acta fuisset, et tam paganorum nos errore, quam ab umbra legis et caligine liberasset, nos de Patris divinitate loqui minime potuissemus: *Nemo enim scit Patrem nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare* (Luc. x). Sed quisquis de Deo locuturus est et intueri Deum, in quantum possibile est hominibus, vult, necesse est ut omnibus virtutibus armetur. Attende et hoc quemadmodum approbavit; virtutes enim quatuor generales sunt, justitia, castitas, fortitudo, sapientia. Propterea, inquit, *tunica linea induetur*, id est, justitia, unde scriptum est: *Sacerdotes tui induantur justitiam* (Psal. cxxxi). Induetur et feminalibus lineis, hoc est, castitate; vestiatur zona, per zonam enim fortitudo intelligitur. Unde ad Job Dominus dicit: *Accinge sicut vir lumbos tuos* (Job. xxxviii). Per cydarim quoque, quæ indumentum capitis est, intelligitur modis omnibus sapientia; nam in capite sapientie esse organum non ignoramus, quod et cerebrum dicitur, unde et omni est honorabilius corpore. Sed et hæc omnia linea esse propterea præcepit, ut ostenderet virtutum facilitatem et celerem acquisitionem vel habilem gratamque adipiscenti esse, sicut et ea quæ linea sunt corpori. Quia etiam cum sublimis sit conversatio earum, potest esse in terris, quarum singula in linum proveniunt, quod altum quidem calaminum habet, sed multum a terra ascendit, facileque congrui potest etiam pauperibus, et ei qui hoc induetur acceptum gratumque est, sicut supra diximus; æstuantem etiam refrigerat, sed et in gelu fovet; quod est virtutis proprium, quæ refrigerat quidem in æstu concupiscentiarum, in frigore autem tentationum calefacit, atque ad zelum erigit, et non permittit sentiri persecutores. Sed ut non etiam salutis perdas capitulum, quod est baptisma, nec æstimes tibi sufficere virtutes sine dono baptismatis, addidit: *Hæc enim sunt vestimenta sancta, quibus cunctis cum lotus fuerit induetur.* (Ex eodem.) Lavatur omne corpus per aquam baptismatis, quia totum nostrum lavat, et renovat hominem, ergo baptizari oportet prius, et ex aqua generari ac Spiritu, ac sic prædictis virtutibus indui, atque per eas Christum;

hoc enim et ipse contextus legalium signat verborum. Postquam enim dixit legislator, ne omni tempore ingrediatur sanctuarium, nisi hæc ante fecerit, *Vitulum offeret pro peccato*, subdidit, *et arietem in holocaustum, tunica linea vestiatur*, et reliqua. Non solum Christum intelligibilem arietem, et verum holocaustum, virtutum videlicet perfectionem (*Ipsium enim virum perfectum et mensuram ætatis* Paulus appellavit) suscipere nos et indui volens, propter quod et baptismatis gratiam introduxit, quia per ipsam maxime induimur. Quando autem hæc adepti fuerimus, in Sancta sanctorum ingrediemur, non substantiam perscrutantes Dei, vel discutientes, hoc enim prohibitum est, sed ad ea quæ sunt de dispensatione Christi, sacrificioque ejus pro nobis, et bonis quæ per ea fruimur, sapientiæ dogmatibus studium dantes. Hoc enim manifestum faciunt maxime quæ sequuntur.

Suscipietque ab universa multitudine filiorum Israel duos hircos pro peccato, et unum arietem in holocaustum. Cumque obtulerit vitulum, et oraverit pro se et pro domo sua, etc. Multa hic intentio dicentis, simul et audientis est necessaria, ut non recedant ab eo quod rectum est, quia maxima sunt mysteria ea quæ nunc exponit lex, et quidam in ipsis offendunt, ignorantibus eorum virtutem dictorum, sed hæc quidem in quibus offendunt subtilius in subsequentibus dicantur. Quia autem ad ipsum Christum ea de quibus locutus est legislator in præsentem evidentem referuntur, manifestant species sacrificiorum et effectus, sed et hi a quibus sacrificia accipiuntur. A synagoga enim vel universa multitudine filiorum Israel accipi sacrificia præcepit: quia Christus, qui pro nobis immolatus est, ex filiis Israel secundum carnem fuit. Ita ut Paulus diceret: *Ex quibus Christus secundum carnem, qui est Deus benedictus in sæcula, Amen* (Rom. ix). Deinde sacrificiorum alia quidem pro peccatis, alia autem in holocaustum jubet offerri, figurans, sicut oportebat Christi sacrificii virtutem, qui pro nostris peccatis offertur; audi quippe Paulum dicentem: *Christus enim semel oblatus ad multorum exheredanda peccata, novissime sine peccato apparebit expectantibus se* (Hebr. ix). Quia autem ad holocaustum, et ad perfectionem videlicet et profectum vitæ atque virtutum Unigeniti sacrificium factum est, quomodo dubitari licet, aperte Paulo dicente: *Ergo fratres et vos mortificati estis legi per corpus Christi, ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut fructificemus Deo* (Rom. vii). Hædum, qui Græcè chimarus [*χίμαρος*] dicitur, recte immolari ab eo qui pœnitentiam agit ostendimus, ut pote in tempestate et fluctu constituti, usque dum pœnitentiæ ejus suscipiatur sacrificium; aries autem, ut pote ducatum gregi præbeus, deputatus recte in holocaustum, id est, in virtute et perfectione vitæ accipitur. Quorum est enim, nisi præpositorum, docere perfecta? His ita se habentibus omnimodo dicit: Cur si hircos pro peccato lex præcepit offerri, nunc etiam vitulum offerri præcepit? Una autem ratione, brevique solvi

A atque explanari potest, quia non unius generis, sed tam peccatorum quam justorum est Unigeniti sacrificium; et propterea hirci pro genere quodammodo peccatorum offerri præcipiuntur; vitulus autem pro justis, quia bos, cum sit ad operandum factum animal, in persona justi secundam legem accipitur. Unde et in vitulo ait: *Orabit pro se et pro domo sua*, donum Dei justum appellans; *habitat enim in eis et inambulatur*, ipse est eorum Deus, et illi ejus populus. *Deprecabitur et pro eo*, id est, pro domo propriæ carnis: *Nam et si peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus* (I Pet. ii), verumtamen Adam indultus est, qui propitiacionem propter maledictum, quod semel humano super inductum est generi, opus haberet. Audi ergo Paulum ad Hebræos de Christo talia scribentem: *Qui non habet quotidie necessitatem, quemadmodum sacerdotes primum pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi, hos enim fecit semel se offerendo*.

CAPUT IV.

De duobus hircis quorum unus in sortem Dei pertinet, alter in emissarium dimittitur.

(ἄριθ.) *Cumque obtulerit vitulum et oraverit pro se et pro domo sua, duos hircos faciet stare coram Domino in ostio tabernaculi testimonii, mittetque super utrumque sortes, unam Domino, et aliam capro emissario. Cujus sors exierit Domino, offeret illum pro peccato; cujus autem in caprum emissarium, statuet eum unum coram Domino, ut fundat preces super eo, et mittat illum in solitudinem. His rite celebratis, offeret vitulum rogans pro se, et pro domo sua.* (Ex Augustino.) De duobus hircis, uno immolando, et alio in desertum dimittendo, quem apomopœum vocant, solet esse disceptatio; et a quibusdam hic immolendus in bono accipitur, ille autem dimittendus in malo. Non tamen iste sensus ideo confirmandus est, quia homo in cujus manu in eremum hircus dimittitur, cum redierit, lavare jussus est vestimenta sua, et corpus suum aqua, et sic ingredi in castra, tanquam et hoc sit indicium, cur in malo sit ille hircus accipiendus, a cujus contagione homo abluendus est; sic enim dicit abluendum, et qui alterius hirci, qui in loco acceperit, carnes extra castra combusserit, quia et de illo et de vitulo fieri jubet. De quorum immolatorum sanguine sit aspersio, etsunt pro peccatis, ac per hoc non negligenter istorum duorum hircorum distinctio in allegorica significatione tractanda est. (Ex Hesychio.) Solent cæci in lumine offendere, et infideles in lege Dei scandalizari; quod Petrus sciens tam de Pauli vasis electionis Epistolis, quam de omni divina Scriptura dixit: *In quibus sunt quedam difficultia intellectu, quæ indocti et instabiles depravant, sicut et cæteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem.* (II Petr. iii). Hoc et nunc patiuntur, qui ad suam voluntatem, et non ad veram intentionem intelligunt legem Dei, et noxium animæ ac pestilentem idolorum cultum constituere, ab his quæ dicta sunt a legislatore inaniter cogitant. Nam dicunt: Super duos hircos lex sortem mitti præcepit, unum Domino, alterum autem ad emissionem separari præcepit; emissarium autem

appellant diabolum, ut ex hoc occasionem præbeant ad colendum malignum, in tantum aures obstrudentes [Al., obstruentes; in impresso est, obturantes], et in tantum mente cæci. Quomodo enim habet rationem, aut credibile est, quod Deus ipse sacrificium diabolo offerri præcipiat, qui per ipsum Moysen, et fratrem, et filium, et filiam, et civitatem integram quæ ad idola convertitur, disperdi præcepit, et clamat: *Non erunt tibi dii alii absque me (Exod. xx)*? Si autem in alicujus maligni personam emissarium accepisset, nequaquam de eo, cum eo qui Dei erat, sors mitteretur, quia nec cum quolibet malo quemlibet bonum sortem habere in divinis Scripturis invenies, sed quoties sors mittebatur æquales cum æqualibus mittebant sortes, sicut et tribus Israel dividebant. Nam et quando pro Juda ad apostolatatum alium eligere necesse habebant, super duos viros æquales virtutibus et doctrina, Mathiam videlicet et Joseph justum, sortes miserunt, ita ut Petrus concionando diceret: *Tu, Domine, qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus accipere locum ministerii hujus et apostolatatus (Act. 1)*. Non solum autem antequam sors mitteretur in duos hircos coram Domino consisti præcepit, sed et illum in quo sors emissionis venit. Postquam eadem sors super eum ceciderit, et manifestum fuerit, statui coram Domino præcepit, effundique super eo preces. Quomodo ergo qui ante faciem Dei statutus est, eique quodammodo consecratus, ipse rursus diabolo mittitur? vel quomodo propitiationem peccatorum hoc quod iniqua transmittitur sacrificium peragit? Si enim ejus intentio est etiam justos peccatores efficere, quomodo peccatoribus propitiationem poterat profligare? Quomodo autem is ipse peccator de quo ait David: *Constitu peccatorem adversus eum, et d'abolus stet a dextris ejus (Psal. cxviii)*, propitiationem potest conquirere peccatorum? Solius quippe hoc Dei est, ad quem David dicebat: *Et propitiare peccato meo, cupiosum est enim (Psal. cxiv)*. His ergo ita se habentibus, et undique incongruo hoc ostenso intellectu, non iguoremus nos, quia de Christi sacrificio procul dubio maxime hæc legislator dixerit. Unde æstimo mali intellectus zizaniam disseminare inimici veritatis volunt, gloriæ mysterii invidentes, clarumque ejus testimonium ex lego considerantes, quia enim Deus et homo erat, qui pro nobis incarnatus est Christus Jesus impassibilem divinitatem custodiens, solam passionibus humanitatem præbuit. Effectus autem passionis ejus, id est nostra propitiatio, non solum passæ carnis, sed multo magis impassibilis divinitatis fuit. Quod testatur Paulus dicens: *Qui cum esset splendor gloriæ et figura substantiæ ejus, portansque omnia verbo virtutis suæ (Hebr. 1)*. Demonstrans autem quod hæc omnia de Unigeniti divinitate dicantur, subdidit: *Purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis, ipsi Deo verbo etiam ea quæ propriæ ejus erant carni conjungens. Si ergo hæc apte dicta sunt, forte ita duo sumuntur hirci et statuuntur coram*

*A Domino in ostio tabernaculi testimonii, ut ad imaginem Christi hæc in eis agerentur; ipse est enim ostium verum, quod ad ostium tabernaculi testimonii, quod est in cælis, ducit. Et mittet Aaron super utrumque hircum sortem: unum quidem, ut virtute et significatione sortium dividi, dispensationi divinitati Christi et humanitati intelligamus, dividi vero tam quæ huic quam illi sunt propria, ut hæc quidem patiat, illa autem confortet patientem, et per passiones quæ in ea operantur tam contraria nobis moderarentur passiones quam suam manifestaret impassibilitatem. Deinde sortem unam ait Domino, et aliam capro emissario, non alii nisi Christo, sicut superius diximus: *Offeret Aaron caprum in quo venerit ei sors Domino, et offeret eum pro peccato*. Intelligibilis enim Aaron is, qui sacerdotio nostro præest, de quo Paulus dicit: *Sicut Aaron, sic et Christus non semetipsum glorificavit, ut sacerdos fieret (Hebr. v)*. Hic suam carnem offeret Patri, et in ipsa offeret pro peccato, de quo Paulus Hebræis scripsit: *Hic unam pro peccato offerens hostiam in perpetuum sedet ad dexteram Dei (Hebr. x)*. Cæruo vero super quem venerit emissionis sors, statuet vivum ante Dominum, ut fundat preces super eo; quia enim sortem emissarii diximus, signate reverteri ad Christi divinitatem, statuet hanc vivam, impassibilem custodiens, ut per eam deprecetur: *Nemo enim potest dimittere peccata, nisi solus Deus (Luc. v)*. Dimittit autem eum in solitudine; desertam enim a malo dicit, et solitariam sive inviam, quæ ab intelligibilibus hostibus ambulari non potest, in qua Deus habitat et apparet. Quod manifestat David dicens: *Dens, Deus meus, ad te de luce vigilo. Sitivit in te anima mea, quam multipliciter et caro mea; in deserto, et in invio et in iniquo, sic in sancto apparui tibi, ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam (Ps. lxxv)*. Ergo desertum et invium sanctum est et Sancti sanctorum habitaculum, ubi in cælis divinitas tempore passionis abiisse dicitur, non de loco ad locum migrans, sed cohibens propriam virtutem ex humanitate, ut daret spatium passioni; in loco autem digno sibi, in sinu Patris videlicet mansens, ad quæ nullus accedit, nisi ipse et sanctus Spiritus, et quia ipse in Patre est et Spiritus sanctus, sicut Evangelicis didicimus litteris. Ergo abire, cohiberi intellige; sic enim Deus abire, qui ubique præsens est, cum suam cohibet operationem dicitur. Portat etiam iniquitates nostras, quia ignis proprium est ferum consumere, et divinitatis peccatum perimere: unde et ignis consumens Deus dicitur.*

Et offeret Aaron vitulum pro peccato, rogans pro se et pro domo sua, immolabit eum, assumptoque thuribulo quod de prunis altaris impleverit, et hauriens manu compositum thymiana in incensum, ultra velum, intrabit in sancta, ut ponit super ignem aromatis, nebula eorum et vapor operiat oraculum, quod est super testimonium, et non moriatur. (Ex Hesi-chio.) Immolat ergo intelligibilis Aaron vitulum, id est propriam carnem, cujus hostia quando in Ju-

daicæ plebis liberationem accipitur, sacrificium vituli necessarie assumitur; habebat enim ipse legalem justificationem maxime, ut aperte prædicaret: *Non veni solvere legem, sed implere* (Matth. v). Paulus autem dicebat: *Misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret* (Gal. iv). Hæc autem vitulus propter jugum mandatorum apte intelligitur. *Rogans pro se*, videlicet pro humanitate: hujus enim in semetipso figuram gerebat: sed *et pro domo sua*, proprie eum qui sub lege vivebat populum, qui domus ipsius propter cognitionem fuit, venit liberare. Propter quod Cleophas dicebat: *Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel* (Luc. xxiv.). *Inmolabitque enim ipse enim propriam carnem immolavit, ipse sui sacrificii pontifex in Sion factus est, quando sanguinis Novi Testamenti dabat calicem. Assumptoque thuribulo quod de prunis altaris impleverit.* Thuribulum linguam Dominicam hic dicit; in ipsa enim erat Spiritus. Sumit ergo plenum thuribulum carbonibus, quia sacrificio suo doctoralia verba, quæ erant divina et cœlestia, protinus addidit, de quibus David dicebat: *Carbones succensi sunt ab eo* (Psal. xvii, 9). Hos Joannes in cœna acta, postquam Judas est egressus scripsit, in quibus, quomodo quidem Pater in ipso, quomodo autem ipse cum sit in Patre, nittat donum Spiritus; quomodo Pater est agricola, ipse vitis, apostoli vero palmites; quomodo princeps mundi hujus judicetur, aliaque exponit miracula, quæ sunt carbonibus ignis, ut pote calefacientia nos ad pietatem, cum sint generaliter spiritualia (Joan. xv). Sed et ab altari, quod secundum LXX est ante Dominum, hoc autem esse sedes cherubin, in ipsis præmissis libri hujus ostendimus; illic enim carbonibus intelligibilis ignis constitutus esse Ezechiel propheta demonstravit; Dominum quoque ipsum qui erat indutus podere, et accinctos habebat lumbos, proponit dicentem: *Ingredere in medium rotarum subter cherubin, et imple manus tuas de medio cherubin* (Ezech. v). Quia enim altare intelligibile in quo carbonibus sunt, sedem cherubin oporteat intelligi, auti Isaiam dicentem: *Et venit ad me unus de seraphin, et in manu ejus calculus quem forcipe tulerat de altari, et tetigit os meum* (Isa. vi). Quomodo ergo in cœlo est altare aliud nisi cherubin sedis? sicut enim tam pontifex quam rex item et sedem habet et altare. Hoc ergo Paulus Hebræis significans ait: *Non enim habemus pontificem qui non potest compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato. Adeamus cum confidentia ad thronum gloriæ ejus* (Hebr. iv). Hoc ergo intelligibile dicebat altare, quod manifestant quæ sequuntur; ait enim: *Ut accipiamus misericordiam, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno.* Horum autem utrumque ab altari sine aliqua dubietate percipimus. Sed quid in his quæ sequuntur legislator subdidit? *Et hauriens manu thymiama incensum ultra*

A velum intrabit in sancta; vel, sicut LXX: Et implebit manus suas thymiamate compositionis subtilis, et offeret interius in interiora velaminis. Dicit autem orationem, de qua dixit David: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo* (Ps. cxi). Hæc ergo quando sæcularia oramus, crassa quodammodo et non subtilis est; quando autem spiritualia petimus, id est scientiam divinam, regnum cœlorum, remissionem peccatorum, subtilis quædam est, ut pote spiritualis et intelligibilis, quam intelligibilis sacerdos pro nobis offeret. Manifestum autem est, ex eo quod pro discipulis Christus orans, sanctificationem eis et unitatem secum, libertatemque in mundo, et alia talia deposcebat. *Intrabit in sancta, sive secundum LXX, et offeret in interiora velaminis, carnis videlicet suæ.* Offeret autem cui? Patri videlicet, quia hæc quidem manifesta aspectu omnium proferebatur, ipsa autem erat invisibilis. *Ut positus super ignem aromatibus, nebula eorum et vapor operiat oraculum quod est super testimonium, et non moriatur.* Dupliciter hic quod dicit intellige, quia enim Aaron ipsius Christi figuram gerit propter sacerdotii dignitatem, figuram etiam gerit corporis sacerdotum. Superimponit quidem Christus super ignem aromata, id est orationem super doctrinam; et operit vaporem nebula eorum, id est orationis virtus; oraculum quod est super testimonium, id est carnem suam, ex qua propitiatio nobis conquisita est peccatorum, quæ insalutari est videlicet passione; hoc autem esse testimonium, paulo superius ostendimus. *Et non morietur, corruptionis videlicet morte.* Neque enim caro ejus vidit corruptionem, quia vapore aromatatum, virtute utique orationis illius operiebatur quam David ait Christum Patrem deprecantem: *Quia non derelinques animam meam in infernum, nec dabis sanctum tuum vivere corruptionem* (Ps. xv). Ponit autem et unusquisque sacerdos, de Christo loquens, in igne aromata spiritualis doctrinæ, orationem; et orationis virtus operit oraculum, quod est super testimonium: non permittit enim eum quærere de passionibus Dominicæ carnis ea, quæ super virtutem quærentis sunt. *Et non morietur ea, quæ definita est immoderatis inquisitoribus, qui ea quærunt quæ hominibus non licet quærere, morte.* *Tollit quoque de sanguine vituli et asperget digito suo septies, contra propitiatorium ad orientem; sive, ut LXX, asperget digito suo super propitiatorium ad orientem.* Ante faciem propitiatorii asperget septies digito suo. Sacrificium unigeniti esse quidem ejus carnis, per virtutem autem rursus divinitatis ejus, et per beneplacitum Patris ad remissionem peccatorum nostrorum et ereptionem, simulque ad domum subministrationis Spiritus peragi, aperte ex his quæ nunc dicit legislator, manifestatur; digitibus enim significat virtutem divinitatis, unde David dixit: *Quoniam video cœlos opera digitorum tuorum, lunam et stellas quas tu fundasti* (Ps. viii). Utrumque autem ad divinitatis accipimus vir-

* Sedem. In impresso post cherubim est distinctio, et sequitur: *Sed is* duabus distinctionibus.

intem, ipseque sanguis vituli super propitiatorum ad orientem aspergitur, ad propitiationem enim nostram simulque illuminationem, passio salutaris peracta est, unde ipsa passio dicitur propitiatorum, sicut frequenter ostendimus; dicitur autem et oriens; ait enim de eo Zacharias propheta (vi), *Ecce vir, Oriens nomen ejus, et subter eo oriatur*. Ait autem et Zacharias sacerdos pater Joannis: *In quibus visitavit nos Oriens ex alto, illuminare his qui in tenebris sedent et in umbra mortis* (Luc. i). Sed et contra propitiatorium, id est in conspectu Patris, asperget, inquit, septies, ut tam remissionem peccatorum, quam Spiritus sancti donum de Dominico sanguine hominum susciperet, utrumque enim septenarius numerus significat, quia videlicet sunt septem dona Spiritus, et idem numerus etiam peccatorum significat remissionem. B Nam Petro Christum interrogante: *Si peccaverit in me frater meus, quoties dimittam ei, usque septies?* Christus ait: *Non dico septies, sed usque septuagies septies*, multiplicans numerum septenarium (Math. xviii).

CAPUT V.

De expiatione sanctuarii per sanguinem hirci atque vituli.

(Ibid.) *Cumque mactaverit hircum pro peccato populi, inferet sanguinem ejus intra velum, sicut preceptum est, de sanguine vituli, ut aspergat e regione oraculi, et expiet sanctuarium ab immunditiis filiorum Israel, et a praevaricationibus eorum, cunctisque peccatis.* (Ex Hesychie.) Quia enim Christus de Judæis secundum carnem qui sub jugo legis vivebant, ortus est, recte vituli sacrificium nominatur; quia autem secundum quod incarnatus erat de communi massa hominum factus est, propterea rursus igitur hircus appellatur: asperum enim hoc animal, vitulorum indumentum gerit, asperum autem ut pote peccato refertum omne viventium genus, quia nihil est peccato asperius; unde hoc approbare aperte legislator volens: *Cumque mactaverit, inquit, hircum pro peccato populi*. Totum hic intelligens humanum genus, quod quondam non populus, nunc populus ex quo de nobis primitias Jesus suscepit. Ergo ut demonstraret de Judæis quidem principaliter Christum propter Abraham cognitionem esse, sed tamen omnis nostræ naturæ quæ in peccato est primitias portare, propter quod et Adam appellatus est, vitulum simul et hircum lex ad figuram sacrificii ejus assumpsit. Cum autem unum sit sacrificium, sive vitulus sive hircus nominetur, effectusque unus in utrumque sit, peccatorum enim ex eo profligatur absolutio, necessario communia sunt ea quæ in hircu aguntur et vitulo; cernis enim quia etiam hircum occidens ante Dominum videlicet Patrem, et sanguinem inferens in interiora velaminis, id est ad Patrem. *Et expiet sanctuarium ab immunditiis filiorum Israel et a praevaricationibus eorum cunctisque peccatis*: videtur quidem de tabernaculo dicere; dicit autem non de eo qui sensui subjacet: quid enim expiationis seu propitiationis ligna egerent? quidve pelles, vel reliqua ex quibus tabernaculum Judæorum quod sensui subjacebat confectum erat? sed generalitatem, sive

A totam dicit hominum speciem; sancta enim fuit ab initio massa nostra, ita ut Dei in ea habitaret Spiritus: quod demonstratur ex eo quod auferre illud irascens minatus est Deus, quando hi qui ex Seth descendebant, cum essent justi et filii Dei appellarentur, concupiscentes eas, quæ filie hominum dicebantur, unius generis cum malis et iniquis effecti sunt; dixit enim sic: *Videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchre, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant. Et dixit Dominus Deus: Non permanebit Spiritus meus in homine a ternum, quia caro sunt* (Gen. vi). Ergo si habitabat Spiritus Dei in hominibus antequam omnes sequi passiones carnis inciperent, sancta recte erat hominum massa; nam nec primitias ex ea sanctus sanctorum assumeret. Quia autem sordidata est, expiavit eam ab immunditiis filiorum Israel, secundum rationem pro sensibili Israel Jesus immolatus, id est sacrificium, et pro omni humano genere, ad expiationem immunditiarum naturarum obtulit, quarum immunditiarum? id est a praevaricationibus eorum, inquit, cunctisque peccatis; animæ quippe immunditia, non mortui pollutio, non porcinus cibus, non quidpiam aliud simile, sed nocere proximo est, et peccare in Deum vel mandata Dei. *Juxta hunc ritum faciet tabernaculo testimonii, quod fixum est inter eos in medio sortium habitationis eorum; nullus hominum sit in tabernaculo quando pontifex ingreditur in sanctuarium, ut roget pro se et pro domo sua, et pro universo cætu Israel.* (Ex eodem.) Quod lex superius appellavit sancta, ecce nunc tabernaculum testimonii appellat, quod fixum est inter eos in medio sortium habitationis eorum; eadem quippe ratione et sancta esse, et testimonii appellari tabernaculum massa nostra potest. Si enim tabernaculum testimonii cælum dixerimus, recte sancta nominatur, cælestis noster homo, de quo ait Paulus: *Sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem cælestis* (I Cor. xv). Rursus: *Si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, habemus ædificationem, quæ ex Deo est, domum non manu factam, æternam in cælis* (II Cor. v). Quando enim Christus ingreditur in sanctum, id est quando incarnatur cælestem hominem, atque ex nobis primitias sumebat, novum erat in intelligibili tabernaculo testimonii, nec gentilis, nec circumcisus, nec levita, nec sacerdos: *Quia omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt* (Ps. LII). Nemo cælestem conversationem tunc sequebatur, nec dignam cælesti homini sapientiam usque dum in sancto propriæ carnis rogaret per crucem, et egressus est ex ea lege communis mortis, emittens spiritum, et carnem quidem relinquens sepulcro, quod ejus evidenter exitus nominatur. *Nullus hominum, inquit, sit in tabernaculo quando pontifex ingreditur in sanctuarium, ut roget*. Non autem hoc exprimit quod omnis homo de tabernaculo, secundum tempus sacrificii, quod nunc dictum est, excluderetur, sed significat omne hominum genus terrenum tunc sapere et in peccatis esse, ac propterea in ir.

telligibili tabernaculo testimonii recte non inveniri. *Cum autem exierit ad altare, quod coram Domino est, oret pro se, et sumptum sanguinem vituli atque hirci, fundat super cornua ejus per gyrum, spargetque digito septies: expiet et sanctificet illud ab immunditiis filiorum Israel.* (Ex eodem.) Post enim nostrum egressum ad altare, quod est coram Domino, dicit autem eum, qui est thymiamatis, quod esse sedem cherubin ostendimus, cum carne ascendens et nostram in eo captivitatem sublevavit simul nos suscitans et sedere faciens in dextera in cœlestibus. *Et sumptum sanguinem effundat super cornua ejus per gyrum, aspergensque digito septies, expiet et sanctificet illud ab immunditiis filiorum Israel,* quia propria passione non solum cornua ejus qui est in cœlo altaris, virtutes scilicet præcipuas, et generales, sapientiam, fortitudinem, justitiam, castitatem, sanctificavit, quæ cornua, cherubin recte sunt; figuras enim eorum cœlestis hoc animal in personis quæ habet hominis et leonis, et vituli et aquilæ gerit, sapientiæ quidem in persona hominis, fortitudinis autem in persona leonis, justitiæ in persona vituli, castitatis in persona aquilæ. De quibus plenius in prophetæ Ezechielis interpretatione olim exposuimus. *Expriet et sanctificet illud ab immunditiis filiorum Israel.* Christi enim sacrificio expiantur et cœlestia, ita ut Paulus diceret, differentiam legalium sacrificiorum et unigeniti ostendere volens. Necesse est ergo exemplaria cœlestium his mundari, ipsa autem cœlestia majoribus hostiis quam istis. Sed cujus rei gratia expiatione opus habebant cœlestia, legislator ostendit dicens: *Expriet et sanctificet illud ab immunditiis filiorum Israel.* Quantum quidem ad cœlorum virtutes, non necesse erat qualibet expiatio, quia in sanctificatione continua conversantur, sed quia frequens ad cœlos nostrorum peccatorum ascendit fumus, de quo dixit David: *Ascendit fumus in ira ejus, et ignis a facie ejus exardescit* (Ps. xvii), ita ut Deus ad Jonam diceret: *Vade ad Ninivem civitatem magnam, et prædica in ea prædicationem, quam ego loquor ad te, quia malitia ejus ascendit coram me* (Jon. i). Et rursus ad Abraham de Sodomis: *Descendam et videbo utrum clamorem qui venit ad me opere compleverint, an non* (Gen. xviii). Recte de nostris immunditiis sanctificat, et expiat super nos cœlos [Al., chorus], ut auferat ex eis circumstantem abominabilem odorem et gloriationem falsam, quam contra eos deposuimus. Propterea non simpliciter asperget, sed septies, ut intelligas quia venia nostrorum peccatorum (hanc enim septenarius numerus figurat), loca cœlestia mundantur abominabili odore et gloriatione quam deposuimus: hujus enim rei causa prius inimicitia a nobis contra ea quæ sunt in cœlestibus exorta est. Sequitur: *Postquam emundaverit sanctuarium et tabernaculum et altare, vel sicut LXX, et definet exorans sanctum et tabernaculum testimonii et altarium, et pro sacerdotibus purgabit.* (Ex eodem.) Secundum quorum editionem recte lex præcipue memoriam sacerdotum fecit, ut in omnibus figura sacrificii

PATROL. CVIII.

A unigeniti salvaretur, quia enim a Christo sacerdotium chorus apostolorum sortitus est, qui et pars erant humani generis, pro quo Dominus semetipsum obtulit, sed tamen speciale quodammodo unguentum, et præcipuum sacrificium Domini appellavit, quod demonstrat Dominus ad Patrem dicens: *Pro eis ego sanctifico meipsum, ut sint et ipsi sanctificati in veritate.* Et rursus ad eos: *Majorem hac dilectionem nemo habet quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis; vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis.* Respice autem et legalis figuræ ordinem, quomodo ad ipsam deducit veritatem. Secundum LXX enim ait: *Definet exorans sanctum et tabernaculum testimonii et altare, id est, finiet et terminabit deprecationem, quæ acta est per crucem pro omni genere hominum, et eam quæ in altari intelligibilis fuit, postquam assumptus fuerit in cœlo, et sederit in dextera Patris de sacerdotibus suis, mittit emundationem per intelligibilem ignem, et per linguas igneas Spiritus, propter quod eis dicebat: Vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies.*

CAPUT VI.

De emissione hirci, et pompa.

(IBID.) *Tunc offeret hircum viventem, et posita utraque manu super caput ejus, confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel et universa delicta atque peccata eorum; quæ increpans capite ejus, emittit eum per hominem paratum in desertum. Cumque portaverit hircus portans omnes iniquitates eorum, in terram solitariam, et demissus fuerit in deserto, etc.* (Ex Hesychio.) Eadem etiam nunc iterare propter eos qui in luce offendunt, opus habemus. Probatum enim quia nulli ini quo vel maligno, sed ipsi Deo efficiuntur, etiam ea quæ nunc in hoc hircu vivo sanciantur. Primum quidem, quia utramque manum capiti hirci sacerdos imponit: Manuum enim impositio in sacrificio ministrabat benedictionem, aut peccatorum remissionem, aut sancti Spiritus adventum, aut expiationem intelligibilem. Quomodo ergo in hunc in quo sors inimici et ejus qui contra Deum militat, sicut aiunt hi, qui illius partis sunt, hæc quæ dicta sunt sacerdos acturus erat? vel quomodo in ipso filiorum Israel iniquitates et injustitias et peccata redemit? confiteri quippe inimicus peccata non sinit, sed imo suggerit ut occultemus animæ vulnera, ut non inveniamus medicum, qui medicamentum possit imponere, salutemque præstare, propterea mox ut increpatus est David a Nathan: *Peccavi Domino, exclamavit, et illico Propheta subdidit: Et Dominus transtulit peccatum tuum, non morieris* (II Reg. xii). Verumtamen quia blasphemare fecisti inimicos Domini, etc. Unde et per hominem paratum emitti legislator hircum in solitudinem dixit. *Præparatum autem, id est, accedentem, sive adeuntem, et nec dignitatem hujus dicit: utrum levita, an sacerdos, aut quispiam de populo esset, qui hoc ageret.* Ergo cum omnibus Christum præsentem esse significat hircus. Quemadmodum enim per carnem in primo immolabatur, sic nunc vivens propter divinitatem di-

citur. Sed quia unus et impassibilis et passibilis est, A
necessarie et viventi manus sacerdos imponit ut
manus impositione ostendatur, quia vivens est ver-
bum Dei, impassibile, immortale, hoc pro nobis
carnem suscipiens sacrificium suscepit; recte ergo
in ipso iniquitates et injustitias et peccata sacerdos
prountiavit. Hic est de quo Isaias propheta dicebat:
*Domine, quis credidit auditui nostro, et brachium Domini
cui revelatum est (Isa. LIII)*. Brachium Domini
Filiū appellans Patri consubstantialē. De quo et
ea quæ sequuntur subdidit: *Languores nostros ipse
tulit, et dolores nostros ipse portavit; ipse autem
vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est
propter scelera nostra, disciplina pacis nostræ super
eum, et livore ejus sanati sumus; sic aperte super se
peccata nostra et injustitias et iniquitates portavit. Et* B
propterea secundum LXX ait: *Imponet eas super caput
hædi vivi*. Hujus enim figura est, quod et ex spinis
coronam imponi capiti suo Christus permisit,
quia in spinis peccata solent accipi. Propter quod et
Adam spinas germinare terra præcipitur, si quidem
et ipse ex inobedientia peccata germinavit. Sed et
Salomon ait: *Spinæ nascuntur in manu temulenti
(Prov. xxvi)*, peccati plenas esse actiones ejus signifi-
cans; sic ergo legis accipiens verba, non ignora-
bis intentionem ejus atque virtutem: sed et invenies
paratum hominem per cujus manum hircus vivens in
eremum mittitur; Christus enim ipse omnia sui sacri-
ficei factus est et sacerdos et sacrificium, et cult-
rum et altare; ipse est et præparatus homo, paratus
pro nobis ad passionem, ita ut ipse per Isaiam dicat:
*Ego autem non contradicam; retrorsum non abii, corpus
meum dedi percussentibus, et genas meas vellentibus,
faciem meam non averti ab increpantibus et
conspuentibus in me (Isai. L)*. Ad quem et David di-
cit Incarnationis ejus mysterium significans, per
quod nostrum regnum adeptus est: *Dominus regnavit,
decorem induit, induit Dominus fortitudinem et
præcinxit se virtutem. Etenim firmavit orbem terræ,
qui non commovebitur: parata sedes tua ex tunc (Psal.
xcii)*. Christus ergo intelligibilis Aaron semetipsum
ctiam nunc per hædum vivum immolans: ipse per
hominem paratum, sive in manu hominis parati, id
est, per propriam virtutem; ipse enim cum sit et
homo paratus, ostensus est. Et emittit hircum viven-
tem in solitudinem, sive in terram inviam et deser-
tam, viam suam et immortalē et impassibilem
divinitatem, ad invia nobis loca et ab omni malitia
deserta, secundum quod Joannes ait: *Videns Jesus,
quia omnia dedit ei Pater in manus, et quia a Deo
exivit, et ad Deum vadit. Expiabit enim sacerdos qui
unctus fuerit, et cujus initiate manus, ut sacrificio
fungatur pro patre suo; sive ut LXX: Deprecabitur,
inquit, sacerdos quemcumque unxerit, et quicumque
consummatus fuerit, manus suas consecrare ad pa-
trem suum: ut Christum sine aliqua dubietate osten-
deret; quia enim Christus patres secundum carnem
Judæorum sacerdotum principes habebat, filii enim
et ipsi Abraham, sicut et Christus fuit, ostendit lex,*

ut quia Judæorum sacerdotes non poterant, sicut
ait Paulus (*Hebr. ix*), accedentes, perfectos facere:
impossibile enim erat sanguine taurorum et hircorum
auferre peccata; recte ipse Christus in sacerdotium
unctus, et manus per crucem consummans
expiat nos, de quo in alio loco recte lex dicit: *Sacerdos
quem unxerint et consummaverint, manus sacerdotium
ministrare post patrem suum*. Primum
enim hunc Pater unxit, secundum quod ait David:
Propterea unxit te Deus, Deus tuus (Psal. XLIV):
Unxit autem dicens: *Tu es sacerdos in æternum secundum
ordinem Melchisedech (Psal. cix)*. Et postea
ab hominibus qui ministraverunt passioni et sacri-
ficio unctus est. Crucis enim sacrificium et agnum
et sacerdotem et liberatorem nostrum ostendit, pro-
pter quod ad ejus planiorem demonstrationem et
subtiliorem figuræ manifestationem, semel, inquit,
in anno facit hoc, quod semel factum est, unigeniti
sacrificium ostendere cupiens, in quo dictum est:
*Christus semel oblatus ad multorum exhaurienda pec-
cata, secundo sine peccato apparebit exspectantibus se
in salutem (Hebr. ix)*. Adamantius enim in homeliis
super Leviticum de his duobus hircis aliter interpre-
tatus est. Dicit enim illum hircum qui immolatus
est Domino typum tenere illorum qui salvantur, et
ad sortem Domini pertinent, sicut pauper ille Laza-
rus, qui in sinu Abrahæ ab angelis translatus est
(*Luc. xvi*). Eum vero hircum qui in eremum dimis-
sus est, reprobos significare, vel populum Judaicum,
qui pro suis peccatis a conspectu Domini abjici me-
rentur, sicut ille dives purpuratus, post mortem in
inferno sepultus est. Hominem quidem paratum per
quem hircus apompeus in eremum ductus est, Do-
minum Salvatorem vel sanctos angelos ejus, unde
recipit quisque operis sui mercedem condignam, vult
intelligi. Hinc et beatus Ambrosius in epistola sua
ad Symplicianum ait: Sicut enim duo sunt in agro,
et unus eorum assumitur, alius derelinquitur, ita
sunt duo hirci, unus qui ad sacrificium est utilis,
alius qui in desertum dimittitur: hoc nulli usui, ne-
que edendus, neque epulandus, a sacerdotum filiiis.
Sicut enim ex his quæ alimentorum sunt, quod bo-
num est editur, quod inutile aut malum projicitur,
ita et bona opera epulatoria dicimus, quæ sint esui.
Non placebit ergo Domino si manducet sacerdos
sacrificium in quo fraus sit oblationis, non scilicet
confessionis sinceritas: et ideo hircus iste in deser-
tum dimittendus est, ubi erraverunt patres nostri,
erraverunt in eo, et non potuerunt ad resurrectionis
terram pervenire, sed interiit a terra memoria eo-
rum. Denique sunt epulatoria opera. Audi: Et erunt
sabbata terræ vobis escæ. Epulatoria enim et refe-
ctoria requies in Deo, quæ facit animi tranquillita-
tem, unde etiam et nos in sermone requiescamus.
Sed nos diversorum auctorum sensus ponentes,
quem potissimum eligat lectoris iudicio derelin-
quimus.

CAPUT VII.

*De hostiis non immolandis nisi ad ostium tabernaculi.
(CAP. XVII.) Et locutus est Dominus ad Moysen di-*

ens : Loquere Aaron et filiis ejus, et cunctis filiis Israel, et dices ad eos : Iste est sermo quem mandavit Dominus dicens : Homo quilibet de domo Israel, si occiderit bovem vel capram in castris vel extra castra, et non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reus erit : Sic peribit de medio populi sui. Ideo offerre debent sacerdoti filii Israel hostias suas quas occidunt in agro, ut sanctificentur Domino ante ostium tabernaculi testimonii, et immolent eis hostias pacificas Domino, fundetque sacerdos sanguinem super altare Domini, et ad ostium tabernaculi testimonii, et adolebit adipem in odorem suavitatis Domino, et nequaquam ultra immolabunt hostias suas demonibus cum quibus fornicati sunt. Legitimum sempiternum erit illis, et posteris eorum. (Ex Hesychio.) Præsens sanctio demonstrat quæ non simpliciter ad Moysen, sed Aaron et filios ejus et ad omnes filios Israel præcepit. Sed aperte manifestans, quia hæc legis præceptio, non magnum, non perfectiorem quenpiam, non imperfectum ignorare vult, quod expedit eis scire, id est, quia temporalis est litteræ lex, ut tempore expleto, non jam circa ipsam frustra et supervacue nosmetipsos occupemus. Quis autem est temporum finis? Omnimoda loci ipsius perditio, in quo sacrificia offerri præcepit, comminando, præcipiens eum qui intra castra, sive foris, extra tamen tabernaculum testimonii sacrificium Dei explentem, interire de populo, ut quando tabernaculum testimonii et templum, quod ad ejus imaginem factum est, disperditum fuerit, cognoscatur quia finem habent omnia quæ ibi fieri lex præcepit, etiam illa Deo non placent? Neque enim disperdidisset locum, in quo peragi omnimodo secundum legem debuisset quod discis etiam sic; justas enim actiones, id est, non occidere, non adulterari, non furari, non falsum testimonium dicere, patrem et matrem honorare, diligere proximos, servos liberos facere, jejunare frequenter vel orare, non circumscribit loco, quia semper sunt utilia, et cum evangelica conversatione communia. Hæc autem quæ secundum semetipsa sunt superflua, sed causæ cujusdam sunt exquisita gratia, concludit loco, ut cognoscant quia temporalia sunt, omnia enim quæ loco serviunt, servire etiam ordinata sunt tempori. Deputata sunt igitur loco sacrificia, emundationes mortuorum, et seminis fluxum patientium, et leprosororum, et menstruarum, quia et hæc per sacrificia effectum habent; similiter Azyrna, et figuratum Pascha, Scenopegia, Pentecosten, nec non Neomeniæ et Sabhata; oportebat enim omnimodo sacrificia etiam in istis offerri: quia autem hæc mysteriorum Domino implendorum figuras habebant, in superioribus sufficienter ostendimus. Ergo quicumque et nunc figuras peragere destructi conantur loci, sanguinem effundunt, id est, communem conversationem polluunt, in communi peccant, sicut et hi qui sanguinem fundunt, similiterque sanguinem ejus qui ab eis in errorem mittitur, fundunt, perditionis enim ei causa efficiuntur. *Et nequaquam ultra immolabunt hostias suas demonibus, cum quibus fornicati*

sunt; sive ut LXX: Et non immolabunt ultra sacrificia sua supervacuis. (Ex eodem.) Cum eis, a Deo præceptum fuisset: Non facies tibi idolum, nec omnem similitudinem eorum quæ in cælo sunt sursum, et in terra deorsum, et quæcunque in aquis subtus terram, vitulum fecerunt conflatilem, et vitulo sacrificium obtulerunt, causa gastrimargiæ, sumere sacrificia volentes, pædagogus eorum lex, Deo eps offerro sacrificia præcepit, ut in hæc occupati, ab omni idolatriæ sacrificio semetipsos abstineant, et hæc sancit, quæ lex eos prohibens ab idolorum sacrificiis, simul docere etiam figuras mysteriorum futurorum potuissent. Bene autem servire idollis fornicationem appellavit, aperte nos docens quia nostras animas Deus sibi ad salutem despondit, et ideo fornicatio dicitur ab illo discessio. Insuper terret eos qui in carne fornicantur, et docet quale est fornicationis peccatum, ut idolorum cultum fornicationem, et ad dæmones confugium fornicationem nominaret, et ad ipsos dicens: *Homo de filiis Israel, et de adveniis qui peregrinantur apud vos, qui obtulerit holocaustum sive victimam, et ad ostium tabernaculi testimonii non adduxerit eam, ut offeratur Domino, interibit de populo suo. (Ex eodem.)* Et si eadem dicere legislator videtur, verumtamen populum, cui ab eo lex imponitur cautum reddit, eadem quippe frequenter dicens, ostendit hoc mandatum necessarium esse, nimisque utile; verumtamen nec frustra ad ipsum rursus dicit, sed supra quidem occidentem solummodo, ut aliquid faceret sacrificium, non tamen omnimodo et reliqua sacrificii facientem pœnæ subjecit; ait enim: *Qui occiderit bovem aut ovem, sive in castris vel extra castra, et non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino.* Ibi prohibitus intelligitur ab eo quod tentavit, hic autem non ita; sed qui obtulerit holocaustum sive victimam, et ad ostium tabernaculi testimonii non adduxerit eam, ut offeratur Domino, consummatum sive perfectum sacrificium dicens, intantum ut holocaustum fieret, eandem tamen et in hoc pœnam præcepit. Qui enim initium fecit hoc attrahendi et prohibitus est, nihil differet ab eo qui complevit. Sed et utriusque pœna perditio de populo est, ita ut non possit ultra hic in populo degere, neque de circumcissione gloriari neque de genere Abraham semetipsum ornare, aut Israelita dici, sed inter præputium habentes et alienigenas constituantur: hoc est disperdi quempiam de populo suo. Sed etiam illud præ omnibus notari oportet, quod non solum eos qui ex filiis Israel sunt, hæc præcepit custodire, sed cum ipsos et proselytos, sive advenas qui peregrinantur inter eos, id est, gentiles; hi enim non eis conjuncti sunt, sed apud eos sunt, quia apud eos quidem sumus, ut pote legem eorum et prophetas, et promissam eis hæreditatem habentes, adhæremus autem non ipsis sed Deo. Præterea secundum LXX *homo homo dicit*, cum liceret simpliciter dicere hominem; duplicat tamen, ut ostendat tam eum qui in circumcissione quam qui in præputio adhæret Deo, hoc debere custodire mandatum. Se-

cundum vero litteram illud quod dicit, *quicumque occiderit bovem, aut ovem, aut capram, sive in castris, sive extra castra, et non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino*, etc. (Ex Augustino.) Non de his dicit quæ occiduntur ad usum vescendi vel si quid aliud, sed de sacrificiis. Prohibuit enim privata sacrificia, ne sibi quisque quodammodo sacerdos esse audeat, sed illuc offerat, ubi per sacerdotem offeruntur Deo; ita enim nec vanis sacrificabunt, nam et hoc in ea consuetudine cavendum præmonuit. Cum ergo non liceret offerri sacrificia nisi in tabernaculo, cui templum postea successit: unde et rex Israel Jeroboam vitulos facere ausus est, quibus populus sacrificaret, ne hujus legis necessitate educerentur ab eo qui sub regno ejus erant, dum pergunt Hierusalem, ut in templo Dei offerrent sacrificia sua, in quo facto, a Domino condemnatus est? Merito quæritur quomodo licite sacrificaverit Elias extra templum Dei, quando et ignem de cælo impetravit, et prophetas demoniorum convicit? Quod mihi non videtur alia ratione defendi, quam illa qua defenditur et Abraham factum, quod filium Deo jussus voluit immolare. Cum enim jubet ille qui legem constituit aliquid fieri quod in lege prohibuit, jussio ipsa pro lege habetur, quoniam auctor est legis. Non enim deesse possent miracula alia præter sacrificium, quibus superarentur et convincerentur prophetæ lucorum, sed spiritus Dei qui fuerat in Elia, quidquid in hac re fecit, contra legem esse non potest, quia dator est legis.

CAPUT VIII.

De sanguine non comedendo.

(IUB.) *Homo quilibet de domo Israel et de advenis qui peregrinantur inter eos, si comederit sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, et disperdam eam de populo suo, quia anima carnis in sanguine est, et ego dedi illam vobis ut super altare in eo expietis pro animabus vestris, et sanguis pro animæ piaculo sit. Idcirco dixi filiis Israel: Omnis anima ex vobis non comedet sanguinem, nec ex advenis qui peregrinantur inter vos.* (Ex Hesychio.) Septuaginta etiam incedunt, *Homo, homo*, quod quomodo oporteat intelligi superius diximus. Ergo oportet mandati hujus etiam litteram custodire et nullatenus comedere sanguinem: hoc enim et apostolos invenies præcepisse, quando de quibusdam Judaicis observationibus contentione in Antiochensi Ecclesia facta ad eos relata est quæstio, qui legem posuerunt, solventes quæstionem hanc et definientes: *Visum est ergo Spiritui sancto, et nobis, nihil amplius imponere vobis oneris quam hæc necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum et sanguine, et suffocato, et fornicatione* (Act. xv). [Ex Augustino.] Vitale aliquid est in sanguine, quia per ipsum maxime in hac carne vivitur, qui in omnibus venit per corporis cuncta diffunditur. Ipsam vitam corporis vocavit animam, non vitam quæ migrat ex corpore, sed quæ morte finitur; qua locutione dicimus istam vitam temporalem esse, non æternam; mortalem, non immortalem, cum sit im-

mortalis animæ natura, quæ ablata est ab angelis in sinu Abraham, et cui dicitur, *Hodie mecum eris in paradiso*, et quæ in tormentis ardebat inferni. Secundum istam ergo significationem qua perhibetur anima etiam hæc temporalis vita, dixit apostolus Paulus: *Non enim facio animam meam pretiosam mihi* (Act. xx); ubi se ostendere voluit et mori paratum pro Evangelio: nam secundum significationem qua anima dicitur illa quæ migrat ex corpore, magis eam pretiosam faciebat, cui tantum meritum conquirebat. (Ex Hesychio.) Præterea sanguinem quidem proprie homicidium, omnem autem sanguinem omne fraternalium odium intelligamus: *Quia qui odit fratrem suum homicida est* sicut Joannes scripsit (I Joan. iii). Dicimus ergo omnem sanguinem injustitiam dolosorum, *virum enim sanguinum et dolosum abominabitur Dominus* (Psal. v); et quicumque proximorum nocent vitæ per insidias quaslibet, ita ut homicidio sanguinis comparetur. Et propterea ab omni sanguine abstinere oportet, scientes quæ super animas quæ talem sanguinem comedunt, de quibus dicebat David: *Qui devorant plebem meam sicut escam panis* (Psal. xlii), faciem suam obfirmat Deus, videlicet Christum: ipse est enim imago Patris, quia qui vidit Filium, videt et Patrem: ipse etiam iudex est, et necessario ad comminandum his qui malorum sunt operatores, *disperdam*, ponitur; quod demonstrat David dicens: *Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum* (Psal. xxxiii). Hic animam sanguinem comedentem perdit de populo ejus, de communi videlicet hominum genere. Quod autem dicit, *quia anima omnis carnis in sanguine est, et ego dedi illum vobis ut super altare in eo expietis pro animabus vestris*, mysticum Christi sanguinem significans: sanguis enim ipsius pro animæ piaculo erit. Sanguis super altare ad expiationem animarum nostrarum, pro anima expians, hic est utique quem effudit pro nobis Crucifixus, et expiationem sive propitiationem generi humano præstitit, primitias offerens. Propter quod recte dicit: *Et sanguis pro animæ piaculo sit*. Anima enim ejus primum quidem, quæ ab eo plasmata, deinde quia nostræ eam consubstantialiam animæ cum incarnaretur accepit, ut ipse pro nobis redderet, quam nos debebamus, mortem. Quia ergo Christus sanguinem suum ad expiationem animarum nostrarum dedit, et ab omni nos homicidio omnique alia iniquitate, quæ homicidio proxima est, docet ut abstinemus: communis enim lex est, et contra omnes extenditur: *Homo quicumque de filiis Israel et de advenis qui peregrinantur apud vos, si venatione atque aucupio ceperit feram vel avem quibus vesci licitum est, fundat sanguinem ejus, et operiat illud terra. Anima enim omnis carnis in sanguine est: unde dixi filiis Israel: Sanguinem univæ carnis non comedetis, quia anima carnis in sanguine est, et quicumque comederit illud interibit*: Multum curâ est Deo ut alterutrum nobis minime noceamus. (Ex Hesychio.) Propterea percipienti maxillam, cedi, et non cum eo

Judicio contendere, similiterque et de eo qui auferet A nobis pallium Jesus præcepit, ut ne quidem ex contentione ad nocendum proximo provocemur, sed imo ut eum qui injestum contra nos agit per nostram patientiam corrigamus. Nihil enim amplius quam injustitia et avaritia et alternum coarctat vitam nostram; ad hoc intendens legislator, sanguinis mandatum non frustra recapitulavit. Sed quia quidam quidem fraudibus quibusdam et machinationibus, variisque dolis nocere popularibus, quasi ignorantes solent perimere, etiam hujusmodi molimina perspexit; nam vide quid præcipiat: *Si venatione atque aucupio ceperit feram vel avem quibus vesci licitum est, fandat sanguinem ejus et operiat illud terra.* Quod venatio maxime injustitia, injustitiam autem non quamlibet, sed eam quæ ad sanguinem tendit, vitamque ipsam B quodammodo per dolum fraudemque injustitiam patientis nocet, in divina Scriptura accipi soleat, de quo audi David d'centem: *Captabunt in animam justii, et sanguinem innocentem condemnabunt* (Psal. xciii). Et rursus: *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium* (Psal. cxxiii). Si quis ergo venationem ceperit, id est, peccantem viderit eum qui venatione ex infirmitate vel ex simplicitate expositus est, hunc enim dicimus esse qui capitur, propter quod dixit: *Seram aut avem quibus vesci licitum est.* Per feram, de vulgo quempiam, carnalem tamen et passionibus incubantem, significans, expertemque commistionem causarum; per avem autem eum qui a terrenis semetipsum removet rebus; hujusmodi enim homines a violentis et avaris in causis C secularibus consumuntur, illa videlicet incongrua malignaque comessatione de qua Paulus prohibebat dicens: *Si autem ad invicem comeditis, videte ne ab invicem consumamini* (Gal. v). Aut, ut qui prius erant justii, inter ea quibus vesci licitum est, id est inter munda, recte nominantur; verumtamen si quis peccantis, velut inferius jacentis et pœnitentia sepulti, effundit quidem sanguinem, id est, peccatum quod peccavit, effundit autem illud ad orationem accedens et confessionem, quemadmodum ait et David: *Effundam in conspectu ejus orationem meam* (Psal. cxli), operiat illud terra: peccata enim consentientium terra operit, ut pote inferius remanentia et pœnitentia mortificata, et quorum prohibitus est clamor ad cœlos ascendere, quemadmodum Sodomorum ascendebat, nec enim volebant pœnitentiam agere. Secundum hanc igitur intentionem, legislator ea quæ dicta sunt ponens addidit: *Anima enim omnis carnis in sanguine est*; deinde adjicit: *Unde dixi filiis Israel, id est, dico, De sanguine universæ carnis non comedetis*, quia anima carnis in sanguine est, contestans ab omni iniquitate abstineri. Contestans autem non exponere ea quæ contra voluntatem commissa sunt fratrum peccata, sed tradere terræ ejus qui captus est, id est, visus, sanguinem cooperientes illud venia et compassione. Sanguinem enim comedens et animam qui diffamat proximi peccatum, recte putatur, quia animæ mors peccatum est.

CAPUT IX.

Non comedendum de morticino aut a bestia capto.

(IBID.) *Anima quæ comederit morticinum aut captum a bestia, tam de indigenis quam de advenis, lavabit vestes suas, et semetipsum, aqua, et contaminatus erit usque ad vesperum, et hoc ordine mundus fiet. Quod si non laverit vestimenta sua, nec corpus, portabit iniquitatem suam.* (Ex eodem.) Morticinum esse peccatorem, ut pote qui crudelem peccati sustinet mortem, a bestiis autem captum non tantum simpliciter sed valde peccatorem, in tantum ut maligni in eo operentur dæmones, sicut fuit Judas, qui diabolo ingredienti in corde suo Christum tradidit, olim diximus, cum pollutionum sacrificia legislator exponeret, sed illic quidem eum qui tetigit morticina aut a bestiis capta, id est, qui communicavit sive particeps fuit cum his qui prædicti sunt; dicit hic autem eum qui comedit, videlicet qui totum illius peccatum suum proprium fecit, suamque malignam intentionem explevit, ex malo quod ille commisit: sicut fuerunt Annas et Cayphas, qui non simpliciter Judæ participes sunt proditiōnis effecti, ipsi enim ementes, proditiōnis ei dederunt pecuniam, et olim esurientes, vel desiderantes mortem Domini, ad pascendam nutriendamve suam intentionem, et ad satisfaciendum desiderio per Judam prævaluerunt. Hujusmodi comedere morticina et a bestiis capta dicuntur, qui necesse habent lavare vestimenta sua et corpus; lavat autem vestem suam et corpus, qui mundat semetipsum totum, id est, interiorem D exterioremque suum hominem, quia intra vestimenta corpus est, sicut intra exteriorem hominem homo interior, quomodo autem lavat? Aut per baptismum, aut per abundantiam lacrymarum, imitantium aquas baptismatis; qui autem hoc non facit, portabit iniquitatem suam, retributionem videlicet injustitiæ: sic enim divinam Scripturam in peccatis pœnas restituere invenies comminantem. Unde Ezechiel Deum induxit dicentem: *Non parcat oculus meus super te, et non miserebitur, sed vias tuas ponam super te, et abominationes tuæ in medio tui erunt.*

CAPUT X.

De observandis præceptis et judiciis Domini.

(CAP. XVIII.) *Et dixit Dominus ad Moysen: Loquere filiis Israel, et dices ad eos: Ego Dominus Deus vester: juxta consuetudinem terræ Ægypti in qua habitastis non facietis; juxta morem regionis Chanaan, ad quam ego introducturus sum vos, non agetis, neque in legitimis eorum ambulabitis. Facietis judicia mea, et præcepta mea servabitis, et ambulabitis in eis. Ego Dominus Deus vester. Custodite leges meas atque judicia, quæ faciens homo, vivet in eis.* (Ex Hesychio.) Præcipiens ergo ea quæ nunc dicta sunt: *Ego sum Dominus Deus vester*, inquit, ut creatorem et Dominum discentes eum qui mandavit, summo studio ea quæ præcepta sunt ab eo custodiamus: sic ergo sanctionis totius intentionem explanavit. Quæ est autem hæc? ut ab omni iniquitate abstinamus, et

quæ virtutis sunt agamos, juxta consuetudinem terræ Ægypti, et juxta morem terræ Chanaan nihil facere, sic ab omni iniquitate abstineri præcepit. Septuaginta autem pro consuetudine, studia interpretati sunt, quia malignas adventiones et fabulas solet divina Scriptura appellare, malorum studia, ut pote Ezechiel dicente, post iniquitates quas Deus in templo seniores Israel agere ostendit : *Et dixit ad me Dominus : Vides, fili hominis? Et rursus : Conversus videbis studia majora horum.* Non solum ergo a fornicatione, et avaritia, et a superbia, sed et a divinationum et auguriorum abjectionibus et veneficiis præcepit abstinere, sed et a magiis et similibus aliis, ita ut Moyses in Deuteronomio diceret : *Quando ingressus fueris terram quam Dominus Deus tuus dederit tibi, cave ne imitari velis abominationes illarum gentium, nec inveniatur in te qui sciscitetur et observet omnia atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, nec pythonas consulat, nec divinos, et quærat a mortuis veritatem, omnia enim hæc abominatur Dominus, omnis qui hæc facit : pro abominationibus enim his Dominus disperdet eos ex te.* Ab his ergo abstinere prius oportet, et sic nobis dicit : *Faciatis judicia mea, et præcepta mea servabitis, et ambulabitis in eis*, id est, movemini et conversamini in eis, et nullo tempore vacetis ab eorum correctione. Deinde rursus subdidit : *Ego Dominus Deus vester, custodite leges meas atque judicia, quæ faciens homo vivet in eis.* Sed quæri pertractarique dignum est cui in uno loco legis bis dixit fieri judicia sua, et præcepta sua custodiri? vel cur dicat bis : *Ego Dominus Deus?* Ergo quia duo sunt Testamenta, Vetus et Novum, unde et ipse per Jeremiam dixit : *Dabo vobis testamentum novum, non secundum testamentum quod dedi patribus vestris, in die qua apprehendi manum eorum ut educerem illos de terra Ægypti (Jer. xxxi)*, recte secundo judiciorum præceptorumve memoriam facit, ut etiam illa ostenderet quæ erat postea sanciturus, de quibus nunc addidit : *Quæ faciens homo vivet in eis*; in ipsis enim vera vita credentibus in Christum perficitur, de qua in Evangelio Dominus dicebat : *Hæc est voluntas Patris mei ut omnis qui videt Filium et credit in eum, habeat vitam æternam (Joan. vi)*. Valde ergo rationabiliter secundo dicit : *Ego Dominus Deus vester*, contestans quia ipse Dominus et priora judicia sive præcepta et posteriora sancivit; quæ qui fecerit, vivet in eis, non in prioribus judiciis et præceptis. Vide quid addidit : *Ego Dominus.*

CAPUT XI.

Non licere ad proximam sanguinis accedere, ut revelet turpitudinem ejus.

(LSD.) *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut revelet turpitudinem ejus. Ego Dominus. Turpitudinem patris tui et turpitudinem matris tuæ, non discooperies : mater tua est, non revelabis turpitudinem ejus. Turpitudinem uxoris patris tui non discooperies, turpitudinem enim patris tui est. Turpitudinem sororis tuæ ex patre sive ex matre, quæ domi vel*

foris genita est, non revelabis. Turpitudinem filii tui vel nepotis ex filia non revelabis, quia turpitudinem tuam est. Turpitudinem filiae uxoris patris tui quam peperit patri tuo et est soror tua non revelabis. Turpitudinem sororis patris tui non discooperies, quia caro est patris tui. Turpitudinem sororis matris tuæ non revelabis, eo quod caro sit matris tuæ. Turpitudinem patris tui non revelabis, nec accedes ad uxorem ejus quæ tibi affinitate conjungitur. Turpitudinem nurus tuæ non revelabis, quia uxor filii tui est, nec discooperies ignominiam ejus. Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis, quia turpitudinem fratris tui est. Turpitudinem uxoris tuæ et filiae ejus non revelabis. Filiam filii ejus, et filiam filiae ejus non sumes ut reveles ignominiam ejus, quia caro illius sunt, et talis coitus incestus est. Sororem uxoris tuæ in pellicatum illius non accipies, nec revelabis turpitudinem adhuc illa vivente. (Ex Augustino). Sed diligentius hæc secundum historiam intuenda sunt : *Turpitudinem patris tui et turpitudinem matris tuæ non revelabis. Turpitudinem eorum cum matre concumbere, ibi est enim turpitudinem patris et matris, nam postea prohibet et novercæ ubi dicit : Turpitudinem uxoris patris tui non revelabis, turpitudinem enim patris tui est ; ubi exponit quomodo in matre utriusque turpitudinem est patris et matris, in noverca enim tantum patris. Turpitudinem sororis tuæ ex patre tuo aut ex matre tua quæ domi est nata, vel quæ foris nata est, non revelabis turpitudinem earum ; quæ domi nata est intelligitur ex patre, quæ foris nata est intelligitur ex matre, si forte de priore viro eam mater susceperat, et cum illa in domum venerat quando patri ejus nupsit. Quem monet Scriptura ne revelet turpitudinem sororis tuæ, hic videtur non prohibuisse, et quasi prætermisisse concubitum cum sorore de utraque parente nata ; non enim dicit : Turpitudinem non revelabis sororis tuæ ex patre et ex matre, sed, ex patre aut ex matre ; veram quis non videat etiam illud esse prohibitum multo maxime. Si enim non licet sororis turpitudinem revelare ex quolibet parente natæ, quanto magis ex utroque ? Quid est autem quod, interposita prohibitione concubitus etiam cum suis neptibus, sive de filio, sive de filia, sequitur et dicit : Turpitudinem filiae uxoris patris tui non revelabis ? Si enim hucusque dixisset, intelligeremus etiam cum filia novercæ prohibitum fuisse concubitum, quam ex priore viro noverca peperisset, nec hujus qui prohibetur soror esset, vel ex patre vel ex matre ; cum vero addidit : ex eodem patre soror tua est, non revelabis turpitudinem ejus, manifestat de sorore factam esse istam prohibitionem, cum fuerit ex patre et ex noverca, de qua jam superius dixerat : an ideo iterum hoc apertius voluit prohibere, quia superius subobscurum fuit, sæpe enim hoc facit Scriptura. Turpitudinem fratris patris tui non revelabis, et ad uxorem ejus non introibis, exposuit quid dixerit, turpitudinem fratris patris tui, id est, patris tui non revelabis, hoc est enim ad uxorem ejus non introibis. In uxore quippe patris tui voluit*

intelligi turpitudinem patris, sicut in uxore patris A turpitudinem patris. *Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis, turpitude fratris tui est*: quaeritur utrum hoc vivo fratre an mortuo sit prohibitum, et non parva quaestio est: si enim dixerimus de vivi fratris uxore locutam Scripturam, uno generali praecipito, quo prohibetur homo ad uxorem accedere alienam, etiam hoc utique continetur. Quid est ergo quod tam diligenter has personas, quas appellat domesticas, propriis prohibitionibus distinguit a caeteris? Non enim et quod prohibet de uxore patris, hoc est de noverca, vivo patre accipiendum esse, et non potius mortuo; nam vivo patre quis non videat multo maxime prohibitum, si cujuslibet hominis uxor aliena prohibita est maculari adulterio? De his personis ergo videtur loqui, quae possent non habentes viros B in matrimonium convenire, nisi lege prohiberentur, sicut fertur esse consuetudo Persarum. Sed rursus si fratre mortuo intellexerimus prohibitum esse ducere fratris uxorem, occurrit illud quod excitandi seminis causa, si ille sine filiis defunctus esset, jubet Scriptura esse faciendum, ac per hoc collata ista prohibitionem cum illa jussione, ne invicem adversentur intelligenda est exceptio: id est, non licere cuiquam defuncti fratris ducere uxorem, si defunctus posteros dereliquit, aut etiam illud esse prohibitum ne liceret ducere fratris uxorem etiam, quae a fratre vivo per repudium recessisset. Tunc enim sicut Dominus dicit (*Marc. x*): Ad duritiam Judaeorum Moyses permiserat dare libellum repudii, et per hanc dimissionem potuit putari, quod licite quisquam C sibi uxorem copularet fratris, ubi adulterium non timeret, quoniam repudio discessisset. *Turpitudinem mulieris et filiae ejus non revelabis*, id est, ne putet quisquam licere sibi ducere filiam uxoris suae. Simul enim mulieris et filiae ejus non licet revelare turpitudinem ejus, id est, ambabus misceri et matri et filiae. *Filiam filii ejus et filiam filiae ejus non accipies*, etiam neptam uxoris de filio vel de filia duci prohibuit uxorem. *Super sororem ejus non accipies in zelum*: hic non prohibuit superducere, quod licebat antiquis propter abundantiam propagationis, sed sororem sorori noluit superduci. Quod videtur fecisse Jacob, sive quia nondum fuerat lege prohibitum, sive quia suppositae alterius fraude deceptus est, ad illam magis de placito veniebat, quam posterius accepit, sed injustum erat priorem dimitti, ne faceret eam moechari. Hoc autem, quod ait *in zelum*, utrum ideo positum est, ne sit zelus inter sorores, quod inter illas quae sorores non essent contemnendum fuit? an ideo potius ne propter hoc fiat, id est, ne hoc animo fiat ut in zelum sororis soror superducatur? (*Ex Hesychio.*) Illud opportune intuentium est quod dicens: *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut revelet turpitudinem ejus*, addidit: *Ego Dominus*. Et quid opus erat hoc addi, cum semel, et hoc initio praesentis sanctionis, dixerit, *Ego Dominus Deus vester*, sed aperte illud ostendit quia is quae haec sancit, ipse est qui nobis et carne

conjunctus est, nostraeque cognationis effectus est particeps. Unde injustum est ut magnitudinem cognationis ejus injuriemus. Cum autem haec ita se habeant, intelligendum est sanciri spiritualiter. Non vult enim nos revelare quaelibet peccata a cognatis amicisve nobis credita fuerint, nec prodere turpes actiones illorum, ne forte patiamur quod Cham, qui patris nuditatem videns non cooperuit, sed fratribus egrediens patefecit (*Gen. ix*). In patre ergo et matre et sorore, et quoscunque alios cognatos enumeravit, cum carnalibus et illos oportet accipi, de quibus Paulus dicit: *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem, juvenes ut fratres, anus ut matres, juvenulas ut sorores* (*I Tim. v*). Deinde cunctam nobis qui fideles sumus cum omnibus qui ejusdem sunt B fidei conquirere cupiens cognationem, sic rursus dicit: *Multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alterius membra* (*Rom. xii*). Unde et impium revelare cujuslibet praedictorum turpitudinem appellavit, quia spiritalis cognationis praevericatio ad Deum tendit, postquam cum eo habemus cognationem vinculi spiritalis. Verumtamen nec hoc praeterire oportet eum qui diligenter meditatur legis eloquia, quia secundum Septuaginta decem graduum cognationis numerum in praesenti posuit legislator, cujus numeri omnia mandata sunt legis, ostendens quia quisquis turpitudinem revelat carnalium spiritaliumve cognatorum, totius legis invenitur esse transgressor. Quare? Quia alienum est a charitate, quod agit, quae est legis plenitudo. Hoc enim quod ait Paulus: *Non adulterabis, non occides, non furtum facies, non concupisces, et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo restauratur. Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Dilectio proximi malum non operatur; plenitudo legis est dilectio* (*Rom. xiii*). Planior autem fit intellectus, si ipsam perscrutemur litteram: *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut revelet turpitudinem ejus*; ut non accedamus ad cognatos in lege cognationis praesumentes, et per hoc eos tentantes, ac deinde actiones eorum turpes cognoscentes prodamus eos. Unde et nimis opportune subdidit: *Ego Dominus*, id est, manifestans hominum peccata, sed quaecunque confessi fuerint et orando exposuerint, tegens et dissipans, ita ut ne quidem vestigium eorum reperiat. D *Sororem uxoris tuae in pellicatum ejus non accipies, nec revelabis turpitudinem adhuc illa vivente.* (*Ex Hesychio.*) Recte haec praecipuntur, quia in paco vocavit nos Dominus Deus. Qui enim cum omnibus nos pacem habere vult, etiam per Paulum dicens: *Si possibile est, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habetote* (*Rom. xii*). Multo magis pacatos nos vult esse cum proximis, quod subvertit, si simul quis uxori sororique ejus jungatur, ut sorores quippe simul habitent, et ut inter simul habitantes excitetur zelus, unde contentio rixaque generatur. Post hoc lex praecipit, non oportere in Judaica conversatione ecclesiasticam accipere, nec simul pascha quod in figura est, cum eo, quod est intelligibile

celebrare; nec festivitatem azymorum celebrantes, Christi panis cœnam sumere, quæ sunt vera azyma, nec circumcisionem simul prædicare et baptisma. Memoramini autem illius qui dixit: *Ecce ego Paulus dico vobis: Si circumcidamini, Christus vobis nihil prodest (Gal. v)*. Sed et si forte quis Judaica conversatione usus est, negligendo eam mortificet, id est, intutiorem atque inefficacem reddat, et tunc ei quæ est Ecclesiæ miscetur, quæ soror quidem illius, quia eandem legem habet, eosdemque prophetas, sed æmula est: non quod ipsa zeletur, sed quod hæc illius zelum patiat, quia divitiæ ejus ad nos per ipsam devolutæ sunt, in tantum ut Paulus de his qui ex circumcisione sunt, ad Galatas qui ex gentibus erant, diceret: *Æmulantur vos non bene, sed excludere vos volunt (Galat. iv)*. Quia autem non Ecclesia Synagoga zelatur, sed ipsa a Synagoga zelum patitur, manifestum est ex eo quod non secunda uxor primam, sed prima æmulatur secundam: sicut ex desiderio viri subingrediente solet, unde et Lia zelabat Rachel

Ad mulierem quæ patitur menstruum non accedes, nec reveles fœditatem ejus. Id est, ad menstruatam mulierem non accedes: segregabatur enim secundam legem propter immunditiam. Hoc cum superius satis sufficienter prohibuisset, quid sibi vult, quod etiam hic hoc iisdem præceptis voluit adjungere? An forte ne in superioribus quoniam dictum est, ne figurate accipiendum putaretur, etiam hic positum est, ubi talia prohibita sunt quæ etiam tempore Novi Testamenti, remota umbrarum veterum observatione, sine dubio custodienda sunt: quod videtur etiam per prophetam Ezechielem significasse, qui inter illa peccata quæ non figurate sed manifeste iniquitates sunt, etiam commemorat, ad mulierem menstruatam si quis accedat, et inter justitiæ merita si non accedat. Quia in re non natura damnatur, sed concipiendæ proli noxium perhibetur. *Cum uxore proximi tui non coibis, nec seminis commistione non maculaberis. Ecce ubi rursus prohibet adulterium quod cum aliena uxore committitur; quod etiam in Decalogo prohibetur. Unde apparet illa ita prohibita, ut etiam mortuis viris suis, non ducant uxores, quarum prohibet turpitudinem revelari.*

CAPUT XII.

Prohibet omnem immunditiam contra naturam.

(LEVIT. XVIII.) *De semine tuo non dabis, ut consecratur idolo Moloch, vel secundum Septuaginta: Præsto esse principi, nec pollues nomen Dei tui: Ego Dominus. Cum masculo non dormies coitu femineo, quia abominatio est, cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo; mulier non succumbet jumento, nec miscbitur ei, quia scelus est. (Ex Hesychio.)* Bene hæc interpretationes stylo conjunctæ sunt: præsens enim legislatoris intentio est a libidinibus et a nefariis commistionibus, et a fornicatione tam sensibili quam intelligibili cohibere eum qui accipit legem, et propterea non eum præcepit ei quæ in menstruis constituta est propter pollutionem con-

cupitus contra legem misceri, sed nec uxori proximi. Adulterium enim ista commistio non conjugium est: unde cum dixisset: *Cum uxore proximi tui non coibis, addidit nomen, nec seminis commistione maculaberis, hoc explanans, quia jam non est hoc conjugium; neque enim polluerat eum qui commiscebatur: quia honorabile est conjugium et thorus immaculatus (Hebr. XIII): sed cum sensibili fornicatione, et ab intelligibili nos removere maximo studio nititur, propter quod subdidit: De semine tuo non dabis servire Moloch; sive ut Septuaginta, principi. Cui autem principi nostra translatio et reliqui interpretes ostenderunt. Ipsi enim Moloch pro eo, quod est principi, consone ediderunt; idolum autem hoc fuisse, etiam Stephanus concionans, maxime autem Amos ante eum, prophetans demonstravit; ait enim: Et portastis tabernaculum Moloch vestro, et imaginem idolorum vestrorum sidus Dei vestri, quæ fecistis vobis (Amos v). Semen autem non solum cognatos, sed omnem nostram actionem et doctrinam intelligamus, ut nec actionem nostram demus ad serviendum idolis: quia radix omnium malorum cupiditas (II Tim. VI), quæ est idolorum servitus; sed talia doceamus quæ non ad erroris idolorum impietatem pertinent. Sic enim intelliges non oportere ad mulierem quæ in menstruis constituta est ingredi ad revelandam turpitudinem ejus, ut non in errore paganorum nos miscamus: hujus enim figuram gerere eam quæ in menstruis constituta est, superius ostendimus, cum de menstruatibus et fluxum sanguinis patientibus mulieribus interpretandi necessitate sermo habitus est. Sed nec revelemus fœditatem ejus, ut non dicamus neque deducamus ad medium actiones eorum malas, non quasi eis parcentes, sed propter eos qui audiunt quia nocet audientibus. Propter quod dicit Paulus: *Quæ enim in occulto ab eis fiunt, turpe est d'cere (Ephes. v)*. Sed uxorem proximi refugiamus ut non polluamur in ea, gentilis videlicet et idololatræ, qui proximus noster propter naturam et propter cognationem dicitur. Propter quod et Dominus inquisitus a scriba: *Et quis est proximus meus? (Luc. x)* eum qui descenderat ab Hierusalem in Jericho, et in latrones inciderat, videlicet dæmones, et neque a sacerdote, neque a levita sanatus est, sed a Samaritano, proximum dixit. Cum hujusmodi ergo muliere non concumbis, ut tali seminis commistione maculeris: ut non paganorum sapientiæ, intantum communemur, neque intantum in ea incumbamus, ut aliquam pollutionem ex ea in dogmate conquiramus; nec polluamus nomen Dei nostri, quod communiter in omnia quæ dicta sunt intelligamus: quia polluit nomen Dei, non solum fornicationis turpitudine et aliquibus actionibus idolorum utens, sed et si quis ex paganorum errore et ea quæ appellatur apud eos philosophia, subintroducitur in divina Ecclesiæ dogmata; quod quidam patientes in sortem hæreticorum lapsi sunt, et facti sunt extra Ecclesiam; ut pote polluentes nomen Dei, id est, injuriantes et quodam modo coinquinantes, quia non oportet ea quæ sunt*

mortuorum super vitam inducere, sed custodiendum est Pauli mandatum scriptum a Spiritu, *Quæ participatio justitiæ ad iniquitatem? Aut quæ societas Christi ad Belial? (II Corinth. vi.)* Hoc enim et ipse quodammodo legislator significans in his quæ dicta sunt, cum subdidit: *Ego Dominus, qui gloriam habeo omnibus incommunicabilem*, quanto magis dæmonibus, qui corruptores sunt animarum, et idolis earum. Ipsi autem verbis sanctionem terribiliorem facit ex eo quod mediam eam sicut cernis his de quibus nunc loquitur posuit: præcedentibus quippe his quæ modo discussa sunt, rursus proponit quia non debet cum masculo virili coitu concumbi, sed nec cum pecore coiri necessario in hoc utroque mandans tanquam utrumque contra naturam est, sed insuper quia jumentorum est, et ut vir viro, fœdo coitu misceatur, quod fugiendum atque aversandum est. Sed et Paulus hæc demonstravit, ad pœnam ea docens et iram Dei et perditionem committentium peragi. Sed et reliqui interpretes pro abominabili, Symmachus *ineffabile*, Aquila *insectum* ediderunt, hoc quidem actione, illud autem etiam verbo vel narratione, non esse portabile, nec legitimum dicentes. Nos autem præter hæc masculum qui virilia agit intelligamus hominem, de quo David dicebat: *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum (Psal. 1)*. Et rursus: *Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ (Psal. LXXIX)*. Hunc effeminari non oportet, nec dissolvi ejus, quam habet in virtute perseverantiam. Hoc enim opportune cum viro, muliebri coitu misceri intelligitur; sed quemadmodum alium effeminatum fieri non oportuit, ita nec nos nefariis voluptatibus acquiescere, quæ recte quadrupedia, ut pote in terram intenduntia, et actiones quæ virum deceant non habentes, dicta sunt: in terram namque intendunt quadrupedia et manuum carent usu, quæ in actiones dignas hominibus accipiuntur, quia proprie hominum est manibus laborare. Non ergo oportet cum his coire, ex quibus quis polluitur: qui enim moratur in delectationibus, sive voluptatibus, ita ut concumbat in eis, hic et semen effundere dicitur, propter hoc quia polluitur ab eis, sive quia delectatur in eis, et frequenti usu seminat eas quodammodo aut ab eis seminatur semine aliquo, quod inimicus dormientibus nobis et negligentibus, in mundum seminavit, polluens valde, ita ut et a sacro tabernaculo debeat hic qui talis est, ut polluens expelli, alienusque esse a Dominica area, qui per malum semen factus est zizania. Legem autem non vir solus, sed et mulier necessario custodit, illa utique quam Salomon laudat: *Mulier bona benedicetur, timorem autem Dei laudat.*

CAPUT XIII.

Populus Dei non sequetur contaminationes et errores gentium.

(1810.) *Ne polluamini in omnibus his quibus contaminatæ sunt gentes, quas ego ejiciam ante conspectum vestrum, e quibus polluta est terra; cujus ego scelerata visitabo ut evomat habitatores suos. Custodite*

legitima mea atque judicia. (Ex Hesychio.) Non parvo modo pollui in prædictis peccatis, indignatio et pœna, quæ in eis definita est demonstrat. In nullo enim eorum oportet polloi. Nam qui in uno pollutus fuerit, in omnibus polluitur, quia ea, quæ sibi ad invicem conjuncta sunt, lex ostendere cupiens, in unum omnia collegit, quæ intantum sunt gravia, ut gentes etiam integras perderent, et terram polluerent, pollutamque respui facerent, et eos qui in ea talia commiserunt evomeret atque renueret, non quia poterat expellere a se vel evomere, vel sicut Theodotion edit, *respuere eos*, sed eosdem nocentes, quasi ingemiscit naturaliter in transgressionibus suis, quemadmodum Paulus dicit: *Quia ipsa etiam creatura ingemiscit et parturit usque adhuc (Rom. viii)*. Deus autem tam gemitum ejus vindicat, quam legem suam et creaturam, ut pote propriam quæ demonstrat ex his quæ nunc dixit, *cujus ego scelerata visitabo*; et hæc quidem nos docet per litteram lex. His autem conjuncta sunt et non contraria, si per spiritalem intellectum gentes in his omnibus pollutas dæmones intellexerimus, gentes siquidem hi propter multitudinem dicuntur. Cum enim nimis sint iniqui et omni lætatur malitia, maxime tamen fornicatione, et nefaria fornicatione, ac multo magis idololatria, gaudent, quia in his corpus et anima maculatur, et totus homo qui et terra appellatur per hoc polluitur: sed visitat Deus terram, videlicet hominum genus, et scelus. Sive ut Septuaginta: *injustitiam ejus in eam*, id est, quæ est ab ipsa et in semetipsa committitur. Ab ea quidem quia abominabiles sunt peccantes, et si a dæmonibus ad hoc protrahuntur. In semetipsa autem, quia accipientes occasionem illi ex nostra negligentia, contumeliam ingerunt nostræ naturæ. Sequitur:

Et non faciet ex omnibus abominationibus istis tam indigena, quam colonus qui peregrinantur apud eos: Omnes enim execrationes istas fecerunt accolæ terræ, qui fuerunt ante vos et polluerunt eam. Cavete ergo ne et vos similiter evomat, cum paria feceritis, sicut evomuit gentem quæ fuit ante vos. Omnis anima quæ fecerit de abominationibus istis quippiam, peribit de medio populi sui. (Ex Hesychio.) Tam incolam, id est, eum qui a patribus in lege nutritus est, et ab infantia doctus est litteras, etiam proselytum, et qui adjunctus est nobis, id est eum qui deforis nobis adjectus est, qui interior sumus, recedere ab abominationibus oportet, et nullatenus hæc facere, quæ colebant antiquiores qui terram nostram polluerunt. Hi enim antiquiores quidem nobis sunt in conditione, quia invisibiles sunt creaturæ. Polluerunt autem hominum genus, inobedientiam ei Adam et alia post illum mala suggerentes, veluti mendacium, homicidium et quæcunque his similia sunt; ita ut Dominus de diabolo diceret: *Ille ab initio mendax et homicida est (Joan. viii)*. Suggesterunt autem eis qui mentem lubricam et vergentem ad malum habebant; nam nec Abel, nec Seth, nec Enoch, nec Noe, nec aliis justis suggerere potuerunt, vel magis suggesterunt, sed non obtinuerunt, sed

irrisi sunt ab eis et recesserunt : neque enim inimici cogitationes ignorantes iusti, sicut ait Apostolus : *Non enim ignoramus cogitationes ejus*. Scientes autem eas ab eis se custodiunt, sed illos quidem intelligibilis nostra terra, visitata a Deo per Salvatoris adventum evomuit, ergo et eos quoque intelligibilis terra abhorret et emovet illos. Non enim jam in hominum portione, sed in dæmonum ordinabuntur, perdentur enim eorum animæ. Hoc autem in gehenna fit, ubi maxime locus et sors dæmonum est. Quod manifestat Christus dicens : *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (Matth. xxv).

Custodite mandata mea : Nolite facere quæ fecerunt hi qui fuerunt ante vos, et ne polluamini in eis : Ego Dominus Deus vester. (Ex Hesychio.) Vere in duobus, vel tribus testibus stabit omne verbum. Hoc enim legislator confirmare volens de eisdem, ecce tertio præcepit : *Et custodite, inquit, mandata mea ; nolite facere quæ fecerunt hi qui fuerunt ante vos ; ut ostendat quia non hominis cujuslibet, sed ipsius Dei sunt*

A mandata : qui quomodo debeant custodiri non verbo tantum, sed et opere incarnatus per suam conversationem ostendit, ut non faciamus autem omnia quæ fecerunt hi qui fuerunt ante nos. Sed vide quibus præsentem sanctionem confirmavit verbis : *Ne polluamini in eis, quia ego sum Dominus Deus vester ; omnes nos a pollutione mundare volens, quia imagine ejus circumdati sumus, et polluta quidem ea a qualibet earum quæ vetitæ sunt malarum et nefariarum actione necessario irascitur, munda autem conservata intantum placet, ut etiam inhabitet in nobis ; quod manifestat Paulus utrumque, ait enim sic : Nescitis quoniam templum Dei estis, et spiritus Dei habitat in vobis ? Quicumque ergo templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos* (I Cor. III). Consummatam ergo sanctificationem custodientes, totam in nobis habemus inhabitantem Trinitatis plenitudinem, si tamen templum Dei sumus, videlicet Patris, Christi autem corpus et membra, et Spiritus sanctus in nobis habitat, in Christo Jesu Domino nostro.

LIBER SEXTUS.

CAPUT PRIMUM.

De custodia præceptorum et observatione sabbati.

(LEVIT. XIX.) *Locutus est Dominus ad Moysen dicens : Loquere ad omnem cætum filiorum Israel, et dices ad eos : Sancti estote, quia et ego sanctus sum, Dominus Deus vester : unusquisque patrem et matrem suam timeat ; sabbata mea custodite ; ego Dominus Deus vester. Nolite converti ad idola, nec deos conflatos facietis vobis ; ego Dominus.* (Ex Hesychio.) Recte sanctificationem præposuit, quia omnis virtutis est ad fundamentum, quam quia sectari modis omnibus oportet, legislator ostendens, convenienter ait : *Sancti estote, quia sanctus ego sum Dominus Deus vester*, id est, si vobis placet placere Deo aut adesse vobis eum, vel magis esse cum eo vultis, Dei enim præsentia et conjunctio omnes a vobis insidias læsionemque removet, sanctificationem consequimini. Sanctus autem conjungi profanis non patitur, propterea Paulus dicebat : *Nescitis quia templum Dei estis, et spiritus Dei habitat in vobis ? Quicumque autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos* (I Cor. III). Superædificans autem mandata super hoc fundamentum, extra quod nemo potest ponere aliud : *Unusquisque, ait, patrem et matrem suam timeat* : per sanctificationem quidem puram mentem erga Creatorem mandans, per honorem autem patris et matris impendi naturæ benignitatem, quæ parentibus honorem, sed et timorem deberi a filiis, sicut Dominus dedit. Deinde legis mandata recapitulare volens, id est, non occides, non furaberis, non adulterabis, non perjurabis, non assumes nomen Domini Dei tui in vanum, non concupisces uxorem proximi

tui, et ut breviter continentiam a malo præciperet, *Sabbata mea custodite*, rationabiliter subdidit, quia verum sabbatum est, nullum corruptionis opus operari. Nam et omne opus servile in sabbato non fieri Moyses præcepit, aperte ab operibus carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, et similia his, cavere præcipiens eum, qui sabbatum celebrare vult secundum legem spiritus. Sed nec causam sabbati ignorare oportet, sic etenim virtutem legis quæ de eo est, sciemus. Quando ergo sabbati mandatum Dominus dedit, nusquam prius invenies apud divinam Scripturam sabbatorum nomen, ut manifestum sit quia sabbatum omne vacationem carnalium et sæcularium rerum præcepit : unde omne opus lex prohibens quæ faciunt ad omnem animam, et subdidit, per hoc aperte ostendens : quia a corporalibus nos vacare desiderat, et quæ ad juvenem sunt animæ et propectum pertinentia operari. Verum enim sabbatum est, nihil materiale, nihil ad terram hominem deprimens, et ad corruptionem carnalem trahens, agere. Cum hoc autem quid aliud nunc Deus præcepit, *nolite converti ad idola, nec deos conflatos facietis vobis : Ego Dominus*. Non converti autem ad idola est, non condescendere his, quæ idolorum lex multa profanaque exigit. Sed *nec conflatos deos facietis vobis* : non solum in animalium formis, sed nec in pecuniarum thesauris, nec in auri aut argenti massis ; hæc enim deos suos faciunt hi qui ea faciunt et congregant, intantum sub earum dominio constituti, ut timeant ex eis vel quantumcumque contingere. Quid autem hæc necesse habemus, qui pro omnibus possidemus divitiis eum qui dicit : *Ego Dominus*, id est, qui volatilia nutrio, qui lilia agri ve-

stio, qui ex nihilo feci, factaque nutrivi, atque hæc A omnia rursus ad indigentiam redigero valeo.

Si immolaveritis hostiam pacificorum Domino, ut sit acceptabilis, eo die quo fuerit immolata, comedetis eam, et die altero. Quidquid autem residuum fuerit in diem tertium, igne comburetis. Si quis post biduum comederit ex ea, profanus erit, et impietatis reus portabit iniquitatem suam, quia sanctum Domini polluit, et peribit anima illa de populo suo. (Ex Hesychio.) Omnia quidem, ut ita dicam, Moyses legis capitula, bis terque populo præcepit: frequenti traditione memoriam eorum auditoribus profligans, multo magis tamen mandata quæ necessaria sunt, sicut et præsens mandatum, propter quod et illud proponens, pridem cum de sacrificiis præciperet, eum et nos plene de hoc in primo libro hujus Leviticæ interpretationis discussimus: ecce nunc rursus recapitulavit, ut et nos breviter recapitulemus quæ tunc permulta diximus. Sacrificium enim salutare immolari præcipiens, ipsum recte innuit, in quo ea quæ pertinent ad salutem operamur: huic autem, ut sit placabilis, oportet immolari: hæc ulique omnimodo assequentes, quæ acceptabilia Deo sunt. De quo dixit Paulus, cum quomodo oporteret assequi remota et quietam vitam in omni pietate et pudicitia Timotheo scribens, ostendit: *Hoc bonum et acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire (I Tim. ii).* Comedere autem de sacrificio eo die quo immolata est, et alio, est, ut in præsentī vita quæcumque ad salutem pertineant operemur: hodie autem et crastinum in præsentī sæculo, divina Scriptura solet accipere. De qua re testem Jacobum prodicemus scribentem, *Eccē nunc qui dicitis, hodie aut crastino ibimus in illam civitatem, etc. (Jacob. iv).* Dies autem tertia quia in ipsa a mortuis Dominus noster resurrexit, figuram futuri sæculi et mortuorum resurrectionis gerit, in quo jam non licet operari, sed qui nunc operati sunt illie ad retributionem veniunt. Qui ergo sic hic vivit, tanquam illie quædam præsentiam operaturus sit, et propterea comedere tertia die sacrificium pacificorum, sive salutare dicitur, opus attrahat a legislatore prohibitum, virtutem imperfectam relinquens, velut illuc operaturus sit, et hujus sacrificium rectissime acceptum non est, nec vita correctæ est, sed qui talem sibimetipsi operatur virtutem, iniquitatem suam portabit, prius quidem imperfecte operans, deinde ut ingerens calumniam divinæ legi, et dogma disseminans impium atque alienum. *Hujus anima peribit de populo suo; in populo autem qui salvetur non ordinabitur, quia reliquit imperfectam vitam, quæ eum salvare poterat si eam consummasset.*

CAPUT II.

De pauperum et peregrinorum cura tempore messis et vindemiæ.

(Ibid.) *Cum messueris segetes terræ tuæ, non tondebis neque ad solum, super faciem terræ, nec remanentes aptas colliges; neque in vinca tua racemos et grana*

decidentia congregabis, sed pauperibus et peregrinis carpenda dimittes: Ego Dominus Deus vester. (Ex Hesychio.) Vult legislator ut nos invicem diligamus, amatoresque pauperum nos esse desiderat, semperque eleemosynæ studere, nunc quidem dantes egenibus, nunc autem non exigentes quæ nobis debent, sed et concedentes eis colligere quascunque reliquias omnium honorum quæ a Deo sunt donata nobis repererint, et imitari eum, qui donavit non tantum misericordem, sed et qui multæ miserationis est atque dicitur; et propterea metentes aut omnino vindemiantes, iterare eodem tempore ipsam messuram vindemiamque non præcepit, sed nec ex toto metere, aut vindemiare sancivit, sed relinquere quasdam omnimode pauperi, et proselyto de messione et vindemia reliquias, et Deo qui fructus ipsos oriri facit, operatoris gratiarum actionibus compensare. Mystice ergo per ea quæ nunc dicta sunt, legislator doctoribus Judæorum præcepit nequaquam totius legis interpretationem eos attrahere, sed cedere quædam pauperi et proselyto, doctoribus videlicet gentium: Pauperes etenim hi sunt, quia spiritu pauperes esse præcepti sunt, et ad eos dicebatur: *Beati pauperes spiritu, quia ipsorum est regnum cælorum (Matth. v);* proselyti autem ut nunc semetipsos cognationi Abrahæ subinferentes, et ad Deum accedentes, modo per fidem. Ergo hoc quod legitur: *Non occides, non adulterabis,* doceant et Judæorum doctores, quæcumque autem necessariam habent contemplationem et interpretationem, veluti ea quæ sunt de mundationibus, de sacrificiis et alia similia, doctoribus Ecclesiæ cedant. Et quæ decidunt de messura eorum, id est, quæcumque cernunt eos transgredientia, quæ videlicet ignorant. Hos ergo racemos sibimet colligere Judæi et in suis divitiis thesaurizare non possunt, quia eorum vitam minime sunt zelati, pauperi autem eos et proselyto relinquunt. Nobiscum enim sunt prophetæ, et quotquot justī apud populum Judaicum fuerunt, intantum ut memoriæ eorum a nobis anniis singulis honorentur, quod apud illos non fit, ut experimento cognoscatur veridicum divinum eloquium.

CAPUT III.

Ponuntur mandata, et exigitur justum de proximo judicium.

(Ibid.) *Non facietis furtum, non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum, non perjurabis in nomine meo. Non pollues nomen Dei tui: ego Dominus. (Ex Augustino.)* Illud de furto positum est in Decalogo: Quod autem dicit, neque mentiemini, neque calumniam faciet unusquisque proximo, mirum si non eo præcepto continetur quod ibi positum est, *Neque falsum testimonium dices adversus proximum tuum,* quoniam neque calumnia sine mendacio fieri potest, quod falsi testimonii generalitate concluditur. Sed utrum hæc aliqua compensatione admittenda sint, magna quæstio est, sicut de mendacio pene omnibus videtur, quod ubi nemo keditur, pro salute mentendum est. Utrum ergo ita et de furto?

An furtum fieri potest ubi nullus læditur? quin imo fieri potest etiam, quando ei cui fit consulitur, tanquam si quisque hominum volenti se occidere gladium furetur. Nam calumnia, nescio utrum cuiquam ad ejus utilitatem fieri possit, nisi forte quod ad majus gaudium fiebat, quo post ea fruerentur, quod Joseph de scypho calumniabatur fratribus suis, quibus etiam explorationis falsum crimen intenderat; quanquam si definitionibus ista determinare tentemus, fortasse furtum non est, nisi quando alieno occulte ablato proximus læditur, et calumnia non est, nisi quando falsi criminis objectione proximus læditur: mendacium autem non possumus dicere, tunc tantummodo esse quando proximus læditur. Cum enim falsum ab sciente dicitur, procul dubio mendacium est sive illo quisquam, sive nemo lædatur. Proinde magna quæstio de mendacio, utrum possit aliquando justum esse mendacium, facile solveretur fortasse si sola præcepta intueremur non exempla. Nam quid isto præcepto absolutius, non mentiemini? Sic enim dictum est quomodo non facies tibi idolum, quod factum non potest aliquando justum esse, et quomodo dictum est non mœchaberis. Quis autem dicat aliquando mœchiam justam esse posse? et non furatæ secundum definitionem illam furti, justum esse furtum nunquam potest; et non occides, quoniam cum homo juste occiditur, lex eum occidit non tu. Nunquid ita dici potest, cum homo juste mentitur, lex mentitur? sed exempla faciunt difficillimam quæstionem. Mentitæ sunt obstetrices Ægyptiæ, et bona illis Deus retribuit; mentita est Raab pro exploratoribus terræ, et ideo liberata est. An ex quo dictum est in lege, non mentiemini, ex illo intelligendum est, nec in tali causa licere mendacium, in quali causa legitur Raab esse mentita? Sed magis credibile est, quia injustum erat mendacium, ideo prohibitum? non quia prohibitum, ideo factum injustum? fortassis ergo sicut de obstetricibus diximus, non hoc in eis remuneratum, quod mentitæ sunt, sed quod infantes Hebræos liberaverunt, ut propter hanc misericordiam illud peccatum veniale, sit factum, non tamen existimetur non fuisse peccatum: sic etiam de Raab intelligendum est remuneratam in illa liberatione exploratorum, ut propter eandem explorationem venia sit data mendacio, ubi autem venia datur, manifestum est esse peccatum. Sed illud cavendum est, ne ita quisque existimet etiam cæteris peccatis si propter liberationes hominum fiant, ita venia posse concedi: multa enim mala intolerabilia et nimium detestanda istum consequuntur errorem. (*Ex Hesychio.*) Fines nobis bonæ conversationis legislator ostendit, simulque et peccata quam ad se invicem habeant cognitionem tradit. Quæ enim nos parva putamus, maxima sunt, siquidem in mendacio, singulis ut ita dicam diebus solemus delinquere, vel loco, vel studio, similiterque jurisjurandi prævaricatione. Hæc autem intantum sunt prava, ut ea furto conjungeret, et recte, quia furtum operatur plerumque mendacium, propter

A quod Zacharias propheta falcem quam contemplatus est, longitudinis cubitorum viginti, et latitudinis cubitorum decem, contra fures eam et contra perjuros exactam demonstravit: ait enim: *Ingredietur in domum furis et perjuri (Zach. III)*. Sed et omnibus peccatis cooperatur mendacium.

Devitemus autem et mendacium, in quo quidam sub specie veritatis delinquant, calumniam facientes proximo magis mente quam lingua, quemadmodum hi qui dixerunt de Domino: *Hic dixit, Possum solvere templum hoc, et in tribus diebus ædificare illud (Joan. II)*; locutus fuerat quidem hæc Dominus quando Judæi ad eum dixerunt: *Quod signum ostendis nobis quia hæc facis? ipse autem ad eos: Solvite templum hoc, et in tribus diebus ædificabo illud, sed non secundum illam dicens hoc intentionem secundum quam hi qui contra eum testimonium dabant dixerunt, dicebat enim de templo corporis sui, illi autem hæc sicut de templo dicta Judæorum asseverabant: unde eos et falsos testes Spiritus appellavit. Pro perjuria autem Septuaginta edunt: Non levabitis nomen meum in injustum. Jusjurandum vero in injusto est, non solum quod prævaricatur, sed etiam quod injuste custoditur, veluti quale illud fuit quod Herodes filiæ Herodiadis jurans, Joannis Baptistæ caput abscidit (*Matth. XIV*); oportebat enim hoc eum jusjurandum non præbere; postquam tamen juravit, non custodire, quia talia sacramenta nec initium sumere Deus vult, sed nec sumentia ad finem pervenire. Unde dicens, non levabitis nomen meum in injusto, addidit, et non profanabitis nomen Domini Dei vestri. Quod Hieronymi translatio edit: *Non pollues nomen Dei tui*. Quomodo autem quis illud profanat dico, id est, malefaciendo, quia jusjurandum transgredi non potest, nam Deus per quem juravit intantum bona vult. Qui etsi promiserit de quibusdam terribilia, illi autem penituerint, non tardat mutare sententiam, suumque sermonem refragare, ut quiddam nobis pietatis impendat, propter quod addidit: *Ego Dominus, qualis de quo ait Jonæ prophetia, quando Ninivitæ jejunaverunt et oraverunt, et penituit Deum de malitia, quam locutus est, ut faceret eis, et non fecit (Jonæ III)*. Multa autem et alia hujusmodi prophetæ dixerunt. Sequitur:*

D *Non facies calumpniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. Non morabitur opus mercenarii apud te usque mane. Non maledices surdo, nec coram cæco pones offendiculum, sed timebis Deum tuum, quia ego sum Dominus. (Ex Augustino.)* Omnia enim quæ prohibentur committi in proximum, ad hoc unum referenda sunt quod dictum est: Non nocebis proximo; nam quod sequitur, Non rapies, nisi ad hoc referatur ne rapiendo noceatur, aliquando evenit ut non rapiendo quisque noceat. Nam gladius insanientis rapiendus est, et si non fecerit quis ut oportuerit, magis nocuerit. (*Ex Hesychio.*) Viles quemadmodum paulatim lex ejus qui legem accepit colat mentem, et ea quæ videntur parvula peccata conjungit

magnis, ut timore definita in majoribus peccatis poenae et a minoribus abstinamus. Sicut enim eis sociantur mandato, ita et in poena sociantur. Quia qui legem totam servaverit, peccaverit autem in uno, factus est omnium reus (Jacob. 1). Sed nec frustra calumniae vim conjunxit; quæ enim differentia est apud eum qui rebus suis caret, sive vi, sive armis, forsitan aut potentia qualibet, vel per circumventionem judiciorum, aut fraude, vel quolibet alio simili modo his careat; sed et qui die tota operatus est ut acciperet mercedes, ex quibus cum filiis et uxore et parentibus expectantibus easdem mercedes viveret, et non accepit, sed dilatus est, nonne calumniam et vim patitur, non solum in cibo; sed et per hæc etiam in vita? vita enim in cibo quotidiano ducitur; ergo et si crastino recipiat, quia præterito die, in quo laborem sustinuit, permansit jejunos, vim pertulit et calumniam passus est. Et quod aliis substantia est, hoc sunt mercedes laborantibus. Ergo recte vis etiam horum privatio dicitur. Sed et qui maledicit surdo, multum nocet; et qui ponit coram cæcis offendiculum, in quo pedibus offendant. Is quidem qui surdus est, dum maledictus nocetur, non solum quia de eo detrahitur, sed quia emendare, aut hæc cavere in quibus de eo detrahitur non potest; sed nec cæcus ab offendiculo qui ei ponitur, custodire se potest: evenit autem, et huic et illi, ex utroque mors; cæco quidem dum conteritur per offendiculum; surdo autem maledicto, quasi de principe detraxisset, aut aliud quidpiam fecisset, quod ei periculum ingereret, semetipsum minime corrigenti. Et hoc quod videtur esse parvum, quod a multis sæpe ludentibus delinquitur, transit ad mortem; unde nimis opportune David, beatum dixit eum qui in cathedra pestilentia, id est deridentium, non sedit (Psal. 1). Nos autem ad eadem rursus exsequenda pergamus. Non enim solum pecuniarum calumniam et vim lex prohibuit, sed et omnem aliam, et multo magis eam quæ est in spiritualibus, ut non gloriam arripiamus alterius, nec quod alterius labore collectum est, in nobismetipsis attrahamus; propter quod et Paulus dicebat: Non enim in aliena regula in his quæ parata sunt gloriari (II Cor. x); et rursus donatum sibi dicit evangelizare, non ubi nominatus est Christus, ne super alterius fundamentum ædificaret (Rom. xv). Alterum autem alterius interpretatio est: nolebat enim prædicare, ubi alter prædicavit, ut non mercedes abriperet alienas. De his enim mercedibus ait legislator: Non morabitur opus mercenarii apud te usque mane. Non jam prædicantibus, sed adhuc discentibus mandans non negligere, nec otiosum apud se sinere doctorale verbum; mercenarius enim Dei est, qui prædicat verbum ejus. Merces autem ejus est retributio prædicationis, veraci existente hujus rei teste Paulo, qui dicit: Quæ est ergo merces mea, ut Evangelium prædicans sine sumptu ponam Evangelium Christi? (I Cor. ix.) Septuaginta autem eunt: Non dormiet merces mercenarii tui apud te usque mane; quia enim dormire

A negligentes dicuntur demonstrat Dominus, discipulis mandatum dans: *Vigilate, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit*; sed et quando dormientibus hominibus, videlicet negligenti us, seminario dicebat inimicum zizania. Mane autem futurum sæculum est, quia nocti præsentis vitæ succedit, et lux inextinguibilis in eo habitat. Non ergo oportet otiosum esse apud nos doctorum verbum, per omne hoc tempus cui futuri temporis mane succedit, quia et in hoc avaritia et injustitia in doctoribus exercentur, mercedem perdentibus quæ eis ex propectu discipulorum deberetur. Per surdum autem et cæcum, eos qui inobedientiæ et ignorantia morbo detinentur lex innuit, ad quos Isaias dixit: *Surdi, audite, et cæci, intuemini ad videndum (Isa. xlii)*. Hi non maledicendi sunt, sed admonendi, si tamen eos converti volumus. Unde Paulus eum qui docet in mansuetudine docere eos qui contradicunt doctoribus Ecclesiæ præcepit; sed nec offendiculum eis falsa dicentes aut agentes debemus effici. Hoc enim ipse Paulus prohibens atque corrigens scripsit: *Si quis viderit eum qui habet scientiam in idolo recubentem, nonne conscientia ejus, cum sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta (I Cor. viii)*. Sic legis tam littera quam spiritu juvari possumus. Sequitur:

Non facies quod iniquum est, nec injuste judicabis, nec consideres personam pauperis. Nec honores vultum potentis. Juste judica proximo tuo: Non eris criminator et susurro in populis. Non stabis contra sanguinem proximi tui. Ego Dominus. (Ex Hesychio.)

C Non quamlibet justitiam, sed summam et perfectam studeri lex, maxime in præsentibus, constituit, recto itinere ordineque procedens, ut prius videatur pauperibus legem constituere, deinde potentibus, ac deinde principibus et potestatibus habentibus, ut et per hoc ostenderet personam non debere accipi. Non furtum enim nec calumniam facere, nec jurare in injusto, etsi divitibus vel potentibus aliquando contingit, verumtamen propria pauperum quodammodo sunt peccata: per paupertatem enim furari et calumniari et transgredi sacramenta compelli videntur, ita ut Sapiens ille in Proverbiis diceret: *Divitias et paupertatem ne dederis mihi, ne forte satiatus illiciarum ad negandum, aut egestate compulsus, furer et perjurem nomen Dei mei (Prov. xxx)*. Vi autem opprimere et mercedibus privare, et irridere surdum aut cæcum, quia quædam eorum sunt potentia, quædam vero prodigæ quodammodo vitæ et deliciarum contumeliam generantium peccata, præcipue personis divitum et potentum, lex sanciri dicitur. Personam autem accipere in judicio, hi qui magistratum præsidet vel judicum tribunalibus, quos judicantes nec quidem pauperum personas oportet accipere. Nemo enim Deo misericordior est, qui misericors et miserator super omnes appellatur: verumtamen judicii tempore nequaquam jam ita appellari vult, sed justus; teste David, qui dicit: *Deus judex justus, fortis et longanimis (Psal. vii)*. Nec quidem potentis oportet admirari personam in judicio, quia Deo nullus est

potentior; ipsius autem est iudicium. Ipse enim nobis iudicantibus, causantis personam suscipit; cuius rei testis est idem Moyses, in Deuteronomio ita dicens: *Non respicies personam in iudicio, secundum parvum et minorem iudicabis. Non distinguas personam hominis, quia iudicium Dei est (Deut. 1, 16).* Ergo si vis personæ donare potentis, personæ Dei dona: donas autem, si ad partem te iustitiæ contuleris, illic enim habet personam, quia *justus Dominus, justitiam dilexit, æquitatem vidit vultus ejus* x).

Quamobrem etiam nunc iuste iudicari præcepit. Oportet enim nos nosse quia in quo iudicio iudicaverimus, in eodem iudicabimur. His addidit: *Non eris, inquit, criminator et susurro in populis;* vel, sicut Septuaginta edunt, *Non ambulabis in dolo in gente tua: non stabis contra sanguinem proximi tui. (Ex Hesychio.)* Dolo sanguinem conjunxit, videlicet homicidium, sicut et David psallit: *Virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus (Psal. vii);* et iterum: *Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos (Psal. ltv).* Gladius enim occultus est dolus, ensis exacutus et latens, ita ut David rursus diceret, *Sicut novacula acuta fecisti dolum (Psal. li);* sed nos ab eo velociter recedamus, expavescentes illum pro peccati vicinia, cui ræruit esse conjunctus; nec contra sanguinem proximi stemus, sed omnes insidias et collegium quod pro qualibet iniquitate sit, fugiamus: quia quidam singulariter iufirmi, et per semetipsos nocere non valentes, misceri solent multitudini, et necease est ut quando plures simul conveniunt, malitia valeatior inveniat. Hic enim commodat manum, alter linguam, alius his quæ aguntur consensum præbet, alter inuit, et ita malitiæ consummatur insania. Sequitur:

Ne oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, ne habeas super illo peccatum. Non quæres ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum. Diliges amicum tuum sicut teipsum. Ego Dominus, leges meas custodite. (Ex eodem.) Ne oderis fratrem tuum, addidit, in corde tuo, quia frequenter in personis peccantium personam odio eos habentium indui compellimur. Unde Paulus Thessalonicensibus præcipiebat: *Si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, et non commisceamini cum illo ut confundatur.* Hoc autem dum fit, odii præbet præsumptionem; quorum enim aliorum, nisi odientium et adversantium est non commisceri? Sed hanc aversionem non præcepit in corde fieri, ait enim: *Non commisceamini ei ut confundatur, et erubescens omnimodo emendetur (II Thess. iii).* Qui autem emendabat eum cui non commiscebatur, nullatenus eum odisse in corde suo poterat. Quod confirmans etiam hoc addidit: *Et nolite quasi inimicum existimare illum, sed corripite ut fratrem.* Omnem autem justitiam explens, et per singulas species vitæ quodammodo legem ponens, confirmationem mandatis quam oportet apponit, quam si custodierimus nemo nostris nocere divitiis, nemo nostrum thesaurum

A furari poterit. Est autem confirmatio hæc: *Et diliges amicum, sive, ut Septuaginta, proximum tuum sicut teipsum:* habens in modico totam legem, et per unum tibi hoc mandatum omnia custodire facile est. *Charitas enim,* ait Paulus, *proximo malum non operatur. Plenitudo ergo legis charitas est (I Cor. xiii).* Sed et oronem vitam nostram esse in bonis facit; si enim diligo proximum sicut meipsum, et forsitas filios non habuero, aut divitias, aut decorem, aut mundi gloriam, aut potentiam, video autem proximum habentem, gaudeo, et nihilominus, tanquam ego hæc habeam, lætor ego: in illo enim et ego habeo. Idipsum autem et in spiritualibus, in quibus maxime eam, quæ ad proximos pertinet, dilectionem custodire debemus, et non invidere operantibus justitiam, nec morderi quando alii secundum Christum glorificantur, quando in verbo doctrinæ locupletantur, quando abundant divinis donis; sed imitandus est Christus, qui in tantum nos dilexit, ut apostolis majora signa facere quam ipse fecit concederet. Unde et nunc dicens, *Diliges amicum tuum, sive proximum sicut teipsum,* addidit: *Ego Dominus, leges meas custodite.* Quantum vero nos Deus dilexerit, ipso dicente cognosce: Ait enim: *Majorem hac charitatem nemo habet, quam ut animam suam quis ponat pro amicis suis (Joan. xv).*

(Ex Augustino.) Quæri autem potest quid sit quod cum supra dixisset: *Non odio habebis fratrem tuum in animo tuo; arguendo argue proximum tuum, et non accipies propter ipsum peccatum,* consequenter adjuaxit, et non vindicatur manus tua, utrum pro eo quod est non punitur? Animo enim bono facies cum disciplinam peccati proximo imponis, ne accipias peccatum ejus negligendo. Ad hoc enim pertinet quod ante posuit: *Non odio habebis proximum tuum in animo tuo.* Videri enim potest ei qui arguitur quod oderis eum, cum non sit in animo tuo; an non vindicetur manus tua hoc potius admonet, ne quæras vindicari manum tuam, nec ulciscendi libidine rapiaris: nam quid est aliud vindicari velle, nisi lætari vel consolari de alieno malo? Et ideo dictum est, *Non irasceris filii populi tui;* sic enim recte ira definita est, quod sit ulciscendi libido. Quidam vero codices habent, *Et non vindicabitur manus tua,* id est, ne arguendo vindicare te velis, sed potius consulere illi quem arguis.

CAPUT IV.

Ne jumenta alterius generis simul coeant, ne ager diverso semine serietur, etc.

(Iste.) *Jumenta tua non facies commisceri cum alterius generis animalibus: Agrum, sive, ut Septuaginta, vineam tuam non seres diverso semine. Vestem quæ ex duobus texta est non indueris. (Ex Hesychio.)* Hæc quodammodo ad litteram videntur esse ridicula. Unde nec ita ea custodiri a prophetis et spiritualibus invenimus, quemadmodum Judeorum filii infirme imperfecteque viventes, qui lac amant et solidum cibum non capiunt. Nam intende quid ad Sadoch sacerdotem et Nathan prophetam et ad Banayan

David dicebat : *Ponite filium meum Salomonem in mulam meam* (III Reg. 1); dicens enim *meam*, ostendit quia et ipse in mulam sedebat. Si autem jumenta commiseri alterius generis animalibus, id est, asinum equo commiseri lex vetuit, et abominabile hoc erat, oportebat et ea quæ siebant, et ea quæ nascebantur ex eis procul dubio abominari. Sed et si vestimentum ex duobus fieri non vult, quomodo Sapiens ille de forti muliere hæc in Proverbiis dicit : *Invenit lanam et linum et operata est utile manibus suis* (Prov. xxxi); et rursus : *Ex bysso et purpura vestimenta ejus* (Ibid.). Nec enim utilia sunt vestimenta. Bonum autem indumentum ejus, sive utile dixit esse vestimentum, unum quidem de lana et lino. Aliud autem rursus ex bysso et purpura confici intelligamus. Sed quid hoc sit Paulus aperte B Corinthiis scribit : *Non potestis calicem Domini bibere et calicem demoniorum. Non potestis mensæ Dei participare et mensæ demoniorum* : et rursus : *Qui in lege justificamini, a gratia excidistis*. Neque enim Judaicis seductionibus, nec errori gentilium oportet fideles commiseri. Jumenta ergo, id est, populares homines, non permittamus alterius generis animalibus, id est, non sectari circumcisionem et baptismum, alterius enim jugi est circumcisio gravis et importabilis. De quo dixit Petrus : *Quid tentatis Deum, superimponere jugum in cervicibus discipulorum, quod nec patres nostri, nec nos portare potuimus?* (Act. xv.) Alterius est autem baptismum Christi et levis jugi, quod nobis Christus imposuit, dicens (Matth. xi) : *Tollite jugum meum, etc. Et : Jugum enim meum suave est, et onus meum leve*. Sed nec viveam sive agrum creditum nobis vario serere debemus semine, ut non contraria divinis doctrinis Ecclesiam doceamus; quemadmodum prava sapientes hæretici Christo nuptias per suam præsentiam benedicente atque dicente, *Non ea quæ ingrediuntur nocent homini, prohibentes nubere, et præcipientes abstinere a cibis quæ Deus creavit eis* (I Tim. iv), sibimet impietatis præparant mortem. In quibus necessario secundum Septuaginta subdidit, *Ego sum Dominus Deus vester*, ab omni nos hujusmodi continentes esse malitia cupiens; et qui per Evangelium dixit ad eos qui male legem et ad suam voluntatem accipiunt : *Nolite judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate* (Joan. vii). Vestimentum autem abominabile ex duobus contextum induitur, qui dicit se Christum adorare et adorat demones, qui Solis justitiæ se asserens militem, etiam visibilem hunc et qui ad ministerium creaturæ datus est, solem placat, vel reliqua sidera aut aliquid hujusmodi, sicut Manichæi et alii multi hæretici faciunt. Non vult enim nos cum simus Dei, diabolicis immisceri negotiis, neque simul orationibus et incantationibus vacare, nec phylacteriis Ecclesiæ Dei sanctorumque virorum vel e diverso pravorum veneficorum simul indui, et ea quæ sunt demonum circumducere sancto Spiritui, in quo, ait Paulus, signati sumus (Ephes. i). Recedit enim, ut pote perpressus contumeliam, et

A obtinebit immundus spiritus, et patietur hujusmodi quod Saul pertulit.

CAPUT V.

Quid faciendum sit ei qui dormierit cum muliere ancilla, etc.

(IBID.) *Homo si dormierit cum muliere coitu seminis, quæ sit ancilla etiam nubilis et tamen pretio non redempta, nec libertate donata : vapulabunt ambo et non morientur, quia non fuit libera. Pro delicto autem suo offeret Domino ad ostium tabernaculi testimonium arietem ; orabitque pro eo sacerdos et pro delicto ejus coram Domino, et reprobabitur ei, dimitteturque peccatum.* (Ex Hesychio.) Quantum inter libertatem et servitutem intersit, ostendere per ea quæ nunc dicta sunt legislator intendit. Nam in ea quæ libera est desponsata, adulterium esse delictum ejus qui cum ea fornicatus est asserit, mortisque penæ eum subjacere sancivit. In ancilla autem nubili, quod Septuaginta ediderunt, *custodita homini*, id est, desponsata, absolvens a pœna, sacrificium jubet offerre eum qui in eam peccavit, ex hac sensibili servitute intelligibilem volens ostendere. Neque enim præcepit in ancillas quaslibet, quanto magis desponsatas, delictum fornicationis admitti, sed ancillam desponsatam sive custoditam homini, Judæorum dicit Synagogam, quæ legi custodita est, nec despondi Christo priusquam moreretur, legis littera poterat. Unde et Paulus dicebat : *Ergo, fratres, et vos mortui estis legi per corpus Christi, ut sitis alterius qui ex mortuis resurrexit* (Rom. vii). Ipse autem ancillam esse Judæorum Synagogam hæc dicens docuit, *quia Abraham duos filios habuit, unum ex ancilla et unum de libera* (Galat. iv). Deinde quam voluit ancillam intelligi, exponens subdidit : *Quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo Testamenta, unum quidem ex monte Sina, in servitutem generans, quæ est Agar. Sina autem mons est in Arabia conjunctus ei quæ nunc est Hierusalem quæ servi* (Ibid.). Cum hac ergo si quis dormierit coitu seminis, id est, qui hujus particeps effectus fuerit doctrinæ, in tantum ut conjungatur ei et coeat cum ea, per legis videlicet conversationem. Quasi unum reperiuntur hi qui sibi conjugali consortio sociantur. Semen autem in doctorali verbo accipi debere multipliciter in hoc Levitico libro pridem demonstravimus. Quicumque ergo hæc antequam per adventum Christi liberaretur fecerat, recte non moriebatur. Nam etsi secundum litteram et non secundum spiritum legem accipiebat, quemadmodum Judæorum docet Synagoga, unde et ancilla juste nominatur, quia legislatoris intentionem ignorabat; servus autem, sicut dicit Christus, nescit voluntatem domini sui, et propterea delinquere dicebatur, remissionemque necessariam habebat, quia Dominicum præceptum non secundum Dominicam studebat voluntatem. Verumtamen quia non adhuc erat liberata, et propterea occulta erat legis contemplatio, unde et tempus videbatur habere conversatio litteræ, nec morti subjici dicuntur, et visitationem eis promisit. Nam quod nostra translatio habet *Vapulant ambo;*

Septuaginta dicunt, *Visitatio erit eis et non morientur*. Visitacionem autem eis promisit, id est, a legis servitute libertatem. Mos enim est divinæ Scripturæ, libertatem visitacionem appellare. Nam et liberationem servitutis Ægypti, visitacionem invenimus Deum nominantem, quando ad Moysen dicebat: *Convoca seniores filiorum Israel, et dices ad eos: Dominus Deus patrum vestrorum apparuit mihi, Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob, dicens: Visitans visitavi vos (Exod. iii)*. Sed quia primi Judæi hanc salutem et liberationem, ut pote etiam alios seducentes, habebant necessariam, cum his qui dormit, id est, qui miscetur, ut seminis eorum et doctrinæ particeps efficiatur, huic per sacrificium præstatur remissio, sed per Christi: hoc enim sacrificium significans, arietem pro peccato præcepit offerri, et per ejus oblationem sacerdotem deprecari. Quis est autem hic qui primo omnium mundo deprecatus est, et quis aries qui pro peccato offertur, et cur ante ostium tabernaculi testimonii ad sacrificium deducatur, sed et qui proprie debet intelligi peccatum delicti? Ea quæ de sacrificiis olim sancita sunt et exposita perscrutans, invenies Christum in eis velut in imagine figuratum, qui per crucem immolatus cum aliis omnibus peccatis, etiam hoc ignovit quod Judæorum commisit populus, et is qui erat ei mixtus ex gentibus, qui etiam dormire cum eis dicitur, legem non secundum intentionem legislatoris accipiendo. Hæc autem non importune in hoc loco, sed imo nimis opportuno tempore, quo jumenta non oporteret alterius generis jumentis conjungi, id est, non liceret eos qui sub jugo facti sunt Christi Judaicum jugum suscipere significavit. Confirmans enim hoc, præsentia subdidit, per quæ ostendit quia et ante adventum Christi quicumque exterorum illis commiscebatur, opus habebat intelligibilis arietis sacrificio ad propitiationem suam, conferens illud mente et describens apud semetipsum per figuras veritatem. Sic enim non solum non condemnari ex obviente sibi virtute Judaicæ litteræ, sed etiam liberari ab ea, et a morte infidelitatis, spiritualiter legem accipiens, et sacrificia ejus ad Christum referens, poterat.

CAPUT VI.

De auferendis præputiis arborum in terra Chanaan.

(1810.) *Quando ingressi fueritis terram et plantaveritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum; poma quæ germinant immunda erunt vobis, nec ædetis ex eis. Quarto anno omnis fructus eorum sancificabitur laudabilis Domino, quinto autem anno comedetis fructus, congregantes poma quæ proferunt. Ego Dominus Deus vester. (Ex Hesychio.)* Permanet in intentione etiam nunc legislator, quam habuit prius aliis verbis præcedentibus similia sanciens, ostendens quidem nec habere fructum bonum Judæorum populum ante Domini præsentiam potuisse. Cur enim triennio fructum ejus omnis ligni non esse esibilem dicebat, sed nec ullo modo mundum, sed et mundationem quarto anno necessariam habentem? Et quæ erat hæc mundatio? non aspersio, non sacri-

ficiam, non aliud quidpiam hujusmodi, quale alio loco lex ad litteram præcepit. Ergo vacat necessario ad contemplationem spiritus eum qui non solum meditari legem, sed et aliquid ex ea percipere commodum cupit. Terram ergo Deus dat, quam ipsum dare decet, id est, divinam Scripturam quæ virtutum fructus ferat, quæ habet illam vitam, et colit sive operatur, quam David colere et operari promittit. Ubi enim Deo placere magis homo quam in mandatis et operibus bonis potest? Ait enim: *Placebo Domino in regione vivorum (Psal. cxiv)*. De quibus ipse dicit: *Qui vero exspectant Dominum hæreditate possidebunt terram (Psal. xxxvi)*. Possidebunt enim plenam Dei spiritu Scripturam, et quæ ex ea sunt bona, quæ Deum exspectans, mandatorum quæ in ea continentur retributionem promittit. Hanc terram ingredi quidem filii Judæorum præcepti sunt, et acceperunt priores.

Primi enim sacras susceperunt litteras, propter quod et lignum, quod edi potest, id est, mandata quæ diximus, plantare jussi sunt, hi quidem eas meditantés, hi autem et prædicantes. Quia enim plantationi lignorum meditatio legis et prædicatio, propter eum profectum qui per partes provenit, assimilatur, audi David dicentem: *Et in lege ejus meditabitur die ac nocte, et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum (Psal. i)*. Paulus autem de prædicatione quam prædicavit Corinthiis scripsit: *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit (I Cor. iii)*. Sed mandata quidem bona nimis erant, propter quod et lignum edibile appellatur.

Illi autem modo quo debebant non operabantur, secundum litteram lege utentes. Erat ergo eorum fructus, operatio videlicet legis, triennio immundus. Dicit autem triennium a tempore legis usque ad David tempus, et a David usque ad transmigracionem Babylonis, et a transmigracione Babylonis usque ad adventum Domini. Sic enim et Matthæus distinxit. Quia ergo quarto hoc anno omnem fructum ipsius legis sanctum et laudabilem Domino commendavit, non tamen vel tunc esibile illud esse Judæis dixerat, illud sine aliqua dubitatione probavit, quia totus legis fructus in adventu Domini est. Hujus enim tempus secundum ordinem temporum superius nominatorum annus recte nominabitur quartus sanctus laudabilis Deo, quia Christus eum fructiferum faciebat, quemadmodum oportet etiam nos fructificare docens. Recte ergo sanctus erat, ut pote a Sancto sanctorum perfectus; sed et laudabilis: omnia enim quæ Christus operatur, bonæ famæ sunt atque gloriosa, ita ut etiam ab ingratis Judæis glorificentur. Cum enim paralyticum portantem super humeros grabatum vidissent, *glorificabant Deum, qui talem potestatem dedisset hominibus (Matth. ix)*. Unde non simpliciter sed laudabilem Domino fructum hunc lex appellavit. Necdum autem erat populo edibilis, necdum enim hic secundum spiritum Christi conversationem adeptus fuerat, sed in anno quinto, in apostolica videlicet generatione. Illinc enim ipse Judæo-

rum populus, id est, hi qui ex eis crediderunt, et gentes omnes esibilem legis fructum, operationem videlicet, habuerunt. (Ex Gregorio.) Secundum tropologiam vero, ligna pomifera sunt opera virtutibus fecunda. Præputia itaque lignorum auferimus, cum de ipsa inchoationis infirmitate suspecti, primordia nostrorum operum non approbamus. Poma autem quæ germinant immunda ducimus, nostrisque esibus non aptamus, quia cum primordia boni laudantur operis, dignum est ut hoc animum non pascat operantis, ne dum accepta laus suaviter carpitur, fructus operis intempestive comedatur. Qui ergo inchoatæ virtutis ab humano ore laudem receperit, quasi plantati ligni ante tempus pomum comedit. Hinc per Psalmistam Veritas dicit: *Vanum est vobis ante lucem surgere, surgite postquam sederitis* (Psal. cxvi). Ante lucem quippe surgere, est priusquam claritas æternæ retributionis appareat, in præsentis viæ nocte gaudere: sedendum ergo prius est, ut post recte surgamus, quia quisquis nunc sese sponte non humiliat, nequaquam hunc sequens gloria exultat.

CAPUT VII.

De variis ceremoniis, comedendi, tondendi, augurandi, etc.

(Ius.) *Non comedetis cum sanguine. Non auguramini, nec observabitis somnia. Neque in rotundum tondetis comam, nec radetis barbam. Et super mortuo non incidetis carnem vestram, neque figuras aliquas et stigmata facietis vobis: Ego Dominus.* (Ex Hesi- chio.) Ab omni fermento malitiæ mundum esse fidelis vult, et propterea nunc quidem prohibet a servitute legis litteræ, et Judaicam doctrinam demonstrat inutilem. Nunc autem rursus ad errorem gentilium sermonem vertit. Neque enim omnia quæ nunc vetita sunt studentur, quippe cum non solum sint ridicula, sed etiam et noxia studentibus ea, quod maxime ostendit Ecclesiastes; ait enim: *Qui observat ventum, non seminat, et qui considerat nubem, nunquam metet* (Ecclesi. xi). Augurium ergo non solum vox avis cuiuslibet aut volatus appellatur, qui vel prohibet a quadam actione, vel etiam studiosius imminet accelerandam, sed et signis uti loquentium, prætereuntium, obviantium, et quorundam in itinere obvientium offendiculorum, taliumque aliorum est. Ab avibus enim augurium, sed et aliorum signorum observatio dicitur. Aruspicium autem est, transeuntes considerare aves, et propter has in desertam ab hominibus viam egredi, ut avium volatum aut voces quales sint perscrutentur, et ex eis cognoscant quæ futura sunt. Quod accensare est Deum, quia ea quæ homini, quem secundum suam imaginem omnium animalium principem constituit, abscondita, hæc in irrationabilibus avibus credidit, et ab eis quidpiam discit quæ nec ab spiritalibus viris, sed nec a Deo qui illis revelat potest discere, sicut hi qui in prædieto errore seducti sunt arbitrantur. Insuper nec comam in rotundum aspectu capitis, sicut et Symmachus edidit, quemadmodum etiam hi facere consueverunt qui barbaricas

student comas: propter quod hoc Septuaginta *sisyn*, forsitan propter magnitudinem concursorum capillorum, appellaverunt. Non oportet autem hoc fieri, sed contentos esse naturalibus ornamentis, et nihil exquirere, nisi forsitan Creatorem aliquid indignisse ad perficiendum animal accensamus. Sed nec cincinnos nutrire in honore dæmonum capillis aliis fortiores, et hoc vovere, student enim hoc pagani caput puerorum offerre dæmonibus: unde de hoc maxime oportet putari legislatorem præcipere. Sed nec barbam radere, vel, secundum Septuaginta, *corrumpere faciem barbæ*. Nec incisuras in corpore sibi facere eos qui sicut supra mortuos, etiam hoc enim pagani consueverunt. Sic enim affligi supra mortuos oportet, ut ne faciem lædat, nec corpus corruptat. A quibus nos Paulus prohibens ait: *Nolo vos ignorare, fratres, ut non contristemini sicut et ceteri qui spem non habent* (I Thess. iv).

Nam quodlibet eorum quæ prædicta sunt agere non est spem habere resurrectionis mortuorum, quia tanquam illis corruptis semetipsos dissipant atque corrumpunt. Prohibet etiam stigmata fieri in corpore, undique decoris legislator curam gerens, et non cedens abuti carne in quolibet horum, quæ quidem ipsis nocent, totumque animal sædum reddunt. Comedere enim super montes, quod Septuaginta in initio præsentis legis posuerunt, pro eo quod nostra editio habet, *non comedetis cum sanguine*, propter eos qui idolorum festivitatis consueti sunt prohibuit. Hoc enim et Oseas accusans populum Judæorum dixit: *Spiritus fornicationum decepit eos et fornicati sunt a Deo suo: super vertices montium incensum adolebant, et super colles sacrificabant* (Ose. iv). Sed videamus præter hæc quæ nos jubeat cavere, secundum spiritalem contemplationem, non comedere super montes, id est, cogitationibus superbis non pasci, de quibus Isaias ait: *Omnis mons et collis humiliabitur* (Isa. xl); non augurari, non aruspiciari, ut non intendentes dæmones, secundum eorum voluntatem vivamus, neque cor nostrum volucris tradamus, quæ rapiunt semen pietatis a nobis, sicut Dominus in parabolis evangelicis dixit. Comam non tondemus, vel sicut Septuaginta, *sisyn de capillis capitis non faciamus*; capilli enim nostri pro cogitationibus accipiuntur, propter quod dixit Dominus: *Vestri autem et capilli capitis omnes numerati sunt* (Math. x); ipsi enim, ut polei iudici et corda scrutanti, numeratæ sunt omnes nostræ cogitationes. Non oportet ergo eas agitare quempiam vel concutere, sed nec offerre diabolo, quod faciunt quidam et de sensibilibus capillis erinem offerentes, sicut superius diximus. Insuper non oportet, sicut diximus, barbam radere, vel secundum Septuaginta, *corrumpere faciem barbæ*, quia perfectionis nostræ signum barba est, virtutes autem designant veram nostram perfectionem, quas incongruum est corrumpere, operantes non vere, sed sub falso et ficto habitu. Nec incisio- nes facere super anima bonum est, in corpore sunt enim delectationes quæ ad nocendam animam inci-

dunt corpus et corrumpunt. Sed et stigmata, id est, malæ doctrinæ dogmata, quia inhærent et insiguntur animæ per quædam blandimenta vel syllogismos, vel per quemlibet alium modum docentium intelligamus. Præcepit ergo nobis lex et ab his abstinere, quia impressa vel immersa sicut solent stigmata, difficulter abolerentur.

CAPUT VIII.

Ubi vetat prostitui filiam, et præcipit sanctuarium Dei metuendum.

(IBID.) *Ne prostituas filiam tuam ne contaminetur terra et impleatur piaculo. (Ex Hesychio.)* Si enim patres, quos oportet filios emendare, ad fornicationem eos hortantur provocantes aut viventes turpiter, ut ipsi ad imitationem parentum ad malum illiciantur piaculo, vel secundum Septuaginta fornicatione, terra completur, et ad omnem speciem impietatis proficit, quia eos qui eruditores esse debuerunt, ad malum pueri pædagogos habent. Sed nec animam nostram, quæ nobis filia unigenita est, ita ut David diceret, *Libera a leonibus animam meam, et de manu canis unicum meam (Psal. xxxi, xxxiv)*, prostituamus, a Deo illam discessionem docentes, ne fornicante anima fornicetur et corpus. Hoc enim terra ut pote, quod de terra ortum est et in terram revertetur, appellatur. *Et impleatur piaculo*, vel sicut Septuaginta *adulterio*: ebrio quippe scessore equus defertur in præceptis, et a Deo recedente anima, omnis iniquitas dominatur in corpore.

Sabbata mea custodite, et sanctuarium meum metuite:

Ego Dominus. (Ex Hesychio.) Sicut uno existentespeciali sabbato, septima videlicet die, omne aliud legitimum otium sabbatum appellatur, sic cum generalis sit abstinencia a malo. Hoc enim revera studet legislator sabbatum, et per singula quæque recedere nobis a malo præcepit. Hoc enim fulciens addidit: *Sanctuarium meum metuite*, vel sicut Septuaginta *sancta mea timebitis*; quia quemadmodum eos qui quo debent modo accedunt ad ea sanctificant, sic hi qui inique præsumunt in eis, et non prius semetipsos sordè malitiæ purgant, atque sic ad munda accedunt, corrumpunt sive disperdunt, sicut Nadab et Abiu, et filios Ileri; unde et Paulus de his qui incircumspecte mystica percipiunt, subdidit: *Propterea multi in vobis infirmi, et imbecilles, et dormiunt multi (I Cor. ii)*, unde et nunc legislator addidit: *Ego Dominus*, id est, sanctus et in sanctis habitans, et necessario exigens sanctorum vindictam.

CAPUT IX.

De non sequendis magis et ariolis, nec adeundis veneficis.

(IBID.) *Nec declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos. (Septuaginta autem edunt:)* *Non sequamini ventriquoos et veneficis non adjungamini, ut polluamini in eis: Ego sum Dominus Deus vester. (Ex Hesychio.)* Maxima diabolici erroris et fraudis species, ventriquoorum est exquisitio. Unde et Paulus puellam inveniens spiritum habentem pythonis, quamvis demonium magna de ipso et Sylla prædicaret et diceret. *Hi homines*

servi Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam veritatis (Act. xvi), malum tamen spiritum increpans effugavit. Pessimum est etiam et veneficis adhærere, quia dæmonum inimicorum nobis et pestilentium nomina dicunt: qui etiam ad breve tempus ut in errorem mittant, videntur operari aliquid, quod ad corporalem sanitatem vile et parvum, quale etiam imperiti medici operari possant: verumtamen nec hoc ut boni, neque ut bene volentes hominibus operantur, sed in servitum illos redigere, et a Deo separare cupientes. Sed nec ventriquoos, id est, falsos prophetas sequamur, qui nomina Dei aliena Deo docent et prophetant, qui ventriloqui iuste dicuntur, quasi de intelligibili ventre sui cordis fabulas quasdam, id est, falsas doctrinas et prophetias proferentes. Sequitur:

Coram cano capite consurge, et honora personam senis, et time Dominum Deum tuum: Ego sum Dominus. (Ex Hesychio.) Bonum est quidem et eum, qui jam ad canitiem pervenit, honorare. Habet enim tempus aliquod amplius procul dubio ad prudentiam, sed et honorem quem provectoribus impendimus, nos quoque a minoribus merebimur, atque ex hoc ordo bonus vitam nostram in honestate custodiens nobis profligatur. Canum autem vere senem, id est, eum qui sapientia profectus est, intelliget, de quo ait Moyses: *Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi, seniores tuos, et dicent tibi (Deut. xxxii)*. Sed et Paulus: *Presbyteri duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo et doctrina. Sequitur:*

CAPUT X.

De cura advenarum, de mensura, statera, regula et pondere iusto.

(IBID.) *Si habitaverit advena in terra vestra et moratus fuerit inter vos, ne exprobreis ei, sed sit inter vos quasi indigena, et diligetis eum quasi vosmetipsos: fuistis enim et vos advena in terra Egypti: Ego Dominus Deus vester. (Ex Hesychio.)* Terram nobis a Deo datam, esse culturam virtutum, bonamque ejus doctrinam, superius diximus. Si quis autem ad hanc accesserit advena, videlicet volens converti ad nostram fidem, et terræ illius civis conscribi, de qua Paulus ait: *Acceptistis ad Sion montem et civitatem Dei viventis Hierusalem celestem, et multorum millium angelorum frequentiam et Ecclesiam primitivorum qui conscripti sunt in caelis (Hebr. xii)*, non affligamus eum, id est, non aggravemus contra eum jugum, ut modo genito et noviter credenti graviora mandata imponamus, ut non sicut Pharisæi et scribæ peccemus, quos accusans Dominus dicebat:

Alligant onera gravia et importabilia, et imponunt ea super humeros hominum, ipsi autem digito suo non volunt ea movere (Matth. xxiii). Non ergo eum, qui credit ad fidem hoc facientes et quædam legalia ab eo exigentes, affligamus eum. Sit autem nobis sicut indigena qui nutritus est in fide, et crevit in pietate. Unde et Petrus hoc evidenter sanciens, ad eos, qui volebant circumcidere de gentibus credentes, dicebat: *Quid tentatis Dominum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod nec patres nostri nec nos potuit*

mus portare? Sed per gratiam Jesu Christi credimus A
salvari sicut et illi (Act. xv). In hoc ergo unumquem-
que advenam, sive ut Septuaginta dicunt, proselytam,
sicut nosmetipsos diligamus, ut illa præcipiamus eis
tantum, per quæ nosmetipsos, si ea egerimus, sal-
vari credimus.

Nolite facere iniquum aliquid in judicio, in regula, in pondere, in mensura, statera justa et æqua sint pondera: justus modius, æquusque sextarius: Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti. Custodite omnia præcepta mea et universa judicia et facite ea. Ego Dominus. (Ex Hesychio.) Similis est etiam hæc sanctio præcedentibus, quando post lucrum litteræ ejus, etiam spiritum perscrutati fuimus. Non ergo fieri oportere injustum in judicio in præcedentibus præcepit. Nunc autem nec in mensuris injuste agere, nec in pondere, nec in stateris præcepit, ne forte his ipsis quæ quasi termini sunt justitiæ ad injustitiam utamur. Pro terminis enim justitiæ vendentibus et ementibus, aut alio quolibet modo contrahentibus mensuræ dantur, et pondera, quemadmodum leges judicantibus: unde de non faciendo injustum judicium, et de non immutandis stateris et ponderibus, sed et de sextario modiove habendo justo, id est, de omni mensura vini aut olei, additur ab omni utique injustitia, quæ erga proximum geritur, tam in majoribus quam in minoribus præcepit abstinendum. Quia quod injustum est, ubique abominabile est. Placet autem Deo semper quod justum est. Præterea quod diviti possessio agri et domus est, hoc et pauperi mensura vini et tritici, et panis pondus est, et alia ex quibus vitam quotidianam ducit. Sed nec injustum in judicio mentis faciamus, nec mensuras et stateras ejus, quæ naturaliter nobis insita est justitiæ corrumpamus, aliter nostra, et aliter proximi peccata judicantes. At enim Dominus: *In quo judicio judicaveritis, judicabimini, et in qua mensura mensi fueritis, remittetur vobis (Matth. vii).* Quod ipse interpretans, quemadmodum deberet intelligi subdidit: *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem quæ in oculo tuo est non vides?*

Sed nec in ponderibus et stateris et mensuris divinis noceamus, sed justas stateras et mensuras et pondera, id est, leges Scripturæ divinæ custodiamus. Nullatenus eis stateram aut pondus super imponentes proprium, et neque hoc quod Pharisei patiamur. De quibus Dominus in Evangelii dicebat: *Quare transgredimini mandata Dei propter traditiones vestras (Matth. xv).* Illa enim ad memoriam nostram quia hæc locutus est, lex revocans subdidit: *Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti: custodite omnia præcepta mea, et universa judicia et facite ea.* Evangelica mandata demonstrans quæ ex auctoritate Dominus præcepit.

CAPUT XI.

Idolo Moloch non immolandum: Magis non accendendum. Parentibus non maledicendum.

(CAP. XI.) *Locutus est Dominus ad Moysen dicens:*

Hæc loquere filiis Israel: Homo de filiis Israel et de advenis qui habitant in Israel. Si quis dederit de semine suo idolo Moloch, morte moriatur. Populus terræ lapidabit eum, et ego ponam faciem meam contra illum, succidamque eum de medio populi sui: eo quod dederit de semine suo Moloch, et contaminaverit sanctuarium meum, et polluerit nomen sanctum meum. Quod si negligens populus terræ, et quasi parvipendens imperium meum dimiserit hominem qui dedit de semine suo Moloch, nec voluerit illum occidere, ponam faciem meam super hominem illum et cognationem ejus, succidamque ipsum, et omnes qui consenserunt ei ut fornicaretur cum Moloch, de medio populi sui. (Ex Hesychio.) Cujus rei gratia de iisdem bis et ter aliquando lex præcepit, frequenter in præcedentibus diximus, quia B propter memoriam legentium hoc faciat. Unde eadem recapitulans mandata, nova quædam eis interserit, ut non superflua videatur legum repetitio, et inquisitione novorum etiam anterioribus studiosius intendamus. Hujus rei gratia actiones quasdam in præteritis prohibens, poenam carum tacuit, ut quæ sit hæc vel qualis querentes, ea quæ inferius sancit, scrutemur. In his enim poenas inseruit, quas tunc prætermisit. Olim ergo prohibens de semine suo Moloch, sive secundum Septuaginta, principi dari. Erat autem hoc idoli cujusdam vel dæmonis nomen. Secundum quod Stephanus Amos introduxit dicentem: *Et recepistis tabernaculum Moloch, et sidus Dei vestri Rempham, figuras quas fecistis ut adoretis eas (Amos v).* Est autem Moloch vel Melchom, ut sæpe etiam legitur idolum Ammonitarum, quod interpretatur *rex vester*, et sidus Dei vestri Rempham, id est, *facturæ vestræ*, vobis pro Deo suscepistis. Significat autem Inciferum, cujus cultui Sarracenorum gens, ob honorem Veneris erat mancipata. Nunc ergo idipsum rursus contestans contra peccantem, judices, ultoresque non solum principes populi, sed et totam Synagogam et populum facit. *Populus enim*, inquit, *terræ lapidabit eum.* Nec his contentus addidit: *Et ego ponam faciem meam contra illum, succidamque eum de medio populi sui*, per hoc omnes erigens et provocans contra eum qui talia commisit. Sed et terrorem indicens, si neglexerint, et non cum studio præceptam poenam suis in eum exercuerint manibus, utpote in tantum irato Deo, ut ipse aperte prædictam sententiam contra eum ferret. Cur autem? Quia de semine suo dedit Moloch, ut contaminaret sanctuarium meum, ac pollueret nomen sanctum meum. Quicumque enim filium, aut cognatum, aut discipulum, aut amicum, aut quemcunque de suo nomine vel cognatione, aut doctrina, principi sæculi hujus qui nunc operatur in filiis diffidentia dederit, vovens eum et consecrans divinationibus, hic quidem ad *æra dæmonum*, aliter autem mista virili muliebrique vita. Utramque enim erat pagani consuetudo, et his qui in errore illorum labebantur. De quibus Deus per Amos dicit: Quia isti cum fornicariis corrumpebantur, et cum

effeminatis sacrificabant. Polluit Dei sancta, quomodo? quia polluit nomen sanctum ejus.

Contaminat ergo et polluit nomen ejus, qui ei dedit imaginem, et per hanc ipsum qui sanctificavit, qui et spiritum vite ei ex sua gratia insufflavit: quia spiritu malo et adverso Deo corrumpitur, et Dominicam imaginem in dæmonum servitute redigit, regalemque margaritam a porcis permittit pollui; idem est et quisquis de cognatione et de doctrina sua avaritiæ offert, et ad avaritiam operibus aut verbis consuefacit eum qui quocumque modo discipulis ejus vel cognatus est, servum eum dæmonum devotum idolis sive consecratum, militemque maligni principis hujus sæculi efficiens. *Radix enim omnium malorum avaritia, quæ est idolorum servitus (II Tim. vi; Gal. v)*. Dicimus autem hoc ipsum et contra eos qui adulterium docent; suggerentes nefarias actiones, suadentes turpitudinem, polluentes sancta Dei, id est, signatorum Deo corpora, quorum caro templum Dei et Spiritus sancti est habitaculum. Propterea eos qui sic mala et abominabilia operibus aut verbis docent, non unius præcepit, sed omnium puniri manibus ut pote omnium inimicus et adversarius, et omnium gloriæ, sicut prædictum est, nocens. *Quod si negligens populus terræ et quasi parvipendens imperium meum, dimiserit hominem qui dederit de semine suo Moloch, nec voluerit illum occidere, id est, si hi qui nutriti sunt in scientia neglexerint eum qui talia docet. Hæc est enim vera et recta terra, de qua ait David: Spiritus tuus bonus deducet me in terra recta (Psal. cxlii)*, quia malum est maxime tale peccatum non exsequi et impunitum dimitti. Quid est quod sequitur, et super cognationem ejus, eos videlicet qui student similia, qui cognati sunt propter similitudinem actionis et doctrinæ. Ait ergo: *Succidamque ipsum et omnes qui consenserunt ei, ut fornicarentur cum Moloch, de medio populi eui*.

Malum est enim permittere aut consentire etiam eos qui foris sunt fornicari a Deo et adhærere intelligibili principi: multo magis autem de medio populi sui, hoc est enim totum gregem lupis cedere, et omnes oves feris tradere. Si quidem de medio populi inimicis rapere permittimus, aut si manum porrigimus rapienti. Qui enim consentit et tacet accusare eum quem arguere necesse est, vel admonere, vel increpare, hic no: effugiet divinum iudicium. Ponit autem faciem suam super eum Deus, illam de qua David dicebat: *Vultus autem Domini super facientes mala, ut disperdat de terra memoriam eorum (Psal. xxxiii)*. Non solum ergo qui talia faciunt, sed et qui consentiunt facientibus. Sequitur:

Anima quæ declinaverit ad magos et ad ariolos et fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, et interficiam illam de medio populi sui. Sanctificamini et estote sancti, quia ego Dominus Deus vester; custodite præcepta mea et facite ea: ego Dominus qui sanctifico vos. Non quaecumque peccatum esse declinare ad magos, sive, ut Septuaginta, ventri-

A quos vel veneficos prædiximus. In utroque enim a Deo receditur, sive sensibiles pythonicos et veneficos, sive intelligibiles dicas, id est, eos qui in nomine Dei falsa prophetant, deceptores et adultores, qui veneficis sermonibus, auditus multorum corrumpunt, ut a veritate quidem auditus avertant, ad fabulas autem et errorem convertantur (*II Tim. iv*). Et propterea ponere faciem suam iudex, et disperdere eos de populo suo comminatus est. Addidit autem: *Sanctificamini, et estote sancti*: ostendens quia quotquot illos secuti sunt, polluti sunt et abominabiles atque im-mundi, utpote quia abominabilibus verbis et pravus dogmatibus consenserunt, insuper addidit: *Custodite præcepta mea et facite ea*: manifestans et per hoc quod prævaricationem illi præceptorum Dei doceant, sive legem doceant, sive divina se interpretari mandata fingant, et propterea eos et sequaces eorum aversatur. Sed et brevem conclusionem verbis addidit dicens: *Ego Dominus, qui sanctifico vos*, id est, cur cum his qui alia contra meam legem aut meam doctrinam dicunt, corrumpimini? *Ego enim sum Dominus qui sanctifico vos.* Sequitur:

Qui maledixerit patri suo et matri, morte moriatur; patri matrique qui maledixerit, sanguis ejus sit super eum, sive (ut Septuaginta) reus est: ut hoc nomen ad ipsum Deum referatur. Isaias enim dixit: *Nunquid non Deus unus fecit vos? nunquid pater omnium vestrum (Isa. lxiv)*? Et rursus: *Domine, pater noster es tu, nos vero lutum, et tu factor noster, et opera manuum tuarum omnes nos. (Ex Hesychio.)* Recte ergo quicumque patri detrahit, sed et matri, morte mulctatus est. Ingratus est enim naturæ, benefactores blasphematur per quos a Deo esse percipientes, et per quos mediantes generati sumus. Et injuriat Creatoris organa, ut labores, quos patiuntur in nostra generatione taceamus. Nam quia maximam poenam contra hunc qui hujusmodi est, id est, mortem præcepit. Ostendens quia valde recte et rationabiliter talem se poenæ scripsisse sententiam subdidit: *Patri matrique qui maledixerit, sanguis ejus erit super eum*, vel sicut Septuaginta, *reus est*; ad satisfaciendum de poenæ magnitudine, mentionem et recapitulationem faciens peccati. Si ergo hæc in eo qui sensibiles maledicit patres, multo magis qui blasphematur Christum. Ipse enim nos spiritaliter generavit; igitur qui ejus mysterium et gratiam injuriat baptismatis, non obediens voci Dominicæ. *Si quis non fuerit regeneratus ex aqua et spiritu, non intrabit in regnum cælorum*, hic morte morietur pessima, alienatus a regno cælorum, et æternæ vitæ detrimentum sustinens. Qui et propterea reus est, quia prædicante Domino, et prædicante nihil durum nec grave, neque quod temporis et materiæ aut artis disciplinæ egeret, sed tantummodo mundi cordis et fidei, iste sponte hoc Domini aversatus est.

CAPUT XII.

Prohibetur adulterium et fornicatio, addita poena prævaricantibus.

(IBID.) *Si mæchatus fuerit quis cum uxore alterius,*

et adulterium perpetraverit cum conjugē proximi sui, A minem contendens, corrumpit Christi opus, gemque dispergit, propter quod socius ejus efficitur pœnæ, quicumque ab eo corrumpi se patitur.

et morte moriatur et mæchus et adultera, hoc est, qui adulteraverit et quæadulterata est. (Ex Augustino.) Sic aliquid distare voluit inter quemlibet virum et proximum, quamvis multis locis proximum pro omni homine ponit. Sed quæ est ista locutio, ut cum jam dixisset de viro, hoc idem repetierit de proximo, cum sit consequens, ut multo magis ab uxore proximi abstinendum est, si ab uxore cujuslibet viri abstinendum est? Nam si prius de proximo dixisset, ne putaretur uxorem licere adulterare, non proximi addendum fuit de quolibet viro. Nunc vero si quod minus est non licet, quanto minus licet quod majus malum est? Nam si non licet adulterare uxorem cujuslibet viri, quanto magis proximi? An forte ista repetitio tanquam exponit quid prius dictum sit ut ideo intelligat homo quantum malum sit adulterare uxorem viri, quia si hoc fecerit, uxorem proximi adulterat.

(Ex Hesychio.) Proximus est enim omnis homo hominis. Quantum ergo sensibile adulterium malum, tantum est intelligibile deterius: nam illi carni, hi autem spiritui contumeliam faciunt, et hi homini, illi autem ipsi Deo. De quibus Osee dicit: Omnes adulterantes quasi clibanus succensus a coquente (Osee vii), in corde suo adulterium intelligibile accusans. Ab omni enim populo Judæorum hoc committebatur, corrumpente legem legisque dogmata. Quicumque ergo illius viri, de quo ait Paulus: Respondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo (II Cor. xi), mæchatur mulierem, videlicet Ecclesiam, de qua idem ait: Viri, diligite mulieres vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam (Ephes. v). Mæchatur autem verbis turpibus disseminans non eam doctrinam propriam et non Christi, sicut ait Paulus: Turpis lucri gratia. Morte moriatur et mæchus et adultera, id est, qui alienum superseminat verbum, et Ecclesia quæ in se talia patitur seminari. Hanc enim sicut diximus uxorem intelligamus: Primum quidem veri conjugis videlicet Christi, deinde et conjugem ejus, cui a Christo credita est Ecclesia, sacerdotis aut forte doctoris. Quotquot enim æmulando Christum, et ad suum odium verbum corrumpunt, circa fidem naufragantes.

Sicut Hymenæus et Alexander, quos tradidit Paulus Satanzæ, ut discerent non blasphemare (I Tim. i); horum adulterium in personam Christi reputatur: quicumque autem æmulatione hominum qui regendas Ecclesias sunt sortiti, tale quippiam faciunt, ut eorum doctrinam subruant quod Paulus Alexandrum fecisse dixit ærarium.

Ait enim: Alexander ærarius multa mala mihi ostendit, reddat ei Dominus secundum opera sua, quæ et tu dixisti. Multum enim restitit verbis nostris (II Tim. iv). Horum adulterium in proximum reputatur, cum sacerdotem videlicet sive conductorem propter ejus æmulationem ad talem justitiam progreditur. Sed et hujus mors est pœna, quam et si non specialiter contra Christum, tamen contra ho-

A minem contendens, corrumpit Christi opus, gemque dispergit, propter quod socius ejus efficitur pœnæ, quicumque ab eo corrumpi se patitur.

Qui dormierit cum noverca sua, et revelaverit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo: sanguis eorum sit super eos. Si quis dormierit cum nuru sua, uterque moriantur, quia scelus operati sunt; sanguis eorum sit super eos (Ibidem). [Ex Hesychio.] Dicta sunt hæc in hoc Levitici libro a legislatore superius, sed illic quidem, non revelabis turpitudinem patris tui et matris, nec non sororis et nurus et reliquorum per ordinem dixit, quando et nos hæc exponentes, non solum turpis cognatorum et nefariæ commistionis aversionem legem præcipere, sed et de non revelandis quæ cognovimus, neque quæ diffamandis carnalium spiritualiumve cognatorum peccatis, dicta esse exposuimus.

His autem Deus, Si dormierit addidit, illum procul dubio deducens ad medium, qui eandem actionem pravam quam proximum egisse cognovit, nihilominus agit, nec peccati societatem erubescens, etiam sic existit proditor in quo et mortis pœnam legislator recte definiit. Bene autem novercæ nurrum conjunxit, quia hoc quidem in patre a filio delinquitur, illud autem in filium a patre. Similis autem impietas est filium patris, aut patrem filii denudare sive diffamare peccatum, cum et ipsi in similibus deliquerunt. Ad quos Paulus dicebat: Propter quod inexcusabilis es, o homo omnium qui judicas: in quo enim alium judicas, teipsum condemnas. Eadem enim agis quæ judicas (Rom. ii).

Qui dormierit cum masculo coitu femineo, uterque operatus est nefas, morte moriantur: sit sanguis eorum super eos. (Ex Hesychio.) Quia injuria naturæ est hoc peccatum ostendit, tam novitas ejus quam facinus: ergo non frustra pœnam in illo mortis lex decernit. Nos autem hujusmodi et auditum aversamur. Caveamus autem et eum qui fortis est animo, atque ideo appellatur masculus. Vir enim ubique in divina Scriptura perfectus virtutibus nominatur, unde et Paulus ait: Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi (Ephes. iv). Caveamus ergo verbis incongruis effeminare vel actionibus et dissolvere hujus animæ virtutem, dum cum eo videlicet et nos dissolvamur, utriusque enim sicut cernis, pœna mors est. Sequitur:

Qui supra uxorem filiam duxerit matrem ejus, scelus operatus est, virus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio vestri. (Ex Hesychio.) Nimis recte sic sævam pœnam huic minatus est delicto: eos enim qui ex matre geniti sunt, ab his qui a filia geniti sunt, cum unus sit pater, incertum est utrum fratres an avunculos oporteat appellari: nam cum pater unus sit, fratres eos cogit æstimari. Ex duabus autem parentibus cum una sit mater, alia filia, avunculos hos qui de matre sunt geniti, ab his qui nati sunt de filia compellit necessitas appellari. Et

hoc quidem valde secundum litteram custoditur, et cavetur huiusmodi incesta commistio generisque confusio. Quia autem omnis peccati mater concupiscentia est, oportet et hoc prævaricari, ut si qua nobis peccati concupiscentia sit, usque ad hanc resistamus, et non ei jungamus actionem. Qui autem conjungit, in igne incenditur, non solum autem ipse, sed et desiderium peccati, insuper et actio ipsa. Quo igne? De quo dixit Christus: *Ignem veni mittere in terram et volo ut accendantur* (Luc. xii), id est, administrationem spiritus, qui ipsos peccatores de medio auferet, eorumque peccata. *Si enim spiritu*, ait Paulus, *acta carnis mortificetis, vivetis.*

Qui cum jumento et pecore coierit morte moriatur, pecus quoque occidetur; et mulier quæ succubuerit jumento simul interficietur cum eo, sanguis eorum super eos. Quæritur quomodo sit reum pecus cum sit irrationale nec ullo modo legis capax! An quemadmodum transferuntur verba modo locutionis quæ Græcè appellatur metaphora, ab animali ad inanimale sicut dicitur, improbus ventus, vel iratum mare, ita et hic translatum est, a rationali ad irrationale. Nam pecora inde credendum est jussa interfici, quia tali flagitio contaminata, indignam refrigerant facti memoriam.

(*Ex Hesychio.*) Nimia contra populum Judæorum legislator utitur restrictione, quia intantum iniqui atque libidini dediti erant, ut ad exteras etiam concupiscentias aberrarent, et propterea cum quadrupedibus viri mulierisque commistionis mentionem faciens, mortis esse huiusmodi pœnam demonstravit. Tu autem forsitan superfluum esse fidelibus hanc legem judicabis. Neque enim, inquis, egent huiusmodi jure censer. Non autem est superflua, sed nimis ejus nos juvare spiritalis potest contemplatio: Si quadrupedia voluptates pravæ et deorsum terram contuentes intelligamus, ut pote omni humana carentes actione et propterea appellatas quadrupedia, quia quadrupedia manus sicut homines non habent, atque ideo maxima nostra cognitione earent. Quicumque ergo vir aut mulier ad alienigenas voluptates intantum incumbit, ut ne quidem per desideriam ab eis capiatur, sed imo valde eis coheret et cum eis coeat, ut commistionem cum eis diuturnam et perseverantem habeat, reus est is qui talis est mortis. Illic est enim nefariorum libidinum finis, qui operantibus eas punitis recte ipsæ etiam mori dicuntur. Neque enim per se subsistentes, quia nulla est peccati substantia in peccatoribus operantibus, quibus tamen perditis, et ipsi simul perent. Sequitur:

Qui acceperit sororem suam, filiam patris sui, vel filiam matris suæ, et viderit turpitudinem ejus, illaque conspexerit fratris ignominiam, nefariam rem operati sunt: occidentur in conspectu populi, eo quod turpitudinem suam mutuo revelaverint, et portabunt iniquitatem suam. (*Ex Augustino.*) Quid ait in hoc loco viderit nisi concumbendo cognoverit sicut in lege dicitur: *Cognovit uxorem suam, pro eo quod*

est, mistus est ei. Et quid ait: *Peccatum suum accipiant*, cum de pœna eorum loqueretur, nisi quia et ipsam pœnam peccati, peccatum voluit appellari. (*Ex Hesychio.*) Tolerabile esse hoc a multis putabatur, sororibus filiarum patris vel filiarum matris misceri, quia et Abraham de Sara dicebat: *Soror mea est* (Gen. xii), ex patre et non ex matre, quod quidem non omnimodo sic est sicut habere putatur historia. Nam eos qui ex Thare patre Abraham geniti sunt, Moyses narrans nusquam Saræ mentionem fecit. Quod si et sorori suæ Abraham nupsit, ante tamen quam cognosceret Deum? Malum est ergo sororibus conjugii societate misceri, unde illud lex prohibuit. Cum ergo hæc sic se habeant, nullatenus a prædicta contemplatione recedamus. Turpitudinem autem sororis ex patre aut ex matre, revera illum intellige videre et accipere qui turpem actionem a patre aut matre, id est, in qua pater aut mater deliquit, non solum videt, sed et accipit per similem et parem actionem, et nefarius est, hic non solum perscrutans quæ non oportuit, sed et superædificans et jungens se perpetratæ a parentibus pravitati, quæ soror ejus, quasi pravi pravitas appellatur. Sed ut quid diffamavit eam et disseminavit? Latentia enim plurimos parentum peccata diffamant filii quando agunt similia: unde hunc qui talis est disperi in conspectu populi, vel sicut Septuaginta: *in conspectu filiorum generis suæ*, id est, videntibus similia cogitantibus præcepit. Hi enim filii generis ejus recte dicuntur. Cur autem in conspectu horum ut unius pœna et cæteri pudicitiam discant. Interempto autem peccatore et peccatum simul interit, quemadmodum semel in præcedentibus diximus. Sequitur autem:

Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, et revelaverit turpitudinem ejus, ipsaque aperuerit fontem sanguinis sui, interficientur ambo de medio populi sui. (*Ex Hesychio.*) A menstrua abstinere legislator non frustra præcepit, sed hominem suadens ad pudicitiam castitatis, quæ eum diligentiam habere, ex qua sanctificatio provenit volens, et non in modum porcorum continue mulieribus misceri, et ad communem corruptionem vacare, sed ex coacta abstinentia usum facere ad continentiam. Sed quemadmodum disperi eos de populo suo præcepit, cum purgationem ei qui dormivit cum menstrua superius indixisset? Dixit enim: *Si coierit cum ea vir tempore sanguinis menstrualis, immundus erit septem diebus.* Deinde post hæc purgationum sacrificia narrans subdidit: *Ista est lex ei, qui fluxum seminis patitur, et qui polluitur, et quæ sanguinis fluxum patitur, in mensuris suis, et in fluxu seminis patiente in fluxu suo masculo et femineo et viro si dormierit cum menstrua, sic purgari, et hunc sicut et alios non puniri vult, ergo contemnemur menstruatam gentilium sapientiam, longe enim a Deo, sed et de volatu avium et cursu siderum et mensuris cœli dicens atque docens. Cum hac ergo pessimum est dormire, id est, delectari in ea et diu coire, sed et revelare et pa-*

lam proferre turpitudinem ejus, tradendo eas quæ apud eum sunt teletas et errores quos habet et frontem totius erroris exponentem : quia his publicatis revelat et ipsa fluxum sanguinis sui, id est, ea quæ sunt de sacrificiis idolorum subintroducens, propter quod non simpliciter dixit, *interficietur*, sed addidit : *de medio populi sui*, vel secundum Septuaginta *ex genere suo*; quia qui sapientiam tradit gentilium, quæ prævaricatur Creatorem nostrum, et scientiam ejus, et pietatem, non est justum jam ut nominetur homo, sed et imaginem Dei semetipsum ignorando, Creatorem privavit, et ideo interficitur de medio populo, sive de genere suo, ut non jam sapientia nominetur, sed careat quod habuit falso nomine atque ficto, teste Paulo qui ait : *Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum (I Cor. v).*

Turpitudinem materteræ et amitæ tuæ non discoperies, qui hoc fecerit, ignominiam carnis suæ nudavit; portabunt ambo iniquitatem suam. (Ex Hesychio.) Nec sororibus præcepit eorum qui nos genuerunt commisceri, tam propter generationes, ut non confundantur, quam ut competentem reverentiam parentibus conservemus, propter eos et a sororibus eorum abstinentes, quod similiter et secundum spiritum intelligis, ut non solum velentur parentum peccata silentio et tradantur oblivioni, sed et eorum qui eis sociati sunt, unde et eorum fratres esse dicuntur. Sileamus autem illorum peccata, quia nudatis illis latere nec parentes possunt, unde ait : *Ignominiam carnis suæ nudavit. Qui autem hoc faciunt, cui poenæ submituntur? portabunt ambo, inquit, iniquitatem suam, Septuaginta autem addunt, sine filiis morientur*, quia non invicem sua pondera portant, sed diffamant atque disseminant cognatorum, tam secundum carnem quam secundum spiritum peccata, sine virtutibus morientur : quod est pessima sterilitas, filii etenim nos tempore iudicii non juvant, virtutes autem juvant, quarum causa videlicet coronamur; quarum sterilitate animam ægrotare miserimum est. Ornari autem hujusmodi filiorum generatione beatitudinis est : et hoc est cum Isaia dicere : *A facie tua, Domine, concepimus et quasi parturivimus et peperimus spiritum salutis [justitiam], non fecimus in terram (Isa. xvi)*, et hæc intelligis et quæ subsequuntur.

Qui coierit cum uxore patris vel avunculi sui, et revelaverit ignominiam cognationis suæ, portabunt ambo peccatum suum, absque liberis moriuntur. Secundum aliam editionem ita legitur : *Quicumque dormierit cum cognata sua, turpitudinem cognationis suæ revelabit, sine filiis morientur. (Ex Augustino.)* Queritur quousque sit intelligenda ista cognatio, cum ex longo gradu liceat utique accipere uxorem, semperque licuerit? Sed intelligendum est, ex his gradibus quos prohibuit non licere, et secundum ipsos dictum : *Quicumque dormierit cum cognata sua, ubi et aliqua non commemorata, intelligenda dimisit, sicut sororem de utroque parente, sicut uxorem fratris matris, id est, avunculi. Nam de*

uxore patris primum prohibuit, quamvis hæc non cognatio, sed affinitas perhibetur. Sed quid est, *sine filiis morientur*, cum filii ex hujusmodi conjunctionibus et ante nati sunt, et hodieque nascantur? An hoc intelligendum est lege Dei constitutum, uti quicumque ex eis nati fuerint, non deputentur filii, id est, nullo parentibus jure succedant. Sequitur :

Qui duxerit uxorem fratris sui, rem facit illicitam, turpitudinem fratris sui revelabit, absque filiis erunt. (Ex Hesychio.) Ostendit ergo legislator, quia maxime filiorum causa a creatore, societate præcepit naturam conjungi, ea quippe quæ nunc tanquam abominabilia incongruaque prohibuit. Est enim revera incongruum, et jumentorum vitæ proximum,

B uxoribus fratrum et cognatorum, vicinorum videlicet, commisceri. Et hæc in alia parte legis, id est, in libro Deuteronomii, non solum præcepit, sed etiam compulit dicens : *Quando habitaverint fratres simul, et unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eum frater ejus, et suscitabit semen fratris sui, et his similia.* Cum autem frater non fuerit, avunculum aut eum qui aliter est ex patris cognatione, ducere mulierem defuncti sine filiis, præcepit, quemadmodum et Booz Ruth secundum legem cognationis accepit. Sic libidinis quidem causa fugit cognatorum commistionem societatemque prohibet; quando autem rursus oportet a tribulationibus sublevare vel casibus, præcipit et vult nuptias, non in pollutione corruptionis, sed ad successionem generis, conjungi. Propter quod et eum qui sic miscetur sine filiis mori præcepit. Ait enim : *Absque filiis erunt*, quia filiorum procreationes legem male utendo confudit. Quid ergo est mori sine filiis? Hoc enim in hac lege querere maxime necessarium est : utrum filios eorum qui uxoribus fratrum avunculorumque nupserunt, interimi præceperit; et quomodo ait : *Non morientur patres pro filiis, nec filii pro patribus? sed nullatenus eos mori præcepit; sine filiis autem illos mori dixit, secundum Septuaginta duntaxat interpretum editionem, ut non reputetur eis filiorum successio, nec filiis suam relinquunt hæreditatem. Hoc autem ostendit etiam Symmachus, edens planius, sed et Theodotion, qui pro eo quod dictum est, sine filiis morientur, sine filiis erunt uterque ediderunt. Unde et spiritalem interpretationem et resolutionem similem habet superioribus. Custodite leges meas atque judicia et facite ea : ne et vos evomat terra quam intraturi estis et inhabitaturi. (Ex Hesychio.)* Non nobis sufficit partem quamdam conservare legis, nec unum aliudve mandatum ad correctionem vitæ peragere, sed omnia præcepta et judicia custodire necesse habemus, quæcumque a Deo jussus legislator scripsit. Hæc enim dicit præcepta, vel de quibus ipse dubitans inquirebat Deum, et illo didicit judicante, sicut in filio Israelitidis mulieris, qui locutus est blasphemiam. Ieges enim quæ ita prolatae sunt, judicia nominat. Per hæc autem totam hanc

legem breviter significavit, de qua nihil oportet transgredi, ut non ejiciatur, id est, projiciatur prævaricator. Hoc est enim emovere. Quod et Symmachus, similiter Theodotion *abjicere* edidit. Evomi autem unde? De terra videlicet, in qua nos Deus introduci promissit. Quæ sit autem hæc ex subsequentiis disce.

CAPUT XIII.

De possidenda terra et cavenda omni immunditia in ea.

(**IBID.**) *Nolite ambulare in legitimis nationum quas ego expulsi sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt, et abominatus sum eos. Vobis autem loquor, possidete terram eorum quam dabo vobis in hæreditatem, terram fluentem lacte et melle: ego Dominus Deus vester, qui separavi vos a cæteris populis.* (*Ex eodem.*) Non solum ad Judæos hæc dicta sunt, quia ab omnibus gentibus propter circumcisionem et legem Moysis separatos se esse credunt, sed ad omnes qui accedunt servire Deo. Hoc enim ambulare maxime in gentium legitima non licet. Gentium autem sive nationum quarum, *quas ego expulsurus sum, ait, vos;* quod cæteri inter pretium ediderunt, *Quas ejicio ego facie vestra,* Septuaginta autem, *et vobis,* id est, dæmonia: hæc enim a facie fidelium expulit, dominantia eis prius, cum in impietate persistenterent, et nec unus uni, sed multi uni dominantur. Quod probat Maria Magdalene *de qua septem ejecit dæmonia;* et qui vincetus erat catenis, dicit enim ei: *Legio nomen est mihi, quia multi sumus* (*Matth. ix*). Hæc ergo quæ lex prohibuit ab illis commissa sunt, aut ipsis per se agentibus, aut in hominibus operantibus, propter quod eos Deus abominatus est, et nos in hæreditatem illorum introduxit, in terram fluentem lac et mel: non dixit, habentem, ut de hac sensibili terra accipias quod dietum est, sed *fluentem.* Quæ est autem terra quæ lac et mel fluat? Delicias igitur dicit futuri sæculi, et bona quæ nobis Deus post resurrectionem mortuorum donat; quæ lac et mel appellavit, quia eis nihil est suavius in his quibus nunc utimur cibis neque dulcius, sed et sine labore eorum cibus est, nullius operationis vel præparationis egens: sic enim bona futuri sæculi sine labore erunt et aliquo dolore, nullius studii, nullius apparatus, nullius operationis egentia. Et quis nobis hæc dat? aperte sequentia verba legislatoris ostendunt, *ego Dominus Deus vester, qui separavi vos a cæteris populis:* hoc autem Christus fecit; ipse enim in Evangelis ab omnibus gentibus non solum intelligibilibus, sed sensibilibus, distinguit eos qui in eum credunt; ait enim: *Ne cogitetis dicentes, Quid comedemus aut quid bibemus, aut quid vestiemur; hæc enim omnia gentes inquirent* (*Matth. vi*). Ergo aperte nos separatos esse a gentibus vult sublimiorem sectando conversationem.

Separate ergo vos jumentum mundum ab immundo; avem mundam ab immunda. Ne polluatis animas vestras in pecore et in avibus, et cunctis quæ moventur in terra, et quæ vobis ostendi esse polluta. Eritis

sancti mihi: quia sanctus sum ego Dominus, et separavi vos a cæteris populis ut essetis mei. (*Ex eodem.*) Jumenta sive pecora quia populares homines intelligat lex, volatilia autem contemplatores qui ad sublimitatem vacant scientiæ, aperte a nobis et cum quibus oportebat Scripturarum probationibus ostensus est, cum de sacrificiis et cibis quadrupedum volatiliumque diceremus. Quia ergo omnis popularis mundus propter simplicitatem a pluribus judicatur, similiterque et qui ad scientiam divinam semelipsum tradere atque occupare videntur, quod non ita se habet. Oportet enim popularem prudentem esse in bono, in malo autem, sicut ait Paulus, simplicem. Hic enim qui talis est, mundus est; qui autem talis non est, immundus est.

B Sed et qui contemplandis divinis vacat, necessarium habet mundum eorum, mundamque conscientiam, et fidem non fictam. Qui autem hæc non habent, in vaniloquia convertuntur, non intelligentes neque de quibus loquuntur, neque de quibus affirmant, sicut ad Timotheum scriptum est. Necessario ergo et horum illorumque mundos separari præcepit atque immundos, ut ab his abstinemus, illis commisceamur. Sed multam sapientiam suam etiam nunc legislator ostendit, de quadrupedibus quidem et volatilibus ita distinguens, in reptilibus autem terræ non ita. Cuncta enim quæ moventur in terra immunda sunt, qui terrena videlicet sapit, cujus deus venter est, qui veneno pascitur constitutarum in pulvere voluptatum; de ipsis siquidem sicut cernis distincte **C** narrat dicens: *Et cunctis quæ moventur in terra, et quæ vobis ostendi esse polluta.* Ergo omnes qui terrenis pascuntur actionibus, etsi fidelium singant habitum, ut immundi separati sunt, et inter immunda distincti sunt, a quorum nos omnimodo malis abstinere desiderat, propter quod addidit: *Eritis sancti mihi, quia sanctus sum Dominus;* qui forma vobis conversationis effectus sum, qui tantum aversatus sum terrena, ut nec haberem quo reclinarem caput; qui etiam meis discipulis mandavi: *Non possideatis aurum neque argentum, neque æs in zonis vestris, non peram in via, nec duas tunicas, neque calciamenta, neque virgam* (*Matth. x*). In tantum ergo eorum quæ in terram repunt, nihil nos sapere aut agere studet.

CAPUT XIV.

De pythonicis et pœna eorum.

(**IBID.**) *Vir sive mulier in quibus pythonicus vel divinationis fuerit spiritus, morte moriantur, vel lapidibus obruant eos: sanguis eorum sit super illos.* (*Ex eodem.*) Hoc ipsum pythonicum esse vel divinum, sive, ut Septuaginta, *incantatorem,* nimis iniquitatis est: qui enim talis est, et ipse corruptus est, et alios procul dubio in sua iniquitate corrumpit; unde præcepit lapidibus eum obrui: quia nec sensibile quid agimus, sed fabulas de corde veluti superfluos et vanos sermones, vel quædam quasi incantantia blandimenta incongruis doctrinarum sermonibus studeamus, ut popularium sive simplicium seducamus

auditus, ad nutriendos ventres nostros, atque ex-
plere nostras voluptates alias talibus exquisionibus
cupientes. Aperte enim intelligibiles pythonicos et
pravos incantatores Romanis scribens Paulus vas
electionis expressit. *Rogamus autem vos, fratres, ut
observetis eos qui dissensiones inter vos et offendicula
præter doctrinam quam vos didicistis faciunt, et decli-
nate ab eis.* Qui autem sunt hi in subsequenti-
bus explanavit: *Hi enim Domino nostro Christo non ser-
viunt, sed suo ventri, et per dulces sermones & ben-
edictiones seducunt corda innocentum.*

CAPUT XV.

*Quomodo sacerdotes se habere debeant in morte civium
et ducendis uxoribus.*

(CAP. XXI.) *Dixitque Dominus ad Moysen: Loquere
ad sacerdotes filios Aaron, et dices ad eos: Ne con-
taminetur sacerdos in mortibus civium suorum, nisi
tantum in consanguineis aut propinquis, id est, super
patre, ac matre, et filio, et filia, fratre quoque et so-
rore virgine, quæ non est nupta viro: sed nec in
principe populi sui contaminabitur. Septuaginta autem,
non polluetur ex subito in populo suo ad profana-
tionem suam. (Ex Hesychio.)* Littera quidem a
mortuorum pollutionibus fugere sacerdotes præce-
pit, sed non hæc est legis intentio, neque de hoc le-
gislator loqui proposuit, sed aliquid majus intellexit,
et quod nimis de sacerdotibus necessario diceretur:
quia enim ipsos inspicere quando negligunt populi
peccata, dicitur secundum quod in Osea scriptum
est: *Peccata populi mei comedent, et ad iniquitatem
eorum sublevabant animas eorum (Ose. iv).* Non qui-
dem omnia quæcunque populus peccat, ipsis opor-
tet imputari, sed intendenda est illa ab Ezechiele
propheta dicta divisio: *Fili hominis, speculatorem
dedi te domui Israel, et audies de ore meo verbum et
annuntiabis eis ex me: si dicente me ad impium,
Morte morieris, non annuntiaveris ei, neque locutus
fueris, ut avertatur a via sua impia et vivat, ipse im-
pius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem
ejus de manu tua requiram. Si autem tu annuntiave-
ris impio, et ille non fuerit conversus ab impietate
sua, et via sua impia, ipse quidem in iniquitate sua
moriatur, tu autem animam tuam salvasti (Ezech. iii).*
Hoc autem apertius, sed et subtilius, in præsentis
legislator exposuit: *In animabus, inquit, non con-
taminentur inter cives suos, in quibus, in peccanti-
bus videlicet, quæ pollutione complentur, et aliis
quidem secundum quosdam modos pollutionis aucto-
res sunt, maxime tamen sacerdotibus et doctoribus
quando eos neglexerunt. Verumtamen in his, ait,
non contaminentur in mortibus civium suorum, id est,
quando nihil inventi fuerint quod eis expediebat
omississe: sed ipsi quidem quod ad se pertinuit fe-
cisse, et Dei legem prædicasse, illi autem nolentes
obedire mortem sibi met conduxerunt inobedientia:
non ergo in his hi qui præsumunt polluuntur, sed in
propinquo et proximo suo, in patre et in matre, in
filiis et filiabus, in fratre et sorore virgine, quæ non
est nupta viro.*

A Oportet enim sacerdotem diligentiam adhibere et
populo ut non peccet, sed præcipue domui suæ et
cognatis; propter quod Paulus ait: *Hæc præcipe ut
irreprehensibiles sint. Si quis autem suorum, et
maxime domesticorum, curam non habet, fidem negat,
et est infideli deterior (I Tim. v).* Et rursus: *Si au-
tem quis suæ domui præesse nescit, quomodo Ecclesie
Dei curam habebit? (I Tim. iii.)* In filio, et filia, et
fratre, et sorore virgine, videlicet peccantibus, ne-
cessario sacerdos polluitur, ut pote, qui debet quo-
tidie, sed et omni hora, ea quæ ad salutem perti-
nent eos instituere, et vigilare circa eos ut non pec-
cent talia quæ morte sunt digna. Hoc autem ipsum
et in matre, et in patre intelligendum est. Filium
quippe doctorem patris matrisque sacerdotalis di-
gnitas facit: dicens quidem sororem quæ non est
nupta viro, ostendit per hanc quia si cognati sacer-
dotis semetipsos separaverint, et domus quodam-
modo alia semetipsos separantes facti fuerint, nul-
lam patiuntur in peccantibus his pollutionem; quan-
diu autem eis adherent, propinquitatis et cognatio-
nis legem custodientibus, contaminationis eorum
recte participes efficiuntur, quia nec ignorare eor-
um peccata, ut pote cohabitantium, possunt, quod
eis et contaminationis causam parit. Unde ergo di-
cens quod in his contaminarentur, subsequenter ad-
didit, secundum Septuaginta, *non polluetur, subito
in populo suo ad profanationem ejus. Quid per hoc
aliud ostendit? nisi quia polluitur quidem et in po-
pulo peccante sacerdos, sed non subito. Quæ autem
accedunt in extraneis calpis, hæc non illico sacer-
dotem contaminant, sed quando ipsi quidem per-
manserint in peccatis, sacerdotes autem eos curare
neglexerint. Non frustra autem addidit, profana-
tionem, sed illud per hoc verbum innuens quia quando
sacerdos polluitur, secundum prædictam causam,
populi peccatis, negligens videlicet et non agens
quæ modis omnibus sacerdotem oportebat, profa-
nus, id est, nudus sacerdotii dignitate, invenitur
unus et ipse de multis: profani enim hi qui non
sunt sanctificati dicuntur, et multum recte, quia
ea quæ sunt sacerdotis non egerant. Sequitur:*

(Ex eodem.) *Non radent caput nec barbam, neque in
carnibus suis facient incisuras.* Vinci a sacerdotibus
etiam tristitiam quæ de morte solet accidere, lex
recte præcipit, ut pote qui et ipsi spem vitæ futuræ
habent et populum docent. Sed extra hæc non so-
lum in propriis peccatis vigilare eos. et mentes ha-
bere sanas, sed etiam in alienis, in his quæ nunc
dicta sunt evidenter præcepit. Quomodo autem,
disce: caput et barba sapientiæ est et perfectionis
nostræ signum; propter quod caput nostrum appella-
tur Christus, in quo sapere debemus maxima quæ-
que atque perfecta, teste Paulo, qui dicit: *Donec
occurramus omnes in virum perfectum, et mensuram
ætatis plenitudinis Christi (Ephes. iv).* Recte autem
et barba significat perfectionem sapientiæ, quia in
his qui ad juvenilem venerunt ætatem, et intelli-
gere jam quæ sunt utilia valentibus barba nascitur.

Quoniam ergo mortuos peccatores non solum Dominus, sed et Paulus appellat, cum dicit: *Et cum essemus mortui peccatis nostris, convivificavit nos in Christo.* (Ephes. II). Non oportet sacerdotes maxime caput aut barbam radi super mortuum, id est, super peccatorem. Neque enim oportet cogitationes, quæ sicut capilli ornatus sunt capitis, et ipsæ ornatus sunt nostræ sapientiæ, quando tamen sunt ordinatæ atque sobriæ, sacerdotem corrumpere alio peccante, sed conservare integros, ut possit exhortari, obsecrare, arguere, increpare, secundum quod Paulus ad Timotheum scripsit: *Argue, increpa, obsecra, in omni patientia et doctrina* (II Tim. IV). Quomodo autem hoc fiat, subdidit: *Tu autem vigila, in omnibus labora, opus fac evangelistæ* (Ibid.). Ergo sacerdos qui non exhortatur et arguit peccantem, non vigilat: qui autem non vigilat, radere caput et barbam secundum virtutem prædicatorum recte dicitur. Sed neque facere in carne sua concisiones super mortuo sacerdotem decet, id est, non scandalizari in peccatore, nec offendere peccante aliquo, neque carnalem ex hoc sumere sapientiam ad incitationem similis iniquitatis; incisura enim sapientia carnis est, quod de Judæis, qui carnaliter vivunt et sapiunt terrena, ait Paulus. *Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem.*

Sancti erunt Deo suo, et non polluent nomen ejus, incensum enim Domini et panes Dei sui offerunt, et ideo sancti erunt. Quomodo polluunt sacerdotes nomen Dei, Malachias propheta exposuit: *Vos sacerdotes, qui pollutistis nomen meum, et dixistis: In quo polluimus te? Offerit super altare meum panem pollutum* (Malach. I); et his similia addens subdidit: *Si offeratis cæcum ad immolandum, nome malum est; et si offeratis claudum et languidum, nonne malum est?* (Ibid.) Et rursus: *Magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus. Vos autem polluistis illud, in eo quod dicitis: Mensa Domini deserta est* (Ibid.). Ergo in peccato sacrificiorum, nomen Dei polluunt sacerdotes. Sequitur porro:

Scortum et vile prostibulum non ducet uxorem, nec eam, quæ repudiata est a marito, quia consecratus est Deo suo, et panes propositionis offeret. Sit ergo sanctus, quia et ego sanctus sum Dominus qui sanctifico vos. (Ex Hesychio.) Si ergo a Deo datam nobis sanctificationem nos sacerdotes custodiamus, sanctificamus per nostram sanctificationem eum qui sanctus secundum naturam est. Et [In] nobis duntaxat, qui in conformibus et participibus ejus gloriæ voluit sanctificari, hac transformatione usus est, quasi figurate et typice loquens; verumtamen eos qui sanctificantur ab eo, scortum et vile prostibulum ducere non vult: aperte contra Judæorum Synagogam intendens, quæ quia meretrix est, audi Dominum in Isaiam dicentem: *Quomodo facta est meretrix civitas fidelis Sion, plena judicii? Justitia habitavit in ea, nunc autem homicida* (Isa. I). Sed et in Osea: *Et auferam fornicationem ejus in medio ejus, et nauterium ejus de medio uberum ejus* (Ose.

II). Insuper et David prædicat profanationem ejus; ait enim Deo: *Profanasti in terra sanctitatem ejus, destruxisti omnes materias ejus* (Psal. LXXXVIII). Sanctificatio autem Judæorum Synagoga eorum erat procul dubio. In ipsa enim erat et sacrificium tabernaculi, in qua eorum consummabantur legitima. Ipsa est et repudiata a Deo tanquam a viro suo, qui ei per electionem vir factus fuerat, sed quia postea eam culpabilem reperit, propterea repudiavit. Quia autem omnino ejecta est, vocem audi quam Oseas protulit: *Judicate matrem vestram, judicate, quia ipsa non uxor mea, et ego non vir ejus* (Ose. II). Audi autem et quam Isaias propheta tradidit: *Sic dicit Dominus: Quis est hic libellus repudii matris vestræ quo dimisi eam?* (Isa. I.) Ubi autem est repudium et missio, manifestum est quia uxor erat, de qua hæc dicebat. Non vult ergo eam uxorem quæ ad eam pertinent legitimorum prædicet, nec utatur eis quibus illa secundum litteram utebatur; id est, ut neque sacrificia irrationalium et purificationes sensibiles, hi quibus intelligibilia credita sunt, agant.

Sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro, et violaverit nomen patris sui, flammis escuretur. Grave est quidem etiam cujuslibet viri fornicari filiam, maxime tamen sacerdotis, quia secundum quod dixit Paulus: *Oportet sacerdotem filios habere subditos, cum omni castitate.* Ita ut non dicatur de eo quod sequitur: *Si quis autem suæ domui præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei curam habebit?* Propterea Judæorum Synagoga non solum uxor, sed et filia Dei appellata in prophetis invenitur. Sed utrumque ipsa depravans, indigna donis apparuit, et propterea aliena facta est, ita ut Deus per Isaiam diceret: *Relinquetur filia Sion sicut umbraculum in vinea: et sicut tugurium in cucumerario, et sicut civitas quæ vastatur* (Isa. I). Ipsa profanata et adulterata est. De hac invenies Deum per prophetiam in Osea dicentem: *Filius ejus non miserebor, quia filii fornicationis sunt, quia fornicata est mater eorum* (Ose. II). Nam et igne exusta est, quod manifestat templum et civitas hæc Hierusalem antiqua, adhuc ostendens incendii reliquias. Ergo vera et irrefragabilis est spiritalis legis contemplatio. Neque enim solum succensa est, sed secundum quod ait lex: *funditus exusta est.*

CAPUT XVI.

De eminentia pontificis ne polluatur, et ut virginem ducat uxorem, etc.

(Ibid.). *Pontifex, id est, sacerdos maximus inter fratres suos, super cujus caput fustum est unctionis oleum, et cujus manus in sacerdotio consecratæ sunt, vestitusque est sanctis vestibus, caput suum non discooperiet, vestimenta sua non scindet, et ad omnem mortuum non ingrediatur omnino: super patre quoque suo aut matre non contaminabitur. Nec egreditur de sanctis, ne polluat sanctuarium Domini, quia oleum sanctæ unctionis Dei sui semper eum est: ego Dominus.* (Ex Augustino.) Intelligitur ea quæ supra

dixit in luctu facere eum prohibitum, id est, caput nudare cydari, et vestimenta scindere. Vestimenta enim scindere lugentibus erat antiquorum, sicut de Job scriptum est, cum ei filii ejus ruina nuntiarentur oppressi (*Job. 1*). Nudare autem caput cydari, propterea lugentis esse potuit, quia detractio est ornamenti. Quod vero ait, secundum Septuaginta, *Super omnem animam mortuam non introibit*, quomodo dicat animam mortuam, corpus mortuum, difficile est intelligere; ea tamen Scripturarum est usitata locutio, quæ nobis inusitatissima est. Nomen ergo rectricis sux etiam corpus accipit anima destitutum, quoniam reddendum illi est in resurrectione: sicut ædificium quod appellatur ecclesia, etiam cum inde Ecclesia exierit, qui homines sunt, nihilominus ecclesia dicitur. Sed cum corpus non accipiat animæ nomen in homine vivente, quomodo tunc vocetur anima cum caruerit anima, mirum est. Porro si animam mortuam intellexerimus a corpore separatam, ut ipsam separationem mortem dixisse videatur, id est, ut anima mortua sit, dirempta a corpore, non natura sua perditæ: non enim et cum dicimur mortui peccato, natura dicimur interiisse, sed quod jam peccato non utimur, ut sic intelligatur anima mortua, id est, corpore mortua, quod eo uti desierit, cum in sua natura vivat. Quomodo potest quisquam intrare super animam mortuam, quod sacerdos iste prohibetur, cum quisquis intrat, super mortuum corpus intret, non super animam, quæ discessit a corpore? An ipsam vitam temporalem animæ vocabulo appellavit: quæ utique mortua est in defuncto corpore, anima illa migrante quæ mori non potest, non quod ipsa vita anima fuerit, sed quod per animæ præsentiam subsistebat, nomen ejus acceperit, sicut distinximus cum de sanguine loqueremur, quod dictum sit: *Anima omnis carnis sanguis ejus est*; est enim et ipse sanguis mortuus in corpore mortui: non autem cum abscedente anima abscessit. Vetuit ergo Scriptura summum sacerdotem etiam super patris vel matris funus intrare, quod secundum non prohibuit. Sequitur enim:

Super Patrem suum et matrem suam non inquinabitur. Ordo est autem verborum, super patrem suum non inquinabitur, nec super matrem suam. *Et de sanctis non exibat*, eo procul dubio tempore quo suorum funera celebrantur, sicut ei septem diebus quibus sanctificabatur de sanctis est exire prohibitus. Non autem semper: sane si uxores ducere vel filios gignere non vetabantur summi tunc sacerdotes, magna oritur quæstio, cum lex etiam conjugali concubitu immundum hominem dicat usque ad vesperam, etiam cum abluerit corpus suum aqua, et jubeatur summus sacerdos propter incensam continuationis bis in die quotidie intrare ultra velum ubi erat altare incensi, nec quemquam immundum ad sancta fas esset accedere, quomodo id quotidie summus sacerdos implebat, si filios procreabat? Nam si ægritudo illi accidisset, quis loco ejus fungeretur? Si quis inquirat, responderi potest quod

gratia Dei non ægrotabat. Nunquid sic etiam de filiorum procreatione responderi potest? Unde fit consequens ut aut continens esset aut diebus aliquibus intermitteretur incensum; aut si illud intermittere non posset, quod non nisi per summum sacerdotem necesse esset imponi, non fieret immundus coitu conjugali, merito præcipuæ sanctificationis sux. Aut si etiam ad ipsum pertinet quod de omnibus filiis Israel in consequentibus dicit, ut nullus eorum accedat ad sancta, si cui aliquid acciderit immunditia, illud pro peccato restat accipere quod nonnullis diebus non imponebatur incensum. Quod autem super funus patris sui summus sacerdos prohibetur intrare, quæri potest quomodo jam esse poterat summus sacerdos nondum mortuo patre suo, cum eos patribus succedere jubeat? Ideo necesse erat, nondum sepulto summo sacerdote, continuo substitui sacerdotem, propter continuationis incensum, quod per summum sacerdotem quotidie oportebat imponi. Quanquam illa quæstio de ægritudine summi sacerdotis manet, sive moriturum necesse erat diebus aliquibus ægrotare, nisi forte et hoc ita solvatur ut dicatur non solere summos sacerdotes nisi subito mori, non procedente ægritudine, sicut de ipso Aaron Scriptura testatur. Advertendum est quoties dicit: *Ego Dominus, qui sanctifico eum*, loquens de sacerdote, cum hoc etiam Moysi dixerit, *et sanctificabis eum*. Quomodo ergo et Moyses sanctificat et Dominus. Non enim Moyses pro Domino, sed Moyses visibilibus sacramentis per ministerium suum, Dominus autem invisibili gratia per spiritum suum, ubi est totus fructus, etiam visibilium sacramentorum; nam sine ista sanctificatione invisibilis gratiæ visibilia sacramenta non prosunt. Merito autem queritur utrum etiam ista invisibilis sanctificatio sine visibilibus sacramentis, quibus visibiliter homo sanctificatur, pariter nihil prosit: quod utique absurdum est. Tolerabilius enim quisque dixerit, sine illis istam non esse, quam si defuerit, non prodesse, cum ista sit omnis utilitas illorum. Sed etiam hoc quod sine illis ista esse non possit, quomodo recte dicatur intuentum est: nihil quippe profuit Simoni Mago visibilis baptismus, cui sanctificatio invisibilis defuit. Sed quibus ista invisibilis quoniam adfuit, profuit, etiam et visibilia sacramenta perceperunt similiter baptizati. Nec tamen Moyses, qui visibiliter sacerdotes sanctificabat, ubi fuerit ipse ipsis sacrificiis vel oleo sanctificatus ostenditur; invisibiliter vero sanctificatum negare quis audeat, cujus tanta gratia præminebat. Hoc et de Joanne Baptista dici potest. Prius enim baptizat quam baptizatus apparuit, unde cum sanctificatam nequaquam negare possunt; id tamen in eo factum visibiliter non invenimus antequam et ministerium baptizandi veniret. Hoc et de latrone illo cui secum crucifixo Dominus ait: *Hodie mecum eris in paradiso* (*Luc. xxiii*). Neque enim sine sanctificatione invisibili tanta felicitate donatus est. Proinde colligitur invisibilem sanctificationem quibusdam adfuisse atque profuisse

sine visibilibus sacramentis, quæ pro temporum diversitate mutata sunt, ut alia tunc fuerint, et alia modo sint; visibilem vero sanctificationem, quæ fieret per visibilia sacramenta, sine ista invisibili posse adesse, non posse prodesse. Nec tamen ideo sacramentum visibile contemnendum est, nam contemptor ejus invisibiliter sanctificari nullo modo potest.

Hinc est quod Cornelius, et qui cum eo erant, cum jam invisibiliter infuso sancto Spiritu sanctificati apparerent, baptizati sunt tamen (Act. x), nec superflua judicata est visibilis sanctificatio, quam invisibilis jam præcesserat. (Ex Hesychio.) Quis est sacerdos magnus inter fratres suos, nisi utique ille de quo dixit David: *Magnus Dominus et magna virtus ejus, et sapientia ejus non est numerus* (Psal. cxlvi). Quis enim virtutem ejus considerare, quis numerare sapientiam aut comprehendere potest? quia cum Deus sit propter dispensationem actorum pro nobis mysteriorum, etiam sacerdos effectus est. Recte ergo hic magnus sacerdos, ut pote qui semetipsum pro nobis hostiam et oblationem obtulit, appellatur; propter quod et servos fratres suos dicere passus est, id est sanctos, qui semper ejus faciunt voluntatem. Ait enim: *Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, ille meus et frater, et soror, et mater est* (Matth. xii). *Super hujus caput oleum unctionis effusum est, de quo dixit: Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi, virga recta est virga regni tui; dilexisti justitiam et odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ participibus tuis* (Psal. xlv); concordantia huic legi dicens, non solum quia unctionis uterque memoriam facit, sed quia sicut David excellere semetipsum in ipsa unctione suis participibus protestatur. Quod enim dixit: *præ participibus, super participes tuos sine aliqua dubietate intelligitur; sic eum etiam legislator maximum dixit inter fratres suos, id est, superiorem. Quod autem maxime in præsentī oportet intueri historia, cum secundum Septuaginta editionem addere debuisset, cui effusum est super caput oleum unctionis, non sic ait, sed maximum de fratribus ejus, qui effudit super caput ejus. Quia enim Christi caro est quæ suscepit unctionem in semetipsum communicatæ sive unitæ divinitatis, ex hac autem carne fratres ejus et cognati effecti sumus, recte ait: Pontifex, id est, maximus sacerdos inter fratres suos, super cujus caput effusum est unctionis oleum, ut aperte inveniatur hoc quod intelligendum est, maximus inter fratres, id est, carnis suæ. Ipsa est enim quæ suscepit unctionis oleum, hujus sacerdotis, et consecratas fuisse manus, sive, ut Septuaginta, consummatas, per crucis conditionem manifestum est. Tunc enim quemadmodum hi qui secundum legem sunt sacerdotes, in sanguinem vituli et arietis consummabant sive consecrabant manus suas, sic et ipse proprio sanguine suas manus consecravit sive consummavit, de quo ait Paulus: *Et qui cum esset Filius, didicit ex his quæ passus est obedientiam, et consummatus**

factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ appellatus a Deo pontifex juxta ordinem Melchisedech (Hebr. v). Et rursus: *Decebat enim eum propter quem omnia et per quem omnia, quia multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare* (Ibid.).

Hic et vestimentis illis indutus est quæ David in psalmis cantabat: *Dominus regnavit, decorem induit, induit Dominus fortitudinem et præcinxit se virtutem* (Psal. xcii). Hic caput suum non discooperiet, nec vestimenta sua conscindet: *Caput suum non discooperuit, quia a Patre suo, qui ejus caput appellatur, nec passiones carnis sustinens separatur; sed nec vestimenta conscindit, id est, carnis. Ex quo enim Verbum caro factum est, inest totus suæ carni, et nunquam ab ea nec a crucifixæ, nec a sepulta, nec aliud quodlibet passa, quæ ad naturam nostram pertinet, se abscedit. Quod si vis audire de excelsioribus indumentis ejus, accipe verba prophetica: Amictus, inquit, lumine sicut vestimento: abyssus sicut amictum vestimentum ejus* (Psal. ciii). [Ex Adamantio.] Hic est mei magni pontificis habitus, quo judicatur profunda scientiæ et sapientiæ luce vestitus, quæ vere sancta sunt indumenta. Non, inquit, auferet de capite suo cydarim. Et prius jam diximus cydarim genus esse operimenti quod capiti superpositum pontifici præstat ornatum. Hic ergo magnus pontifex meus, nunquam deponit sacri capitis ornatum. Quid sit autem caput Christi, ab Apostolo discere, qui dicit: *Caput autem Christi Deus* (Ephes. v). Merito igitur istum capitis sui, qui Deus est, nunquam deponit ornatum, quia semper est Pater in Filio, sicut Filius semper in Patre. *Et vestimenta sua non dirumpet. Vere hic est qui vestimenta sua non dirumpit, sed semper ea munda, semper integra, semper casta servavit. Sequitur:*

(Ibid.). *Et ad omnem mortuum non ingredietur omnino: super patre quoque suo et matre non contaminabitur. Septuaginta autem dicunt: Super omnem animam mortuam non ingredietur.* (Ex Hesychio.) Quomodo autem anima moritur cum sit condita immortalis, audi prophetam dicentem: *Anima quæ peccaverit ipsa morietur, impietatis utique morte. Hæc est enim animæ mors quam maxime gentes passæ sunt quæ nec legem Dei, nec aliam ejus scientiam habuerunt. Super animam ergo mortuam, vel omnem mortuum non ingredietur, quia etsi omnium peccata portavit, verumtamen impollutus permanet, et nec gentium peccatis polluitur. De his enim, secundum LXX, omni animæ mortuæ ut pote contra omnes effusa impietate et idololatria dicitur. Et nec super patre et matre, super populum videlicet Judæorum, ex quibus est secundum carnem, et propterea appellatur ejus pater et mater, contaminabitur; nec de sanctis egredietur; et si peccatoribus condescendere elegit, permanet tamen sanctus et in sanctis requiescit, et a sanctis, qui in cælo sunt, angelis circumdatur.*

(Ex Adamantio.) Omnis ergo homo in patre et

matre pollutus est, solus vero Jesus Deus meus in hac generatione mundus ingressus est, et in matre non est pollutus. Ingressus est enim corpus incontaminatum, ipse enim erat qui et dudum per Salomonem dixerat: *Magis autem cum essem bonus, veni ad corpus incoquinatum* (Sap. viii). Non est ergo contaminatus in matre, sed ne in patre quidem. Nihil enim Joseph in generatione ejus præter mysterium præstitit et affectum, unde et pro fideli ministerio patris ei vocabulum Scriptura concessit. Sic enim Maria ipsa dicit in Evangelio: *Ecce ego et pater meus dolentes quærebamus te* (Luc. ii). Sic ergo solus est hic sacerdos magnus, qui neque in patre pollutus sit, neque in matre. Videamus autem si adhuc possumus aliquid sublimius et pro dignitate tanti pontificis invenire. Pater omnium verus dicitur Deus, matrem autem Apostolus Jerusalem dicit esse cœlestem. Omnes ergo qui peccant contaminantur in Patre, a quo creati sunt; sive enim egimus aliquid impium, sive locuti sumus, sive cogitavimus contra Deum, eum non credidimus Deo, contaminati sumus in Patre; sed atque utinam tunc solum per incredulitatem factum sit, cessatum vero sit postquam credidimus!

Sic ergo etiam in matre contaminamur, si credentes Deo vel Ecclesiam credimus, vel libertatem matris cœlestis indigna peccati servitute foedamus. Solus vero Dominus noster Jesus Christus, qui peccatum nescit, neque in patre, neque in matre contaminatus est. *Et de sanctis non exhibit. Sed nec pollutet sanctuarium Domini, quia oleum sanctæ unctionis Dei sui super eo est.* (Ex Hesychio.) Ergo et si videris eum cum publicanis et cum meretricibus conversantem, et dicentem peccatoribus: *Non veni vocare justos, sed peccatores in penitentiam* (Matth. ix), tamen in nullo horum contaminabitur, actionis eorum enim malæ particeps non efficitur. Unde non polluit sanctuarium Dei, id est, Spiritum sanctum. De ipso enim ait: *Quia oleum sanctæ unctionis Dei sui super eo est*: concordans et ipse de Christo Isaïæ verbis: *Spiritus Domini super me, propter quod unxit me* (Isa. lx). Spiritus autem pollutio, id est, injuria et contristatio est, omnis peccati pollutio; propter quod et Paulus a peccatis abstinentiam docens, dicebat: *Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis.* Sic de maximo sacerdote et præcedentia intelligis, sed et subsequentia. Nec enim impatientem quemdam et immansuetum eum qui primus est sacerdos, legislator vult, ut ad nullum mortuum accedat, aut suadere nobis vult: quia tanta sanctificatio qua pontifex indui dicitur, de mortuorum visione pollueretur.

Ego Dominus: Virginem ducet uxorem; viduam et repudiatam et sordidam atque meretricem non ducet, sed puellam de populo suo, ne commisceat stirpem generis sui, vulgo gentis suæ, quia ego Dominus, qui sanctifico eum. (Ex Hesychio.) Seipsum esse legislatorem et impletozem hujus sanctionis maxime ostendens.

A Ego Deus necessario addidit. Qualis autem, subsequentibus edocuit verbis, *Virginem ducet uxorem de populo suo*, sive, ut Septuaginta, *de genere suo*: quia genus Christi propter carnem, omne hominum genus est, cuilibet certum est. Hic ex hac, uxorem virginem, id est, Ecclesiam in eum credentium duxit. De qua Paulus dicebat: *Despondit vos uni viro virginem castam exhibere Christo* (II Cor. xi). *Viduam et repudiatam et sordidam atque meretricem non ducet.* Judæorum Synagogam viduam in prophetis appellatam novimus; ad quam dixit: *Tondere et gaude super filios tuos teneros* (Mich. i); *dilata viduitatem tuam sicut aquila.* Sed et de populo Judæorum, sive proditore Juda, communis enim eorum est indignitas, dicit, *fiant filii ejus orphani, et uxor ejus vidua* (Psalm. cviii). Ipsam autem repudiatam et viduam, secundum ea quæ ante paululum dicta sunt intelligimus. Repudiata est enim a Dei societate eum idolis fornicans, propter quod eam in conjugio accipere non patitur, ut intelligas quia eam conversationem quæ in umbris et figuris est prohibuit, et in nullo ei communicare vult hos qui ei expectant per vitam bonam fidemque cohærere. Unde cum semel dixisset: *Puellam virginem de populo, sive genere accipiet*, non contentus fuit, sed subdidit, *viduam et meretricem et repudiatam non accipiet.* Secundum Septuaginta autem, *virginem de genere suo accipiet*; ut primum illud quidem de omni intelligas Ecclesiæ corpore, hoc autem secundum, de anima omni. Quemadmodum enim societas fidelium, sic et anima uniuscujusque sponsa Dei et Ecclesia est.

(Ex Adamantio.) Si quis nostrum peccaverit, abjectus est, etiam si non abjiciatur ab episcopo, sive quod liceat, sive quod interdum ad gratiam judicetur, ejectus est, tamen ipsa conscientia peccati, nec prodest hominis gratia, cum Christus hujusmodi animam tanquam abjectam non recipiat in conjugium. Igitur neque viduam, sicut supra diximus accipiet, neque ejectam, neque pollutam. Polluta dicitur, quæ etiam si non ex integro complevit peccatum, tamen hoc ipso quod cogitavit, quod voluit, optavit, etiam si non admisit, polluta est, et a magno pontifice non eligitur; valde enim puram, valde mundam, et sinceram requirit animam, quam sibi jungat: *Quia qui se junxerit Domino, unus spiritus est* (I Cor. vi). Unde etiam ostenditur hoc, quod sint differentiæ peccatorum. Qui peccaverit peccatum ad mortem, abjectus sit. Qui autem non peccat ad mortem, sed inferius aliquid, pollutus sit. Sponsa autem Christi neque abjecta, neque polluta potest esse, sed virgo incontaminata, incorrupta et munda. *Sed et meretricem non accipiet.* Quæ est enim anima meretrix? quæ ad se recipit amatores, de quibus dicit Propheta: *Meretricata es post amatores tuos.* Qui sunt isti amatores, qui intrant ad animam meretricem, nisi contrariæ potestates et dæmones, qui desiderium capiunt pulchritudinis ejus? Pulchra namque a Deo creata est anima, et

salis decora. Audi quomodo ipse Deus dicit: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* (Galat. 1), vide cujus decoris, cujus pulchritudinis est anima. Imaginem habet et similitudinem Dei. Hanc pulchritudinem contrariæ potestates cum aspiciunt, id est, diabolus et angeli ejus, concupiscunt speciem ipsius. Et quia non possunt sponsi ejus fieri, meretricari cupiunt cum ea. Si ergo susceperis, o homo, in cubili animæ tuæ adulterum diabolum, meretricata est anima tua cum diabolo; si receperis angelos ejus, si spiritus diversos, qui peccare te suadeant, meretricata est cum eis anima tua. Si spiritus iræ, seu invidiæ, si superbiæ, si impudicitiae ingressus fuerit ad animam tuam, et receperis eum, consenseris ei loquenti in corde tuo, delectatusque fueris his quæ tibi secundum suam mentem suggerit, meretricatus es cum eo. Meretricem ergo non accipiet sacerdos magnus, et non contaminabit semen suum in populo suo. Quod sit istud semen quod contaminari non vult, in Evangelio scriptum est, Quia, qui seminat, verbum seminat. Non vult ergo contaminari verbum Dei ab his qui seminant. Qui sunt autem qui seminant? Qui verbum Dei in Ecclesia proferunt. Ex isto semine verbi Dei quod seminatur, Christus nascitur in corde auditorum. Hoc enim et Apostolus dicit, *Donec formetur Christus in vobis* (Galat. iv). Conceptit ergo anima ex hoc semine verbi et conceptum format in se verbum, donec pariat spiritum timoris Dei. Sic enim per Prophetam dicunt animæ sanctorum: *A timore tuo, Domine, concepimus in utero et parturimus et peperimus spiritum salutis tuæ, fecimus super terram*. Iste est sanctorum animarum partus, iste conceptus, ista sunt sancta conjugia, quæ conveniunt et apta sunt magno pontifici.

(Ex Hesychio.) Cur autem desponsatam sibi non vult participem fieri Judaicæ conversationis, ipse subinfert: *Ne commisceat stirpem generis sui vulgo gentis suæ*. Septuaginta autem, et non profanabit semen ejus in populo suo. Ergo profanatio fidelium est. Hi enim sunt semen et plebs, nostri sacerdotis Judaicis moribus sociari. Et propterea Paulus dicebat: *Evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini, a gratia excidistis*. His subdit: *Ego Dominus, qui sanctifico eum*, id est, propterea opus non habet legis figuras, nec sacrificia, nec purificationes, quoniam ego Dominus, pro omnibus illis et sacrificium efficior et purificatio. Et quodcumque dixeris pertinere ad illam sanctificationem. Qui autem quando viduæ et meretricis et repudiatæ mentionem fecit, has, inquit, non accipiet: dicimus hoc et de hæreticorum conventiculis legislatorem dixisse. Viduatæ sunt enim Dei scientia, propter quod et a plorum eomunione expulsi sunt, sed et fornicantur in incongruis et nefariis dogmatibus. Ergo recte viduam præposuit, secundam repudiatam, tertiam meretricem subdidit. Harum nullam sibi Dominus ad societatem ducet, ut non polluant fidelium semen, quia corrumpunt mores bonos colloquia mala.

CAPUT XVII.

Homo de semine Aaron habens maculam non offeret panes Deo. Item ut sacerdos caveat ab his quæ consecrata sunt filiorum Israel.

(Ibid.) *Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: Loquere ad Aaron: Homo de semine tuo, per fanilias, qui habuerit maculam, non offeret panes Domino suo, nec accedet ad ministerium ejus: Si cæcus fuerit, si claudus, sive parvo, vel grandi, vel torto naso; si fracto pede, vel manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo; si jugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus: omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo. Vescetur tamen panibus qui offeruntur in sanctuario, ita duntaxat ut intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculam habet, et contaminare non debet sanctuarium meum: Ego Dominus, qui sanctifico vos*. Si secundum litteram hanc sanctionem accipere volumus, quomodo legislatoris esse justa videbitur intentio, neque enim voluntate sua maculæ hominibus eveniunt? Quomodo ergo non incongruum est in his quæ sponte non fiunt, sacerdotem ab officio repelli? Quid a utem? Et si quis hoc ipsum legis cognoscens præceptum, sacerdotis invidens, membrum ejus, manum vel pedem aut oculum, aut aliquid aliud attrivit? Aut si pugnat contra alienigenas et pro sanctis Dei, armatus (præesse enim bellis sacerdotes in Deuteron. Moyses præcepit) vulnus accepit, ex quo, quælibet ei ex prædictis maculis eveniret, putasne dignus erat propter hoc de sacerdotio removeri? In tantum enim non sunt corporum maculæ abominabiles Deo, ut Dominus illuminat cæcos (Psal. cxlv), David diceret; sic pulchritudinem non elegit, nec robustum corpus, nec quod videtur bene positum, ut ad Samuelem diceret de majori filio Jesse, qui a speciem Deo placere putaverat: *Non respicias ad vultum ejus, neque ad altitudinem staturæ ejus, quoniam abjeci eum* (I Reg. xvi); atqui rex non sacerdos erat qui ungebatur. Regi autem necessaria erat species, et magnitudo corporis, sed quid his addidit? *Nec juxta intuitum hominis judico: Homo videt ea quæ patent, Deus autem intuetur cor*. Cor enim scrutatur si maculam habeat, et eos qui immaculati sunt animo, hos electos judicat. Eos autem qui maculam in anima habent reprobat. Si enim malum est claudicare pedibus, aut oculos infirmos habere, et a Deo separant, quomodo Isaac, quomodo Jacob caligare permisit et salutem perdere visionis? Etenim Isaac non cognovit Jacob Esau fingentem personam. De Jacob autem dictum est: *Oculi Israel caligaverant pro nimia senectute, et clare videre non poterat*.

(Ex Gregorio.) Per maculas ergo corporum vitia describit animorum, unde considerandum valde est quia cum causam populi electus præsul suscipit, quasi ad ægram medicas accedit. Cujus si ad hoc in opere passionem vivunt, qua præsumptione per-

cussum mederi properat, qui in faciem vulnus portat? Ille ergo, ille modis omnibus debet ad exemplum vivendi pertrahi, qui carnis cunctis passionibus moriens, jam spiritualiter vivit qui prospera mundi post posuit, qui nulla adversa pertimescit, qui sola interna desiderat. Cujus intentione bene congruens, nec omnino per imbecillitatem corpus, nec valde per contumeliam repugnat, qui ad aliena cupienda non ducitur, sed propria largitur; qui per pietatis viscera citius ad ignoscendum flectitur, sed nunquam plusquam deceat ignoscens, ab arce rectitudinis inclinatur; qui nulla illicita perpetrata, sed perpetrata ab aliis ut propria deplorat; qui ex affectu cordis alienae infirmitati compatitur: sicque in bonis proximi, sicut in suis profectibus lætatur; qui ita se imitabilem cæteris in cunctis, quæ agit insinuat, ut interius non habeat quod saltem de transactis erubescat, qui sic studet vivere ut proximorum quoque corda arentia doctrinæ valeat fluentis irrigare; qui orationis usu et experimento jam didicit quod obtinere a Domino quæ poposcerit possit. Hinc est, quod superna voce, morum vitia per corpore infirma signantur. dum ad Moysen Dominus dicit.

Loquere ad Aaron: Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium ejus. Ubi et repente subjungitur: Si cæcus fuerit, si claudus, si vel parvo et grandi, vel torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel ponderosus. Cæcus est qui supernæ lumen contemplationis ignorat, qui præsentis vitæ tenebris pressus, dum venturam lucem nequaquam diligendo conspiciat, quo gressum operis porrigat nescit. Hinc et per prophetantem Annam dicitur: Pedes sanctorum suorum servabit, et impij in tenebris conticescent (I Reg. 11). Claudus vero est, quidem quo pergere debeat aspiciat, sed per infirmitatem mentis vitæ viam perfecte non valet tenere quam vidit, quia ad virtutis statum defluxa consuetudo non erigitur, cum quo desiderio innititur, illuc gressus operis efficaciter non sequuntur. Hinc etenim Paulus dicit: Remissas manus et dissoluta genua erigite, et gressus rectos facite pedibus vestris, ut non claudicans erret, magis autem sanetur (Isa. 1v). Parvo autem naso est, qui ad tenendam mensuram discretionis idoneus non est, Naso quippe odores fetoresque discernimus. Recte ergo per nasum discretio exprimitur, per quam virtutes eligimus, delicta reprobanus. Unde et in laude sponsæ dicitur: Nasus tuus sicut turris quæ est in Libano (Cant. vii); quia nimirum sancta Ecclesia, quæ ex causis singulis temptamenta prodeant per discretionem conspiciat, et ventura vitiorum bella ex alta consideratione deprehendit. Sed sunt nonnulli qui dum astimare se hebetes nolunt, sæpe se in quibusdam inquisitionibus plusquam necesse est exercentes, ex nimia subtilitate falluntur. Unde hic quoque subditur: Vel grandi et torto naso. Nasus

A etenim grandis et tortus est discretionis subtilitas immoderata, quæ dum plusquam deceat excreverit, actionis suæ rectitudinem ipsa confundit. Fracto autem pede vel manu est, qui viam Dei pergere omnimodo non valet, atque a bonis actibus funditus exsors vacat, quatenus hæc non ut claudus saltim cum infirmitatem teneat, sed ab his omnimodo alienus existat. Gibbus vero est quem terrenæ sollicitudinis pondus deprimit, ne unquam ad superna respiciat, sed solis his, quæ in infimis calcantur intendat, qui et si aliquando aliquid ex bono patriæ cœlestis audierit, ad hoc nimirum perversæ consuetudinis mole præggravatus cordis faciem non attollit, quia cogitationis statum erigere non valet, quem terrenæ usus sollicitudinis curvum tenet. Ex horum B quippe specie Psalmista dicit: *Incurvatus sum et humiliatus sum usquequaque (Psal. cxviii). Quorum culpam quoque semetipsam Veritas reprobandi ait: Semen autem quod in spinis cecidit, hi sunt qui audierunt, et a sollicitudinibus et divitiis et voluptatibus vitæ euntes, suffocantur et non referunt fructum (Math. xiii).*

Lippus vero est cujus quidem ingenium ad cognitionem veritatis emicat, sed tamen hoc carnalia opera obscurant. In lippis quippe oculis pupillæ sanæ sunt, sed humore defluente infirmitas palpebra grossescunt, quorum quia infusione crebro atteritur, etiam acies pupillæ vitiat. Et sunt nonnulli quorum sensum carnalis vitæ operatio sauciat, qui videre recta subtiliter per ingenium poterant, sed C usu pravo per actum caligant. Lippus itaque est, cujus sensum natura exæcuit, sed conversationis pravitas confundit. Cui bene per Angelum dicitur: *Collyrio inunge oculos tuos ut videas (Apoc. 111). Collyrio quippe oculos ut videamus inungimus, cum ad cognoscendam veri luminis claritatem, intellectus nostri aciem medicamine bonæ operationis adjuvamus. Albuginem vero habet in oculo, qui veritatis lucem videre non sinitur, quia arrogantia sapientiæ seu justitiæ cæcatur. Pupilla namque oculi nigra videt, albuginem tolerans nil videt, quia videlicet sensus humanæ cogitationis si stultum se, peccatorumque intelligit, cognitionem intimæ claritatis apprehendit.*

Si autem candorem sibi justitiæ seu sapientiæ D tribuit, a luce se supernæ cognitionis excludit, et eo claritatem veri luminis nequaquam penetrat, quo se apud se per arrogantiam exaltat, sicut de quibusdam dicitur: *Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt (Rom. 1).* Jugem vero habet scabiem, cui carnis petulantia sine cessatione dominatur in monte. In scabie etenim fervor viscerum ad cutem trahitur, per quam recte luxuria designatur. Quia si cordis temptatio usque ad operationem prosilit, nimirum fervor intimus usque ad cutis scabiem prorumpit, et foras jam corpus sauciat, quia dum in cogitatione voluptas non reprimitur, etiam in actione dominatur. Quasi enim cutis pruriginem Paulus curabat abstergere cum dicebat: *Temptatio vos non*

apprehendat nisi humana (I Cor. x). Ac si aperte diceret, Humanum quidem est in corde temptationem perpeti, daemonicum vero est certamine temptationis et in operatione superari.

Impetiginem quoque habet in corpore quisquis avaritia vastatur in mente; quæ si in parvis non compescitur, nimirum sine mensura dilatatur. Impetigo quippe sine dolore corpus occupat, et absque occupati tædio excrescens, membrorum decorem fœdat; quia et avaritia capti animum, dum quasi delectat, exulcerat, dum adipiscenda quæque cogitationi objicit, ad inimicitias accendit, et dolorem in vulnere non facit, quia æstuantî animo ex culpa abundantiam promittit. Sed decor membrorum per impetiginem perditur, quia aliarum quoque virtutum pulchritudo per hanc depravatur, et quasi totum corpus exasperat, quia per universa vitia animum supplantat, Paulo attestante, qui ait: *Radix omnium malorum est cupiditas* (I Tim. vi). Ponderosus vero est qui turpitudinem non exerceat in opere, sed tamen ab hac cogitatione continua sine moderamine gravatur in mente, qui nequaquam quidem usque ad opus nefarium rapitur, sed ejus animus voluptati luxuriæ sive ullo repugnationis obstaculo delectatur. Vitium quippe est ponderis, cum humor viscerum ad vires labitur, quæ profecto cum austeritate dedecoris intumescunt. Ponderosus ergo est qui totis cogitationibus ad lasciviam defluens, pondus turpitudinis gestat in corde, et quamvis prava non exerceat opera, ab his tamen non evellitur mentis intuitu, nec ad usum boni operis in aperto valet assurgere, quia gravat hunc in abditis pondus turpe. (*Ex Hesychio.*) Quisquis ergo quolibet horum vitiorum subjicitur, panes Domino offerre prohibetur, ne profecto diluere aliena delicta non valeat is quem adhuc propria devastant, quia immaculatum esse conversatione et animo sacerdotem oportet, quem sicut Moyses duodecim maculis mundum esse præcepit: tot enim eas invenies secundum Septuaginta dinumeratas. Sic et Paulus, duodecim conservare eum qui sacerdotium sortiturus est, præcepit, dicens: *Oportet episcopum irreprehensibilem esse, sicut Dei dispensatorem* (I Tim. vi). Quis autem irreprehensibilis, nisi impolutus. Deinde unde colligatur irreprehensibilem eum esse a qualibus maculis aut passionibus carente, in subsequendo ostendit: *Non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum: sed hospitalem, benignum, castum, justum, sanctum, continentem, amplectentem eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem.* Duodecim ergo et ipse custodire sacerdotem vult. Et quamobrem ei tanta superimponit, in præcedentibus dixit: *Oportet enim episcopum irreprehensibilem esse, sicut Dei dispensatorem.* Qui autem dispensat quæ Dei sunt, opus habet eos quorum dispensator est virtutibus præcedere. Nam quomodo illis dispensare, quomodo disponere poterit? Quia autem legislator comedere de sanctis præcepit unam quam-

libet prædictarum macularum habentem, mira veium tamen et ad altare, corpus videlicet Christi, id est, ministrare sic et hoc forsitan in Ecclesiis invenies custodiri. Si quis enim approbatus fuerit sacerdotem maculam habuisse aliquando animæ, et ab ea cessavit, sanctis quidem communicare non prohibetur; ministrare autem hunc qui talis est non licet, nec ad velum accedere, et ad altare, id est, ad corpus Domini ut ejus ministerium peragat. Hoc etenim velum et altare Paulus Hebræis scribens, docuit: *Habemus altare, de quo comedere non habent potestatem hi qui tabernaculo serviunt, videlicet Dominici corporis.* Hoc enim Judæis, propter incredulitatem et servitutum litteræ uti non licet.

Hoc ipsum autem, et velum dici ab ipso disce: *Habentes ergo confidentiam in introitum sanctorum per velamen, id est, carnem ejus.* Ad hoc solum, qui maculam habet animæ non ingreditur. Quamobrem? *Quia maculam habet, et non debet contaminare sanctuarium meum.* Contaminatio enim sanctorum atque injuria est, tales ad ministerium offerri, in quibus offendit populus, et qui cognoscunt eorum maculas scandalizantur. Propter quod et Paulus, *testimonium bonum habere ab eis qui foris sunt* (Coloss. iv), sacerdotem vult. Lex autem confirmavit ea quæ dicta sunt ex eo quod dixit: *Ego Dominus, qui sanctifico vos. Ego, quis? qui præcipio et mando. Perfecti estote, quemadmodum et Pater vester celestis perfectus est.* In quo enim macula licet una prædictarum est, hic non est perfectus.

Locutus est ergo Moyses ad Aaron et ad filios ejus, et ad omnem Israel, cuncta quæ sibi fuerant imperata (Cap. xxi). Quæ sunt hæc quæ locutus est? Ea videlicet quæ prædicta sunt, quæ Deus quidem ad Moysen locutus est. Moyses autem Aaron et filiis ejus et populo, sicut ostendunt ea quæ nunc lecta sunt tradidit, non frustra hæc lege distinguente. Sed ut Moyses dignitatem commendaret et ostenderet aperte, quia aliis quidem pauca, ipsi vero omnia Deus loqueretur, propter ejus justitiam et imaginem quam gerebat Christi: similiter et nos docens habere mentem ad quæcumque majores et perfectione dixerint, scientes quia continue ipsi superna operatione fruuntur.

Locutus quoque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad Aaron et filios ejus, ut caveant ab his quæ consecrata sunt filiorum Israel, et non contaminent nomen sanctificatorum mihi, quæ ipsi offerunt; ego Dominus. Dic ad eos et ad posteros eorum: Omnis homo qui accesserit de stirpe vestra ad ea quæ consecrata sunt, et quæ obtulerunt filii Israel Domino, in quo est immunditia, peribit coram Domino: Ego sum Dominus (cap. xxii). [*Ex Augustino*] Ablata est omnis dubitatio neminem sacerdotum, vel summorum, vel secundorum, debuisse accedere ad sancta, si immunditia ejus in ipso esset. Erat ergo consequens continentia sacerdotis, ne propter filiorum procreationem aliquibus diebus non imponeretur continuationis inccusum, quod a solis summis sacer-

dotibus bis in die solebat imponi, mane et vespere : A L). In his autem vera animæ perditio sive exterminatio est, id est, illa de qua Dominus in Evangeliiis dicebat : *Timete eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam*. Ergo non frustra subdidit : *Ego Dominus* : sed ostendens, quia qui hæc dicit, ipse est qui solus animam perdere potest.

dotibus bis in die solebat imponi, mane et vespere : quandoquidem post coitum conjugalem etiam loto corpore immundus erat usque ad vesperam, a quo id necesse erat imponi. Quod autem ait, *quæ sanctificant filii Israel*, intelligendum est, offerendo sacerdotibus offerendum per eos Domino. Et notandum sanctificationis genus, quod sit voto et devotione offerentis. Sed utrum sicut isto modo sanctificantur ea quæ offeruntur ab hominibus, ita et ipsi homines eodem modo seipso sanctificare dicantur, cum in aliqua re seipso vovent. (*Ex Hesychio*). Observandum est in Scripturis, non qualiscunque dignitas sacerdotii. Huic enim sorte datum est ut mediator sit inter Deum et homines, et per hanc genus nostrum creatori reconciliatur. In lingua sacerdotum nexus et absolutio nostrorum peccatorum consistit. Ostendit autem Malachias quantæ dignitatis sit sacerdos, et quæ ab eo oporteat expectari : *Quia labia, inquit, sacerdotis custodiunt scientiam, et legem exquisunt ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est (Malach. 11)*. Propterea cum his quæ ante sancta sunt de sacerdotibus etiam hæc præcepit : *Caveant ab his quæ consecrata sunt filiorum Israel, et non contaminent nomen sanctificatorum mihi, quæ ipsi offerunt*. Si autem isti abominabiliter et inordinate, et extra omnem religiositatem populi oblationibus, et his quæ quocunque modo sanctificata offeruntur, contaminant nomen sanctificatorum ; sive secundum Septuaginta *nomen sanctum Dei*. Primum quidem ipsum, ut qui eos tales elegerit blasphemare faciet. Deinde et populum offendere in sanctis cogunt, et putare quod superfluum sit Dei ministerium et justitia et judicium. Quantum vero Deus, si sacerdos, sive filii ejus, id est, discipuli peccaverint in sancta, irascatur, ostendunt ea quæ Heli et filiis ejus contigerunt; propterea subdidit : *Ego Dominus : Dices ad eos : Ego Dominus*, qui irascor videlicet et vindico. Quid autem dixit ? *Dices ad eos, et ad posteros eorum : Omnis qui accesserit de stirpe vestra ad ea quæ consecrata sunt, quæ obtulerunt filii Israel Domino, in quo est immunditia, peribit coram Domino. Ego sum Dominus*. Primum quidem seminis sacerdotalis memoriam faciens, aperte illud significavit, quia non solum sacerdotem, sed omnem sanctorum ministrum etiamsi sortem in eis ultimam habeat, et novissimam, præsentem jubeat sanctionem custodire. Dicens autem de stirpe vestra, ostendit quod semper custodire hoc oporteat præceptum, ut qui immunditiam in semetipso habet animæ. Sic enim Septuaginta edunt : *Non solum ministerio et mystico officio se abstineat, sed nec tangat ea quæ oblata sunt, neque de eis sumat. Mundus enim ad munda debet accedere. Si quis autem, non sic accedit, peribit coram Domino*, semperque hunc Deus aversatur, et ab omni repellit participatione, et communione spiritus ? Hoc autem aversatio proprie hic intelligitur ; quod Septuaginta dicunt *perire coram Domino*. Teste David, qui ait : *Non avertas faciem tuam a me : et Spiritum sanctum tuum, ne auferas a me (Psal.*

L). In his autem vera animæ perditio sive exterminatio est, id est, illa de qua Dominus in Evangeliiis dicebat : *Timete eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam*. Ergo non frustra subdidit : *Ego Dominus* : sed ostendens, quia qui hæc dicit, ipse est qui solus animam perdere potest.

CAPUT XVIII.

Leprosus aut patiens fluxum seminis de stirpe Aaron non vescetur de sanctificatis.

(CAP. XXII.) *Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis, non vescetur de his quæ sanctificata sunt mihi, donec sanetur. Qui tetigerit immundum super mortuo, et ex quo egreditur semen quasi coitus, et qui tangit reptile, et quodlibet immundum cujus tactus est sordidus, immundus erit usque ad vesperum, et non vescetur de his quæ sanctificata sunt ; sed cum laverit carnem suam aqua et occubuerit sol, tunc mundatus vescetur de sanctificatis, quia cibus illius est. Morticinum et captum a bestia, non comedent nec polluentur in eis : ego Dominus.* (*Ex Hesychio*). Comedere sancta pollutos usque dum mundentur non vult, sed nec omnino eos per abstinentiam prohibere, propterea eum qui uno quolibet horum pollutus est hic enumeravit immundum esse usque ad vesperum dicens : *Non vescetur de his quæ sanctificata sunt, sed cum laverit carnem suam aqua, et occubuerit sol*. Vesperum et occasum solis pœnitentiam ; aquam vero qua in eam lavat, lacrynam dicens, de qua David dixit : *Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis atramentum meum rigabo (Psal. vi)*. Idem autem vesperam sic nobis pœnitentiæ et gaudium ex ea significavit, dicens : *Ad vesperum demorabitur fetus, et ad matutinum lætitia (Psal. xxix)*. Quando ergo lacrymis quis pœnitentiæ ablutus fuerit, tunc sancta comedit, quia panis ejus est ille, de quo Dominus in Evangeliiis dicebat : *Et panis quem ego dabo caro mea est (Joan. vi)*. Quod et nunc panis memoriam faciens, et quos oporteat de eo comedere distinguens addidit : *Morticinum et captum a bestia non comedent, nec polluentur in eis ; ego sum Dominus* : ut hoc quod dictum est, *ego Dominus*, audiens intelligas hunc dicentem : *Ego sum panis, qui de cælo descendi*. Per morticinorum autem et a bestia captorum prohibitionem non oportere mensæ Domini participari et mensæ dæmoniorum præcepit. In his enim sunt vere morticina et a bestiis capta. Quod autem frequenter de hac sanctione diximus, dici et nunc necessarium est ; prodest enim audientibus, id est, quia leprosus et seminis fluxum patientes, non sensibiles legislator abominatur, neque voluntarie, sed inviti hanc passionem sustinent, sed eos qui animam leprosam, aut fluxum seminis patientem habent, propterea dicens, *leprosus et fluxum seminis patiens, non vescetur donec sanetur*, quomodo oporteret hoc intelligi interpretans addidit : *Qui tetigerit immundum super mortuum, sive secundum Septuaginta, omnem immunditiam animæ*. Immunditia au-

tem animæ peccata sunt, quarum quædam leprose sunt, quædam fluxum seminis patientes, sicut a nobis in his quæ de leprosis dicta sunt, et seminis fluxum patientibus approbatum est. Et rursus dicens: *Et ex quo egreditur semen quasi coitus, et qui tangit reptile: et quodlibet immundum, cujunctus est sordidus*, ut tibi etiam hujus manifestaret intellectum, illud autem intelligere tibi, maxime mandati hujus legis utile est atque juvans, quod non solos sacerdotes, sed omnes ministrantes non præsumere sine metu sanctorum perceptionem vult, intuerique traditam a lege distinctionem, quæ pœnitentes quidem præcepit ad sancta accedere, ante autem pœnitentiam prohibet. Qui autem ex semine sunt Aaron sacerdotes, quoniam Christum esse nostrum sacerdotem didicisti, et hujus figuram Aaron gerere, illos intelliges sine aliqua dubietate, qui baptismatis adoptionem habent, et semen cognatique ejus, et omne quod dixeris ad conjunctionem ejus recte appellantur. Unde et *genus electum et regule sacerdotium, et gens sancta* propter cognationem ejus appellantur. Ad quos ergo et quæ sequuntur dicit: *Custodient præcepta mea, ut non subjaceant peccato, et moriantur in sanctuario cum polluerint illud; ego Dominus, qui sanctifico illos*. Ergo præcepta Domini, id est lex, custodiam districtam et obedientiam intransgressibilem necessariam, habentia, sicut perficientibus ea et sanctificationis et justificationis et salutis causa efficiuntur, sic peccati et mortis transredientibus, quod in omni quidem est lege et in omni mandato, multo magis tamen in sanctorum perceptione. Quisquis enim ad ea extra quam oportet accesserit, iudicium sibi sumit et mortem. Nam et Paulus de tabulis Corinthiis scribebat: *Qui enim manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini; propterea inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi (I Cor. xi)*, id est, moriuntur. Secundum hoc igitur verbum legislator sancivit: *Custodient præcepta mea, ut non subjaceant peccato et moriantur per ea*. Et quæ est causa quæ infert mortem? *Cum polluerit illud*. Injuria enim sanctuarii et pollutio est, sordidum quæpiam ad munda accedere. *Ego sum Dominus, qui sanctifico illos*, id est, qui peccatores mundatos duntaxat, in sanctorum communionem recipio, aversor autem quando polluti et iniqui permanent. *Omnis alienigena non comedet de sanctificatis; inquilinus sacerdotis, et mercenarius non vescetur eis*. Necessarium hoc mandatum est, ne forte adjacere omnibus fidelibus et impiis mensam spiritalem putemus; nec quia vitæ panis mysterium Dominicum dicitur, propterea oportere percipere illum etiam eos qui adhuc a fide alieni sunt arbitremur. Alienigenæ ergo sunt omnes qui Dei legem non suscipiunt, nec evangelicæ participes efficiuntur gratiæ. Nihil enim in proximum affinitati Dei, neque cognatum scientiæ ejus, de eo intelligere possunt: unde et alienigenæ, sicut qui a dæmonibus seducuntur et cognationem eorum amplectuntur. Hi enim a nobis et a Deo

A alieni recte appellantur. De quibus David psallebat: *Eripe me et libera me de manu filiorum alienorum (Psal. cxliii)*. Inquilinus autem sacerdotis est, qui non pure in ejus aulam ingreditur, neque reverentiam dignam ei præbet aut diligentiam. Quemadmodum enim inquilinus solummodo pro sua agit utilitate, et per singulos dies expectat migrare, non autem pertinet ei, si jura domus quidam diripiant aut subtrahant: sic sunt hi qui in divina aula propter suas utilitates, gloriæ forsitan aut quæstus pecuniarum, aut alterius hujusmodi ministrant causa, non autem diligentiam exhibent, ne quis eorum corrumpat ordinem, ne quis male divinis anlis et iniquis utatur. Hoc ipsum et mercenariorum dicimus, de quo Dominus: *Mercenarius et qui non est pastor, cuius non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, et dimittit oves, et fugit, et lupus rapit oves et dispergit. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, et non pertinet ad eum de ovibus (Joun. x)*. Hos recto a sanctorum prohibet perceptione; neque enim sunt digni participari eis, quæ vel desidiose, vel propter aliquod commodum agunt. *Quem autem sacerdos emerit, et qui vernaculus domus ejus fuerit, hi comedent ex eis*. Qui alienigenas, impios videlicet et infideles a participatione divinorum prohibuit, ostendit quia in his si mutentur ab errore, et ad Christum accedant, permittit quæ sancta sunt. Nemo enim alienigena per naturam est, sed voluntate quidam sibi asciverunt alienationem a Deo. Quotquot ergo ex his intelligibilis sacerdos possidet primitios, id est, quotquot emit per evangelicam doctrinam et gratiam: hæc est enim Domini conquisitio, et verum argentum est, *Argentum igne examinatum terræ purgatum*. Redemit autem eos qui volunt ei servire. Alii autem nulli: sicut Petrus dixit: *Prelio empti estis, nolite fieri serri hominum; sed et vernaculi ejus, id est, qui in fide ejus nutriti et intelligibili domo Christi, videlicet Ecclesiæ, educati sunt, per parentum fidem. Hi de panibus ejus mysticis et vivificantibus comedent. Sequitur: Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit, de his quæ sanctificata sunt et de primitiis non vescetur; sin autem vidua vel repudiata absque liberis reversa fuerit ad domum patris sui, sicut puella consueverat, aletur cibo patris sui. Omnis alienigena comedendi ex eis non habet potestatem. Quod autem nostra translatio habet, Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit homini alienigenæ, non nobis sufficit in fide nutriri Christi, sed et permanere, et crescere in ea, et nulli alienigenarum, id est, alterius a Deo dogmatis, aut alterius legis vel actionis commisceri; nec quia de patribus sumus fidelibus, ideo jam in sanctis præsumamus, nisi et ipsi fideles persistamus. propterea filia intelligibilis sacerdotis, id est, anima omnis regenerata ab eo per baptismum. Si vero alienigenæ conjuncta fuerit, quæ ad alienigenas, verbi gratia, Judæos, paganos, aut hæreticos pertinent agens, et societatem eorum amplectens, primitias sanctificatorum, id est, corpore mystico non vescetur*

tur. Sine vero filia sacerdotis effecta per eam quæ cuncta est regenerationem, alienigenæ conjuncta fuerit, hæreticum quid agens vel Judaicum vel gentile, et vidua facta fuerit vel repudiata, relinquens errorem funditus et quodammodo sepeliens illum, et ab iniqua semetipsam absolvens commistione, reversa fuerit in domum suam paternam, id est, Ecclesiam, et secundum juventutem suam, in qua fervebat cum sacris dogmatibus fidei nutriebatur, juvenescens virtutibus et virago ab illis appellata, de quibus Dei Spiritus ad Christum in Canticis dicebat: *Unguentum effusum est nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te (Cant. 1)*, de panibus patris sui, id est, Christi comedat, si enim matrem Ecclesiam unusquisque nostrum, et patrem Christum habet. Omnis alienigena comedendi ex eis non habet potestatem, id est, qui aliena Christo et legibus ejus et gloriæ agit. Ejus enim lex est: *Non dobitis sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos (Matth. vii)*. Sequitur:

Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam, addit quintam partem cum eo, quod comedit, et dabit sacerdoti in sanctuarium, nec contaminabunt sanctificata filiorum Israel, quæ offerunt Domino, ne forte sustineant iniquitatem delicti sui cum sanctificata comederint: Ego Dominus, qui sanctifico eos. Sancta sanctorum sunt proprie Christi mysteria, quia ipsius est corpus, de quo Gabriel ad Virginem dicebat: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi, ideo quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei (Luc. 1)*. Sed et Isaias: *Sanctus Dominus, et in altis habitat [Al., Sanctum nomen ejus in excelso] (Isa. lvi)*, in sinu videlicet Patris. Ab hoc enim non solum alienigenas et inquilinos et mercenarios sacrificio prohibuit, sed nec per ignorantiam percipere præcipit.

Per ignorantiam autem percipit, qui virtutem ejus et dignitatem ignorat, qui nescit quia corpus hoc et sanguis est secundum veritatem; sed mysteria quidem percipit, nescit autem mysteriorum virtutem. Ad quem Salomon dicit, vel magis Spiritus qui in eo est: *Quando sederis, ut comedas cum principe, diligenter attende, quæ posita sunt ante te (Prov. xxiii)*. Aperte et ipse compellens et cogens eum, qui ignorat, addere quintam partem; hæc enim quinta addita intelligere nos intelligibiliter divina et mystica facit. Quid sit autem quinta, ipsa te verba legislatoris docere possunt; ait enim: *Addit quintam partem cum eo quod comedit.* Et quomodo ejus quod jam comedit et consumpsit addere quis quintam potest: neque enim aliud aut aliunde, sed de ipso et cum eo; vel sicut Septuaginta, *super ipsum* jubet addi quintam. Ergo quintam ejus super ipsum sermo est, qui prolatus est ab ipso Christo super Dominicum mysterium; ipse enim liberat nos ab ignorantia, removetque nos additos carnale quidpiam et terrenum de sanctis arbitrari, sed divine ea et spiritaliter accipi sancit, quod quinta proprie nominatur, quia qui in nobis est divinus Spiritus, et

A sermo quem tradidit, quinque qui in nobis sunt componit sensus. Et non solum nostrum gustum producit ad mysterium, sed et auditum et visum et tactum et odoratum; ita ut nihil in eis minoris rationis, et infirmæ menti proximum, de his videlicet, quæ valde superna sunt, suspicemur. Quicumque ergo sanctificata per ignorantiam comederit, ignorans eorum virtutem sicut diximus, addit quintam ejus super eo vel cum eo, et dabit sacerdoti in sanctuarium: sanctificationem enim mystici sacrificii, et a sensibilibus ad intelligibilia translationem sive commutationem ei, qui verus est sacerdos, videlicet Christo, oportet dari, id est, ipsi de eis miraculum cedere et imputare, quia per ejus virtutem et prolatum ab eo verbum, quæ videntur tam sanctificata sunt, quam cunctum carnis excedunt sensum.

B Recte ergo addidit: *Nec contaminabunt sanctificata filiorum Israel, quæ offerunt Domino, ne forte sustineant iniquitatem delicti sui, cum sanctificata comederint.* Qui enim Christo suorum ministeriorum sanctificationem imputant, et addentes sibi metipsis quintam quæ prolata est, videlicet verbum ejus, quod nostros producit sensus ad sublimiora, non contaminant Sancta sanctorum, ut pote qualia oportet de eis intelligentes, sed nec inducunt super se, iniquitatem delicti in comedendo Sancta sanctorum; nec enim ut ad communem cibum, sed sicut ad mysticum et terribile et cælestem accedunt: ad quem, qui temere accedunt, non simpliciter peccant, iniquitatem delicti sui portare dicuntur. Delictum autem proprie a legislatore dicitur peccatum, quod in Deum committitur, et ea, quæ ad hoc pertinent in sacrificiis, quæ pro delictis offeruntur, pridem ostendimus. Unde et nunc, cum dixisset: *Ne forte sustineant iniquitatem delicti sui,* recte subdidit: *Ego Dominus, qui sanctifico eos;* hoc ostendens, quia delictum, id est, impietas in Deum, incompetentem sanctorum perceptio appellatur, tendit enim ad Deum sanctificantem.

CAPUT XIX.

Hostiæ quæ offeruntur Domino, ut acceptabiles sint immaculatæ erunt.

(Lev.) *Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad Aarōn et ad filios ejus, et ad omnes filios Israel, diceque ad eos: Homo de domo Israel et de adventis qui habitant apud vos, qui obtulerit oblationem suam, vel vota solvens, vel sponte offerens, quidquid illud obtulerit in holocaustum Domino ut offeratur per vos, vasculum immaculatum erit ex bobus, et ex ovibus, et ex capris. Si maculam habuerit non offeretis, neque erit acceptabile. Homo qui obtulerit victimam pacificorum Domino vel vota solvens, vel sponte offerens, tam de bobus quam de ovibus immaculatum offerat: ut acceptabile sit, omnis macula non erit in eo. (Ex Hesychio.)* Non solum sacerdotes a pollutione mundos esse, sed et oblationes quæ a populo offeruntur præcipit: ut tu cognoscas, qui es fidelis Deo, et qui oblatio ei per holocaustum intelligibilis sacrificii factus es, quia omni pollutione mundam esse com-

versationem tuam oportet, et impollutam, quemadmodum sacerdotes, studeas, quia et Christus, quæ ut agerent apostoli præcepit, hæc omnia eos tradere discentibus præcepit gentibus. Ait enim: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, docentes eos custodire quæcumque mandavi vobis (Matth. xxviii)*. Sive ergo, qui secundum confessionem, sive secundum omnem conditionem suam, holocaustum Deo promisit, vitam videlicet perfectam, hoc est verum holocaustum, a pollutione munda debet esse ejus oblatio, neque enim aliter suscipietur. Offeret autem per confessionem, sicut Septuaginta dicunt, qui in quacunque necessitate constitutus, et ex ea compunctus conversationem quamdam Deo per votum pollicetur. ☉

Secundum supradictorum autem editionem electionem invenimus dictam, ubi nos sponte dicimus. Utramque enim hanc oblationem, sive eam quæ ex necessitate, sive eam quæ sponte fit, proponit Psalmista dicens: *Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea. Et quæ locutum est os meum in tribulatione mea*. Et rursus: *Voluntaria oris mei beneplacita fac, Domine (Psal. xcvi)*. Horum primum quidem prædictum votum sive confessionem, sine aliqua dubietate intelligimus, electionem autem sive spontaneam oblationem, hoc quod secundo loco dictum est. Oportet autem sive operator mandati sit, qui offert holocaustum (hic est enim ex armentis offerens), sive simplex (quia hic est ex ovis), sive ex pecoribus (hic est enim de capris), masculum esse quod offeret, id est, cum mente virili et forti et stabili, et cum valenti fide atque inconcussa offerri, ut offerens talis sit qualis ille quem Salomon in Proverbiis dicebat: *Virum fidelem labor est invenire (Prov. xx)*. Idem est, et si sacrificium pacificorum offerit quis, id est, non illam quæ perfecta est in philosophia vitam, veluti ea quæ est in non possidendo, vel in virginitate, de quibus Dominus dicebat: *Non omnes capiunt verbum hoc (Matth. xix)*: sed mediocrem quæ nobis procurat omnimodo salutem, et si non assequitur ea quæ ad prophetarum et apostolorum mensuram tendunt: *Stella enim a stella differt in claritate*, secundum quod Paulus dicebat (*I Cor. xv*), sed et hic masculum necesse est offerat immaculatum. Hæc et filii Israel, et advenæ videlicet, et qui nunc ad fidem venerunt, adjectique sunt nobis ex errore exteriori, similiter custodiant. Ex quo enim aliquis vitam promiserit Deo perfectam et consummatam, non jam prætere, quod tempus multum in errore fuerit poterit, quia nec tempore virtus eget ut discatur, mox enim ut eam affectaverimus, et quemadmodum utamur discimus; verumtamen et ovem sensibilem si offeras Deo, aut bovem, aut capram, aut aliquid hujusmodi, ut verbi gratia, sacerdotibus primitiæ dentur, aut ut pauperes ex eo pascantur, aut sanctis aliquod ministerium fiat, aut divini templi constructio, vel aliquod aliud opus quod ad ipsum pertinet Deum: et propterea

holocaustum dicitur, pollutione careat etiam hæc oblatio. Sed quæ sit hæc pollutio, lex tacuit, nobis dans intelligere veram pollutionem et cavere; est autem hæc, ex rapina et injustitia, aliave avaritia offerre, abominabile est enim apud Deum, et non acceptum ei. Sequitur ergo:

Si cæcum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas aut scabiem vel impetiginem, non offeretis ea Domino, neque adolebitis ex eis super altare Domini. Bovem et ovem, aure et cauda amputatis, voluntarie offerre potest; votum autem ex his solvi non potest. Omne animal quod vel contritis, vel tonsis, vel sectis ablatisque testiculis est, non offeretis Domino, et in terra vestra hoc omnino non facietis. De manu alienigenæ non offeretis panes Domino Deo vestro, et quidquid aliud dare voluerint, quia corrupta et maculata sunt omnia, non suscipietis ea. (Ex eodem.) Aliud hic videtur legislator innuere multa consideratione dignum. De his enim quæ offeruntur altario nunc ei sermo est. Sunt autem qui mysticum et sanctorum officium sortiuntur. Per sanctionem ergo anteriorem mundam esse a pollutione populi oblationem præcipiens, quod necessario in uniuscujusque conversatione intellectum est, nunc dinumerat quos non oporteat altario offerre. Et primum dicit ex eis, cæcum. Qui enim ignorantiam habet Dei, quomodo ministrabit Deo? Nec ipse dignitatem sciens ejus ad ministerium vocatur, nec aliis valens exponere: unde et negligens circa eos erit, nesciens divinorum quibus ministrat virtutem? Quales erant quidam Judæorum, de quibus Deus apud Isaiam dicebat: *Videte, quoniam omnes nescierunt, universi canes muti non valentes latrare (Isa. lvi)*. *Confractum vel contritum*, secundo loco posuit. Cujus enim manus aut pedes, actiones videlicet et ad Deum itinera contracta contritave sunt, nec hic quidem altari ministrare dignus est, cui convenit illud, quod Psalmista ait: *Contritio et infelicitas in viis eorum (Psal. xlii)*. Sed nec qui linguam incisam, secundum Septuaginta, habet, id est, si quis per sordidam vitam fiduciam docendi perdidit. Cui ait David: *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas (Psal. xlviii)*. *Papulas habens vel scabiem* detractor intelligitur, quia pessimus ejus morbus, et asperrimum est ejus virus. Nullo enim medicamine facile potest mitigari. *Impetiginem habens*, fornicator est; maculat enim suum corpus, propter quod Paulus dicebat: *Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat (I Cor. vi)*.

Nullum ergo horum deputari ad ministerium altaris, spiritus legislatoris vult, et propterea ait: *Non offeretis ea Domino, nec adolebitis ex eis super altare Domini*. Sive secundum Septuaginta: *Non offerent hæc Domino, et non dabitur de eis super altare Domino*. Sacrificium autem pacificorum non addit, quemadmodum superius, ut omnimodo intelligas de his qui mysteriis ministrant dici. Hi etiam holocaustum esse opus habent, vitam perfectam et consummatam agentes. Quid autem his ad-

didit : *Bovem et ovem, aure et cauda amputatis, A* voluntarie offerre potest, rotum autem ex his solvi non potest. Omne animal, quod vel contritis, vel tonsis, vel sectis ablatisque testiculis est, non offeretis Domino. Disciplina ergo multa, et quæ decebat legislatorem ad hujus distinctionem sermonis usus est, quam et in superioribus custodiri oportet. Arem autem amputatam habet, qui inobediendiæ morbo languet, qui detractationibus gaudet, qui delectatur turpibus auditibus, qui bonos sermones aversatur. Caudam amputatam habet, qui de novissimis non cogitat, quia cauda est extrema pars corporis. Sunt ergo proprie caudam amputatam habentes, qui ea quæ sunt novissima, abjecta ac vilis et minima pendunt; qui nihil sibimet in futuris sæculis thesaurizant; qui futuris non provident, qui dicunt : *Manducemus et bibamus, cras enim moriemur (Isa. xxii)*. Contritis testiculis est qui paulatim crescente malitia conterit suam in virtutibus prolem, et signa per quæ vir possit agnosci, qui et recte reprobat, quia sibimetipsi in talibus nocent. Tonsis testiculis est, qui illatis sibi tentationibus tribulationibusque cessit, animæque suæ fortitudinem perdidit [*Al.*, prodidit]. Non enim oportet hoc perpeti, nec omnino cedere imminenti hosti atque affligenti. Sectis ablatisque testiculis est, qui una actione prava nimisque impia, et stante sicut cultrum et auferente, quemadmodum nimis effera et direptrix manus, semetipsum abscondens, et auferens a conjunctione Dei, quæ est in virtutibus, secundum quod diximus, privatus prole, et si quis virilis cognitionis quorundam ipse se subiecit. Alter est siquidem qui paulatim conteritur, et alter qui subito semetipsum atque una mala actione prole virtutum privat; quemadmodum Simon pecuniis emere donum Dei existimans, et effectus a sorte ejus alienus. Sed unam harum macularum quispiam vel nunc dictarum vel quæ pridem dinumeravimus habens, haud mandatorum est operator : et propterea vitulus, ut simplex et ovis ex hoc appellatur, secundum quod Septuaginta edunt, pro eo quod nostra translatio habet *voluntarie offerre potest*. Occides ea tibi metipsi, ut non omnimodo illos aversetur, nec in parte inimici deputemus, sed doceamus eos et exhortemur : *Nunquid qui cadit non adjiciet ut resurgat? (Psal. xl.)* aut qui aversus est, non revertetur? Occidi autem dicuntur mortificari peccato, per admonitionem ut justitiæ vivant. Hæ autem occisiones nobis fiunt. Nobis enim illis licet commiseri, sed pro voto non offeramus ea Deo, id est, ad ministerium ejus mysticum non eos ordinemus. Ergo quamlibet prædictarum macularum habentes, si pœnitentiam egerint super ea, et occisi fuerint, mortificatione peccati, suscipiamus quidem eos, et ut membrum communis corporis habeamus, quia *Christus venit in hunc mundum peccatores salvos facere (I Tim. i)*. Altario autem offerri eos non licet. Hac, ut puto, distinctione et Paulus scribens ad Corinthios usus

est : *Scripti vobis in epistola : Non commisceri fornicariis : non utique fornicariis mundi hujus, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus, debueratis enim ex hoc mundo exisse. Nunc autem scripsi vobis in epistola : Non commisceri. Si quis frater nominatur aut fornicator est, aut idolis serviens, aut avarus, aut detractor, aut ebriosus, aut rapax, cum hujusmodi nec cibum sumere (I Cor. v)*. Fratres nominans illic eos qui altario ministrant, quia maxime eos qui doctrinæ sortiti sunt dignitatem, et quibus præesse populis creditum est.

Hi enim si quid tale habuerint, modis omnibus oportet societatem eorum aversari, quia super populum abundare virtutibus hi qui præsumunt necesse habent, et ipsi maxime esse sine macula. Nam quomodo alios emundare a pollutionibus possunt? De quibus etiam hæc legislator præcepit.

*Et in terra vestra hoc omnino non faciatis, et de manu alienigenæ non offeratis panes Domino Deo vestro, et quidquid aliud dare voluerint quia corrupta et maculata sunt omnia non suscipiatis ea. Nec nos ergo in terra nostra quibusdam talium macularum studium demus. Est autem terra nostra bona conversatio, quæ præcepta est per divinas Scripturas, quam a Deo colere percepimus. Sed nec alienigenæ, videlicet qui doctus est et adjectus est deforis talia dona offerente mediis simus, quia corruptio in eis est, nos autem Deo incorrupto servimus; maculam habent, nos autem in Ecclesia ministramus, cui dictum est ab Sponso : *Tota pulchra es, proxima mea, et macula non est in te (Cant. iv)*. Et de qua Paulus dicebat : *Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi (Ephes. v)*. Propter quod nihil maculam habens a nobis offertur.*

CAPUT XX.

Bos, ovis et capra septem a partu diebus cum matre sint; offerri possunt die octavo, hostiæ pro gratiarum actione eodem die comedi debent, etc.

(181D.) *Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : Bos, ovis et capra cum genita fuerint, septem diebus erunt sub ubere matris suæ; die autem octavo et deinceps offerri poterit Domino. Sive ille bos, sive illa ovis non immolabuntur, una die, cum fœtibus suis. Mater omnis animalis utique natura est, sub hac omne genus hominum peccatorum et justorum septem diebus est, ab octavo autem jam non. Nam etsi operator quis sit mandatorum vel simplex vel peccator, aut ex peccatore, septem diebus, id est, per omne præsens sæculum, oportet eum sustinere quæcunque natura desiderat; quemadmodum et de Salvatore dicere præsumpsit Paulus, ostendens quia ex nostra natura secundum carnem factus absque peccato, omnia passus est quæ erant naturæ. Quia autem pueri communicaverunt sanguini et carni similiter, et ille participavit iisdem. Sed quando vitam præsentem egressi fuerimus, et in die bona mortuorum resurrectionis constituti fuerimus, ex tunc et deinceps omne videlicet sæculum futurum non jam sub matre, quæ dicta*

est erimus, neque enim his naturalibus necessitatibus subiacemus : Octava autem die offerri poterit. Quod Septuaginta sic edunt : *Dona autem et hostias Domino*, id est, perfecta et integra hi qui in hac vita preparaverunt oblationem suam. Sciendum est autem, quod quoniam mutabilis est nostra vita, mutationesque nullas et voluntates suscipit, octava die oblatio accepta in sæculo scilicet futuro fit, propter quod dixit Salomon : *Ante mortem ne laudes quemquam hominem* (Eccli. xi). Cum autem hæc ita se habeant, matrem rursus Ecclesiam et gratiam quæ in ea est intelligamus. De qua Salomona in Proverbiis dicit : *Audi, fili, disciplinam patris tui, et ne dimiseris legem matris tuæ*. Quando ergo aliquis gratia Evangelii generatus fuerit, secundum quod ait Paulus : *In Christo enim Jesu per Evangelium ego vos genui* (I Cor. v), sub intelligibili matre Ecclesia vel gratia septem dies, totam videlicet præsentem vitam, quæ in septem diebus volvitur, erit legibus (ius et sanctionibus obediens, sic enim octava die in tempore resurrectionis, donum erit et hostia Domino, quia hujusmodi non solum animas, sed et corpora sacrificium sanctum placitumque suscipit. Tu autem, propter hæc et quod sequitur discite. *Sive ille bos, sive illa ovis, non immolabuntur una die cum fetibus suis*. Hic nominibus ipsis aliud rursus ostendit. Non oportet enim eos, qui Pascha evangelicum celebrant, quod nobis Ecclesia tradidit, legale Pascha peragere. Quod bovem et ovem legislator dicens significavit : quia hæc præcepit Moyses in die paschali, quod traditum est Judæis immolare, ait enim : *Et immolabis Pascha Domino Deo tuo, oves et boves*, sicut Deuteronomii liber ostendere potest. Fœtus autem horum, sive paschalis hujus, sive Veteris Testamenti, et ejus quæ in figuris est traditionis, Dominicæ Paschæ per figuram significationem habet; sed illud præcedebat in typo, istud sequebatur in veritate : propter quod et Christus primum celebravit figuratum Pascha, post cœnam autem intelligibile tradidit, et angustante eam tempore, pro die horam immutavit, vel magis etiam diem. Si enim ad vesperam quartæ decimæ diei, cœna Judaice paschalis festivitatis celebratur. Post hoc autem Christus propriam tradidit cœnam. Post vesperam ergo quartæ decimæ diei tradidit. Quod autem post vesperum est tempus, alterius diei initium omnimodo est. Oportebat enim hoc fieri ad ostensionem temporis, quia quando vetus finem sumpsit, tunc novum incepit. Aut forte vetus illos lex significat, de quibus et Isaias dicebat : *Puer natus est nobis, Filius datus est nobis* (Isa. ix) : in Christo enim hæc, et quæ sequuntur, dicta sunt. Hic ergo fœtus sive secundum Septuaginta filiis, non eadem die, in qua vitulus et ovis Judaicæ festivitatis occidebatur. Quartadecima enim die Pascha celebrantes, in crastinum Jesum crucifixerunt. Sequitur :

Si immolaveritis hostiam pro gratiarum actione Domino, ut possit esse placabilis, eodem die comedetis eam, non remanebit quidquam in mane alterius diei : ego Dominus. Custodite mandata mea, et facite ea :

A ego Dominus. Ne polluatis nomen sanctum meum, ut sanctificet in medio filiorum Israel : ego Dominus, qui sanctifico vos, et eduxi de terra Ægypti, ut essem vobis in Deum : ego Dominus. (Ex Hesychio.) Sicut satisfactionem non habet, si quis inchoante Novo Testamento veteribus serviat, et evangelica prædicatione currente, secundum litteram vivat, injuria est enim ejus, qui utraque sanxit, si non temporibus ab eo distinctis obediamus : sic sine ulla venia est putare quempiam vel omnino cogitare, quia in futuro tempore operandum aliquid eorum quæ nunc nobis ad operandum præcepta sunt, conservatur : *Si immolaveritis*, inquit, *hostiam pro gratiarum actione Domino*, evangelicam ei conversationem promittentes. Hæc est enim gratiarum actionis hostia Domino, quia quæcunque ad laudem ejus et gloriam pertinent, peragit. Quod demonstrat Dominus apostolis, dicens : *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant bona vestra opera, et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est* (Matth. v). Immolatur Domino, ut possit esse placabilis; quod Septuaginta ediderunt, *acceptum vobis immolabilis*, id est, ad suscipiendum digne prædictam conversationem agamus, perficientes eam et non imminutam relinquentes, propter quod et subdidit : *Eodem die comedetis ea, non remanebit quidquam in mane alterius diei*. In tempore enim hoc, in quo hoc prædictum est sacrificium, permittitur comedere illud, id est, operari et complere debemus. Nihil autem de eis in mane relinquere, ut aliquid remaneat reliquiarum nostræ conversationis incorrectum neque inconsumptum aliquid de virtutibus et inoperatum in futuro sæculo custodiamus, quando jam non est licitum operari. Qui recte mane dicitur, id est, quia nox præsens vita, propterea quæ in ea nunc est nebula nominatur. *Ego Dominus : custodite mandata mea, et facite ea. Ego Dominus*, qui hic quidem legem constituo, ibi autem judico : qui intelligibilia talenta meis servis in præsentem sæculo ad operandum dedi, in futurum autem rationes cum eis pono et talentorum operationem exigo. *Ego Dominus : ne polluatis nomen meum sanctum*. Pollutio enim est creatoris et blasphemia, si in eodem nõs ordine vel actu, quo nunc sumus resuscitet. Quid enim commutat mundum hunc, si in ejusdem doloribus et laboribus erimus? *Ut sanctificet in medio filiorum Israel*. Non dixit sanctificor, sed *sanctificet* : futurum ostendens tempus, in quo in medio verorum filiorum Israel sanctificatur; Ægypti enim exitum non frustra memoratus est, illud demonstrans, quia quemadmodum, qui egressi sunt de Ægypto, non jam ea quæ Ægypti sunt agebant; sic et quando nos Deus eduxit de præsentem vita, non jam agere ea quæ in ea sunt possumus : est enim Ægyptus intelligibilis, præsens mundus, quia Ægyptus contenebratio interpretatur. Tenebris enim et secundum quod diximus nebala, sive caligine præsentia sunt repleta, in tantum ut Joannes de Domino diceret : *Lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt* (Joan. i). Prop-

ter quod nos Dominus Deus, videlicet ex intelligibili Agypto hac educit, ut sit noster Deus : non quia nunc non est, sed quia non omnes eum confitemur, neque cognoscimus : tunc autem constitemur, tunc omnes subjiciemus, tunc erit Deus omnia in omnibus.

CAPUT XXI.

In quo præceptum de observandis feriis, et oblationibus in illis offerendis.

(CAP. XXIII.) *Locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere filiis Israel, et dicez ad eos : Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis sanctas. Sex diebus facietis opus; dies septimus, quia sabbati requies est, vocabitur sanctus. Omne opus non facietis in eo : sabbatum Domini est, in cunctis habitationibus vestris.* Si subtiliter attendas hæc quæ dicta sunt in præsentibus legislatoris verbis, invenies eum non solum contemplationi legis, sed et in littera ipsa intentionem interponentem spiritus. Dicens enim : *Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis sanctas*, hæ sunt festivitates mææ, mox subdidit : *Sex diebus facietis opus.* Oportet quidem hoc tacere, dicere autem quæ sequuntur : *Dies septimus quia sabbati requies est, vocabitur sanctus.* Sed feriis connectens, *sex diebus facietis opus*, ostendit quia prima feria sive festivitas apud legem operari est, operari autem bona. Propterea enim ait : *Sex diebus facietis opus*, quia omnia bona valde, quæcunque Deus in sex diebus constituit.

Secunda autem festivitas præcedentibus his operibus, septimæ diei requies est, quam festivitatem nemo celebrare, qui non operatus est bona opera et digna Deo, poterit. Nam nec frustra : Deus quippe erat qui loquebatur, qui frustra non loquitur. Prius ait : *Sex diebus facietis opus*, et post hoc : *Dies septimus, qui sabbati requies, est vocabitur sanctus.* Sed ad ostensionem, ut si quis ad imitationem Dei bona agit, et consequitur, hoc enim est in sex diebus operari, hic intelligibili requiescit sabbato, de quo Paulus dicebat : *Timeamus, ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem ipsius videatur ex vobis aliquis deesse (Hebr. iv).* Qui enim ingressus est in requiem ejus, etiam ipse requievit ab operibus suis, sicut et a suis Deus.

Adjiciens autem nimis subsequenter, *in cunctis habitationibus vestris*, ut et per hoc significaret de sæculo futuro se loqui. Præsens enim mundus peregrinatio est, habitatio autem est quæ sequitur. Nemo enim nostrum de illis mansionibus seu habitationibus migrat, quas semel sortiti fuerimus. Sequitur :

Hæ sunt ergo feriæ Domini sanctæ, quas celebrare debetis temporibus suis. Mense primo quartadecima die mensis ad vespertinum Phase Domini est, et quinta-decima die mensis hujus solemnitas Azymorum Domini est. Septem diebus azyma comedetis, dies primus erit vobis celeberrimus, sanctusque. Omne opus servile non facietis in eo, sed offeretis sacrificium in igne Domino, septem diebus : dies autem septimus erit celeberrimus et sanctior, nullumque servile fiet in eo.

Age nunc, si licet, Judæos interrogemus cujus rei gratia non quartadecima die festivitatem agere jussit, in quo Pascha imaginarium fiebat, sed memoriam quidem facit ejus. Festivitatem tamen prima azymorum, quæ erat post illam, fieri desinuit, manifestum est autem ex his quia scire eum is qui legem accipit, quid intersit inter figuram et veritatem desiderat, et quia figuræ scire quidem, quoniam deducunt ad veritatem : dignum est festivitatem agere tunc, quando veritas quæ in figuris continetur, advenit. Memoriam siquidem facit quartadecimæ, quia figuram habebat. Festivitatem autem agere quintadecima præcepit, quia in ipsa verum est Pascha, de quo Paulus dicebat : *Pascha nostrum immolatus est Christus (I Cor. v).* Sed ipsos jam sermones discutiamus : *Hæ sunt feriæ Domini sanctæ, quas celebrare debetis temporibus suis.* Quare non dixit feriæ Domino, sed *feriæ Domini*; aut forsitan illud auditorem legis contestans, quia non simpliciter festivitates has, de quibus est sermo, celebrari Deo lex præcepit, sed quia ejus sunt propriæ. Quia quemadmodum festivitates imperatoris sunt, in quibus victorias et trophæa contra hostes erexit, Salvavit gentes, civitates acquisivit : sic et Christi, in quibus nostrum genus salvavit, et nostram captivitatem acquisivit, et hæreditatem ex gentibus sibi metipsum, *regale sacerdotium, gentem sanctam, populum acquisitionis* constituit (I Petr. ii). Dicens, *temporibus suis*, non dixit sic de festivitibus eorum : non illis, qui serviunt figuræ, sed fidelibus, et suscipientibus festivitatem, has competere festivitates ostendens : quarum una est, de qua hæc dicit : *Mense primo quartadecima die mensis ad vespertinum, Phase Domini est.* Primum mensem, tempus Dominicæ passionis recte dicimus, in quo conveniunt maxime et hæc ad Moysen verba a Deo dicta : *Mensis hic vobis principium mensium, primus erit vobis in mensibus anni (Exod. xii).*

Initium enim et ingressus novæ vitæ et nunc a nobis inchoatæ conversationis est, vespertina tempora, in quibus Dominus advenit, dici, Joannes docuit : *Dixit enim, Filioli, novissima hora est. Ad vespertinum Pascha dominicum factum est : qui passus non mox tempora finivit, sed reliquit novissimæ horæ et vespertinæ reliquias, in quibus oportet prædicationem currere, et in quo omnem terram penetret salutare verbum.* Sed et ad vespertinum sive medio vespertinorum Pascha proprium præveniens, crucem suam Christus celebravit; die enim imaginariæ festivitatis paschalis, quæ erat quartadecima, post cœnam supersensibile verum Pascha, quod ad ejus mysterium pertinebat discipulis tradidit. Ergo et nox erat jam quando panem Judas de cœna illa accipiens ad Domini traditionem exhibat. Sequenti autem die, quæ fuit quintadecima, Pascha crucis implebat; propter quod in quintadecima die mensis hujus festivitatem hanc agere legislator præcepit, et ipsam celebritatem, solemnitatem azymorum Domini prædicavit. Si enim celebrare ejus Pascha proprie

et vere volumus, azymi ab omni malitia esse debemus, et multo magis a Judaico errore et vetustate; unde et postquam Paulus dixit: *Pascha nostrum immolatus est Christus*, subdidit: *Ergo epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis* (I Cor. v). Et non ad tempus, sed omni nostra vita a fermento malitiæ mundi esse debemus, et propterea ait: *Septem diebus comedetis azyma*: per septenarium numerum de omni nobis vita præcipiens. *Et dies primus erit vobis celeberrimus, et sanctus; omne opus servile non facietis in eo*. Illud enim omnimodo servile esse opus, spiritus innuit, de quo ait Dominus: *Amen, amen dico vobis, qui facit peccatum, servus est peccati* (Joan. 1). Si enim verum celebramus Pascha, peccati servitium fugiamus, quia Christus, qui pro nobis passus est, a peccato nos et servitute ejus liberavit. Non quia prima die omne opus servile non fieri præcepit, aliis autem diebus ideo opera agi servilia præcepit; vide enim quid subdidit: *Sed offeretis sacrificium in igne Domino, sive ut Septuaginta: Offeretis holocaustomata Domino septem diebus: dies autem septimus erit celebrior et sanctior, nullumque opus servile facietis in eo*.

Holocaustomata ergo septem diebus offerri præcipiens, abstineri etiam ab omnibus operibus servilibus in eis præcepit. Quomodo enim quis holocaustum Deo offerat, diabolo dignus, aut servilia agens? Deinde non solum primam, sed et septimam propterea nominavit, ut in prima et septima, totam comprehenderet vitam humanam: illa enim initium, ista autem finem habet, in qua omnia comprehenduntur. Sequitur:

Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis Israel, et dices ad eos: Cum ingressi fueritis in terram quam ego dabo vobis, et messueritis segetes terræ vestræ, feretis manipulos spicarum primitias messis vestræ ad sacerdotem, qui levabit fasciculum coram Domino, ut acceptabilis sit pro vobis; altero die sabbato sanctificabit illum atque in eodem die quo manipulus consecratur cædetur agnus immaculatus anniculus in holocaustum Domino. Et libamenta offerentur cum eo, duæ decimæ similæ conspersæ oleo in incensum Domino, odoremque suavisimum: liba quoque vini quarta pars hin, panem et polentum et pultes, non comedetis ex segete usque ad diem quo offeratis ex ea Deo vestro, præceptum est sempiternum in generationibus cunctisque habitaculis vestris. Numerabitis ergo ab altero die sabbati in quo manipulum obtulistis primitiarum, septem hebdomadas plenas, usque ad alteram diem completionis hebdomadæ septimæ, id est, quinquaginta dies, et sic offeretis sacrificium novum Domino ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus decimis similæ fermentatæ quos coquetis in primitias Domini, offeretisque cum panibus septem agnos immaculatos anniculos, et vitulum de armento unum, et arietes duos. Et erunt in holocaustum cum libamentis suis in adorem suavisimum Domino. Facietis et lir-

*A cum pro peccato, duosque agnos anniculos hostias pacificorum. Cumque eleverit ea sacerdos cum panibus primitiarum coram Domino, cedent in usum ejus. Et vocabitis hunc diem celeberrimum atque sanctissimum: Omne opus servile non facietis in eo. Legitimum sempiternum erit in cunctis habitaculis et generationibus vestris. Quidam autem Judæorum inveniuntur Pentecostes festivitatem celebrare, a prima enim azymorum, non autem a die in qua manipulus primitiarum, in crastinum, secunda videlicet die, computantes, celebrari sibimet. Pentecosten prædicant. Propter quod eis Dominus improperans quod etiam secundum litteram non implerent legem, dicebat: *Et nemo ex vobis facit legem*. Ecclesia autem facit, sicut nunc ostenditur. *Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: Loquere filiis Israel, et dices ad eos: Cum ingressi fueritis terram, et cætera*.*

Terram a Deo datam evangelicam doctrinam et conversationem frequenter docuimus: ipsa enim terra dicitur propter fructus virtutum quæ ex ea oriuntur, ab ipso autem data est; neque enim mediatore ad hanc usus est, sed proprio eam annuntiavit ore. Quando ergo ingressi sunt et messuerunt segetes ejus, hi qui susceperunt salutare verbum: illi enim sunt et messores intelligibilis segetis, ad quos Dominus dicebat: *Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo Dominum messis ut mittat operarios in messem suam* (Luc. x). Quibus etiam verbi mysterium credidit, tunc enim messis sic matura erat, ut Dominus diceret: *Levate oculos vestros et videte regiones, quia albæ sunt ad metendum olim*.

Manipulum autem primitiarum, intelligibilis sacerdos Christus corpus proprium offerebat: quia enim capitulum sive summa messis verbi videlicet Salvatoris, et divinæ prædicationis, mortuorum erat resurrectio, verus manipulus et veræ primitiæ nostræ messis tunc intelligibilis sacerdos Christus corpus proprium a mortuis suscitavit. De quo Paulus dicebat: *Nunc autem Christus resurrexit a mortuis primitiæ dormientium* (I Cor. xvi). Sed quando hoc factum est? *Alterta die primæ offeret illud sacerdos*. Esse autem primam diem dominicæ passionis ea quæ ante hoc diximus ostenderunt, in qua Dominus suam hostiam non sine ratione dispensavit. Sed quia prima azymorum hæc et prima paschalis festivitatis dicebatur, altera autem dies passionis, resurrectio fuit. Primum enim manipulum primitiarum sacerdotem ostendit offerentem, post hoc autem ait: *Atque in eodem die quo manipulus consecratur, cædetur agnus immaculatus anniculus in holocaustum Domino*; volens nos in die qua celebramus Domini resurrectionem, et manipuli intelligibilem oblationem celebramus, non oblivisci Dominici sacrificii, ex quo nobis est oblatio manipuli: sed cædere agnum immaculatum anniculum in holocaustum Domino, intelligibilem agnum Domini traditionem immolantes mystice et offerentes. Ipsius autem ut

sacrificium cædentes memoriam fecit, neque enim aliter, sed per ejus mediationem et virtutem a sensibili ad intelligibilia transferuntur, ea quæ in illo sacrificio peragunt. Et quod hoc est sacrificium: *Duæ decimæ similæ conspersæ oleo*. Oportet enim scire perfectam humanitatem et perfectam divinitatem contemplari, id est, in unum convenire, in oleo, id est, per eam, quam circa nos habet, compassionem: sed enim sacrificium odor suavitatis Domino invenitur, sapientibus nobis de eo quod digna sunt.

In quibus autem sacrificium et per quos agitur, quomodo celebratur intelligibilis agni oblatio, quod sequitur, ostendit: neque enim in sanguine, nec per irrationabilia animalia, sacrificium a nobis Deus suscipit, secundum quod sequentia demonstrant. Ait enim: *Liba quoque vini quarta pars hin, panem et polentam*; quia dubium futurum erat forsitan a quibus mysterium sacrificii, quod per Christum est, quod superius diximus celebratur. Habes ecce intelligibilis Melchisedech oblationem, quæ in pane et vino perficitur, in qua quarta pars hin, in libris vini offertur; ut per quartam evangelicam traditionem, quæ in libris quatuor est, per libationem vero, Dominicum sermonem significaret, cum ait: *Hic est sanguis meus qui pro vobis effundetur* (*Marc. xiv; Matth. xxvi; I Cor. xi*), sine imminutione enim significare, legislatori visum est, Christi mysterium, propter quod et subdidit: *Et polentam et pultes non comedetis ex segete usque ad diem quo offeratis ex ea Deo vestro. Præceptum est sempiternum in generationibus, cunctisque habitaculis vestris*.

Oblatio enim præsentium donorum quam esse mysterium Unigeniti ostendimus, reconciliavit nos Deo, et cibum nobis novæ polentæ et pultum præstitit. Hæc autem legislator dicens, et resurrectionis describens secundum modum quem oportebat gratiam, de Pentecoste quam nos celebramus sermonem connectit dicens: *Numerabitis ergo ab altero die sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas, usque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, id est, quinquaginta dies, et sic offeretis sacrificium novum Domino*. Quia hujus Pentecostes neque tempus, neque numerus a populo Judæorum custoditur, sufficienter in superioribus ostensum est. A nobis autem cum contemplatione et ad litteram custoditur. Planius enim legislator intentionem suam demonstrare volens, ab altero die sabbati numerari præcepit, quinquaginta dies, Dominicum diem procul dubio volens intelligi. Hic enim est altera dies sabbati: in hac enim resurrectio facta est, qua hebdomades numerantur septem usque ad alteram diem expletionis hebdomadæ. Dominica rursus die Pentecostes celebramus festivitatem, in qua sancti Spiritus adventum meruimus, non frustra eo septem hebdomadarum adventum custodientes, sed ut nos cognosceremus, quia nihil vetus, nihil sæculare præcepit Deus agere, nihilque corruptioni veteri proximum qui eum cupiunt per-

cipere. Et novum sacrificium Domino tunc offerri jussit: adveniens enim spiritus, totam nostram vitam renovavit, quando confirmavit Christi traditionem, et stabilivit conversationem quam in illis perfecit. Ait enim: *De meo accipiet, et annuntiabit vobis* (*Joan. xvi*). Propter quod non in alia hebdomadis die advenit, sed in qua resurrectio facta est, et manipulus intelligibilis oblati est, ut et hoc probaret, quia nova conversatio, quæ nos renovavit, liberando a corruptione vetustatis, resurrectione Christi et sancti Spiritus adventu correctæ est. Manifestat autem oblatio ipsam speciem hostiæ quam præcepit fieri: *Et sic offeretis sacrificium novum Domino, ex omnibus habitationibus vestris; panes primitiarum duos ex duabus decimis similæ fermentatæ, quos coquetis in primitiis Domini, et offeretis cum panibus septem agnos immaculatos anniculos, et vitulum de armento unum, et arietes duos*. Novum sacrificium dicens, legis sacrificia, ut vetera, exclusit: evangelica autem pro illis introduxit. Deinde addens, *de habitationibus vestris*, Ecclesiam significavit, eique offerri quæ dicta sunt aptavit. Neque enim dixit, *ex omnibus habitaculis, sed ex omnibus habitaculis vestris*, ut absolute ostenderet aliquod habitaculum præcipuum, de quo ait David: *Beati qui habitant in domo tua* (*Psal. lxxxiii*); et rursus: *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Et panes quidem primitiarum duos, id est, legem et Evangelium: panes enim sunt cibum animarum fidelium continentis*.

Sunt autem et primitiarum, sive ut Septuaginta, *separati*: quoniam omni quidem sapientia sunt præcipui, ab ea autem, quæ exterior est separati videlicet et sejuncti. Sunt ergo *ex duabus decimis similæ fermentatæ*, ex doctrina, quæ perfectam Dei divinitatem et perfectam humanitatem tradit. Nec aliter coqui, nisi per talem doctrinam possunt, sed *primitiarum sunt Domino*. Primus enim Dominus cum legem perfecit, et Evangelium, et post hoc docuit: *Audistis quia dictum est antiquis, non occides; ego autem dico vobis, omnis qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio* (*Matth. v*); conjunxit enim hic legem Evangelio, propter quod ejus primitiæ dicuntur. Quod et Lucas confirmans, primitias veras nobis ostendens, scripsit: *Primum quidem sermonem feci de omnibus his, o Theophile, quæ capit Jesus facere et docere* (*Act. i*).

Offerre autem cum eis septem agnos immaculatos anniculos præcepit, dona significans quæ sunt spiritus de quibus Salomon in Proverbiis dicebat: *Sapientia edificavit sibi domum, erexit columnas septem* (*Prov. ix*). Planius autem Isaias tradidit: *Et requiescit super eum spiritus Domini* (*Isa. xi*). Nec tacuit quæ, vel cujus numeri essent dona, subintulit enim: *Spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et implebit eum spiritus timoris Domini*. Agnos autem hæc appellat dona, ad ostensionem, quia Spiritus

sanctus unum est cum Christo. De quo dictum est : *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Unde nemo potest dicere, *Christus Jesus, nisi in Spiritu sancto* (I Cor. xii). Ergo non extra rationem, cum septem agnis vitulum ex armento, præsens continet oblatio, sed evidenter significat illum ex armento Abraham, Isaac, et Jacob et David secundum carnem factum : huic arietes duos immaculatos conjungit, excellentia mandata et virtutes, quas sequi alias velut oves oportet. In his enim, ut pote intelligibilem inimicum ventilantibus munimen et indepernitatem habent. Quæ sunt autem hæc? *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes et da pauperibus, et veni, sequere me* (Matth. xix).

Maximum quippe mandatum est vendere quæ habet et dare pauperibus; maximum etiam sequi Christum, ut cum despectu quippiam possidendi, etiam omnia agere secundum voluntatem Domini studeamus : hoc est enim eum sequi. Hæc ergo mandata ut pote propter immaculatam vitam et perfectam constituta, arietes appellantur, quia arietes omni gregi excellentiores sunt. Horum sacrificia et libatio, scientiæ videlicet et correctio, odor suavitatis est Domino illi, de quo Paulus dicebat : *Deo autem gratias qui semper nos triumphat in Christo Jesu, et odorem scientiæ suæ manifestat per nos, quia Christi bonus odor sumus* (II Cor. ii). Verumtamen non usque ad hæc oblationem Pentecostes constituit : dicit autem et reliqua, quia maxime spiritui, cujus prædicta festivitas est, perfectio competit. Quid ergo ait? *facietis et hircum pro peccato*; pœnitentiæ introducens sermonem. *Duosque agnos anniculos, hostias pacificorum*; illa Pauli mandata significans : *Pacem sequemini cum omnibus et sanctimoniam, sine quibus nemo videbit Deum* (Hebr. xii) : quæ quia per Apostolicam linguam expressa erant, offerri ea præcepit cum panibus primitiarum quos esse Christi doctrinam diximus. In sequentibus autem rursus addit : *Cumque elevaverit ea sacerdos cum panibus primitiarum coram Domino*, secundum Septuaginta autem sic : *Et separabit ea sacerdos separatione cum panibus primitiarum ante Dominum, cum duobus agnis*, significans cui Domino; *cedentque in usus ejus*, id est, sacerdoti offerenti ea, videlicet Christo. Ipse enim noster sacerdos, ipse noster etiam Dominus est, ipsius sicut panes primitiarum, sic et ægri mandatorum prædictorum sunt. Ipse enim erat qui in Paulo loquebatur : ipse omnia quæ dicta sunt obtulit; pacem enim de qua Paulus mandat, primus Dominus discipulis annuntiavit, et sanctimoniam sicut Sanctus sanctorum super omnes custodivit.

Nam ipse erat de quo Gabriel Virgini dixit : *Propterea et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.* Verumtamen, si vis dei de quo sermo est comprehendere excellentiam, confirmationem eorum quæ de eo dicta sunt respice : *Et vocabitis hunc diem celeberrimum atque sanctissimum : omne opus servile non facietis in eo ; legitimum sempiternum*

erit in cunctis habitaculis et generationibus vestris.

Quid ergo in ea est, quod in his excellet? Ecce enim et alios dies sanctos appellat, sed et de hoc primum inquit : *Et appellabitis hunc diem celeberrimum*; et post hoc : *Atque sanctissimum*, ut in eo cognosceres, quid et cum aliis commune, et quid in se proprium haberet : in ipso enim gentium vocationem non prædicari solam, sed et operari cœpit, *quando Parthi, et Medi, et Elamitæ, et qui habitant Mesopotamiam, Judæam et Pamphiliam, omnesque reliquæ gentes quas Lucas dinumeravit, audire apostolos linguis suis magnalia Dei loquentes* (Act. ii), prædicantesque cœperunt. Nullum ergo opus servile in illo die faciamus, id est, quod ad servitutem pertinet : sed legitimum sempiternum in cunctis habitaculis et generationibus nostris servemus, nihil servile operandum in tempore, quo ad nos venit Spiritus : *Quia ubi spiritus Domini, ibi libertas*, sicut Paulus scribit (II Cor. iii). Sequitur :

Postquam autem messueritis segetem terræ vestræ, non secabitis eam usque ad solum, nec remanentes spicas colligētis, sed pauperibus et peregrinis dimittetis eas : Ego Dominus Deus vester. Quia pietate plena sunt quæ nunc lege præcipiuntur apertum est, propter quod ea custodiri et secundum litteram oportet, sed majus eorum lucrum contemplatio possidet. Tu autem hoc in eis nota, quia cum similia his superius præcepisset, non tamen eadem sancivit. Hoc autem verborum ipsa immutatio demonstrat. Ibi etenim ait : *Non complebitis messionem vestram.* Hic autem : *Non secabitis eam usque ad solum*, ut differentiam ipsam ex permutatione verborum intelligamus. Terram fidelium esse prædictam a lege Dei conversationem, frequenter ostendimus. Hujus messio post resurrectionem Salvatoris a mortuis et adventum sancti Spiritus floruit. Et non quidem omnem scientiam quam habituri sumus, quando ad ipsum Deum venerimus, tradit verbum prædicationis. Sunt autem quæ relinquit, ut pote quæ nunc nobis relevari non possunt, et propterea legem hanc in prædictis festivitatibus interposuit, et ait : *Postquam messueritis segetem terræ vestræ, non secabitis eam usque ad solum.* In eo quod dicit, *non secabitis eam usque ad solum*, ea significavit quæ nobis ad plenam scientiam et perfectam desunt, propter quod et subdidit : *Nec remanentes spicas colliges*, ut non contendamus, neque frustra conemur ea quæ nostram fugiunt scientiam.

Et propterea quæ de mensura cadere dicuntur, colligere nec possumus, sed relinquamus ea Christo : quem significans, legislator addidit : *Pauperibus et peregrinis dimittes eas.* Sive secundum Septuaginta, *pauperi et proselyto relinques ea.* Et quis est hic? Audi quod sequitur : *Ego Dominus Deus vester.* Pauper autem et hic dicitur, quia propter nos pauper factus est cum dives esset, ut illius paupertate nos divites essemus. Sed et advena, quia *et si in oratorio venit,*

sui tamen cum non receperunt (Joan. 1). Huic ergo A
 eas relinques, solus autem scit quæ nobis remanent,
 propter quod nec colligere possumus, quæ ut ipse
 colligat, separata sunt, teste Paulo, qui dicit : *O*
altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam
incomprehensibilia sunt judicia ejus, et ininvestigabi-
les viæ ejus. Sequitur :

Locutusque est Dominus ad Moysen dicens : Lo-
quere filiis Israel : Mense septimo prima die men-
sis erit vobis sabbatum memoriale, clangentibus tub-
is, et vocabitur sanctum. Omne opus servile non fa-
ciatis in eo, et offeretis holocaustum Domino. Septe-
 narium numerum evidentem gerere et indubitabilem
 consummationis figuram, sive uniuscujusque no-
 stram, sive generalem, multa quidem et alia ostendunt,
 illud autem maxime, quia Deus in die septima B
 cessavit ab operibus suis, dans nobis et ipsa re-
 quiem nostram conicere, de qua Paulus ait : *Qui*
enim ingressus est in illam requiem, requievit ipse
 ab omnibus operibus suis, quemadmodum et a suis
 Deus. Sed initium consummationis temporum Domini
 est adventus, propter quod illud novissimam
 horam Joannes Evangelista appellavit, ait enim :
Filioli, novissima hora est. Sed et Jacobus : *Ecce*
judex ante januam stat. Hoc tempus, primam se-
 ptimi mensis, sicut principium consummationis recte
 lex appellavit. Est autem nobis requies, quia nos
 operibus malis carere fecit, et a jugo gravi liberavit.
Venite enim, inquit, *omnes qui laboratis et onerati*
estis, et ego vos reficiam (Matth. xi). Et rursus : *Discite*
a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis re-
quiem animabus vestris.

Hoc et memoriale tubarum est : prædicat enim
 Salvatoris resurrectionem, quæ memoriale est com-
 munitis mortuorum resurrectionis, quæ in voce tubarum
 magnarum et terribilium efficietur in jussu Domini
 in voce archangeli, in tuba Dei, sicut Paulus
 docuit. Hoc tempus vocabitur sanctum Domino, quia
 vocationem quæ in sanctificatione est possidet, ex
 qua adoptio quæ ad eum pertinet vocatis efficitur.
Omne opus servile non facietis in eo, et offeretis holo-
caustum Domino.

Non est enim jam tempus opera servilia agere, quia
 sufficit præteritum tempus ad voluntatem gentium,
 in quo gesta sunt opera servilia, et debemus quem-
 admodum exhibuimus membra nostra arma iniquita-
 tis, ad iniquitatem, ita exhibere membra nostra arma
 justitiæ in sanctificationem : hoc est enim verum
 holocaustum. Sequitur etiam :

Locutus quoque est Dominus ad Moysen dicens :
Decimo die mensis hujus septimi, dies expiationum
erit celeberrimus, et vocabitur sanctus, affligetisque ani-
mas vestras in eo, et offeretis holocaustum Domino.
Omne opus non facietis in tempore diei hujus, quia
dies propitiationis est, ut propitiatur vobis Dominus
Deus vester. Omnis anima quæ afflicta non fuerit in
die hoc peribit de populis suis; et quæ operis quip-
piam fecerit, delebo eam de populo suo, nihil ergo
operis facietis in eo; legitimum sempiternum erit

vobis in cunctis generationibus et habitationibus ve-
stris, sabbatumque requietionis est, affligetis ani-
mas vestras. Die nono mensis, a vespere usque ad
vesperum, celebrabitis sabbata vestra. Ostenders
 propitiationem nobis, a peccatis videlicet liberatio-
 nem in humilitate et afflictione animæ acquiri,
 legislator desiderat. Hanc autem agere a vespera de-
 bemus, id est, ex ipsa pœnitentia sic incipientes,
 quia et Christus initium suæ prædicationis pœnitenti-
 am fecit; sed pœnitentiæ vitam bonam superædifi-
 care, perfectamque, et virtutum consummatum
 necesse habemus, et propterea subdidit : *Et offeretis*
holocaustum Domino : omne opus non facietis in tem-
pore diei hujus. In holocaustum quidem consum-
 matam vitam et perfecte inhærentem Deo, in non
 B faciendo autem omne opus terrenorum operum ab-
 stinentiam ostendit.

Ergo et nimis consequenter addidit : *Quia dies*
propitiationis est, ut propitiatur vobis Dominus Deus
vester, utraque hæc ostendens, quia et hoc est tem-
 pus ad propitiationem nobis a Deo donatum, in quo
 peccata nostra veniens Dominus diluit, et quia in
 quo hæc expectamus tempore, nihil debemus ter-
 renorum agere. Deinde legem protrahens, et Christo
 advocacionem præbens, qui dixit : *Discite a me quia*
mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem ani-
mabus vestris (Matth. xi), ait : *Omnis anima quæ af-*
fecta non fuerit in die hoc peribit de populis suis,
 neque enim sequitur Christum qui hæc sancivit,
 et in tantum semetipsum humiliavit, ut Paulus de
 eo diceret : *Humiliavit semetipsum factus obediens*
usque ad mortem, mortem autem crucis (Philip. ii),
 sed et qui operis quippiam fecerit, delebo eum de
 populo suo.

Nihil ergo operis facietis in eo, legitimum sempit-
ernum erit vobis in cunctis generationibus et habita-
tionibus vestris. Sic hoc dixit, tanquam si populo Ju-
 dæorum præceptum sit; sic autem se non habet,
 omnibus enim lex communis est, quia et ad omnes
 Dominus dicebat : *Operamini non cibum qui perit;*
 nihil volens nos operari terrenum. Bene ergo et sa-
 pienter custodiam vocationis perducere ad majorem
 contemplationem volens, addidit : *Sabbatum requie-*
tionis est, vel sicut Septuaginta : *Sabbata sabbatorum*
erunt vobis, ut per hoc intelligibile intelligamus sab-
 batum, quod Judæorum excedebat infirmitatem,
 quemadmodum et Sancta sanctorum, propter quod
 eis nec sabbata erant, sed et Canticorum cantica :
 non intelligunt enim eorum quæ ibi scripta sunt
 virtutem. Et omne quod secundum legem Anagogen
 recipit, hoc excedere Judæorum mensuras intelligen-
 mus. Jam autem vide quibus sermonibus usus est :
Et affligetis animas vestras, die nono mensis a vespero
usque ad vesperum celebrabitis sabbata vestra.

Recapitulat enim humilitatis verbum, quia fre-
 quenter illud Christus docuit, quasi coronam autem
 illam et basim virtutem, atque subsistentiam apo-
 stolis constituit. Inquisitus enim, *quis major est in*
regno cælorum, respondit, *quicumque humiliaverit se,*

et reliqua. Quod autem dixit : *A vespero usque ad A vesperum*, aperte volentis est semper superfluum et vanorum vacationem studeri, unde et Dominus nec causam dicere concedit : præcepit enim neque de tunica, neque de veste litigari, sed nec cogitari quid comedatur, aut quid bibatur, aut quid vestiatur; verum ipse docens et sabbatorum annuntians sabbatum, in quo omne opus cessat, et sola quæ Dei sunt ostenduntur, sola corriguntur quæ utilia sunt atque expediunt animæ. Sequitur :

Et locutus est Dominus ad Moysen dicens : Lo- quere filiis Israel : A quintodecimo die mensis hujus septimi, erunt feriæ tabernaculorum septem diebus Domino; dies primus vocabitur celeberrimus atque sanctissimus. Omne opus servile non facietis, et septem diebus offeretis holocausta Domino. Dies quo- B que octavus erit celeberrimus atque sanctissimus et offeretis holocaustum Domino : Est enim cætus atque collectæ : omne opus servile non facietis in eo. Hic superare sapientiam sæculi et transitorium ejus nosse, et temporale, non solum ait legislatorem significare, sed et oportere oculum habere ad sæculum futurum.

Hoc ergo et per numerum et per tabernacula, sine aliqua dubitatione, invenies figuratum. Quinta- decima siquidem die inchoari festivitatem præcepit. Ex septem autem et octo hic est numerus composi- tus, quorum unus quidem præsens sæculum, alter autem figurat futurum. Unde et festivitatem septem diebus consummari præcipiens, alios rursus dies ce- leberrimos atque sanctissimos commemoravit, et nec denumeravit eam cum septem; sed posuit se- quentem et semotam ab aliis, sicut futurum sæculum sequitur quidem præsens, aliud autem quam hoc est. Septem ergo diebus festivitatem tabernaculorum appellavit : quicumque enim, ut tabernaculo, præ- sente mundo utitur, hic festivitatem in eo habere et lætari propter futuri expectationem potest. Et qui- cunque scit, quia si terrena domus habitationis hujus dissolvatur, ædificatio non manu facta eum in cælis suscipit. Primam autem septem dierum celeberrimam atque sanctissimam appellavit : qui enim scit præ- sentibus tanquam tabernaculo uti, prima dies, id est, initium et principium a sanctificatione voca- tionis incipit. Propterea et nimis consequenter ait : *Omne opus servile non facietis*, quia nulli in sæculo D serviunt qui tanquam tabernaculum et transitoria ea quæ in eo sunt intendunt.

Sed et septem diebus holocausta offerri præcepit, ostendens oportere per omne tempus perfectam conversationem sequi; quando ergo sic præsentem vi- tam percurrimus, tunc celeberrimum atque sanctis- simum octavum diem, sæculum videlicet futurum habemus, vocante nos in præparata sanctis bona eo qui nos et in hac conversatione vocavit. Nam Septua- ginta sic ediderunt : *Dies octavus vocalis, sanctus erit.* Tunc ergo offerimus holocaustum Domino, quæ hic præparaverimus : *Est enim cætus atque collectæ, vel sicut Septuaginta, egressus est*, quia hinc exitus, illic

habitatio est, sicut Paulus ait : *Cupio dissolvi et esse cum Christo (Phil. 1)*. Omne opus servile non facie- mus, quia *sicut angeli Dei tempore illo erimus*. Sed et hoc nota quomodo eadem de primo et octavo di- cit, quia unum quodammodo utraq̃ue virtutes sunt : resurrectionis quippe dies, quæ est substan- tia futuri sæculi, initiumque ejus et basis.

Primus quidem sicut principium in Christo conver- sationis et exordium futurorum est, octavus autem, ut qui præsentem sæculo, quem septimus nu- merus figurare dicitur.

Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis celeberrimas atque sanctissimas, offeretisque in eis oblationes Do- mino, holocausta et libamenta, juxta ritum uniuscu- jusque diei, exceptisque sabbatis Domini donisque ves- tris, et quæ offeretis ex voto, vel quæ sponte tribuetis Domino. Vide illas Apostolicas voces : *Semper gau- dete, sine intermissione orate, in omnibus gratias agite.* Consona videntur esse hæc præsentibus Mosaicæ sanctionis verbis. Ecce enim festivitates quasdam præ- cipuas legislator exponens, quas et celeberrimas atque sanctas nominavit, permiscuit eis quotidiana libamina et sacrificia : *Hæ sunt enim, inquit, feriæ Domini quas vocabitis celeberrimas atque sanctissimas.* Et cum oporteret hanc aut illam dicere, non sic dixit, sed subdidit : *Offeretisque in eis oblationes Domino holocausta et libamenta juxta ritum uniuscujusque diei.* Et ipse nos gaudere et festivitatem agere e- sine intermissione orare vult : hoc est enim quoti- diana libatio, et sacrificium sive holocaustum, quæ tunc offerre possumus, quando corpora nostra ho- stiam vivam Deo exhibuerimus, et membra nostra quæ sunt super terram mortificaverimus, paratque fuerimus ire ad Deum, cum Paulo dicentes : *Ego enim jam delibor, et tempus resolutionis meæ instat.* Nam propter hoc addidit : *Exceptisque sabbatis Do- mini, donisque vestris, et quæ offertis ex voto, vel quæ sponte tribuetis Domino*, aperte illud tradens, quia super declinationem malorum (hoc enim est sabbat- um), et super alias justitias quas Deo secundum tempus promittimus : aliquando enim ei jejunium, aliquando possessionum oblationem, vel in periculis venientibus nobis vel voluntarie promittimus.

A quinto decimo ergo die mensis septimi quando congregaveritis omnes fructus terræ vestræ, celebra- bitis ferias Domini septem diebus. Die primo et die octavo erit sabbatum, id est, requies. Sumetisque vo- bis die primo fructus arboris pulcherrimæ, spatul- asque palmarum, et ramos ligni densarum frondium, et salices de torrente, et lætabimini coram Domino Deo vestro, celebrabitisque solemnitate ejus septem die- bus per annum. Legitimum sempiternum erit in ge- nerationibus vestris, mense septimo festa celebra- bitis, et habitabitis in umbraculis septem diebus. Omnis qui ex genere est Israel manebit in taberna- culis, ut discant posteri vestri quod in tabernaculis habitare fecerim filios Israel cum educerem eos de terra Ægypti, ego Dominus Deus vester. Locutusque est Moyses super solemnitatibus Domini, ad filios Israel.

A quintodecimo ergo die mensis septimi. Esse mensis septimum completionem sive plenitudinem temporum diximus : quintusdecimus autem ut pote ex septem et octo constans, evangelicam prædicationem quæ ex præsentī vita et futura consistit significat, hanc componens, illam præparans, quando congregaverimus omnes fructus terræ, ab operibus videlicet terrenis cessantes, festa celebremus septem dies, id est, totam nostram demus vitam in divina festivitate celebranda. Die autem primo requies, et octavo die requies. Non jam septimo cum numero septem dierum festivitatem agi proposuisset, sed octavo. Primum quidem, quia his qui secundum litteram legem tenent, festivitatem celebrare non licet : novo enim segregatus est populo, qui scit legem secundum spiritum accipere, et octavam honorare, quem diximus significare mortuorum resurrectionem. Secundo, quia unam virtutem habent et primus et octavus, qui enim octavus ipse et primus, quia ipse est principium futuri sæculi, deinde primus dies, qui est initium factæ prædicationis in fine sæculorum, requiem continet : requiescere enim nos facit, cum nos a peccatorum laboribus liberat, per donum baptismatis. Hic autem legislator cum festivitatem prædicasset, septem dierum, primum ejus diem requiem appellavit. Tacet autem sequentes dies, ut per hoc significet oportere virtutibus operam dare. Deinde ad octavam diem transferat requiem, ostendens quia fidelis et servientis legi Dei vera requies futuri sæculi est : quid ergo nos in tota vita operari, et unde inchoare operationem oportet.

Sumetisque vobis die primo, fructus arboris pulcherrimæ, spatulasque palmarum, et ramos ligni densarum frondium, et salices de torrente, et lætabimini coram Domino Deo vestro, celebrabitisque solemnitatem ejus septem diebus. Quod oporteat per omnem vitam virtutibus operam dare, quas in fructibus et ramis prædictorum lignorum significavit, ipse numerus septem dierum absque ulla dubietate confirmat. Quia vero ex ipsa inchoare debemus vocatione, ex qua prædicta est Christi intelligibilis requies, quæ prima est festivitatis dies, manifestum est, quem diem quidem superius appellavit requiei : nunc autem in eo, fructus arboris pulcherrimæ sumere præcepit, illos videlicet quos in primo psalmo David cantavit : *Et erit sicut lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo (Psal. i)*. Sumere autem et palmarum spatulas, id est, juvenescencia justitiæ genimina : *Justus enim sicut palma florebit*, ut David dixit (*Psal. xc1*) : sed quia de palma nihil est, quemadmodum nec de eis qui juste vivunt, quod respui possit : sume et ramos ligni densarum frondium. Omnes quidem virtutum fructus, maxime autem misericordiam : oportet enim eam esse continuam et permanentem, quod Ecclesiastes commendans : *Oleum, inquit, de capite tuo non deficiat (Eccle. ix)*. Et in Proverbiis : *Non dicas, vade et revertere et crastina dabo tibi, cum statim possis*

A dare. Sume et salices ; et secundum Septuaginta, at non ramos, id est, continentiae castique [ἄρον] conjugii ; salix enim continentiam signat, quia fructum non facit, sicut nec continentis qui sunt veri eunuchi, qui castraverunt se propter requiem cœlorum, fructum quemlibet sensibilem faciunt ; ad quos Deus per Isaiam prophetam dicit : *Non dicat eunuchus, quia lignum aridum ego sum, quia dabo eis in domo mea, et in muris locum, et nomen melius quam a filiis et filiabus, nomen sempiternum dabo eis (Isa. lvi)*.

Dicimus autem salicem gerere etiam orationis, necnon pœnitentiæ figuram : sic ergo et illud quod a David dictum est, intelligamus : *Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus dum recordamur tui, Sion. In salicibus in medio ejus suspendimur organa nostra (Psal. cxxxvi)*. Orationis enim et pœnitentiæ lacrymæ. De quibus ait Isaias : *Sicut salices super præterfluentes aquas (Isa. xlv)*. Sed hæc de torrente sumere, de præsentī videlicet vita, torrens enim propter transitum, sive decursum, simul autem et propter hiemem quam habet diversarum tentationum atque tribulationum recte nominatur : ita ut David de Christo diceret, qui et ipse de mundo et de ejus tribulationibus, ut pote similis nobis effectus gustavit : *De torrente in via bibet, propterea exaltavit caput (Psal. cix)* : exaltavit enim in cruce pendens, crucifigitur autem, quia ex nostro torrente bibere semel elegit.

C Qui ergo hæc agit, septem diebus, totum videlicet tempus, lætari potest : sed lætari ante Dominum, non impiorum et peccatorum gaudium : *Non est enim gaudere [pax] impiis dicit Dominus (Isa. xlviii)*, quippe qui in voluptatibus et corruptionibus festivitatem habent : sed in Domino lætari. Quid est autem coram Domino lætari ? id est, in eo credere et pro eo pati. *Celebrabitisque festivitatem ejus septem diebus per annum, legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. Mense septimo festa celebrabitis, et habitabitis in umbraculis septem diebus*, ut toto præsentī sæculo, quemadmodum tabernaculo utamur. Sic enim id Ezechias appellavit dicens : *Quievit generatio mea, ablata et convoluta est a me, quasi tabernaculum pastorum*. Non enim transitum vel decursum ejus ignoramus, divitias congregantes vel domos magnas ædificantes. Sed quemadmodum Paulus ait intendamus : *Quia tempus breve est, ut ementes sicut non ementes simus, et possidentes quasi non possidentes, et utentes mundo hoc ut non utentes, præterit enim figura hujus mundi*.

Omnis qui ex genere est Israel, manebit in tabernaculis, ut discant posteri vestri, quod in tabernaculis habitare fecerim filios Israel cum educerem eos de terra Egypti. Ego Dominus Deus vester. Vides quia figuræ hæc populo Judæorum, et imagines majorum mysteriorum data sunt ? Et propterea habitare in tabernaculis, et tabernaculorum festivitatem celebrare jussi sunt, ut non obliviscerentur liberationis Egyptiæ, sed hoc quidem secundum litteram. Spi-

ritalliter autem, ut reminiscamur, quia de intelligibili *Ægypto* liberati sumus, id est, ab intelligibilibus Pharaonis servitute, quæ est secundum corruptionem laterum præsentis sæculi, qua si quis plene carere vult, in tabernaculis habitet, Deum suum imitans dicentem: *Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidum: Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet* (*Matth. viii; Luc. ix*). Manebit autem omnis qui ex genere Israel est, sive secundum Septuaginta, *indigena*, id est, vere nobilis, verus Israelita, Abrahamæ hæres, qui patriam et genus et domos paternas reliquit, et in tabernaculis cum Isaac Jacob cohereditarius promissionis habitat.

A Quia autem non septem tantum diebus habitare in tabernaculis verum Israelitam legislatorem vult, sed per hunc numerum omnem vitam significat, filii Jonadab, filii Rechab, et ea quæ de eis scripta sunt per Jeremiæ prophetiam docent. Habet enim sic: *Et obedivimus voci Jonadab filii Rechab patris nostri in omnibus, quæ præcepit nobis, ita et non biberimus vinum cunctis diebus nostris, nos et mulieres nostræ, filii et filiar nostræ, et non edificavimus domos ad habitandum et vineam et agrum et sementem non habuimus, sed habitavimus in tabernaculis et obedientes fecimus juxta omnia quæ præcepit nobis Jonadab pater noster* (*Jerem. xxxv*).

LIBER SEPTIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De oleo offerendo ad concinnandas lucernas in tabernaculo Domini.

(CAP. XXIV.) *Locutus est Dominus ad Moysen dicens: Præcipe filiis Israel, ut offerant tibi oleum de olivis purissimum ac lucidum ad concinnandas lucernas jugiter extra velum testimonii in tabernaculum fœderis, ponetque eas Aaron vespere usque in mane coram Domino, cultu rituque perpetuo, in generationibus vestris: Super candelabro mundissimo ponentur semper in conspectu Domini.* Candelabrum dicimus esse Evangelicam conversationem in qua Christus lucernæ modo splendere virtutes fecit. *Nemo enim, inquit, accendens lucernam ponet eam sub modium, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt* (*Matth. v*). His lucernis oleum additur eleemosyna, quia et jejunium et virginitas et oratio et justitia et omnis actio bona, per misericordiam dilectionis pauperum irrigantur, et custodiuntur inextinguibiles: quod manifestant lampades quinque fatuarum virginum, quæ quia dilectionis pauperum minus habuerunt oleum, a sponso exclusæ sunt (*Matth. xxv*). Sed oportet oleum esse olivarum purissimum, ut non ex injustitia neque ex rapacitate dilectioni pauperum serviamus, neque ad ostentationem; de olivis autem est, si ex bonis laboribus et ex justitiæ pecuniis vel possessione perficiatur, hæ enim olivæ umbrosæ et fructuosæ recte appellantur: lucidissimum autem, ut non pro gloria humana eleemosynam faciamus. Oportet ergo lucernam hanc semper accendi extra velum videlicet corporis Christi, hoc enim esse intelligibile velum per multa præcedentia demonstratum est: *In tabernaculo autem fœderis sive ut Septuaginta, testimonii, id est, in cælo, in quo habitare Deum manifestum est, Utrumque ergo a legislatore dictum est: si enim quæcunque facimus pauperibus, hæc tanquam sibi facta is, qui propter nos factus est pauper, imputat, recte ante corpus Dominicum lucernæ eleemosynæ incenduntur; sed tamen et in cælo, ibi enim suos thesauros, misericordes præmittunt. Propter quod succendat eam Aaron, sive secundum Septua-*

B ginta, et filii ejus: Christus enim qui est verus sacerdos, pauperum compassionem cepit, imitantur autem eum, quicumque ejus lucrari adoptionem volunt. *Ponetque eas Aaron, vel sicut Septuaginta, incendunt eas Aaron et filii ejus a vespere usque mane*, id est, sine cessatione, quia et Salomon dicebat: *Oleum de capite tuo non deficiat* (*Eccle. ix*), ut oporteret eleemosynæ lucernam incendere continue ostendens. Et hoc ipsum coram Domino, sicut ipse Dominus dixit: *Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, ut eleemosyna tua sit in abscondito, et pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi* (*Matth. vi*).

Hanc legem habeamus cultu, rituque perpetuo, in generationibus nostris. Super candelabro mundissimo, id est, Evangelicam conversationem, secundum quod jam diximus. Ab omni enim hæc ironia et hypocrisi munda est, ut pote lucernas eleemosynæ ante Dominum, et non ante homines incendens. *Usque mane autem incendamus, in præsentem videlicet sæculo, quando enim mane illuxerit futuri sæculi, jam non est tempus orationis, et eleemosynæ, quod aperte significans Salomon ait: Ne dicas amico tuo, vade et revertere, et crastino dabo tibi, cum statim possis dare, nescis enim quid superventura pariat dies* (*Prov. xxvii*): id est, festina, et non differas, ne forte deducaris ad loca in quibus operari tempus non habes, sed rationes illic necesse sit reddi, de his quæ hic operati fuerimus. Præterea nobis solvere tempus est legislatoris intellectum: candelabrum mundum quidem, quia peccatum non habuit, nec dolus inventus est in ore ejus, candelabrum autem, quia ipse est lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (*Joan. i*). Super hoc incenditur lucerna Spiritus sanctus: igneus enim est substantia et operatione, unde in specie ignearum linguarum super discipulos descendit. Huic purissimum oleum offerre, id est, vitam mundam, debemus, scientes quod non omnium est incendere illum, sed solius intelligibilis Aaron et filiorum ejus: Christus enim ipse plenus erat Spiritu dicens: *Spiritus Domini super me, propter quod unxi*

ne (Isa. lx), super quem in specie columbæ de caelo descendebat; sed et : *Ignem veni mittere super terram, et volo ut accendatur* (Luc. xii). Cum hujus lucernæ ignem significaret, dicebat, nam et ipse filiis suis tradidit, quando insufflans apostolis dicebat : *Accipite : Spiritum sanctum*, et cætera (Joan. xx). Sed lucerna ista aliter non incenditur nisi per vitam mundam et per conversationem lucidissimam sive claram, qui autem talis non est, spiritus in eo extinguetur : neque enim sine causa Paulus contestabatur : *Spiritum nolite extinguere* (I Thess. v), in nobis esse incendere ejus operationem, et extinguere, aut studentes ea quibus incendatur, aut negligentes evidenter ostendens.

CAPUT II.

De simila exhibenda, ad faciendos panes propositionis.

(1810.) *Accipies quoque simlam et coques ex ea duodecim panes, qui singuli habebunt duas decimas, quorum senos altrinsecus super mensam purissimam coram Domino statuas, et pones super eos thus lucidissimam, ut sit panis in monumentum oblationis Domini. Per singula sabbata mutabuntur coram Domino, suscepti a filiis Israel sædere sempiterno, Eruntque Aaron et filiorum ejus, ut comedant eos in loco sancto, quia Sancta sanctorum est, de sacrificio Domini jure perpetuo.* Memento mysticæ mensæ, de qua nulli sumere præceptum est, excepto intelligibili Aaron, id est, Christo : ipse enim eam primus initiavit, sed et filiis ejus, qui ab eo facti sunt christi et induti sunt eo, quam tamen comedere in loco sancto jussi sunt. Est vero et Sanctum sanctorum, ut sanctificationem habeant præcipuam, et indispiabilem. Illi panes fient ex duabus decimis : Dei enim et hominis sunt ejusdem, in utroque perfecti. Ponuntur seni altrinsecus, mystica mensa ponitur quidem hic, ponetur etiam in futuro sæculo. Sex autem panes, positio una, quia perfectus quidem numerus, sicut et mysterium ipsam perfectum et perfectos facit eos qui hoc fruuntur, in sex autem diebus hæc visibilis facta est creatura, sextaque die homo productus est, propter quem Christus mysticam præparavit mensam. Verum tamen et omnes simul recte duodecim panes sunt, quia primi Dominicam coenaverunt apostoli, qui erant duodecim numero. (Ex Adamantio.) Possumus vero et aliter dicere : Omnis sermo Dei panis est, sed est differentia in panibus; est enim aliquis sermo qui ad communem proferri possit auditum, et edocere plebem de operibus misericordiæ ac totius beneficentiæ, et iste est panis qui communis videbitur. Est vero alius qui secreta contineat, et de fide Dei vel rerum scientia disserat; iste panis mundus est, et ex simila confectus; iste in conspectu Domini semper ponendus est, et super mensam mundam proponendus; iste solis sacerdotibus sequestratus est, et filiis Aaron ætérno munere condonatus. Verum ne putes hæc nos propriis sensibus excogitata narrare, et non divinis observasse voluminibus, proferam tibi de Scripturis quomodo apud diversos

A viros panis diversitas pro merito uniuscujusque servata est. Refertur in Genesi (Capp. xviii, xix) quod Abraham patriarcha angelos suscepit hospitio, simititer autem et Lot; sed Abraham, qui meritis præcallebat, panes ex simila apposuisse describitur, quos et eucrisias [*ευκρισιας*], id est, occulta sacre conditos, nominavit : Lot vero, eo quod non habuit simlam, ex farina panes hospitibus apposuit, non quod ita pauper esset ut non habuerit simlam, qui in divitiis non inferior patruo scribitur, sed utriusque meritorum differentia per hæc designatur indicia, quod is quidem cui erant a Domino mysteria revelanda, et ad quem dicebatur : *Num celabo a puero meo Abraham quod facturum sum?* qui imbuendus erat et edocendus de occultis et secretis

B Dei, ille panes ex simila scribitur habuisse; ille vero ad quem nihil sacramenti deferebatur, sed ratio præsentis salutis et vitæ, panes communes ex sola farina scribitur habuisse confectos. Et tu ergo, si habes scientiam secretorum, si de fide Dei, de mysterio Christi, de sancti Spiritus unitate potes scienter canteque disserere, panes ex simila offeres Domino; si vero communibus uteris ad populum monitis, et moralem scis tantummodo locum tractare qui ad omnes pertinet, communem te obtulisse noveris panem. Sed videamus jam quæ sit confectio in istis panibus propositionis qui ante Dominum poni semper jubentur. *De duabus*, inquit, *decimis sit panis unus*; duas quidem decimas dixit, sed cujus mensuræ sint istæ decimæ non comprehendit, cum utique consequens fuisset, si de quantitate simila volebat agnoscere, ipsam cujus duas decimas sumi jubebat, nominare mensuram. Quæ ergo ista res est, cujus mensura et modus nec comprehendendi potuit, nec nominari? Decimus numerus ubique perfectus invenitur, totius enim numeri ex ipso ratio et origo consurgit. Competenter igitur auctor et origo omnium Deus sub hoc numero videtur ostendi. Jam si in Ecclesia de solo Patre loquar, et ipsius solius laudes proferam, unius decimæ panem feci; aut si de Christo solo fecero sermonem, et ipsius enumeravero passionem, et resurrectionem prædicavero, unius decimæ obtuli panem. Si vero dixero quia Pater semper cum Filio ejus, et ipse facit opera sua, vel etiam si dixero quia Pater in Filio est, et Filius in Patre, et qui videt Filium, videt et Patrem, et quia Pater et Filius unum sunt, ex duabus decimis simila mundæ obtuli unum panem, *panem verum qui vitam dat huic mundo* (Joan. vi). Hæretici non faciunt de duabus decimis unum panem, negant enim creatorem Deum Patrem Christi esse, neque Vetus et Novum Testamentum unum faciunt panem, et unum Patrem in utroque Instrumento profitentur; nos autem in Lege et Evangelis unum atque eundem inesse sanctum Spiritum dicimus, et isto quoque modo ex duabus decimis unum panem propositionis offerimus. Qui ergo separant Christum a creatore Deo Patre suo, hæretici et Judæi, qui solum Patrem recipiant, et Verbum sa-

pientiam ejus Christum non recipiunt, non faciunt ex duabus decimis unum panem. Nos autem mensuræ quidem ipsius, id est, substantiæ nomen vel rationem comprehendere aut invenire non possumus: confitentem tamen Patrem et Filium, unum facimus panem ex duabus decimis, non ut panis unus ex una decima fiat, et alius ex alia, ut sint ipsæ duæ decimæ separatæ, sed ut sint duæ istæ decimæ una massa et unus panis. Quomodo duæ decimæ una massa sit? quia non separo Filium a Patre, nec Patrem a Filio: *Qui enim videt me*, inquit, *videt et Patrem* (Joan. xiv). Fiunt ergo panes singuli ex duabus decimis, et proponuntur duabus positionibus, id est, duobus ordinibus. Si enim una positio fieret, confusus et permistus esset sermo de Patre ac Filio, nunc autem unus quidem est panis, una enim est voluntas, et una substantia, sed duæ sunt positiones, id est, duæ personarum proprietates: illum enim Patrem qui non sit Filius, et hunc dicimus Filium qui non sit Pater, et hoc modo duas decimas in uno pane servamus, et duas positiones ante Dominum profitemur. Sed revera magui, ut ita dicam, ejusdam pictoris, et valde artificis est, diligenter istas servare mensuras, et ita temperare de Patre et Filio sermonem, conjungere ubi oportet, et rursus ubi competit separare, ut neque duæ mensuræ aliquando desint, neque unquam non unus panis appareat. Duodecim ergo panes ex ista simila fieri mandantur, secundum numerum tribuum quæ tunc erant carnalis Israel, in quo mihi videtur forma totius naturæ rationabilis contineri: duodecim namque putantur esse generales ordines rationabilis creaturæ, quorum figura erat in illis duodecim tribubus, in quibus erat unus quidam ordo regalis, qui Judas nominatur; alius erat ordo sacerdotalis, et Levi appellatur; erat et alius ordo Judæ vicinus, qui Benjamin dicitur, in quo ordine templum Dei et altare collocatum est; alius ordo Issachar, et Zabulon, et Ephraim, alique quos nominatim designat Scriptura divina, quorum rationem non est hujus temporis explicare. Est tantum uniuscujusque tribus vel ordinis panis ante Dominum, et licet sit aliqua tribus quæ non ex libera, sed ex concubina Israel descendat, et ex parte libera, ex parte servilis sit, tamen pro omnibus ex duabus decimis panis proponitur ante Dominum, et in universis duæ decimæ similaginis constant. Proponi autem jubentur ante Dominum super mensam mundam. Quis est nostrum qui ita habeat mensam mundam, ut panes super eam Domino offerantur? In istius corde, in istius mente Domino panes offeruntur. Ad hujus potentis mensam si sedes cœnaturus intelligibiliter, intellige quæ apponuntur tibi (Prov. xxiii), hoc est spiritaliter advertite quæ dicuntur ab eo, ut et tu facere possis quod additur. Ait enim: Sciens quia talia te oportet præparare. Super hos, *thus lucidissimum* ponitur, sive, ut Septuaginta, *etiam sal*, sed *thus* prius; gratiarum enim actionem, id est, oblationem, quæ principatum tenet in Dominica cœna significat *thus*, non solum

quia immolatur Deo, sed quia et multas, sicut dicunt medici, sanat oculorum ægrotudines. Sal autem apostolorum doctrinam significat, ad quos dicitur: *Vos estis sal terræ* (Matth. v). Recte autem in multis locis mysticæ mensæ ipsi apostoli et doctrina eorum ponuntur, quia quemadmodum ipsis Dominus, sic ipsi nobis divinæ cœnæ communionem tradiderunt. Duodecim ergo panes in mensa tabernaculi, duodecim sunt apostoli, et omnes doctrinæ illorum sequaces in Ecclesia, qui quoniam usque ad consummationem sæculi populum Dei alimoniis verbi reficere non desinunt, panes duodecim propositionis nunquam de mensa Domini recedunt. Et bene iidem panes, non de qualibet farina, sed de simila fieri jubentur, quia nimirum quicumque aliis verbum vitæ ministrant, primo ipsos necesse est virtutum frugibus operam dare, quatenus ea quæ prædicando admovent, etiam faciendo commendent. Bene etiam iidem panes seni altrinsecus super mensam statui præcipiuntur, propter concordiam scilicet charitatis et societatis; nam et Dominus binos ad prædicandum discipulos misisse perhibetur, figuratiter insinuans quia sancti doctores nunquam ab invicem vel in assertione veritatis, vel in affectu dilectionis discrepant. Et *thus lucidissimum* super panes ponitur, in monumentum oblationis Domini, quando piæ sanctorum actioni ac doctrinæ oratio pure superadditur, quo per hæc utraque rite sociata, semper memoria sacræ oblationis in conspectu summi arbitri appareat. Bene autem per singula sabbata panes coram Domino mutari mandantur: panes namque per sex dies operando in mensa Domini fuerant positi; sabbato novis mutantur, cum doctores quique sanctæ Ecclesiæ, completo tempore sui sancti laboris, æterna in cœlis quiete remunerantur, et alios post se in idem opus laborandi in verbo sub ejusdem spe retributionis relinquunt. Coquebantur autem panes ante sabbatum, ut Josephus scribit, duo et duo divisim ante sabbatum, et sabbato mane obliti super sacram mensam ponebantur seni, ad alterutros conversi, duabus pateris aureis superpositis thure plenis, quæ permanebant ad aliud sabbatum, et tunc pro illis alii deportabantur; illi vero sacerdotibus exhibebantur, et thure incenso in igne sacro in quo omnia holocausta fiebant, aliud *thus* super alios panes adjiciebatur. Imponebantur ergo panes sabbato in mensa Domini, ea utique intentione ponentium, ut transacto sabbato ibidem per septem operandi dies inanerent, his quoque transmissis, altero superveniente sabbato, in refectionem summi sacerdotis et filiorum ejus consummarentur: quia nimirum in primordio nobis Deo devotæ conversationis accipienda requies, et vita æterna promittitur, ea tamen conditione, ut per labores et opera bonæ vitæ temporalis ad eam pertingere debeamus. (Ex Hesychio.) Solumque Aaron et filios ejus hujus cibi esse participes præcepit, comedere non ubique, sed in loco sancto; sit autem nobis locus sanctus, prius quidem aula Dei, deinde nostra corpora, quando sunt a pollutionibus munda,

ita ut et nobis conveniant hæc Pauli verba, *templum enim Dei sanctum est, quod estis vos*. Insuper elevans ejus gloriam et mysterii dignitatem efflorens in sublime, addidit : *Sanctum sanctorum est, de sacrificio Domini jure perpetuo*. Ergo sancta est quidem oratio, sancta divinæ Scripturæ lectio et interpretationis ejus auditio; sancta sunt, ut breviter dicam, omnia quæ in Ecclesiis Dei secundum legem ejus dicuntur et aguntur. *Sancta autem sanctorum de sacrificio Domini*, de omnibus videlicet quæ offeruntur et aguntur ad ejus gloriam, mensa est quam de sacrificio suo Christus proponit.

CAPUT III.

De blasphemo quomodo ex Domini præcepto morti adjudicatus sit.

(1910.) *Ecce autem agressus filius mulieris Israelitidis, quem pepererat de viro Ægyptio inter filios Israel, jurgatus est in castris cum viro Israelita. Cumque blasphemasset nomen Domini, et maledixisset ei, adductus est ad Moysen. (Vocabatur autem mater ejus Salamith, filia Dabri de tribu Dan.) Miseruntque eum in carcerem, donec nosset quid juberet Dominus. Qui locutus est ad Moysen dicens : Educ blasphemum extra castra, et ponant omnes qui audierunt manus suas super caput ejus, et lapidet eum omnis populus. (Ex Adamantio.)* Duos ergo Scriptura proposuit litigantes, unum ex integro Israelitam, qui litigavit quidem, sed non peccavit; istum vero cujus peccatum designat, maxima ex parte istum esse Ægyptio genere indicat adversum quem litigat Israelita: et forte competenter et rationabiliter litigat. Nam et in Exodo Israelita superat, et Ægyptius cadit. Igitur et ego hodie si veritatem defendam, si pagnem pro ecclesiastica fide adversum eum qui ex parte quidem credit Christo, et recipit Scripturas, sed non integre sensum earum, nec fideliter recipit, litigo adversum eumdem qui ex matre quidem Israelita est, ex patre vero Ægyptius. Si qui ergo et fidei credulitate et professione nominis Christianus est et catholicus, iste ex utraque parte Israelita est: qui vero professione quidem Christianus est, intellectu autem fidei hæreticus et perversus est, iste matrem quidem Israelitidem, patrem vero Ægyptium habet. Quomodo ergo hoc accidit? Cum

A mundi, negat esse patrem Christi. Nos vero qui ex utroque genere Israelitæ sumus, et litteram et spiritum in Scripturis sanctis defendimus, et litigamus adversum eos qui ex media parte Israelitæ videntur, et dicimus quia neque secundum litteram maledici oportet, neque secundum spiritalem intelligentiam blasphemari, maledicus enim non solum in Deum, sed etiam in proximum, apostoli Pauli sententia a regno Dei excluditur. Vide enim quomodo dicit Apostolus: *Nolite errare, neque fornicarii, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque maledici, regnum Dei possidebunt (I Cor. vi)*. Videte inter quæ crimina, inter adulteros, inter masculorum concubitores, inter avaros, quos alibi dicit, *idolis servientes*, etiam maledicos posuit, et a regno Dei cum illis pariter exclusit. Videant ergo si qui es suum quotidiana pene consuetudine hoc vitio insueverunt, quid eis periculi imminet; putantes aut leve et facile hoc esse peccatum, non facile cavent: sed considerent Apostolum, quomodo maledicum a regno Dei excludit, et Deus per Moysen, quomodo maledicum puniri jubet. Unde et ego valde admiratus sum quod in hoc loco quem habemus in manibus Scriptura non aperte designavit quia iste qui ex Ægyptio genus ducit maledixerit Deum, sed tantum posuit quia nominans maledixerit Deum, et reliquit in medio, vel de Deo, vel de homine suspicandum. Unde mihi videtur idcirco noluisse aperte de Deo pronuntiare, ne de hominibus videretur dedisse licentiam, et ideo vel de Deo, vel de homine siluisse, ut de utroque caveretur. Verum quoniam sententiam Apostoli proposuimus qua dicit maledicos a regno Dei excludendos, aliquid exposcit iste sermo solatii, ne omnimodis desperationem videamur indicare his qui quotidiana pene maledicendi consuetudine rapiuntur, et ori suo adhibere custodiam vel ostium negligunt. Promissionis futuræ non unus est modus, neque simplex species, sed sicut docuit ipse Dominus in Evangelio cum beatos dicit pauperes spiritu, et ipsorum affirmat esse regnum cœlorum, et iterum beatos dicit mites, nec tamen eis cœlorum regna, sed terræ hæreditatem promittit; dicit beatos et pacificos, sed ne ipsis quidem regnum cœlorum dedit, filios tamen eos Dei esse pronuntiat, et cum diversis diversa repromittat, omnes beatos dicit qui ad promissa perveniunt, non tamen omnibus cœlorum regna concessit. Potest ergo fieri ut aliquis in cæteris forte operibus et actibus emendatus sit et perfectus, subripiatur ei tamen in oris vitio lapsuque sermonis; huic, etiamsi secundum Apostoli sententiam negantur regna cœlorum non tamen alterius beatitudinis absconditur locus: verumtamen eo magis si qui in cæteris perfectus est, laborare etiam in hoc debet, ne ei subripiens pravæ consuetudinis vitium, cœlorum regna, quod est omnium beatitudinum culmen, eripiat, quamvis Dominus dixerit: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt (Joan. xiv)*. Possumus adhuc addere etiam illud quod natura peccati similis

est materię quę igni consumitur, quam ædificari Paulus apostolus a peccatoribus dicit, qui supra fundamentum Christi ædificant ligna, fenum, stipulam (I Cor. iii). In quo manifeste ostendit esse quædam peccata, ita levia, ut stipulę comparantur, cui utique ignis illatus diu non potest immorari; alia vero feno esse similia, quę et ipsa non difficulter ignis assumat, verum aliquanta tardius tanquam in stipulis immoretur; alia vero esse quę lignis conferantur, in quibus pro qualitate criminum diutinum et grande pabulum ignis inveniatur. Ita ergo unumquodque peccatum pro qualitate vel quantitate sui peccatum justa persolvit. Verumtamen, quid opus est fidelibus et his qui cognoverant Deum de peccatorum qualitatibus cogitare? Quid opus est ligna, quid fenum, quid vel ipsam stipulam fundamento Christi superponere? Cur non aurum magis vel argentum, vel pretiosos lapides, pretioso superponimus fundamento, ubi cum ignis accesserit, nihil inveniat quod absumat? Nam si accesserit ad stipulam, ex stipula favillas reddet et cineres; si vero accesserit ad aurum, aurum purius reddet. Hęc nobis diuta sint pro his qui negligunt oris maledici consuetudinem rescare, qui etiamsi non ex corde maledicant, etiamsi non voto et animo iniquo proferant maledicta, tamen immanditiam labiorum secundum Isaię (Isai. vi) verbum et inquinamenta oris incurrunt. Isto tamen, qui licet matre Israelitide, Ægyptio tamen progenitus est patre, exiit, et nominans nomen maledixit, de quo ego puto quod nisi exiisset, non litigasset adversum veram Israelitam, nec nominans maledixisset. Exiit enim a veritate, exiit a timore Dei, a fide, a charitate, sicut superior diximus. Quomodo si per hęc quis exeat de castris Ecclesię, etiamsi per episcopi vocem minime abiciatur, sicut e contrario interdum fit ut aliquis non recto iudicio eorum qui pręsunt Ecclesię depellatur et foras mittatur, sed si ipse non ante exiit, hoc est, si non ita egit ut mereretur exire, nihil læditur in eo, quod non recto iudicio ab hominibus videtur expulsus, et ita fit ut interdum ille qui foras mittitur, intus sit, et ille foris sit qui intus retineri videtur.

(Ex Hesychio.) Non oportet ergo Israelitę mulierem, et sapientiam spiritualis Scripturę, exteriori sapientię coire, ita ut et subjiciatur, et eum qui ex cis nascitur, videlicet eum qui ex utraque docetur, non solum filium Israelitidis, sed et filium Ægypti esse, cum sapiat videlicet quę Ægyptii sunt, et exteriori sapientię se conjungat, et ea quę illinc sunt dogmata obtinere velit. Si autem aliquando hoc fiet, et quispiam talis fuerit inter filios intelligibilis fidelis Israel et in castris, quod est Ecclesia (quam Jacob in figura per somnium videns dicebat: *Castra Dei sunt hæc* [Gen. xxxii]); et qui est ex Israelitide et Israelita rixentur, qui magnus est et mundus, et qui se sapientię Dei totum dedit et qui dicit sicut Paulus: *Sapientiam loquimur inter perfectos, sapientiam autem non hujus mundi, nec princi-*

pum sæculi hujus qui destruentur (I Cor. ii); rixentur autem de verbis aut dogmatibus contententes, et blasphemaverit filius mulieris Israelitidis nomen (fit enim hoc quando is qui sapientia exteriori læsus est, mentionem facit Christi; vide enim quia nimis subtilitatem sequens legislator ait: *Cumque blasphemasset nomen*; quod autem tacet, necdum enim quando hoc sanciebatur erat notum; quia necdum natus erat is qui ex Virgine et Spiritu sancto incarnatus est, de quo dixit Gabriel: *Et vocabis nomen ejus Jesum, ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum* [Luc. i]; Paulus autem quantum sit hoc nomen ostendens ait: *Et dedit ei Deus nomen super omne nomen, ut in nomine Jesu Christi omne genu flectatur cęlestium, terrestrium, et infernorum* [Philip. ii]); quando ergo is qui in sapientia confidit et intendit exteriori, quę dicit parvum magnum et maximum et gradus, quod impossibile est, exquirat in Divinitate, blasphemaverit nomen Christi (blasphematur autem Filium qui eum patri dicit minorem), extra castra necessario expellitur, et ab Ecclesia educitur. *Qui autem audierunt ponent manus suas super caput ejus, ostendentes per caput quia caput viri Christus, caput Christi Deus est*, quia qui Filium blasphemavit, et Patrem in illo blasphemavit. *Et lapidabit eum populus universus, qui occidunt, et disperdunt eum qui blasphemavit*: sed et hæc verba hujus sanctionis opportune nota, quomodo adduxerunt eum ad Moysen. Ipse autem non ex auctoritate agit, nec profert contra eum sententiam, sed misit eum in carcerem ut iudicaretur per præceptum Domini; nam Mosaica lex odio quidem habet etiam ipsa filium blasphemantis, quod manifestum est ex eo quod frequenter Trinitatis insinuat mysterium, non quidem aperte, nec sic plane de ea loquitur sicut Evangelium; et propterea eum ad iudicium mandatorum Domini reservavit. Quorum autem? Illorum videlicet qui dicunt: *Qui non credit in Filium, jam iudicatus est* (Joan. iii). Et rursus: *Si non credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris* (Joan. viii); multaque alia talia in evangelicis præceptis dicta. Sequitur porro:

Et ad filios Israel loqueris: Homo qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum; et qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur. Lapidibus opprimet eum omnis multitudo, sive ille civis, sive peregrinus fuerit. Qui blasphemaverit nomen Domini morte moriatur. Novum hic et quod conturbet aures multorum, secundum editionem vero LXX sic præcepit: *Homo homo quicumque maledixerit Deo, peccatum accipiet: qui autem nominat nomen Domini, morte moriatur.* Et blasphemando Deum nominare nomen Domini gravis est, nam ille quidem peccatum accipit solummodo, ille autem et pœnam mortis sustinet. Quę enim differentia est inter Dominum et Deum? non hic iste ipse est qui dixit: *Audi, Israel, Deus, Deus tuus, Dominus unus est*; et rursus: *Bliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*? Quomodo ergo qui quidem maledicit Deo peccatum ac-

capit, qui autem nominaverit nomen Domini morte morietur? Aut cujus rei gratia omnino peccata submittitur, qui nominat nomen Domini? Invenies enim scriptura-existentis in hoc et dicentem: *Domine, extra te alium nescimus, nomen tuum nominamus.* Quod ergo nomen Domini quis nominans, sub maledicto et sub poena mortis efficitur? Si quidem aliquod latens nomen, et quod nos ignoramus legislator nunc dicit, quod in Scriptura sacra non est manifestatum, quomodo quisquam hoc nominet quod non didicit, nec ad medium proferre potest? Vide autem quid nobis Deus per Moysen manifestaverit: *Cumque descendisset Dominus per nubem, stetit cum eo Moyses invocans nomen Domini, quo transiens eorum eo ait, Dominator Domini Deus interioris et exterioris (Exod. xxxv).* Non autem hoc nobis manifestaret si nec hoc non nominare veluisset. Sed aliud nunc per presentiam legislator demonstrat: illam enim blasphemiam quam sciendo quis committit, hanc sub poenam maximam esse et non venialem vult; et hoc dicit aperte quod in Evangelii Dominus ait: *Omne peccatum et blasphemia dimittitur hominibus, qui autem dixerit contra Spiritum sanctum non dimittetur ei, neque in hoc saeculo, neque in futuro (Matth. xii).* Blasphemiam Spiritus eam quam in scientia Dei committitur blasphemiam appellans, quia scientiam deam est specialiter Spiritus, ita ut Paulus diceret: *Hinc datur quidem per Spiritum sermo sapientiae, alii sermo scientiae (I Cor. xii).* Quomobrem et nunc intelligis maledicere quidam Deum qui non sciendo blasphemant. Unde nec blasphemare cum Symmachus, sicut filium mulieris Israelitidis, scripsit, sed *destruere*; dixit enim, *homo qui detraheret Deo suo.* Et per hoc manife ostenditur quia per nimiam ignorantiam ea de Deo quae de homine habet, in quibus locum habet destructio, dicere; verumtamen et sic peccatum accipit, quia dum deberet scientiam habere, non habet. Nominare autem nomen Domini in maledicendo ait eum qui in scientia blasphemant; hi autem proprie Dominum nominant qui ejus scientiam consequuntur per Spiritum: *Nemo enim potest dicere, Dominus Jesus, quomodo Paulus ait, nisi in Spiritu sancto (I Cor. xii).* Quia ergo scientes blasphemant, recte sunt sine venia, sive a patribus scientiam habent, et appellantur propter hoc *cives*, sive modo eam didicerunt, et propterea sunt peregrini. Cum nominant ergo nomen Domini, recte moriuntur, id est, cum nominant et blasphemant. Vides enim quia et ille Israeliticæ mulieris filius, quia nominavit nomen et blasphemavit, poenam sibi superinduxit? Sed et in hac sanctione hoc quod videtur dubium, Aquila planius edidit; ait enim: *Vir quando blasphemaverit Deum suum, et acceperit iniquitatem sibi, et denominans nomen Domini, morte morietur.* Non dixit *nominans*, sed *denominans*, ut hinc de quo nunc sermo est, simul blasphemare et nominare ostenderet. Ergo eum qui blasphemant et nominant nomen Domini, videlicet Spiritum (ait enim Paulus: *Dominus enim spiritus est [I Cor. iii]*), hunc mori

et occidi legislator præcepit: est autem is qui sciendo blasphemant, sicut semel diximus.

CAPUT IV.

Beate talionis percussentis aut interficientis proximum.

(Lxx.) *Qui percusserit et occiderit hominem, morte morietur. Qui percusserit animal, reddet vicarium, id est, animam pro anima. Qui irrogaverit maculam oculibus civium suorum; sicut fecit, fiat ei: fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet, qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogatur. Qui percusserit jumentum, reddet aliud. Qui percusserit hominem, punietur. Aequum judicium sit inter vos, sive peregrinos, sive civis peccaverint, quia ego sum Dominus Deus vester. Qui percusserit et occiderit hominem, sive secundum LXX, qui percusserit animam hominis morte morietur. Et quis hominis percussit animam, nisi qui cum illicitat ad impietatem, qui eum ad blasphemos trahit sermones, in quibus nocetur possimum peccata mortem, quae vera est mors animae? Propter quod mori mori, hunc qui talis est præcepit. Hic tamen animam dicens hominis, animaliam maxime hominem dicit, id est, eam qui non potest intelligere quae sunt Spiritus. De quo ait Paulus: *Animalis autem homo non percipit ea quae sunt Spiritus (I Cor. ii).* Stultitia enim est illa, et non potest intelligere quia spiritually examinatur, quoniam qui percusserit, morte morietur. Sed et si percusserit animal, videlicet eam qui peccatis modo vivit, de quo ait David: *Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus similis factus est illis (Psal. xlviii), reddet vicarium, id est, animam pro anima.* Nec enim quis peccatorem aut popularem, et non habentem discretionem subilem de Deo, errare fecit, venia omnino dignus est, si autem non sic percusserit ut perfecto eum ad impietatem perduceret, et ex toto eum errare faceret a Deo, omnino autem quodam ei dixerit aut egerit, et maculam peccati irrogaverit, secundum hoc et poenam sustinet. Ait enim: *Qui irrogaverit maculam oculibus civium suorum; sicut fecit, fiat ei: fracturam pro fractura, sive ut LXX, contritionem pro contritione, oculum pro oculo, dentem pro dente.* Sive enim virtutem quam habuit civis sive proximus, ille mala dicens, aut fundens, aut scandalizans, aut detrahens, aut calumnians contrivit; sive oculum ejus, videlicet scientiam, unum quoddam prædictorum agens, cecavit, aut dentem, virtutem verborum excusserit (dentes enim pro verbis Scriptura accipere solet, quod ostendit David dicens: *Filii hominum, dentes eorum arma et sagittae, et lingua eorum machera acuta [Psal. lvi];* de Christo Jacob patriarcha in benedictionibus dicebat: *Pulchriores sunt oculi ejus vino, et dentes lacte candidiores [Gen. xlii],* clari enim et aperti evangelici Christi sermones sunt super lac legale); necessario ergo eorum quae dicta sunt aliquid nocens similem et ipse sustinet maculam, in iudicio videlicet futuro. Si enim alterius virtuti nocuit, aut contrivit, ipsius conteretur, si scientiam obscuravit, ejus scientiam*

pro nullo habebitur, si vero doctoralibus nocuit, et ejus sermones infructuosos ei atque inutiles iudex efficiet. Propter quod et Paulus dixit: *Qui autem conturbat vos, portabit iudicium quicumque est ille (Galat. v)*; sive parvus, sive magnus, sive scientiam habens plurimam; sive parvam, sive nunc didicerit, sive prius, sive civis fide, sive peregrinus. Cum autem hæc ita se habeant, necessaria erat Judæis et litteræ sanctio, quia non capiebant audire: *Si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi et alteram (Math. v)*. Sed cum essent malevoli, unusquisque hoc proximum exacturus erat, et non ipse agere. Recte ergo eis oculum pro oculo, dentem pro dente dare dicebatur, ut metu alteram poenæ a violentiis et homicidiis abstinerent. Sequitur:

Locutusque est Moyses ad filios Israel: et eduxerunt eum qui blasphemaverat extra castra, ac lapidibus oppresserunt, feceruntque filii Israel sicut præceperat Dominus Moysi. Audivimus nunc quemadmodum de castris eduxit eum qui blasphemavit, lapidibusque eum opprimi præcepit; propterea indignationi et opus addidit, et legem tibi etiam experimento ipso confirmatam ostendit, ut et tu blasphemare Deum timeres, et fugeres illud timens peccati magnitudinem, quod non solum principes, sed omnem multitudinem vindicare præcipit. Communis enim debet esse omnibus contra blasphemos pagna, quia communi nostro benefactori, communi nostræ vitæ, ex quo omnes et esse et bene esse habemus, detrahente tætant, ejus quidem gloriæ nihil nocentes, nos autem ab eo separare et expellere volentes.

CAPUT V.

De requie anni septimi post ingressum in terram sanctam.

(CAP. XXV.) *Locutusque est Dominus ad Moysen in monte Sinai, dicens: Loquere filiis Israel, et dices ad eos; Quando ingressi fueritis terram quam ego dabo vobis, sabbatizes sabbatum Domino. Sex annis seres agrum tuum, et sex annis putabis vineam tuam, colligesque fructus ejus: septimo autem anno sabbatum erit terræ, requiescentis Domini: agrum non seres, et vineam non putabis. Quæ sponte gignit humus non metes, et uvas primitiarum tuarum non colliges quasi vindemiam: annus enim requiescentis est terræ; sed erunt vobis in cibum, tibi et servo tuo, ancillæ et mercenario tuo, et advenæ qui peregrinantur apud te: jumentis tuis et pecoribus omnia que nascuntur præbebunt cibum. Terram quam et Deo nobis dare placet, et nobis expedit accipere, ex qua veram vitam conquirere possumus, id est conversationem bonam, quæ est secundum ejus legem atque mandata quæ nobis dedit. De qua ait David: *Doce me facere voluntatem tuam, quia tu es Deus meus; Spiritus tuus sanctus deducet me in terra recta (Psal. cxlii)*. Hanc si intraverimus, sex annis serere nostrum agrum, et putare vineam, et colligere fructus qui in ea nascuntur possumus, id est, usque dum in hac vita et in creatura hac visibili sumus, quam sex dierum numerus recte significat, quia in sex diebus constituta sunt quæ viden-*

ter omnia. Septimo autem anno sabbatum et requies erit terræ; quando enim intelligibile nostrum venerit sabbatum, id est, præsentis sæculi requies, de qua ait Paulus: *Ergo relinquitur sabbatismus populo Dei (Hebr. iv)*, quem signat dies septima, quia septima die requievit Deus ab omnibus operibus suis, videlicet visibilibus, propterea tunc operationis non est tempus: et ideo nec agrum legis tunc serere, nec evangelicam vineam putare possumus. Ager enim a nobis lex recte intelligatur, quia senior filius, qui junioris populi æmulus est, qui imaginem populi Jædæorum gerit, de agro, videlicet operatione legis, reverti dicitur; vinea autem evangelica sine aliqua dubietate prædicatio est, Christus enim ei occasionem et materiam dedit, qui dixit: *Ego sum vitis, vos autem palmites, et Pater meus agricola est (Joan. xv)*. Nec ergo colere legalia aut evangelica mandata post exitum de hac vita aut transitum poterimus; sed nec ea quæ sponte nascuntur metere, id est, nec quæcunque naturalis lex ad operationem hominibus suggerit, hæc est enim quæ sponte gignitur, quia extra meditationem librorum et omnem doctoralem auditum suggerit et exhortatur quæ sunt utilis, et cogitationes nobis adjuvantes animam præstat. Sed nec uvas primitiarum, sive ut Septuaginta, *usam sanctificationis vindemiare tunc necesse habemus*. Et quæ sit sanctificationis uva sciunt qui imbuti sunt Christi mysteriis. *Sed erunt vobis in cibum, tibi et servo tuo, ancillæ et mercenario tuo, et advenæ qui peregrinantur apud te, jumentis tuis et pecoribus tuis.* Quæcunque enim nunc operati fuerimus, horum ibi fructum percipimus, et illud psalmi nobis aptabitur: *Beati omnes qui timent Dominum: labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, et bene tibi erit (Psal. cxlvii)*. Beatitude enim describit futuri sæculi, in qua beatum est eum quidem quemdam cibum invenire: *Beatus enim, ille ait, qui comederit panem in regno eorum (Luc. xiv)*. Multo magis autem beatum est, et servos habere, et ancillas et mercenarios, et advenas, jumenta et pecora, sive secundum Septuaginta, *et bestias*. Species enim hæc discipulatum præbentium nobis in sancta Dei conversatione sunt diversæ, servi quidem et ancillæ quotquot nobis ad discipulatum semetipsos subdiderint, vel a nobis empti fuerint de exteriori servitio; mercenarii autem nostri, qui a nobis invitati sunt, non tamen tantum subjecti ut et servi et ancillæ nominentur: advenæ, sive ut LXX, *inquilini*, adjacentes nobis, neque enim dixerunt inquilinos, sed inquilino adjacenti ad te, quotquot in vita ista per philosophiam quasi inquilini sunt, non tamen exterioribus adjacent, sed nobis, qui in terram bonam ingressi sumus, et possidemus eam, et quæ ad eam pertinent. Sed et si quem idiotam sive popularem juvabimus, hi enim sunt jumenta. Insuper et si quem infidelium vel impiorum, qui recte pecora, vel sicut LXX, *bestiæ* nominantur mansuetæ, facientes relinquere silvas, et ad terram venire nostram fecerimus. Secundum editionem vero LXX, ubi legitur: *Cum introieritis in terram quam*

ego dabo vobis, et requieverit terra quam ego dabo vobis sabbata Domini : sex annis seminabis agrum tuum, et sex annis putabis vineam tuam, et congregabis fructum ejus. Anno autem septimo sabbati requies erit terræ sabbata Domino. (Ex Augustino.) Quæritur quomodo intelligendum sit, cum introieritis in terram quam dabo vobis, et requieverit terra, sex annos seminabis agrum tuum, et cætera, quasi tunc fieri præceptum sit quando terra requieverit, cum propterea terra requiescat, quoniam hoc fit. Requiem enim terræ septimo utique anno vult intelligi, quo jussit nihil in ea quemquam operari per agriculturam. Sed nimirum longum hyperbaton facit obscuritatem huic sensui : videtur ergo hic esse ordo verborum : Cum introieritis in terram quam ego dabo vobis, et requieverit terra quam ego dabo vobis, sabbata Domini, quæ ab se surgant, agrum tuum non metes, et uvam sanctificationis tuæ non vindemiabis : annus requiescendi erit terræ. Et erunt sabbata terræ esca tibi, et puero tuo, et puellæ tuæ, et mercenario tuo, et inquilino qui applicitus est ad te, et pecoribus tuis et bestiis quæ sunt in terra tua, omne quod nascetur ex eo in escam. Interposuit autem exponendo quomodo terra requiescat, et ait : *Sex annis seminabis agrum tuum, et sex annis putabis vitem tuam, et congregabis fructum ejus. Anno autem septimo sabbata, requies erit terræ, sabbata Domini. Agrum tuum non seminabis, et vitem tuam non putabis.* Et per hoc quod ait, *non putabis*, omnem culturam eo anno prohibitam debemus accipere. Neque enim si putanda non est, aranda est, aut adminiculis suspendenda, vel quodlibet aliud, quod ad culturam ejus pertineat, adhibendum ; sed quomodo solet a parte totum intelligi, ita per putationem omnis cultura significata est ; et per agrum atque vineam, cum et illum seminari, et hanc putari prohibuit, omnis agri genus intelligendum est. Neque enim in oliveto vel quolibet alterius generis agro aliquid operandum est, de quibus tacuit. Quod vero ait, *et erunt sabbata terræ esca tibi, et puero tuo, et puellæ tuæ, et cætera*, satis aperuit, nec Dominum agri prohibitum vesci eis, quæ non adhibita cultura illo anno sponte nascantur, sed fructus redigere prohibitum. Sic ergo permissus est aliquid inde in escam sumere, quomodo transiens, ut hoc solum caperet quod statim vescendo consumeret, non quod in usus reponeret.

CAPUT VI.

De observatione Jubilæi et legitimis ejus.

(LIB.) Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est, septem septies, quæ simul faciunt annos quadraginta novem : et clanges buccina mense septimo decima die mensis propitiationis tempore in universa terra vestra. Sanctificabisque annum quinquagesimum, et vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ : ipse est enim jubilæus. Revertetur homo ad possessionem suam, et unusquisque rediet ad familiam pristinam, quia jubilæus est, et quinquagesimus annus. Non seretis neque metetis sponte in

A agro nascentia, et primitias vindemiæ non colligetis ob sanctificationem jubilæi, sed statim oblata comedetis. Anno jubilæi redient omnes ad possessiones suas. Illic interrogandi sunt Judæi : Si septimam, sicut ipsi dicunt, diem legislator honorans, vacare in ipsa ab agri operibus aliisque talibus præcepit, cujus gratia et quinquagesimo anno cessare ab operibus præcepit? Si enim hebdomadæ hebdomadarum ad novem et quadraginta numerari annos colliguntur, non oportebat quinquagesimum vacare, nisi forsitan aliquid significaret, et mysteria lex exponeret, quæ necdum tempus erat aperte propter auditorum infirmitatem aperiri. Quæ sint autem hæc, audi : Duplex quædam infertur a Deo omnium visibilium consummatio, una quidem uniuscujusque nostrum, alia autem communis humani generis, ipsorumque horum quæ hanc quæ nunc est conversationem constituunt. Sed nec quando omnes, et hoc nimis scienter legem dans Deus nobis innuit his et superioribus verbis : in superioribus quidem, uniuscujusque finem insinuans, his autem consummationem totius generis humani mundique visibilis. Numerabis ergo tibi septem hebdomadas annorum, sive, ut Septuaginta, septem ergo numerabis tibi requies annorum ; sabbata autem pro requiebus reliqui interpretum ediderunt. Et quid hoc est? Septem enim ait hebdomadas annorum septies, et sunt septem hebdomades annorum quadraginta novem anni ; quia enim in hebdomade dierum totum sæculum humanum dividitur, quando hic ipse in semetipso multiplicatus fuerit, et tota sæculi completa fuerit volubilitas, cujus tempus Creator definivit, diu semetipsum volvens ad finem pervenit. Et propterea ille finis temporis hebdomadarum recte appellatur, qui quadragesimus nonus annus est. Sed oportet etiam sequentem quinquagesimum, sicut ait hic legislator, succedere, in quo mortuorum sit resurrectio ; post enim finem resurrectione sequitur, quæ quomodo et quemadmodum proveniat dicit quidem Paulus, similiter autem et legislator presentibus subdidit verbis, ait enim : *Et clangetis buccina mense septimo in universa terra vestra*, illam tubam significans de qua Paulus scribit Thessalonicensibus : *Quia ipse Dominus in jussu, in voce archangeli, in tuba Dei descendet de cælo, et mortui qui in Christo sunt resurgent incorrupti (I Thess. iv)* ; oportet enim mortuorum resurrectionem suscitantem eos præcedere tubam. Unde in quadragesimo et nono anno, in quo communem diximus consummationem fieri, tuba cani præcipit. *In mense autem septimo, decima mensis propitiationis tempore clanges buccina in universa terra vestra*, recte præcipit, per propitiationem manifestans, quia propter bonitatem erga nos, et clementiam erga omne genus humanum, communis resurrectionis dispensat mysterium, misericordiam impendens Adam, qui per inobedientiam in terram reverti jussus est. Si enim non misertus propitiatuſve fuisset, non eum a corruptione terrena liberasset. Dixit autem, *omnem terram*, quia totius erit humani generis resurrectio ; per septimum au-

tem mensem et decimam diem, eum qui hæc egit, videlicet Christum, intelligens, mense enim septimo ætatis mundi venit, cujus mensem primum dicimus cum qui fuit in paradiso; secundum, usque ad diluivium; tertium, usque ad Abraham: quartum, usque ad tempus quo descensum est in Ægypto; quintum, usque ad captivitatem in Babyloniam; sextum, usque ad adventum Christi; septimum, ipsum Domini adventum. Nam etsi non omnes hæc differentiam quamdam inter se ætates habent, tamen temporum signa sicut menses habent; sed decimam diem propter imperfectionem addit, perfectus quippe numerus est decimus: propitiationem nostram per crucem atque passionem Christus peregit, unde et ovem quam Moyses præcipit immolari, perfectam esse et decima die separari præcepit, hujus gerentem imaginem de quo nobis nunc sermo est. Quid autem his addidit?

Sanctificabisque annum quinquagesimum, et vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ. Septuaginta autem addunt, annus remissionis erit vobis significatio hæc, et sanctificabitur, id est, in sanctimonia hunc expectate, et sancta de eo cogitate, sed et sanctimoniam in eo corrigite, reminiscetes illum qui dixit, Pacem sequimini cum omnibus et sanctimoniam, sine qua nullus videbit Deum. Sed et omnibus qui sunt in terra remissionem annuntiemus prolatae contra nos propter Adam sententiæ, significatio hæc est; signum est enim mortuorum resurrectio Christi victoriæ, per quam vicit inimicum, omnia subjiciens sibi, et destruens mortem, quemadmodum Paulus ait: Oportebat enim eum regnare donec ponat inimicos sub pedibus suis, novissima autem inimica destruetur mors (I Cor. xv). Sed significatio hæc per evangelicam prædicationem efficitur, Christus enim adveniens eam significavit atque prædicavit: tunc revertetur homo ad possessionem suam, et unusquisque redibit ad familiam pristinam. Vel, sicut LXX, ad patriam suam; possessio enim nostra est et indemptio [adeptio] futuri sæculi, quia illam non ad tempus, sed in perpetuum possidemus, et nec nunc quidem hujus, nunc autem illius, sed semper ejusdem est firma, et quæ non possit auferri possessio, de qua Dominus dicebat: Thesaurizate vobis thesauros in celo, ubi nec tineæ nec ærago corrumpunt, nec fures effodiunt et furantur (Matth. vi). Sed ad familiam pristinam redimus, vel sicut Septuaginta, ad patriam nostram ambulabimus; manifesta est enim quædam amantium hospitalitatem patria, sive familia, cui Abraham præest, manifesta castorum, cui Joseph princeps est; manifesta zelatorum, cui Elias primatum tenet: quarum hæreditatem percipimus, quando horum quæ hic sunt remisso et significatio, contra mortem victoria peracta fuerit, in quinquagesimo anno, qui post hebdomadam hebdomadarum, id est, post communem finem venit, sicut semel ostensum est; tunc non possunt seminari, neque meti sponte in agro nascentia; nec primitias vindemiæ colligi; neque enim tempus est in quo nobis per operationem conquiramus aliquam sanctimoniam, quam in

hac vita non acquisivimus in sæculo futuro, sed frui his quæ hic operati fuimus. Sequitur:

Quando vendes quidpiam civi tuo, vel emes ab eo, ne contristes fratrem tuum, sed juxta numerum annorum jubilæi emes ab eo, et juxta supputationem frugum vendet tibi. Quanto plus anni remanserint post jubilæum, tanto crescit pretium; et quanto minus numeraveris temporis, tanto minoris et emptio constabit, tempus enim frugum vendet tibi. Nolite affigere contritibus vestros, sed timeat unusquisque Deum suum, quis ego Dominus Deus vester. Esse aliquam venditionem, cujus sine argento contractus provenit, aperte nos Isaias docuit, cum ait: Omnes sitiētes venite ad aquas, et qui non habetis argentum prope- rate, emite et comedite (Isa. lv). Propter quod sic dicebat Petrus condemnans Simonem: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia donum Dei estimasti pecunia possideri. Bonum et vere beatum est, quod spiritale est, non tamen cujus possessionem fas sit pecunia adipisci. Talem et nunc venditionem et possessionem spiritalem lex proponit. Ait enim: Quando vendes quidpiam civi tuo, vel emes ab eo, id est, aliquam doctrinam; aut dederis, aut acceperis, id est, aut docueris, aut edoctus fueris: hæc est enim bona possessio quæ ad possessionem futuri transmittit sæculi. Bene autem conjunxit: Quando vendes quidpiam civi tuo, vel emes ab eo; alterutrum enim sunt divitiæ, alterutrum possessio, discipuli atque doctoris, quod demonstrat Paulus Corinthiis scribens: Quia gloria vestra sumus, sicut et vos nostra in die Christi Jesu (II Cor. i). Ne contristet ergo homo fratrem, id est, ut non super virtutem discipulus ingeramus, sed quæ eis sunt possibilis, id est, virginitatem et cui possibilis est, illi videlicet de quo ait Paulus: Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habet suæ voluntatis, et hoc indicavit in corde suo custodire virginem suam (I Cor. vii); conjugium ei qui non capit virginitatis verbum; idem enim dixit: Et qui tradit nuptui virginem suam benefacit, et qui non tradit melius facit; et rursus: Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quod sit superadulta, et ita oportet fieri; quod vult faciat, non peccat si nubat: Et rursus: Melius est nubere quam uri. Idem et de omni virtute eam quæ secundum possibilitatem est, nec ipse Deus exigit, et in alterutris ministrare vult; nam Phariseos reprehendebat ut pote gravia aliis præcipientes, ait enim: Alligant onera gravia et importabilia, imponunt ea in humeros hominum (Matth. xxiii). Nimis ergo consequenter legislator addidit, sed juxta numerum annorum jubilæi, emes ab eo; vel, sicut LXX, secundum numerum annorum post significationem possidebis a proximo: significationem, secundum quod jam dictum est, adventum Dominicum intelligens, et quæ ad eum pertinens annuntiata est evangelica prædicatio, quæ nobis futuram contra mortem victoriam, requiemque futuri sæculi significavit. Ex quo ergo significatio hæc fit nemo durum portat jugum, nec onus grave gerit;

sed secundum numerum annorum, id est, secundum suam virtutem, quia anni hominis ætatem ostendunt, ex qua manifestus sit quis, quid possit secundum corpus; quod magis explanans subdidit, *juxta supputationem frugum vendet tibi*, secundum quod habet virtutem operari et fructificare, reddat magistro fructum discipulus. Quanto plus anni remanserint post jubilæum, tanto crescit pretium. Et quanto minus numeraveris tempus, tantum minoris et emptio constabit. *Tempus enim frugum vendet tibi*. Si potest multa operari, multum fructum exiges; si autem pauca, parvum: nam hic quidem trigessimum, alter autem sexagesimum, alter vero centesimum fructum ferre exigitur. Nec negligenter hoc a legislatore, sed ex opere studetur, nam ait iterum: *Nolite affligere contribules vestros, sed timeat unusquisque Deum suum, quia ego Dominus Deus vester*. *Non affliget homo contribulem*, id est, non ei grave onus imponat, et supra virtutem ejus: *sed timeat unusquisque Deum suum*, qui dicit, *tollite jugum meum, quia suave est; et onus meum, quia leve est* (Matth. xi). *Ego Dominus Deus vester*, id est, qui de virginitate apostolis præcepi et dixi: *Non omnes capiunt verbum hoc, sed qui potest capere capiat* (Matth. xix). Sic unumquemque inde exigit secundum virtutem suam. Et hoc quidem lucrum est contemplationis spiritus. Habet autem et littera non parvam instructionem: compati enim proximo, et in contractibus sensibilibus, et nullatenus gravem quempiam neque onerosum vult esse, nec de pauperum necessitatibus negotiari, nec studere seu festinare possessiones eorum sibi conquirere, domum domui econjungere, agrum agro apponere; sed tribuere opus habentibus, et quæ paulatim dederunt de fructibus recipere, qui de agris colliguntur, ipsum enim debitum donare, et neque hoc quod mutuum datum est recipere, perfectæ hoc vitæ est, quam non omnes capiunt, qui autem capiunt, beati sunt. Sequitur:

Facite præcepta mea, et judicia mea custodite, et implete ea, ut habitare possitis in terra absque ullo pavore, et gignat vobis humus fructus suos quibus vescamini usque ad saturitatem, nullius impetum formidantes. Nullatenus enim nos vacare licet, infirmis a legis operatione, sed operari procul dubio etiam secundum virtutem vult, virtutem enim nostram conscientia nostra convincit, sicut ait Paulus: *Cogitationum invicem accusantium vel excusantium* (Rom. ii). Omnes ergo justitias Dei, omnia ejus judicia prius custodiamus, et postea faciamus; custodiamus non corrumpentes intentionem eorum, sed districtè custodientes et immutabiliter, veluti si quis eleemosynam operari velit, non proximo nocens operetur, neque si pauper est, ipse rapiat divitum pecunias, ut præbeat pauperibus; Deus enim eleemosynam ex justitia offerri vult. Hoc autem et in unoquoque mandato dicimus, ut prius ejus intentionem et finem custodiamus et sic in eorum operationem proficiamus; tunc enim in terra intelligibili confidenter habitabimus, in divina videlicet lege

A spiritalis Scripturæ et bonæ conversationis, quam nobis Deus possidere et colere præcipit, quando ejus intentionem non fuerimus transgressi; tunc gignit fructus suos quibus vescamur usque ad saturitatem; et nullius impetum formidemus; qui enim custodit intentionem legis et qui operatur, hic ejus colligit fructus, et comedit eos ad saturitatem, et sine formidine in ea inhabitat, quia legislatoris intentionem non transgreditur, nec conscius sibi est contra legem in lege Dei conversari. Sequitur:

Quod si dixeritis: Quid comedemus anno septimo, si non severimus neque collegerimus fruges nostras? Dabo benedictionem vobis anno sexto, et faciet fructus trium annorum; seretisque anno octavo, et comedetis veteres fruges usque ad nonum annum, donec nova nascantur, edetis vetera. Valde dignum est, ut prius juvemur, id est, de utilitate litteræ hoc intendendum est, atque hujusmodi lucrum sectandum; duorum enim annorum vacationem terræ præcipiens non vult deficere, neque conturbari eos qui legem percipiebant, quid comedant, aut unde comedant, sed ait: *Dabo benedictionem meam vobis*. Quam vero? *quia non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei* (Matth. iv). Quomodo ergo Christi mandatum quidam tanquam impossibile et laboriosum accusant quod dixit: *Non cogitetis in crastino*. Ecce enim etiam lex similia præcipit, et de integris tribus annis jubet non cogitare eos qui virtutem legislatoris intendunt. Præterea per tres annos uniuscujusque nostrum consummationem et communem retributionem quæ est post resurrectionem necessario intelligimus. In unoquoque enim horum comedemus quæcumque hic operati fuerimus. Propter quod ait: *Quod si dixeritis: Quid comedemus anno septimo? id est, uniuscujusque nostrum consummationem; manifestum est enim quia et in communi, in qua resurrectio fit, et in retributionem eundem cibum habebimus*. Audi quod tibi de his Deus responsum per legem dat: *Dabo benedictionem meam vobis anno sexto, et faciet fructus trium annorum*. Benedictio Patris Filius est, ipse enim maledictum illatum Adæ disperdidit, propter quod et in eo oportere nos benedici David psalmista et propheta docuit: *Benedictio Domini super vos, benediximus vobis in nomine Domini* (Psal. xxviii). Nomen Domini Filium dicens evidenter, quia quemadmodum nomen manifestat unumquemque, etiam qui non videtur, sic et Christus apparens cognosci fecit Patrem in semetipso, quamvis invisibilem. Hic in sexto anno venit tanquam in perfectione, hanc enim senarius numerus significat, quod ut in novissimo tempore rursus reformatio proveniret: in cujus dierum numero homo formatus est: quamobrem quemadmodum formationis sexta dies, sic sextus annus reformationis recte appellatur. Quod autem illic sextus dies, sextus autem hic annus dicitur, hoc ideo fit quia multa inter formationem nostram et reformationem temporum decurrerunt spatia. Ergo non frustra sexti anni legislator mentem fecit:

in hoc enim Christus veniens, dedit nobis acquirere fructus, quibus in propria nostrorum uniuscujusque consummatione, et in communi resurrectione atque retributione nutriri possimus, præstans generi humano abundanter fructificare virtutes, et tantum ut hi qui circa horam undecimam conducti sunt ad operandum, cum illis qui mane conducti fuerint, denarii acciperent mercedem. Sequitur :

Terra quoque non vendetur in perpetuum, quia mea est, et vos advenæ et coloni mei estis; unde cuncta regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendetur. (Ex Augustino.) Et terra non venundabitur in profanationem, alii codices habent, in confirmationem, quam mendositatem in alterutris prius in Græco accidisse arbitror, propter verbi similem sonum; βεβήλωσις enim profanatio dicitur; βεβαιώσις autem confirmatio. Sed ille sensus apertus est, et terra non venundabitur in profanationem, id est, ne quis aunderet terram quam accepit a Deo vendere profanis, qui ea utantur ad impietatem cultumque deorum alienorum atque falsorum. Illud autem subobscurum est, non venundabitur terra in confirmationem, quod puto non intelligendum, nisi ne ita venditio confirmetur, ut eam non recipiat venditor tempore remissionis, sicut præceptum est. Quod vero sequitur, utrique sonui potest congruere, sive legatur: Et terra non venundabitur in profanationem, sive in confirmationem. Secutus prope adjunct, Mea enim est terra, propter quod proselyti et incolæ vos estis ante me, et per omnem terram possessionis vestræ mercedem dabitis terræ, alii autem codices habent, redemptionem dabitis terræ. Sensus ergo hic est: Non venundabitur terra in profanationem, id est, illis qui ea utantur in injuriam Creatoris; aut in confirmationem, id est, ut eam emptor perpetuo possideat, nec certo secundum Dei præceptum intervallo annorum restituat venditori. Mea enim est, inquit, terra, unde secundum meum præceptum ea uti debeatis. Atque ut ostenderet suam esse non ipsorum, quid ipsi in ea essent, consequenter adjunct dicens: Propter quod proselyti et incolæ vos estis ante me, hoc est, quamvis proselyti, id est, advenæ sint vobis, quæ ex alienigenis adjunguntur genti vestræ, ut incolæ, id est, non in terra propria manentes: tamen etiam vos omnes ante me advenæ estis et incolæ. Hoc Deus dicit, sive Israelitis, quod aliarum gentium terram quas expulit, eis dederit; sive omni homini, quoniam ante Deum qui semper manet, et sicut scriptum est, oelum et terram implet, utique præsentia sua, omnis homo advena est nascendo, et incola vivendo, quoniam compellitur migrare moriendo. Si attenuatus frater tuus vendiderit possessiunculam suam, et voluerit propinquus ejus, potest redimere quod ille vendiderat, sin autem non habuerit proximum, et ipse pretium ad redimendum potuerit invenire, computabuntur fructus ex eo tempore quod vendidit, et quod reliquum est, reddet tempori; sicque recipiet possessionem suam,

A quod si non invenerit manus ejus ut reddat pretium, habebit emptor quod emerat usque ad annum jubilæum: in ipso autem omnis venditio reddit ad Dominum et possessorem pristinum. (Isa.) [Ex Hesychio.] Uniuscujusque ergo hominis possessio, bona conversatio est, quam sortiti sumus a Deo, de qua Paulus dicebat, unusquisque in qua vocatione vocatus est, fratres, in eadem maneat (I Cor. vii), apud Deum, hic enim virginitatem, ille autem castum conjugium, alter vitam justitiæ, alius autem silentium remotionemque causarum, hic sacerdotium, ille pauperum patrociniū, alter alia, unusquisque secundum propriam virtutem possidet, sed quando per desidiam cogitationes nostræ infirmatæ fuerint, tunc ex parte de propria cadimus possessione.

B Si attenuatus frater tuus, sive secundum Septuaginta, si ad paupertatem pervenerit frater tuus, qui est tecum, fratrem nostrum et qui nobiscum est, intellexit confidelem, in cujus cogitatione quando venerit peccatum in paupertatem labitur, et pauper vere est, qui divitias perdidit spirituales, factus qualis ille de quo David dixit: cum eum qui in cogitationibus peccatorum constitutus erat exponeret hominem: Egens sum ego, et in laboribus a juventute mea, exaltatus autem humiliatus sum et confusus (Psal. lxxxvii). Quando ergo hic qui talis est, partem propriæ bonæque possessionis, quæ ei sorte obvenerat vendiderit, cogitationem peccati suscipiens, vendit enim hic adversario suam mentem, quemadmodum Deus Judæis dicebat: Ecce peccatis vestris venundati estis (Isa. lxxi), veniet affinis et propinquus ejus, secundum spiritum cognatus et confidens, et legem cognationis operibus ostendens, et liberabit venditionem fratris sui, illud implens quod Paulus scribebat: Fratres, si comprehensus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis hujusmodi instruite in spiritu mansuetudinis, considerans teipsum, ne et tu teneris; alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi (Galat. vi). Si enim invicem onera nostra exhortationibus, commonitionibus, opportunisque consiliis portaverimus, liberare fratrem a paupertate possumus et redimere, quam ipse ex negligentia possessionem eum deberet vendidit, et modo quodam sit communis possessio, si autem alicui non fuerit proximus vel propinquus, forsitan enim non ostendit opportuno tempore erga alium compassionem, ipse semetipsum salvare debet, et propriam substantiam redimere, et propterea ait: Sin autem non habuerit proximum, et ipse pretium ad redimendum potuerit invenire, computabuntur fructus ex eo tempore quo vendidit, et quod reliquum est, reddet emptori, sicque recipiet possessionem suam. Quis ergo nostrum idoneus est, aut potest ex desidia aut pravitate mentem venditam liberare, ut non ex toto pereat abalienante, nisi vita bona et actio repellens quæcumque inventi fuerimus in mente peccantes? Oportet ergo cogitare quantum tempus prædictas mentes ei qui solet eas cogitationibus malis emere, et in ser-

vitutem redigere vendiderimus, et si verbi gratia, A desiderium nostrum avaritiæ cogitatus invasit, nos recuperemus mentem nostram, ut eas etiam quæ de justo sunt pecunias, et possessiones despiciamus, si gastrimargiæ captivitate suggestit, nos intentionem jejunii districti, et omnium ciborum continentiam recuperemus, sic enim possessionem nostram recipere majori inimico quem devicerimus possumus. Sin autem hoc factum non fuerit, quid eveniat, disce, *et si non invenerit manus ejus ut reddat pretium*: oportet enim sicut diximus, quando non præveniens quis propinquus spiritalis commoverit, quando malas cogitationes sine læsione repellimus, subsequi cogitationem et actionem ex qua liberari possumus, quæcunque reperti fuerimus male alienasse: *Habebit emptor, quod emerat usque ad annum jubilæum; in ipso enim omnis venditio reddit ad dominum et ad possessorem pristinum*. Si ergo neque per fraternam doctrinam, neque per aliquam virtutem, nostras cogitationes emendaverimus, et receiverimus quod de nostra possessione alienatum est, dominabitur ejus qui eam per negligentiam nostram possedit, usque ad opus enim peccatum perducitur, et non aliter intelligibilem nostram possessionem recipimus, nisi in tempore jubilæi; sive ut Septuaginta, *remissionis*, qui perfectus est annus, qui omnes in se horas habet, et omnium modorum circuitam; peractum peccatum, et per multum tempus manens, non aliter fas est corrigi, et liberare mentem in qua dominatus est is, qui male nostra acquisivit, nisi per perfectam pœnitentiam, in qua jejunium, et oratio et cilicium, et elemosyna et læcrymæ peraguntur; per hæc enim remissio nobis plena conquiritur.

Qui vendiderit domum intra urbis muros, habebit licentiam redimendi, donec unus impleatur annus. Si non redemerit, et anni circulus fuerit evolutus, emptor possidebit eam, et posteri ejus in perpetuum, et redemi non poterit, etiam in jubilæo: sin autem in villa fuerit domus quæ muros non habet, agrorum jure vendetur; si ante redempta non fuerit, in jubilæo revertetur ad dominum. Ædes Levitarum quæ in urbibus sunt, semper possunt redimi; si redemptæ non fuerint, in jubilæo revertentur ad dominos, quia domus urbium Levitarum pro possessionibus sunt inter filios Israel: suburbana autem eorum non veneunt, quia possessio sempiterna est. Si ad unum hoc intentionem legislator habuisset, ut possessiones non caderent ab aliis ad alios, erat quippe etiam hoc utile, quia de sufficientia, secundum quod diximus lex curam gerit, cujus putas rei gratia, quando non fuerint intra annum, sicut ait, redemptæ, propriæ esse conquirentium jussæ sunt, sed nec hoc simpliciter, sed imo subtilem quamdam custodiens divisionem, quæcunque enim intra muros sunt munitarum civitatum, intra annum redimi solummodo liceret, quæcunque autem in non muratis, licentiam haberi liberandi eas semper permisit, levitarum autem domos, sive in muratis, sive in non muratis

sint, semper redimi præcepit, agros autem vendere omnes prohibuit. Hæc autem distinctio, tam infructuosa est ad faciem litteræ quam ostendit, quia lex fuit quidem quando habuit juvamen de littera, non tamen semper, nec de omni, propter quod ei contemplatio spiritalis necessaria est, utilitas autem hinc intendenti perpetua, et de omni mandato legis provenit. Jam nunc ergo præsentis sanctionis discutiamus virtutem, in præcedentibus uniuscujusdam possessionem, proponens ait enim: *Si attenuatus frater tuus vendiderit possessionem suam, specialem uniuscujusque conversationem procul dubio exposuit, hic autem non jam de conversatione speciali, sed totius Synagogæ vel Ecclesiæ loquitur, in quibus Judæorum quidem Synagoga in eo quod manet usque nunc apud conquirentem inimicum et adversarium serviens, Ecclesiæ autem gentium quodammodo libertatem accipiunt, sed et Judæorum collegiorum, quomodo quædam per quosdam intelligibiles levitas, id est, apostolos salventur, nimis secundum quod Deum decet exponit dicens: Qui vendiderit domum intra urbis muros, habebit licentiam redimendi, donec unus impleatur annus.* Hæc de Judæorum Synagoga intelligamus, quæ inhabitabatur quidem: propterea enim eam Deus per Moysen, et ut habitaretur constituit, licet ipsa hæc non custodierit ab his, in quibus inhabitanda erat. Propter quod et Dominus Judæis dicebat: *Domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem fecistis eam speluncam latronum (Matth. xxi)*. Erat autem in civitate murata in Hierusalem, habebat enim murum legem: hanc vendidit quispiam non tamen dicit venditorem, neque propinquum, neque proximum, sicut supra appellavit; neque enim unus erat hanc vendens, sed totus Judæorum populus male vivens qui neque frater, neque cognatus dignus erat appellari. Unde eum etiam populum Sodomorum et Gomorrhæ Deus per Isaiæ prophetiam appellavit: *Audite, inquit, verbum Domini, principes Sodomorum; auribus percipite legem Dei nostri populus Gomorrhæ (Isai. i)*. Alibi autem ad eos rursum propheta dicebat: *Cui debitori vendidi vos? ecce venditi estis in iniquitatibus vestris (Isai. xxx)*. Sed licebat eis hanc venditionem redimere in anno, in quo Christus omni generi humano maxime populo Judæorum redemptionem peccatorum prædicavit, quem annum, nunc quidem legislator innuit: aperte enim Isaias exhibuit: *Spiritus Domini super me, eo quod unxit Dominus me, ad annuntiandum mansuetis misit me, ut mederer contritos corde, ut predicarem captivis indulgentiam, et clausis apertionem, ut predicarem annum placabilem Domini, et diem ultionis Deo nostro. Si autem redempta non fuerit usque dum impleatur annus, confirmabitur domus quæ est in civitate quæ habet muros viri emptoris, posterorumque ejus in perpetuum, et redimi non poterit, etiam in jubilæo (Isai. lxi)*. Dominatus est enim Judæorum Synagogæ, qui emit eam inimicus, et posteris ejus in perpetuum; omni videli-

cel præsentis tempore, hoc enim appellatur per ejus A posteros vel generationes, quod Septuaginta edunt, quia præsentis temporis potestatem habet contra eos qui conjunguntur ei, et redimi non poterit etiam in jubilæo, sive ut Septuaginta, in remissione. Qua remissione? nisi utique illa quam eis Dominus crucifixus dixit: *Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt*. Sed peccatum renovaverunt post datam remissionem malitiosi effecti, et præterito non sufficiente peccato, addiderunt alia deteriora quæ circa sepulcrum, et post resurrectionem, et post in cælos ascensionem, contra ipsum Christum, et contra chorum apostolorum præsumserunt.

Sin autem in villa fuerit domus quæ muros non habet, agrorum jure vendatur, si ante redempta non fuerit, in jubilæo revertetur ad dominum. Domos ergo quæ in villa sunt, quod Ecclesiæ gentium debeant intelligi, Isaias nobis propheta demonstrat dicens: *Lauda, sterilis quæ non paris, decanta laudem et hinnire quæ non pariebas, quoniam multi filii desertæ magis quam ejus quæ habet virum, dicit Dominus (Isai. LIV)*. Ergo quæ in villa, sive ut Septuaginta in aulis sunt domus, gentium Ecclesiæ intelliguntur. Quod adhuc planius in posterioribus ejusdem prophetiæ ostenditur: *Fige non parcas, extende funes tuos et paxillos tuos conforta, adhuc ad dexteram et sinistram extende, et semen tuum gentes hereditabit, et civitates desertas inhabitabit*. Ecce desertas civitates sine muro, videlicet eas quæ sunt gentium appellavit: neque enim habebant legis murum, et desertæ erant errore idolorum, quorum domus in villis, quas Septuaginta in aulis dixerunt, quas et esse Ecclesias diximus, agrorum jure vendantur; vel secundum Septuaginta ad agrum terræ æstimabuntur. Cujus agri? Illius utique quem Dominus dicit: *Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro, quem qui invenit homo abscondit, et præ gaudio illius vadit, et vendit omnia quæ habuit, et emit agrum illum (Matth. XIII)*. Dicit autem agrum evangelium, in quo thesaurus, Christus est mysterium. Hæus ergo agri jure vendentur, vel ad hunc agrum æstimabuntur, quia ei sunt proxime, non legi, quamobrem semper redimi possunt, vel secundum Septuaginta liberatæ per omnia erunt. Ex quo enim Dominus venit, usque ad secundum adventum ejus, per partes gentes redimuntur, et per remissionem evadunt, quam ipse omni generi humano per crucem procuravit, crux enim est vera remissio.

Ædes levitarum quæ in urbibus sunt, semper possunt redimi, si redemptæ non fuerint, in jubilæo revertentur ad dominos, quia domus urbium levitarum pro possessionibus sunt inter filios Israel. Non frustra Levitas quispiam dicat appellari apostolos, sed quia de Levitis dictum est: *In terra eorum nihil possidebis, nec habebis partem inter eos, ego pars et hereditas tua in medio filiorum Israel*, hoc autem in apostolis proprie impletum est, qui dicebant confidenter ad Dominum: *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te; quid putus erit nobis?*

(*Matth. IX*). Horum ergo ædes quæ in urbibus sunt, sive secundum Septuaginta domus civitatum eorum possessiones quotquot eos secuta sunt, fide et conversatione, Judaica collegia recte intelliguntur, quia prius propter eos ire ut ad oves quæ fuerant perditæ domus Israel a Christo jussi sunt. Ergo ad sortem eorum pertinebant illi atque possessionem, semperque poterant redimi; et hoc historia Actuum apostolorum demonstravit, multa enim Judæorum per apostolos ab errore dixit liberata collegia. Non solis autem licuit apostolis hanc peragere redemptionem, sed et discipulis eorum: sed tamen hanc secundum illorum oportebat effici doctrinam, ut illis imputaretur qui exordium facto præbuerunt, qui posuerunt dogmata. *Si redemptæ non fuerint, in jubilæo revertentur ad dominos.* Quare autem hoc dicendum sit, sequitur: *Quia domus urbium levitarum pro possessionibus sunt inter filios Israel*, id est, propter apostolorum cognationem: intelligibile enim levitarum apostolorum possessio in medio filiorum Israel erat, sicut cognovimus, quia Petrus et Joannes sortem apostolatus in prædicatione eorum qui ex circumcisione erant perceperunt. Sed et alio modo, apostolis possessio in medio filiorum Israel erat, circumcisionem enim habebant et ipsi, et secundum legem Israel semper vixerant, propter quod et eorum erant ipsæ domus civitatum, ab ipsis enim erant liberatæ, et quicunque salvati sunt, per eos salvati sunt. Et cum indigni essent, propter blasphemiam quam commiserunt in crucem, et quam rursus post resurrectionem præsumperunt, honore tamen apostolorum qui et ante crucem crediderunt, et in cruce, vel etiam post crucem permanserunt, in fide suscepti sunt. Et quia hoc verum est, disce ab Isaiâ dicente: *Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma facti essemus, et quasi Gomorra similes fuissetus (Isai. I)*. Si enim non relictum esset apostolorum semen, nihil prohiberet in modum Gomorrhæ et Sodomæ omnem plebem Judaicam perire, sed apostolorum quæ non omnes perierunt, quorum virtutes et possessiones quales erant, in paucis his considera verbis: *Suburbana autem eorum non veneunt, quia possessio sempiterna est.* Quorum? Apostolorum videlicet: hi enim esse Levitæ dicti sunt; horum suburbana sive agri non vendantur, id est, conversationes et virtutes et doctrinæ, hæc enim agrorum vice colebant, ita ut Paulus de eis diceret: *Quis plantavit vineam, et de fructu ejus non edet? (I Cor. IX)*. Et rursus: *Dignus est operarius mercede sua (I Tim. V)*. Et rursus: *Nunquid de bobus cura est Deo? An de nobis utique dicit, quia debet in spe qui arat arare, et qui seminat in spe fructus percipiendi (I Cor. IX)?* Et rursus: *Si nos vobis spiritalia seminavimus, magnum est, si vestra carnalia metamus? (Ibidem)*. Hæ ergo doctrinæ separatæ erant civitatibus eorum, quæ et per ipsos consistebant, et per ipsos salvabantur, et vendi non poterant, quia ad ipsos dicebatur: *Gratis accepistis, gra-*

its date. Unde et Simonem emere volentem donum A Spiritus, ejus portione sive sorte privavit. (*Ex Adamant.*) Secundam tropologiam vero, hæc referamus ad nos, quibus lex Christi si eam sequamur nec possessiones in terra, nec in urbibus domus habere permittit, et quid dico domus? nec plures tunicas, nec multam concedit possidere pecuniam: *Habentes enim, inquit, victum et vestitum, his contenti sumus (I Tim. vi)*. Quomodo ergo nos datas de domibus sive intra civitatem muratam positas, sive in vicis quibus muri non sunt observabimus leges? Invenimus in aliis Scripturæ locis, quod sermo divinus majore quodam sacramento nominat domum, ut cum dicit de Jacob, et quasi pro laude ejus ponit: *Erat enim, inquit, Jacob homo simplex habitans domum (Gen. xxv)*. Et iterum invenio de obstetricibus Hebræorum scriptum: *Et quia, inquit, timebant Deum obstetrices fecerunt sibi domos (Gen. r)*. Videmus ergo quod obstetricibus quidem faciendorum domorum causa fuerit timor Dei: Jacob vero simplicitas et innocentia causam dederit, ut habitaret domum; denique Esau, quia malus fuit, non est scriptum de eo quia habitaverit domum, nec de alio aliquo scriptum est, quia ædificaverit sibi domum, qui non habuerit timorem Dei; quæ est ergo ista domus? et quale ædificium est? Paulus apostolus exponit apertius cum dicit: *Domum habemus non manufactam æternam in cælis (II Cor. v)*. Hæc est ergo domus quam ædificare nemo potest, nisi timeat Deum; hæc est domus quam extruere, vel habitare nemo potest, nisi in simplicitate mentis et puritate cordis. Sed quomodo accidere solet, ut etiam qui bene ædificaverit, et domum cibi celestem bene agendo, et bene vivendo ac recte credendo construxerit, incurrat alicujus peccati debitum et hanc a crudelissimo feneratori venundari cogatur, ac labores suos transfundere in alium, pietas et clementia legislatoris occurrit, ut intra certum tempus redimi possit: *Si tamen invenerit, inquit, manus tua pretium quod restituas*. Quale pretium? Pœnitentiæ sine dubio lacrymis congregatum, et manibus, id est, labore boni operis inventum. Annus autem iste intelligi potest, quem venit vocare Dominus annum acceptum, quo dimittat contractos in remissionem, et salutem delicta sua confitentibus præbeat (*Isa. lxi*). Quod autem dicit domum in civitate muratam, recte ut ego arbitror, domus quæ in cælis est dicitur, in civitate murata intelligitur, murus est enim hujusmodi domibus, ipsum cæli firmamentum; sed talem domum rari quique habere possunt, illi fortassis qui super terram ambulantes, conversationem habent in cælis; et de quibus dicit Apostolus, *Dei ædificatio estis (I Cor. iii)*. Cæteri autem in vicis habent domos, quibus non est murus: est tamen eis adjacens ager fecundus, illis fortassis qui sibi habitaculum præparant in terra viventium, et in illa terra quam mansuetis Dominus promittit dicens: *Beati miles, quoniam ipsi hæreditatem possidebunt terram (Matth. v)*. Ista ergo domos, si forte aliquis

sicut supra exposuimus lapsus acciderit, semper est recuperandi facultas. Ut verbi gratia dicam: Si nos aliqua culpa moralis invenerit quæ non in crimine mortali, non in blasphemia fidei, quæ muro ecclesiastici et apostolici dogmatis cincta est, sed vel in sermonis vel in morum vitio consistat, hoc est vendidisse domum quæ in agro est, vel in vico cui murus non est; hæc ergo venditio, et hujusmodi culpa, semper reparari potest, nec aliquando tibi interdicitur de commissis hujusmodi pœnitundum gerere, in gravioribus enim criminibus, hoc est, in infidelitate perseverare, corde impenitenti usque ad finem vitæ in iniquitate perdurare, et de misericordia omnipotentis Dei desperare, quod est blasphemia in Spiritum sanctum, quid de hoc sentiendum sit, ipsius veritatis sententia in Evangelio nobis manifestat. Ista vero communia quæ frequenter incurrimus, semper pœnitentiam recipiunt, et sine intermissione redimuntur. *Quod si sacerdotalis fuerit, inquit, ista domus vel levitica ubicunque fuerit, sive in civitate sive in agro semper habet redemptorem*. In hoc loco sacerdotalem sensum et leviticam intelligentiam quæro; non enim inferior esse debet auditor horum si fieri potest, illo ipso qui hæc scripsit et sanxit. Quid est ergo quod sacerdos et levita, domus suæ semper habent redemptionem? et ubicunque fuerit habet redemptionem, spiritalem intelligentiam. Sacerdos mens Deo consecrata dicitur; et levita appellatur is qui indesinenter assistit Deo, et voluntati ejus ministrat. Perfectio ergo in intellecta, et opere in fide et actibus sacerdos et Levites accipendus est, huic itaque perfectæ menti si acciderit aliquando domum quam habet non manufactam æternam in cælis vendere, et manus alterius dare, sicut contigit aliquando magno patriarchæ David cum de tecto suo Uriæ Ethei aspexit uxorem, statim eam redimit, statim reparatur, statim enim dicit: *Peccavi*; imo vero aliquid adhuc sublimius in hoc sensu debemus inspicere. Quomodo domus sacerdotum et levitarum, id est, perfectarum mentium semper delicta redimantur, semperque purgantur, si quando Scripturas divinas legimus, et sanctorum Patrum in his delicta aliqua recensemus, si secundum apostoli Pauli sententiam dicimus. *Quia hæc omnia in figura contingebant illis, scripta sunt autem propter commonitionem nostram (I Cor. x)*. Hoc modo semper domus eorum redimitur, quia semper pro culpis eorum purgatio et satisfactio a doctoribus adhibetur ostendentibus ex divinis Scripturis, formas fuisse hæc et imagines rerum futurarum; non quibus arguerentur delicta sanctorum, sed quibus ostenderetur peccatores impios in partem sanctorum, societatemque conscisci. Nunquam ergo sacerdotalis possessio a sacerdote separatur, etiam si ad tempus fuerit ablata, etiam si fuerit distracta; semper redimitur, semper reparatur; velut si diceret: *Charitas quæ perfecta est omnia patitur, omnia sperat, omnia tolerat: charitas nunquam excidit (I Cor. xiii)*. Sic ergo et possessio ac domus cuncto-

frater tuus, non eum opprimes servitute famulorum, sed quasi mercenarius et colonus erit; usque ad annum jubilarum operabitur apud te, et postea egredietur cum liberis suis, et revertetur ad cognationem suam, et ad possessionem patrum suorum, mei enim servi sunt, et ego eduxi eos de terra Ægypti. Non veniant conditione servorum; ne affigas eum per potentiam, sed metuito Deum tuum. Multa littera ipsa pietate plena est; sed multo magis spiritualis intellectus. Quantum enim libertas animæ melior est a libertate corporis, tantum spiritualis contemplatio his qui ejus possunt fructus percipere clariora donat quam littera, quia littera quidem nullatenus nos his quæ fratribus eveniunt abuti vult, id est, confidelibus; sed vel si quis eorum nobis venditus fuerit, a qualibet humilitatis necessitate, nullatenus ab eo servitium servi exigamus. Quem enim semel fratrem per adoptionem Christi habuimus, quomodo deinceps servum suum habebimus? Unde et Paulus scribens de Onesimo ad Philemonem dicebat: *Propterea recessit ad horam, ut æternum reciperes, non jam ut servum, sed pro servo fratrem charissimum, maxime mihi, quanto magis autem tibi et in carne et in Domino.* Et rursus: *Qui autem fideles habent dominos, non despiciant quia fratres sunt (I Tim. vi).* Insuper autem et Spiritus præcepit etiam aliud quando aliquem fratrum et æqualem nobis vocatione et conversatione venditum, humiliatum tamen in virtutibus, id est, infirmatum deprehenderimus, et hunc converterimus correptionibus exhortantes, nullatenus eo abuti; sed ut modeste et humiliter ad eum accedamus. Propter quod et in verbis ipsis intende: *Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non eum opprimes servitute famulorum, sed quasi mercenarius et colonus erit.* Quia paupertas animæ est infirmitas consequendarum virtutum. Si ergo ubi fideli et colenti Deum, humiliatus frater venditus fuerit, redemptionem et pretium animæ ejus, tuam doctrinam et exhortationem suscipiens, et quemadmodum suum dominum existimans, non serviat tibi servitute servi, sed subdetur quidem, verumtamen libertate illa de qua ait Paulus: *Libertate qua liberavit nos Christus (Galat. v).* Invenies autem alibi eundem rursus scribentem: *Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum (I Cor. ix).* Propter quod ait legislator: *Quasi mercenarius et colonus erit, vel sicut LXX, inquilinus, quia horum uterque subjectus est quidem huic cujus domum habitat, et in agro operatur, propter paupertatem, nec domum propriam, nec agrum habens, non tamen propter hoc aufertur libertatis dignitas: quemadmodum et eum, qui per nos a peccato conversus est, oportet, si ante peccatum frater noster secundum æqualitatem gratiæ honoremque conversationis fuit, nam et si propriam nunc domum justitiæ, aut agrum proprium virtutis non habet, cum aliquando habuisset, unde non dixit mercenarius aut colonus, vel inquilinus erit, sed quasi mercenarius et colonus vel inquilinus erit tibi.* In nostris enim habitare opus ha-

bet et operari, id est, ad nostras exhortationes regulasque vitæ, et exempla, quæ a nobis susceperit; spes tamen est eum ad suam recurrere dignitatem, quando integram et perfectam egerit pœnitentiam. Hoc enim manifestans legislator subdidit: *Usque ad annum jubilarum operabitur apud te.* Quia post perfectam pœnitentiam, sicut integre mundatus et propterea perfectus operari et apud se potest, et postea egredietur, sicut aiunt Septuaginta, *in remissione, cum liberis suis;* non solus enim ipse liber efficitur, sed et quæ ab eo genitæ fuerant virtutes antequam sub venditionem peccati redigeretur. Propterea et revertetur ad cognationem suam, et ad possessionem patrum suorum, recipiens conversationis sortem, et partem gratiæ, quæ ab initio sorte perceperat a Deo, qui proprie noster pater est, de quo ait Paulus: *Quia autem estis filii, misit Dominus Spiritum Filii sui in cordibus vestris clamantem, Abba Pater (Galat. iv).* Cur autem hæc sanciens Deus tanta pietate utatur, ipse legis demonstravit verbis: *Mei enim servi sunt, et ego eduxi eos de terra Ægypti.* Ut ergo qui semel ejus facti sunt servi, et per eum intelligibili servitute Ægypti caruerunt, hanc eos perdere dignitatem non vult, nec quia ad modicum quis lapsus est, propterea eum in perpetuum perdere antiquam dignitatem desiderat, ideoque ait: *Non veniant conditione servorum.* Similia dicens Paulo: *Pretio empti estis: nolite fieri servi hominum (I Cor. ix).* Sed et hoc addidit: *Ne alligas eum per potentiam, sed metuito Deum tuum.* Oportet enim moderari nos jugum convertentium, et timere Deum nostrum, qui dixit: *In quo judicio judicaveritis judicabimini, et in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis (Marc. iv).*

CAPUT IX.

Servi et ancillæ de aliis nationibus sint, non ex filiis Israel.

(IBID.) *Servus et ancilla sint vobis de nationibus quæ in circuitu vestro sunt, et de advenis qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint, in terra vestra, habebitis famulos, et hæreditario jure transmittetis ad posteros ac possidebitis in æternum; fratres autem vestros filios Israel ne opprimatis per potentiam.* Gentes quæ in circuitu nostro sunt quæ necdum crediderunt, spem tamen fidei et salutis habent, quia ipsis missum Evangelium est: sicut Paulus in Antiochia ad Judæos dicebat: *Ecce convertimur ad gen'es, sic enim præcepit nobis Dominus (Act. xiii),* de his nobis servi et ancillæ conquirantur, id est qui per verbum docentur; unde et eos qui docuerunt dominos appellant, quod demonstrat in Philippis, custos carceris, qui ad Paulum et Syllam dicebat: *Domini, quid me oportet facere ut salvus fiam? (Act. xvi.)* Sed et de advenis, sive ut Septuaginta, *filii inquilinorum qui peregrinantur apud nos,* conquiramus. Dicit autem inquilinos hic Judæos qui habitant quidem in lumine nostro, non tamen ei volunt oculos meatis accommodare, abscondentes ejus lucernam sub modio. Propter quod non simpliciter inquilinos

Septuaginta ediderunt, sed filiorum inquitinorum A aut cuiquam de stirpe ejus, post venditionem potest redimi qui voluerit ex fratribus suis, emet eum et patruus et patruelis, et consanguineus et affinis. Quia lex pertinere sibi secundum litteram de libertate indigenarum Israelitarum ostendit; propterea eum qui in eis deterius propter paupertatem aut aliquam aliam necessitatem egit proselytis vel inquitinis qui de his quidem foris sunt genti adhaeserunt, servire non patitur; sed redimi eum ab aliquo suorum cognatorum praecipit. Vide quomodo hoc custodiri et secundum anagogen spirituales oportet. At enim: Si invaluerit apud vos manus advenae atque peregrini, sive ut LXX, inquitini, et attenuatus frater tuus venderis se ei aut cuiquam de stirpe ejus, id est, si hic qui ad fidem ex gentibus aut ex Judaeis, B aut omnino haereticis noviter nostrae fidei conjunctus, clarus est virtutibus, ita ut potens sit in arguendo et exhortando peccantes; hujus enim proprie manus invalescit, sive ut LXX inveniunt, quia per suam actionem invenire, et aliorum conversationem et exhortationem potest; deinde et frater tuus, qui olim eruditus est in verbo, sed et qui aequalis tibi est secundum sortem conversationis, hoc est enim frater attenuatus, id est, non inveniens exhortantem, et consilium dantem, advenae sive peregrino vel inquitino se venderit, id est, ei qui noviter ex gentibus, aut de Judaeis, aut secundum quod diximus haereticis credenti, vendatur autem ei illo verbum doctorale propter conversationem ejus impendente: quia incongruum est eum qui olim in clara scientia et conversatione notus fuit, sub eo qui noviter ad fidem venit agere, non est enim parva res discipulatus, sed multum temporis vitae etiam non modicum decursus, ad perfectionem necessarius recte redimitur. Qui voluerit ex fratribus suis, emet eum, id est, quispiam eum similis honoris, similisque scientiae et conversationis per suam doctrinam redimat, et faciat non opus habere admoneri ab eis quos ipse debuit admonere, ut pote qui in scientia profecit eos qui adhuc modo geniti sunt. Patruus ergo et patruelis et consanguineus et affinis redimet eum; patres nostri sunt secundum spiritum, qui nos genuerunt per Christi doctrinam. Propter quod et Paulus Corinthiis scribebat: Nam et si multos paedagogos habetis in Christo, sed non multos patres, in Christo D enim Jesu per Evangelium ego vos genui (I Cor. iv). Quotquot ergo fratres horum, id est sacerdotes, sicut et ipsi sunt, et doctores, aut et filii fratrum, aut discipuli quidem illorum, in eandem autem quam ille scientiam et doctrinam proveci, sunt enim, fratres patris dicuntur recte, qui enim consanguinei et affines sunt ejus qui eget consilio et exhortatione, id est, ut qui ejusdem dignitatis et conversationis fuerunt, hi rursus redimunt, Pauli memores vocis: Si quis autem suorum, et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior (I Tim. v). Et quia oportet ad omnes quidem bonum ostendere; maxime autem ad domesticos fidei (Gal. vi). Hi enim nobis consanguinei per carnem Christi

CAPUT X.

De redemptione ejus, qui se vendiderit advenae aut peregrini.

(Ibr.) Si invaluerit apud vos manus advenae atque peregrini, et attenuatus frater tuus venderit se ei,

sunt, quia de carne ejus et de ossibus ejus sumus. **A** reddet emptori quod reliquum est annorum quibus servivit, mercedibus imputatis. Primum ergo secundum hæc reddit pretium, id est secundum ea quæ peccavit qui semetipsum redimere vult, ut forsitan ex gula peccavit, per jejunium corrigat; sin autem ex verbositate, studeat taciturnitatem, si ex incautela oculorum in mulieris concupiscentiam cecidit, agat non videre mulieres, neque omnino eis obvium fieri. Deinde si vult celerem sibi redemptionem parare, intendat pecuniis conquisitionis suæ, verbo videlicet et doctrinæ, quod eum intelligere proprium peccatum, et subdi admonenti fecit, et si viderit multum minus esse ad annum remissionis, et ad correctionem videlicet definitæ ei pœnitentiæ, magis operetur virtutes, et laboriosam lucratu pœnitentiam. Si autem hoc rursus parum operatus fuerit, si non per virtutes, per lacrymas autem et suspiria et similia alia remedia peccato necesse habet. *Et non affliges eum in labore in conspectu tuo.* Quid autem hoc est? Ut eum qui per virtutem peccatum respuit, non ei superimponas districtæ pœnitentiæ pondus; semel enim semetipsum bonis operibus redemit. Ergo pipis recte subdidit quæ sequuntur: *Quod si per hæc redimi non potuerit, anno jubileo egredietur cum liberis suis.* Qui autem æqualibus peccato virtutibus semetipsum non redemit, in anno jubilei sive remissionis id est, in perfecta et districta pœnitentia, quemadmodum frequenter diximus, et ipsam redimi præcepit. Sed et bona opera, quæ peius quam peccasset egit, filii uniuscujusque nostrum sunt. Si autem vis cognoscere quæ sit perfecta pœnitentia, Ninivitas intende, qui prædicaverunt jejunium, et induti sunt sacco a majore usque ad minorem, et exclamaverunt ad Deum intente, et cum toto animo; et averterunt se unusquisque a via sua mala, et ab injustitiis quæ in manibus eorum erant (Jon. 10). Sic enim Deus eorum pœnitentiam suscepit, ut propheta subderet, *misertus est Deus super malitia quam locutus fuerat ut faceret eis et non fecit.* Et quæ est causa quæ pœnitentiam delere peccata faciat, et facit mundam pœnitenti profligari redemptionem, ita ut nec opus habeat alium jam admonentem, neque sub jugo alterius agere doctrinæ? *Mei sunt enim servi filii Israel, quos eduxi de terra Ægypti.* Quomodo autem eos eduxit? Suspirantes videlicet, sicut liber nobis Exodi demonstravit, ipse et nunc unumquemque in pœnitentia suspirantem liberat, et ab intelligibili Ægypto redimit.

CAPUT XI.

Ubi prohibet Deus idola facere, vel titulos erigere.

(CAP. XXVI.) *Ego Dominus Deus vester, qui illa egi et hæc præcepi, non facietis vobis idolum, et sculptile; nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra: ut adoretis eum. Ego enim sum Dominus Deus vester, custodite sabbata mea, et pavete sanctuarium meum: ego Dominus.* Non solum nobis quomodo peccantes libertatem habeamus, sed nec aliorum doctrina aut exhortatione egeamus, lex mandat, ut propheticum illud in nobis impleretur verbum:

Sequitur: *Si autem et ipse potuerit, redimet se, supputatis dantaxat annis a tempore venditionis suæ usque ad annum jubileum; et pecunia qua venditus fuerat juxta annorum numerum, et rationem mercenarii supputata. Si plus fuerint anni qui remanent usque ad jubileum, secundum hos reddet et pretium; si pauci, ponent rationem cum eo juxta annorum numerum, et reddet emptori, quod reliquum est, annorum quibus ante servivit, mercedibus imputatis; non affiget eum violentem in conspectu tuo. Quod si per hæc redimi non potuerit, anno jubileo egredietur cum liberis suis; mei enim sunt servi filii Israel, quos eduxi de terra Ægypti: ego Dominus Deus vester.* Tantum de libertate nostra, et honestate, et gloriatione in bonis, et confidentia sancti Spiritus agit, ut unumquemque nostrum sub servitute peccati constitutum virtutibus præcipiat redimi, et correctionibus, si, verbi gratia, cilicium et cinerem, et lacrymas, et eam quæ in his est confessionem lucrari volumus; et quæcumque cum his annis continent jubilei sive remissionis, ad hujusmodi enim probationem presentia exposuit. Sin autem et ipse potuerit redimere se, supputatis dantaxat annis a tempore venditionis suæ usque ad annum jubilei. Si enim pauper factus est per peccatum qui prius dives fuit in virtutibus et correctionibus, recte se semetipsum liberavit, dum sufficit ad exhortationem propriam, verumtamen nec hic integrum de se credat, ut qui semel aut infirmatus est, exhortatione et consilio egens, computat apud semetipsum, id est, secum tractat et disceptatur. Computabit autem ab anno quo semetipsum vendidit ei, usque ad annum jubilei sive remissionis, a quo videlicet peccans egit consilio et doctrina, usque dum integram et omnimodam peragit pœnitentiam, in qua remissionem accipiens, æqualis ei fiat, qui peccatis non peccavit. Quid autem tractabit? Quibus virtutibus et correctionibus eam quæ per studiosam pœnitentiam est remissionem apprehendere et præcedere possit. Sicut enim qui pecuniam reddit redemptori annis remissionis expectare opus non habebat, erat autem quinquagesimas, qui jubileus dicebatur: sic qui peccatum ad delendum illud, æquales sive pares virtutes exquirat, præcedit pœnitentiam actionibus bonis se redimens: quod demonstrat Zachæus, qui cum plurimorum plurima sustulisset, non egit sacco et cinere, et lacrymis et oratione. Hic enim nobis est annus remissionis, sic omnia habens quæ nobis fructificent remissionem. Non indignus autem, quia peccata quidem erant pecuniaria; ipse autem ea quæ abrepta fuerant promisit reddere in quadruplum, dimidium autem suorum distribuere pauperibus. Propter quod Christus ad eum: *Hodie salus domui huic factus est (Luc. xix),* suscipiens pecunias redemptionis ejus dixit. *Si autem plus fuerint anni qui remanent usque ad jubileum, secundum hos reddet et pretium; si pauci, ponent rationem cum eo juxta annorum numerum, et*

Et non docebit unusquisque proximum suum, et unusquisque fratrem suum dicens: Cognosce Dominum; quia omnes scient me, a minore usque ad majorem eorum; quia propitius ero iniquitatibus eorum, et peccatorum illorum jam non recordabor amplius (Jerem. xxxi). Quomodo enim? Hoc erit si non solum ab aperto idolorum cultu quem prohibet legis littera, sed et ab occulto abstinenceamus: de qua Paulus dicebat: Radix omnium malorum avaritia, quæ est idolorum servitus (Ephes. v); quemadmodum nobis etiam nunc legis spiritus abstinentiam mandat. Et non faciemus nobis idolum et sculptile; sive, ut Septuaginta manufactiles domos ædificantes et agros aliquos possidentes, nec sculptile in eis figurantes, nostram quodammodo atterentes amore eorum mentem. Nec titulos nobis sive statuam in his erigamus, volentes per eam memoriam nostram extendere in futuras generationes; sed nec lapidem insignem erigamus: auri, verbi gratia, aut argenti cumulum, aut lapidum qui videntur esse pretiosi: lapides enim et hi de terra æquales aliis lapidibus sunt; et sic avarorum visus in his quemadmodum paganorum in idolis seducuntur, propter quod et insignis lapis dictus est. Nos autem nihil tale patiamur, nec insignes nobis lapides efficiantur divitiæ ut secundum intentionem earum vivamus, secundum intellectum Septuaginta interpretum; et non quæcunque præceperint faciamus, et desideris earum serviamus, adoremusque eas et colamus, in conservando eas. Custodiamus autem et sabbata ab omni alio malo, et abstinentiæ vocationique studentes, et agentes ut operibus præsentis mundi careamus, atque ab eis quiescamus; hoc enim intelligibile et verum sabbatum est, quod non populi est ingrati, sed ipsius Dei, quemadmodum in Isaia dicebat: *Beatus vir qui fecit hoc: et filius hominis qui apprehendit istud, custodiens sabbatum ne polluat illud (Isa. lvi)*. Si non distinguere ab illis volebat, de quibus in initio prophetiæ dicebat: *Neomenias et sabbatum et festivitates altas non feram (Isa. i)*. Quod autem Dei est sabbatum, aut quomodo illud non profanare quis potest, subinfert: *Quiescite agere perverse, etc.* Ergo a malis abstinere sabbati est impletio; sed et sanctuarium est, paveamus, sanctimoniam studentes, id est castitatem et pudicitiam; hæc est namque vitæ perfectæ et consummatæ capitalum sive summa: propter quod etiam hoc novissimum posuit, tunc dicit ad nos Deus: *Ego Dominus Deus vester, qui sum quidem sanctus, sed et in sanctis requiesco, interimens et disperdens omnes qui tabernaculum meum polluerint et templum meum pollutionibus voluptatum violaverint.*

CAPUT XII.

Prædicuntur bona custodientibus præcepta Domini, et mala violantibus.

(Ibid.) *Si in præceptis meis ambulaveritis, et mandata mea custodieritis et feceritis ea, dabo vobis pluviam in temporibus suis, et terra gignet fructum suum, et pomis arbores replebuntur. Et apprehendet messium*

*tritura vindemiam; et vindemia occupabit sementem, et comedetis panem vestrum in saturitate, et absque pavore habitabitis in terra vestra; dabo pacem in finibus vestris, dormietis et non erit qui exterreat; auferam malas bestias, et gladius non transibit terminos vestros. Persequimini inimicos vestros, et corruent eorum vobis, persequentur quinque de vestris centum alienos; et centum ex vobis decem millia, cadent inimici vestri in conspectu vestro gladio; respiciam vos et crescere faciam; multiplicabimini et firmabo pactum meum vobiscum. Comedetis vetustissima veterum, et vetera novis supervenientibus projicietis. Pnam tabernaculum meum in medio vestri, et non abjiciet vos anima mea, ambulabo inter vos, et ero vester Deus, vosque eritis populus meus. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægyptiorum ne serviretis eis, et qui confregi catenas cervicium vestrarum ut incederetis erecti. Quia autem a Judæis invenimus omnimodo hæc secundum litteram impleta. Multi enim Dei propheta custodientes ejus mandata, et in præceptis ejus ambulantes, in multa fuerunt afflictione constituti, nec panem suum cum satietate, sed eum egestate comederunt: quemadmodum Escherich cui ab ipso hoc Deo præceptum est. Sed et Paulus eos qui in lege et prophetis justificati sunt, exponens dicebat: *Circumierunt in melotis, et in pullibus caprimis, humiliati, afflicti, quibus dignus non erit manus (Hebr. xi)*. Illud autem magis intendere in his quæ dicta sunt oportet, quia custodientibus Dei mandata triginta benedictiones in presenti lex posuit. Sic enim eas numero invenies unamquamque benedictionem ab alia per conjunctionem in LXX editione discernens; quia tot annorum existens Dominus, de quo ait Paulus: *Ut occurramus omnes in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi (Ephes. iv)*. Venit ad baptismum, quatenus donationis perfectionem per ætatem quam ageas baptizatus est, nuntiaret et ostenderet, et sic perfectus secundum tempus factus, prædicare evangelium cepit in quo omnis est vitæ et donationis plenitudo, et conversationis retributionisque quæ hic significavit. Ait enim: *Et dabo vobis pluviam in temporibus suis.* Dicit autem verbum Dei, ut pote descendente de celo gratiæ, de quo Moyses sic dixit: *Attende colum, et loquar, et audias terra verba ex ore meo, expectetur sicut pluvia eloquium meum (Deut. xxxii)*. Hoc non qualecunque bonum est in tempore suo percipere, sed manifesta est Dei bonitatis ostensio, quemadmodum non accipere aversationis est; propter quod Deus irascens populo Judæorum, per Isaiam prophetam minatus est, dicens: *Et relinquam vineam meam, et non putabitur, nec fodietur, et ascendent in eam sicut in agro inculto spinæ, et nubibus mandabo ne pluant super eam pluviam (Isa. v)*. Quid enim nobis ex accipienda pluvia in tempore præficit, et terra gignit fructum suum, id est corpus nostrum, hujus enim boni fructus sunt castitas, sobrietas, abstinentia. *Et pomis arbores replebuntur; sive, ut LXX, ligna campi dabunt fructum suum, ligna autem campi**

sunt animæ motus, ut pote qui sunt motibus intelligibilis nostræ terræ, videlicet carnis, sublimiores; horum enim fructus veritas, justitia, mansuetudo, compassio et his similia. (*Ex Origene.*) Habemus intra nosmetipsos et ligna camporum, quæ fructum suum producant. Quæ sunt ista ligna camporum, dicit fortassis auditor: quid iterum hic seminiverbius ait? Quid undique verba conquirat, ut explanatione lectionis effugiat? Quomodo intra nos ligna esse docebit, et arbores? Si non temere obtrectes, jam nunc audies: *Quia non potest arbor bona malum fructum facere, neque arbor mala bonum fructum facere* (*Math. vii*). Habemus ergo arbores intra nos sive bonas sive malas, et, quæ bonæ sunt fructus malos afferre non possunt, sicut quæ malæ sunt, fructus non afferre bonos. Vis tibi et arborum ipsarum, quæ intra nos sunt, vocabula et appellationes expediam? Non est ficus nec malus, nec vitis, sed una arbor justitia vocatur, alia prudentia, alia fortitudo, alia temperantia nominatur. Et si vis majorem adhuc arborum multitudinem, discite quibus fortassis digne putabitur, consuetus etiam paradisi Dei est. Ergo alia arbor pietas est, et alia arbor sapientiæ est, et alia disciplinæ est, et alia scientiæ boni et mali: super omnia vero est et arbor vitæ, adhibeam testem sapientissimum Salomonem, dicentem de sapientiâ: *Lignum vitæ est, inquit, omnibus qui amplectuntur eam* (*Prov. iii*). Si ergo sapientiâ lignum vitæ est, sine dubio et aliud lignum est prudentiæ, et aliud justitiæ. Neque enim consequenter diceretur ex omnibus virtutibus, solam sapientiâ meruisse quæ lignum vitæ dicatur, cæteras autem virtutes nequaquam similis sortis suscepisse vocabula. Ligna ergo campi dabunt fructum suum: *Apprehendet messium tritura vindemiam, et vindemia occupabit sementem.* (*Ex Hesychio.*) Quia enim tritura terræ colligit fructus, vindemia arborum recte fructus corporis, aut fructus animæ comprehendere sive occupare, quia hoc quidem maxime benedictionis est, uno eodemque tempore stabile et secundum corpus atque animam in virtutibus possidere. Comprehendet autem sive occupabit vindemia sementem. Congregans enim anima virtutes suas, mox alias desiderat usque dum illas attigerit divitias, ad quas Paulus festinavit, et propterea dicebat: *Fratres, ego me non arbitror comprehensisse: unum autem quæ quidem retro sunt oblitus, in his autem quæ in priora sunt, extensus, secundum intentionem sequor ad palmam supernæ vocationis Christi* (*Phil. iii*). Propter quod et bonum sequitur semen plenum salutaribus actionibus, ut bene conveniat quod sequitur: *Et comedetis panem vestrum in saturitate.* Si enim panis noster virtus est, de qua Dominus dicebat: *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam* (*Joan. vi*). Hic illud ad satietatem comedet, id est, operatur, qui in perpetuo ejus appetitum habet. *Et absque pavore habitabit in terra vestra, dabo pacem in finibus vestris; vel secundum Septuaginta, et bellum non transibit per*

PATROL. CVIII

A terram vestram: quod nostra translatio paulo post dicit: *Gladius non transibit terminos vestros, et dabo pacem in terra vestra.* Si enim corpus stabile fuerit et anima fructificet, securi in terra nostra habitabimus: *Quia caro non concupiscet adversus viritum* (*Gal. v*). Unde nec bellum per terram transibit, neque enim habebit tempus in resurrectione concupiscentiarum, de quibus ait Jacobus: *Unde bella et lites in vobis? Nonne hinc, ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris; quibus destructis, pax in terra nostra, lege Dei refrenata, profligatur.* *Et dormietis,* inquit. In retributionis autem specie etiam hoc Scriptura sacra posuit; dormitio enim ut pote requies mors sanctorum dicitur: iniquorum autem non est ita. Cui testis est Ecclesiastes: *Saturitas autem divitis non sinit dormire eum* (*Eccl. v*).

Propter quod nunc consequenter addidit: *Et non erit, qui exterreat.* Qui enim sic vixit, quemadmodum in superioribus dictum est, non habebit qui eum terreat tempore mortis, quæ nobis dormitio est, propter spem mortuorum resurrectionis. Non habebit autem qui exterreat, nihil sibi conscius, de quo terreatur. *Auferam malas bestias, videlicet dæmones.* Bestiæ enim sunt ex simili malitia, primum sicut latentes, deinde ut venenum importabile et mortiferum habentes. *Persequemini inimicos vestros.* Non possunt enim ante faciem eorum, qui secundum legem vivunt stare. *Et corruent coram vobis.* Qua morte? quæ est utique per jejunium et orationem. Hoc enim modo nostri intelligibiles inimici dæmones interimuntur, ut nequaquam ultra contra nos possint reviviscere. Unde et Dominus apostolis inquirentibus, cur mutum et surdum dæmonium ejicere minime potuissent, respondit: *Hoc genus non ejicitur nisi per jejunium et orationem* (*Matth. xviii*). *Persequentur quinque de vobis centum alienos,* sive, ut Septuaginta, *expellent quinquaginta.* Centum quinquaginta dicimus spiritalem hominem, quia die Pentecostes Spiritus de cælo descendit. Ergo spiritalis ille qualem Paulus dicebat: *Spiritalis autem judicat omnia et ipse a nemine judicatur* (*I Cor. ii*), id est, qui scientiam perfectam habet ad subtilem eorum quæ agenda sunt discretionem, hic quamvis validum dæmonem, verbi gratia, qui est ex eis supra centum, et qui Legio appelletur propter multitudinem obedientium ei malorum spirituum et cooperantium, valet superare atque vincere. *Et centum e vobis decem millia.* Qui enim non solum scientiam habet subtilem, sed et vitam perfectam atque consummatam, hic duplex quodammodo spiritalis est, et propterea centenario numero honorandus est, sicut duplicem fructum ferens in spiritu atque perfectum: de quo, majorem Christus non dicit, sed frequenter bonam terram insinuans dicebat: *Afferet fructum trigesimum, et sexagesimum et centesimum* (*Matth. xiii*). Hic ergo millia hostium subjicere, omnes videlicet contrarias virtutes, ut pote qui virtutum habet perfectionem, potest. Quomodo autem, subjicit: in verbo utique Dei. Ait enim: *Et cadent inimici vestri in con-*

spectu vestro gladio. Illum dicens quem Paulus sic scribens exposuit : cum enim prius dixisset, inimicorum millia, id est, *non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, adversus spiritalia nequitiae in caelestibus,* subinfert : *Propterea accipite armaturam Dei, quam sigillatim dinumerans ait : Et gladium spiritus, quod est verbum Dei (Eph. vi). Respiciam vos.* Quid est enim melius quam respici a Deo, cujus respectus salus est? Aversatio mors est? *Et crescere faciam, et multiplicabimini.* Auget nos quidem, cum parva bona quae agimus, maxima facit apparere; multiplicat autem, paucam crescere faciens in multis. An non auget nostras virtutes et magnificans dicebat : *Quandiu fecistis uni de minimis his, mihi fecistis? (Matth. xxv.)* Et multiplicans rursus, Paulum scribere faciebat : *Non enim occides, non adulterabis, non concupisces, et si quod est aliud mandatum, hoc verbo instauratur : Diliges proximum tuum sicut teipsum (Rom. xiii),* multa mandata efficiens hoc unum mandatum, ut nos assequentes illud divites efficiamur. Nimis ergo opportuna sunt quae sequuntur : *Firmabo pactum meum vobiscum.* Ejus quidem pactum sunt praedicta, per retributiones autem illud firmat. Quod manifestant quae sequuntur. *Comedetis vetustissima veterum; sive, ut Septuaginta, id est, quae vobis per legem et prophetas promissa sunt, et vetera veterum, quae per patriarchas in eorum benedictionibus promisit. Et vetera novis supervenientibus projicietis.* Quae sunt nova? Evangelica videlicet. Nam cum maxima sint ea quae per patriarchas, legem et prophetas pollicita sunt, tamen per Evangelium promissa majora sunt : propter quod horum comparatione illa a nobis superflua judicantur. Ecce enim capitulum, quod totam benedictionem confirmat, infert, id est, quae per evangelicam acta sunt et impleta gratiam : *Ponam tabernaculum meum in medio vestri, vel, sicut Septuaginta : Constituam testamentum meum vobiscum, quod est hoc, in quo nova promisit, cujus sic propheta Jeremias memoriam facit : Et constituam vobis testamentum novum, non secundum testamentum quod disposui patribus vestris (Jerem. xxxi).* Illis enim conjuncta sunt et quae sequuntur maxime : *Et non abominabitur anima mea vos. (Ex Augustino.)* Animam suam Deus voluntatem suam dicit; non enim est animal habens corpus et animam; neque substantia ejus ejusmodi est, cujusmodi creatura ejus, quae anima dicitur, quam ipse fecit, sicut per se jam ipse testatur dicens : *Et omnem statum ego feci : quod eum de anima hominis dicere, consequentia manifestant.* Sicut ergo cum dicit oculos suos et labia sua, et caetera vocabula membrorum corporalium, non utique accipimus eum, forma corporis esse definitum, sed illa omnia membrorum nomina non intelligimus nisi effectum operationum atque virtutum, ita ut cum dicit, *Anima mea,* voluntatem ejus debemus accipere. Perfecte quippe simplex illa natura, quae Deus dicitur, non constat ex corpore et spiritu, nec

ipso spiritu mutabilis est, sicut anima, sed spiritus est Deus, et semper ei idem esse, *apud quem non est commutatio (Jacob. i).* Hinc autem acceperunt Apollinaristae occasionem, qui dicunt animam non habuisse mediatorem Dei et hominum, hominem Christum Jesum, sed tantum verbum et carnem fuisse, cum diceret : *Tristis est anima mea usque ad mortem,* sed ipso ejus actu qui nobis per evangelicam declaratur historiam sic apparent humanae animae officia, ut hinc dubitare dementis sit. *Ambulabo inter vos et ero restes Deus, vosque eritis populus meus. (Ex Hesychio.)* Aperte autem etiam haec a propheta praedicta, sicut LXX editio continet, scripta sunt : *Hic Deus noster, non reputabitur alius ad eum : post haec in terra visus est, et cum hominibus conversatus est (Baruch. B III) : quod non egisset, si nos aversaretur.* Non ergo nos abominatus est, sed et inambulare in nobis per carnem voluit, et fieri noster Deus, cum esset et prius, sed ignotus, quia nos errori conjuncti eramus. Ex quo autem nos proprio emit sanguine, Deus noster factus est, et non suam, plebem suam fecit. Et quis est qui haec fecit? *Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegypti ne serviretis eis.*

Quod si vis cognoscere haec, Exodi verba, se et Evangelii, per ordinem discute. Dixit autem Dominus ad Moysen : *Vidi afflictionem populi mei in Aegypto, et clamorem ejus audivi, propter duritiam eorum qui praesunt operibus; et sciens dolorem ejus, descendi liberare eos de manibus Aegyptiorum, et educere de terra illa in terram bonam et spatiosam, quae fuit lac et mel (Exod. iii).* Et quis sit qui introducit in promissionis terram? ipse Deus, qui haec Moysi dixit, ostendit : *Ecce ego mitto angelum meum, qui praecedat te, et custodiat te in via, et introducat ad locum quem paravi.* Angelum Filium appellans, quia voluntatem Patris nobis annuntiavit : De quo ait Isaias : *Puer natus est nobis, filius datus est nobis, cujus principatus super humeros ejus, et appellabitur magni consilii angelus, admirabilis, consiliarius, Deus fortis, etc. (Isa. ix.)*

CAPUT XIII.

In quo multiplices plagae transgredientium mandata Dei praedicuntur.

(IBID.) *Quod si non audieritis me, nec feceritis mandata mea; si spreveritis leges meas et judicia mea contempseritis, ut non faciatis ea quae a me constituta sunt, et ad irritum perducatis pacem meam, ego quae haec faciam vobis, visitabo vos velociter in egestate et ardore qui conficiat oculos vestros et consumat animas; frustra seretis sementem, quae ab hostibus devorabitur. Ponam faciem meam contra vos et corruietis coram hostibus vestris, et subjiemini his qui oderunt vos; fugietis nemine persequente.* Quae bona eos qui obediunt Dei mandatis expectant, sufficienter lex superius dixit; quae autem evenire transgredientibus comminata est, ea quae nunc saneuntur ostendunt: quorum quando ad litteram singula discutimus, invenimus populum Judaeorum horum passum, quaedam secundum litteram, omnia autem secundum

spiritum. *Quod si non audieritis me nec feceritis mandata mea; si spreveritis leges meas et judicia mea contempseritis, ut non faciatis ea, quæ a me constituta sunt, et ad irritum perducatis pactum meum.* Qui non audiunt mandata Dei, et qui judicia contemnunt? nisi qui traditionem seniorum intendentes, et legislatoris intentionem transgredientes, ad hoc quod eis videbatur legem exponebant, qui dicebant, sicut ait Dominus: *Quicumque dixerit patri aut matri: Dominum quodcumque ex me tibi proderit (Matth. xv), id est, quicumque dixerit parentibus: Vota sunt Deo ea quæ habeo; ipsi enim ea, munus et oblationem obtuli, eos qui genuerunt honorare non cogitur. Qui sunt qui non ejus omnia faciunt mandata? nisi qui anethum et acyminum decimant et mentham, relinquunt autem judicium et misericordiam et fidem (Matth. xxiii).* Cum Deus eis per prophetam dicat: *Indicabo tibi, o homo, quid Dominus querat a te, utique facere judicium, et diligere misericordiam et sollicitus ambulare cum Deo tuo (Mich. vi).* Propter quod Dominus ad eos, ut pote non omnia implentes legis præcepta, sed quæ ejus sunt gravia relinquentes, et quæ minima agentes, dicebat: *Hæc oportebat facere, et illa non omittere.* Sed et mandata Dei illi proprie transgrediuntur, et eis maxime inobedientes sunt, qui exteriorem faciem eorum, non autem intentionem Dei conservant. Planius ergo Aquila et Theodotion et Symmachus edidisse inveniuntur. Nam ille quidem ait: *Si constituta mea reprobaveritis: illi autem: Si subtilitates meas renueritis.* Dogmata Dei et subtilitatem, quæ in spiritalem mandatorum intellectum erat, transgrediuntur, quia Novo Testamento concordat, infirmare evangelicam gratiam per hoc volentes: quod eos arguens ait: *Et ad irritum perducatis pactum meum.* Quid autem per hoc minatus est? Nimis enim similis pœna est prævaricationi eorum: *Ego quoque hæc faciam vobis. Quomodo? Visitabo vos velociter in egestate.* Nimis enim agentes eos Dominus per verbum suum fecit, intantum ut ad invicem dicerent: *Durus est hic sermo, quis potest eam audire? (Joan. vi.)* Sicut ergo sponte legis intellectum transgrediebantur, ut evangelicum testamentum irritum deducerent, qui illinc habebat exordium, sic eis et ipse obscura verba dicebat, et difficile suorum dogmatum faciebat comprehensionem.

Sed jam quæ sequantur agnosce: *Ardore qui conficiat oculos vestros;* sive, secundum Septuaginta, *Scabiem autem et morbum regium calentem oculos vestros et anima vestra distabescente.* Scabies autem morbus est corporis, sed manifestus in superficie carnis, et corio ejus decurrens. Morbus autem regius, id est, hectaria, fit quidem ex accensione; manifestus autem etiam hic est in superficie carnis, et pellis decurrens, et multo magis oculis insidens: latere autem horum morborum neutrum potest. Tales erant animarum Judaicarum morbi manifesti et mali, et nequaquam ultra latentes. Æmulantes enim Domini verbis et miraculis, non jam morbos suos abscon-

dere poterant, sed clamabant palam atque prædicabant: *Quid faciemus, quia hic homo multa signa facit? Si dimittimus eum sic, venient Romani, et tollent nostrum locum et gentem (Joan. xi).* Ergo non quia legi aut prophetis contraria docebat, nam nimis eis consona docuit, sed sui amoris causa, suique causa negotii, sermonibus ejus non obediebant. Hoc ergo perculsi morbo, oculos suos conficiebant et animas consumebant, non solum exardescentes furore, et invidia corrupti, sed ut semel infirmati mente, et cogitationes non nimis sanas ad discretionem factorum dictorumve habentes in Dominicis verbis, et miraculis, interiores suos oculos conficiebant, et animam consumebant, ita ut ad eum clamarent: *Usquequo animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam (Joan. x).* Quod utique, quia animæ infidelitatis consumptioni subjacentes erant.

Sed et Joannes hæc de eis dicit: *Propterea non poterant credere, quia rursus dixit Isaias: Excæca cor populi hujus, et aures ejus aggravata, nequando oculis suis videant, et auribus audiant, et corde intelligant (Joan. xii; Isa. vi).* Cernis quia quemadmodum fecerunt ipsi, sic et Christus fecit eis; quia enim ejus irritum facere pactum sive testamentum studuerunt, recte eorum oculos et cor excæcavit, et ardorem sive hecteriam conficientem oculos eorum et animas consumebant eis dedit. Sed quid his addidit? *Frustra seretis sementem, quæ ab hostibus devorabitur;* frustra enim illis prophetarum et legis profertur semina, et doctorales illinc seminant sermones non habentes terram fertilem ad intelligibilem dogmatum fructum. Unde nec cibo eorum fruuntur, sed devorant ea adversarii eorum, qui in Christo credunt, quos ipsi sibi per infidelitatem et invidiam contrarios fecerunt. *Et ponam faciem meam contra vos, secundum propheticam illam vocem: Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum, et corruetis coram hostibus vestris (Psal. xxxiii).* Gentiles enim, quos inimicos sibi judicant, coram eis cadunt, in salute eorum offendentes. Unde Symmachus pro cadere, *offendetis,* ait, *ante inimicos vestros.* Quid autem aliud addidit? *Persequentur vos odio habentes vos, et fugietis nullo persequente.* Hic quodammodo contrarium esse videtur, quod dicitur. Si enim ab hostibus persecutionem patiuntur, quomodo nullo persequente fugiunt? Sed *persequentur vos,* non ad expellendum legislator accepit, sed quod currendo imminerent ad salutem eorum festinantes. Unde, *Persequentur vos, in servitutem redigent vos,* Symmachus: *Erudiunt in vobis,* Theodotion edidit. Talem autem nobis et Paulus persecutionem demonstrat: *Sciquor autem si comprehendam, in quo et comprehensus sum (Phil. iii).* Gentes ergo et si cum David de Judæis dicunt: *Nonne qui te oderant, Deus, oderunt illos? (Psal. cxxxviii.)* Verumtamen eorum instat saluti, festinatque et orat: *Scit enim quia assumptio earum,* sicut ait Paulus, *vita est ex mortuis, et plenitudo ea-*

rum salus mundi (Rom. xi). Illi autem fugiunt nullo persequente. Non enim quemadmodum illi nostræ salutis invident, sic et nos illorum: unde eos nec persequimur, nec cum nos aversantur, aversamur, sed implemus quod Isaias propheta dixit: *Dicite odientibus vobis: fratres nostri; et abominantibus, ut nomen Domini glorificetur, et videatur in exultatione eorum et illi erubescant.* (Isa. lxxvi). Sequitur:

(Ibid.) *Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra, et conteram duritiam superbiæ vestræ, daboque cælum vobis desuper sicut ferrum, et terram æneam. Consumetur incassum labor vester; non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt. Si ambulaveritis ex adverso mihi, nec volueritis audire me, addam plagas vestras usque septuplum propter peccata vestra, immittamque in vos malas bestias agri, quæ consumant et vos et pecora vestra. et ad paucitatem cuncta redigant, desertæque fiant viæ vestræ. Quod si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed ambulaveritis ex adverso mihi, ego quoque contra vos adversus incedam, et percutiam vos septies propter peccata vestra, inducamque super vos gladium ultorem fœderis mei. Cumque confugeritis ad urbes, mittam pestilentiam in medio vestri, et trademini hostium manibus. Postquam confregero baculum panis vestri, ita ut decem mulieres in clibano coquant panes, et reddant eos ad pondus, et comeditis et non saturabimini. Talibus distinctionibus non frustra legislator usus est. Nam nunc quidem ait: *Sin autem nec sic obedieritis mihi; deinde quasdam correptiones dinumerans, subinfert: Si ambulaveritis ex adverso mihi; et rursus, alias plagas exponens addidit: Quod si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed ambulaveritis ex adverso mihi. Sed ideo, ut diximus, his distinctionibus usus est, quia frequenter Christus suscipere populum Judæorum voluit, illi autem non obediebant, ita ut ad eos clamaret: *Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas et lapidas eos qui ad te missi sunt, quotiens volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti* (Matth. xxiii)! Illud ergo maxime in his quæ dicta sunt attendamus: quia cum septem correptiones comminatus fuerit, sic eas subdidit: Contritionem enim duritiæ superbiæ, et dationem cæli ferrei et terræ æneæ, et incassum eorum consumi laborem, et terram non proferre germen, nec arbores poma præbere minatus est. Hæc autem sex sunt non septem. Hoc idem autem invenies et reliquas correptiones percurrens. Ergo per hoc manifestum est quia septenarius numerus lotius præsentis vitæ figura et signum est, quæ per septenarium numerum volvitur. Et quia septem ex eis correptiones sive vindictas vel plagas inferre, omnimodam pœnam et integram vindictam ut pote non venialia nec pœnitentia digna peccantibus minatus est, ita ut finem in eis illud acciperet propheticum eloquium: *Quid cogitatis contra Dominum? consummationem ipse faciet. Non consurget duplex tribulatio, quia sicut spinæ se irrecem comolectuntur, sic convivium***

A eorum pari:er potantium: consumentur quasi stipula ariditate plena: ex te exibat cogitans contra Dominum malitiam, mente pertractans prævaricationem (Nahum. i). A quo autem cogitatio contra Dominum egressa est mala cogitans, et contraria præceptis ejus nisi a populo Judæorum? de quo Isaias dicebat: *Væ illis, quia consilium cogitant malum contra semetipsos dicentes: Circumventiamus justum, quia inutilis est nobis; fructus ergo laborum suorum manducabunt* [Al., *Væ animæ eorum, quoniam reddita est eis mala. Dicite justo, quoniam bene, quoniam fructum adinventionum suarum comedit*] (Isa. lvi; Sap. xiv). Intende autem ordinem, quo utitur legislator ad comminationem: *Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplum, propter peccata vestra; Septuaginta autem ediderunt: Si usque ad hæc non audieritis me, usque ad hoc ad quod præcedentia ostenderunt, ubi egestatem ardoremque dixit: quæ quomodo oporteat accipi, in præcedentibus exposuimus. Si ergo usque ad hoc inobedientes fuerint, ut neque ex his quæ dicta sunt emendentur, septies illos dixit corripi, id est, perfectam correptionem in peccatis eorum evenire. Quibus autem non dicit, ut eorum peccata hoc ipsum, quod non emendati sunt ex prædictis intelligamus. Et quod addidit: *Et conteram duritiam superbiæ vestræ, non voluerunt enim Christi libertatem suscipere, dicentes: Semen Abraham sumus, et nulli servivimus unquam* (Joan. viii). Hanc eorum duritiam superbiæ contrivit, servire eos gentibus faciens. *Dabo cælum vobis desuper sicut ferrum; nullam enim ex eo visitationem penitus sunt adepti. Et terram æneam; terra enim divinæ Scripturæ quam possident, infructuosa eis est, cum non ab eis intelligitur quo oportet modo: ergo ænea propterea est. Ad cuius rei ostensionem addidit: *Consumetur incassum labor vester. Labor enim quem in divinis Scripturis ostendunt, incumbentes traditioni litteræ, incassum consumitur, qui plene non possunt lege secundum litteram uti, ablato loco, in quo littera omnem divinum cultum legis conclusit.***

Nimis ergo convenit, quod sequitur: *Non dabit terra germen suum, nec arbores poma præbebunt. Neque enim exterior eorum homo, qui appellatur terra, fructificat, quia in gastrimargia vivunt, et de eis dictum est: *Quorum Deus venter, gloria in confusione eorum* (Phil. iii). Sed nec mentes, quæ sunt agri ligna, sicut insertæ quidem corpori, sed tamen eo excelsiores fructus Deo præbent, quod germinare nos in pietate vult. *Si ambulaveritis ex adverso mihi. Neque enim recto corde ad Deum incedunt; convertunt enim ejus viam, legis et prophetarum sensus subvertentes, ut suam inobedientiam per hoc atque prævaricationem colerent. Propter quod infert: *Nec volueritis audire me, addam vobis plagas vestras usque ad septuplum propter peccata vestra. Non jam correptiones, sed plagas, validiorem nunc pœnam præcedenti et æqualem eorum iniquitatibus exponens, quam hanc: *Immittamque in vobis malas****

bestias agri, quæ consument vos, et pecora vestra, et ad paucitatem cuncta redigant, desertæque fiant viæ vestræ. Quia enim semetipsos a Dei via repulerunt, recte super eos bestias agri dæmones immittuntur, domiari eis permissi, qui eos et consumunt.

Quidquid enim videntur iustitiæ agere, Deus sibi non imputat, quod demonstrat Paulus dicens: *Iustitiam suam quærentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subjecti (Rom. x).* Et rursus: *Israel autem sectando legem iustitiæ, in legem iustitiæ non pervenit (Rom. ix).* Necesse est ergo ut eum comedant dæmones, qui eorum pecora, id est, peccatoribus similes homines, pravum videlicet populum atque imperitum consumunt, siquidem nullus est in illis intellectus, nihil Dei servitio dignum cogitare consueverunt, sed sicut iumenta in modum freni, stultis præpositorum suorum traditionibus ducuntur. Propter quod sunt dæmonum cibi et ad paucitatem rediguntur, tam multitudine quam dignitate; desertæque eorum fiunt viæ, quippe quæ nec aquam habent vitæ, nec susceptionem sive hospitalitatem intelligibilem, nec producentes se, vel quasi ad manum deducentes aut custodientes. *Quod si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed ambulaveritis ex adverso mihi, ego quoque contra vos adversus incedam.* Adversa pœna utar, quemadmodum adversa est legi vestra prævaricatio. Cum enim meditari eam videamini, intentionem ejus non servatis. Sic et ego adversam vobis superinducam pœnam, non vos corripuens illis quibus flagellabam prius, quando mortiferos serpentes, et incendium, et terræ hiatus et similia super vos inducebam, sed alias. Quæ sunt autem hæc? sequentia legentes sciemus. *Et percutiam vos septies propter peccata vestra.* Prius corripiam, deinde percutiam; procedens enim pœna ut pote contra inobedientes fortior efficitur. *Inducamque super vos gladium, ultorem fœderis mei.* Gladius spiritus, quia verbum Dei sit, frequenter diximus. Hoc verbum in linguis Ecclesiæ magistrorum vindicat iudicium fœderis sive Testamenti evangelici: convincit enim eos qui Novum transgrediuntur, nec Vetus custodire posse. Et vindicatur Evangelium cum inimici legis ostenduntur, quia Evangelii gratiam transgrediuntur. Sed et legislatoris sapientiam obstupesce, quomodo opportune subdit: *Cumque fugeritis ad urbes, mittam pestilentiam in medio vestri.* Intelligibiles civitates prophetæ sunt; manifestum est autem. De quibus Deus Jeremiæ dicebat: *Ego quippe dedi te hodie, in civitatem munitam (Jerem. i).* Quemadmodum ergo in civitates muratas qui fugit, si amicus est, salvatur; si autem inimicus, facilius perimitur in earum ambitu circumdatus: sic ad prophetas libros et in eorum testimonia amici fidei confugientes, munitionem salutemque inveniunt: inimici autem et infideles cito captivi percunt. Propter quod quando ad prophetas Judæi fugiunt, declinantes eum qui est in doctis viris spiritalem gladium, pestilentiam ait se mittere in medio eorum; illic enim moriuntur etiam nullo arguente, non valentes

cunctis de Christo prophetiis sic aperte repugnare. *Et trademini hostium manibus,* videlicet intelligibilem. *Postquam confregero baculum panis vestri.* Rarescit enim apud eos doctoralis panis, maxime salutaris. Quomodo autem? Audi quæ sequuntur: *Ita ut decem mulieres in uno clibano coquant panes, et reddant eos ad pondus, et comedetis et non saturabimini.* Nihil habent Judæi quod doctrinam vires habere nutriendi faciat, exceptis decem præceptis, quia veram prophetarum expositionem, ut pote concordantem Salvatoris nostri dispensationi, fugiunt, reliqua autem legis nolunt intelligibiliter accipere, nec spiritaliter suscipere, sed secundum litteram solam, quod stare non potest. Primum quia locus destructus est in quo erant sacrificia, et mundationes, et oblationes, et reliqua quæ pertinent ad servitum litteræ. Deinde multa in eis erant non tam studio quam risu digna ad custodiendum atque operandum. Nec contrarium est sabbati mandatum; quia etsi decem mandatis insertum est, non tamen ex eis est. Si ergo mandatum speciale ponamus: *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis,* perfectum mandatorum decem numerum inveniemus. Dehinc aperte requiem intelligibilem significat, in qua nullum opus hujusmodi licet nos agere. Hæc ergo sola panem operantur populo Judæorum in clibano uno, legali videlicet; et reddunt eos ad pondus supradictos panes, id est, ad sensibilem restrictionem. Neque enim dilatant doctrinam sicut Evangelium, neque alterii doctrinam ostendunt ad custodiam, ne quidem respiciendi mulierem, nec homicidii, et ne quidem irascendum: unde nec satiantur Judæorum panibus, qui ex eis sunt nutriti, arctam quamdam doctrinam, nihilque habentem ubertatis, spiritalisque largitatis sumentes.

(*IBID.*) *Sin autem nec per hæc audieritis me, sed ambulaveritis contra me, et ego incedam adversum vos, in furore meo contrario, et corripiam vos septem plagis propter peccata vestra, ita ut comedatis carnes filiorum vestrorum et filiarum vestrarum. Destruam excelsa vestra, et simulacra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum et abominabitur vos anima mea intantum, ut urbes vestras redigam in solitudinem, et deserta faciam sanctuaria vestra. Nec recipiam odorem ultra suavissimum, disperdamque terram vestram, et stupebunt super eam inimici vestri, cum habitatores illius fuerint; vos autem dispergam inter gentes, et evaginabo post vos gladium, eritque terra vestra deserta et civitates destructæ. Tunc placebunt terræ sabbata sua cunctis diebus solitudinis suæ, quando fueritis in terra hostili, sabbatizabit et requiescet in sabbatis solitudinis suæ, eo quod non requieverit in sabbatis vestris, quando habitabatis in ea. Et qui de vobis remanserint, dabo pavorem in cordibus eorum in regionibus hostium. Terribit eos sonitus folii volantis, et ita fugient, quasi gladium. Cadent nullo sequente, et corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes. Nemo vestrum inimicus*

*audēbit resistere : peribitis inter gentes, et hostilis vos terra consumet. Quod si et de his aliqui remanserint, tuoescent in iniquitatibus suis, in terra inimicorum suorum, et propter peccata patrum suorum, et sua affligentur, donec confiteantur iniquitates suas, et majorum suorum, quibus pręvaricati sunt in me, et ambulaverunt ex adverso mihi. Ambulabo igitur et ego contra eos et inducam illos in terram hostilem, donec erubescat incircumcisa mens eorum. Tunc orabunt pro impietatibus suis : et recordabor fęderis mei, quod pepigi cum Jacob, et Isaac, et Abraham. Terrę quoque memor ero ; quę cum relicta fuerit ab eis, complacebit sibi in sabbatis suis, patiens solitudinem propter illos. Ipsi vero rogabunt pro peccatis suis, eo quod abjecerunt iudicia mea, et leges meas despexerunt. Atamen cum essent in terrę hostili, non penitus abjeci eos, neque sic desepi ut consummarenur, et irritum facerem pactum meum cum eis. Ego enim sum Dominus Deus eorum, et recordabor fęderis mei pristini, quando eduxi eos de terra Ægypti, in conspectu gentium, ut essem Deus eorum ; ego Dominus Deus. Quia non solum legislator Moyses, sed etiam et propheta erat, ipse demonstravit de Christo, specialiter prophetans his verbis : *Prophetam vobis suscitabit Dominus, de fratribus vestris, sicut me (Deut. xviii)*. Bene autem sibi Christi similitudinem custodivit, quia pręter alia in quibus similitudinem ejus gerebat, quemadmodum Dominus de fine mundi dixit, ita et hic ea quę futura erant populo Judęorum in pręsenti lege conscripsit : multas siquidem fuerunt captivitates experti, multaque flagella pertulerunt ; sed ea quę nunc per partes dicit, ad illam captivitatem pertinent, quę propter iniquitatem in Christo commissam a Romanis depopulantibus eis contigit. Cognoscis autem, si subtilius nosse vis ea, quę eis e venerunt ex Josephi Historia, in qua eos et filios comedisse, et reliqua pręsentium comminationum sustinuisse descripsit. Quorum plurima etiam nunc nostris ad cernendum adjectæ visibus : deserta eorum terra, civitates depredatę, ab hostibus desolata provincia ipsique peregrinantes apud inimicos suos gentiles cum metu continuo. Verumtamen quemadmodum non solum hæc secundum litteram perpassi sint, sed ad ipsam considerationem spiritus. Dupliciter enim peccantes in legis transgressione et legislatoris blasphemia, duplices et pœnas recte patiuntur, quod hoc modo disce. Ambulaverunt enim Christo ex adverso, subvertentes miracula ejus, et de doctrina ejus detrahentes ; et cum per invidiam insidiarentur tanquam contra Deum agentem divini amoris doctorem fallaciter asserebant, sed et ipsa in ira eis contrarius effectus, hoc modo eis usus est, quia enim iudicium fiat et pœna commissę in eo iniquitalis captivitas quam sustinuerunt, quam non tamen propter hoc Romanos inferre fecit. Necdum enim ejus vindicabant gloriam, sed quomodo qui eorum imperio resisterant, cum pridem collatores eorum fuissent, tributisque eorum, et legibus atque magistratibus obediētes, sed furorem ex adverso*

A exercens adversus eos Deus superinduxit contra eos iram, ut vindicaretur per Romanum imperium, tanquam ipsius prædicatores existissent. Et corripuit eos septem plagis, secundum peccata eorum, multiplicans eorum pœnam ; et non uno modo vindicavit, quia nec ipsi uno peccaverunt modo, sed et carnes filiorum suorum et filiarum suarum comedunt, id est, discipulos suos quos quasi in filiis sibi assumunt ad eandem doctrinam verbis callidis, animamque corruptentibus comedentes. Sed et excelsa eorum ad desertum perduxit, et simulacra confregit ; excelsa quippe eorum principes et doctores, quos iutendentes, sicut in sublimi constitutos, vel sicut Septuaginta, *statuas*, vitam suam componere debuerunt. Sed quia nihil habebant sanum neque forte, sed infirma omnia et corruptibilia virtutis schemata, et imitationis, quę tempore corrumpuntur atque putrescunt, unde et apud Septuaginta, ligera manufacta dicebantur, desolavit ea, arguens eorum vanam hypocrisim. Cum ipsis autem et populares qui in eis intendebant ; posuitque cadavera eorum inter ruinas idolorum ipsorum, id est, membra populi et actiones coacerans super actiones idolorum ipsorum Pharisæorum atque Scribarum, quibus sicut idolis utebantur, relinquentes Deum, et illorum seductionibus intendentes. Propterea ait : *Abominabitur vos anima mea*. Quę anima ? quam pro nobis posuit, ut nos de servitute redimeret peccatorum mortis. Hęc ergo Judæos abominabitur, atque in perpetuum eos aversatur, quia ejus opus quantum ad eos pertinuit ad irritum perduxerant, concessum per eam donum renuentes. Propter quod urbes eorum redegit in solitudinem, fecitque deserta sanctuaria. Nullum enim inveniunt de prophetis libris fructum, neque aliquam studere sanctimoniam valent, nec recipit odorem suavissimum, neque enim suscipit eorum orationem, disperdiditque terram eorum, omne Vetus Testamentum, non quia ipsum ex toto desolavit, sed illis desolatum et inivium fecit, habitare autem in ea fecit gentes. Propter quod ait : *Stupebunt super eam inimici vestri cum habitatores illius fuerint*. Gentes siquidem inimici sunt Judæorum, quia illi elegerunt inimicitias habere cum Deo, et cum illis, quos Paulus *inimicos crucis Christi (Phil. iii)* vocat. Habitant autem in Judæorum terra, in Veteri Testamento, et habitantes stupescunt eum, qui in lege et prophetis talia locutus est, qui vitę illic fundavit exordia. Insuper ait : *Vos autem dispergam in gentes* : non solum sensibili hæc dispersione, sed et intelligibili. Quę sit autem hæc, disce : *Et evaginabo post vos gladium, eritque terra deserta et civitates dirutę*. Dei enim verbum quod est spiritus gladius ubique in gentibus decurrens, et omnem terram circumdans, consumit Judæorum filios, et disperdit eos de sanctis Dei, ostendens quod nullam cum eis communionem habeant, unde deserta terra et civitates expulsis eis de habitatione sua inveniuntur.

Tunc placebunt terra sabbata sua cunctis diebus solitudinis suæ, quando fueritis in terra hostili, sabbatizabit et requiescit in sabbatis solitudinis suæ, eo quod non requiescit in sabbatis vestris quando habitabitis in ea. Terram esse intelligibilem Scripturam Dei et conversationem quæ in eis est sæpe ostendimus, sed Judæorum quidem vetus Testamentum, gentium autem quæ inimicæ sunt Judæis, novum. Quia ergo sabbatum vacationem significat, Judæis maxime hoc nunc legislator innuit: quia nihil nunc iavenientes ex lege et prophetis quod ipsi facere volunt, sed destructa eorum pene omni superficie litteræ, propter quod facti sunt in terra inimicorum suorum, id est, in evangelico Testamento; facti sunt autem, et si non sponte, tamen ex necessitate, ipsum enim et nolentibus sacrificia et purificationes azyimorum et tabernaculorum festivitates et reliqua cessare fecit, difficultatem patientes in meditationem ejus descendunt, et hanc vacationem pro sabbato suscepit, et ab eis sacra Scriptura, nimisque etiam super priorum sabbatorum vacationem placebit. Sed cur? Quia non est speciosa laus in ore peccatoris (Eccli. xv). Sed ait: *Et qui de vobis remanserint, dabo pavorem in eordibus eorum in regionibus hostium: terrebunt eos sonitus folii volantis.* Quotquot enim ex eis relictii sunt adhuc studentes Scripturam sacram, pavent in terra inimicorum suorum: in Novo Testamento sicut diximus. Timent enim ex fatuitate et corde cæcato commixtionem ejus, et completur: *Illic trepidaverunt timore ubi non erat timor (Psal. xlii).* Propter quod et admirans legislator ait: *Terrebit eos sonitus folii volantis,* folium, legis litteram appellans. Hujus enim sonitus eos persequitur, et timorem nostrum eis indicit: quia, verbi gratia, audiunt custodiendum diem sabbati, vident autem nos nihil de eodem mandato despicabile sapere, neque terrenum neque a cultura terræ, sed a mala actione vacationem ducentes, offendunt in nobis et commiseri nobis fugiunt. Folium autem recte legis littera accipitur: quia quemadmodum arborum fructus foliis tegitur, sic sub legis littera spiritus absconditur. Propter quod nos de quibus dictum est: *Si vindemiatores ingressi fuissent in te, saltim reliquissent racemum tibi (Abd. iii);* nudamus folium litteræ, ut fructum spiritus inveniamus; hi autem qui hoc ignorant sicut inimicos nos habent, et fugiunt nos, sicut qui fugit gladium. *Et cadent nullo persequente.* Neque enim nos eos persequimur, sed ex sui cordis duritia persecutionem patiuntur. Nam vide quid subdidit: *Et corruent singuli super fratres suos, quasi bella fugientes.* Quando enim cum eis loquimur, et legis prophetarumque contra eos testimonia de Christo et evangelicis mysteriis proferimus, coarctati hi quidem hoc, illi autem illud dicunt, et unusquisque super fratrem ruit; infirma enim omnes dicunt, et consistere propter hoc in alternis non valent verbis, et conturbantur quasi bella fugientes nullo persequente, nos autem non persequimur eos, nec ut noceamus, sed ut juvemus, atque ut hieremur eos discipulamur cum eis. Quid ergo hinc

A patiuntur? *Nemo vestrum inimicis audebit resistere, peribitis inter gentes, et hostilis vos terra consumet.* Consumit enim eos evangelicum Testamentum, totius eorum conterens erroris substantiam, unde nec resistere inimicis suis, qui salvari volunt eos per fidem, possunt. Sed et percunt inter gentes, in lapide angulari offendentes, et nec legis quidem litteram respicere volentes, ut pote qui in eam non habent fiduciam. Quod et si de his aliqui remanserint, tabescent in iniquitatibus suis, in terra inimicorum suorum. Quicumque enim ex eis qui conversi sunt, remanent permanentes in legis studio, et hi propter peccata sua quæ in terra inimicorum suorum, id est, in evangelico Testamento secundum quod diximus, propter transgressionem ejus pereunt; hæc sunt enim modis omnibus peccata quæ in eo committuntur: *Et propter peccata sua et propter peccata patrum suorum, quia prævaricati sunt et despexerunt me.* Ea enim quæ nunc eis evenerunt, patrum peccatis ascribunt; propter quod et tabescent in eis, pro eis confitentur, quia prævaricati sunt Deum in temporibus anterioribus, non bona hoc mente, sed mala facientes, ut pœnam quæ super eos venit propter iniquitatem quam in Christo commiserunt moliant: nam infert: *Et ambulaverunt ex adverso mihi: ambulabo et ego contra eos, et inducam illos in terram hostilem.* Quemadmodum enim illi reputant Deum circumvenire ex adverso ei ambulantes, et alia pro aliis interpretationibus legis et prophetarum, quæ confirmant Christi mysterium dicentes, quod est adversantium proprium, sic et ipse ambulabit cum eis adversus, et inducet eos in terram hostilem, id est, in Evangelio quod gentibus dedit, ex quo duobus modis pereunt: primum, quia Judaicam justitiam destruit; deinde quia apud gentes est, quibus æmuli sunt, et contentioso adversus eas animo salvari non volunt, ita ut Deus per Moysen diceret: *Ad amulationem vos adducam in non gentem (Deut. xxxi),* Paulus autem: *Secundum Evangelium quidem inimici propter vos (Rom. x):* Et rursus: *Sicut enim vos cum inimici essetis, reconciliati estis Deo (Rom. v);* sic et hi nunc non crediderunt in vestra misericordia: *Tunc erubescet incircumcisa mens eorum, et tunc orabunt pro iniquitatibus suis;* sive ut LXX: *Et peccata sua placita habebunt,* id est, pœnas quas patiuntur pro peccatis. Sic enim quod dictum est in Osea intelligimus: *Peccata populi mei comedent (Ose. iv).* Quid autem hoc sit, in subsequentibus manifestavit: *Et ad iniquitatem eorum sublevarunt animas eorum.* Ergo peccata populi comedere, est pro eis pœnas sustinere; dignaque se pati peccatis suis dicent, et si quædam peccata sua confitentur, quædam tegunt, quæ in Christum commiserunt. *Et recordabor fœderis quod pepigi cum Jacob, et Isaac, et Abraham.* Cujus rei gratia, non secundum ordinem temporis et generis, Abraham cœpit, sed Jacob; vel sicut LXX non dicunt testamentum Jacob, et Isaac et Abraham, sed *testamenti Jacob, et testamenti Isaac, et testamenti Abraham:* tria quodammodo testamenta inve-

nies, ut legem videlicet et prophetas commendaret et Evangelium, quorum quia antiquior lex est, secundo vero loco prophetæ, novissimum Evangelium ostendere vulerunt, quia Evangelium etsi novissimum gratia, sed a Deo præponitur atque ideo prius ejus memoriam facit; primum Jacob, qui novissimus est, tempore et ordine mentionem fecit, ut cognationem autem inter se habentia similiter conjunxit, et in his in quibus legis prophetarumque mentionem facit, in his se et Evangelii dicit mentionem facere. Nimis autem hoc, ea quæ sequuntur confirmant: *Terræ quoque memor ero, quæ cum relicta fuerit ab eis; sive, ut LXX, relinquitur ab eis.* Ergo quia benedictio maxima terræ est a Deo in memoriam haberi, diligens intelligibilem terram Deus, id est, suas Scripturas et memoriam eorum, et non oblivione relinqui illas a Judæis fecit, quia malitiose interpretantes non bene meditabantur, injuriabant eas, primum quidem dicentes et non facientes; deinde despicabiliter interpretantes, et quod in eis erat optimum spiritaliter intelligentiam tegentes. Unde et consequenter addidit: *Complacit sibi in sabbatis suis*, id est, dum desolata ab eis remanet. Gaudet enim Dei lex Judæorum fruens desolationem, quam ipsi sibi intulerunt, propter quod et solitudinem illam pati propter eos dixit: *Ipsi vero rogabunt pro peccatis suis, eo quod abjecerint judicia mea et leges meas despexerint.* Duplicita, inquit, bona expulsa Judæorum plebe, de Scripturis sacris provenerunt, nec ipsæ enim injuriantis, propter quod et gaudent non legi ab eis. Neque enim ita legunt sicut prius cum sint dispersi, omnique carentes præsumptione, sed etiam ipsi peccatorum suorum et prævaricationis divinæ legis conscii sibi effecti sunt. Admirandum est etiam quod ad totius sanctionis conclusionem fastidiumque addidit, et intelligendum quia aperte qui in Moyse, ipse etiam in Paulo et in omnibus apostolis locutus est.

Attamen cum essent in terra hostili, non penitus abjeci eos neque despexi, ut consumerentur, et irritum facerem pactum meum cum eis. Ego enim sum Dominus Deus eorum, et recordabor fœderis mei pristini, quando eduxi eos de terra Ægypti, in conspectu gentium, ut essem Deus eorum; ego Dominus. Hæc si vis per singula cognoscere, Paulum lege, quomodo eos non despexerit Deus in terra hostili, id est, in evangelico Testamento, nec consumpsit eos ut irritum faceret pactum suum pristinum. Neque enim ad irritum illud deduxit ex toto, sed et salutis spem reliquit, non omnibus autem, sed reliquiis, sicut Paulus ait proferens Isaiaë prophetæ testimonium: *Si fuerit numerus filiorum Israel sicut arena maris, reliquæ salvæ fient (Isa. x).* Dico ergo: Nunquid repulit Deus plebem suam? Absit; recordabitur etiam fœderis sui pristini, quando filios Israel de terra Ægypti eduxit. Et in quo recordabitur? *Ut esset eorum Deus in conspectu gentium.* Ad quorum manifestam demonstrationem sufficiant tibi hæc apostolicæ verba sapientia: *Non enim volo vos ignorare myste-*

rium, fratres, hoc, ut non sitis apud vosmetipsos sapientes, quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium introiret, et sic omnis Israel salvus feret (Rom. ix, xi). Bene ergo ad totius verbi conclusionem Dominus dixit: *Ego Dominus Deus*, qui omnium hominum salutem volo; atque etiam ideo Judæorum, licet post tot iniquitates salvaturus reliquias. Sequitur:

Hæc sunt præcepta atque judicia et leges, quas dedit Dominus inter se et filios Israel, in monte Sina, per manum Moysi. Non otiose intendas quæ dicta sunt, conclusionem enim verbis suis legislator adjecit, ex qua usque ad certum tempus firmam velit esse legis litteram, sine aliqua dubitatione manifestavit. *Judicia ergo, secundum quod semel diximus, proprie dixit, quæ, Deo judicante de quibusdam capitulis quæ ignorantibus interrogaverunt, dicta sunt; præcepta autem, quæ non hoc modo, sed a semetipso legislator nullo interrogante sancivi.* Deinde succincte totius sanctionis dispensationem compleri volens, subjicit: *Et leges, quas dedit Dominus inter se, et inter filios Israel.* Propter quod et reliqui interpretes, exceptis Septuaginta, leges, ediderunt: differentiam legis hoc verbo demonstrare cupientes. Quid autem est, quod dixit *inter*? Nisi quia procul dubio usque dum ipse veniat, de quo ait Isaia: *Ipse veniet et salvabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum audient (Isa. xxxv),* et quæcunque in illa prophetia continentur. Tunc nequaquam ultra secundum superficiali litteræ, sed quemadmodum ipse exposuerit, oportet legem custodiri, ad evangelicam gratiam translata et ad perfectiorem conversationem.

CAPUT XIV.

Qualiter vir sive mulier votum quod fecit observare debeat.

(CAP. XXVII.) *Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: Loquere filiis Israel, et dices ad eos: Homo qui votum fecerit, et sponderit Deo animam suam, sub æstimatione dabit pretium: si fuerit masculus, a vicesimo usque sexagesimum annum, dabit quinquaginta siclos argenti ad mensuram sanctuarii; si mulier, triginta. Quinto autem anno usque ad vicesimum, masculus dabit viginti siclos; femina decem. Ab uno mense usque ad annum quintum pro masculo dabuntur quinque sicli, pro femina tres. Sexagenarius et ultra masculus dabit quindecim siclos, femina decem. Si pauper fuerit et æstimationem reddere non valuerit, stabit coram sacerdote, et quantum ille æstimaverit et viderit eum posse reddere, tantum dabit.* Plena sunt hæc etiam legislatoris verba prudentiæ, maxime opportuna, conservata tempori. Quæ enim oporteat agi, quæ minime, in superioribus præcipiens, nunc etiam dignitatem ea peragentium ex toto vel ex parte, per hæc quæ dicuntur exponit, et quid sit perfecta vita, quid autem adhuc in propectu constituta, quid initium cognitionis Dei habens, quid vero quæ virtutum opera clara, perfecta que percurrat, sed et infirmatus, non tamen recedens ab ea, differentes ætates describens exposuit. Dicit autem sic:

Homo qui votum fecerit et sponderit Deo animam suam, id est, quicumque promiserit animam suam Deo, omnemque ei suam vitam offerre voluerit, erit pretium masculi a vicesimo anno usque ad sexagesimum annum, quinquaginta siclis argenti, ad mensuram sanctuarii. Si quis ergo a vicesimo anno est, id est, pubes, fortis, validus, sufficiens omnes virtutes operari, et subicere intelligibiles inimicos, omnibus actionibus et operibus. A viginti enim annis et supra, vide quid de hac ætate dicebat: *Omnis masculus a viginti annis et supra*. Omnes qui ambulant in virtute sua, fortitudinis enim maxime his qui illud agunt tempus, in prædictis testimonium præbuit verbis, ita ut pote hac ætate et currere valentem et arma portare, multumque habentem in agendo fervorem caloremque, hujus pretium, id est, conversatio et vita et retributio quam pro semetipso Deo offert et promittit, quinquaginta sicli, sive drachmæ sunt. Quinquagenarius enim numerus spiritalem figurat vitam, quia in quinquagesimo die sancti Spiritus adventus factus est, sed et in anno quinquagesimo liberatio fit omnis debiti, et terræ restitutio, multaque in eo alia bona Judæis per legem disposita sunt. A viginti annis autem usque ad sexaginta annos. Intra hæc enim tempora ætas et intellectum perfectum et fortitudinem et filiorum procreationem habet, ut ex sensibilibus nos intelligibilia cogitemus. Ergo qui intellectum maturum et perfectum habet et fortitudinem, ut quæ intellexit agat, hic filios comparare alios Deo per suam conversationem, vel doctrinam impendens, potest. Hujus pretium animæ quinquaginta didrachmæ perfectus fructus est, et perfectionis corona, quæ et martyrium habebit, et rerum despectum et omnem illam perfectionem quam Dominus dicebat: *Eritis perfecti, sicut Pater vester cælestis perfectus est (Matth. v)*. Hoc autem quando masculus fuerit, id est, quando semper fortis; hoc enim hic masculum dicit. Femine autem erit æstimatio triginta sicli, sive didrachmæ, ut sint drachmæ sexaginta, fructus videlicet sexagenarius, magnus quidem et ipse, sed centenario minor, propter quod et femine introduxit personam, quæ minor est a virili. Ergo et mulieres quando ad mensuram summam pervenerint, provectæque fuerint ad perfectionem, fortes possunt appellari, ut pote quæ suam transgressæ sunt infirmitatem, intentionemque fortitudinis resumentes. Propter quod et Spiritus Dei in Proverbiis dicebat: *Mulierem fortem quis inveniet (Prov. xxxi)?* cui rerum despectus deest. Alia autem agit perfecte, quæ de omnium rerum continentia lex corrigere jubet ei qui secundum eam vivit. Hujus æstimatio est triginta sicli, sive didrachmæ, id est, sexagenarius fructus; quem et Paulus figurans dicebat: *Vidua eligatur non minor sexaginta annorum (I Timoth. v)*: per ætatem numerumque annorum manifestare volens quas virtutes et actiones exhibere debeat vidua, quæ a Deo eligitur, quæ in divinis scribitur libris, et quæ potest in numero Hierusalem cælestis degere. Propter quod et subdidit, insinuans

A quod non tantum ei de ætate aut annis, quantum de virtutibus quæ per hæc significantur, cura erat: *Unius viri uxor, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit; si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta est*. Sed hæc quidem perfectus et per omnia consummatus homo. Vide autem et cum cui hoc deest; sed tamen ad illud provehi desiderat: *A quinto autem anno usque ad vicesimum masculus, dabit viginti siclos*, sive ut Septuaginta didrachmas. Hic eum qui necdum quidem est perfectus, sensatum tamen hominem dicit, et qui proficere cœpit. Sensus enim per numerum quinque annorum innuit, quia tot sunt numero; provectus autem qui ad juventutem tendit et ad perfectionem, a quinque annis et usque ad vicesimum annum est. Viginti enim annorum inter fortes etiam pugnare valentes numeratus est a lege, sicut Numerorum liber ostendit.

B Hujus ergo pretium erit viginti didrachmæ, id est, drachmæ quadraginta, oboli quadringenti. Jejuniorum autem atque orationis provectum quadraginta drachmarum numerus significat, quia tot diebus jejunasse et Moysen et Eliam, et ipsum Dominum didicimus, quando a diabolo tentabatur. Quadringentorum autem numerus quid significat aut quam demonstrat conversationem, ostendit, quod dictum est in libro Regum, quando reditus navis, quæ mittebatur a Salomone ad Sophiram, dicebat: Ait enim secundum Septuaginta: *Et venit ad Sophira: Sophir [Al., Ophir] autem interpretatur bonum: Et accepit inde auri quadringenta et viginti talenta, et adduxit regi Salomoni (III Reg. ix)*. Quid ergo? Sic bonum est; sic per jejunium et orationem exerceri et provehi ad illam vitam, ad quam Moyses et Elias superædificantes jejunio atque orationi, etiam alias virtutes provecti sunt; sed et Dominus insinuare semetipsum per prædicationem et signa generi humano incipiens, jejunium et orationem suæ conversationis principium fecit. Quicumque ergo sensatus quidem est, et proficere incipit; non tamen nimis sed medie, ut præsumptione conversationis jejunii non possit ornari, hujus pretium decem didrachmarum, id est, viginti drachmarum et obolorum ducentorum est. In custodia enim decem mandatorum, quæ duplicatur secundum litteram et spiritum, conversatio hujus est, inter quas jejunium non est præceptum: sublimior enim est ad eam pertinens conversatio, quæ legislatores et prophetas et omnes qui profecerunt decet. Et necdum quidem conversatio ejus habet perfectionem. Opus enim habet mansuetudinem, perfectamque charitatem, quæ est in zelo Christi, perducit tamen ad perfectionem. Ab uno ergo mense usque ad annum quintum, pro masculo dabuntur quinque sicli, sive quinque didrachmæ: pro femina tres, unius mensis intelliges eum qui nunc est genitus in fide. Ad quem Petrus dicebat: *Sicut modo geniti infantes rationabiles sine dolo lac concupiscite, ut crescatis in eam salutem, si tamen gustastis, quia dulcis est Dominus (I Petr. ii)*. Hujus pretium usque

ad quinquennem ætatem, id est, conversatio et vita, A quinque didrachmarum argenti, id est, decem drachmæ; oboli autem centum. Conversatio ergo modo geniti quinque didrachmæ sunt, ut ministeriis duplices sensus habeat, id est, ut quæ sensibilibus audit, hæc intelligibiliter suscipiat: sic etiam videns, et gustans, et odorans, et tangens; perducit enim hoc eum ad perfectionem. Propter quod et centum obolorum pretium habet. Numerus autem, sicut dictum est, perfectus est.

Ergo procul dubio eum qui nunc mysteriorum particeps effectus est, necdumque ad agendum processit, sed in fide interim probatur, sicut adhuc infantem, et necdum tempus ad ostensionem virtutum habentem demonstrat. Si autem minor is, qui talis est, fuerit, ita ut conveniat in eo feminae persona, B minor autem est, ut simplicior et non valde discretus, hujus pretium est tres didrachmæ, fides Patris et Filii et Spiritus sancti, ut non hanc transgrediat, sed corde credat, sicut ait Paulus, ore autem confiteatur. Sic enim ei hæc tria non solum consenti lingua, sed et fide credenti sunt duæ drachmæ, fit autem et huic talis fides ad perfectionem mediocrem; tres enim didrachmæ, sex sunt drachmæ; sex autem drachmæ sexaginta sunt oboli. Hic autem talis numerus mediocrem perfectionem gerit; propterea et populus Israel sexcentorum millium, quod sunt sexaginta myriades, numerum habent.

Sensibilis enim Israel habebat quidem et mediocriter perfectos, qui in lege constituti Evangelicam conversationem aliquatenus agebant. Sunt autem C quibus mediocre legis et prophetarum erat studium, propter quod et similia myriades erant. Sed nec mille millia, nec myriæ myriades, et semper in eis esset perfectio: hæc enim angelorum, et secundum Evangelicam vitam conversantium est. Angeli enim et ipsi quando profecerint efficiuntur. *Sexagenarius autem et ultra masculus, dabit quindecim sietos sive didrachmas; femina autem decem.* Et quis est hic qui maximam conversationem per virginitatem, verbi gratia, vel non possidendo virtutibus, quæ aliis promittit, et post hæc infirmatus est; cognovisti enim, quia eum qui viginti annis usque ad sexaginta annorum est, omnibus legislator præposuit.

Deinde nunc post omnes eum qui sexaginta annis et supra est, ait, per hoc quod dixit: super animæ senectutem et infirmitatem ejus, qui maximam conversationem proposuerat, procul dubio designat. Qui ergo per virginitatis vel despectu possidendi conversationem promittit et proponit, deinde infirmatur complere propositum, audit a Paulo: *Si quis autem turpem se existimat super virginem suam, eo quod fuerit super adulta (I Cor. vii).* Ostendit quoddam infirmatum et ad senectutem deductum propositum, et sic oportet fieri, quod vult, faciat, non peccat si nubat. Et rursus: *Si nupsersis, non peccasti; et si nupsersit, virgo non peccavit; tribulationem autem carnis habebunt hujusmodi. Ego autem vobis parco, hoc autem*

dico, fratres, tempus breve est: reliquum est, ut et qui habent uxores, tanquam non habentes sint: et qui lugent, sicut non lugentes: et qui gaudent, quasi non gaudentes; et qui emunt, tanquam non possidentes; et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur. Preterit enim figura hujus mundi, volo autem vos sine sollicitudine esse (Ibid.).

Propterea et quindecim didrachmæ erit pretium ejus, quæ sunt drachmæ triginta. Tres enim vitæ fructificationes de bona terra Christi proposuit. Per centenarium virginitatis, et non possidendi, per sexagenarium continentiae, per tricenarium casti conjugii vitam designans. Si autem infirmior hujusmodi est, forsitan enim in fornicationem hic, qui talis est, decidit: unde et femina dicitur, nec sic respuendus est, sed habet pretium decem didrachmas: custodiam enim mandatorum Dei, quam viginti esse drachmas et obolos ducentos ostendimus, offert Deo et in hoc conversationem habet per custodiam mandatorum justificatus. Si autem dicas quomodo Dominus annorum erat triginta, dum solus esset vere perfectus, cum nos in centenario numero dicamus perfectionem esse, post hunc autem in sexaginta, tertio autem in triginta? discere, quia solus quidem fuit vere perfectus; verumtamen sic omnium doctor et primitivæ massæ totius effectus, ex omnibus temperatam conversationem figurat et proponit. Sive enim virginitatem velis, ipse ex virgine virgo est, et virginitatem docuit; sive nuptias et nubere præcepit, et nubentes benedixit; sive abstinentiam, etiam hoc docuit. Similiter et fidei cursus, sive D perfectorum simplicium est. Quia ergo in præsentem differentias innuit, et quodammodo vitam distinguebat hominum, et hujus quidem esse pretium quinquaginta didrachmas, ait: hujus triginta, hujus viginti, hujus decem, hujus quinque, hujus tres, hujus quindecim, hujus decem; colliguntur autem hæc parum. Quid de centum quinquaginta minus habentia? Hæc autem in quinque divisa faciunt prope tricenarium numerum. Vide quemadmodum nec legislator ignoravit temperamentum, quod Christus in nostra vita et conversatione fecit; nec evangelista numerum temperamentum habentem ignoravit. Propter quod eum non plenorum triginta annorum venisse ait ad baptismum. Ait enim: *Et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta (Luc. iii).* Et cur hoc? Quia et qui nimis perfectam, et qui mediocriter perfectam, et qui minorem vitam studet, non perfecte pervenit ad mensuram; nimis enim habet omnimodo, quia Dei solius est perfectio; sed minus habet tantum in quantum veniam in hoc, quod minus est, dat. Unde et centum quinquaginta septem minus sunt; hic enim quadraginta tres prædictus numerus colligitur: per septenarium autem numerum manifeste venia significatur.

Si autem pauper fuerit et estimationem reddere non valuerit, stabit coram sacerdote, et quantum ille aestimaverit, et viderit eum posse reddere, tantum dabit. Nunc dicit de eo qui multum peccavit.

Et propterea Aquila pro paupere, si *excesserit*, A
 edidit. Hic ergo, si offerri Deo vult, coram sacer-
 dote stabit, ut quantum viderit eum posse, æstimet
 eum reddere, regulam ei vitæ imponens, quæ est se-
 cundum virtutem mensuramque philosophiæ, indi-
 cens quam eum probaverit posse portare; verbi gra-
 tia, si locuples est, ut distribuatur pecunias; si sanus
 est, ut jejuniis et orationibus aliisque operibus bonis
 vacet; si autem locuples est et sanus, quæcunque
 divitiæ et salus ei suggerant agere jubetur. Si autem
 neutrum, in oratione flere; et ut breviter dicamus,
 quocunque eum viderit pro corpus, aut per sub-
 stantiam, aut per aliam valetudinem, aut facultates
 posse peragere. *Animal autem, quod immolari potest*
Domino, si quis venerit, sanctum erit, et mutari non
potest, id est, nec melius malo, nec pejus bono. Quod B
si mutaverit, et ipsum quod mutatus est, et illud, pro
quo mutatum est, consecratum erit Domino. Quia ipsas
 quæ ex nobismetipsis offeruntur oblationes, quos-
 dam habere gradus, et differentias legislator expo-
 suit. Ecce enim etiam eorum qui quolibet modo sic
 nobis efficiuntur, ut etiam pecora nostra nominen-
 tur, propter hoc quod nimis subjecti sunt, aut quia
 non eis ad nostrum ministerium, quemadmodum pec-
 coribus utimur. Quando sancta sit oblatio, per hæc
 quæ dicta sunt exponit. Præcepit autem ut non nos
 poeniteat de his quæ offerimus Deo. Ergo siquidem
 de his obtulerimus pecoribus, quæ mos est offerri
 Deo. Mos autem est ut ei immaculata et munda offe-
 rantur; munus nostrum illico sanctificatur, et jam
 non est fas, ut nos de eo poeniteat: veluti, si filium
 vel discipulum, vel servum aut alium, qui sub manu
 nostra est, Deo obtulerimus, neque mutare malum
 ad melius, aut bonum ad malum. Malum autem hic
 dicit, quidquid non pravam est modis omnibus et
 mundum est; si autem immundum est, non est de
 illis quæ mos est offerri Deo. Esse autem de his quæ
 immolari possunt Domino, hanc oblationem legisla-
 tor dixit, sed malum hic dicit, quod est deterius. Sic
 enim manifeste et Symmachus tradidit: *Non reddit*
melius pro deteriori, aut deterius pro meliori: ut non
 hunc filium aut servum offerentes Domini servitio et
 ministerio, recipere eum in nostrum ministerium et
 utilitates velimus, promittentes offerre meliorem for-
 sitan vel deteriorem. Neque enim licet, propter quod
 et Anna de Samuel dicebat: *Si respiciens respexeris* D
ad humilitatem ancillæ tuæ et memineris mei, et dederis
ancillæ tuæ sexum virilem, dabo eum in conspectu
tuo datum, usque ad diem mortis ejus (I Reg. 1). Quod
si mutaverit, et ipsum quod mutatum, et illud pro
quo mutatum est, consecratum erit Domino. Ut et
 hunc quem antea obtulimus, et eum quem postea
 eum prima oblatione sanctificemus, et utrosque Deo
 concedamus; hoc enim non nos permittit in his quæ
 offerimus poenitentiam agere, sed et percussit inimi-
 cum qui nobis poenitere suggestit, dum videt dupli-
 catam nostram oblationem, quam ille per poeniten-
 tiam intercipere voluit.

CAPUT XV.

De eo qui venerit animal immundum, sive domum
suam, seu agrum, et quid faciendum sit.

(IBID.) *Animal immundum, quod immolari Domino*
non potest, si quis venerit, adducetur ante sacerdotem,
qui dijudicans utrum bonum an malum sit, statuet pre-
mium. Quod si dare voluerit is qui offert, addet supra
æstimationem quintam partem. Inquirendus est sen-
 sus, quomodo hoc mandatum stare juxta litteram
 possit? Si enim offerri non licet, nec donum erit ac-
 ceptabile, quomodo utrumque legislator tanquam sibi
 repugnans atque resistens scripsit? Sed aliquid evan-
 gelicæ proximum largitati modis omnibus innuit et
 condescensionem, quam gratia novit. Sic ergo ea quæ
 dicta sunt intelligamus. Non licebat Deo offerri de pec-
 coribus quæ non simul et unquam findebant et rumi-
 nabant. Hæc enim lex habebat immunda. Cujus autem
 erat ænigma, id est, unquam non findere? Non distin-
 guere legis litteram et spiritum scientis; non autem
 ruminare, ejus qui non continue meditationis legis
 habebat studium, et qui lingua solum, non etiam
 corde eam ad meditationem revocat. Si ergo aliquis
 filium talem vel servum, vel discipulum Deo offerat,
 qui autem ad meditando sacras Scripturas, aut ad
 divisionem contemplationis non ex malitia, sed ex
 infirmitate minor sit, ne dum est quidem munus
 Deo; neque enim quasi oblitus sit ejus legislator me-
 moriam facit. Adducit autem eum ante sacerdotem,
 et statuit pretium ejus sacerdos, dijudicans utrum
 bonum an malum sit: ut imperfecto enim condes-
 cendens, moderatum ei jugum imponit, id est, eam
 quæ medianam inter bonum malumque conversationem
 est, aut a malo declinatio, et proventus ad meliora.
 Hoc enim forsitan proprie dicimus esse inter dete-
 rius et melius, quod pro eo quod dictum est, utrum
 bonum an malum; edidit Symmachus: *statuit pre-*
mium sacerdos, si quomodo proficiens donum esse eo-
rum quæ Deo offeruntur possit. Quod si dare vo-
luerit is qui offert, addet super æstimationem quintam
partem. Et quid hoc est? In quinque numero sen-
 sus sunt: horum nobis quinta pars mens est. Ab ipsa
 enim gubernantur, sive enim hac non valde habentes
 se juvant. Horum ergo quinque virgines, quæ ad nup-
 tias non susceptæ sunt, figuram gerunt. Quinque
 enim non habuerunt sapientiam, unde absolute et fa-
 tuæ nominatæ sunt (*Matth. xxv*). Ergo si quis vult
 redimere eum, qui propter prædictas causas immun-
 dis comparatur pecoribus, acuire hunc opus habet
 et facere intelligentem. Sic enim semetipsum guber-
 nare, et non necesse habere alterius pædagogo po-
 tuerit. Sequitur:

Homo si venerit domum suam et sanctificaverit Do-
mino, considerabit eam sacerdos utrum bona an mala
sit, et juxta pretium quod ab eo fuerit constitutum ven-
detur. Si autem ille qui venerat, voluerit redimere
eam, dabit quintam partem æstimationis supra, et habe-
bit domum. Quod si agrum possessionis suæ venerit et
consecraverit Domino, juxta mensuram sementis æsti-
mabitur pretium. Si triginta modis hordei seritur

terra, quinquaginta siclis vendet argenti. Si statim ab anno incipientis jubilæi voverit agrum, quanto valere potest, tanto æstimabitur. Si post aliquantum temporis, supputabit sacerdos pecuniam, iuxta annorum qui reliqui sunt numerum, usque ad jubilarum et detrahetur ex pretio. Quod si voluerit redimere agrum ille qui voverat, addet quintam partem æstimatæ pecuniæ, et possidebit eum.

Non qualiscunque hic paritur [quæritur] quæstio. Paulo post enim ad finem legislator sic dicit: *Omne quod Domino consecratur, sive homo erit sive animal, sive ager, non vendetur nec redimi poterit; quomodo ergo ibi quidem redimi oblata prohibuit, hic autem domum et agrum postquam sanctificata sunt, præcipit redimi: aut forsitan omnimodo aliam hic intentionem, aliam illic offerentis novit: ibi quidem, ut nequaquam ultra tractet quod obtulit, sed ut penitus illud consecraret Deo; propter quod non ait quemadmodum hic: Si consecraverit domum suam aut agrum possessionis suæ, sed omne quod Domino consecratur, eorum enim quæ offerebantur Deo nihil licebat in usum humanum ultra reverti. Sed nec sacerdos illis uti poterat. Demonstrat autem hoc ea, quæ est Amalecitarum, historia. Præceptum est enim Saul ut anathema essent omnia Amalec spolia, et quod concessit populo quædam de gregibus et armentis accipere, maledictum grande iramque sustinuit, et nullatenus ei ad satisfactionem suffecit, cum irasceret Samuel et inquireret quæ est vox gregia hujus in auribus meis et vox armentorum, quam ego audio (I Reg. xv); ipseque responderet alia ad prophetam verba; et quæ erant? De Amalec adduxi ea quæ acquisivit populus, meliora gregis et boum, ut immolentur Domino Deo tuo, reliqua occidimus. Ergo aliud est sanctificare Deo, licet enim ei qui sanctificavit, hoc modo utique nunc nobis legislator ostendit; aliud est anathema quid facere. Hujus enim usus prohibitus est. Similis autem huic et intellectus suscipi debet contemplationis, sed de anathemate quidem dicemus, quando ad illam partem sanctionis pervenerimus. Nunc autem quid sit domum sanctificare, quid agrum doceamus, nutu suggerente spiritus, hoc primo loco dicentes, quia aliud est sanctificare Deo, aliud sanctum esse; aliud offerri ei aliquid, aliud non opus habere oblatione: sed esse Dei et offerentis non egere. Quod enim sanctificatur et offertur, eo quo offertur sanctificari incipit. Ergo prius non erat sanctum. Quod autem incipit sanctificari, hoc opus habet et proVectum et per partes augmentum. Quod autem olim sanctum est, et olim est Dei, hoc nihil minus habet, sed est perfectum, nec ullo additamento egens: propterea bonum quidem est et doctrinis aliorum ad sanctificationem uti; melius tamen in tantum proficere, ut quis et semetipsum, et eos qui ejus sunt, ad sanctificationem perducatur, quod non omnis viri est, sed solius sensati. Et hæc sunt quæ in hoc loco significare legislator intentionem habet. Sanctificat ergo domum Deo qui familiam*

A suam et cognationem et intelligibilem domum in sanctimoniam conversari vult, ut Ecclesia sit et appelletur; quemadmodum multi fidelium domos suas propter sanctificationem ecclesias habebant, sicut Paulo scribente ad Romanos audivimus: *Salutate Priscam et Aquilam adjutores meos in Christo Jesu; qui pro mea anima cervices suas posuerunt: quibus non ego solus gratias ago, sed et omnes Ecclesiarum gentium et domestica eorum Ecclesia (Rom. xvi).*

Quicunque ergo hanc habet intentionem, ipse autem per se non est idoneus ad opus perducere ea quæ intendit, hujus domum sacerdos utrum bona an mala sit considerabit, et sicut æstimaverit, sic erit. Quare utrum bona an mala, ut quis domus est ex multis personis et differentibus constat, in quibus multi condensatione egent, non valentes agere aut sapere quæ perfecta sunt, nihil eis injungat grave, sed uniuscujusque pensans virtutem, a malo eos declinare et ad virtutes eos proficere jubeat. *Sin autem ille qui voverat voluerit redimere eam, dabit quintam partem æstimationis supra et habebit domum; id est, si domus Dominus, qui eam sanctificare vult, cum non fuisset sancta prius, nec potuisset Ecclesia appellari; nam et sanctificata utique esset, quod nunc se ita non habet, sed exordium capit sanctificationis: si ergo hic redimi domum suam vult illum absolute mundans ejus quod eam sanctificationem egere sacerdotis exhortationem necessariam habere faciebat; redimit autem eam per doctrinam et vitæ formulam, liberans eos et diluens quidquid eis obviabat ad sanctimoniam, quid faciet? Dabit, sive, secundum Septuaginta, adjiciet quintam partem æstimationis supra; sacerdotis enim doctrinæ, cui domum ab initio suam obtulit ut eam æstimaret, id est, definitionem imponeret ad quam deberet stare sive conversari, ipse adjiciet hoc quod est intellectus; hoc enim est quinta, id est, ut quæ dicuntur suscipiat et superædificet sacerdotis sermonibus; frequentior enim commemoratio sensatos et intelligentes homines facit. Et sic habebit domum; non perdens sanctificari Deo, nec in damnum ei convertitur; sed habebit eam, quia ei sanctificatio propriæ domus ascribitur, non solum ut offerenti, sed et ut docenti: sicque suæ domui bene præpositus et recuperans eam sibi sacerdos quodammodo invenitur. Quia Paulus eum qui scit præesse suæ domui, ad episcopatus electionem atque dignitatem sublimavit (I Tim. iii). Propter quod Aquila, pro eo quod dictum est: ut eam sanctificavit, redimit: Si sanctificans ad finem fecerit, edidit. Quid autem ex hoc discimus? Quia si domus sibi principatum et gubernationem, qui sanctificavit, vindicat, et hanc ipse acquirere vult: ad finem autem facere secundum legem est, aliis sicut cognatum præponi, hæc faciat quæ in præsentī legislator jussit. Illis autem ita se habentibus, quod proprie argentum divinorum eloquiorum doctoralis exhortatio sit, audi David dicentem: *Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ purga-**

tum septuplum (Psal. xi); et Jeremiam : *Frustra A* *conflavit confator, scoria ejus non est consumpta (Jer. vi)*. De Judæis dicit, quia nihil eis verba exhortantium proderant. Sed et Paulum audi dicentem : *Si quis superædificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos (I Cor. iii)*. *Quod si agrum possessionis suæ voverit et consecraverit Domino, juxta mensuram sementis æstimabitur pretium.* Agrum Scripturam esse divinam nemo dubitat. Cujus vitis proprie Christus, et agricola Pater est : in quo absconditus thesaurus, id est, salutaris prædicatio ; quem qui invenerit operator agri, vendet omnia quæ habet, quemadmodum Dominus in Evangeliiis ait (*Matth. xiii*), ut emat agrum illum. In hoc agro diversa est uniuscujusque possessio, id est, modus, quem sibi ex ea ad sapiendum obtinere poterit.

Si ergo consecraverit Domino hanc homo, cum non prius sancta fuerit, sed nunc incipiat consecrari, gubernatorem conversationis suæ, cum ipse non sit idoneus semetipsum gubernare, sacerdotem eligit : consecrari enim hic ea quæ deputata sunt sacerdoti legislator appellavit. *Juxta mensuram sementis æstimabitur pretium*, ut quantum seminatus est, videlicet edoctus. Doctrinæ enim verbum in semine accipere Scriptura divina solet : tantum ei sacerdos indicat, et quantum fuerit eruditus de doctrina bona, legitima et spiritali, et non quam homines seductores, pagani, verbi gratia, vel Judæi, sive hæretici, docent ; propter quod postquam dixit : *Juxta mensuram sementis*, addidit : *Si triginta modis hordei C* *seritur terra, quinquaginta siclis venundetur argenti ; sive ut Septuaginta, quinquaginta didrachmas argenti.* In quibus Vetus et Novum Testamentum intellige. Et per modum sive chorum hordei, Vetus Testamentum ostendit, quia hujus seminis pinguior cibus est ; per quinquaginta autem didrachmas, tam quod spiritale est quam quod perfectum simul innuit ; perfecta enim doctrina etiam spiritalis est. Sed quando hæc regula sive definitio integre ei indicenda, quando minuenda sit per condescensionem, per sequentia discite : *Si autem statim ab anno incipientis jubilæi voverit agrum, quanto valere poterit, tanto æstimabitur. Sin autem post aliquantum temporis, supputabit sacerdos pecuniam juxta annorum qui reliqui sunt numerum, usque ad jubilæum et de-* **D** *trahetur ex pretio.* Duorum hic annorum remissionis sive jubilæi memoriam facit, baptisma aperte insinuans et pœnitentiam. Uterque enim annus remissionis est, quia perfectam remissionem, unus quidem per donum gratiæ, alter propter eos qui vacant in oratione et jejuniis aliisque operibus quæ perficiunt pœnitentiam, possidet. Si ergo simul quis gratiæ viam, quam elegit gubernari per sacerdotem et produci vult, hoc eum sacerdos exigit, quod cum doceretur ex perfecta et spiritali doctrina præcepit nullo modo ei condescendens, neque enim habet necesse, ut pote qui per donum renovatus est, sed in doctrina quam accepit plene eum permanere facit.

Si autem deest illi de dono quod percepit, deciditque ab eo in conversatione, hoc est enim aliquantum temporis jubilæi sive remissionis consecrare agrum, recte ei reputabit sacerdos argentum in annos reliquos usque ad annum remissionis sive jubilæi, ut reliquum ei tempus definiat ad pœnitentiam. *Et detrahetur ex pretio : quod enim minus fecit, et detrimentum pertulit, et deterius conversatus est, hoc dono minuitur et infirmior effectus est, et propterea abjectior, et non jam talis est qualis cum acciperet donum fuit : verumtamen et hic volens redimere agrum suum poterit, id est, semetipsum gubernare et docere, adjiciens quintam partem argenti ad pretium suum ; addens doctrinæ sacerdotis proprium intellectum, ut intelligens eruditusque sui gubernator doctorque efficiatur.*

Sic enim intelligibilis ager, quem consecravit offerens sacerdoti, ab eo possidebitur ; et non ab alio conversatio et virtus, quam studet sive ex toto, sive ex parte : sed ipsi qui agit reputabitur. Divisioni enim legislatoris intende, quemadmodum sanctificare sive consecrare domum vel agrum volentem consecrationem prius facere vult, sicque ei præcipit redimere, quæ sanctificata sunt. *Et tunc, inquit, possidebit eum*, hoc procul dubio mandaus, quia oportet quidem nos per sacerdotum doctrinam, et regulam, et leges, nostram conversationem gubernare, quando eam prius sanctificamus ; sed oportet et proficere, et illorum doctrinæ nostrum adjicere intellectum. Propter quod Paulus ad Timotheum scribebat : *Intellige quæ dico : dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum (II Tim. ii)*. Et tunc possidebimus proprie quæ egerimus sanctificationis proxima ; sin autem hanc divisionem non fuerimus intuiti, vide quid patiemur. Sequitur enim :

Si autem noluerit redimere, sed alteri cuilibet fuerit venundatus, ultra eum, qui voverat, redimere non poterit, quia cum jubilæi venerit dies, sanctificatus erit Domino, et possessio consecrata ad jus pertinet sacerdotum. Ecce damnum ejus qui semper ab alio opus habet gubernari, et non proficit, nec juvatur ex aliorum doctrina, sed suus semper ipse dux est ad agenda utilia, per præsentia aperte legislator ostendit. Qui enim consecravit agrum et postea redemit, ille est qui suam conversationem alii gubernare permisit, posteaque adjutus est et conquisivit intellectum, ut jam esset, sicut ait propheta, *docibilis Dei*, et disponere apud semetipsum possit in futuro quæ expediunt, hic agrum suum sibi recipiens conquisivit. Qui autem nihil proficit ex alterius gubernatione, nec acquisivit intellectum, sed semper opus habens ab alio doceri et talis existere quales fuerunt quidam Judæorum, quibus Dens per prophetica vocem exprobrans talia dicebat : *Quia electi sunt ex utero, edocti ab infantia usque ad senectutem (Ose xi)* ; et rursus : *Ephraim sicut columba insensata non habens cor (Ibid.)* ; quia si malos doctores invenerit, mala modis omnibus operatur : ut

qui non habet discretionem, querere non potest mercedem virtutis quam egerit. Et propterea proprium agrum dicitur non redimere, sed veniente jubilæo, id est, tempore remissionis transeunte, in quo remissio locum habet, est autem præsens vita, vide quale quantumque sit quod patietur: *Possessio sanctificata erit Domino*; conversatio enim, quam semel consecutus est, etiamsi alter erat qui gubernabat, sancta erit Domino. Sed quemadmodum et possessio consecrata ad jus pertinet sacerdotum: possessio enim ejus et lucrum ei qui continue gubernavit reputabitur.

Si ager emptus est, et non de possessione majorum sanctificatus fuerit Domino, supputabit sacerdos juxta annorum numerum usque ad jubilæum pretium: et dabit ille qui votum voverat Domino. In jubilæo autem revertetur ad priorem dominum qui vendiderat eum, et habuerat in sortem possessionis suæ. Omnis æstimatio siclo sanctuarii ponderabitur. Siclus viginti obolos habet. Primogenita quæ ad Deum pertinent, nemo sanctificare potest et vovere: sive bos, sive ovis fuerit, Domini sunt. Maximam justitiam legis littera et spiritus ostendit: littera siquidem agrum possidentis alienum, ut sanctificent Deo et offerant sacerdotibus, ut eorum sit creditus ager non vetuit, quia non specialiter suam obtulit; sicut enim emptus ejus tunc erat, sic autem qui de vendentis fuerat possessione recte alienus est. Præcipit ergo computare sacerdotem agri pretium usque ad jubilæum, et sic pro eo dare pretium; in jubilæo autem reverti ac reddi priori domino, id est, ei qui propter paupertatem rem propriam vendidit, et ad certum eam tempus alienavit.

Ab hoc ergo et ad spiritalem intelligentiam transit: *Si ager emptus, et non possessione majorum sanctificatus fuerit Domino, supputabit sacerdos juxta annorum numerum usque ad jubilæum.* Agrum qui possidet, quem emit, et non est suæ possessionis is qui intelligibilem paupertatem patientem exhortari valet, arguereque eum, atque movere ad poenitentiam. Intelligibilem enim terram, quam ille possidebat, de qua David psallebat: *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam (Psal. xiv)*, ipse possidet, non permittens eam ex toto corrumpi, sed lucrans fratris virtutem vel vitam, de qua ille per negligentiam cecidit.

Si igitur ea sanctificaverit Domino, id est, obtulerit sacerdoti: audisti enim quia in præsentia sanctificari Deo dicit ea quæ sacerdotibus sorte obvennerunt. Offerri autem, quomodo? id est, oportet eum qui culpavit emendari, et sanctam ejus efficere conversationem. *Supputabit sacerdos juxta annorum numerum usque ad jubilæum pretium, et dabit ille qui votum voverat Domino.* Recte sacerdos simul cum eo qui movit fratrem ad poenitentiam, quia ille quidem districte ejus actionem et conversationem, ut pote quia ipse eum corripuit, hic autem ut sacerdos novit veram atque perfectam redemptionem, supputavit, sive probavit, qualem ei oporteat poeni-

tentiam indicere. Supputant autem usque ad jubilæi pretium, id est, ex his quæ de poenitentia in divina dicta sunt Scriptura. Ipsa enim æstimatio est anni jubilæi sive remissionis. *Et dabit ille qui votum voverat Domino*; sive, secundum Septuaginta, *et reddet pretium in die illa sanctum Domino*; in tempore enim, in quo secundum hanc rationem ea quæ sunt de poenitentia definiuntur, sive indicuntur ei, cum necessaria est definitio ejus sancta Domino invenitur. Bene autem dixit, *dabit*, vel sicut Septuaginta, *reddet*, non reddent: nam etsi communi consilio sacerdotis et ejus qui movit peccatorem ad poenitentiam, de ea definitio constituitur quæ æstimatur; verumtamen ille eum offert qui fratrem culpantem compungi fecit. Huic enim et obediens. Sed et ipse obligatur in emendatione ejus qui poenitentiam agit, ut pote qui semel ejus correctionis fecit exordium. Qui autem non illico cum definitur poenitentia penitus mundatur, sed quando eam perfecte egerit, propterea ait: *In jubilæo autem revertitur ad priorem dominum, qui vendiderat eum.* Ergo definitio quæ poenitentia in illa die sancta mox fiet, in qua a sacerdote et exhortatione ejus, qui poenitentiam acturus erat per divinam Scripturam, quomodo eam debeat agere æstimatur.

Tunc autem poenitens possessionem suam, agrumque et conversationem recipiet, quando ad annum pervenerit jubilæi sive remissionis. *Omnis æstimatio siclo sanctuarii ponderabitur. Siclus, sive didrachma, viginti obolos habet; ut omnis æstimatio sive definitio sanctis fiat ponderibus, id est, his quæ sunt de sacra Scriptura: exteriora enim pondera veluti philosophorum, in quibus etiam ipsi vitas conversationesque pensant, non sunt sancta, quia scientiam imperfectam possident. Sed nec hæreticorum pondera sancta sunt: cauteriata est enim eorum conscientia; sed sancta sunt ea quæ sunt in divina Scriptura, in quibus viginti oboli sunt. Siclum sive didrachma, id est, decem mandata, secundum litteram et secundum spiritum intellectum, sicut evangelica gratia insinuat, et qui in ea dicit: *Non arbitremini, quia veni solvere legem, aut prophetas; non veni solvere, sed implere (Matth. v)*. Ergo quicunque aut legem irritam facit, aut Evangelium tenuit, hic non habet didrachma, nec hujus doctrinam ut sanctificantem*

recipimus: hæreticos autem et Judæos, quorum alii quidem gratiam, alii legem negant, æqualiter respicimus. *Primogenita quæ ad Deum pertinent nemo sanctificare potest et vovere: sive bos, sive ovis fuerit, Domini sunt.* Pecora eos qui nobis obediens sunt, filios et servos, et discipulos in præcedentibus diximus: horum primogenitum, id est, qui nobis sic parens et obediens fuerit, ut et aliis obediens et parendi ducatum præbeat. Et propterea hic quidem primogenitum dicitur; alibi autem de eo legislator dicit: *Omne masculinum adaperiens vulvam sanctum Domino vocabitur (Exod. xxxiv)*. Adaperit enim vulvam generandorum filiorum, qui obedire secundum Deum et cum pia subjectione incipit. Qualis

verbi gratia erat Paulo Timotheus, et propterea de eo ad Corinthios scripsit : *Qui est filius meus dilectus in Domino, ipse vos commonesfaciat vias meas, quæ sunt in Christo Jesu (I Cor. iv)*. Huic qui talis est nemo sanctificet, non quia indignus est sanctificatione, sed ut qui non egeat sanctificari : est enim olim sanctus. Didicisti enim quomodo et superius dicebamus, quia aliud est sanctum esse aliquid Deo, aliud autem initium sanctificationis sumere. Illud enim melius ac superius est, ut pote quod olim perfectum est et melioratione non eget. Quia ergo filius, qui tantum honorat patrem et matrem ut aliis fiat talis honoris exemplum; honorans autem propter pietatem, id est, propter obedientiam legis, et sciens quia Deo hunc offert honorem qui honorari patrem præcepit : primum horum mandatum, quod est in promissione; secundum, quod Paulus dixit, implevit.

Servi autem qui Domino pure subduntur propter mandatum, de quibus dicit : *Servi, obedite dominis carnalibus cum timore et tremore in simplicitate cordis sicut Domino, non ad oculum servientes, sicut hominibus placentes, sed sicut servi Christi (Ephes. vi)*, obedientiam Deo ostendunt : hoc autem idem faciet et discipulus, sic magistro [obediens] ad honorem Dei, qui per Paulam sancivit : *Obedite præpositis vestris et subjacete eis : ipsi enim pervigilant pro animabus vestris : obedite et subjecti estote (Hebr. xiii)*. Ad Deum referre ea quæ sunt hujus obedientiæ et subjectionis evidenter unusquisque horum dicitur : et sive per bonam simplicitatem placens est Deo, sive per studiosam mandatorum operationem, et qui debeat hos propter hoc aut ovis nominari Domini, uterque est.

Quod si immundum est animal, redimet qui obtulerit juxta æstimationem, et addet quintam partem pretii : si redimere noluerit, vendetur alteri. Quia immundus omnis peccator est, manifestum est : *Immundus enim est, inquit Salomon, ante conspectum Domini omnis iniquus*; iniquus enim est, quia tam meditari quam discernere legem, cum ruminat et unguam findit, legislator jussit : quicumque unum ex his minus habet, id est, quietumque obediens quidem est, et vehementer subditus patri, aut domino, aut magistro, non tamen legis sicut oportet meditari aut distinguere novit, primogenitus quidem in pecoribus est sicut obedientiæ dux, immundus autem est, quia non habet hoc quod habere mundum legislator jussit. Si ergo eum pater, aut dominus, aut magister vult redimere, secundum æstimationem ejus redimetur, et addet quintam partem pretii. Addet quintam, cum intellectu ei doctrinam offerens, in sapientiam eum gubernans, et non insipienter regens; insensati enim patris, et domini, et magistri est obedientiam, quæ ad se pertinet, et docere filium, vel discipulum, vel servum, et non disponere ejus vitam, ut secundum legis scientiam operetur, permittereque eum indoctum esse in lege et imperitum. Addat igitur subjectioni

et doctrinæ intellectum. Ipse enim solus in presenti minus est, propter quod dixit : *Addet quintam partem pretii*, quia pretium habet obedientia. Unde non ait : *Æstimavit eum sacerdos sicut supra dixit*, sed sicut olim, pretium habentem. Si autem non redemerit quis filium, aut servum, aut discipulum [quem] possidet; ipsius enim eum redimere est, et per prudentem admonitionem sensatum efficere, secundum modum qui dictus est, alienatur ab hujus possessione.

CAPUT XVI.

Quæ consecrantur Domino non possunt redimi, sed per manere debent in illius possessione.

(1810.) *Omne quod Domino consecratur sive homo erit, sive animal, sive ager, non vendetur, nec redimi poterit. Quidquid semel fuerit consecratum, sancta sanctorum erit Deo. Et omnis consecratio, quæ offertur ab homine, non redimetur, sed morte morietur.* Quæ differentia est inter anathematizare et sanctificare secundum litteram per ea quæ superius discussa sunt ostendimus, ubi hoc quod anathematizatum est nullo modo in usum humanum, nullius, ne quidem sacerdotis, fas esse reveri, diximus, secundum Amalecitarum historiam. Non solum autem hoc, sed quia quæcunque jure belli ac de inimicis cum quibus non oportebat amicitiam jungere, spolia sumebant post victoriam et deprædationem, hæc faciebant anathema, et non a semetipsis, sed Deo præcipiente : quæcunque enim prophetæ præcipiunt, manifestum est quia Dei præcepta sunt. Ergo et nos quodcunque intelligibilibus inimicis, id est demonibus, pugnantes, cum quibus nobis non licet amicitias jungere, contra quos inimicitias et incommutabiles habemus. Propter quod Dominus dicebat : *Non veni mittere pacem in terram, sed gladium*, propter quod dividet hominem adversus patrem, et filiam adversus matrem (*Matth. x*), et scindit compassionem generis, ut deorsum relinquentes carnis compassionem, facilius incorporeos perimamus inimicos, sive hominem, sive pecus, sive agrum pro spolio ex bello quod contra eos habemus, atque victoriam conquiverimus, consecrare quidem Deo hæc debemus, sic autem consecrare, ut nihil in eis habeamus nostræ voluntatis. Sed sive suæ potestatis quispiam est, hoc enim est vere homo, quid dicimus autem eum qui nullatenus nobis subjectus est, sed æqualis nobis est secundum conversationem, sive eum qui nobis subjectus est, et propterea pecus nominatur, intelligibiles hostes vincentes acquisiverimus; sive de agro possessionem, id est, ex qua sortiti sumus, conversationem in spoliis et trophæis sumpserimus, contra inimicos intelligibiles pugnantes, nec vendare hæc possumus, nec redimere opus habemus, quia omne consecratum sanctum sanctorum est Domino. Quomodo autem, audi : non potest aliquis exspoliare inimicum antequam eum perfecte subjiciat, sicut Dominus Judæis dixit : *Quomodo potest aliquis ingredi in domum fortis et vasa*

ejus diripere, si non prius alligaverit fortem, et tunc vasa ejus diripiat (Luc. xi).

Tunc autem plene intelligibilem hostem subdimus, id est diabolum, ligareque eum et deprædare et consecrare Deo spolia ejus possumus, quando ejus omnes vicerimus machinas, omne contriverimus caput, omnemque speciem peccati declinaverimus, cuncta mundi desideria vicerimus, cunctasque virtutes assecuti fuerimus: tunc enim eum ligatum habemus et prædicari possumus. Sic autem diripientes et eum prædicta victoria devincentes, quodcunque diriperimus, Deo recte offerimus. Sanctum autem sanctorum perfectum consummatumque habemus, nec nostra exhortatione nec aliorum egens, quod nec additamentum aliquod, nec proVectum opus habet. Quomodo enim? Quia omne peccatum evasit, omnem autem virtutem operatum et alienatum est mundo mundoque crucifixum. Nimis ergo consequenter addidit: *Et omnis consecratio quæ offertur ab homine non redimetur, sed morie morietur.* Qua morte? Qua Paulus dicebat: *Vivo autem, jam non ego, vivit autem in me Christus (Gal. ii).* Et rursus: *Sic et vos æstimate vos mortuos quidem peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu (Rom. vi).* Talis ergo, sicut qui usque ad culmen virtutis proficit, et mensuras contigit, id perfectionis est; mortuus enim sæculo est, et a præsentibus alienus, et olim a mundi migravit sapientia; recte sanctus sanctorum Domino est, qui sanctum sanctorum imitatus est secundum possibilitatem suam

CAPUT XVII.

De decimis terræ ex frugibus et pomis quomodo possint redimi.

(IBID.) *Omnes decimæ terræ, sive de frugibus, sive de pomis arborum, Domini sunt, et illi sanctificantur. Si quis autem voluerit redimere decimas suas, addet quintam partem earum. Omnium decimarum bovis et ovis capræque quæ sub pastoris virga transeunt, quidquid decimum venerit, sanctificabitur Domino. Non eligetur: nec bonum nec malum, nec altero commutabitur: si quis mutaverit, et quod mutatum est, et pro quo mutatum est, sanctificabitur Domino et non redimetur.* Queris forsitan cuius rei gratia fructum quidem terræ redimi decimam præcipit, boum autem et ovium non præcipit? Quod Judæus dicere non potest, quia soli servit litteræ, in qua maxime multa quæstionem recipientia legislator interponit, ut angustiati ad spiritum currant, et sciant quia littera tunc est bona quando illa usi fuerint velut instrumento et ministra spiritus.

Differentiam ergo discipulorum legis hic proponit, et quemadmodum in primogenitis mundis et immunidis, quidam cum obedientia, et bonam legis meditationem et scientiam acquisiverunt, quidam autem sunt qui solam obedientiam habent; sic et hic quidam operantes mandata sapientiam terrenam habent, et propterea redemptione necessario egent; quidam nec redimi opus habent, sed nec mutari

debet, sicut perfecti semper et consummati: fruges ergo in præsentem lex missionem quæ est de semine dicit; similiter et poma arborum secundum tempus suum.

De his autem decima pars Deo secundum legem debetur, utrumque autem hoc ad legis fructificationem accipi oportet; siquidem Dominus bonam terram fructum afferentem triginta et sexaginta et centum, eos qui suscipiunt verbum et faciunt eum, in parabola seminum evangelicorum exponens dicit; David autem nunc clamat: *Justus ut palma florebit (Psal. xc1);* et rursus: *Ego autem sicut oliva fructifera in domo Domini (Psal. li);* nunc autem breviter describens justum: *Et erit, ait, sicut lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo (Psal. i).* Hujus ergo decima sancta est. Sancta enim horum actio est et studium est: quia qui legis mandata operans, spem in præsentem retributionem ponit, terra sapit, quales erant quidam Judæorum, ad quos ut pote terræ hærentibus, Dominus dicebat: *Vos deorsum estis, ego desursum sum (Joan. viii).* S d et Paulus de eis dicit: *Qui terrena sapiunt, nostra autem conversatio in cælis est (Philip. ii).* Hoc autem nunc innuit; neque enim simpliciter dicit: *Omnis decimæ terræ, sed et omnes decimæ terræ prælixit, et tunc subdidit, sive de frugibus, ut prædicaret aperte eum qui intentionem expectatione terrenorum bonorum legis mandata operatur, et si sancta ejus decima, id est, mandati operatio est, verumtamen non grande*

C juvamen eorum est ex tali operatione circa retributionem quam non oportet a Deo expectari ab eis qui terrenis inhiant. Unde si vult quis sibi metipsum decimam hanc acquirere, addat quintam, id est, intelligentiam, ut quæ sursum sunt sapiat, et ea quæ sursum sunt quærat (Coloss. iii), quemadmodum Paulus scribebat. Qui enim legis sic mandata operatur, non perdit lucrum ejus, quia decima ejus efficitur. Ergo ejus qui terrena sapit decima sancta quidem est, sed non ei, quia non intelligibiliter mandatum operatur, nec scit quod lucrum in ea exspectet, aut quam retributionem in ea speret. *Novis autem et ovis, et quæcunque sub numero sunt et sub virgam transeunt; dicit enim eos qui sub virga numerantur crucis, quibus ut numerentur fides Dei et amicitia donat; quisquis enim fidelis est Deo, hic ejus et amicus invenitur. Quod demonstrat Abraham, de quo dictum est: Credidit Abraham Deo et reputatum est ei ad justitiam, et amicus Dei appellatus est (Rom. iv).* Qui enim amici Dei numero digni habentur, licet sint immensæ multitudinis, et non solum si numerum, sed etiam si mensuram excesserint, audi David dicentem: *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus, nimis confortatus es principatus eorum, dinumerabo eos et super arenam multiplicabuntur (Psal. cxxxviii):* hi terrenam non habent sapientiam, nec in his quæ agunt corruptibilem retributionem quæerunt, propter quod non speciale quippiam illorum, sed quocumque egerint, manda-

tum sanctum Deo est. Sed nec eligetur inter bonum et malum, id est, inter deterius et melius: non est enim eorum facilis discretio, quia etsi alterutrum superent, quemadmodum stella stellam in gloriam differentes, sed omnes in cælo sunt, ut revera sequentes coelestia, et a solo eo qui idoneus est discernere sanctos agnoscentur; secundum hanc rationem oportet intelligi, non eligetur nec bonum nec malum, nec altero commutabitur. Cum enim nullus de eis sit qui respui possit, quem quo commutabis, aut quid magis eligas, nostræ non est dijudicare virtutis. His ergo superædificans addidit quæ sequuntur: *Si quis mutaverit, et quod mutatum est, et pro quo mutatum est, sanctificabitur Domino et non redimetur*; quia enim omnium cursus divinus et sublimis, et supernæ conversationi proximus est, frustra conaris hunc respicere: alium autem pro eo introducere, et consecrare Deo quasi meliorem, non est tuum; nec tuum est hoc discernere, neque hunc illo inter sanctos appellare deteriore, quod etiam ex historię facto cognosce: Paulus aliquando et Barnabas inter semetipsos contenderunt. Barnabas enim dicebat debere assumi Marcum; Paulus autem dicebat eum, qui semel recessit a Pamphylia, et qui non concurrat eis in opere, non debere assumi. *Facta est autem inter eos talis contentio [dissensio], ita ut discederent ab invicem. Et Barnabas assumpto Marco navigaret Cyprum; Paulus autem eligens Silam, traditus est gratiæ Dei (Act. xv)*. Vides quemodo mutavit melius, sicut estimavit, deteriore. Ipsam autem, quod mutatum est, et pro quo mutatum est, factum est sanctum; Silam enim sicut aptiorem Marco ad ministerium prædicationis elegit, non tamen expulsus est Marcus; Barnabas quippe, eam assumens, abiit Cyprum, et cum eo prædicabat et in tantum erat magnus, ut et evangelista unus de quatuor feret.

Ergo Paulus retractans et cognoscens quia nullus sanctorum respiciendus est, nec potest aliquis eorum qui perfecte profecerunt hunc dicere deteriore, nec illum meliorem, ipse rursus Marcum assumpsit, et ad Timotheum scribebat: *Assumens Marcum deduc*

A tecum; est enim mihi utilis in ministerio (II Tim. iv). Non ergo intendatis quis inter hos bonus aut malus, sed nec commutet alterum altero, et non redimetur. Cui enim nihil minus est, qua redemptione eget? Præter alia quæ in præsentia dicta sunt, ostendere legislator vult quia hi qui a nobis docentur, quando sunt perfecti, nihil jam nostro magisterio egent, et propterea immundorum primogenita redimi ait, mundorum autem nequaquam, sed nec ea quæ Deo consecrata sunt, nec hæc de quibus nunc sermo est, perfecta enim demonstrata sunt, ut potest quæ intentionem divinam coelestemque gerunt. Quem enim finem libri hujus præceperit esse spiritus, hunc in sequentibus intueret.

Hæc sunt præcepta quæ mandavit Dominus Moysi ad filios Israel in monte Sinai. Et cujus rei gratia non ipsis filiis Israel, sed Moysi ad filios Israel? Quia populus erat infirmior, tantam legis sanctionem capere non valens, in qua, sicut in speculis, claras formas suorum mysteriorum Deus ostendit. Tu ergo si non vis de vulgo esse, sed qualis Moyses fuit, præbe tementipsum obedientem, mundoque habeantem omnes animæ sensus, et dic Deo: Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua (Psal. cxviii); relinque materiam carnis, et spiritus divinitas sequere; dic cum David: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, Domine, super mel et favum ori meo (Ibid.), ut et tibi quemadmodum et Moysi mandet suamque tibi credat sapientiam: Melior est enim negotiatio ejus argento et auro primo, fructus ejus pretiosior est cunctis opibus, et omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari: longitudo dierum in dextera ejus; in sinistra ejus divitiæ et gloria: via ejus, via pulchra, omnes semitæ illius pacificæ (Prov. iii). Lignum vitæ est his qui apprehenderit eam, et qui tenuerit eam beatus: fili mi, audi doctrinam patris tui, id est Dei, et non discedas a lege matris tuæ, id est sapientiæ: coronam enim gratiarum dabit capiti tuo, id est Christum, et torques aurea sit circa collum tuum (Prov. i), id est Spiritus sanctus, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.